Dagboek 1878-1923. Deel 4: 1919-1923

Frederik van Eeden

editie H.W. van Tricht

bron
Frederik van Eeden, *Dagboek 1878-1923. Deel 4: 1919-1923* (ed. H.W. van Tricht). Tjeenk Willink/Noorduijn, Culemborg 1972

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/eede003hwva06_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

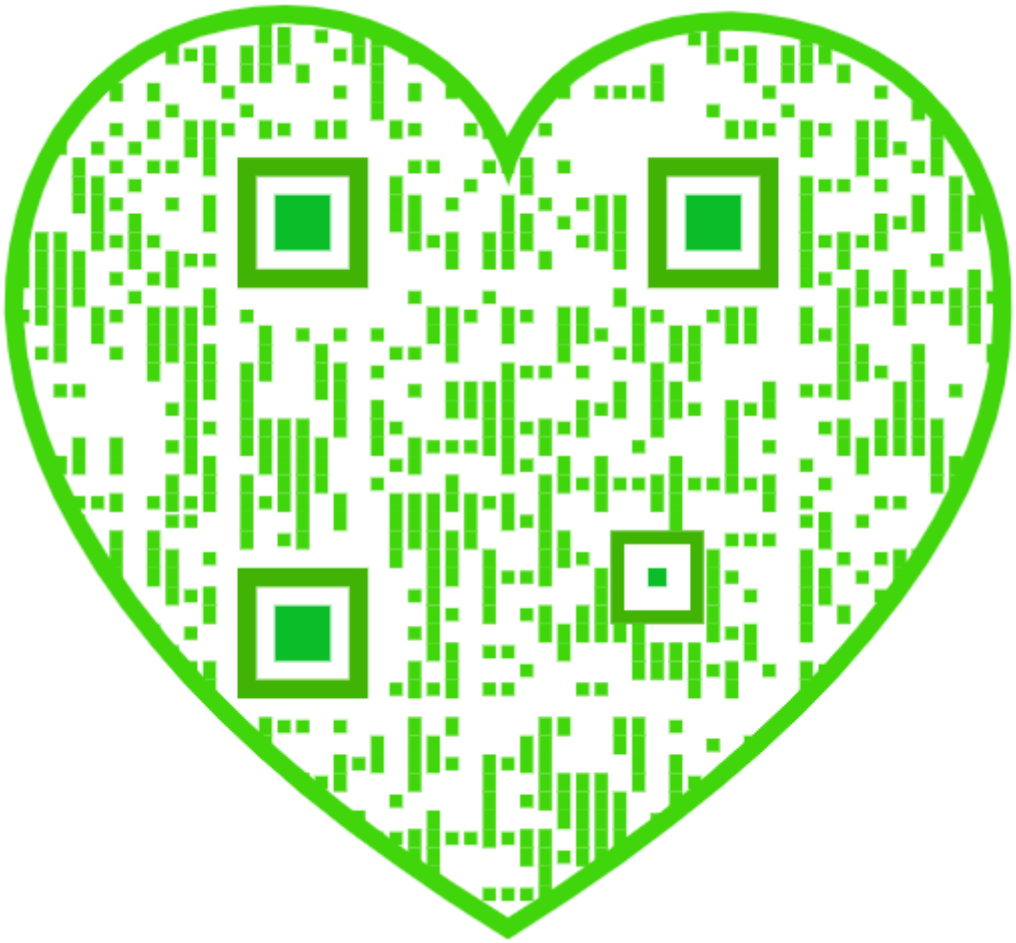

Ter inleiding van deel IV

Bij het maken van aantekeningen en register en het verzamelen van illustraties is dikwijls een beroep gedaan op de kennis, de bibliografische apparaten en de hulpvaardigheid van anderen. Ik noem van de instellingen die geholpen hebben in de eerste plaats de Bibliotheek der Universiteit van Amsterdam, vooral in de persoon van drs. S. Wartena, de Bibliotheek van de Vereniging tot bevordering van de belangen des Boekhandels (de heer F. van den Bosch), het Toneelmuseum (de heer H.J. Bosman en mevrouw T. Kersten), het Internationaal Instituut voor sociale geschiedenis (mevr. drs. J.M. Welcker), het Centraal Bureau voor Genealogie (Jkvr. A.A.C.M. barones van Voorst tot Voorst), de General Inquiry Library van de British Council, het Amerika-Instituut van de Gemeente-universiteit, de Amerikaanse Bibliotheek, de bibliotheek van het Nederlands Prentenkabinet, die van het Vredespaleis, het Goethe-Instituut, de Openbare Muziekbibliotheek, het Lichtbeeldeninstituut, het Nederlands Persmuseum, het Letterkundig Museum en Documentatiecentrum, de St. Paulusabdij te Oosterhout, het Concertgebouw, de faculteit der Sociale wetenschappen aan de R.U. te Leiden, de gemeente-archieven van Bussum, Nijmegen en Amsterdam, en in het buitenland het Archief en Museum voor het Vlaamse Cultuurleven te Antwerpen, The Library of Congress te Washington D.C., de Koninklijke Bibliotheek te Stockholm, de Frankfurter Zeitung, de Association des Amis du Fonds Romain Rolland te Parijs, helaas niet het Brits Museum te Londen.

Van de personen die meer, soms véél meer gaven dan wat henzelf en hun naaste omgeving betrof noem ik allereerst en afzonderlijk dr. Aug. Cuypers die de toelichting op de catholica in deel IV geheel voor zijn rekening nam en in het voorbijgaan nog enkele raadsels oploste waarvoor iedereen de vlag had gestreken, verder mevrouw dr. E.E. van Tricht-Keesing, prof. dr. C.A. Zaalberg, dr. P.J. Meertens, Harry G.M. Prick, Drs. Hugo van Eeden, mejuffrouw Godelieve Macken, mevrouw dr. M. Nijland-Verwey, dr. A.L.I. Sivirsky, pater drs. F. Pijnenborg S.J., mr. dr. Jan den Tex - moge ik niemand uit de eerste jaren vergeten-terwijl ik voor vertalingen een beroep mocht doen op mejuffrouw drs. A.A. Bom, mejuffrouw dr. S. Ferwerda, mejuffrouw dr. Cath. Ypes en drs. A.M. Bent.

aant.

[1919]

woensdag 1 januari

De oovergang was wat beeter. Een voordracht op Maandag voor de A.S.P. maakte mij flinker en rustiger. Ik schreef ook het vers voor Jacob de Haan af en las het gisteren voor.

De jongens waren gister ontzettend lastig, een wanhoopig kabaal en geschreeuw. Maar de avond was rustig en goed.

Ik heb een droevig gevoel van te weinig gedaan te hebben in 1918. Ik schreef eigenlijk alleen de text bij 't Godshuis en het Jezus-boekje. Bijna geen verzen. Dramatisch niets. ▫ Er gebeurt in mijn leeven ook weinig. De groote gebeurtenissen hadden weinig invloed op mijn leeven. Alleen geldzorgen. Van reizen zal vooreerst wel niet veel koomen. Het is te duur ook.

Zoodra de twee boekjes - oover Jezus en oover 't Godshuis - af zijn begin ik aan Sirius.

Ik kreeg brieven van Gutkind, met nog altijd denzelfden hoogmoed.

Mijn boeken worden nog wel veel verkocht/ er zijn tenminste veel herdrukken.

vrijdag 3 januari

Goed, zoel weer, storm. ▫ Gisteren in Haarlem. Veel moeten wachten aan stations, de treinen oovervol en te laat. De oorlog werkt nog lang na.

Ik sprak Willy van Hoogstraten die met Elly Ney in Victoria Hotel is en concerten geeft.

zondag 5 januari

Gister een mooyen dag, vandaag weer nat en druilig. ▫ Gisteren was druk en veel bewoogen. Ik lunchte met Elly en Willy in Victoria Hotel en we spraken veel oover mijn werk, en oover Duitschland. Weer voelde ik de verruiming - alsof ik in vrijer atmosfeer ademde, door het spreeken van mijn werk en wijder kring. De waardeering die vermoedelijk te wachten is. De opvoeringen in Duitsche steeden van Torribio en de Heks. De voordrachtstournee. 't Is merkwaardig dat het nu weer uit Duitschland komt. Hoewel ik ook wel uit andere landen aanmoediging krijg. ▫ Ik voelde weer het bekende intensieve vreugdgevoel, dat ik het eerst had in Berlijn en later in Venetië - en dat samenhangt met mijn tooneelwerk en mijn

aant.

internationale bekendheid. Dan is het of ik loskom uit de benauwde Bussumsche sfeer. Ik ben dan bang voor ijdelheid of ongezonde voldoening. Maar ik voel dat het goed is, er is een fijne, lichte vreugde in, die niet op kwaad kan duiden. Mijn tooneelwerk en de voordrachtstournee, daarheen word ik geweezen. Het Jezus-boekje acht ik nu voltooid, ik maak het niet grooter. Ik zal nu afwachten wat het doet. Dan het Godshuis-boek - en dan Sirius en drama.

'S middags was ik bij Louis de Vries, achter 't tooneel terwijl men Dr Klaus speelde. Ik was tevreeden weer achter 't tooneel te zijn. En vond de Vries een beeter man om mee te werken dan Royaards, Verkade of Heyermans.

Daarna afscheid van Jaap de Haan. Hij was erg blij met het vers van mij, en vond het erg mooi. Er waren veel menschen bij hem, en er werden ook wel tranen vergooten. Ik had het ook wel te kwaad. Mijn trouwe vriendje. Hij was zeer druk en spraaksaam. Aan 't station stonden de Zionisten en zongen hem het Hatikwalied toe. Het was mooi en ontroerde me. ▫ In de coupé er naast zaten Hollandsche ploerten en maakten grappen op de jooden. Maar deeze kristenen sloegen een misselijk figuur. ▫ Ik at met Henriette Roll, aan 't station.

maandag 6 januari

Stormachtig. ▫ Heeden avond de eerste voordracht oover de Lichtstad, in Krommenie. ▫ Ik las het geheel gisteren oover en wat in mijn geest kwam was: Jean Jacques Rousseau. Het deed mij sterk aan hem denken. Ook mijn eigen weezen, met mijn praktische moeyelijkheeden, mijn beeter weeten dan kunnen, mijn zwakten en flaters, deed mij aan hem denken. ▫ Maar mijn project is meer leevensvatbaar dan het zijne. Het is uitvoerbaar - en ik denk dat men dat begrijpen zal.

woensdag 8 januari

Mooi weer, zonder vorst. ▫ Op de eerste voordracht waren 300 menschen. Ik had er plezier in en voelde rustig en opgewekt. Toch sprak ik niet zoo goed als anders, en verdwaalde dikwijls in leege expressies. Eerst bij het debat werd ik goed. De lichtbeelden waren niet duidelijk. ▫ Ik logeerde met Jaap London in een hotelletje.

Den volgenden dag was het mooi. Ik zag de zon opgaan oover de landen,

aant.

en ik voelde wel gelukkig. Later kwamen er weer stoornissen. Ik was bij de Rijkensen. Bep wil naar Berlijn.

Ik was ook bij Hans van Maarseveen, Joop's vrouw, die nu alleen achterblijft.

Ik sprak deezen dag in Enkhuizen, logeerde bij Ds Milats.

maandag 13 januari

Stil, grijs weer. ▫ Wij waren drie dagen in Nijmegen, Truida en ik, bij de Welters. Het eindigde op zeer pijnlijke en leelijke wijze. Moeder Welters, waarschijnlijk teleurgesteld in ambitieuze en hebzuchtige verwachtingen was kwaad, verbitterd, hatelijk, een rechte draak. Vooral Truida moest het ontgelden, zoodat ze begon te schreijen. Wij moesten ophouden. De stemmen trachtten nog vreede en liefde te brengen, maar er was geen doen aan. Het was ook merkbaar dat de psyche van het medium meesprak en de moeder wilde vergoelijken. ▫ De hoofdzaak was natuurlijk de uitgave van het boekje, waarvan moeder Welters zich gouden bergen had voorgesteld. ▫ Ik heb het toch tot den einde kunnen voorleezen. Beurtelings waren moeder en dochter bang voor de gevolgen - van Roomsche zijde. Dan weer waren ze bevreesd de eer en het voordeel te verliezen. ▫ Een treurige middag was het. Ik was blij die sfeer te ontvluchten. Maar toch was ik niet neerslachtig. Ik voelde vrij vast en rustig. Blij weer thuis te zijn. Ik had mij niets te verwijten. Ik droomde heerlijke zoomerdroomen. Een verwilderd tuintje. Duidelijk geziene boomen en planten. Een vreemde vrucht, als een roode artisjok, nam ik mee met het gevoel iets te steelen.

Maar vandaag was de veerkracht weg. Ik las het Skelet voor, en bevond dat ik er niet de volle uitwerking van bereikte. De acteurs stonden er vreemd teegen oover.

Er was gister een brief van Loudon die mijn komst te Parijs moogelijk maakte. Nu zal ik moeten gaan.

zaterdag 18 januari

Zoel en nat. ▫ Dinsdag was de eerste repetitie - en daarbij kreeg ik gunstiger indruk. De acteurs hadden er plezier in en alles klapte goed. Toen kreeg ik weer vertrouwen dat het toch wel gaan zal. Het is toch zeeker een boeyend stuk. ▫ Daardoor was ik wat opgesterkt toen ik Woensdag naar

aant.

Utrecht fietste, in een harden teegenwind. Het deed mij goed mijn lichaam zwaar in te spannen. 'S avonds sprak ik in Gouda en at en logeerde bij het lieve gezin van Krimpen met de vier dochtertjes.

Ik kwam oover Den Haag terug en sprak nog met den Amerikaanschen gezant Garret. Nu ben ik weer zeer droevig, een weinig verkouden, ooverstelpt met correspondentie die ik niet beantwoorden kan. Aan Nijmegen en die kring kan ik niet zonder pijn en ergernis denken. Het is afschuwelijk.

Ik zit nu weer in de hut, het is stil en zonnig, een oogenblik. Het is alsof ik eeven op adem kom. Die laatste leevensjaren van den mensch zijn wel verschrikkelijk. De zorgen vergrooten, de krachten neemen af.

zondag 19 januari

Mooi stil weer. Er zijn reeds lente-voogel-geluiden. ▫ Ik wenschte met mijn tooneelspeelen mijn brood te verdienen. Een leeven zooals dat van Ipsen in zijn laatsten tijd. Eenzaam, gereegeld, des zoomers in de bergen of aan zee. Waarom kan dat niet? ▫ Ik voel nog scheppingskracht genoeg in me om ieder jaar een stuk te schrijven. Maar dan ongestoord, zonder geldzorg.

woensdag 22 januari

Koud, helder vriesweer. ▫ Maandag avond de eerste belangrijke spreekbeurt met London in Amsterdam. De zaal vrij goed gevuld. Het slaagde goed. Er waren veel bekenden, Jolles, mevr. de Jong. Ik at bij Henriette Roll en sliep in 't huis van Jaap. 'S avonds nog een napraatje bij Rijkens met London, Hans de Haan en Henriette Roll.

Den volgenden dag eindelijk weer een Instituut vergadering. Ik had Brouwer in langen tijd niet gezien. Hij heeft al een wonderlijke kijk op persoonen. Van Jaaps heengaan zag hij het mooye niet - en van mevrouw Welters actie zag hij het leelijke niet. Hij noemde Jaap hysterisch en oneevenwigtig. Maar ik zei hem dat ik die zelfde fouten juist in hem, Brouwer, zag. Hij bewondert eeven plotseling als hij veracht.

Mannoury veroordeelde Wilson heftig, van zijn eigen bolsjewieksche standpunt. Hij verwachtte dat Wilson al gauw water in zijn wijn zou doen en met de anderen meegaan. Zijn mooye woorden vond hij verfijnd bedriegelijk. Mannoury heeft al de wildheid van sommige zachtmoedigen.

Brouwer vond Wilson's figuur prachtig, maar voorzag dat hij het zou afleggen. ▫ Borel en ik geloofden in Wilson en in zijn succes.

vrijdag 24 januari

Lichte vorst. ▫ Eergisteren hadden wij lichtdag bij London. Annie was in wat ze ‘juubelstemming’ noemde. De eerste avond heeft blijkbaar diepen indruk gemaakt. Amsterdam praat er oover. De stemmen waren verheugd en vol lof. Mijn Paul was er ook geweest, zeiden ze. ▫ Ik zelf ben vol vertrouwen, hoewel nog niet recht blij. Ik ben bezwaard door de oovermatige correspondentie, en de aanstaande reis om Wilson te naderen.

Gisteren ging ik naar Den Haag en sprak met Allizé en met Garret. De raad was om Wilson in Brussel te genaken. Dat advies beviel me. Ik dronk koffie bij der Mouw.

zaterdag 25 januari

Koud en grijs, stil, vriespunt. Ik ben somber, tot diep in mij, en voel me tot niet veel in staat. Mijn brieven rommel drukt me, de tocht naar België en de voordrachten. ▫ Jaap London is flink en goed. Een steevig menscb.

Het is een droevige dag. Ik ging met Hugo naar den oogarts in Hilversum, wij fietsten, hij achterop. Thuis was broertje koppig en ongehoorzaam en ik maakte mij zeer driftig. Ik lette tegelijk op de verschijnselen van drift. Er is iets duizelig prettigs in, in het zich laten gaan - en tegelijk grooten afschuw van zich zelven met de gedachte: zou ik hem niet ernstig kunnen kneuzen of verwonden? Ik voel dan toch heel teeder voor hem, en zelf angstig om gek te worden of een ongeluk te begaan. Zooals altijd driftige vaders uitroepen ‘Jongen, je maakt me gek’ en ‘ik bega een ongeluk’. Dat zijn stereotype gezegden, en ik schaam mij oover mijn vulgariteit. ▫ Arme kinderen! die in deeze waereld moeten opgroeyen, en onder zoo gebrekkige leiding.

Gister is een moordaanslag met roof gepleegd aan den weg naar ons huis. Arme kinderen, arme menschheid.

zondag 26 januari

Sneeuw. ▫ Wij, Truida en ik, aten bij de van Nierops/ een keurig, wel-

verzorgd maal, waarvoor ik gevoelig ben. Wij schaakten ook en ik dronk wijn. Maar ik bleef precies eeven somber, al merkte men het niet.

Ik sprak met Truida oover den moord op de Tsaar en zijn gezin. De arme kinderen die begonnen te schreyen toen de beulen binnenkwamen. Ik denk aan de wanhoopskreeten die Hugo soms al kan slaken. Welk een wreedheid - hoe kan dit ooit geboet worden.

Ik sliep veel en goed van nacht. Droomde van een oovertocht naar Engeland of Amerika.

Ik herhaalde mijn uiting van vol vertrouwen, van vaste oovertuiging, die als van zelve spreekt. Het is alles goed. De somberheid is schijn. Maar het weeten kan zoo vaak geen gevoelen zijn.

woensdag 29 januari

Sneeuw. ▫ Eergisteren ging ik naar Roermond. Ik was zeer neerslachtig, en zie! ik sprak zoo goed als ooit. Leevendig en opgewekt, en het had een groote uitwerking. ▫ Ik logeerde in Hotel Münster, en vertrok vroeg. In Amsterdam besprak ik het Skelet met Louis Bouwmeester.[1]

Ik dacht oover ‘de ervaringen van een pelgrim naar de lichtstad’.

Van nacht stalen ze weer mijn kippen. Dat is dan als een pijnlijke slag. Ik ben nu weer zeer gedrukt. Aanstonds ga ik naar den Haag, en dan naar Delft.

Mijn weezen is een lichaamloos, ruimteloos punt. Daarop werken de krachten. Telkens voel ik met verrassende heevigheid mijn Zelf als uniek en centrum van alles. ▫ Alleen het begrip van oneindige tijd kan verklaren dat Gods aandacht nu vooral op mij, op dit centrum is gericht. Oneindige tijd geeft ruimte voor allen.

zondag 2 februari

Strenge vorst 20° Fahr. ▫ De kou en de winter deprimeert me ontzachlijk. Meer dan ooit. Vóór het ontwaken grijnst de waereld me al aan, als een booze droom. Eerst nu, teegen elf uur, nu de kou wat afneemt, kom ik wat tot vreede.

Woensdag sprak ik in den Haag, het was niet zoo mooi als in Amsterdam. En ik sprak ook slecht. Ik zag Borel vlak teegenoover mij zitten en

1 I. de Vries

aant.

dat stoorde mij. Ik voelde zijn ironie bij elk woord. ▫ Hij schreef echter waardeerend er oover, alleen kwam het gif in de staart, als bij de scorpioen. De teekeningen van Jaap London vond hij leelijk. Daarachter zit waarschijnlijk wat jaloezie. Hij ziet mij dan, als op nieuw er in loopend met een nieuwen vriend.

Ik logeerde bij Ati van Gennep met haar drie lieve dochters. Ik sprak lang met haar en zij benijdde mij mijn zeekerheid omtrent het eeuwig leeven. Ik moest haar een geloof geeven, zeide zij. En zoo zijn er veelen. Het Katholicisme, waarin haar zoon nu zijn toevlucht vond dat kon haar niet bevreedigen. Het kerk-gezag, de waereldverzaking, het begrip van den Vader als een teegenoover den mensch staand persoon, dat kon zij niet aanvaarden.

Ik sprak toen een paar uuren met der Mouw. ▫ Naar zijn gevoel, in verzen uitgedrukt, moest hij God om vergeeving vragen dat hij niet misdadig kon zijn, als God zelf is.

> Vergeef het mij genadig
> dat ik wensch goed en braaf te zijn,
> en niet misdadig.

Hij voelt dat - en ik kon het niet begrijpen, en ook niet het beetere hem bewijzen. Hij dwaalt, maar is oprecht.

Donderdag sprak ik in Delft oover den Kleinen Johannes en dat ging mooi en goed. ▫ Wij aten bij de dames-studenten, het was aardig, en soupeerden bij Hans en Marietje, en ik was verheugd dat het zulk een vroolijk, gelukkig paar is.

Vrijdag was licht-dag. Die werkte wel vertroostend en bemoedigend. Nog driejaar zou ik met mijn somberheid moeten vechten. De geldzorgen zouden spoedig hun oplossing vinden.

Gisteren las ik dat Wilson van 8-10 Februari in België komt. Nu moeten wij er dus op af, en ik zie er ontzachlijk teegen op. De reis in de kou, de moeyelijkheid om logies te vinden in de volle stad. De kans om afgeweezen te worden. Het afzeggen van de leezingen, de onkosten - dat alles beklemt mij zeer. Het was het eerste waaraan ik dacht: nu moet ik. ▫ En hoe zal dat later gaan als ik nog veel grooter reizen moet maken.

woensdag 5 februari

Sneeuw, ligte vorst. ▫ Zondag heb ik twee uuren schaatsen gereeden, op

den vijver in 't bosch van Bantam. Het deed mij goed en maakte mij wat rustig. Het was ook een aardig tooneel, zooveel kinderen, en het mooye landschap.

Maandag repetitie. Het ging goed en was een troost om aan te denken. Het eenige flauwe lichtvonkje in mijn gedachten. Het tooneelstuk. En ik had al tranen in de oogen gekreegen op de repetitie, bij sommige tooneelen. Ik was dankbaar dat het een waarlijk vroom stuk is. Het moet goed doen.

Vandaag ben ik zeer ellendig, hoewel ik nu wel niet naar België, maar naar Enschedé zal gaan. Dan voel ik weer spijt aan den anderen kant, dat ik de kans voorbij liet gaan om in ruimer lucht en leeven mij te beweegen. Ik bedoel in Parijs, in de waereld waar de dingen worden gedaan en voorbereid.

Zoo zit ik beklemd. Ik durf me niet vrij beweegen, uit vrees, bezorgdheid en tobberij - en als ik dan niet behoefte gaan, heb ik spijt oover mijn bekrompenheid en teruggetrokken leeven. ▫ Ik houd me nog goed, met ontzettende inspanning. Jaap zegt: ‘we loopen een jaar vóór. We zijn nog te vroeg en naar Amerika gaan we toch zeeker.’

donderdag 6 februari

Goed weer, ligte vorst. ▫ Gister een weldadige lichtdag. Mijn ellende moet wel een oovergangstoestand zijn.

zondag 9 februari

Strenge vorst, maar prachtig zonnig en stil. ▫ Een tocht naar Enschedé en Almelo achter den rug. De voordrachten slagen altijd en ik voel dat ik meer en meer bekend word. Maar in gelijke reeden zakt mijn voldoening. Het is alles onbevreedigend, en laat mij onrustig en naargeestig.

In Enschedé logeerde ik in het paleis van een fabrikant Menco. Een weeldehuis met warmte en kostelijk eeten. 'S avonds napraten in den kring van de broeders Menco. Alida Tartaud-Klein, de actrice/ was er ook. In die weelde ontdooide ik wat en voelde minder ellendig. En toch voel ik wel het misdadige van die weelde.

De kooplui en fabrikanten voorzien een nog scherper concurrentie en tarieven strijd - en ze voelen internationaal.

In Almelo logeerde ik bij de dochter van Henriette Valeton, Agnes Bendien. Een meer socialistisch fabrikanten geslacht. Een veel eenvoudiger

huisje, Rueter-bouw, wel gezellig. Maar ik bleef eeven dor gevoelen.
Henriette, de liefde uit mijn jeugd, nu grootmoeder, daar aan huis. Bleek en grijsharig. ▫ Maar ik had wel een sterk gevoel dat al die menschelijke weezens, uit haar gebooren, er toch ook al waren toen wij in onzen liefdetijd verkeerden. Waar zouden ze anders van daan koomen?
In Apeldoorn bleef ik een trein oover. Het had toch ook hetzelfde air van naargeestigheid.

maandag 10 februari

Goed weer, ligte vorst. ▫ Gisteren weer den ganschen middag schaatsen gereeden. Vandaag ben ik rustiger. Ik heb een nieuwen secretaris. Ik leer nu mijn kinderen schaatsenrijden en doe het om hen. Ik zelf heb mijn genoegen er van binnen. Ik doe het nog wel graag, maar voel niet alsof ik er niets van verzuimen mag zooals vroeger. Zoo is Hugo nu, die wanhoopig jammerde als hij een uur miste.
Ik voel nu alsof mijn aardsche schatten verzameld zijn. De schoonheeden en stemmingen uit dit menschenleeven. Dat is nu de voorraad waarmee ik de rust-periode te gemoet ga. Meer durf ik niet hoopen of verwachten. Maar het kan zijn dat ik alles dan intensiever weer geniet, door de nabijheid van den Vader. Maar het moet wel zoo zijn dat deeze zintuigsindrukken van onze vijf zinnen als een voorraad in mijn ziel bewaard zijn. Ze waren er toch niet voor niet - en we hebben nog niets anders. Alle droomen, voorstellen en denken gaat met zintuigsindrukken en waarneemingen als materiaal. Tot verder stijgen hebben wij nieuw materiaal noodig, geleid door de Vaderlijke Almacht. ▫ Elke seconde is nieuw, is schepping - alle gebeurtenissen zijn altoos nieuw. En het geheel van goed-en-kwaad, van recht en onrecht, van schoon en leelijk, van beweeging en schijnbare (?) stilstand - dat is de groote Harmonie van God, dat is Brahman, dat is Tao, dat is de Vader. ▫ Deeze gedachten vertroosten mij. ▫ Ik heb in Enschedé gebeeden. Zeer innig en vertrouwelijk, wel veele minuuten lang.

donderdag 13 februari

Dooi-weer, stil - er ligt nog sneeuw ooveral. ▫ Ik kom uit Heerenveen waar ik met veel belangstelling en geestdrift ontvangen werd. De zaal kon 400 menschen bevatten, maar er hadden wel 600 plaatsen verkocht kunnen

worden. Deeze belangstelling in Friesland, in mij en mijn werk kende ik niet, maar mijn gastheer (van Duyl) vertelde het mij. Nog altijd zijn de Friezen begeerig naar de komst van de sociale rechtvaardigheid. Dat was het land van Domela Nieuwenhuys en van Troelstra. ▫ Ik sprak met lust en er was sterke stemming in de zaal. Een weinig discussie. En nagesprek bij mijn gastheer aan huis, D^{s} van Duyl, in een groote, kille pastorie. Een jonge zeer sympathieke man, en een collega en vriend van hem, Wartena die mij ook scheen een fijne geest te hebben. Hij deed mij denken aan Verral den Cambridge professor. ▫ Ik was dankbaar en voelde mij krachtig. Mijn stem goed, ondanks dreigende verkoudheid, zooals ik dat meer ondervond.

Dinsdag sprak ik voor de tweede maal in Amsterdam oover de Lichtstad. Het was weer vol, en ik sprak beeter dan de eerste maal. Zeer weinig oppositie. ▫ Ik logeerde bij mevr. de Jong. Had een lang gesprek met de Vries en dronk thee bij Hirsch met Bep Rijkens.

zondag 16 februari

Nog sneeuw en ligte vorst. Gisteren kwam ik terug uit Middelburg. Ik ben zwaar verkouden. Toch wist ik dat mijn stem helder zou zijn, en ik sprak ook goed. Nu hoest ik veel, ook 's nachts, en ik weet niet of ik Dinsdag kan spreeken.

Het is een groote, historische dag, want Wilson is vertrokken, nadat zijn ontwerp is aangenoomen. De Volkenbond is er en er zijn dingen in die niemand had durven hoopen. De arbeid zal worden georganiseerd, de arbeidskracht zal niet langer handelswaar sijn.

Ik heb een gevoel van droefheid, dat ik niet meer heb kunnen doen in dat groote plan. Ja, wat ik nu beoog is een voltooying van het plan, maar ik voel alsof ik nu al in contact met Wilson behoorde te zijn en dat verzuimd heb door weifeling en gemakzucht. Gemis aan doortastendheid en voortvarendheid.

Ik logeerde in Middelburg bij D^{s} Cannegieter, een jong man, die mij zeer schrander toescheen. Wij spraken oover het Katholicisme, en hij zei dat hij het uitgeslooten achtte dat ik ooit zou toetreeden tot de roomsche kerk.

‘Waarom is U daar zoo zeeker van?’ vroeg ik.

‘Om het leergezag’ zei hij onmiddellijk. Dat trof mij, als zeer ad rem. Zie 21 December 1918.

woensdag 19 februari

Dooi. Neevel. ▫ Gisteren een ellendige dag en nacht. Ik wou ondanks mijn hoest en zware verkoudheid, het Instituut niet verzuimen, dat bij Borel zou zijn, en ook mijn woord houden om in Haarlem te spreeken. Er was zeekere trots bij omdat ik nog nooit, in mijn lange voordrachtsloopbaan, een leezing kort te vooren uitstelde of afschreef, ook niet om ongesteldheid. Ik wist dat ik ook in verkoudheid een heldere stem bewaar en er niet erger door word. Daarom wilde ik gisteren ook volhouden en vergaderde in Scheveningen en sprak in Haarlem. Het is gelukt, maar hoe! Intensieve somberheid, in den nacht, toen ik niet slapen kon, opgedreeven tot radelooze ellende. Verlangen naar huis, een diepe afgrond onder mij voelend en het vreesselijke gevoel van eenzaamheid, in het sterven te wachten. En dan absoluut geen troost, geen verzachtend gevoel, geen gebed dat iets uitwerkt. Alles diep, diep, nameloos somber. ▫ Het was zoo erg dat ik voelde alsof ik zou willen smeeken om het eind, welk ook. Maar in dat eind geen gevoel van verligting. Geen zoete verwachting, niets! ▫ En een eigenaardige weerzin om mijn taak voort te zetten. Werd hij mij maar afgenoomen. Maar dan was 't nog erger, dan had ik niets. En ik moet toch dankbaar en gelukkig zijn dat ik mag. Maar als de ziels-toon zoo donker en droef is, dan helpt niets. ▫ Alleen opstaan, zich verfrisschen, buiten loopen, menschen spreeken, dat geeft verligting. Maar als men ziek is ... wat dan?

Eigenaardig ook dat de eenige gedachten die wat rust brengen zijn erotische gedachten. Nagaan in mijn gedachten de verliefde tijden en al wat daar bij hoort. Dat maakt wat rustiger en slaperig. Maar tegelijk brengt het een gevoel van diepe verachting voor mezelven, en ik zie mijzelven oud en leelijk, een oude snoeper, het walgelijkste mensch-type.

De vergadering was wel prettig, der Mouw was er bij en hij paste in den kring, zooals ik wel dacht.

Mijn neus ging bloeden, en ik dacht wat ik zou moeten doen als dit op een voordracht gebeurde.

Het weer was rauw en guur, Scheveningen akelig.

De leezing in Haarlem kostte groote moeite, omdat het bezoek zeer slecht was. Haarlem lust mij niet, ik heb 't verkorven. Ik logeerde bij Kooy, en lag veel wakker door 't hoesten. ▫ Nu ben ik thuis en dankbaar, maar ach! deeze en dergelijke ellende moet weer koomen, daar helpt niets aan.

Ik zag een plaat van een hond, op wie vivisectie wordt gedaan, hij is ingeklemd, roerloos, en ze snijden in hem rond. ▫ Ik dacht: God laat dit toe, dat menschen vivisectie doen op weerlooze dieren. ▫ God laat dan ook wel toe dat er op ons menschen vivisectie wordt gedaan door onzichtbare machten. ▫ Ik voel me inderdaad als een leevende vastgeklemde hond waar in wordt gesneeden. ▫ Ik kan niet begrijpen hoe er nog erger lijden kan bestaan dan wat ik des nachts ondervind in zulke uuren. Het is vreesselijk.

Ik kreeg een brief en gedichten van Jaap de Haan, uit Napels. Het gaat hem goed/ wij missen hem.

zaterdag 22 februari

Ik lig nog te bed. De koorts is weg en ik voel beeterschap. Buiten is het zoel geworden, soms schijnt de zon vroolijk in mijn slaapkamer en studiekamer. ▫ Het is wel zooals ik dacht: ziekte geeft rust. Ik tob weinig. Ik ben niet blij en gelukkig, maar ik ben rustig, tamelijk rustig. Ik tel geen bezwaren zooals te vooren. Ik tob niet oover geld, hoewel de zorg eeven groot is. Het ergste bezwaart mij het verzuim van de repetities en première van het Skelet. ▫ Ooverigens heb ik dezelfde, niet zeer onaangename sensaties van ziek zijn en te bed liggen - zooals ik mij die herinner uit mijn jeugd. Het indeelen van den dag met de kleine maaltijden en de post. De vriendelijke zorg van de huisgenooten. Hier booven is het een uitneemende zieken-kamer, met de vroolijke, zonnige studeerkamer er naast, waar nu Nico Schmidt, mijn nieuwe secretaris, beezig is. Verder op hoor ik de kinderen die telkens eens koomen kijken. ▫ Het is niet zeer naargeestig, behalve de verneedering van het hulpeloos zijn, en het in bed bezoek en verzorgen afwachten. ▫ Toch is het alles zeer somber. Wij arme stumperige menschen. En wat ben ik hier ver van het groote leeven.

Ik corrigeer ‘Jezus' leer’ en hoewel het mij eerst wat zwak voorkwam, wat stijf en ondichterlijk - naast de zangen van Tagore die ik gelijktijdig ter correctie van het tiende duizend ontving - zoo gaf het mij later toch een groote voldoening en troost. ▫ Heb ik niet het recht te zeggen dat ik voor mij niet anders kan als meer hechten aan dit leergezag van ♁, dan aan dat van de katholieke kerk. ▫ Wie bepaalt voor ons, aan *welk* gezag wij ons zullen onderwerpen?

Ik ben uiterst benieuwd welke uitwerking het boekje zal hebben. Ik kan het niet voorzien.

aant.

zondag 23 februari

Stil, zoel en grijs. ▫ Een rustige dag in bed. Lees Coniston van W. Churchill.

maandag 24 februari

't Zelfde stille weer. ▫ Ik zal nu toch wel kunnen gaan naar de première. Het liggen in bed heeft mij veel goed gedaan. Er is altijd iets dofs en vunzigs in, iets onfrisch en droomerigs. Het is geen mooi leeven, en wordt later niet met plezier herinnerd, als men weer gezond is en buiten loopt. Zoo was 't altijd vroeger. ▫ Maar ditmaal had ik het noodig. Om mijn gemoedsrust.

Met teegenzin neem ik weer deel aan het leeven met vergaderingen en spreekbeurten. ▫ Ik voel neiging tot meer literair werk. Tot literaire beschouwingen oover allerlei schrijvers. ▫ Dit naar aanleiding van een kritiek oover Wuthering Heights door F. Erens. Ook de Franschman Eyquem zeide mij dat het jammer was dat ik niet meer kritieken schreef als oover Dujardin, Laforgue en Barrès, die hij zeer goed vond.

dinsdag 25 februari

Stil, mistig. ▫ Ik bemerk nu hoe weldadig die vier dagen bedrust waren. Nu ben ik weer op de been, maar ik wilde wel weer in bed terug - om de gemoedsrust te vinden. Hier stormen de zorgen weer op mij aan. Geld en brandstoffen. Ik kon er in bed zoo vrij oover denken, zonder zorg. Ik droomde mooi. Van nacht heb ik van God gedroomd. Het was zeer ontzaglijk en ontroerend. Ik zag Hem als een geweldige, onafzienbare vlakte, maar rond en massief, en die heele ronde massa was in gestadige verandering, werking en groei. Een bol als de zon, waarvan de heele oppervlakte voortduurend groeide en veranderde. En ik voelde, zoo is Hij, en aan dit groeyen komt nooit een einde.

Ik was rustig en gelukkig.

Vandaag las ik Jacob de Haans brieven uit Rome en Napels, en ik benijdde hem zijn vrijheid, en het ruime dichterlijke leeven. ▫ Truida bewonderde die brieven zeer, en het was ook haar als een vage moogelijkheid, dat Jaap nog wel Christen worden zou.

aant.

vrijdag 28 februari

Grijs, stil weer. ▫ Gisteren den geheelen dag gerepeteerd. Ik ben zeer tevreeden met de opvoering, het is een zeer fraaye vertooning, met artiesten wèl voor hun taak bereekend. ▫ Het zou mij zeer verwonderen als het niet insloeg - en zoo was de meening van allen die er bij waren. Ik was in goede conditie, geheel geneezen en niet moe.

De zwarte machten waren al sints den laatsten lichtdag druk in de weer. Ze voelen dat de liefde wint en doen nu hun uiterste best om alles te bederven. In de groote buitenwaereld is alles nog gisting en wanorde. Alleen Wilson houdt rustig vol.

Op den lichtdag - Woensdag - werden wij nog gewaarschuwd voor een gevaarlijke crisis waarin wij zijn. Ik werd toen zeer gesterkt en voelde hoe goed mij die vier rustdagen hadden gedaan. Ik behoef mij niet meer zoo te laten bang-maken.

Onder invloed van het stuk, dat mij zoozeer vervult en zooveel plezier doet, begon het dramatische werk weer in mijn hoofd. ▫ Als ik maar eenmaal weet dat men elk stuk van mij zal speelen, omdat het van mij is, dan kan ik de vleugels wijder uitslaan, en grootsche stukken maken. Ik wilde weer twee waerelden op 't tooneel brengen. De booze macht, zooals Raemaekers die teekende, mammon en satan in een, de zelfzuchtige, hebzuchtige, heerschzuchtige, cynische, materialistische - en aan de andere zijde de Liefde. Dit weer in heemel-sfeer.

Tegelijk een aardsch dramatisch gegeeven, eenvoudig, uit onzen tijd - een der duizend drama's die tijdens den oorlog zijn voorgevallen. ▫ De jonge man van onbekende nationaliteit, die onder Duitschen invloed staat en zich voor een Duitscher houdt. En daardoor breekt met zijn Engelsche of Fransche bloedverwanten. Dit alles zichtbaar aangestookt door een der booze machten, geïncarneerd. ▫ De verwikkelingen zijn zoo oovervloedig! Embarras du choix. ▫ Ook het beginsel der Vrijheid.

Ach! als men mij maar hooren wil. Ik heb nu een theater-directeur waarmee ik opschiet. Een man die mij recht sympathiek is, Louis de Vries.

zondag 2 maart

Guure wind. ▫ Ik heb nu een gevoel alsof ik nog niet weet of het een succes was of niet. ▫ Het stuk sloeg in en ik voelde dat ik het gewonnen

had. Maar de pers was weer hatelijker en giftiger dan ooit. ▫ Nu is de vraag: zal de kracht van het stuk die booze invloeden ooverwinnen?

Wij waren des avonds bij Rijkens bijeen. Met Truida, Henriette Roll, Hans de Haan-Van Maarseveen, Louis de Vries en Giltay. Tot vier uur 's morgens. ▫ Bij de Vries, Henriette Roll en vooral bij Giltay is de atmosfeer veilig en zuiver. ▫ Ik had te doen met den goeden, eerlijken jongen Giltay. Zijn muziek werd valsch gezongen, en hij moet in dien kring zich maar half thuis gevoeld hebben. atmosfeer De intuïtie van Truida omtrent de Rijkens is wel juist. ▫ Ik ben toch innerlijk rustig. De giftpers heeft mij maar weinig aangetast. ▫ Het deed mij goed, bij elk vroom woord dat ik in die zaal deed uitspreeken, onder dat frivoole, onverschillige publiek. ▫ Niemand durfde daaroover nader teegen mij te spreeken. Ze durven niet loochenen en toch ook niet erkennen.

maandag 3 maart

Voorjaarsweer, 50° lijsters zingen. ▫ Gisteren wandelde ik met de jongens oover de Hilversumsche hei naar Tine de Kruyff. Ik sprak met haar oover het stuk en oover Royaards. Zij vond het spel slecht van de Vries en zijn troep. ▫ Ik voelde weemoed. Ik denk omdat ik zooveel liefs in die vrouw zag en toch zoo'n volslagen gemis aan Vroomheid en Godsbesef. Zij dweept met Royaards.

'S Avonds kwam Jolles en vertelde weer geestig en treffend van de misdadigers-waereld. Het zijn benden, vereenigingen ‘de zwarte Hand’. Met hun vaste vergaderlokalen en bijeenkomsten. Hun ‘opperhoofd’ en handlangers. Jolles behandelt ze menschelijk, en ze hebben eerbied voor hem. Het is als een voortduurende strijd, met beginselen van ridderlijkheid. ▫ Het diepst veracht hij de handlangers die mannen besteelen die met een vrouw zijn meegegaan. De vrouw legt hun kleeren weg, en de handlanger haalt het geld er uit. Een man had f 24000 bij zich en gaat met een vrouw mee - en laat zijn goed in een ander vertrekje brengen, waar het doorzocht wordt en het geld er uit gehaald. Meest O.W. ers.

Wat een cultuur-toestand!

donderdag 6 maart

Onze gedenkdag. ▫ Mijn stemming gaat op en neer, al naar de berichten die ik oover mijn tooneelspel krijg. Hoor ik dat het bezoek goed was dan

aant.

leef ik op. Gister hoorde ik dat het een slechte avond was geweest en nu ben ik weer geheel ingezakt. Ik zag van morgen den dag grauw en somber. Het weer is nat en guur.

Gisteren was toch een mooye lichtdag. De stemmen spraken forsch en machtig. Ieder onzer werd voor een vraag gesteld, en iedere vraag was raak. Als dit nu het 'onderbewuste' is, dan is het toch een machtig weezen, dat onderbewuste. ▫ Wij werden aangespoord tot de daad, n.l. de tocht naar Frankrijk. ▫ De geldkwestie zou zich spoedig oplossen, eenige dagen na ons besluit om te vertrekken. ▫ V. Hugo wist wat mijn voldoening was bij het stuk. Dat die enkele woorden oover Jezus nu oover de menschen waren uitgesprooken. ▫ Hij was er geweest, en ook Zola. De beide 'veteranen' zooals hij zei. Die wisten wat een première was. Door onze viool (Annie) waren ze mee-gekoomen en hadden ze kunnen waarneemen.

Leed en boosheid zijn het zout voor de spijzen van God.

Gisteren bij London, onder de bespreekingen door, was mijn hoofd beezig met een drama. Ik wilde nu de vrouwelijke hoofdpersoon naar vooren brengen. Zij de slechte, loszinnige, die tot inkeer en boete komt. En dan de twee zusters, de brave, gelukkige en de slechte, gekwelde. Ik herinner mij hetzelfde motief van vroeger, toen noemde ik het 'die Glücklichste'. ▫ De verpleegster. ▫ Het denkbeeld der 'Vrijheid'. Een episode uit den oorlog. Maria Magdalena. ▫ Rijkdom.

vrijdag 7 maart

Gisteren onze gedenkdag. Ik had roode tulpen op onze tafel. Maar het was guur en nat. En ik was zeer somber. Vandaag moet ik in Hoorn spreeken.

Ik waad door diep moeras - maar ik verlies het licht niet uit het oog.

maandag 10 maart

Zacht weer en stil, grijs. ▫ Er zingen veel lijsters - ook de lieve heileewrik.

Telkens voel ik mijn leeven als een 'schwere Lebenskrankheit' zooals Spitteler zegt. Als ik eeven wat rustiger ben dan voel ik verademing, alsof ik zeer ziek geweest ben. Ik heb vreesselijke dagen gehad. De bijeenkomst in Hoorn was goed, er waren zeeker meer dan 500 menschen. Het was een

aant.

mooye avond en ik sprak goed. Toch was ik zóó zwaarmoedig dat ik al bijna in tranen was uitgebarsten toen ik hoorde dat ik in een hotel moest slapen. Het denkbeeld drie uuren in een gelagkamer alleen te moeten wachten, maakte mij al ellendig, bijna tot physiek onbehagen. Met moeite hield ik mij goed.

Ik sliep toen niet in een hotel, maar bij de familie van der Zaag, waarvan de vrouw een hoeden-zaak heeft, de man agent is van een leevens verzeekering. Ik praatte nog lang na met de goede menschen. Ze hadden eerst niet gedurfd mij te vragen.

's Morgens las ik in het Volk het bericht dat de Bokkenrijder niet doorgespeeld werd. Hierdoor zakte ik geheel in, en kwam ellendig thuis. Ik voelde als had ik mijn leevensstrijd verlooren. Ik kan niet meer iets maken wat mij en het publiek bevreedigt, en ik zal nu nooit uit mijn geldzorgen koomen.

Gisteren wandelde ik met de jongens naar Tine. Ik voelde dat ik er zeer somber was, hoewel ze mij goede berichten van Royaards bracht.

Zaterdag was er bijeenkomst van het Instituut bij Brouwer in de Apotheek op de Oovertoom. Wij praatten veel oover het Bolsjewiekisme. Ik noemde het kinderachtig prutswerk en zei dat de strijd van Lloyd George met de kapitalisten veel gewigtiger was.

Ik herinnerde mij toen dat ik in 1917 bij Lloyd George op de lunch Wilson verdeedigde, en zei dat hij zeeker zou ingrijpen als zijn tijd gekoomen was, en Duitschland de onderzee oorlog doorzette, waarop Lloyd George schamper zeide: ‘He will write another note!’

Ik las een artikel in de Gids van Schmidt-Degener hoe de Amsterdamsche regenten het prachtigste werk van Rembrandt in het nieuwe stadhuis weer lieten wegneemen (Claudius Civilis) omdat hij het niet wilde maken naar hun idee. ▫ En hoe ook Vondel smadelijk schreef oover het dolhuis van de nachtuil Rembrandt. En hoe in die diepe verneedering juist zijn gevoel van eigenwaarde toenam.

Een kritikaster schreef in de Hofstad dat ik de meest veranderlijke van alle menschen ben. De dwaas!

Ik las nu met meer genoegen in Coniston van Winston Churchill. Er is iets liefelijks en rustigs in dat landelijk leeven in Amerika voor zestig jaren - wat een paradijs in vergelijking met nu. Maar de booze machten kwamen toen op.

De booze machten zijn wel zeer bedrijvig geworden in den laatsten tijd. ▫ Sints Joop naar Jeruzalem is gegaan is het alsof ze met de oude heftigheid

aant.

en boosaardigheid op mij aanvallen. ▫ Met dien avond in Haarlem was het al begonnen. Nu is het weer wantrouwen, hatelijkheid en giftigheid aan alle zijden, als in den ergsten tijd. ▫ En wat ik dan nu deed om het op te wekken weet ik waarachtig niet. ▫ Het schrijven van een paar historische tooneelstukken is toch niet zulk een ijdele of pretentieuze daad.

Ik voel het duidelijk dat de vriendschap van Joop mij niet meer steunt. Men vreesde hem en zijn steun, al uitte die zich niet direct, was als een waarschuuwing voor mijn vijanden.

woensdag 12 maart

Heerlijk voorjaarsweer. Viooltjes, crocussen, de bijen halen stuifmeel.

zondag 16 maart

Koud, grijs, N. wind. Donderdag ging ik naar Friesland. Woensdag lichtdag waar ik Jaap eenigszins laks vond. Hij zag het nut van den parijschen tocht niet in. Ik was ook weinig gesterkt.

De reis naar Friesland maakte ik met een cabaret-troepje, van Pisuisse. Een vroolijk gezelschap. Ik dacht aan Goethe's voorliefde voor reizende acteurs.

Het stormde en de zee was ruuw en vol schuim. Soms werd ik nerveus, ik was zeer somber.

Ik sprak dien avond in Witmarsum. Er waren zeer veel en zeer aandachtige toehoorders. Verwonderlijk veel belangstelling. ▫ Ik logeerde bij D^{s} Vlieg, een echte protestant in een groote kille pastorie. ▫ Den volgenden dag was het prachtig zonnig en stil weer, en ik deed mijn rugzak aan en wandelde van Witmarsum naar Bolsward. ▫ Die wandeling was uiterst weldadig, als een verligting na langduurigen pijnlijken druk. Rondom het vlakke, wijde zonnige land, de weilanden, de groote hoeven, tal van kerktoorentjes rondom, de oopen weg - en duizend zingende leeuwerikjes. ▫ Het was een gouden dag.

Digt bij Bolsward kwam mijn gastvrouw mij tegemoet, mevrouw Beekhuis. Ik wist dat ik in die familie veel warmte en sympathie zou vinden. Ik wist het van de voorige maal. En zoo was het ook. ▫ De man is een eerlijke, hartelijke dorpsgeneesheer, die zijn werk goed verstaat en met liefde doet. De vrouw is vroolijk, geestig en goedhartig - er zijn twee lieve dochter-

aant.

tjes. De oudste studente te Groningen, ze kwam onverwacht thuis en het deed mij goed te zien hoe uitbundig verheugd zij allen waren, om bijeen te zijn. ▫ Ik sliep des middags in de gezellige stille huis kamer op een sofa. Het huis was stil en ik had een uur van diepe vreede en rust. Dat, en de wandeling maakte die dagen tot de beste die ik had seedert de oorlog uitbrak. Het is mij alsof de booze machten wijken.

Ik was dan ook den volgenden dag fijn en subtiel gelukkig. En ik lette goed op, hoe het is als de ziel rust heeft en God gunstig en geneegen is. Eenige uuren lang was alles zeegenrijk en liefelijk. De zee was kalm en zonnig.

Uit Bolsward schreef ik naar Jeruzalem. Het was haast potsierlijk die combinatie. Maar Bolsward was zeer fraai in den helderen maannacht, toen we van de leezing kwamen. Prachtig. Een indruk als Venetië, wel minder romantiek maar meer sprookjesachtig. ▫ De leezing was weer zeer druk bezocht. Stampvol. Veele vragen. De lichtbeelden zeer mooi. ▫ Dit was wel de prettigste binnenlandsche lees-beurt die ik me herinner.

Van daag haalde ik Hugo van zijn tante Tine de Kruyff.

Een brief van Loudon dat hij naar Holland komt, en dan na een week weer vertrekt. Daarop zullen we wachten.

Misschien kunnen we samen reizen.

maandag 17 maart

Kil weer, het is weer somber. De verkoudheidsmicroben speelen weer op. ▫ En Jaapje zit bij ‘zalige’ warmte in Jerusalem. ▫ Wat zou ik graag in een warm land woonen. Maar hoe kom ik er, en hoe blijf ik er?

woensdag 19 maart

Nog zeer koel en kil. Maar weinig wind en de wolken trekken stil voorbij, aan helderblaauwen heemel. ▫ Ik heb een bericht van Paul gekreegen dat ik wel meen te verstaan, en dat mij gisteren wat gelukkiger maakte.

Ik was met Truida in Amsterdam. Zij bezocht Pater de Groot en sprak lang met den goeden man. Ik vond het lief dat hij zoo graag met haar spreekt. Dat is haar eerlijke en kinderlijke natuur, en haar vroomen aanleg.

aant.

donderdag 20 maart

Zonnig, maar harde koude N. wind. ▫ Gisteren kwam weer een bericht van Paul/ nu door Annie Bos, dus van geheel andere zijde. Het eerste bericht kwam door mevr. Bouman Rutel. ▫ Het eerste drukte uit bezorgdheid en smeeking. Hij kon mij niet naderen. Het tweede was een direct bericht aan Annie en aan mij. Hij kon mij nu toch naderen. Het was zeer ontroerend en het gaf mij een diepe sterkte.

De bijeenkomst was ook zeer goed nu. Wij zijn een gevaarlijke tijd te booven. ▫ Wij kunnen getroost en gerust zijn, weinig menschen zijn zoo bevoorrecht als wij.

Men noodigt mij uit schriftelijke lessen te geeven voor studie. Twaalf lessen in een jaar.

Ik vond ook mijn gedicht: ‘de Geest der Waarheid’ wel goed. Gisteren kreeg ik gedachten om het te vervolgen.

Het boekje oover Jezus leer is gereed. Nu nog de Lichtstad.

Dan Sirius - en de beide gedichten: Schijn en Weezen en de Geest der Waarheid.

vrijdag 21 maart

Koud en guur, harde O. wind. ▫ Van nacht voelde ik diep berouwvol. Ik moest denken aan Martha's verdriet, hoe ze tot haar kindertjes zei: Moedertjes zieltje droef, moedertjes hartje zwaar. En dat was om mij. En dat snijdt me nu nog als een mes. En al die afdwalingen, die onwaardigheeden, die zwakten! Hoe doorgrieft het mij alles. ▫ En de liefdevolle wenk van Paul deed het mij alles voelen. Zal het nu voorgoed zijn? Heb ik niet eens bij zijn lijk, in de oopen kist geschreid en gelofte gedaan? ▫ Van morgen ging ik naar zijn graf en herhaalde de gelofte.

Kort voor ik dit schrijven kwam Martha hier. Ze was rustig en opgewekt. Ze verwijt mij niets. ▫ Voor mij is het een zware dag. Ik kan mijzelven nog niet verdragen, met al mijn leelijkheid.

zondag 23 maart

Het is nu zonnig en stil. Nog koud maar de zon warmt en er is geen wind en blauwe heemel met stille wolken. ▫ Ik was eergister avond in Alphen a/d Rijn. Een groot dorp, aan weerszijden van het breede water,

de Rijn. ▫ Ik logeerde bij een dominee, Calma, een jonge man met een flinke, frissche vrouw en twee lieve kleine kinderen, die mij afhaalden in het rijtuig. ▫ Het was weer zeer vol, en vooral na de pauze sprak ik goed.

Het moeyelijkste vind ik het spreeken als de lichtbeelden vertoond worden. Ik moet dan in de donkere zaal spreeken en ik voel mij niet zeeker van mijn zaak. Het is dan alsof ik allerlei gekke dingen zal gaan zeggen. En ik weet de maten en feiten niet precies. ▫ Bij discussie ben ik het best. Maar er koomen ook telkens dezelfde vragen, en domme vragen. ▫ De erfzonde komt steeds op de proppen, en de genade. Dat is zeeker nog de nawerking van Kuyper's invloed. ▫ En dan de zotte vraag, of we de menschheid niet van haar beste krachten berooven door die uit te kiezen en op een eiland te zetten. Een groote domheid, die telkens weer wordt te berde gebracht.

Gisteren ging ik naar Piet met zijn moeder. Hij is nu met haar verzoend. Ik noenmaalde bij hem, maar hij was nog schichtig, bang voor onze plannen met hem.

Paul verliet mij niet. Maar ik ben toch wel wat bezwaard door het afzeggen van die leezingen.

Ik ben nu weer zeer neerslachtig. Nu drukt mij weer zeer het toeneemen van de Bolsjewiki en ook het bezit van een plaats als Walden die veel meer aan onderhoud kost dan ik dragen kan. De omheiningen worden steeds vernield door soldaten en kwajongens. Daarbij de miskenning van mijn tooneel-arbeid.

maandag 24 maart

Koud, vorst en N. wind. Maar zonneschijn. ▫ Ik leg 's nachts vroeg wakker en dan koomen alle sombere gedachten en vragen. Vooral de ergernis oover de miskenning van mijn dramatisch werk, waarnaar men niet zien wil. Zal het ook met mijn boeken achteruit gaan? ▫ Ik heb geen initiatief meer, en er zijn momenten dat ik mij geestelijk verlamd voel.

dinsdag 25 maart

Een harde, ijskoude N. wind, met eenige graden vorst. Afschuuwelijk weer, maar een wolkeloozen heemel. ▫ Weer vroeg wakker met droeve gedachten. Ik bracht de beide jongens op de fiets naar school oover de grimmig koude heide.

aant.

Ik schreef de eerste les voor de cursus. Ik zet maar door. Cursus, Lichtstad, Sirius en Siderius, Geest der Waarheid, Schijn & Weezen.

woensdag 26 maart

Evert 9 jaar. ▫ Gisteren kreeg ik rust. Een eigenaardige rust, geen fijn genot, maar een drooge, geresigneerde vreede. Ik heb, sints het bericht van Paul, trouw volgehouden, en het schijnt wel iets gemakkelijker te gaan, als men de verzoekingen ontwijkt. ▫ Van nacht was 't nog slecht, maar het werken aan den cursus doet mij goed. Ik kan nu rustig werken, zonder begeerten naar grooter uitwerking.

donderdag 27 maart

Afschuuwelijk slecht weer, kou, reegen, sneeuw en harde wind. ▫ Weer een zware dag. Somber weer. Broertje ongeloofelijk koppig, Truida en de juffrouw op vijandelijke voet. Van buiten-af niets goeds. Promotie van Royaards, waarbij alle nederlandsche dramatici en dichters zoowat werden genoemd, behalve F.v.E. In hoever is mijn ergernis nu eerzucht en ijdelheid, of gerechte zelfhandhaving? ▫ Ik besloot in elk geval mij zoover te ooverwinnen dat ik Royaards een brief schrijf.

vrijdag 28 maart

Storm, sneeuw en reegen. ▫ Ik ben nu op den goeden weg, maar ik moet voorzichtig en waaksaam zijn.

Gisteren lichtdag. Tot onze groote verrassing kwam ♁, maar zijn teeken wilde hij niet meer zetten. Hij kwam als goede boode en bracht veel vreede en stichting. Nu is de tocht naar Frankrijk weer opgegeeven.

Ik las een mooi boekje van Georges Duhamel: la vie des Martyrs 1914-18.

Ik schreef aan Royaards.

zondag 30 maart

Sneeuw, groote wolken, ▫ Gister met Hugo naar Amsterdam, naar de oopening van de Thérèse Schwartze-tentoonstelling.

We ontmoetten Henriette Roll, en bij het uitgaan Giza. Hugo vloog

aant.

haar om den hals. Ze was zeer zwaarmoedig, en in zorgen om haar land. Maar zeer in verzet teegen de Bolsjewik-regeering.

donderdag 3 april

Mooi weer, nog koud, ook nachtvorst, maar stil en zonnig. ▫ Ik constateer met vreugde en dankbaarheid dat ik sints het bericht van Paul veel rustiger en gelukkiger ben, en van daag op mijn negenenvijftigste verjaardag zelfs blijmoedig en vroolijk. ▫ Ik vind alles goed, ik heb plezier in Walden en het tuinbedrijf, mijn jongens zijn nu gezond, en Hugo toont literairen aanleg. ‘Schriftgeleerde’ noemt hij zich.

Versluys was zeer tevreeden oover de verkoop van mijn boeken. Ik heb nu geen pijnlijke gevoelens meer door de miskenning. Het is alles goed, en het wordt eenmaal nog veel, veel beeter.

Vandaag een brief van R. Roland, dat de Fransche uitgeever zijn naam niet in de voorreede van den Kleinen Johannes wil hebben. Omdat dat schade doet aan 't debiet. ▫ Dat is wel curieus.

vrijdag 4 april

Neevel, die opklaart. ▫ Het was een goede dag gisteren, en ook van morgen kon ik Hugo wenschen dat hij zijn zestigste jaar mocht ingaan zoo blijmoedig als ik. ▫ Toen kwam echter een bericht van Paul dat ik niet begreep. Het gaat mij nu toch veel beeter en hij moest tevreeden zijn. Waartoe dan nog die droevige toon?

zaterdag 5 april

Nog zonnig. ▫ Ik ben weer aan 't werk. In Duitschland verschijnt de zesde druk van de Kl. Joh. Couperus sprak in hoogsten lof oover het boek ‘Koningen’ van Querido.

maandag 7 april

Mooi, zacht weer. ▫ Gisteren een prettige zeiltocht, met de twee jongens. ▫ Ik ben wat beeter. Mijn lieve vrouw heeft van nacht, in de stille duistere slaapkamer, het ‘Onze Vader’ voor mij gebeeden. Zoodat ik schreyen moest, dankbare tranen.

dinsdag 8 april

Een heerlijke, ideale lente-dag. Zonnig en stil. ▫ Gister avond begon het kikvorschen-koor, en de kieften vloogen gierend en klapwiekend om mijn hoofd.

Er was lichtdag en Paul kwam en stelde mij gerust. Het is voor hem zoo verdrietig, zegt hij, als hij tot mij naderen wil en hij mag niet. Hij is nog altijd geneigd tot ongehoorzaamheid.

Ik plukte viooltjes bij het gezoem der bijen en het was intensief gelukkig.

woensdag 9 april

Mooi zonnig weer. ▫ Aanstonds naar Twente. De laatste voordrachten van 't seizoen.

zaterdag 12 april

Zacht weer, reegen, groeizaam. De kroosjes bloeyen prachtig, het ooft belooft veel. Gister een veulentje gebooren. ▫ Ik logeerde bij de Bendiens in Almelo. Henriette's kinderen lijken zoozeer op Valeton/ haar man, dat ik mijn antipathie niet ooverwinnen kan. Die man, die mijn jeugdgeluk bedierf, vervolgt me nu nog. Toch was het een goede man, een goed huisvader. Maar hij was saai, droog, on-musisch, en hij heeft Henriette omlaag gehouden. Tevreeden en gelukkig - maar omlaag. ▫ Het was alles onplezierig. Ik sprak ook slecht. Doch hiervan werd niets bespeurd. Noch van mijn verdriet, noch van het slechte spreeken.

Ik maakte een mooye wandeling, bij Almelo. De hei was mooi bruin van de gagel en het mos. Ooveral vloeyende beekjes.

's Middags was ik in Enschedé, bij de rijke Menco's in het weelderige huis. Daar vond ik het toch aangenamer en was ik meer op dreef.

Toen gingen wij in een rijtuigje naar de Helmert, een buitengoed met theekoepel. Daar was het mooyer dan in Almelo. Er bloeiden anemonen, en in het bosch was veel hulst en klimop. We waren ook in een boerenhuis, waar menschen en beesten in één groot vertrek woonen.

Ik had den voorigen nacht aangenaam gedroomd en ook van Paul een innige droom gehad. Geheel anders dan de misère van den dag. Daardoor was ik Donderdag vrij goed. En ik sprak ook beeter des avonds.

aant.

Gisteren zag ik nog de fabrieken, de spinnerij en weeverij. Zij werken nu weer. Ik vind het altijd imposant. Ik zie er de mensch, de Christus.

14 april

Heevige storm en reegen. ▫ Gisteren, Zondag, was ik zeer somber bij 't opstaan en in den morgen. Toen kwam als lieve troosteres, Annie Bosch met een bericht van Paul. Een mooi, heerlijk bericht, dat mij zoo steunde als geen ander te vooren had gedaan. Hij mocht nu tot mij spreeken. En hij vertelde wat hij gezien had bij zijn oovergang, en hoe een stem gezegd had: 'Wie is eenzaam die Christus kent.' En hoe hij gericht was door Jezus en hoe die de zonde van ons ooverneemt en draagt en hoe hij, Paul, leed om zijn eigen zonden door het zien hoe Jezus leed daaronder. ▫ Ik voel nu hoe dat alles goed is en waar.

Toen werd het een goede dag, gisteren. Eerst kwam Moe de Jong met haar dochters, en wij roeiden en zeilden met de jongens en plukten dotterbloemen. Het was zonnig, frisch en opwekkend weer, na zeegenrijke reegenbuyen.

'S Middags kwam Jet Wolterbeek.

Vandaag weer eenige uuren op 't land gewerkt. Het gaat nog goed.

16 april

Mijn lieve vrouw jarig. Het is grijs en koel weer. Ik kreeg het groote boek van Querido present. Ik vond er in het geheugen, de werkkracht, de geleerdheid die mij tot mijn smart ontbreekt en dit maakt mij zeer neerslachtig.

donderdag 17 april

N. wind, zonnig, winderig. ▫ Zal dit nieuwe dagboek nu eindelijk zeegepraal brengen? Gisteren, Truida's verjaardag, was het slecht. Ik was zacht gestemd, maar droefgeestig. Ik kreeg Querido's boek en het deprimeerde mij, ik voelde mijn onmacht en had het gevoel: ik moest nu maar uitscheiden. Ik heb 't mijne gedaan, mijn lijf wordt oud, mijn werkkracht en geheugen verminderen. ▫ Dit is geen afgunst. Ik hoop dat Querido's

boek mij schoonheid zal geeven. Als het dat doet, dan ben ik verzoend. Ik zal waardeeren, maar moet ook eischen dat ik gewaardeerd word. Ten minste geloofd.

Ik kreeg een brief van Seelig, mij door Roland aanbevoolen.

20 april

1e Paaschdag Zondag. Het boek begint in 't geheel niet goed. Gister was de eerste echte zoomerdag. der Mouw had bij ons gelogeerd en ik had veel en opgewekt gepraat. Ook Brouwer was er geweest.

Gisteren ging ik met de kinderen naar Hilversum, met Adwaïta. Het was warm. Jaap London stoeide op de hei, met de kinderen. Toen gingen we naar de Bijenschans. Daar voelde ik mij niet rustig. Moet ik laten blijken dat ik Tine niet vertrouwen kan? Ze is niet oprecht, en ze begrijpt mij niet.

Wij wandelden terug, en kreegen een mooyen indruk van de kindertuintjes, aan 't kanaal, in de diepte. Iets van een sprookje of een droom. Het groene ravijn met de vliet er in, en de net uitgemeeten tuintjes met de krioelende kinderen. Een on-hollandsch gezicht.

Ik kan de Paasch-stemming niet voelen. Mijn lieve vrouw wordt al meer en meer naar katholieke kant getrokken.

donderdag 24 april

Nog steeds koud weer. Maar één dag is het zoomer geweest. Zondag was het al weer koud. Toen aten wij bij Martha, moeder er bij in de rolstoel. Hans en Marietje twee jaar getrouwd. Ik was zeer somber. De booze invloeden van Zaterdag waren er nog.

Maandag ging ik met de jongens naar Wijk a/zee. ▫ Het waren een paar gelukkige dagen. Ik vond mijn twee jongens zoo lief. Ze hebben beiden een goed en gevoelig karakter. Zij voelen beiden sterk de aantrekking van de zee, en Hugo maakte dadelijk weer zijn versje. Wij wandelden op de pier van IJmuiden, en de jongens genooten. Ook zagen wij de verwoesting der mooye duinen, door de uitbreiding der industrie. Evert vond het een schande.

Mijn geestestoestand werd beeter, en ik werkte gestadig aan mijn bevrijding. ▫ Ik voel meer en meer de noodzaak tot reinheid, ook in onze gedachten. Ook in wat onschuldige flirtation heet, is vuil en onreinheid, en ik kan

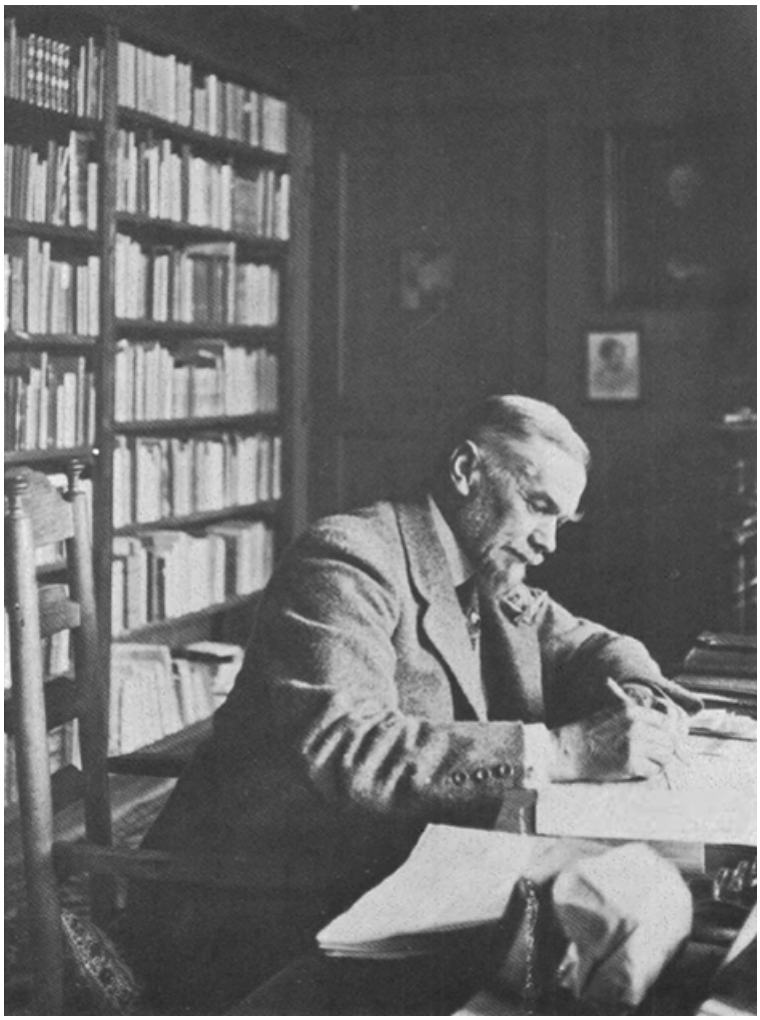

75 Zestigste verjaardag, 3 april 1920

76 Truida van Eeden-Everts

aant.

vrij scherp nagaan waar de slechte werking begint. Principiis obsta. Men moet de aanleidingen, de verzoekingen uit den weg gaan.

Nu is Hugo ziek geworden. 39.9 en zware verkoudheid.

zaterdag 26 april

Koude reegen. ▫ Gisteren zeer beangst om Hugo, hoewel zijn toestand niet onrustbarend mocht heeten. Ik houd intens van den lieven jongen. Hij is zoo geestig en zoo hartelijk.

Adwaïta heeft hier een gesprek met Brouwer gevoerd, waarin de laatste hem uiteenzette hoe door de jongste beschouwingen van Einstein het tijdsbegrip zoodanig was veranderd, dat het verschil tusschen toekoomende en verleeden tijd geheel is opgeheeven. Voor den wiskundige heeft het geen zin onderscheid te maken tusschen toekomst en verleeden. Absoluut beschouwd is het hetzelfde of iets 300 jaar geleeden of 300 jaar na ons geschiedt.

Gister las ik de brieven van mij aan Betsy. Dat schijnt mij nu een aardige, gelukkige tijd. En wat was ik toen productief. ▫ Al mijn werk gaat nu zoo traag en zoo moeyelijk, schijnt het. En verzen koomen niet. ▫ Ik ben wel oover de inzinking heen en Paul kan tevreeden zijn.

Ik schreef Brouwer een brief, waarin ik hem verzocht de sfeer op Walden niet meer te verontrusten door bezoeken van Holdert.

Ik heb gespit en het maakt mij rustig als ik aan mijn tuin denk en hoop voel dit bedrijfje te kunnen voortzetten. Ik heb voorloopig geen geldzorg.

Gisteren lichtdag. Maandag moet ik leezen oover Tagore, maar heb er geen zin in.

zondag 27 april

Koud en stormachtig. ▫ Hugo nog steeds hooge temperatuur, deezen morgen 39.01. Het maakt mij diep somber en bedroefd.

Ik las oover de dichters in Holland van voor honderd jaar. Bellami, Ockerse, Kleyn, Staring.

maandag 28 april

Guur, reegenachtig, stormachtig weer. Somber en triest. Koud. ▫ Hugo nog maar weinig beeter. Gister had hij een heevige neusbloeding. Van

morgen nog 39.6. De arme, lieve jongen. Ik voel weer zoo onuitspreekelijk teeder voor hem, en ik heb minder weerstand dan vroeger. En dan moet ik aan menschelijke wreedheeden denken, die veele kinderen hebben doen lijden.

Van avond moet ik oover Tagore spreeken en ik heb weinig zelf-vertrouwen. Help mij, Vader. Lieve Paul, steun mij.

dinsdag 29 april

Koud en stil. ▫ En ze hebben mij gesteund. Ik begrijp het zelf niet. Ik verwachtte niets, en voelde geen zelfvertrouwen. Maar het was een gelukkige avond. Een volle zaal en groote sympathie. En ik sprak goed en gelukkig.

En mijn kind wordt beeter.

zaterdag 3 mei

Eindelijk zonnig meiweer. Het was koud, de voorige dagen en ik heb weinig uitgericht.

Gisteren lichtdag, waarop ♁. En deeze maal een verbaal dat mooyer was dan een in het eerste boek. Jezus op het geboorte-feest van het zevende kind.

Ik heb nog wel gewankeld, maar ik sta toch weer recht.

maandag 5 mei

Heerlijke zonnige dag. ▫ Gister een prachtige wandeling op Bantam. Het was er sprookjesachtig mooi. De eerste nachtegalen zongen, het geslooten huis was vol ernstige stemming. We rustten op het mos.

'S Middags in Blaricum bij Betsy, die lief en opgeruimd was. Zij wist dat ik de melancholie van haar had afgenoomen om die zelf te dragen. Van Martha en van haar.

Broertje ging mee op de fiets.

woensdag 7 mei

N.O. wind. Nog koel. ▫ Ik sprak eergister avond in Rotterdam, en kreeg weer die zeldsaam sterke stemmingsindruk die ik meer in Rotterdam on-

aant.

dervond. Het is een leelijke stad, goor en zonder charme, nergens zooveel troostelooze buurten als in Rotterdam. En toch heb ik een heerlijk nagevoel van die mei-avond in Rotterdam, waar ik logeerde bij den muziekus Dorrenboom, in een klein boovenhuis. Ik ondervond veel hartelijke waardeering; ook van de jongelui.

Ik zag den volgenden morgen het standbeeld voor van 't Hoff. Het is niet bepaald mooi, vooral die steenen dames aan 't voetstuk niet. Maar het imponeerde me, omdat het een tijdgenoot en goede bekende van mij is, die daar nu staat in legendarisch-historische waardigheid, met de groote letters ‘Van 't Hoff’ en bestemd daar veele eeuwen te staan.

Mijn vriend Landauer, de goede, fijne, welspreekende man hebben ze vermoord. Omdat hij mee wilde doen in de Spartacus-regeering. De eerste van onzen Kreis die sterft.

Zaterdag at ik in 't Doelen-hotel met Juul Culp en Gimkey, haar minnaar waarmee ze trouwen gaat. Het was er zeer weelderig en ik dacht aan de refugiés in 1790, die ook een lekker leeventje leidden, terwijl de terreur in Frankrijk heerschte.

Vandaag las ik de huldiging van Kloos, die een jaargeld krijgt en een medaille van de Koningin! Wel! wel! wel!

Gister was ik met Mannoury bij Pater de Groot. Wij hadden een aardig en plezierig wijsgeerig gesprek. Hij vertelde ons van Marie Heurtin, het doofstom-blinde meisje. Dat door geduldige liefde van haar pleegzuster geheel tot besef en verstandhouding is gebracht. Zij kan nu Brailleschrift leezen en type-schrijven, en ze is gelukkig en innig vroom geworden. Ze wil zelfs niet beproeven naar Lourdes te gaan - hoewel ze er aan gelooft - om des te beeter, na haar blinde leeven, Gods heerlijkheid te zien.

Ik dacht veel oover de kleuren-looze harmonie, die zij nu toch waarneemt. Voor mij is kleurenlooze harmonie ondenkbaar en toch is die er. ▫ Zou ze ooit iets van die ‘duizend nieuwe kleuren’ waar te neemen krijgen.

zaterdag 10 mei

Zoomer-warmte, alles in bloei, liefelijk mei-weer. ▫ Gisteren avond sprak ik in Amsterdam. Toen ik er heenging was ik diep ongelukkig, zonder zelfvertrouwen, machteloos. Het mooye lenteweer maakte mij zelfs ellendig. Ik voelde mij verlaten, door Paul, door den Vader. Ik ging met zoo grooten teegenzin dat ik werkelijk meende te moeten begrijpen

aant.

als een waarschuwing, om maar niet te gaan. Ik at bij Rijkens, en sprak toen in American, voor een volle zaal, met groot gemak en alle voldoening. Wat wonderlijk is dat. Het was alsof de menschen mij steunden en aanvuurden, alsof ze mij dwongen tot mijn plicht. Nooit had ik een gehoor, zóó gespannen aandachtig/ zoo ernstig. Ze vergaten te lachen of te applaudisseeren, ze luisterden in ademlooze spanning. Mijn gewoone grapjes, om verband te houden, waren onnoodig. Ze behoefden niet te lachen, ze wilden luisteren en alles volgen en begrijpen. Onder het spreeken door kwamen er nieuwe toelichtingen in mijn hoofd, die ik terstond uitsprak. En rustig ging ik naar huis, door den zoelen maanlichten mei-nacht.

Van morgen is nu mijn jongste weer ziek, 39.8. De Spaansche ziekte heeft nog niet uitgewoed. De mei was nog heerlijker dan gister. En nu was mijn gemoed tot rust, ondanks de zieke jongen en het warme zoomerweer.

Gisteren schreef ik een stuk oover de hulde aan Kloos, streng en ernstig, en ik voel dat het noodig en goed is. Ik word nu weer innerlijk gesteund.

Ik keek de bijen na. Zoet is de aromatische geur van de propolis. Het rook als in Carolina, in 't pijn-bosch.

zondag 11 mei

Een warme zoomerdag. Ik lees Pallieter, met genoegen.

dinsdag 13 mei

Een stille, wonderzachte mei-dag. Ik schreef weer aan Schijn en Weezen. Gister sprak ik in Amsterdam voor een gehoor van blinden. Ik was weer droefgeestig, vooraf. Ik kampte nog met mijn slechte, zwakke zelf. ▫ Nu is het beeter, de boomen bloeyen zoo schoon, en de voogels zingen zoo druk.

Zondag was Magda hier met haar man, Eugène Joors. Zij vertelden mij van Felix Timmermans en zijn Pallieter. In België heeft hij geen honderd leezers, zeggen ze. De Belgen leezen niet. ▫ Wonderbaar dat sterk stuk taal, ontlooken op een zoo ongecultiveerden boodem, en 't meest gewaardeerd in Holland, een vreemd land, met zoo andere menschen.

zondag 18 mei

Het is van heerlijk warm op eenmaal weer koud geworden, en zonder

aant.

reegen. Drooge, noordelijke wind. ▫ Ik was Donderdag in Amersfoort, fietste heen en terug bij mooi, warm weer. Ik at bij Jet, maar Piet was weer naar 't gesticht terug gegaan.

Ik sprak in Amsterdam, voor de blinden (Torribio) Maandag. ▫ En Vrijdag voor de feministen. Dit laatste was nog al mislukt. Niet veel menschen. Tijd voor mij om op te houden.

Gisteren bijeenkomst van 't Instituut, een lang en diep gesprek, waarin vooral Mannoury het woord deed. Oover Bolsjewisme en ook oover het Godsbegrip.

Vrijdag middag lichtdag in Hilversum. Ik kreeg een heerlijk, teeder bericht van Paul.

Morgen naar Vlissingen, tot sluiting van 't seizoen.

maandag 19 mei

Koel, maar mooi, stil weer. ▫ Gister een drukke dag. Eerst een gewonde. Een zondagsvierder die teegen een boom liep. Zijn hoofd met bloed ooverstroomd.

Toen Henri Borel. Mijn artikel oover de lichtstad afgeschreven. Borel vertelde dat Kloos heeft *gevraagd* om een decoratie. Och arm!

Toen kwam London met Beckeroff om de lichtstad te bespreeken. En London's vrouw.

Tegelijk kwam de Japanner Kusami met een introductie van E.J. Dillon. Een klein keurig mannetje met een vollemaans gezicht.

Eindelijk kwam na tafel nog Brouwer, die zeer vroolijk en spraaksaam was.

woensdag 21 mei

Steeds heldere zon, mooi weer, koele wind en droogte. ▫ In Vlissingen ging het goed, zooals ik verwachtte. Ik logeerde bij van Raalte, Directeur van gemeente-werken. Vier broeders van Raalte, twee getrouwd met nichtjes van Raalte, van Raalte-van Raalte. Vermoedelijk een Joodsche familie. Mijn gastheer en gastvrouw hebben geen kinderen. Dat spijt mij altijd. Het huishouden keurig, een vrij weelderig souper, waarbij een echtpaar Paap, een dito Braat en een heer van Doorn. ▫ Het huis ligt in een parkje, vlak bij zee. Vlissingen omringd door fabrieks-terreinen, en een

tuindorp voor arbeiders. Het parkje en het strand vlak bij elkaar. Op een grasveld waren ze aan 't gaai-schieten, met pijl en boog.

Prachtig was gister morgen een wandeling op de boulevard, de gladde zee, en het gezicht oover het eiland Walcheren. Alles frisch groen, met de veele meidoornstruiken, de hoeven en hier en daar het aardige boerinnekostuum. ▫ Het liet weer die eigenaardige sensatie na, die leek op die van Rotterdam, maar nu nog sterker, bijna pijnlijk sterk. ▫ Mei, zonneschijn, frisch groen.

Ik zit nu in de hut, rustig. Mijn arme lieve vrouw tobt oover de kinderen, en oover de ellende in de waereld. Kan ik mij veilig voelen in de handen van een Vader die zulke gruwelen toelaat als dagelijks geschieden? ▫ Daarom schreide ze. ▫ Bij mij is *die* twijfel niet meer. Ik heb te veel gruwelen onder de oogen gezien. Ik *weet* de goedheid Gods, en de volmaaktheid des Heelals. Daaraan is geen twijfel meer moogelijk. Ik ben voorbereid.

Jaap zal het nu ook moeyelijk hebben, in het heete, leege, wreede Jeruzalem.

Men noemt mijn optreeden teegen Kloos laaghartig. Maar ik weet dat het zoo niet is.

In Duitschland, vooral in Oostenrijk, wordt mijn werk erkend.

Het is zeer droog. Als het zoo lang blijft zal de oogst slecht weezen, en mijn finantieele zorg weer beginnen.

zaterdag 24 mei

Steeds prachtig weer. Gister een dag zonder een wolkje aan den hemel. Vandaag warm en stil, een ligt koel briesje, windveeren. ▫ Donderdag morgen ging ik naar Apeldoorn. Ik had de voorige week kiespijn, en die kwam nu weer en is nog niet weggegaan. ▫ Het is als een schreeuw van de huulè, waarmee het stoflichaam de aandacht van geest en ziel tot zich roept. De pijn trekt alles naar zich toe. Door afleiding kan men het een moment vergeeten. Maar het is soms ook jeukend-knagend, niet om uit te houden. Tot Maandag geduld!

Donderdag een fietstocht naar Elspeet en Uddel. Wij - Henriette, Justine en ik - rustten bij de uitspanning Eikendal, een heerlijke indruk van lente-frischheid, reuzegroote meidoorns, mansdik. Weelderig gras en banken in schaduw. ▫ 'S Avonds nog een wandeling, om herten en wilde zwijnen te zien. We zagen veel herten en een wild-zwijn.

aant.

Het was prettiger dan anders bij de Valetons. Het was alsof de schim van den man, die mij nooit sympathiek was, nu daar niet rond waarde.

Vrijdag een groote fiets-rit, van Apeldoorn naar huis. De heerlijke, schaduwrijke laan van Apeldoorn naar Amersfoort door de barre hei, en de bosschen en akkers. Wat een gezeegend land, ooveral nette hoeven, nieuwe huisjes, nieuw ontgonnen velden in de hei, en het groen helder en frisch, soms groote parken en buitens. ▫ Holland is wel een zeldsaam gelukkig land. Wat zou men er niet van kunnen maken.

Ik bezocht zusje Obbes in Voorthuizen, een allerliefst dorp. Zij was beeterend en bizonder zacht en vriendelijk - waardoor haar werkelijke bekoorlijkheid weer uitkwam. Het was een goed, rustig bezoek. Ik vertelde dat Paul mij had opgedragen te gaan. Hij had de naam 'Venne' genoemd, mij geheel onbekend. Ik hoorde dat dat de naam van haar zuster was, welke naam Paul aardig vond en ook voor haar gebruikte. ▫ De kleine Ivo was nu twee jaar, het kind van Valentijn van Uitvanck, een lief blond kind, vreugde voor het heele gezin.

Er stond een verdeediging van Kloos in de bladen, teegen mijn artikel in de Groene. Ik antwoordde direct. Ik voel dat nu als mijn plicht. Ik heb nu geen vrees dat mijn motieven onzuiver zouden zijn.

Van middag lichtdag. Tweede verhaal van ♁. Truida erg moe en zwak. De jongens lastig en brutaal.

zondag 25 mei

Heerlijk mei-weer, droog en ligt bewolkt. ▫ Kiespijn en droogte.

woensdag 28 mei

N. wind, lichtbewolkt, droog en koel. ▫ Gisteren was ik met Truida bij Pater de Groot. Ik zei dat ik bij de kwestie van het roomsch worden der kinderen, passief zal blijven. Ik geloof in een ware kerk, die niet dekt de Roomsche kerk, maar er wel voor een groot deel mee samenvalt. Ik zal een bestrijder zijn van de valsche kerk en daarom nooit toetreeden tot die kerk. Was ik er in, dan zou ik er misschien in blijven. Maar ik treed niet toe.

Zondag hebben we nog gezeild, met Jaap en de kinderen. Maandag Groene vergadering en bij den tand-arts. Ik lees Colas Breugnon.

aant.

donderdag 29 mei

Heemelvaartsdag. Prachtig lente-weer. ▫ Truida zei van morgen: wij moeten ons toch goed indenken, dat het niet maar een symbolisch verhaal is, een mythe of legende, maar dat het heusch en echt gebeurd is, een reëel feit. ▫ Mijn gevoelen daarbij was: de heemel is niet omhoog, noch omlaag. Jezus is dus niet ‘omhoog’ gevaren, - maar eenvoudig verdweenen uit het menschelijk gezicht. De getuigen kunnen dus alleen gezegd hebben dat ze hem zagen ‘verdwijnen’ niet dat ze hem zagen ten heemel varen.

zaterdag 31 mei

Droog, zonnig en warm. Alles verdroogt. De zorgen beginnen weer met volle kracht. ▫ De Kloosianen vallen mij nu weer aan. Mijn fout is dat ik dit alles te laat doe. Ik voel nu eerst de noodzaak. ▫ Het doet nog wel pijn, die vijandschap, maar bij mijn andere pijnen is het alles onbeteekenend. Ik weet het nu.

maandag 2 juni

N. wind, wolken, droog. ▫ De vrouw van Joop de Haan logeert hier. Gisteren met de boot uit, in 't bloemrijke weiland.

Ik was tevreeden oover het conflict met de Kloosianen. Het is goed dat ik dit alles zoo gedaan heb. ▫ Hoe bewijst juist deeze regeeringshulde dat ze niets geen begrip hebben van poëzie. Ze beschouwen het steeds als fictie, als iets wat buiten het leeven staat. Ik moet hen er opmerksaam op maken dat de sonnetten van Kloos geweldige en gevaarlijke meeningen zeggen.

Maar alle zulke meeningen worden vreesselijk gestraft. Verlaine kwam in 't hospitaal, Oscar Wilde in de gevangenis, en Kloos kreeg een ridderorde.

dinsdag 3 juni

Guur en koud, nu en dan een weinig reegen. ▫ Nog steeds herrie oover Kloos. Het is goed zoo. Querido poogt mij erg voor den gek te houden, maar hij is in't geheel niet geestig. Wel grof en plomp. Het is goed dat ik dit nog las eer ik oover hem schrijf. Ik geloof toch dat Brouwer gelijk heeft

in zijn oordeel oover hem. Hij zou hem een reus vinden - - als hij echt was. Maar dat is hij niet. En Couperus is er ook in geloopen.

Ik las gister het leeven van Michel Angelo door R. Rolland. Wat een gepijnigd leeven. ‘Ne te lave jamais!’ zei zijn vader.

Wij kwamen voor niet bij de London's. Jaap had weer verzuimd ons bij tijds te waarschuwen. ▫ Maar ik maakte een mooye wandeling in de bosschen. Ik schijn wel wat harder te worden. De sereniteit verlaat mij niet, ondanks aanvallen en decepties.

woensdag 4 juni

Koud, guur, N.W. wind 50°. ▫ Gisteren, op de tram staande, in Amsterdam, bedacht ik dat wij niet kunnen zeggen dat God alweetend en almachtig is. ‘Almachtig’ vereischt een begrip van het woord ‘al’ ‘alles’. Behoort daartoe ook dat wat niet gebeurd is, maar *had kunnen* gebeuren? ▫ Almachtig, tot alles in staat, beteekent daar ‘al’ ook alles wat *zou kunnen* gebeuren? ▫ God is in elk geval gebonden door zijn eigen wetten (zooals de schaakspeeler, zooals Tagore zegt, aan eigen reegels gebonden is). ▫ Het woord alweetend en het woord almachtig kan niet samengaan. Wie *alles* kan/ kan ook de toekomst anders doen zijn dan ze had moeten zijn. En wie alles weet, weet ook alles wat gebeuren *kan*, weet ook alles wat gebeuren *zal*. En daaraan zou de almacht niets kunnen veranderen - dus was het geen almacht meer. ▫ God schept, onophoudelijk. Maar het geschapene is nieuw, dus ongekend. Dus daaromtrent weet ook God niets, is dus niet alweetend. ▫ Niets herhaalt zich, de schepping is eindeloos afwisselend. God vergeet niets, al het gebeurde vergaat en blijft toch, al het toekomstige ontstaat (uit het Niet?) in voortduurend scheppen, en is dus onbekend.

Nu voel ik weer dat ik dit niet verder uitdenken kan, omdat de woorden mij begeeven. En de wiskundigen die voor mij hebben uitgedacht, dat er geen absoluut vóór of na bestaat, geen + en geen -, kunnen mij hun begrip niet duidelijk maken.

Ik blijf voelen dat in mij de Aandacht van al het bestaande - van God - is geconcentreerd. En dit is alleen aanneemelijk door het idee dat Hij oneindige tijd heeft en dus tot alles en iedereen kan afdalen. ▫ Ik *moet* alleen aanneemen, wat mij nog zeer onaanneemelijk lijkt - dat er meer zulke concentratie-punten zijn, die ik met mijn eigen aandacht bereiken kan. Zooals ik weet dat in mijn weezen allerlei verborgen is, dat ik *soms* waarneem, maar meestal niet. De schoonheid van mijn ziel, zooals ♁ zeide.

donderdag 5 juni

Wat zachter, bewolkt en reegenachtig. ▫ Zeer slecht gaat het mij. Aan alle kanten droefheid, tot vertwijfeling toe. Ik ben bang om het uiterste te ondergaan en ik weet toch dat het moet.

Gisteren was ik met de kinderen in het circus. Het was het rechte ouderwetsch<e> paardenspel, met mooye paardjes, clowns, acrobaten, goochelaars, gedresseerde hondjes en ruiter-manoeuvres. ▫ Ik geniet dat zeer, haast eevenzeer als de kinderen, en vooral om de kinderen, die opgewonden juichten. Een groote tent met dat mooye licht, dat door linnen schijnt, en wel meer dan duizend kinderen.

De couranten nog niet uitgepraat oover Kloos. Borel die mij - àl te gedienstig - van het meest hinderlijke op de hoogte houdt.

Dreigementen om Walden te verkoopen, door een hypotheek-houdster. Het zou nu volgens taxatie 75000 waard zijn, schrijft de advocaat. Maar voor mij is het nu veel meer waard. Ik heb niets aan dat geld.

Merkwaardig is in mij de afwisseling van een gevoel van machteloosheid - zooals op dit moment - en van activiteit en durf- zooals gisteren. Soms voel ik totaal verlamd, soms weer tot allerlei actie in staat. Ik kan dan niet begrijpen dat ik dezelfde persoon ben.

zaterdag 7 juni

Prachtig, stil, warm zoomerweer. Gister avond begon het al warmer te worden. ▫ Wij waren op Walden in de kamer, in zitting. Er was juist pauze. M.A. was er geweest en wij hoopten op de komst van ♁. Toen kwam de post-boode voorbij de oopen deuren van de serre, en ik nam een pakje van hem aan. Ik wist wat het was. Het boekje. En toen kwam ook onze lieve vriend ♁ en zeegende het werk en sprak ons allen toe. ▫ Wij waren allen zeer getroffen door dit als nauwkeurig beraamde verloop. Dit was onze Pinxteren. ▫ Truida is gelukkig en de heilige ontroering verlaat haar niet. ▫ Ik voel niet zoo sterk voldaan, ik heb nog teveel met mijzelven te stellen. Maar ik was toch zeer verheugd, en ben ook nu zeer dankbaar.

zondag 8 juni

1^{e} Pinxterdag. Het is warm zoomersch weer. ▫ In mij blijft het somber.

Ik tob weer oover geld en allerlei kleine dingen. ▫ Ik lees het boekje oover en vind het zuiver.

maandag 9 juni

2e Pinxterdag. Prachtig warm weer. Gisteren wandelde ik met de jongens naar Valkeveen. De weegen vol wandelende en fietsende zoomer-menschen, vrouwen en meisjes in witte en lichtgekleurde kleederen, zingende en verspreid door 't bosch op den grond liggend. Een vroolijk zoomertafreel. Toen ik thuis-kwam, zei ik het heerlijk te hebben gevonden. Het was ook heerlijk, voor zoover ik nog iets heerlijks ondergaan kan. De menschen hinderden mij niet erg. Zelfs niet aan 't strand, waar ze poenig en ongemanierd zijn. De jongens waadden ver weg in zee.

Gister avond met Hans en Martha en Marietje op het prachtige stille Bantam. ▫ Ik zie nu weer uit op de wandeling van middag, als troost. Het is en blijft toch maar een kleine verzachting van lijden. Zonder lijden zal ik niet meer leeven op aarde. ▫ Steeds kleine zorgen. Mijn geheugen wordt zoo slecht, en allerlei dingen raken weg.

dinsdag 10 juni

Steeds prachtig zoomerweer, maar te droog, en winderig. ▫ Gister de mooye wandeling naar Naarden voorbij het fortje aan de Karnemelksloot. Een fraai landschap was Naarden, van 't Westen gezien. Heldere zon en zoomer-wolken.

Ik las in Tagore's the Home and the World.

woensdag 11 juni

Onveranderlijk zoomerweer. ▫ Elken morgen ben ik somber en zwaarmoedig. Dan voel ik onrust, angst, zorg om geldzaken, spijt om gemiste vreugde, wroeging om mijn verdwalingen, twijfel aan mijn kracht, aan mijn werk, onmacht tot actie.

Gisteren ontmoette ik Brouwer aan 't station en reisde met hem naar Amsterdam. Dat is voor mij een vreugde, ik ben blij als ik hem zie. Het is als het oude gevoel van vriendschap uit mijn jeugd. Toen had ik ook zulke vuurige geneegenheid voor mijn vriendjes. Bij Gorter was het ook en die

stelde mij zoo teleur. Dat was een grove vergissing. ▫ Maar Bertus is lief en hartelijk teegen me. Alles wat ik schrijf, zegt hij, leest hij met plezier.

Ik kreeg een brief van Seelig uit Zürich, die mij uitnoodigde om te koomen en leezingen te houden en met hem te praten. De Hoogstratens waren bij hem, en blijven ook in of bij Zürich deezen zomer. ▫ Ook Bertus sprak van een tocht naar Zwitserland, in Augustus. ▫ Ik voelde dadelijk dat dit meer kans gaf op het uitvoeren van mijn voorneemen. ▫ Maar van morgen voel ik weer te zwaarmoedig. Zou het nog gelukken?

vrijdag 13 juni

Stormachtig, buyig, veel koeler. ▫ Gisteren de warmste dag van 't jaar. Ik was in Amsterdam, en kreeg een erge hooikatarrh onderweg. Ik was zeer neerslachtig en zwaarmoedig. Ik lunchte bij Duyvens mijn tand-arts. Des avonds weer eens een patient, een mevrouw B., een jodin, die in vrijen echt geleefd had met een duitscher, door hem slecht behandeld werd en nu de deur uit was gezet, met een bankje van f 1000. -

Ik ben machteloos, ik kan geen verantwoording meer dragen. Ik weet niet of ik de kracht en het initiatief zal hebben om op reis te gaan. Het voelt alsof ik er niet toe zal kunnen koomen. Moeder was minder wel gisteren en dat beklemt mij ook. Ook hadden ze van nacht de honig uit de bijenkasten geroofd.

zaterdag 14 juni

N. wind, koel en winderig. Gister een flinke reegenbui, maar niet genoeg. ▫ Ik was met Truida in Hilversum bij de London's op de lichtdag.

Ik verkeer in diepe schaduw. Ik doe mijn best om het niet te laten blijken. ▫ Geld bezwaart mij weer heevig. Vooral omdat ik voel omringd te zijn door een inhalige, gewikste meenigte, die mij natuurlijk poogt te besteelen of te plukken.

Vandaag een rustige dag thuis, maar diep zwaarmoedig.

Martha schreef oover het boekje. Zij is er door getroffen. En dit treft mij weer diep. ▫ Ach! hoe zou ik haar vuurig om vergeeving willen smeeken, voor mijn zwakheeden, mijn verblindingen, waaronder zij zoo lijden moest.

Ook Giltay schreef me, de eerlijke, oprechte, goede jonge man.

aant.

zondag 15 juni

Prachtig weer, stil, koel en zonnig. Helaas te droog. ▫ Ik lees Michelagniolo's leeven door R. Rolland. Gisteren deed het mij goed. De wijdheid en grootheid. Mijn kleine tobberijen verdweenen. Toen M.A. oud was en zijn geheugen verloor, zoodat hij niets meer wist van zijn projecten voor de Lorenzo kerkgeevel, zei hij: mijn herinnering is mij vóórgegaan en wacht mij op in de andere waereld. ▫ Ik had zelfs weer lust in 't tooneelschrijven en dacht: in een week tijd kan ik misschien een stuk schrijven. Laat ik maar beginnen, zooals M.A. aan een standbeeld begon, zonder model, in het grove marmer, zonder uitmeeten. ▫ Ik dacht aan ons Forte di Marmi.

maandag 16 juni

Ideaal-zoomerweer als 't niet zoo droog was. ▫ Gister heeft M.A. mij gesterkt. Ik voelde weer de waarde van mijn ziel, zooals ♁ dat steeds wil. Het zware, harde leeven van M.A. gaf mij steun. Ik heb niet zijn beeldende scheppingskracht, die hem zoo groot en geëerd maakte. Maar ik ben toch bevoorrecht. Al was 't maar alleen om het Jezus boekje, dat ik mocht opschrijven.

Ik wandelde gister met de jongens door de Eng. Een prettige wandeling, ik hoorde versreegels. Voor Kloos!

woensdag 18 juni

Steeds hetzelfde warme, drooge weer. Heerlijk voor 't gevoel/ maar alles verdroogend. ▫ De geest van Michel Angelo is om me. Ik heb het nooit zoo sterk gevoeld. Ik ben nu weer bewust van mijn beeter, hooger, fierder, schooner zelf. Waar was het zoo lang? ▫ Rijke en creatieve gedachten vervullen me. Ik schreef vier sterke sonetten voor Kloos. Moogen ze tot hem doordringen, maar ik betwijfel het. ▫ Toch is het moogelijk dat hij tot inkeer komt.

Ik ben dankbaar dat ik het Jezus boekje mocht opschrijven. Het is een steun in mijn gedachten.

Gisteren een prettige Groene-vergadering. Eddie gaat waarschijnlijk naar Genève/ verbonden aan den volkenbond. Hij was zeer vriendelijk teegen

mij, en zei dat hij gemerkt had dat ik de meest bekende Hollander in 't buitenland ben. ▫ Ik voelde met blijdschap dat ik in contact blijf met de groote menschenwaereld. Mijn tijd tot retraite is nog niet gekoomen.

Ik kreeg de gedachte om een drama te schrijven van Michaël Agniolo's leeven. Zijn leeven is al dramatisch genoeg. Er behoeven geen verwikkelingen bij. ▫ Urbino, zijn trouwe vriend, Cavalieri/ zijn eedele geliefde, Vittoria Colonna/ zijn geestelijke vriendin. ▫ Daarbij figuuren als de Pausen (Julius II) - zijn strijd tusschen eigen trots en onderworpenheid. ▫ De eenvoudige lui die hij graag om zich heeft, en waarmee hij gekheid maakt. ▫ Zijn driftbuyen en zwakten, zijn haat en teerhartigheid. ▫ Zou ik de kracht hebben tot al het voorbereidend werk? Ik moet er voor naar Rome.

Het gedicht: de Geest der Waarheid kan worden afgemaakt, de Lichtstad wordt er in beschreeven.

Ook Schijn en Weezen, ook Sirius/ alles eindigt op de lichtstad, en in alles is het boekje van Jezus leer, in zijn eenvoud en zuiverheid de richtsnoer.

vrijdag 20 juni

Er dreigt eindelijk reegen. Er is iets heerlijk zoomersch in de lucht - of eigenlijk in mijn hart. ▫ De verzen aan Kloos hebben mij zeer gesterkt. Van morgen was er iets zeer lichts en fijns leevend in me.

Gister een drukke dag in Amsterdam. Ik zag de plannen van Th. Molkenboer, die sommige merkwaardige punten van oovereenkomst met onze lichtstad hebben. ▫ Hij is wel een zoeker en een denker. Maar er ontbreekt een fijne smaak en een scheppend vermoogen. Zijn portretten zijn zwak, en zijn gekleurde beelden zijn niet mooi. Hij is vooral theosoof. Ook heeft hij abstracte geometrische kundigheeden, die ik geheel mis.

Ik was ook bij Rijkens, op de drukkerij, bij Duyvens den tandarts, en eindelijk had ik een lang gesprek met Heyermans, bij hem aan huis.

zaterdag 21 juni

Zwaar bewolkt, reegenweer. 60°. ▫ Gisteren Lichtdag bij ons. Truida werd zeer belaagd door melancholie - en vond toen troost en sterking door ♁. ▫ Ik was vervuld door het plan Michaël Agniolo. Ik voelde de kracht het uit te voeren. De hoofdgedachte is toch de vreugde in de ergste

ellende en het steeds toeneemend Godsbesef. Kunst en religie. ▫ M.A. sprak ook weer en steunde en sterkte mijn voorneemen.

Vandaag is het met mij weer mis.

De vier eerste Sonnetten zijn verscheenen. Zij zijn zoo goed als in mijn jongen tijd, zoo goed als die van Ellen. Maar Truida scheen er de beteekenis niet van te beseffen. Zij lette er niet op en bemerkte niet hoe ik er vol van was.

zondag 22 juni

Koel, wolkig zoomerweer. ▫ Gister wandelde ik alleen in Spanderswoud, en had rust. Ik schreef drie nieuwe sonnetten.

Paul zond bericht dat ik in Utrecht moet koomen. Ik ga van avond.

Uitnoodiging om in Zwitserland te koomen. Ik zie er teegen op, om de kosten, en om de moeyelijke reis. Ik vraag me af, of het wel noodig is te gaan. Voor genoegen alleen ga ik zeeker niet.

maandag 23 juni

Buyig en reegenachtig. Hooikatarrh. ▫ Mijn groote zelf is weer schuil gegaan. Gisteren een vrij wel mislukte avond. Maar een mooye wandeling met Martha, naar Hilversum, omdat de trein Zondags niet ging. In Utrecht het prachtige rosarium. Op de zitting niets, er was geen tijd en het medium was er niet. Paul schijnt nog onrustig en ontevreeden oover me. Annie Bosch komt morgen logeeren.

Van den Dorpe vertelde van den jongen zelfmoordenaar, waarvan hij de ligging van het lijk had gevonden. De jongen had zich meermalen al gemanifesteerd. Zijn toestand na de daad was verschrikkelijk. Hij wilde weer in zijn lichaam terug, en toen wilde hij zich weer vermoorden, maar dat ging natuurlijk niet. Hij moet in de verschrikking blijven, hoe lang?

woensdag 25 juni

Guur en buyig weer. ▫ Gisteren een tocht naar Volendam, met twee auto's, van Funke (N.v.d. Dag) en van Laan. Het was guur, maar toch was Volendam aardig en mooi. De beide Hille's, Hille Baap en Hille Butter,

aant.

de mooye, gezonde, hartelijke visschers-vrouwen - echte Hollandsche schoonheeden en brave echtgenooten.

Men poogde mij aan de redactie op 't gemoed te werken, omtrent Kloos. Hij was zoo oud en zoo arm en zoo neerslachtig. Maar ik zie heusch geen reeden, in zijn geval, tot sentimentaliteit. Hij moet met zijn verleeden afreekenen, eeven als ik. Wij zijn allen neerslachtig - als we oud worden.

Annie Bosch logeert hier en Paul ziet door haar oogen.

zaterdag 28 juni

Gister zeer koud en guur, 's avonds stil en opklarend. Vandaag Z.W. wind en wolken. Zoeler en wat herfstig. ▫ Gister was ik met Annie Bosch in het huis ‘de Lelie’. Martha was er niet en ik wandelde met Annie het geheele huis door. Ze voelde dat Paul zeer ontroerd was, maar blij en vroolijk. Wij waren ook in zijn kamer, waar hij lag met zijn laatste ziekte. En in den tuin bij het larixboschje. Daar wilde Paul niet van daan. ▫ Ik zelf was het meest ontroerd in de ontbijtkamer. Het leek alles zoo kort geleeden, het blije, hoopvolle gezin met de jonge kinderen. Ik barstte in tranen uit, en voelde gebrooken. Hier was de diepe weemoed van het herdenken, en het schuldgevoel. En het huis is verkocht, het gaat alles weg. Ik voelde mijn eigen dwalingen, mijn ontrouw en mijn ligtvaardigheid. Ik had dat gezin nooit moogen opgeeven en verlaten. Het was toch een gelukkig gezin. Wij hadden elkander lief.

Paul schreef nog veel lieve berichten, hij vergeeft mij alles - maar ik mijzelven niet. Ook de lieve Martha heeft enkel vriendelijkheid en hartelijkheid voor mij, en de jongens. ▫ Paul houdt van zijn halve broertjes, hij vindt ze leuk. ▫ Maar ik moest gestadig denken om die eerste jaren in het huis de Lelie, en de jonge kinderen in het gelukkige gezin. En dat door mij verwoest. ▫ Nu weet ik veel beeter dan ooit, wat renunciatie beteekent. Het krachtig ingaan teegen sterke neigingen en verlangens. En het is moeyelijker in den ouderdom. ▫ Maar nu moet ik zorgen voor *dit* gezin, nu mijn vrouw en kinderen. Dan doe ik goed.

Er was Lichtdag gister. V.H. kwam. Ik was mijn Michel Agniolo-projekt al bijna weer vergeeten. Zou ik er ooit toe koomen?

maandag 30 juni

Stormachtig, 50° N.W. wind. ▫ Sints Dinsdag is Paul bijna onafgebroo-

aant.

ken om ons. Nu en dan schrijft hij, door Annie. Het bracht een vreedige, sereene atmosfeer bij ons thuis. Ook bij Martha is geschreeven, en ik ben met Truida naar de kerk geweest, Zondag morgen bij de Hoogmis. Paul was er, en heeft voor me gebeeden. ▫ Het was een prachtig tafreel, de roode priestergewaden, alles rood en goud, en de zonneschijn die telkens om het altaar oplichtte, en de kleine kaarsvlammetjes. De wierook-geur bleef den ganschen dag in mijn neus. Er waren maar weinig ergernissen, de leelijke neus-stem van een kapelaan, het opdreunen van namen. Het gescharrel met geld, het dreun-bidden der meenigte. Het mooiste was de stilte als alles bidt en het schitterend kleurentafreel van rood en goud. ▫ Ik dacht aan de stilte in den grooten Tempel, als alles bidt. En ik dacht ook aan de ware kerk, zooals ik weet dat die koomen zal.

Mannoury en Brouwer waren er. Wij spraken oover de actie van het Instituut. ▫ Wij wandelden op Bantam en filosofeerden, zittend op het gras. ▫ 's Middags moesten wij veel lachen. Mijn lieve broertje Bertus was zoo kostelijk vermakelijk. ▫ Hij wil samen met mij naar Zwitserland.

Vandaag is de zielsrust weer weg. Ik tob oover geld en oover de reis.

donderdag 3 juli

Na veel reegen en kou komt vandaag de lieve zon en is het zacht, mild en vochtig. ▫ Ik poseerde twee morgens voor Lizzy Ansingh. Zij is een geestige en oprechte vrouw en die uuren dat ik daar zit te soezen zijn niet onaangenaam.

Het is curieus maar sints die herrie om Kloos heb ik meer teekenen bespeurd van mijn ‘beroemdheid’ dan ooit te vooren. ▫ Als ik eerder zoo scherp was opgetreeden zou ik het nu makkelijker hebben.

Nu ben ik vrijwel vast beslooten, op reis te gaan, als Bertus mee wil.

De oproep van R. Rolland bevalt me. Uit die groep kan al organiseerende kracht koomen.

Maar hoe moet ik al mijn plannen nog uitvoeren? Alleen het denken oover die reis neemt al mijn energie in beslag.

vrijdag 4 juli

Nu is 't prachtig weer, al was het 's nachts zeer koel. ▫ Ik voel bezwaard. Dat begint al in den nacht. Ik heb nog zooveel te doen.

Lichtstad, de eerste editie gereed maken.
Schijn en Weezen. Zang VIII is gereed, nu nog IX, X, XI en XII.
Sirius en Siderius.
De Geest der Waarheid.
Michel-Agniolo.
En daarbij het signifisch instituut, de tuin op Walden en zooveel persoonlijks nog, het werk voor de Groene, voor den cursus enz. enz.

zondag 6 juli

Gister warm en vochtig. Vandaag weer drooge N. wind en zon. ▫ Gister was de Winter bij me, en des middags London en toen Beckeroff. ▫ Gepraat oover het tijdschrift-plan, voor de Lichtstad -verbreiding.
Ik was droevig gestemd en hoorde later dat Dèr Mouw een beroerte heeft gekreegen en nog bewusteloos is. ▫ Dat trof mij diep en smartelijk.
Vandaag weer naar de kerk. 's Middags met de jongens naar de Gooische Boer.

donderdag 10 juli

Koel en grijs. Mijn vriend is heengegaan -
Ik kan van droefheid niet veel zeggen -
Ik kreeg gisteren nog hoop.
Maandag vergaderden wij op de Oovertoom. Maar Van Ginneken kwam niet, Borel ook niet en Brouwer laat. Ik was nog even bij Lizzy, met Brouwer. Ze wil hem ook schilderen.
Ik ging een aangeteekende brief van Hjalmar halen, met vermoeden op een check. Door mijn haast raakte ik mijn hond kwijt. Die bleef een nacht weg. Daardoor werd ik ook gedeprimeerd. Maar het klaarde op en de hond werd terug gebracht. En er was een check. Maar Adwaïta is gestorven.
Gisteren waren we bijeen in Utrecht. London, Breithaupt, de Winter en ik. Ik kreeg zulk een goeden indruk dat ik besloot aan het plan deel te neemen. Ze waren toch door mij samengebracht. Een waereld-courant.

zaterdag 12 juli

Heerlijk weer. ▫ Ik was gister bij de crematie. Ik wou een vers van hem

aant.

voordragen, maar de familie wilde het liever niet. Ik was zeer bedroefd en schreide. Ik reed met de auto naar den Haag, in twee uur en praatte veel met dèr Mouw's vrouw. ▫ Hij is nog bij kennis geweest, en praatte subtielwijsgeerig.

Ik at bij Breithaupt en zei mijn meedewerking toe aan ‘the Word’. Ik schrijf oover Adwaïta en daarop mijn leading-article voor ‘the Word’. ▫ Ik kreeg een gunstigen indruk bij het gezin Breithaupt. Hijzelf is een sterk man, een wilskrachtige. Met hem ben ik waar ik weezen wil, de wijde waereldsfeer. Dat verkwikte mij. De avond was schoon, vol stilte en maanlicht.

zondag 13 juli

Buyig weer met N. wind/ koel. ▫ Ik schreef gister het 1^{e} stuk oover Adwaïta af. De 8ste Zang van S. & W. III verscheen in de Groene.

maandag 14 juli

Koud, stormachtig weer. ▫ Ik wandelde met mijn lieve vrouw in ons sprookjesbosch, Bantam. Ik ben nog vervuld van luguubere doodsgedachten, door het heengaan van Adwaita - en door mijn eigen ouderdom. De dagen vliegen snel.

Ik heb daarentegen een verligt gevoel omtrent geld-zorgen. Ik zal niet veel geld zorgen meer hebben, denk ik. Ik zal hier nu wel kunnen blijven en mijn werk hier afdoen. Ik krijg nu geld uit de zuiverst moogelijke bron als bescherming teegen den leugen. Ik behoef mij nu niet meer aan eenige leugen te onderwerpen uit geldgebrek.

donderdag 17 juli

Vrij goed weer. Ligt-bewolkt. Omstreeks 60°. ▫ Ik schreef een oproep voor ‘the Word’, met mijn drie punten

1 Significa Synthesis and purification of Religion
2 (the true Church)
3 The City of Light.

Ik ben nog steeds niet doortastend met het reisplan. V. van Vriesland was gister hier. Ook hij wil naar Frankrijk.

aant.

maandag 21 juli

Vrijdag Lichtdag in Hilversum. Het vervolg op Jezus' leer wordt mooyer dan 't eerste nog. Nu kreegen we het gesprek met de discipelen op den heeten, hongerigen dag.

Zaterdag was ik in den Haag en at bij Breithaupt, maakte kennis met Buscast, type van den revolutionnairen journalist, maar in goeden zin en sympathiek. Verder met fräulein von Stoffregen, een mooi jong meisje, uit Pommeren, dus uit een Junker-geslacht. Eenvoudig, bescheiden en idealistisch - maar nog wat bakvischachtig. Ik las mijn artikel voor, en zag het nieuw ingerichte kantoor.

Des avonds leezing van Ellen op Westerbro. ▫ Het was een heete dag, die in onweer eindigde. Ik was zeer melancholiek gestemd en dat week niet. De leezing deed mij goed, voor 25 verpleegsters. Het was een zuivere, verkwikkende atmosfeer. ▫ Een er van kende ik, juffrouw Kollewijn, die ik in den Briel leerde kennen.

Den volgenden morgen in Bussum, bij Martha en Hans. Een troost was het toen ik haar beloofde per jaar f 1000. - voor haar af te staan. Ik had net die som gekreegen van ‘the Word’. Een oogenblikje was ik wat rustiger. Maar 's middags toen Hans blijkbaar droefgeestig en korzelig was, toen werd het mij zeer wanhoopig te moe. ▫ 's Avonds bracht ik hen roozen. Ik las Jimmie Higgings uit. Alles onder zwaar-drukkende somberheid.

Vandaag moet ik weer naar den Haag. Het is slecht weer, stormachtig en nat. Maar dat is niet zoo erg. De innerlijke somberheid - die is vreesselijk.

woensdag 23 juli

Zeer slecht weer. Reegen en wind en kou. ▫ Het is weer zendingsfeest op Spanderswoud, men zingt in den reegen, alles is doorweekt.

Gister een zeer slechte dag, en 't is nu nog hetzelfde.

Lizzy voltooide mijn portret en ik zag de demonische expressie in een oog. Ik zei ‘dat rechter oog is zacht, maar dat linker ziet er gevaarlijk uit.’ Toen zei Lizzy ‘'t *is* ook gevaarlijk!’ En toen had ik bij 't weggaan het gevoel van een moordenaar die zooeeven met volle recht ter dood veroordeeld is. Dat gevoel van een demon *in* je, dat is als een adder die woont

aant.

in je ingewand. Ik wilde die sfeer ontvluchten, maar wat baat het, de demon gaat mee.

Ik was ook in den Haag en kreeg ook daar slechte impressies, met momenten van schrik, als of ik er ingevloogen was en nooit dat geld had moogen aanneemen. ▫ Ik zie in Breithaupt toch den heersch- en eerzuchtige, en de wijze waarop hij organiseert en met geld omspringt, is eigenlijk Duitsch. ▫ 's Avonds kwam Brouwer. Ik was blij toen ik hem zag. Hij trok een zeer vies gezicht toen ik hem vertelde van ‘the Word’. Dat deed mij ook pijn. Hij vertrouwt de Winter in 't geheel niet. ▫ Hij sprak ook oover mijn Adwaita stuk en terecht zei hij dat dèr Mouw *niet* tot bevrijding is gekoomen. Zijn verzen zijn als een nood-wooning, waarin hij zich beschutte. Het is waar dat mijn leezing van dat gedicht onjuist is. Ik denk hem als een vlinder, na den aardschen dood, hij bedoelde alleen zijn vlinderen in waereldsch schoon van verzen.

En nu ben ik weer geheel droefgeestig. En toch ben ik den laatsten tijd niet zwak of schuldig geweest. Ik heb misschien weer flaters begaan, maar geheel te goeder trouw. ▫ Nu moet ik 4 Augustus op reis, en hoewel er geen bezwaren zijn zie ik er zeer teegenop.

Uitgangetjes met mijn kinderen, dat alleen geeft wat rust. Mijn beste tijd was nog toen ik teegen Kloos optrad. ▫ Lieve Truida is ook zeer moe en zwak. Martha is opgewekt. De Gutkinds zijn op komst. ▫ R. Rolland is weer in Zwitserland.

vrijdag 25 juli

Gisteren zonnig, vandaag weer een sombere reegendag. ▫ Ik was met Martha en de jongens in Zaandam gisteren. Ik was zeer droefgeestig, en als ik mij vergiste en sprak van ‘moeder’ of teegen Martha ‘Truida’ zei, dan verscheurde het me. ▫ En toch is mij de herinnering aan die tocht zeer prettig en mooi. Het groote water, de Zaan, en het drukke leeven. De groote industrie-gebouwen ooveral langs de Zaan, de schoorsteen-pijpen en toch ooveral groen en frischheid. Tal van motor bootjes en in Zaandam een druk verkeer van fietsen en voetgangers. ▫ Een sterke indruk van licht, blikkerend water, en sterk menschelijk leeven. ▫ Ondanks mijn droefgeestig gemoed, houd ik toch nog vast wat ik kan aan waereldsch mooi. ▫ We zagen ook het huisje van Tsar Peter. ‘Hoogmoed komt voor den val’ stond er. Dat kan gelden voor de dynastieën. Dit armoedig huisje is toch weer gebruikt als glorie voor de dynastieën.

zaterdag 26 juli

Koud, grijs weer. ▫ Gister, na de lichtdag, voelde ik mij vrij, en zag ook niet op teegen de reis. Nu zit ik weer te schrijven en voel mijn onmacht om iets anders te maken dan mijn groote plannen. Ik kan niet voor geld schrijven.

zondag 27 juli

Koude motreegen. ▫ Gister met de kinderen gewandeld naar Hilversum. Ik denk daaraan terug als aan iets heerlijks. Ik geniet het intens - maar eerst als 't voorbij is. ▫ Ik voel mij tamelijk vrij. Des nachts denk ik aan mijn mislukte dramatische carrière, met eenige bitterheid.

maandag 28 juli

Koud, triestig. ▫ Ik ben verlamd door de kou, en kan niet werken. Ik heb ook geen zelf-vertrouwen. ▫ Ik las in Querido's boek en met genoegen. Zelf daarbij een machteloos gevoel.

Gisteren weer met de kinderen gewandeld naar Hilversum.

zaterdag 2 augustus

Bewolkt, vrij goed weer. ▫ Gisteren moeders verjaardag. Het was erg aangenaam. De Gutkinds waren er, en Lizzy Ansing, Giza en Jolles. Wij dronken koffie buiten in den tuin van huis Beeresteyn.

Maar heeden ben ik zwaar droefgeestig, en ik kan ter nauwernood de Gutkinds en Rang en Borel te woord staan, die zich hier nu verzamelen voor een voortzetting van den Potsdamer Kreis. ▫ Ik voel als de kleine zeemeermin, die op messen en naalden liep.

Donderdag bijeenkomst van ‘the Word’. Een cosmopoliet gezelschap. Het was geslaagd.

Gisteren bezoek van den belg Polderman en zijn Engelsche vrouw. Een vlaming die waarschuwde voor de annexionistische gezindheid in België, door franschen aangemoedigd.

Oovermorgen op reis.

woensdag 6 augustus

Parijs, Hotel les deux Mondes. ▫ Grijs, stads-weer. ▫ Ik kan het nog maar niet tot klaarheid brengen. Ik zit nu in de hotel-kamer en voel mij zeer ellendig. Physiek goed, ik sliep goed en ben gezond. Maar de zielsrust is weg. Ik ben bang en somber en mis alle zelfvertrouwen. Ook de reis gisteren was ellendig. Eerst des avonds toen ik bij Eduard van Nierop aankwam werd ik wat beeter. Nu is de vraag: moet ik op die beeterschap vertrouwen, die toch iederen morgen weer inzinkt, of moet ik het voor goed opgeeven te reizen. Ik zou nu niets liever doen dan maar weer snel naar huis gaan, en mij dan aan huis en kinderen wijden, schrijven en mij voorbereiden op het einde. ▫ Maar ik weet dat ik van avond weer wat anders zal denken. ▫ Maar ik vergeet, ik kan zelfs het ooverzicht oover mijn kleine bagage niet bewaren. Telkens is er iets weg, en dan breekt het angstzweet me uit. Ik ben toch niet gezond, niet psychisch gezond.

's Avonds 7 uur. Nu ben ik wat beeter. Na een koud bad. Ik sprak drie uuren met de Loudons en voelde erg hartelijk. Ik hou van ze. Ik wandelde de geheele weg naar huis, bij mooi warm weer en zag de trofeeën van Duitsche kanonnen. Toen moest ik bij Eduard naar zijn lange verhalen luisteren. Dat moet ik er nu voor oover hebben, want ik kan zijn gezelschap en hulp feitelijk niet missen. ▫ En er was een tijd dat ik hem hielp toen hij neerlag in depressie.

Alle groote generaals uit deezen grooten oorlog zijn vroome katholieken.

donderdag 7 augustus

Mooi warm weer. ▫ Parijs is gelukkig, het heeft al wat het begeeren kon, en wat niet te bereiken was zonder bloed, zonder verwoesting en rouw. ▫ Ik heb gisteren met van Nierop gegeeten in Hotel quai d'Orsay. Toen aan de Porte Dauphine koffie gedronken tot 's avonds 11 uur. Ik werd toen wel iets beeter. ▫ Prachtig de bloemenaanleg in de tuin der Tuilerieën. Dat oovertreft alles wat ik tot dusver zag.

Ik ben weer wat beeter door een koud bad. De nacht was nog slecht. Ik schrijf voor de Groene, dat helpt.

Maar ik richt niets uit in Parijs, van hetgeen ik mij voorstelde. Behalve de Loudons vond ik niemand. Maar wel heb ik wat geleerd en beeter

begreepen. Parijs maakt toch een sterke indruk op me. Meer dan Londen. Ik schrijf nu oover Parijs.

Soms vergeet ik eeven mijn misère. Dan valt het me plotseling weer in. Ik heb niets bereikt in mijn leeven, het is alles zonder hoop en zonder genade. Voor God moet ik alles wegdoen, alles opgeeven. Nog weinig jaren en de kans is voorbij, ik kan al veel minder dan vroeger. Hoe blij en luchtig was ik vroeger op reis, en nu! Ik ben nerveus, angstig. ▫ Nu is 't weer iets beeter. Maar voor kort.

vrijdag 8 augustus

Zonnig en warm. ▫ Ik ben nu telkens weer op 't punt om als een dwaas de vlucht te neemen, in plaats van verder te gaan. Een enkel moment voel ik wat rust en verzachting alsof ik door Paul of door den Vader zelf getroost word. Maar het duurt kort. Ik ga morgen naar Zwitserland. In Parijs heb ik niets kunnen uitrichten. Ik ben hier geheel vreemd en sta buiten deeze waereld. ▫ Ik sliep vrij goed, maar ben zeer onrustig en nerveus. ▫ Nooit weer! Nooit weer! zegt het in mij. Ik kan mij niet meer op deeze wijze forceeren.

maandag 11 augustus

In het huisje Friedheim, in Hinwil, bij Willy en Elly. ▫ Alles is plotseling veranderd. Het is een ongeloofelijke omkeer. Ik ben gelukkig en tevreeden en dankbaar dat ik dit schoone land in den heerlijken zoomertijd nog genieten mag. ▫ De vreezen zijn weg, Gods licht schijnt op alles.

Hoe was de opvolging? Zaterdagavond nog diner met de van Nierops en den beer Piquart. Ik was toen vrij opgewekt. Maar dronk wijn en rookte fijne sigaren. Toen kon ik dien nacht niet slapen en verwenschte mijn domheid. ▫ Maar wacht! Vooraf ging nog op Zaterdag mijn bezoek aan de Notre-Dame. Daar bad ik lang, in tranen, en vond verligting en troost. Ik bekruiste mij met het wijwater en knielde op de steenen.

Toen kwam de eerste ellendige nacht, door mijn domheid om alcohol nicotine en caffeïne te neemen. ▫ Zondag spoorde ik, op een zeer heeten dag, door Frankrijk, tot Bazel. Ik voelde mij zeer wanhoopig en ziek van ziel. Het hotel te Bazel was heet, saai en akelig. Een dienstmeisje wou met mij flirten. Ik was zeer ellendig en sliep weer niet, den ganschen nacht. ▫ Toen zocht ik, in Bazel, een kerk om te bidden. De eerste waar ik in kwam

aant.

was luthersch en de gemeente kwam er juist uit. Ook de dominee. Ik vond het alles saai en doodsch, arm - en het troostte mij niet. Toen vond ik een kleine Katholieke kerk en daar vond ik troost. Weer schreide ik lang en bad. En de ommekeer kwam. ▫ In Zürich was Willy aan 't station. Wat was ik hem dankbaar! Des avonds kwamen wij in het stille, landelijk frissche Hinwil. Daar was Elly en Oscar Fried de dirigent. Wij zaten op het grasveld, in de maneschijn en praatten en ik voelde heerlijk rustig. Ik was doodmoe. ▫ Ik ging naar bed en sliep direct in. Ik had gebeeden om slaap denkend aan het woord: ‘he giveth his beloved sleep’. ▫ En Hij gaf mij slaap, ik sliep terstond, en sliep tot zeeven uur door. Mijn ziel is vol heilige voorneemens. ▫ De nacht in Bazel was de ergste van mijn leeven. Doodsangsten, en de slaap die niet koomen wil. Geen rust, enkel zelfverwijt en beklemming. ▫ Maar nu is alles weer anders voor me. Ik kreeg een brief van Rolland die in Zug is. Ik lunchte met Fried (Oscar) en Seelig en voer met Elly op de stoomboot naar Rapperswil. Steeds zalig en gelukkig in de zielevreede en de heerlijke zoomerdag en het prachtige land.

De eenige droefenis is het ontbreeken van alle bericht van huis. Ik denk dat er brieven zijn weggeraakt, door het domme adres-opgeeven van Seelig. Ik kreeg nog maar een brief van Truida. ▫ Maar wat mij gebeurd is, is zoo groot en uniek, dat het wel het grootste keerpunt in mijn leeven mag heeten.

dinsdag 12 augustus

Ik zit op 't grasveld onder de peereboom op Friedheim, het is half tien en prachtig, stil zoomerweer, warm. ▫ Nu is het alles volmaakt vreedig om mij heen. De boer maait zijn gras, het geurt rondom naar versch gras en mest. Het is geheel stil op den weg. ▫ Het blijft mij goed gaan, al kwamen er van nacht en van morgen weer sombere gevoelens en gedachten. ▫ Maar nu is het ernst deeze maal, en ik zal volhouden. Kleine ontzeggingen doen ons gedenken waarom wij ze doen. ▫ Ik geloof nu dat het tijd is met Sirius voort te gaan. Ik zal er in Wijk a/zee mee beginnen. ▫ Nu lijkt Holland, van hier uit, weer bar en rauw, met kou en reegen en het onherbergsame Wijk a/zee. ▫ Maar al voelde ik gisteren aan het meer en op de bergen Gods geluk en schoonheid, toch voel ik nu ook weer de doodschheid van de voorspoedige land-vreede. In het welvarende boerenleeven hier is geen hoog geluk, omdat er ook geen gruuwel en ellende is.

Ik geloof dat ik al beeter en beeter zal kunnen uitdrukken hoe wij de

aanweezigheid van God het best kunnen begrijpen. ▫ Hij geniet alle aardsche schoonheid door ons, zooals de vrienden aan génerzij het door een medium doen. In verheeven stemming is Hij. ‘Verheeven’ is een uitdrukking voor Zijn weezen. Hij is in de expressie van het meer, en van de bergen en van de zee. Maar ook in de vreugde van een zeegevierend volk is Hij, al is die vreugde door vreesselijk leed gekocht.

Ik zag in Hinwil een fabriek, gedreeven door waterkracht. Alles zindelijk en helder, zonder kool of koolendamp. En toen verheugde ik mij en zag daarin ook Gods voorkeur. Wij zijn voor hooger cultuur bestemd.

Toen ik gister in 't meer sprong, dook ik zeer diep zoodat ik al vreesde niet meer booven te zullen koomen.

God is het gevoelend weezen van de gansche schepping. Elke gebeurtenis wordt door Hem gevoeld, ook gruuwelen. Maar de gruuwelen heeft Hij noodig voor Zijn geluk. Zonder gruuwel geen berouw, zonder berouw geen zeegen. ▫ De moeyelijkste vraag voor ons is: hoe kunnen wij deel hebben, in onze armoede en ellende, aan zijn Zaligheid. Want dat is geen ding van de toekomst dat wordt uitgereekend en toegemeeten. Het is er nu, onmiddellijk, in alles.

zondag 17 augustus

Hinwil. Dinsdag middag wandelde ik met Elly en Janneke (mevr. Weinsauer Lels) naar Rapperswil. Het was een heerlijke avond. In Ruti namen we een wagentje en reeden door de donkere boschweg. Aan de kant van den weg zaten drie gitaarspeelers. De maan scheen helder. In Rapperswil ging Elly voor 't klavier en speelde als in verrukking. ▫ Zoo had ik haar nooit hooren speelen. Het was prachtig.

Den volgenden morgen ging ik om 6 uur op den trein naar Zug. Om 8.30 was ik er, en om 11 uur ontmoette ik Rolland. Een geboogen houding, een fijn gezicht met lichtblauwe vriendelijke oogen. Blond haar, een klein kneveltje. Wat kort-ademig, een fijne, bleeke huid. Hij is 53, maar ziet er al aangetast uit. Zijn zuster een donkere brunette/ niet mooi maar vriendelijk en intelligent. Zijn hulp in andere talen.

Ik had drie gelukkige dagen, alleen gestoord door het bezoek van Heller. Ik heb hem niet te woord gestaan, en had daar later berouw van. Het was toch een indiscretie, van hem, maar ik had het zachter en vreediger kunnen behandelen.

Des morgens altijd het kapelletje waar ik bad. Op Maria Heemelvaart

was het er vol (15 Aug.) en toen was er mis en communie, door een waardig en beminnelijk priester. Het deed mij aan. Het was alles zoo eenvoudig en aandoenlijk.

Ik ben nu weer in Hinwil het is bewolkt zoel stil weer, ideaal. Maar ik kon niet besluiten naar Bevaix te gaan, hoewel ik Suze graag zien zou, vooral omdat ze zoo op Truida lijkt en veel van haar houdt. Ik ben zoo besluiteloos, en wat is daaraan te doen? ▫ Ik slaap goed, maar als ik dan in de vroegte ontwaak dan koomen de beklemmende sombere gedachten. En dan wil ik maar weer naar huis. Altijd hetzelfde. ▫ Het afscheid van Rolland was een aangrijpend moment, hij omhelsde mij en kuste mij op beide wangen. Zijn lichte oogen zagen zoo trouwhartig en innig.

Ik wandelde door Zug en zat aan 't meer. Elly was aan den trein en we dejeuneerden bij Dr Maeder de psycho-analytiker.

Ik besluit nu maar morgen met den Hollander-trein te vertrekken. Ik weet wel dat ik de melancholie meeneem, al lijkt het nu dat ik heel gelukkig zal zijn als ik thuis ben. Maar dan zal ik Zwitserland weer betreuren. Het is hier zoo mooi, zoo zoomersch. Maar het baat niet. Zonder mijn gezin blijf ik onrustig.

zaterdag 23 augustus

Hinwil. Heerlijk weer, zonnig, niet te warm. ▫ Ik ben toch gebleeven en ben er dankbaar voor. Ik verklaarde me bereid tot alles, ook tot het teegengaan van mijn sterkste neigingen, als de Vader het zoo wil. Toen bemerkte ik dat ‘blijven’ beeter was dan ‘vluchten’. En ik heb goed gekoozen. ▫ Ik ben Maandag 18 Aug. met Janneke en Mirte op reis gegaan. Wij kwamen tot Bern en logeerden daar in hotel Metropole. Het was er mooi en heerlijk, wij soupeerden op Schänzli waar ik ook met Truida zat. ▫ Den volgenden morgen zag ik den schoonen Dom, goed onderhouden, maar ach! zonder het lichaam. ▫ Daarna de beertjes en het leelijk-academische Bonds-parlement.

's Middags kwam ik in Bevaix aan en vond den langen, mooyen neef Philip aan den trein. Ik werd hartelijk ontvangen. Men was er zeer vervuld van het boekje. ▫ Ik heb er drie dagen doorgebracht, en elken dag in het meer gebaad. Dit baden heeft toch ook geestelijke werking. Het blauwe, heldere meer, de donkergroene stille boomen, de blauwgrijze bergen. Het was heel mooi.

Maar lieve harten bij mij, dat is de hoofdzaak. Ik voelde liefde voor de

goede Suuze, die zooveel van Truida heeft en zoo dapper haar huis houden beheert en toch nog piano studeert. Ze is veel sterker, physiek, dan Truida. Maar Truida is verder in vroomheid en religieuze kracht. De schoonzuster Sophie was nu geheel door het boekje getroost en gesterkt. ▫ Het was er druk en vroolijk. Veel bezoek. Ik was rustig, soms zelfs zeer rustig en ben hoog gestemd. Een kerk was er niet.

Gisteren morgen (22 Aug.) verliet ik Bevaix, uitgeleide gedaan door Suuze. In Zürich voelde ik weer het gif van de stad. Ik at alleen in 't vegetarisch restaurant, ging nog naar de N. Züricher Zeitung en was om 7 uur weer in Hinwil. ▫ Weer wat heimwee van morgen, maar het is liefelijk buiten. Ik zat met Janneke en haar dochtertje Mirte aan het beekje in het bosch een heerlijk plekje. Ik heb zelden zulke eigenaardige persoontjes ontmoet als Janneke en haar Mirte. Maar ze is geheel eenvoudig, en heeft een leeven met vreesselijke ervaringen achter zich. Maanden op een vrachtschip gezworven, met torpedeering gedreigd. Steeds voor Mirte zorgen. En Mirte heeft de oolijke, fijne gratie en is aldoor opgewekt en vriendelijk. Brief van R. Roland, 20 août 1919

Cher ami,

J'espère que vous n'avez pas dans un accès de nostalgie - (*que je suis, d'ailleurs, très capable de comprendre*) - *repris Lundi dernier le train pour la Hollande.*

Nous avons été très heureux de vous voir ma soeur et moi. Je voudrais que vous sachiez l'affection que nous avons pour vous. Entre tous les amis de pensée qui me sont le bien le plus précieux de la vie, vous m'êtes l'un des plus proches par le coeur, le plus proche par l'âme religieuse - bien que vous soyez, dans cette voie, parvenu plus avant que moi. Je vous aime en Dieu.

Vous nous avez trouvés tous deux dans une grande douleur intime que nous tâchons de ne pas montrer aux autres. La pensée de celle que nous venons de perdre nous hante cruellement. Mais avec vous, nous nous sentions plus près d'elle. Il nous semblait qu'elle était présente à nos entretiens.

Je vous envoie la lettre de la Weltjugendliga *que vous désirez avoir. J'ai dès le jour de votre départ, écrit à ces jeunes gens en leur donnant votre adresse et en les engageant à s'adresser à vous. J'ai aussi écrit à Stefan Zweig et je lui ai exprimé le voeu que vous soyez appelé à jouer auprès de la jeunesse allemande le rôle de guide moral, qui vous revient de droit. Vous pourriez lui faire tant de bien et elle a tant besoin de vous en ce moment.*

J'ai retrouvé pour votre significa quelques termes du lexique de la Renaissance notés par Gregorovius:

Pudeur = *développement, par l'éducation des charmes naturels d'une femme bien douée* (*une des qualités de Lucrèce Borgia*).
Décence = *même vertu chez les hommes, culture des avantages personnels* (*célébrée chez César Borgia*).
Magnanimité = *force de coeur, qui peut sans faiblesse, sacrifier les autres à des buts personnels*.
Illustre = *aussi bien les courtisanes que les saintes.*
Un livre de l'époque d'Alexandre VI célèbre la Vierge Marie, les saintes et les courtisanes du temps, sous le titre:
Epitaphia clarissimarum mulierum quae virtute, arte aut aliqua nota claruerunt.
Ah, ce n'est pas l'ignorance, la confusion ou l'erreur qui sont le plus difficile à combattre, c'est la Volonté *d'ignorance, de confusion, ou d'erreur.*
Au revoir, cher ami et à vous de tout coeur.

Romain Rolland

zondagmorgen 24 augustus

Mooi, koel weer. ▫ Gisteren een berg-wandeling op den Bachtel, met Janneke en Mirte. Het deed mij goed en ik voelde dat ik nog wel goed klimmen kan en een bergtocht zou kunnen doen. Ik voelde me vrij en opgewekt en we bleeven langen tijd op den top, van waar men een prachtig uitzicht heeft. ▫ Maar toen had ik weer de domheid om wijn te drinken, uit een zeekere oovermoedige vroolijkheid, en dat werkte niet goed. Ik werd neerslachtig, en minder hoog in gevoelens.

Des avonds kwam er gezelschap. Oscar Fried, Dr Maeder en zijn vrouw, de psycho-analytiker, een Dr Oldenburg uit München, en Carl Seelig. ▫ Toen begon Fried zijn muziek voor te dragen. Het was echter ondragelijk. Een heftig gebrul van iemand die geen kracht heeft. Ik had meelij met den man, blijkbaar een teleurgestelde eerzuchtige. Zijn vrouw met twee kinderen laat hij alleen in Berlijn, hij zelf woont in Bern.

Ik kreeg een lieve brief van huis. Elly speelde nog de mondschein-sonate. Maar ik kon geen muziek meer genieten.

Van morgen werd ik heel vroeg wakker/ vóór vijf. En toen kwam weer brandend heimwee, allerlei angsten en zorgen, en de Vader vèr.

Nu nog één dag en dan ben ik onder weg naar mijn dierbaren. Laat ik nu thuis koomen, dankbaar met een groote gewonnen schat. De crisis in Bazel

met de daarop volgende zeegen. (O verwerp hem nooit meer). En de vriendschap van de beide Rollands/ broer en zuster.

Hoe doodsch ziet de kerk zonder altaar. Zou dit de saaiheid en dorheid verklaren van den protestantschen Zondag? ▫ Hoe sterk is dit gevoel en hoe onverklaarbaar, op andere wijze. ▫ Ik bemerk het nu telkens weer, in het protestantsche land. De kerken zijn er dor en doodsch. Zelfs de mooye dom van Bern. In Bazel was 't het ergst. ▫ En de akelige Zondagsstemming, is dat een intuïtief besef van de leegte gelaten door het heengaan van Jezus'lichaam?

donderdag 28 augustus

Holland. Gisteren storm en reegen. Vandaag wel zeer koel (50°) van morgen, maar nu beeter. ▫ Wij hadden Zondag nog een vroolijken dag in Hinwil, bij heerlijk weer. Elly speelde veel. Een avondwandeling met Janneke. Maar de nacht was slecht. ▫ Maandag morgen uit Hinwil vertrokken. Met allen. Ik ging met Janneke en Mirte naar Eduard van Nierop, in 't Waldhaus. Ik lunchte bij de familie Reifs, rijke fabrikanten familie, met een vrouw die op celebriteiten aast en componeert.

Janneke en Eduard waren aan den trein. Het was erg warm en vermoeyend. In Bazel de sneltrein. Ik kreeg een coupé met de drie dames Citroen, vriendelijke en vroolijke joodsche vrouwen. We sliepen ieder in ons hoekje, en de nacht was gauw om. Toen kwam Frankfurt met pijnlijke en teedere herinneringen. Ik hield van Frankfurt. ▫ De rest van de reis was saai. Noord-Duitschland is altijd saai en goor, met leelijke huizen en kale heuvelen. Maar nu was het bij uitstek doodsch. Leege stations, gras tusschen de rails, op de straten geen menschen. De groote schoorsteenen zonder rook. ▫ Ik kwam om 11 uur thuis.

Er waren geen bezwaren van beteekenis. Allen gezond. ▫ Het heerlijkste was, na de ontmoeting met mijn lieve vrouw, het wakker maken van Hugo. Hij had er om gevraagd, maar toen ik kwam sliep hij vast. ▫ Ik kuste hem tot hij wakker werd, en toen keek hij even beduusd, tot hij mij herkende en toen sloeg hij zijn armen hartstochtelijk om mij heen. Dat was een groot moment. Daarin is God de Vader. Daarvoor moet geleeden worden, om zulke vreugden te kennen. Daarvoor zijn wij geschapen, dat is het meest weezenlijke. Dat is het doel der schepping.

Het schreyen in de kerk, het bidden met allen samen, het bidden aan zee, het hartstochtelijk omhelzen van den geliefden vader, bij zijn thuiskomst

aant.

na lang weg zijn, het peinzen bij herfstbloemen - dat alles is Gods Geluk, de zaligheid die het doel der schepping is, en die God door ons toedoen wil genieten. Hij is het alles zelf, maar hij vervreemdt zichzelf van zichzelf, om zich in vreugde weer te vinden.

Ik heb twee nachten heerlijk geslapen en ben nu weer vrij opgewekt en in evenwigt. Gisteren nog niet. Zeer zwaarmoedig, gedachten aan den dood en de onzeekerheid. Maar ik herstel mij gauw van de pijnlijke reisemoties en vermoeyenissen.

Ik heb veel geleeden op reis, maar ik ben bereid weer te gaan, als het moet. Hoewel ik griezel van de ellende die ik er mee moet ondergaan.

vrijdag 29 augustus

Het is zoel, bijna warm weer. 66°, daarbij storm en reegen. ▫ Ik ben nu nog beeter in eevenwigt. Ik ben voorneemens te Wijk a/zee aan Sirius III te beginnen. Verder om de andere week iets voor de Groene en voor de W.P.U. te schrijven. Van Giltay hoorde ik goede berichten, hij is nu aan de W.P.U. verbonden.

In den trein las ik het boek van H.G. Wells The undying fire. Een moderne imitatie van Job, wel belangrijk. ▫ Ik las ook Malwida von Meysenbug, Memoiren einer Idealistin. Op aanbeveeling van R. Rolland. Het is boeyend en aardig geschreeven, wat conventioneel, maar toch oprecht.

zondag 31 augustus

Reegen - opklarend - koud. ▫ Gister met de jongens naar Artis en naar de Elta. ▫ Ik voelde weer de rust en het geluk met hen samen te zijn. Zij waren in verrukking bij het zien van de vlieg-vertooningen, en de groote loodsen met vliegtuigen. Het was ook verwonderlijk. Hoe heeft die kunst zich uitgebreid, als 't ware opgejaagd door den grooten oorlog. Dit *moet* toch immers uitloopen op een geweldige verheffing en hernieuwing van de menschheid.

woensdag 3 september

Aan zee. ▫ Het is gelukkig heerlijk weer. Ik ben daardoor sints gisteren

aant.

in vrij goede stemming. ▫ Ik ben nu ernstig aan de hervatting van Sirius. Ik wil het nu doorzetten, in vertrouwen op Gods hulp.

Gisteren gebaad met de jongens.

Sints Maandag 10 Augustus - Bazel - rook ik niet meer. Dat is een klein offer, dat mij echter ieder oogenblik te binnen komt, en mij aldus herinnert - door zijn plagen - aan mijn goede voorneemens. ▫ Ik tracht nu van alle leevensgenot het fijne, essentieele waar te neemen, dat goddelijk en blijvend is. ▫ Curieus is dat ik, na 14 dagen onthouding, van rooken begon te droomen. En nu herhaalt die droom zich steeds. Ik droom dat ik zonder er aan te denken een sigaar heb opgestooken.

donderdag 4 september

Het mooye weer schijnt alweer voorbij. Het motreegent en ik vrees dan dat de depressie terugkomt, door mijn geringer weerstand. ▫ Gister avond lichtte de zee prachtig. Het was alsof er met groote vuurpijlen langs het strand werd geschooten. Dat ontstond door het omslaan der golven, de zee was zeer vlak en de golven waren laag.

Ik ben aan Sirius III begonnen. De lectuur van de twee eerste deelen beviel mij wel. De symboliek is wat duister hier en daar, niet klaar en eenvoudig genoeg. Maar toch wel juist. En het geheel is verrassend en oorspronkelijk. Het weer op neemen is angstig werk. Ik durf nauwelijks, uit vrees minder goed werk te geeven.

vrijdag 5 september

Prachtig weer. ▫ Gister bezoek van Dr Immink en zijn vrouw.

zaterdag 6 september

Steeds mooi weer. ▫ Gister was ik in Den Haag en hoorde van de Winter dat er al tweedracht was in de P.W.U. (the Word). Er vormden zich twee groepen, een Duitsche (Breithaupt, Beckeroff, Stoffregen) en al de anderen daar tegenoover. En Breithaupt heeft de macht en beschikt oover het geld. ▫ Giltay was er nu bijgekoomen en een Engelsche componist: Bocquet, een

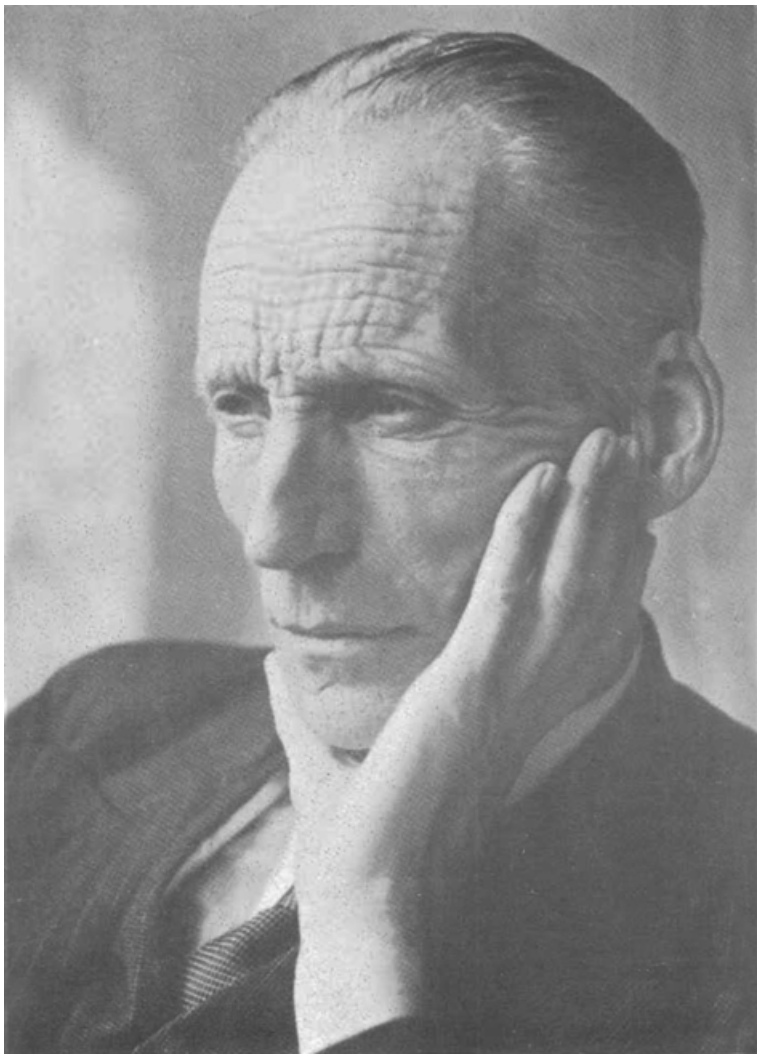

77 Bertus Brouwer

78 Jaap de Haan

somber, aristocratisch type. ▫ Ik voelde al iets onaangenaams dat mij zou wachten. de Winter was heftig en boos op Breithaupt.

Het is hier nu zoo gunstig, op Wijk a/zee als 't maar kan. Maar niettemin blijft het droevig. De omgeeving heeft geen verkwikkende werking zooals vroeger. De oude droomglans is van alles af, en het is hier vrijwel als thuis. Droefgeestig, en de herfst in 't vooruitzicht. ▫ Toch geniet ik nog wel de oude genietingen en ben dankbaar voor 't mooye weer. De jongens baden.

zondag 7 september

Prachtig weer. ▫ Ik zit alleen thuis, Truida is naar de kerk, de jongens aan 't strand. Het gelijkt in alles op de beste tijden van vroeger, maar het vrije, rustige genot is weg. ▫ Ik weet dit nu, en verwacht niet beeter. Ik denk aan de oude dagen in Noordwijk en hier, altijd de zee en de liefde. De zee is blauw en vlak en van de winter zal ik het verlangend herdenken.

maandag 8 september

Warm, stil, zonnig. ▫ Gister een groote drukte. Duizenden menschen aan 't strand. Er was concours van fanfare korpsen. Het duin als bezaaid met vrijende paartjes. Een liederlijke, wulpsche boel. Het is een slecht bestuurde plaats hier. En ach! wat een bende, die Hollandsche middenstand.

Ik kom niet hard vooruit, ondanks het mooye weer. Alle omstandigheeden zijn me gunstig, maar het helpt me niet veel.

dinsdag 9 september

Weer een heerlijke zoomerdag. Ik was in Amsterdam en in Haarlem, en fietste naar Wijk a/zee. ▫ Eerst teegen den namiddag kwam er wat leeven in me, maar toen werd ik ook hard en bitter, en kon weinig verdragen. Het was eevenwel beeter dan de morgen. Het was mooi en frisch in de vroegte in de duinen.

woensdag 10 september

Prachtig weer. ▫ Als ik zoo nu en dan merk dat ik bekend ben in mijn land, dan voel ik alsof ik daarvan behoor partij te trekken. In België aan

het eerste grensstation sprak de man aan 't loket mij aan met mijn naam. Hetzelfde in Bazel bij 't terugkeeren. Gisteren de kosters-vrouw in Haarlem, die van ‘vereering’ sprak. En de bloemist te Beverwijk, waar ik bloemen kocht. Vroeger zou ik het natuurlijk en verdiend gevonden hebben. Nu ziet het er zoo droevig uit in mij.

donderdag 11 september

Steeds warm en mooi. Gisteren bezoek van Jan van den Broek. Hij gaf mij inzicht in de achterlijkheid van de massa, in Amerika. Ik zou er nu niet kunnen zeggen wat ik er voor 10 jaren zei. ▫ Vandaag is het iets beeter met me. Misschien door de komst van Annie-(Paul). ▫ Vanmorgen bedacht ik dat we nog nooit een manifestatie of bericht kreegen van iemand die nog leefde, een vergissing die zeer goed moogelijk zou zijn, als alles gis-werk was.

Ik rookte gisteren een sigaar, maar het gaf mij geen genoegen.

vrijdag 12 september

Steeds mooi, vast weer. ▫ Van nacht droomde ik veel, o.a. van president Wilson, bij wien ik ambtenaar was. In den droom was ik normaal, niet droefgeestig, en dus zeer gelukkig in vergelijk met den dag. Maar nu, ooverdag, is het weer slecht. En nu zijn alle omstandigheeden toch goed. Binnenkort komt het slechte weer en de herfst.

Annie is er, maar van Paul noch van de vrienden brengt ze eenig bericht. Haar eigen ziel is te zeer verontrust geweest.

De jongens zijn wild en ongezeggelijk. Als ik met hen alleen ben is het vrij rustig in me. Maar ik kan ze niet altijd bij mij houden. Ik werk langsaam aan Sirius III. Het bevalt mij nog niet recht. Somtijds krijg ik ook weer lust een tooneelspel te schrijven.

zaterdag 13 september

Steeds warm en stil. ▫ Gister avond vroeg Annie om papier en potlood, en zij schreef van ♁ een paar mooye, troostrijke bladzijden. Zij was zelve ook vrijer en kalmer geworden. Ik had een mooye duinwandeling met haar gedaan. Het rook aromatisch, naar munte en thijm en het was een weelige vegetatie, het was een wild, rijk stukje duin.

maandag 15 september

Bewolkt, veel koeler. Zaterdag sprak de lieve Paul tot ons. Hij sprak oover iemand in wien wij terstond Adwaita herkenden. Adwaita sprak zelf niet maar hij had Paul gevonden.

Het was nog zeer druk in Wijk a/zee gisteren. Wij waren in de kerk, bij de hoogmis.

Ik las het leeven van Wagner. Hij kreeg ook genoeg van het 'operaschrijven' zonder kans op belangstelling van het publiek. Maar hij was nog jong, toen de belangstelling kwam. ▫ Mijn veertien tooneelstukken liggen braak. En ik word zestig.

woensdag 17 september

Koel, zeer stil weer. Gisteren op Walden. Alles was er in orde.

Wij hadden Maandag avond berichten van Paul ontvangen, en ook een lange meededeeling van ♁.

Toen hoorde ik gisteren dat Martha door Paul was gevraagd in Utrecht te koomen, *zij alleen*. En denzelfden avond sprak hij in Utrecht, oover Martha's heengaan van het oude huis, dat hem bedroefde. ▫ Nu is daarin niets teegenstrijdigs met zijn spreeken tot ons. Maar er is ook niets oovertuigends in, want hij had het ons zoo ligt eeven kunnen zeggen: ik spreek heeden ook met moeder.

Mijn moeder was fleurig en vroolijk. Ze was onlangs in het groote huis geweest en had mijn vaders portret niet herkend. En toen ze hoorde wie 't was zei ze: mag ik vragen, leeft hij nog? ▫ Hoe wonderlijk gaat het toe in een oud mensch.

Ik ben tamelijk opgewekt en werklustig. Ik voel alsof ik toch Michel-Angelo kan beelden.

donderdag 16 september

Koel, mooi, zonnig weer. ▫ Gisteren avond kwam Paul weer bij ons en hij had dezelfde boodschap die hij in Utrecht aan Martha bracht. Ik vroeg hem waarom hij dit niet aan ons gezegd had en hij toonde toen dat hij er wel van wist, en het met opzet alleen voor zijn moeder had gezegd. Dit gebeurde zonder dat ik Annie iets gezegd had oover Pauls manifestatie in Utrecht. Daardoor was toch zijn identiteit ons duidelijk. Hij *was* het wel,

zoo goed in Utrecht als hier. ▫ Het verheugde mij zeer en gaf mij veel rust.

vrijdag 19 september

Koud, guur, reegenachtig. ▫ Gisteren een heerlijke wandeling naar Assumburg. Wel het einde van den zoomer. Woensdag baadde ik voor 't laatst dit seizoen.

De herinneringsverbinding tusschen het gewoone leeven en den droom is eeven zwak tusschen de berichten van Gene zijde en het gewoone leeven. ▫ Paul is mij zóó dierbaar en toch vergat ik wat hij me vroeg, gisteren. Om naar de zee te luisteren en aan hem te denken. En toch was ik den heelen dag van hem vervuld.

We dronken koffie op Assumburg, zittend onder den moerbei-boom, in de zon.

Ik las Wagner's leeven uit.

zaterdag 20 september

Storm, guur weer. ▫ Nu is de gevreesde herfst gekoomen. Ik ben physiek goed in orde. Maar mij bekruipen nog steeds veel sombere gedachten. Ik doe zoo weinig en heb zoo weinig bereikt.

Gisteren wandeling naar IJmuiden, met Annie en de kinderen. Het is een saai en luguuber oord, vooral met guur, stormachtig weer. We moesten in een bootje oovergezet worden en dan bekruipt mij weer het angstgevoel, ver van huis, en geen beschutting onderweg. In het schuitje, op 't water, was ik goed en rustig.

zondag 21 september

Nog koud en guur, hoewel opklarend. ▫ Ik ging met Truida naar de Hoogmis om 10 uur. Ik raak echter de sombere gedachten niet kwijt. De koomende winter, het koomende einde van mijn aardsche werksaamheid - en zoo weinig bereikt. Geen séréniteit, geen grooter macht oover mijn dichterlijk vermoogen, geen erkenning van mijn werk door de buitenwaereld. Het kerkbezoek vol ergernissen, en daarbij de vrees dat ik de ruimte om mij weg neem en de waarheid in mij geweld aandoe.

Gisteren wandelden wij nog van Beverwijk naar Wijk a/zee met Truida

en de jongens. Het is prettig ze hier te hebben, daardoor is het in dit vrij luguubere oord, met dit weer nog uit te houden.

Ik las Robinson Crusoë, een werk dat mij altijd boeit en mijn leeven lang vervuld heeft om zijn verbazende technische knapheid. Eigenlijk een slecht boek, door een tamelijk geweetenloos auteur, maar verfijnd realistisch en handig.

De lectuur kon mij ook al niet opwekken. Ook Wagner's leeven niet. Wat een inspanning en wat een drukte, en welk onvoldoende resultaat.

maandag 22 september

Wel iets beeter, maar koud weer. ▫ Mijn neus begint weer. De wintermisère. Zeer troosteloos ziet alles er uit.

Ik meende gisteren wat meer gang in mijn werk te constateeren.

dinsdag 23 september

Harde storm, met reegen. We zijn nog in het barre Wijk a/zee. De jongens willen er nog blijven, maar ik verlang naar huis, hoewel ik dankbaar ben dat de jongens en Truida bij mij zijn. ▫ Gisteren had ik heftige neuskatarrh en was zeer ongelukkig, en voelde stakkerig. Ik dacht wij moeten ook een arme, oude stakker willen zijn, om Godswil. ▫ In den nacht zeer somber en droefgeestig. Geen geloof meer in mijn werk. Wel in Gods goedheid en volmaaktheid. Maar mijn leeven als een teleurstelling en mislukking voelend. ▫ Angstig, beklemmende eenzaamheid.

Mijn stuk aan de Züricher Zeitung ontving ik terug. Wat mankeert er nu weer aan?

Ik las het hoogverraadsproces van Toller.

woensdag 24 september

Iets opgeklaard, maar koud. Gisteren was ik in Amsterdam, op de redactievergaderingen komt niemand, alleen van Dam/ Braakensiek en ik. Niet onaangenaam.

Bij 't naar huis gaan kwam het gedicht - ‘een droef gedicht’ in mijn

aant.

hoofd. Het deed mij goed. Het is onwaar en toch waar. Van morgen dacht ik het te vervolgen maar het is geheel af. Ik wilde wel dat ik iederen dag zulk een gedicht maakte.

Het eenige goede bericht was van Giltay, de trouwe Henk.

donderdag 25 september

Z.W. storm. ▫ Ik denk toch mijn ‘Elegie’ een ander slot te geeven.

Giza is hier en wij deeden een wandeling met de kinderen, door de duinen. In herinnering liefelijk. Op 't moment smartelijk en droef.

Ik voel dat Sirius III nu goed op gang komt. Als ik er nu maar gereegeld aan kan doorwerken.

Ik verwacht een werksame winter.

vrijdag 26 september

Storm en reegen. ▫ Wij zijn nog in Wijk a/zee, maar ik verheug mij er op morgen weer thuis te zijn.

Gister een lange wandeling langs 't strand met Giza en de jongens. De zee was prachtig, ik voelde zelden zoo sterke bewondering. Was dit Paul's toedoen?

Des avonds las ik de Elegie voor, aan Truida en Giza. Het is bitter droevig, maar oprecht en daarom zuiver.

Ik las ook Sirius voor, en het beviel mij.

zaterdag 27 september

Wat beeter weer. N.W. wind. ▫ We staan klaar om weer naar Walden terug te gaan. Ieder van ons vindt het jammer om te vertrekken. Behalve ikzelf misschien. Ze houden allen van dit dorp en dit huis. ▫ Truida zal vooral haar kerkje missen. De jongens vinden het hier altijd heerlijk. Ook bij ongunstig weer, ondanks het naargeestige van een leege badplaats. ▫ Ik ben hier met Sirius III op streek gekoomen en schreef de Elegie. Lyrisch werk bevreedigt mij altijd het meest. Maar ik zou toch ook zoo graag nog een tooneelspel maken. Heeden daags en heel eenvoudig.

dinsdag 30 september

Mooi herfstweer, maar koud. Gister in Den Haag bij de P.W.U. Er was nu een groote herrie. Opstand teegen Breithaupt, die blijkbaar valsche voorstellingen had gegeeven, en die op een moment geen geld meer had. De Winter in een toestand van ergernis en woede vertrokken. Breithaupt die alle schuld op de Winter schuift. Giltay die feitelijk de leiding heeft genoomen, in de oppositie.

Het is verwonderlijk hoe dom en onnadenkend de menschen zijn. Hoe roekeloos was Breithaupt, ondanks mijn waarschuwingen. En wie geeft zooveel geld in handen van zulk een eerzuchtige, roekelooze man. Giltay komt nu in het huis woonen. Hij houdt zich kranig, ik wist niet dat er zooveel geestkracht en karakterkracht in Giltay stak. Ik kende hem als rechtschapen en verstandig en mij zeer geneegen. Maar hij heeft ook ‘orenda’ persoonlijk ooverwicht.

vrijdag 3 oktober

Goed weer. ▫ Eergisteren de eerste voordracht van deezen winter. Ik zag er niet teegen op en het ging alles zeer vlot en gemakkelijk, zonder veel zorg of inspanning. Het is er mee als met droomen, het ging voorbij zonder dat ik er veel op lette, en zonder dat ik er veel van herinnerde. Het was in Deventer oover de Lichtstad. Ik logeerde bij het echtpaar Werner, predikant.

Woensdag had ik in Apeldoorn gegeeten, bij Henriette. Ik miste een trein, hoewel we een half uur te vroeg waren, omdat zij mij verkeerd inlichtte.

Gisteren noenmaalde ik bij Jet Wolterbeek en had een prettige fietstocht van Amersfoort naar huis.

zaterdag 4 oktober

Gister weer bijeenkomst op Walden, met Jaap en Beppie. Het was meer een voorbereiding tot nieuwe aansluiting, er werden geen gewigtige nieuwe dingen gezegd.

maandag 6 oktober

Heerlijk ideaal October weer, warm, zonnig en stil. ▫ Gister in de kerk

waar ik mij beeter thuis voel en minder geërgerd word. Het is toch een werkelijk mooi schouwspel, de Hoogmis en het vereenigt de sensaties die ik altijd bijeen wil hebben. Muziek, vizueel schoon, wijding. Dit schoone plechtige schouwspel elke week te hebben is toch zeer begeerlijk.

dinsdag 7 oktober

N. wind, veel koeler.

Gisteren een heerlijke wandeling met Truida. Geslapen op de hei. Prachtig waren sommige tuinen in Hilversum, met rood-verkleurd herfstblad.

vrijdag 10 oktober

Vrij goed weer, koel.

Eergisteren - Woensdag - sprak ik in Hengelo en logeerde bij de vriendelijke familie Crabbenbosch. Een dubbel gezin vader en moeder, schoonzoon en zijn vrouw. Een gelukkig huishouden. Eenvoudig maar welvarend, een klein huis in het tuindorp. Alles fabrieksemployees en arbeiders. Een gezonde voorspoed, allerlei gerief en algemeene arbeidsaamheid. Daar is de sfeer niet drukkend zooals in Hilversum of Zeist.

Ik sprak ook den heer Middelberg en zijn vrouw. De vrouw is familie van Martha (Assendelft de Coning). De man een zoon van Slim-Gerrit, de transvaalsche Middelberg.

Gister met Truida bij pater de Groot. De goede man was erg verheugd en hartelijk.

Moeder is ziek nu, haar geest zeer verward en ze blijft in bed. Ik was er zeer onder gebukt.

Ik krijg elken dag brieven oover de elegie. Het is toch wel goed dat ik 't schreef. Het is wat zout in het al te zoete.

zaterdag 11 oktober

Helder, zonnig koud weer. ▫ Van morgen, na den kamp teegen de somberheid vóór 't opstaan en de kamp teegen het beginnen van den dag, na de gemakkelijke rust van den nacht - toen kwam nog plotseling het gevreesde: moeder is erger, het gaat ten einde. Dat is nog een harde slag op een al gekneusde en oovergevoelige ziel. Nu koomen die droeve dagen met luguubere plichten. En toch is er alle reeden tot dankbaarheid.

Ik wilde bidden bij moeder. Daar ben ik dan verleegen voor. De oude angst voor al wat aanstellerij lijkt.

Gisteren lichtdag.

maandag 13 oktober

Heeden morgen is mijn lieve, dierbare moeder heengegaan, na zestig jaren voor mij gezorgd en met mij saamgeleefd te hebben. Gisteren herkende zij mij nog. Ook van morgen nog eeven. Zij glimlacht dan en drukte mijn hand. Om zes uur werd ik geroepen, daar het eind nabij was. En na een korte agonie ging zij kalm en vreedig oover. Nu is haar gelaat streng en vreede-vol, het gelaat van een rechtvaardige en door God beveiligde.

Ikzelf was niet rustig. Ik moest mij schamen, na zooveel goeds en een zoo lang innig samenleeven, moest ik dankbaar en gerust zijn. Maar de somberheid verdween niet vóór het einde bereikt was. Toen kwam Truida binnen en dat was een heerlijke verkwikking. Haar lief vertrouwd gezicht bij mijn angsten en onrust. ▫ Zij bracht ook den invloed van Paul mee en nu ben ik veel kalmer, na hartelijk uitgeschreid te hebben bij moeders lijk.

Ik heb veel voor haar gebeeden, en mijn jongetjes deeden het ook. Eeven vóór het laatste oogenblik zag ze mij nog aan. En ik moest denken: ‘hoe lang nog, eer je ook zoo ligt?’ en toen: ‘was het alreeds zoover.’ ▫ En nu: ‘het is alles goed!’

Heb ik niet steeds en gestadig gedaan wat ik kon om haar leeven gelukkig te maken? Heeft zij mij niet beloond met een onwankelbaar trouwe liefde? ▫ Dankbaarheid, innige dank sprak ik uit teegen haar. En moet ik ook niet dankbaar zijn dat het mij gelukken kon haar ouden dag zoo gelukkig, zoo vreedig en fleurig moogelijk te maken? ▫ Was het kleine huisje niet een plek waar ieder graag kwam, omdat moeder er was, altijd opgeruimd, altijd blijmoedig en dankbaar?

dinsdag 14 oktober

Koud en reegenachtig weer. ▫ Ik ben nu weer zeer zwaarmoedig. Van morgen was 't al zoo, vóór de scheemering. Bij alles denk ik aan de verneedering door den dood, aan de leelijkheid van ons arme menschen. ▫ Hoe ik mijn moeder wilde helpen met de juffrouw, en hoe ik het niet kon omdat het lichaam te zwaar was. O de jammerlijke, verneederende toestand! ▫ En hoe zij met een hartstochtelijke heftigheid mijn handen kuste,

zooals een die van dorst versmacht greetig drinkt, zoo kuste zij mijn handen. En dan dacht ik hoe zij altijd 's avonds mijn handen wilde kussen en hoe ik dat dan wel eens wat vies vond en heimelijk mijn handen afveegde - en dat bemerkte zij en later veegde zij zelve stil mijn handen af als ze die gekust had. En dan heb ik toch nog die kus vermeeden en haar op 't voorhoofd gekust.

Oneindig veel droeviger ben ik dan bij Pauls heengaan.

woensdag 15 oktober

Guur, stormachtig weer, met reegen en onweersbuyen, wilde wolken en reegenboogen. ▫ Ik ben gisteren niet naar Amsterdam gegaan. Ik beproef nog wat te schrijven aan Sirius, maar het gaat niet. Het zelfvertrouwen ontbreekt.

Ik krijg nog steeds brieven oover de elegie. Iemand schreef dat hij mij gelukwenschte met deeze gebrookenheid en verwachtte dat ik Jezus zou vinden. Dat was hetgeen ik het liefste hoorde. En dit liet ik ook afdrukken in het weekblad. Ik kon het zelf niet zeggen, maar liet het graag door deezen correspondent doen. ▫ Iemand schreef: Allen die Jezus kennen bidden in deeze dagen voor u.

Van morgen ben ik vreeselijk zwaarmoedig - maar toch beslooten te volharden tot het einde. Natuurlijk - zegt de duivel in me - je kunt er toch niets aan doen. ▫ Neen! ik kan ook niets afdoen aan mijn oovertuiging en mijn liefde. God kan niet anders zijn als goed, en de kwelling moet een goed doel hebben. ▫ Maar ik gevoel mij zeer ellendig, veel ellendiger dan in de dagen van Paul's oovergang. ▫ Toch zal ik nog aan 't gemeenschapsleeven meedoen, zoolang ik krachten heb, en iets voor de menschen kan doen.

vrijdag 17 oktober

Stiller. ▫ Eergisteren kwamen enkele goede vriendinnen mij opzoeken. Eerst Henriette Ortt, die mijn moeder zoo liefhad, later kwam Henriette Wolterbeek, en des middags kwam Annie Bosch, op aandrang van Paul, met een bericht van hem. Zij schreef toen in deeze hut een lief troostrijk bericht, hoe moeder was oovergegaan met de gedachte aan mij, als een

brug. Hoe zij door Paul gevonden was, en hem voor mij aanzag en hoe ze nu gelukkig was alsof ze in 't zonnetje zat, denkend hoe heerlijk is alles en hoe mooi, en alsof ze toen mij zag aankoomen. ▫ Dit bericht troostte mij zeer. Ook werd er gezegd dat oud-worden zulk een zeegen was omdat het ontzondigde. Ik moest wenschen heel oud te worden, dan was de oovergang ligter en dan leed men weinig meer aan de ooverzijde. Ik begreep dit. Hoe waardig en rein was het leeven van de lieve oude moeder. Altijd tevreeden, dankbaar voor alles, hartelijk jeegens iederen bezoeker - nooit slecht gehumeurd of klagend, steeds haar best doend om iedereen goed te woord te staan.

Het ‘dankbare handje’ dat ze uitstak als haar verzorgster haar goed had ingestopt in de deekens. Dan kwam nog eeven het kleine oude handje booven het dek uit om te danken, voor de goede zorg.

En het is een zwaar leeven als men oud wordt en vroeger altoos flink en leenig was. Hulpeloos, stijf, pijnlijk. Dat is als boete, als men het geduldig draagt. Het brengt nader tot God, zei Paul.

Dat moeder met de gedachte aan mij is oovergegaan dat zal ik eens leeren beschouwen als het schoonste geschenk dat zij mij geeven kon.

Gisteren, Donderdag, hebben wij haar lijf begraven bij dat van Paul. Ik heb maar een paar woorden gezegd. Later had ik er spijt van, ik had van moeders liefde moeten getuigen. Hoe zal ik het nu nog doen?

Moeders gelaat was prachtig ernstig en vreedig. Ik kon nog niet goed zien wat omtrent de expressie van het lijk gezegd was, dat het de stof, de huulè is die de sereene expressie geeft. Ik zag, eevenals Hans, de oovereenkomst met het Boeddha beeldje dat in de hoogste meditatie is, booven vreugde en smart. Zoo was ook moeders expressie. Kan de stof dat doen?

Paul had beloofd de dag heilig voor mij te maken, maar ik bleef toch zeer zwaarmoedig. De troost werkte maar kort. Van nacht was ik ook zeer ellendig.

Er waren op de begrafenis Martha, Hans en Marietje, Giza, Willem van Warmelo, Willem Tengbergen, Marie van Warmelo, eindelijk Giza, de hartstochtelijke, vol vuurige liefde voor mijn moeder. Zij schreide bitterlijk en was vol hartelijkheid jeegens mij. Zij wilde niet dat moeder uit het raam zou gedragen worden. Zij hecht aan zulke dingen. Nu gebeurde het door de kamer en het serretje, waar moeder altijd zat. Ze had het met zuster Obbes al zoo besprooken.

Ook Hans was bizonder lief voor mij.

zaterdag 18 oktober

Zacht, mild herfstweer - de gouden October. ▫ Gisteren weer bericht van moeder, door Paul. Zij was nu tot besef en tot hervinden van haar bewustheid gekoomen. Zij begreep, maar dit alleen niet waarom wij allen zoo droevig waren. Het is dus goed dat ik deeze enkele woorden sprak: geen treuren, enkel dankbaarheid. ▫ Maar des morgens bekruipen mij weer de zorgen. Hoe zal ik rondkoomen als ik geen verdiensten meer heb door leezingen en het inkoomen zoozeer vermindert.

maandag 20 oktober

Zonnig, koud herfstweer. ▫ Gister avond las ik Querido's Koningen uit. Ik voelde mijzelven zwak en klein bij zijn geweldige geestkracht en werkkracht vergeleeken. Ik wist niet wat te doen, want een blinde zelf-verneedering teegenoover een ijdel man is dwaasheid. Maar ik voelde toch deemoedig, geneigd tot erkennen en toegeeven in mijn vreesselijke beproeving. Ik heb geen trots en geen zelfvertrouwen. Toch wil ik niet toegeeven wat onwaar is en geen onrecht erkennen als recht. Ik dacht er oover hem te schrijven en te bezoeken.

Gisteren wandelde ik met de jongens in het prachtige herfstpark van Bantam. Van morgen was zelfs oover dit schoon de schaduw der naargeestigheid gekroopen.

Ik wil werken, ik voel dat dit voor mij noodig is - en ik kan niet. Ik zit nerveus te rillen en ik kan niet voortschrijven. En toch voel ik nog kracht genoeg in mij. En nu zijn alle omstandigheeden goed. De hut is warm en zonnig.

woensdag 22 oktober

Prachtige herfstdagen. ▫ Ik schreef gisteren aan Querido en kreeg terstond een lange brief van hem terug. Ik was er blij om (voor zoover ik nu nog blij kan zijn).

Ook Rolland schreef mij broederlijk en hartelijk.

Joti speelde mij de Chromatische Fantasie, en Chopin. ▫ Ik las bij haar brieven van Hans, die erg bevriend met haar schijnt te zijn. ▫ Hij schreef oover het huis ‘de Lelie’ en het ging smartelijk door mijn ziel. ‘Het huis waar moeder meer geleeden heeft dan iemand weet.’ ▫ En te denken dat

ik dat leed aandeed. Dat zij daar eenzaam zat en leed, terwijl ik vervuld was van mijn Walden-plannen en blijmoedig en opgewekt was. ▫ Als ik er aan denk moet ik kreunen.

vrijdag 24 oktober

Goed weer, koud. ▫ Ik was in Den Haag gisteren. Bij Giltay die nu in het huis van de P.W.U. woont. Ik hoop dat hij het houden kan. Er is veel geschil inwendig.

Ik was ook bij Borel met Brouwer en Mannoury. Ik was stil en somber. Later in den trein knapte ik wat op.

Van avond moet ik spreken in Amsterdam. En ik zie er nu weer teegen op met een nieuwe vrees. Omdat ik momenten heb waarin ik niet denken kan en mijn aandacht niet concentreeren. Nu vrees ik dat dat onder het spreeken zal koomen. Dan blijf ik steeken. Brouwer zeide mij het ook eens gehad te hebben. Hij wist niet of hij moest blijven wachten, of de kamer uitgaan. ▫ Mijn eenige remedie kan zijn het gebed. Ik zal Gods hulp in roepen, en mij tot meer zelfvertrouwen dwingen. Mijn motieven zijn zoo zuiver.

De orthodoxen maken met wellust misbruik van de Elegie. Dat verwachtte ik wel. Ze beschrijven mij als iemand die na een mislukt leeven in een hoekje vergeeten zit, in Wijk a/zee waar ik nu heet te woonen.

Ik word 's nachts vroeg wakker.

Hjalmar schreef dat hij in December komt. Daarop verheug ik me.

Naargeestig is het koomen des avonds in Amsterdam, voor een leezing. Het eenzame, drentelen, - de nerveuziteit en de somberheid.

zaterdag 25 oktober

Nevel. Koud.

Het heeft mij goed gedaan. Ik voelde al vooruit dat die eigenaardige toestand waarin ik niet denken kan en mijn aandacht niet bepalen, verdweenen was. Of liever de kans of de moogelijkheid was weg. Ik voelde dat ik eeven goed zou spreeken als gewoonlijk. Ik voelde gewoon, zooals andere menschen schijnen te voelen. Terwijl dat gevoel van zelf-observatie dat alle logische denken wegneemt een fijner en subtieler gevoel is, zooals ik denk dat bij het sterven ontstaat. ▫ Misschien hielp Paul me, ik had het hem gevraagd. Paul en moeder hielpen me. En ik sprak goed en vlot en voelde

aant.

zeer rustig. Het loopen door Amsterdam was ook niet erg. Het was een bekend soort publiek en een bekend soort debat. Maar ik had er niet veel moeite mee. Het was niet zeer geducht. En in 't debat was ik zeer op dreef. En ik voelde gezond en sliep thuisgekoomen spoedig in en voelde mij gewoon, normaal, zonder angsten. ▫ Het spreeken had mij dus teruggebracht tot het vroegere eevenwigt. En tegelijk voelde ik ook het sexueele leeven weer sterker in mij terug koomen.

Zondag A.S.P. vergadering in Amsterdam.

maandag 27 oktober

Zware reegenbuyen. ▫ Het gaat nu weer beeter. Ik schreef oover Hélène Swarth. Er gaan geruchten dat ik Roomsch zal worden. Een dominee hoorde het met ontzetting, zooals hij schreef.

woensdag 29 oktober

Sneeuw. ▫ Het weer is afschuuwelijk, een sneeuwstorm/ de sneeuw ligt dik en alles is nat.

Sterk is nu de naargeestigheid op alles. Ik zie er kalm op neer, maar constateer een heftige leelijkheid oover alles. Dat is dus verwijdering van God. Maar ik denk dat veele menschen niet anders gewaarworden dan ik nu, en het zeer goed en gewoon vinden. Bij mij ontstaat de kwelling door het weeten van andere schoone moogelijkheeden. Hoe heerlijk schijnt nu het verblijf aan zee, en ook Hinwil en Schoenbrunn.

Gisteren in Amsterdam, bij het Deutzen-hofje geweest om asyl te zoeken voor Ehrenfeld. ▫ Toen bij Henriette Roll, bij Hans van Maarsseveen koffiegedronken, daarna bij Rijkens.

De voordrachten vlotten niet dit jaar. Ik krijg geen uitnoodigingen. ▫ En hoe zal 't gaan met geld? Met brandstof?

donderdag 30 oktober

Van nacht flink gevrooren. De weegen zijn slecht door bevrooren sneeuw. ▫ Een dineetje gister bij van Nierop. Van morgen alles weer eeven erg. Maar ik had een heerlijke droom. Wat een contrast! En toch schijnt het waakleeven mij altijd nog beeter dan het mooiste droomleeven. Het is als word ik afgehouden, afgewend van dat droomleeven, dat toch zoo prettig

is. Maar ik wil het niet omdat het onvolkoomen is en bedriegelijk. En het waakleeven is toch zoo ontzettend pijnlijk. De zorg! de zorg! en de luguubere gedachten, onophoudelijk. ▫ En zooveel onvervulde wenschen koomen nu tevoorschijn en vragen hun deel. En ik heb geen leevens tijd meer voor hen. Het is te laat.

vrijdag 31 oktober

De sneeuw is weg. Het stond zoo vreemd. De boomen nog in blad, bruin en groen. En daarop en daaronder de sneeuw. ▫ Ik word vroeg wakker en huiver dan opnieuw teegen den dag.

Geloof ik minder vast in de opstanding? Neen, eeven stellig als ooit. Maar zou het geen teleurstelling kunnen zijn? Zooals zooveel een teleurstelling is geweest? Zou het geen eenzaamheid zijn? Hoe zal ik mijn geliefden herkennen?

Het bestaan *moet* gelijken op den droom. Dat schijnt mij zeeker. Maar de droom is zoo onbevreedigend, zoo vol bedrog en leelijkheid.

maandag 3 november

Weer dikke sneeuw, van nacht een graad of drie gevrooren. ▫ Ik was Zaterdag in Haarlem en bezocht Valérie, die te bed lag.

Toen fietste ik naar Noordwijk a/zee. Dat was goed en prettig. Ik ken die weg zoo goed en vaak was ze zoo mooi.

Martje lag ook te bed, in haar nieuw verblijf, pension bij Jansje Vioen. Jansje geniet als wij er zijn, en als ze Martha verzorgen mag. Een liefhebbende ziel.

Nu had de scherpe Oostenwind Martha ziek gemaakt. Maar ze kwam toch op, toen Hans en Marietje kwamen. Het is alles zoo navrant. Telkens gaan weer oude wonden oopen. Hoe heb ik Martha vereerd, hoe was ik haar toegewijd. En nu dit! ▫ En ze zijn allen nog lief en vriendelijk teegen mij.

Ik maakte een wandeling alleen om het heele zeedorp, en werd toen wat flinker. Ik had ook beeter Gods-gedachten.

Ik dacht oover den opzet van een nieuw boek. Eenvoudig en waarachtig. Vastlegging van de ervaring oover het huuwelijk, en de sexueele kwestie. Lijkend op de ‘Koele Meeren’ maar van mannelijk gezichtspunt. Een gewoone roman dus.

aant.

Ik had weer een zeer slechte nacht. Dat maakte mij natuurlijk zeer somber, tot Joti kwam en wat Chopin speelde, waardoor ik ontroerde en schreide en verlichting vond.

Ik las ‘de Rozendokter.’

Ik fietste van Noordwijk naar Leiden. De wind was schuin achter.

Ik reisde in den trein met een heer, die mij wèl zeide te kennen en mij vroeger gesprooken had. Zijn naam is Ederveen. Zijn gesprek was interessant, hij was in een klooster geweest in 't Noorden van Japan. Hij maakte verzen en was een jaar de echtgenoot geweest van Marie Metz-Koning. ▫ Nu was hij leevensmoe en ging afscheid neemen van zijn vrienden, in Wassenaar, in Leiden in Amsterdam. Dan ging hij wandelen. Wachtend op het einde. Hij had iets zeer bitters, een weinig affectatie, ook een sterk eerzucbtsgevoel. Ik vroeg hem met mij mee te gaan - maar dat wou hij beslist niet. Hij was mij erg dankbaar voor wat hij van mij las. Ik vroeg hem, die dankbaarheid te toonen door nog wat meer met me te praten. Maar hij wou niet.

woensdag 5 november

Koud, strenge nachtvorst O. wind. ▫ Ik was gister in Amsterdam, bij Henriette Roll. Ik voelde mij beeter. Het is toch wel de sexualiteit die hier een rol speelt. Het is niet gemakkelijk het verband te vinden, want het werkt niet terstond. Maar ik schrijf de algemeene depressie toe aan de sexueele spanning, waarin ik b.v. van Zaterdag op Zondag verkeerde. Eevenals in Bazel. ▫ Als ik dit nu goed weet, dan is de redding nog moogelijk. Als een ander mij raad vroeg, in mijn geval, zou ik geheele onthouding raden. Maar ik was zelf op dat punt sterk en voelde nooit depressie na bevreediging, eer het teegendeel: opgewektheid. ▫ Maar nu zijn het wel duidelijk de afwijkingen, de gedachten die mij ziek en ellendig maken.

Gister was Henriette Roll vervuld van plannen voor mijn tooneelwerk. Ze wilde dat ik iets anoniem aanbood, zooals Heyermans dat deed, om de kritiek te misleiden. ▫ Ik vroeg alleen of ze zou willen meewerken om een opvoering van Minnestral te krijgen op mijn zestigste verjaardag. Dat ook vond ze uitsteekend en ze was er vol van.

Reyding vertelde mij van het succes van een stuk Professor Bernardi, met een motief dat ook mij zou interesseeren. Het al of niet voorbereiden op den dood voor een stervende. Ik begrijp alleen niet hoe men er een tooneelstuk van maakt. ▫ Ik zal nu trachten Eponina nog wat te camoufleeren,

aant.

misschien is dat als anoniem stuk te gebruiken. Duse zal het wel goedkeuren.
Ik dacht nu toch weer aan mijn eigen nieuwe stuk, op het motief van de sexueele liefde. Het zou dan een sprookje worden. Een Elf of Fee die een menschenkind wil bijstaan in zijn ellende. ▫ Het eerste tooneel is in 't bosch bij de duinen, waar de hoofdpersoon des nachts in wanhoop komt klagen - en beluisterd wordt door de elfen. Een elf besluit mensch te worden om hem. ▫ Ze gaat met hem mee, in 't leeven. Haar liefde is diep en groot, maar niet sexueel. Dat kent zij niet. Daardoor begrijpt ze ook de menschen niet.

donderdag 6 november

Koud en guur. ▫ Ik had gister een goeden dag en voelde het plan voor mijn tooneelspel rijpen. Het Haagsche milieu wordt al duidelijker voor me en de persoonen krijgen al leeven. Winfried, Eugène Darbo, Blanche Soestermans, Quirine Soestermans (de moeder), Ismea. ▫ Ik werkte nog al veel gisteren, en sliep vannacht daardoor niet veel. Ik lijd des morgens kou. Ook is de melancholie nog heevig.

vrijdag 7 november

Stil weer. ▫ Zoolang ik creatief werksaam ben is de melancholie weg. Ik verheug mij op dit nieuwe stuk meer dan op eenig ander. Het is mij nu al lief. Ik zie de tooneeltjes voor mij. ▫ Het maanlicht in bosch en duin - de dageraad, als Winfried Isméa ziet zitten in haar menschelijk elvenpakje. ▫ Het weelderige huis van Quirine met haar gracieus dochtertje, Blanche dat direct intiem wordt met Isméa. Het kind met los haar, al is ze 17. ▫ Darbo de hofmaker, die iedere vrouw direct begeert. Quirine zijn oude liefde, Blanche, Isméa - verliefd op elk. ▫ Isméa binnen koomend op een tea, wordt bewonderd, en toch heimelijk ook bespot. ▫ Het slot, als ze ontwijkt langs een manestraal, door heimwee gedreeven. Haar krans en kleertjes blijven achter.

vrijdag 14 november

De sneeuw ligt nog steeds, het vriest 's nachts eenige graden. Ooverdag is het nu stil en niet zeer koud. ▫ Ik ben een week uit mijn werk geweest, en het vlotte zoo goed. De persoon die op Zondag 2 Nov. met mij reisde,

aant.

leevensmoe en den dood zoekend, kwam Zondag 9 Nov. bij mij aan 't raam kloppen, des avonds en vroeg onderdak. Hij had gepoogd zich te vergiftigen, had 20 veronal of adelin-pastilles genoomen en had daarop vijf dagen geslapen, in 't hotel had men hem maar laten liggen. ▫ Vrijdag werd hij wakker. Daarna dwaalde hij te voet door 't land en sliep in hooibergen. Hij was verwilderd en verwaarloosd. Ik nam hem in huis. Ik dacht aan 't bezoek van Hölderlin - ik geloof bij Schiller. ▫ Hij is goedhartig, zeer gevoelig, impulsief - heeft wel goede vermoogens. Een mooye stem, literair eenig talent, is ijverig en gewillig. Hij ziet er indisch uit, zijn oovergrootvader was een hindoe. ▫ Ik zette hem aan 't vertalen en nu logeert hij bij Ehrenfeld in Oma's huisje. Zijn naam is Van Nederveen Meerkerk.

Zondag een goede kerkgang met Truida.

Maandag was ik bij 't instituut, met Mannoury, Brouwer en Pater van Ginneken. De laatste sprak veel en goed en maakte een prettigen indruk. Een forsch gebouwd man met een luide stem, geestige oogen en grooten neus. ▫ Het was een interessante bijeenkomst. Het bleek dat de Jezuïten veel meer leeven en evolutie toelaten dan de andere Katholieken, waarvan de Dominicanen de hoofdleiders zijn. De Thomisten houden aan Thomas Aquino vast, de Jezuïten leeren hun eigen scholastiek.

Ik krijg steeds brieven oover mijn vermeend Roomsch worden. Dit zou alleen vermakelijk en interessant zijn, als er niet bij kwam, dat men mij niet meer vraagt om te leezen. Ik heb nog maar twee leezingen gehad en twee in 't verschiet. Dat doet geldzorgen ontstaan.

Dinsdag zag ik de kunst-nijverheid expositie in 't Suasso museum. Er is toch in 't geheel geen vaste fraaye stijl te bespeuren in heedendaagsch werk. Het wordt steeds leediger.

Woensdag kwam Jimmy Gibson, de fabrikant uit Gothenburg. Hartelijk en liefdevol kwam hij. Hij omhelsde mij aan 't station. Des middags gingen we in de auto van Jaap zijn Lichtstad teekeningen zien. Gibson vond ze prachtig, en werd er zeer door getroffen. Hij is een goedhartige man, die een vader is voor zijn arbeiders. ▫ Eigenaardig dat hij in sommige gebaren en spreek-manieren precies op Lady Welby lijkt. Hij is van Schotsche afkomst. Misschien is het het Keltische bloed, en dat hij ook daardoor zooveel van mij houdt. ▫ Mijn vader, Lady Welby, Jimmy Gibson, Bertus Brouwer, allen met Keltischen geest, allen mij zeer geneegen.

Gister avond een dilettanten-seance bij mevr. Tindal.

Ik had een goede gedachte, Zondag. Ten eerste deeze: dat wij steeds gezet worden voor moeyelijker opgaven - omdat wij gaandeweg alles willen

beseffen. God herwint zichzelven in ons. Dat kost steeds meer pijn en moeite.
En dan ook begreep ik dat ik Isméa zuiverder mooi moest maken, ernstiger, ondanks de komische effecten nu en dan. ▫ Maar zij vindt het kruis, en begint de bedoeling daarvan te begrijpen. Dat is dan het weezen van haar elven-bestaan, dat ze 't kruis niet kent. Nu ze dat leert kennen, krijgt ze een menschenziel.

zaterdag 15 november

Een N.O. storm met zes graden vorst. ▫ Een angstwekkend vroeg begin van den winter. En dat bij den koolennood en de slechte voeding. Wat zal er nog geleeden worden. ▫ Gisteren een maaltijd bij Brouwer die mij veel te rijkelijk en te oovervloedig voorkwam.
Des middags is Annie bij ons geweest en wij kreegen tijding van ♁, tot groote vreugde van Truida. Voor haar is hij een echte heilige en het voorwerp van haar liefde en vereering.

zondag 16 november

Nog steeds vorst, maar de storm is bedaard. Van nacht hoorde ik duidelijk een harde, drooge lach in onze slaapkamer. Twee maal.

maandag 17 november

Vorst, neevel, de boomen ruig berijpt - ▫ Mij werd Vrijdag gezegd dat nog slechts ‘een dunne wand’ mij scheidde van mijn geluk en verlossing. Daarmee werd niet bedoeld dat ik digt bij 't sterven was, maar digtbij de uitkomst.

dinsdag 18 november

Dooi ingevallen. Buiten warmer dan in huis. Sneeuw bijna weg. Stormachtig. ▫ Nederveen voelt zich zeer behagelijk hier. Hij werkt hard aan vertalingen naar mijn opgave. Hij heeft ontdekt dat het kleine dienstmeisje Jannie van Dijk een mooie stem heeft en aanleg tot hooger cultuur. Ze

aant.

komt uit een proletariërsgezin met 9 kinderen. Nu leert Nederveen haar taal, Engelsch en Hollandsch.

Des morgens vóór zonsopgang komt mijn somberheid. Het ergste is dan het gemis aan zelfvertrouwen in mijn werk. Ik bad er om, mijn werk te moogen voltooyen.

woensdag 19 november

De sneeuw en vorst zijn weg. Het is grijs winterweer, en alles maakt mij diep somber. Geldzorg, en het machtelooze gevoel.

Ik was even in Amsterdam, en vervuld van mijn tooneelspel. Maar ik ben nog niet oover de moeyelijkheid heen. Ik heb niet meer dan 't eerste tafreel en 't begin van 't tweede in mijn hoofd klaar. En de hoofdgedachte: het kruis brengt nieuwe liefde, en ook asexualiteit. En dat is ver, ver. ▫ Hoe zal het einde zijn?

Het werken aan literair werk wordt belemmerd door 't zelfbesef. Bij al wat ik schrijf komt de zelfkritiek veel meer dan vroeger. Dat werkt net als bij 't oopenbaar spreeken, men let op zichzelven en raakt den draad kwijt. Zoo heb ik veel geduld noodig om aan 't werk te beginnen - ik zoek allerlei uitstel.

donderdag 20 november

Het weer is beeter, mijn stemming niet. Ik schreef gister aan het eerste tafreel. Het einde is het kruis, dat hij achtergelaten vindt.

Nog steeds brieven oover mijn vermeend Roomsch worden. Ik zal nu al mijn ‘aanhang’ verliezen. Is ‘aanhang’ wenschelijk?

vrijdag 21 november

Sneeuw, hagel, reegen. ▫ De waereld een nachtmerrie, een bange droom, zoo ongeveer is mijn gevoel. Een nachtmerrie op natuurlijke grootte. En dan de vraag hoe lang die zal aanhouden. In de kleine nachtmerries van den droom kan men zichzelf bevrijden, door wat inspanning. Maar aan de groote nachtmerrie van iederen dag, daaraan valt niets te veranderen.

Ik schreef aan ‘Winfried’ 1^{e} tafreel.

aant.

zondag 23 november

Zoel weer. ▫ Gisteren de uitvaart van D. Nieuwenhuys. Het was grootsch en navrant. Luguuber en hoopvol. Wat is het Amsterdamsche volk leelijk en zwak en ontaard. En toch ook weer ... wat is er nog ernst en goedhartigheid in die droevige massa. ▫ Ik zie aldoor die haag van bleeke, groezelige gezichten. Het eischt veel, daarin liefde en zeegen te verwachten.

maandag 24 november

Storm, maar niet koud. Zonnig. Sonnet op Nieuwenhuis geschreeven. En artikel oover de uitvaart. Lees het boekje Visscher Markus, uitneemende vertaling door Martha. Ik werk voort aan Winfried.

dinsdag 25 november

Betrokken, zacht weer. ▫ Ik dacht dat ik vrij goed was, maar het is tot bittere somberheid geworden, door geldzaken, en moeite met mijn werk.

woensdag 26 november

Mooi, stil zonnig weer, niet koud. ▫ Gister avond in Haarlem gesprooken. Het welbekende publiek - een klein zaaltje met arbeiders en enkele vrouwen. Het gewoone debat, precies als 20 jaren geleeden. Maar ik sta veel sterker dan toen, omdat ik feitelijk alles kan handhaven. ▫ Ik at bij Kooy-van Zeggelen. ▫ De glimmende paden van den Hout en den Dreef - herinnering aan oude tijden.

vrijdag 28 november

Z.W. wind, niet koud. ▫ Woensdag Lichtdag. Wij kreegen allen vermaningen van V.H. Jaap nog 't meest. Ik was zeer opgewekt, er na.

En nu ben ik ook nog zeer goed, vooral omdat de comedie vlot en veelbeloovend wordt. Ik had het nauw durven hoopen, maar er is nog wat in me van de oude fonkeling. Gister wandelde ik in den nacht heen en weer

aant.

naar Hilversum, en toen ging het stuk voort in mijn hoofd. Ik kan nog niet ver vooruitzien - maar het 3e bedrijf krijgt ook al vorm. En de persoonen worden steeds leevender.

Ik was bij Tindal, er was een seance, maar het was de gewoone dilettantenrommel. Een Frans Westerveld die vermoord was in Amerika, nam bezit van 't medium, de uitdrukking van haat en wraakzucht in haar gezicht was ontzettend. Maar dit is onnut en gevaarlijk werk.

zaterdag 29 november

Betrokken, ligte nachtvorst. Winfried. Eerste bedrijf voltooid.

zondag 30 november

Een lichte prettige dag. Het eerste bedrijf las ik van avond vóór, aan Nederveen, Ehrenfeld en Truida.

Salomonson was op de koffie.

Truida en ik waren bij de hoogmis. Het was benauwd in de kerk, muf en de preek was wartaal. Maar de hei was licht en het was toch goed.

's Middags op Bantam gewandeld - met de kinderen.

zaterdag 6 december

Stormachtig, zoel weer. Eergisteren een heevige onweersbui, hier en in Antwerpen. ▫ Ik kwam gisteren uit Antwerpen terug en vierde St Nicolaas met de kinderen in moeders huisje, met Nederveen, Ehrenfeld, Uwe, Truida en de kinderen.

De voordracht in Antwerpen slaagde zeer. Er was ongewoone belangstelling, een reusachtige zaal, geheel vol, minstens 2000 menschen. Ik deed mijn best en ik geloof dat het wel goed was. Het debat gaat mij altijd het beste af, en de toelichtingen van de lichtbeelden het slechtst. Als ik feiten, maten en cijfers moet opgeeven dan ga ik zoo wat kletsen, dan zeg ik maar wat. Als ze mij aanvallen dan eerst voel ik mijn innerlijke weerstandskracht. Dan sta ik nooit verleegen. Ik was op mijn gemak en werd al vroolijker, in

't debat. Toch was ik oover mijzelven niet zeer voldaan. Ik heb wel beeter gesprooken. Maar men vond het prachtig. Wij praatten nog na met den Voorzitter, Frensen, een bolsjewistisch type, lang achterwaarts gekamd haar en volle baard. Zijn demagogisch talent kwam duidelijk uit. Hij kreeg geestdriftiger toejuiching dan ik. ▫ Een jonger bestuurslid, de Muynck, leek mij schrander en sympathiek.

Ik logeerde bij Magda Joors en Eugène Joors in het nog al sombere huis. De stad toonde nog de spooren van de beschieting voor vijfjaar. Wij hadden naar Lier willen gaan, maar misten den trein. Ik wou het land van Pallieter zien, en de verwoeste stad. ▫ Toen zagen wij de kathedraal. Een heerlijk gebouw. Hoeveel mooyer bouwden toch de Zuid-Neederlanders! In Noord-Neederland zijn bijna geen mooye kerken en geen mooye gebouwen.

De Vlamingen klaagden oover het flauwe geestes-leeven. Ze waren ten achter bij ons, zeiden ze. Maar er was dan toch enorme belangstelling, en vroomer dan de Noordelijken zijn ze toch altijd geweest.

In den trein las ik het voortreffelijke boek van Dole the Spirit of Democracy.

Mijn moeder heeft zich gemanifesteerd bij Nederveen om hem voor iets te waarschuwen. Denzelfden nacht - na mijn reede in Antwerpen - droomde ik heel aangenaam en mooi, en zag ook mijn moeder. Ik vroeg waarom ze mij niet het eerste groette. Toen omhelsde ze me. Ik ging aan 't hoofd van een lange optocht van menschen.

maandag 8 december

Vrij goed weer. ▫ Gisteren bijeenkomst bij Brouwer, in de apotheek, met van Ginneken en Mannoury. Er werd drie uuren zeer leevendig en leerzaam gediscussieerd. Van Ginneken is een geniaal, merkwaardig man, en zijn besliste aanvaarding van de katholieke hoofdleer en daarbij zijn bizonder intellect geeven een indruk van rust en troost. Hij weet ten minste beeter wat hij zegt dan de anderen.

Ik zelf ben vervuld van doods-gedachten maar niet bizonder naargeestig. ▫ De hoogste vreugd gaat oover in lijden, en het lijden put uit. Die uitputting is dan de volkoomen oovergave, het offer. Men geeft alles aan God terug.

Brouwer heeft een beroep tot hoogleeraar te Göttingen.

dinsdag 9 december

Wat sneeuw, anders goed weer. ▫ Nu koomen de zorgen weer van alle kant. Vooral geld-zorgen. Hoe zich dat effenen moet weet ik niet. Maar ik heb meer rust en meer Godsbesef.

woensdag 10 december

Vorst, helder, zonnig, stil. ▫ Ik weet niet beeter dan geduldig afwachten. Dit tooneelspel zal ook wel, als de voorige, verrassing opleeveren, maar ik ben voorbereid op alle teleurstelling. Ik verheug me dat ik niet zoo diep ellendig ben als in September, October.

donderdag 11 december

Koud, N.O. wind. ▫ Veel werk. 't Tweede bedrijf van Winfried bijna af. Bespreeking van Querido, van Dole, dan de zesde cursus-les en antwoord aan van Oppenraay.

zaterdag 13 december

Ligte vorst. ▫ Een bewoogen ochtend - een diepe neerslachtigheid aan 't ontbijt. Daarna bezoek van Spliethoffdie een stuk van Walden wil koopen voor 25000. Ik heb het zwaar. Het tweede bedrijf is af- maar nu is 't een moeilijk punt.

zondag 14 december

Een slechte kerkgang. Mijn lieve vrouw begrijpt mij dan niet, en voelt alleen haar geloof en heeft verdriet als ik niet terstond met haar meega. Toch is zij door mij in veel opzichten helderder van inzicht geworden. Maar het zijn niettemin sombere dagen. Het tooneelspel zal wel gereed koomen.

maandag 15 december

Koud, maar zonnig. ▫ Gister avond las ik het 2e bedrijf voor, het beviel allen goed en ik voelde nu dat dit meer succes beloofde dan voorige stukken.

aant.

Ik weet nu ook hoe het zich ontspinnen zal. De idealist volhardt en wint de dochter, Isméa verdwijnt en laat het kruis achter. De moeder en de sensualist blijven verslagen en eenzaam.

Elken avond vertelt Nederveen van zijn reizen en avonturen.

woensdag 17 december

Donker, neevelig weer. ▫ Gisteren schilderijen gezien, op de St Lukastentoonstelling. Een deel der jongeren laat zich meesleepen op waanzinnige weegen. Hoe anders zijn de kleuren geworden in twintig jaar. Het gat dat Vincent geslagen heeft.

Ik schrijf aan 't derde bedrijf.

donderdag 18 december

Neevelig, dooi. Donker. ▫ Gister avond leezing in Ons Huis, 500 menschen en leevendig debat. Ik sprak goed, beeter dan in Antwerpen. Ik voelde een dankbaar gehoor.

Ik dwong mijzelven van morgen om een Kerstgedicht te maken. Zooiets zou ik vroeger nooit gedaan hebben. Het is toch gelukt. ▫ Ik had meer mijzelven moeten dwingen. Ik was te omzichtig met mijn inspiratie, het moest alles Wu Wei gaan. Maar waar Goddelijke en natuurlijke wijze nog botsen als in mij, daar moet worden ingegreepen.

Ik besloot het stuk van Walden maar te verkoopen. Het is een offer, maar het kon zwaarder. Wij moeten toch eens alles afstaan.

Ik wou Nederveen wel als secretaris, administrateur hebben. Hij heeft er alle geschiktheeden voor. Maar het stuit mij om Nico Schmidt te ontslaan. Ik houd van den jongen. Waarom was hij ook zoo dwaas in Amsterdam te willen woonen.

Ik ben aan 't 3^{e} bedrijf.

zaterdag 20 december

Mooi, zoel winterweer. ▫ Brief van Giltay. Met ‘the Word’ is het totaal mis. Wat een onbeschaamd type die Breithaupt.

Midden in 't 3^{e} bedrijf.

aant.

maandag 22 december

Storm. ▫ Ik ben oover de grootste moeyelijkheid heen. Dit werk bevalt me zeer.
Gisteren geen kerk. Heevige storm. Nederveen organiseert nu het tuinbouw bedrijf.

dinsdag 23 december

Mist en stilte. ▫ Nederveen vertelde onlangs dat hij een koeli die zijn vriend Versluys had vermoord, zijn gebeeden liet opzeggen en hem toen teegen een boom zette en doodschoot. ▫ Dit verhaal bezwaarde hem blijkbaar zeer en hij vroeg herhaalde malen wat mijn oordeel was. ▫ Maar nu blijkt het dat het niet feitelijk gebeurd is, maar alleen in de buitengewoon leevendige fantasie van Nederveen. Maar toch houdt hij vol dat het gebeurd is. Het is gebeurd, en is toch niet gebeurd, zegt hij. Hetgeen ik zóó vertaalde: in jouw kosmos is het gebeurd, in de mijne niet.
Nederveen droomt weinig, maar als hij droomt is het steeds van drie persoonen in Zuid-Amerika, die hem opwachten. Twee indianen en een Spanjaard. ▫ Het occulte Indiër-bloed is hier wel merkbaar.
Gister avond Elly Ney. Ik vond het heerlijk en herkende alle muziek die ze in Hinwil repeteerde. Wat was het daar mooi en heerlijk, in herinnering nu.
We aten bij Hans de Haan, waar ook haar zwager Bornhaupt was, bij zijn familie.

donderdag 25 december

1e Kerst-dag.
Stil weer, vrij goed, nu en dan reegen. ▫ Gisteren het 4e bedrijf begonnen. Het werk doet mij goed. Ik verheug mij er des avonds op om 's morgens weer aan 't werk te gaan. Zooals dat met schilders gebeurt. Ik zelf heb het nooit zoo gehad. Want ik schreef mijn literair werk meestal als extra, als een gelukkige troost, niet als dagelijksche arbeid. Nu kan ik physiek niet zooveel meer doen, nu vervult de literaire arbeid mij geheel.

zaterdag 27 december

Gister wat sneeuw en vorst. Vandaag weer dooi en reegen. ▫ Wij hadden rustige en goede Kerst-dagen. Ik schreef oover Querido.

Ik droomde blij en aangenaam. Ik was weer in Zwitserland, het was warm en mooi. Ook een terras aan zee waaroover de golven spatten. Een vlucht spreeuwen vloog *onder water*.

maandag 29 december

Zoel weer. Gister las ik het derde bedrijf voor. 's Middags een mooye wandeling met Nederveen. ▫ Ik was gelukkig en voelde bevrijd. Alsof de ‘dunne wand’ bijna doorgebrooken was. Maar van nacht kwam de angst weer, al was het minder heevig, en vandaag koomen de zorgen met vernieuwde kracht.

Het leeven wordt nu zeer duur. En een groot gezin, zooals het hier is, kost enorm. Er woonen hier, in Oma's huisje drie menschen, in de Wilde's huisje zes of zeeven, in 't groote huis zes menschen en dan nog betaal ik een tuinman, een paar losse werkers, een naaister en een werkster. Ongeveer 21 menschen. Dan nog Schmidt - het is niet vol te houden.

dinsdag 30 december

Gisteren in Amsterdam, voor de Groene. Ik vond het niet aangenaam. Ze zijn beleefd teegen me, maar ik heb er niemand van mijn slag.

Van Nederveen begint nu voor de tuin te zorgen. Ik moet voorzichtig zijn en hem niet bederven. Hij is vol affectie. Maar het gebeurde mij meer dat de teleurstelling eerst veel later kwam. Denk aan Emons. Alle menschen hebben een goede en een kwade kant. En het blijft steeds de vraag welke ze 't eerst toonen.

Het is van daag weer vol kwaad in de atmosfeer. Een heftige aanval teegen ons boekje, van spiritistische zijde. Ze houden den berichtgeever voor een Roomsch priester die propaganda maakt voor het Roomsche geloof. Wel een eigenaardige verklaring. Ze weeten ook van ‘een Nijmeegsche dame’. Ze beweeren dat niemand (zegge niemand!) eenig goeds uit dat boekje kan halen. ▫ En dan Martha's zuivere, noobele woorden!

Gister dacht ik al weer oover het tooneelspel dat op Winfried volgen zal. Het werk bevalt mij zoo zeer dat ik dóór wil gaan. Dan zal het een satire zijn op de futuristen en kubisten. 't Wordt tijd.

De ernstige toon van het 4^{e} bedrijf bevalt mij bij uitstek. Zoo wordt het goed - en toch niet minder speelbaar.

Oudejaar

Steeds luw, zoel, winderig weer. ▫ Het gaat reedelijk, ik was vroeg wakker en sliep niet meer na vijf. Hugo is met Nederveen naar de paardemarkt om ons oud paard te verkoopen.

Ik ben wel beeter, dit jaar dan het voorige. In September was de donkerste climax, de elegie. Nu voel ik veel sterker. Ik denk met groote voldoening aan mijn reis naar Zwitserland. En ik heb Nederveen gekreegen die een goede hulp belooft te worden. We hebben zoo iemand absoluut noodig. ▫ Eindelijk ben ik tevreeden dat ik dramatisch heb kunnen werken. Ik ben bijna gereed met het werk. Al wordt het geen succes, dan nog heeft het mij veel voldoening gegeeven. Ik ga voort. ▫ En ik denk in alle geval wel dat ze 't zullen speelen, en dat het een paar keeren volle zalen trekt.

In 1919 is het Jezus-boekje verscheenen - in 1921 komt het tweede deel. Ik heb er goed aan gedaan, mijn geweeten, ook mijn kunstenaarsgeweeten, is rustig. Ik gaf het zonder uitvoerig commentaar, opdat het voor ieder naar zijn aard zou werken.

[1920]

Nieuwjaar

Mooi weer. ▫ Ik begon het jaar met een heerlijke slaap en een mooye droom.

Domela Nieuwenhuis ontving mij en sprak met mij. Ik zat aan bij hem aan tafel en hij zei ‘als onze gast nu eerst bidden wil, dan is dat goed’. En toen was hij het zelf die de handen vouwde en bad. Ik deed het ook, en toen ik daarop wakker werd, had ik *de handen tot gebed gevouwen*.

Het tooneelspel is voltooid. Het was prettig en gemakkelijk werk.

zaterdag 3 januari

Mooi, helder weer, nachtvorst. Gisteren in Haarlem.

zondag 4 januari

Vorst. N. wind. ▫ Ik was in de kerk van morgen, en voelde zeer vast en rustig.

Dit is de vastheid, die ik zal trachten uit te spreeken. ▫ Wat ons vervult

is de Oer-geest, die is in ons, wij zijn er uit gemaakt, wij zijn het zelf. ▫ Die kan niet anders zijn als volmaakt en oneindig. ▫ Het meeste wat eroover geschreeven en gepraat wordt is ijdel, omdat zeggen iets anders is als voelen of doen.

Er zijn twee machtige toestroomingen waaruit de toekomst al zichtbaar is. ▫ Het communisme en het katholicisme. Als die twee zich vereenigen ontstaat de voltooide menschheid. ▫ Die menschheid is oneindig veel schooner en rijker en beeter georganiseerd dan wij nu nog denken. Zoo wordt ze oover eenige eeuwen.

De weg dien ik wijs is eenvoudig en juist. Het is de eenig begaanbare.

Als de Katholieke kerk tot mij nadert, dan zal ze winnen. Blijft ze star, dan zal ze uiteenvallen. ▫ Dit is voor Sirius.

6 januari

Mooi, vriezend weer. ▫ Het opstaan is een zware corvee iederen morgen. Men moet dwars ingaan teegen de innigste instincten van het lijf.

Henk Giltay is hier. Het zijn drie goede jonge mannen, Schmidt, Giltay en Nederveen.

Ik ben verheugd door het bericht van Versluys, waaruit blijkt dat mijn boeken steeds meer verkocht worden. Ook het Jezus boekje is veel verkocht. Het mij koomende bedrag is f 5400. -. Maar ik houd de opbrengst van het boekje apart.

vrijdag 9 januari

Woensdag avond sprak ik in Winterswijk, en logeerde bij den directeur van de H.B.S. Landman. Hij vond het blijkbaar prettig dat ik bij hem wou logeeren. Een ongetrouwd man, alleen met een huishoudster in een somber huis. Het was alles zeer naargeestig. Op de voordracht was het vol. Ik sprak nu en dan wel goed, maar ik had het geheel niet behoorlijk opgebouwd.

Gister een sombere dag. Tot één uur in het Directeurshuis in een duffe kamer. Als ik hier eens blijven moest! dacht ik. Heevige neuskatarrh.

Thuis kwestie oover het ontslag van Massink, de protegé van Truida, die gestoolen heeft. ▫ Zij voelt de behoefte tot vergeeven, tot weer oprichten - zij denkt aan zijn vrouw en kinders. Maar ik moet mij toch verzetten en streng zijn, al voel ik precies dezelfde neiging als Truida. De man zou hier toch niet verbeeteren. Het is een gevaar voor de anderen, wij

aant.

moogen geen persoonen van zijn slag hier opneemen, ten minste vooreerst niet.

maandag 12 januari

Heevig stormweer. ▫ Zaterdag was ik in Den Haag. De dag liet zich ongunstig aanzien. Het weer was afschuwelijk. Ik deed alle ambitie en satisfactie verwachting uit mij weg. Maar bij Van der Lugt Meltser viel het toch mee. Hij was mij sympathiek en sprak verstandig. Hij kende mijn werk en had veel zin er in om met 3 April Winfried te speelen. Maar 3 April is in de stille week, de dag vóó Paaschen. Ik zal er mij geen moeite voor geeven.

Ik kwam vrij voldaan thuis. Het huis was gezellig en fleurig.

Ik had bij Martha koffie gedronken, die vriendelijk en opgewekt was.

Gister met Truida naar de kerk. Een preek oover daalders en rijksdaalders en de betaling van de H. Mis. Zeer antipathiek.

Een akelige indruk van den zoon van mevrouw S., de idioot die nu maagkanker heeft. Het was zeer luguuber in het saaie huisje, met de koppige zieke. Jolles aan de koffie. Hij staat nog in de boeken van Janssen in mijn plaats als debiteur voor 15.000.

dinsdag 13 januari

Nog steeds storm. ▫ De hulp van Nederveen is wel nuttig, maar zijn onstuimig karakter brengt hem ook steeds in kleine ruzie's en moeyelijkheeden. Hij handelt niet bedachtsaam, niet voorzichtig genoeg. Ook ooverschat hij zijn krachten en bekwaamheeden. Maar zijn goede kwaliteiten zijn ook zeldsaam. Hij is zeer actief, en van alle markten thuis.

Ik schrijf de zesde les van de cursus. Met het tooneelspel ben ik nu klaar. Ik verander er niet meer aan. ▫ Soms denk ik aan een volgend.

woensdag 14 januari

Storm en reegen. ▫ Ik dacht gisteren weer aan dat nieuwe stuk. De hoofdfiguur is de futurist, de dwaas die de uiterste verfijning en een nieuwe schoonheids-expressie zoekt. Precieus, verwaand, egoïst. Een combinatie van Edgar Valentijn van Uytvank en Breithaupt. Uiterlijk als Valentijn.

Machteloos en kwasi-geniaal. Egoïst en spilziek als Breithaupt. Spion, journalist, schilder en muziekus.

Ik droomde weer in liefelijke, gelukkige stemming. ‘Ben jij Godfried?’ ‘Ja ik ben Godfried’ - en toen reikte ik hem de hand oover de tafel.

Ik weet echter volstrekt niet wie ik daarmee kan bedoeld hebben.

donderdag 15 januari

Beeter weer. Nog geen vorst. ▫ Gisteren een zitting met Annie. Het was mooi en bevreedigend - er werd mij aanbevoolen geduld te oefenen ten opzichte van Jaap London.

vrijdag 16 januari

Stil, zoel weer. ▫ Ik ben bizonder traag en lui. Het vooruitzicht Dinsdag weer in dat diligentia zaaltje te moeten spreeken vind ik zeer onaangenaam.

Ik denk oover het nieuwe blijspel. De goede ouderwetsche tante - teegenoover de nieuwlichters. Victor Godfried de Puyt. ▫ Tante en de Kunstkooper. ▫ Neen! - niet tante - maar moeder! En het prachtige conflict van de geduldige moeder in oneindige liefde - en de dwaze verwaande zoon. ▫ Nu ben ik zeer opgelucht en dankbaar, om die prachtige ingeeving. Ik kan nu weer rustig voortwerken.

Vandaag 16 Jan. 1920 loopt het schip Winfried & Isméa van stapel. En meteen wordt de kiel gelegd voor een ander schip, de ‘Moeder en Zoon’.

zaterdag 17 januari

Mooi, zacht weer. ▫ Ik zit in drie werksaamheeden. In Schijn en Weezen, in Sirius III en in 't nieuwe tooneel stuk. Met het gevolg dat ik niets uitricht. ▫ Ook voor de Groene wilde ik nog werken maar ik voel er niet toe geneigd. ▫ Ook kwam in mijn hoofd de gedachte aan de figuur van moe Welters, ijdel, hartstochtelijk, eerzuchtig, geldzuchtig. Een type.

maandag 19 januari

Zacht weer. ▫ Gisteren zijn we uit roeyen geweest, met de jongens en Nederveen.

aant.

De kerkgang was mij aangenaam. Ik bemerkte dat de eigenaardige Zondagsche saaiheid er door verdwijnt. In de ‘Koele Meeren’ wordt die beschreeven. En ik schreef dat verschijnsel toe aan de ontwrichting der kerk, het afweezig zijn van een religieus sabbaths-gevoel.

donderdag 22 januari

Prachtig weer, stil, zonnig en niet koud. ▫ Eergister sprak ik in Den Haag. Het zaaltje, dat ik zoo haat, was vol - en de voordracht prettiger dan vroeger. Ik sprak wel niet zoo goed als somtijds, maar het ging toch. Giltay was er en Giza. Ik logeerde bij Giltay en wij praatten tot half een.

Gister was ik bij Hans op de koffie. Het lijkt me waarschijnlijk dat van der Lugt het stuk speelt. Zijn vrouw las het en vond het eerste bedrijf prachtig. Dat begrijp ik, de volgende stellen eenigszins teleur, door de fantastische verwachting die gewekt is. Maar dat is zooals 't hoort. Die teleurstelling hoort bij 't stuk. Het dramatische is juist dat zulk een wonder geen bevreediging kan geeven.

Oover Moeder en Zoon dacht ik nog niet. De gegeevens zijn er en ik zal het stuk schrijven. Het kan beeter worden dan IJsbrand. Van der Lugt zei ook dat een enkel geslaagd stuk nu voor mij doorslaande beteekenis kan hebben. De Zendeling en de Stamhouder hebben bezwaren - vooral door het miskennen van het katholicisme waarvan ik toen niet veel afwist. ▫ Maar ik weet nu ook dat het te veranderen is. Ik kan het omwerken of verkorten. ▫ Maar ik moet alles opdragen aan mijn Meester, en op alles voorbereid blijven.

Ik las ‘Zes weeken in Rusland’ van Ransom. Dat is stellig een juist beeld.

zaterdag 24 januari

Prachtig weer. ▫ Eergisteren sprak ik in Maassluys. Weer een volle zaal. Ik sprak vrijmoedig, maar er waren wel weer absoluut leege momenten. ▫ Ik at bij een vrouwelijke dominee, of voorgangster. Huisman is haar naam geloofik. Er was ook een dochter van professor Kern den Oriëntalist. Een klein vrouwtje met een schranderen blik. ▫ Ik logeerde bij de familie Uitenbogaard. Een voorspoedig gezin met 9 kinderen. De vader reeder en scheepsbouwer. Een groot huis, een flinke, deegelijke moeder. De kinderen zeer uiteenloopend van uiterlijk, van donker tot blond.

Het stadje was schilderachtig en niet doodsch. Deed mij denken aan Vlaardingen. Haringlucht en rivier.

Ik bemerkte dat ik niet meer op den naam kon koomen van de gezinnen waar ik 't laatst gelogeerd heb. Zelfs van het gezin waar ik zoo thuis en gelukkig voelde, Beekhuis in Bolsward, kon ik mij niet den naam herinneren. Ook D^{s} Werner in Deventer wist ik niet meer. Ik wist niet meer in welke plaatsen ik gesprooken had in dit seizoen. ▫ Deeze vergeetachtigheid kan mij soms zeer bedroeven, omdat het duidt op een uiteenvallen van ons geestelijk weezen. ▫ Als er dan maar reïntegratie is, samenvoeging tot eenheid.

Ik las het boekje van Ransom oover Rusland in den trein. Het lijkt zeer geloofwaardig.

maandag 26 januari

Vandaag Hugo 11 jaar.

Zaterdag was er nog een akelige scene in huis door de koppigheid van broertje, die mij kwaad maakte, ondanks mijn stellige voorneemen. Ik was zeer ongelukkig, wandelde met Hugo naar Hilversum. Dat ik tot de kinderjuffrouw harde woorden had gesprooken en haar het zwijgen opgelegd, dat had Hugo als ‘een electrische schok’ gegeeven, zooals hij zei. ▫ Gisteren was alles weer veel beeter en rustiger. Ik ging naar de kerk met mijn lieve vrouw, en vond het prettig. ▫ Bij 't uitgaan gingen we nog naar een stervende - Anton S. - den idioot, en wij spraken oover het lot der achterlijken na den dood.

Toen zagen we op de hoofdstraat een vrouw door een auto ooverrijden, vlak voor ons. Ik dacht zeeker dat ze dood zou zijn, maar ze was betrekkelijk ligt gewond. Ik waschte haar wonden in het huis waar ze werd ingedragen. Het was niet akelig. Toen ik haar vallen zag riep ik: ‘O God! O God!’ Maar ik was niet verschrikt.

In de kerk kreeg ik de gedachte oover mijn werk. Ik moet eerst Sirius III afschrijven. Dat loopt tot aan den dood van zijn vader. Het verloop is aldus: het viertal wordt ter dood veroordeeld maar ontkomt. Leeft dan in een kamp van geïnterneerden. Daar is Grobitz - en ook zijn Vader, die hij natuurlijk niet kent. Daar de ontmoeting, de gesprekken met alle vier. Vaders dood, de vreede. Het geld van Euphrasine. Dan Rusland en de Sovjets, en dan Amerika.

aant.

woensdag 28 januari

Zacht, aangenaam weer. ▫ Gister den heelen dag in Amsterdam. Bij Rijkens, Roll, Maarsseveen. Ik hoorde dat Brouwer weer in 't land was en weer naar Berlijn vertrok. Hij had zich gewond aan glas toen hij een ruit intrapte in zijn huis, omdat het geslooten was. En dat alles zonder mij iets te laten weeten. Hij houdt toch anders van mij als ik van hem.

'S avonds de leezing van Oppenheimer. Het was de academie-sfeer waarin ik mij nooit erg thuis voel, al ben ik er zelf in gepromoveerd. ▫ Veel oude kennissen: Daan de Clercq, de eeuwig fideele en joviale vegetariër, Jan Six die mij neerbuigend de hand drukte - een type als Jansen.

De toepraak van Oppenheimer was goed.

zondagavond 1 februari

Donderdagmorgen ben ik om 6 uur opgestaan - en nog steeds weifelend en twijfelend, naar Oosterhout gegaan. Het was zeer slecht, ruuw en nat weer. Ik was uiterst gedeprimeerd. Ik voelde dat ik moest gaan, en er verzette zich toch iets in mij zeer sterk. Ik heb mijn besluit met moeite doorgedreeven, en ben daar nu zeer dankbaar voor. ▫ Om één uur kwam ik aan, en kreeg nog middageeten, van de tweede maaltijd. 's Middags sliep ik een half uur. Praatte veel met van Gennep. Ik woonde de vesper bij - na een wandeling, in het nonnenklooster in de nabijheid van de abdij. De nonnen zongen goed, en vooral trof mij de stilte - want er was geen ander publiek dan ik en van Gennep. Des avonds de complies. ▫ Ik ging om 8½ uur slapen, sliep dadelijk in en werd om één uur wakker. Ik had goed, maar vreemd gedroomd. Een steenen arend die oover Egypte vloog en floot. Ik verbaasde mij, omdat ik niet wist dat die arend fluiten kon.

Ik wilde zoo vroeg niet opstaan, en sliep weer in tot zes, toen de morgendienst al verricht was. Ik woonde de Prime bij en het ontbijt om 7.45. Het weer was gisteren avond opgeklaard - en toen was ik zelf ook beeter. Ik dacht aan het naieve geloof van mevr. Welters die meende dat God het weer wijzigde naar onze behoefte. ▫ Des morgens was ik weer zeer neerslachtig en akelig. Het geestelijk leeven verschrikte mij. Om 12 uur de maaltijd waarbij mij de abbé-père de handen waschte. Toen nog een rondwandeling met van Gennep.

Om 3 uur vertrok ik, om 8.40 thuis. Weer was het opgeklaard, en ik ben diep geschokt en ontroerd geweest. Nog steeds hoor ik den metaal-

aant.

klank, dreunend als een gong, van het zingspreeken der monniken. ▫ En dan die liefde, die hoffelijkheid, die waardigheid, die reinheid, die strengheid.

Gisteren 31 Jan. zou ♁ koomen op onze bijeenkomst - en ik had vol oovertuiging gezegd: daar zal niets tusschen-koomen. En zie toen ik thuis kwam was er een brief van den Aartsbisschop dat wij om 11 uur verwacht werden. Dus scheen het toch te zullen mislukken. Maar wij legden ons bezoek af en waren zóó vroeg klaar dat we Annie nog konden waarschuuwen, en zij kwam ondanks de reegen, en het slaagde alles heerlijk.

Monseigneur was zeer eenvoudig en hartelijk - en verbaasde mij ten hoogste door zijn volle instemming te betuigen met mijn opmerking oover het afrafelen der gebeeden. 'Ik ben het geheel met u eens' zei hij 'en het doet me genoegen dat het door u gezegd is.'

Toen verheugde ik mij, want nu blijkt dat mijn invloed krachtiger is, juist omdat ik buiten de kerk sta.

Van morgen, Zondag, was ik met mijn lieve vrouw bij de hoogmis en toen bedacht ik hoe mijn taak en neiging was, buiten te blijven totdat alle armen binnen waren. En ik zag het symbolisch in die maaltijd in de abdij, waarbij de abt alle aanzittenden laat voorgaan en samen met mij achteraan kwam. De Abt is Jezus, en de monniken waren de meenigte, waarop ik wachtte, tot ze allen binnen waren. ▫ O ik wilde voor de armen spreeken in die zuivere sfeer van geestelijke verheffing.

vrijdag 6 februari

Helder weer met matige vorst. Zonnig en stil. ▫ Ik heb nu nog weer een klap gekreegen op de gevoeligste plek. Het Hofstad tooneel wil mijn stuk niet speelen. Ik moet het veranderen. Maar dat kan ik niet. ▫ Ik voel nu machteloos en ongelukkig. Al mijn gedachten doen heevige pijn. Ik ben niet meer getroost en sereen, zooals ik was. Ik zie nu niet meer hoe het gaan moet - want de tooneelspeelen moesten mij geld opbrengen. ▫ Mijn vrouw is lief en verstandig in deeze ellende. ▫ Ik werkte met zooveel voldoening. En hoe moet het nu?

Eergisteren sprak ik in S$^{t.}$ Jacobi parochie in Noord Friesland. Oover de lichtstad. Het ging goed - slechts nu en dan begon ik te zwammen. Maar het effect was goed, ook op mezelven. Ik sliep van elf tot half acht zeer verkwikkend. ▫ Ik logeerde bij den docter J. Wassenaar. Een groot, nieuw huis. Drie kleine kinderen. ▫ Het is een welvarende streek. Groote mooye hoeven, vette klei. Ik bezocht nog de hoeve van Bierma, waar ik

aant.

vroeger eens geslapen heb, toen de vader nog leefde. Nu was er de zoon en zijn pasgetrouwde vrouw. ▫ De dominé - Vorstman - deed mij uitgeleide. Het was een mooye zonnige dag. Ik was oover Stavoren gekoomen en ging oover land terug.

Ik las in het boek van Catherine Emmerich. En dat maakte diepen indruk. Zoo klaar en leevend, zoo vol diep begrip. Het moet echt zijn. Zoo kan zij niet fantaseeren.

Dinsdag was Oppenheimer bij ons op de lunch. Des middags aten wij bij de Rijkens/ Bep zong voor ons. Daarna gezamenlijk naar de Academie, waar O. zijn reede hield. ▫ Hij is een schrander, geleerd en geestig man, en had veel succes. Ik zelf werd weer in de materieele sfeer getrokken. Wijn, bier, tabak. Ik begreep dat ik daarvoor weer zou moeten lijden, en zoo kwam het ook van daag.

zaterdag 7 februari

Prachtig, stil weer. ▫ Ik was in de vreesselijkste somberheid, de nachtdroom was ook slecht, en van morgen was ik wanhopend. Toen ik in de hut zat, kwam er iemand mij raad vragen. Een Fries die Amerikaan geworden is, architect. Hij leed aan zwaarmoedigheid en stond voor een moeyelijk probleem. Hij was op 't punt te trouwen, maar wist dat het meisje niet met hem geestelijk contact had. Een meisje in Amerika had dat wel, maar hij voelde zich te zwak om zich nu los te maken van het hollandsche meisje dat hem trouwen wil. Er is ook een kind in 't spel, van hem en een andere vrouw die getrouwd is. ▫ En toen ik deeze klacht en dit verzoek om raad hoorde, gaf ik raad, goeden raad in zeer weinig woorden.

Je redding ligt in 't geloof zei ik. De kerk heeft gelijk dat er maar één huwelijk mag zijn. Volg den weg die verstand en hart je wijzen. En laat mij weeten hoe het gaat. ▫ Hij was blijkbaar getroost en dankte mij zeer. En ik kwam weer voor mijn schrijftafel en snikte, en voelde verruimd. ▫ Ik heb heevig geschreid.

zondag 8 februari

Weer zonnig en stil, met nachtvorst. ▫ Ook kwam mij raadpleegen een kleine jood met rood baardje en rossig blond lokkenhaar, gekleed in een paars fluweelen pak. Hij deelde mij zijn artistieke plannen mee. Daarin was zeeker veel moois. Maar de man was te veel vervuld van eigen belang-

aant.

rijkheid en hoopte zeeker dat ik hem zou omhelzen en op Walden houden. Hij ging ietwat spijtig weer weg. Heette Hamburger.

Van morgen vroeg op, om de kindermis bij te woonen, met de kinderen. Hilda en Evert gingen mee. Hilda is het stille blonde meisje dat wij uit Weenen kreegen, om op te kweeken. Hildegard Buskert. ▫ Het was een ellendige morgen ondanks het mooye weer. Ik kon niet opstaan en was diep neerslachtig. ▫ En toen die kerk! Vol kinderen, met zwartgekleede priesters en nonnen er tusschen. En dan worden die kindertjes onthaald op dogma's omtrent Jezus en Maria, waar een veel-ervaren oud man niets van vatten kan. Een leelijke man, met een afschuwelijk stemgeluid, bad en preekte voor die kinderen, hen niet anders geevend als dogmatische theologie en gemeenplaatsen. ▫ Moet dat geen bitterheid geeven en reactie? De schranderste, zelfstandigste onder die kinderen moeten - vooral op den duur als dit zoo voortgaat - ergernis en teegenzin gaan voelen. ▫ Zoo mooi en indrukwekkend als het monniksleeven was - omdat die mannen wijding handhaafden en wisten wat ze deeden - zoo gevaarlijk en stuitend is dit formeeren van de kinderziel. ▫ Dit doet begrijpen dat er gezegd wordt: behoed uw kinderen voor den priester. ▫ Ik voelde mij nameloos droevig en ellendig. ▫ En toen ik de kinderen terug zag koomen van de communie, met biddende handen en neergeslagen oogen, toen voelde ik diep meedelijden, deernis, meewarigheid en ik moest schreyen. Ook nog op straat schreide ik. Maar het waren geen tranen van stichting en wijding. Maar tranen van droefheid, deernis en ergernis - om die kinderen.

maandag 9 februari

Mistig weer, maar de neevel is niet dik. ▫ Nu zijn de omstandigheeden op 't moment dragelijk, maar ik kan niets doen. De vreugdrijke stemming, voor dichtwerk noodzakelijk, is er niet.

Het was niet enkel ergerlijk gisteren, want het biddend terugkoomen van de communie door de kindertjes was ook mooi en aandoenlijk. ▫ Des avonds lees ik voor uit de vizioenen van Catherine von Emmerich. Het is zeer mooi. Het past alles zoo goed.

dinsdag 10 februari

Storm en reegen. ▫ Het ging zeer slecht met mij, gisteren en van nacht.

aant.

Ik sliep weinig en voelde moe. De goede, geloovige Truida zag in alles wijzing en hulp. Ze zal wel gelijk hebben.

Van morgen een brief uit de abdij, een goede brief van Pater Jan van Gennep. Het schrijven deed mij goed. Ook de brief van mrs Cole uit Amerika. De platen van de Quest zijn niet vernield.

Elken avond lees ik voor uit K. von Emmerich. Het is merkwaardig zoo duidelijk als alle tafreelen daar voor ons staan. De evangelies zijn zoo erg sober en laten nog zooveel te vragen. Maar bij K.v.E. wordt alles aangevuld en voltooid, zonder eenige ooverdrijving. Vooral bemerkt men meer van de volks-meenigten. ▫ De Evangelisten zeggen alleen dat ze er zijn, maar Katherine toont ze handelend en leevendig. ▫ Het zijn prachtige tafreelen. Het geneezen der zieken. Het uitdrijven van de wisselaars. ▫ Het alleen gaan naar Maria de Suphanitische als de discipelen gaan eeten. ‘Ik heb andere honger.’ ▫ En alle locale kleur, alle afmeetingen en vormen, alle kleine voorwerpen nauwkeurig beschreeven. Welk een schat!

woensdag 11 februari

Zoel, droog weer, onstuimig. ▫ Gister in Amsterdam. Met die bezoeken moet ik oppassen. Ze leiden me af en bederven mijn rust. Het stadsvergif werkt perfide.

Met Schmidt werk ik uitmuntend samen. Hij heeft de dóórzettende activiteit die mij gaat ontbreeken. Iederen morgen spreeken wij de correspondentie af, en hij heeft de handen vol werk, met drukproeven, brieven, administratie, en mijn boekhouding.

Als ik in de Abdij zit, begin ik te schrijven ‘*meditaties*’ of ‘*ooverpeinzingen*’. Met al de diepe oprechtheid waarover ik kan beschikken.

donderdag 12 februari

Nog storm. N.W. wind. ▫ Ik zit weer onder zware zorg. Nu weer oover geld. Dat komt omdat ik dingen doe en hanteer waarvoor ik niet bereekend ben. Ik tracht dan wel voorzichtig te zijn, maar ik tast in den blinde en voel daardoor telkens den zwaren druk.

Ik las gister een uittreksel uit het boek van Keynes, oover Wilson. Nu blijkt eerst recht welk een teleurstelling Wilson was. Hij was een blinde

aant.

en doove Don Quixote. Hij had geen waereld-beschaving, zooals Clemenceau en Lloyd George. Hij was een gemakkelijk werktuig in hun hand. Hoe hebben wij allen ons in dien man vergist. Hij was een vroome idealist, die goed schrijven kon, maar zonder duidelijk plan. Nu hoort men niets meer van hem. Hij is blijkbaar gebrooken.

vrijdag 13 februari

N.W. wind, motreegen. ▫ Een ongelukkige dag. Iederen morgen zie ik eevenzeer teegen den dag op. Ik ben veel te vroeg wakker, en dan de zorgen ... ▫ Ik heb nu nog maar een reserve van f 2000. - en de tuin kost iedere week een kleine f 100. -. Wat mij zal ooverblijven als de nalatenschap verdeeld wordt weet ik niet. Wat ik met moeders huisje doen moet, ook niet. Nederveen heb ik met f 500. - naar Duitschland laten trekken. ▫ Vooreerst heb ik geen kans op extra inkomsten - en de gewoone zijn niet veel meer dan f 300. - in de maand. ▫ Mijn schrijflust is minimaal. Ik was zoo goed beezig met Winfried. Die ééne brief van van der Lugt heeft me geknauwd. ▫ De verkoop van een stuk van Walden heeft ook geen voortgang. En daarop was toch mijn verwachting.

zaterdag 14 februari

Vrij goed weer. De meerels en de lijsters zingen. ▫ Gister plukte ik de eerste bloeyende viooltjes.

Ik ben en blijf zeer somber. Ik schrijf oover Multatuli.

zondag 15 februari

Gisteren nam ik het besluit mij van Nederveen zoo spoedig moogelijk te ontdoen. Het zou een tweede Emons worden. Van de land-verkoop zie ik af, omdat de kooper zijn woord intrekt en zijn bod vermindert. ▫ Nu komt het er op aan zuinig te zijn. In alle opzichten bezuinigen. ▫ Tot nog toe is Schmidt de minst teleurstellende van al mijn helpers.

Ik was bij Heyenbrock en zag zijn prachtige droom-schilderijen.

Ik was ook bij Betsy, die meer gespannen was.

De kerk deed me goed. Het is zacht lenteweer.

aant.

maandag 16 februari

Zeer zacht weer. ▫ Gisteren was de dag vrij goed. Ik wandelde met de kinderen op Bantam.

woensdag 18 februari

Het zijn zoomersche dagen. Het weer is zoo sereen als in de dagen na Paul's heengaan, nu zeven jaar geleeden. Maar het is warmer.

Gister had ik een gelukkige dag. Een zeldsaamheid. ▫ Ik was in Artis, bij dit mooye weer. En een teekenares, mevrouw Daniels, was aan 't voogels teekenen. ▫ De oppasser liet zijn beschermelingen, de kraan-voogels, dansen. Het was roerend zooals die opgeslooten, gevangen dieren blij waren als de oppasser kwam. De oude ‘opa’ marabout en Katootje de kraanvoogel die zoo mooi dansen kon.

Ik was eerst bij Lizzy Ansing en zag de prachtige begrafenis schilderij. Toen in Artis, en wat ik daar voelde deed mij zeggen: als deeze gewaarwording mijn belooning zal zijn, dan zou ik er vreede mee hebben. Zoo liefelijk deed alles mij aan. Zulk een gevoel en dan permanent, dat is de zaligheid.

Ik was toen nog bij de Rijkens, bij Henriette Roll, ik at bij Hans de Haan en woonde ten slotte een college bij van Mannoury, oover oneindigheidswoorden en negatie-woorden. ▫ Het was een kaal, sober zaaltje, met lichtgroene muuren. Alles strak en hard verlicht. ▫ Maar ik volgde de reede woord voor woord en genoot het zeer. Het was alsof hij deed wat ikzelf graag zou doen, maar [het] niet kon.

Wat is ‘werkelijk’? Het verleeden is niet meer werkelijk, het toekoomende ‘*nog* niet’. Werkelijk is dus een ondeelbaar Heeden.

Het geleidelijk oovergaan van negatie-woord in Oneindigheidswoord. ▫ Ik ging vrij gelukkig in den zoelen nacht naar huis.

Van morgen ben ik weer totaal kapot. Door het terugstuuren, zonder commentaar, door Royaards van mijn stuk. ▫ Zou ik dan werkelijk geheel in illuzie leeven? Is het zulk prullewerk? Dat ik met zooveel plezier maakte? ▫ En hoe moet ik dan verder leeven? Voordrachten kan ik niet aldoor meer houden.

donderdag 19 februari

Steeds prachtig zoomerweer. Als ik wakker word ben ik diep zwaarmoedig. Waar moet ik het zoeken?

aant.

vrijdag 20 februari

Steeds heerlijk weer. Triste comme un beau jour pour un coeur sans espoir. ‘Sans espoir’ ben ik niet - maar in dieper ellende dan ooit. Des morgens vroeg is het vreesselijk.

‘de tijd der glanzende gedachten’ och arm!

Gisteren kwam Brouwer. Ik was blij hem weer te zien. Hij was opgewekt en beminnelijk als altijd. Bij zijn terugkomst vond hij twee groote manden met correspondentie.

Ik besloot de jubileum-kwestie zelf maar uit den weg te ruimen, door een min of meer ironisch stukje. Mijn verlanglijst.

zaterdag 21 februari

Neevel, veel kouder. ▫ Gister was het zoo heerlijk zoomersch weer. Vrijdag lagen wij en sliepen in 't bosch. ▫ Gisteren zaten wij met oopen ramen.

♂ kwam en mijn lieve vrouw was zeer gelukkig. Ze heeft hem lief. Paul kwam ook en zeide dat hij een Zusterziel gevonden had. ▫ Ik werd ook wel wat beeter en ook van morgen vroeg was ik minder droevig.

's Avonds kwam Heyenbrock. Ik las voor uit Anna Katrina. Hij luisterde als een oude heiden, zei hij.

Van morgen een gesprek met Nico Schmidt. Ik verklaarde hem mijn leevens-opgaaf, mijn taak. ▫ Toonen dat er uitweg en troost is in de diepste [van] ellende. Als hij dat begrijpt en mij helpen wil, dan is 't goed. ▫ Toen hij weg was, had ik tranen.

woensdag 25 februari

Nog steeds prachtig, sereen weer. Des nachts vriest het wat, ooverdag is het zonnig en warm. ▫ Ik was Zaterdag bij Brouwer. Ik schreef aan het stuk oover de Minnebrieven.

Ik kreeg een brief van Royaards met een gunstig oordeel oover Isméa. Dat verligtte mij natuurlijk zeer. Door een vergissing was het stuk zoo teruggestuurd.

Maandag in Utrecht. Paul kwam, doch ik kreeg geen indruk van echtheid, zooals bij A.B. Hoe ligt had hij door een enkel woord kunnen doen begrijpen dat hij wist. ▫ Ik fietste heen en terug naar Utrecht en het deed me goed.

aant.

Gister - Dinsdag - was ik in Amsterdam. Mijn stuk oover Multatuli heeft uitwerking gehad.

Des avonds weer bij de voordracht van Mannoury. Ik zal nog een nieuw boek beginnen: ‘Avondgepeinzen’ of enkel ‘Gepeinzen.’

Ik dacht nu ook weer aan het drama van moeder en zoon. Het zal toch wel af koomen. Nu er toch kans is dat Isméa gespeeld wordt.

Reyding wou dat ik een drama maakte uit de ‘Koele meeren’.

donderdag 26 februari

Reegen. ▫ Een paar dagen thuis. Houthakken en brieven schrijven.

vrijdag 27 februari

Storm en reegen. ▫ Een groote iepenboom wordt gerooid, in den storm. Het gaat me aan 't hart.

zondag 29 februari

Iets beeter in de laatste dagen. Ik schreef mijn ‘Verlanglijst’ en een stukje oover Dirk Coster. Ik had er wel voldoening van.

Vrijdag was Bertus jarig. Maaltijd in Blaricum. Bertus is mij lief, en ook Mannoury waardeer ik steeds meer. Hij is zoo schrander en zoo ruim. En toch niet zonder krachtige oriëntatie.

maandag 1 maart

De lieve maand Maart, de beste maand op Walden. ▫ Soms is het of de vuurig begeerde gemoedsrust koomende is. Maar ik zou vragen: hoe kan het, waar ik mijzelven nog zoo weinig in de macht heb en nog steeds slaaf ben van oude gewoontetjes en pretjes. Zondigen, in den strengen zin, dat kan ik wel ooverwinnen. Maar het ooverwinnen van kleine zwakheeden, dat is veel moeyelijker. En ik weet, bij ervaring mag ik wel zeggen, dat wij, na den lijfsdood veel meer moeite hebben om booze invloeden, drift, sensualiteit enz. te weerstaan. Dat voel ik in al mijn droomen. ▫ En vroome menschen, als Vondel en Booth zijn door zwaarmoedigheid gekweld tot het einde.

woensdag 3 maart

Mooi weer. Het vroor wat van nacht. ▫ De ribes bloeit al, er zijn veel viooltjes. Ook de prunus bloeit. Veel gezang van lijsters en ook de lieve hei-leeuwerik zingt, als ik de kinderen naar school breng.

Gisteren een kritische dag, zooals die in Bazel. ▫ Henriette Roll wou mij ooverhalen mijn stuk oover mijn Verlanglijst niet te plaatsen. Ze was beezig een comité te vormen en als dat stuk verscheen dan deed niemand mee. Ik zei dat dit dan juist naar mijn bedoeling zou zijn. Zij probeerde al haar betoog-kracht, maar ik hield vol. ▫ Deeze strijd maakte mij echter uiterst neerslachtig. Ik denk omdat er nog tweestrijd in mij was. Ik had een akelige middag. Ik zag ook schilderijen in het Suasso museum, afschuwelijk. Maar daar tusschen door weer een jong, onbekend maar geniaal schilder Wolter. Een oude boerenkop, meesterlijk geschilderd.

Ik at alleen, bij Krasnapolski, uit oude herinnering. Ik was diep-bedroefd en kon nauwelijks wat eeten.

Toen kwam de oplossing. Het stuk niet plaatsen, maar als conditie stellen dat zij al hun poogingen staken.

Ik sprak in Koog-Zaandijk. Het was tamelijk slecht bezocht. Ik sprak ook niet goed. Maar het maakte toch indruk. En G.G.B. groeit, ondanks alles.

Op de terugreis moest ik 1½ uur in Amsterdam wachten. En ik zag erg op teegen die wacht, in Amsterdam. ▫ Maar een jong mensch, van der Put(?) kwam mij gezelschap houden, en wij spraken oover het katholieke geloof en de parabel van den onrechtvaardigen rent-meester.

Van morgen was ik veel verligt. De ouderdom moet het kruis zijn dat ons bevrijdt. Het inzicht wordt dieper en ruimer. En de zwakheeden worden aan Gods genade toevertrouwd.

donderdag 4 maart

Vrij goed weer. Zonnig en koel. Wolkenjacht uit Z.W. ▫ Gisteren zeilden wij met de Hugo op de Loodijk. Het woei goed.

vrijdag 5 maart

Van morgen fraai en zonnig. Nu weer bewolkt en winderig. ▫ Gister vergadering met Mannoury en Brouwer. Het was aangenaam.

aant.

Onze werkster viel met de hand door een ruit en sneed zich de polspeezen door. Ik verbond haar. Ik was zeer kalm, hoewel ik mij totaal ongeschikt ga voelen voor het medisch handwerk.

Bertus vertelde van een plan dat hij had voor een uitgave van bespreekingen van mijn werk door binnen- en buitenlanders. ▫ Ik zei dat ik daar niets teegen kon hebben.

zaterdag 6 maart

Zoel weer, reegenachtig. ▫ Onze gedenkdag.

Nu ga ik weer zwaar gebukt onder geldzorgen.

dinsdag 9 maart

Frisch, sneeuwbuyen, nu en dan zon. ▫ Zaterdag was slecht. Mariatti kwam weer om onderdak vragen. Een echte klaplooper. Nederveen zit er altijd nog. Door Truida's invloed gaf ik toe en liet Mariatti in de hut slapen. Ik vind het lief in haar maar het is toch verkeerd. ▫ Mariatti gaat nu natuurlijk ook bij Martha beedelen. En die geeft haar laatste cent. Welk een noobele vrouw is Martha toch. Echt kuisch, en echt onzelfzuchtig. En alles zoo eenvoudig en natuurlijk.

Zondag begon ook zeer slecht. Tot het moment dat ik sprak was ik diep ellendig. Ik zat in een lunch-room om wat te eeten. Ik heb mij nooit zoo rampzalig gevoeld. Hoe moet dat ooit goed gemaakt? Ik lachte om mij zelven, eenzaame, ellendige stakker - en mijn naam met groote, roode letters op de aanplak-kolommen.

Ik zocht een kerk en vond er gelukkig een bij Diligentia. Ik kon niet verder koomen dan tot de Maria-kapel. Maar ik voelde de heerlijke stilte in de kerk. Ik nam de zeegen van moeder Maria dankbaar aan, en voelde toch iets als de liefde van haar zoon, in al mijn misère. ▫ De leezing was vol, ik sprak niet zoo bizonder goed. Vaak nog dool-frasen. Al merkte niemand het. ▫ Maar de verzen sprak ik beeter dan ooit. Vooral het slot-vers uit Ellen. Dat voelde ik als diep-waar. Het was toen of al mijn ellende zich oploste, de tranen beefden in mijn stem. ▫ Na afloop veel vragen. Veel belangstelling. Ik sprak met den heer Natzijl en ik had plezier in zijn plan om een film te maken van de Kleine Johannes. ▫ Een katholieke juffrouw sprak mij, zij was van protestantsche afkomst maar nu bekeerd en gelukkig.

Wij spraken oover de Eucharistie en het bleek dat Natzijl ook een vroome katholiek was.

aant.

In de stoomtram naar Delft kwam het groote begrip in mij van de Drievuldigheid. Ik begreep nu eerst mijn eigen drievoud-zangen. Die hooren wel bij het meest geïnspireerde wat ik ooit schreef. ▫ Ik voelde weer de wijding, zooals die meer na diepe depressie komt. En mijn gedachten waren zuiver en rustig.

Ik was vroolijk bij Hans en blij om het lieve, gelukkige huishouden. Hans altijd goed-gehumeurd en teegen mij altijd lief. Er was ook een Weensch kind, en het was alles zuiver en goed.

Ik lag veel wakker, maar gelukkig. ▫ In mijn 'Gepeinzen' zal ik trachten te zeggen wat mij nu vervult.

Maandag was ik bij van der Lugt, en hij neemt het stuk aan.

Ik trachtte de vrouw van dèr Mouw te zien maar zij was uit.

Ezerman vroeg of ik goed vond dat hij in Indië contact zocht om mij daar een reis te laten doen, met voordrachten. Ik voel dat als ze niet te lang wachten, ik het voorstel zou aanneemen. Wanneer ik voel er iets goeds te kunnen doen. En ik ruim schadeloos gesteld word.

Gister namiddag kwam Jaap London in zijn auto, met van Dam. Ze wilden mijn goedkeuring voor een plan voor mijn verjaardag. ▫ Als ik er maar buiten blijf - dan moogen ze alles doen. ▫ Maar ik was blij om hun hartelijkheid.

donderdag 11 maart

Tamelijk koud. ▫ De kroosjes bloeyen zeer rijk. Ook de andere vruchtboomen belooven veel, als er geen nachtvorsten de zaak bederven.

Ik was gisteren in Amsterdam, bij Mannoury, met Brouwer en van Ginneken. Het was weer een interessante, leerzame morgen, die snel omvloog. Er kwam meer vertrouwelijkheid. Eerst sprak Mannoury tamelijk lang - oover het emotioneele woord, en de taal der vrouwen. Later sprak van Ginneken.

We noenmaalden bij Mannoury. Van daar ging ik naar Reiding, voor een film en voor Isméa.

Van morgen weer een dreigement om mij uit het huis te zetten. Executie. ▫ Het werkt op mijn zenuwen, maar ik hoop er door te koomen. Er zijn vier lichtpuntjes in de financieele nood. Ten minste heel flauwe kansjes op wat verligting. 1e De vrienden op 3 April die beloofden mij te helpen. 2e De film 3e het tooneelstuk 4e Spliethoff (?). Daarop reeken ik in 't geheel niet.

vrijdag 12 maart

Nog koud, maar geen vorst. ▫ De melancholie was er weer van morgen.
Van Ginneken zei: ‘we zullen misschien nog raar opkijken in 't andere leeven.’ ▫ Bedoelende dat alles zoo anders zal zijn dan wij denken en vaststellen.
Er zijn groote stukken in Anna Katrina die mij onjuist voorkoomen. Zij heeft ze stellig gezien, maar het is een droom-waereld die ze beschrijft, geen ware gebeurtenissen. Het is moeyelijk te bewijzen. Het is een indruk.

zaterdag 13 maart

Heevige reegen, daarna zonnig. ▫ Gisteren was ♁ bij ons. Voor mijn lieve vrouw is dat het beste moment van de maand. Wij kreegen een verhaal van de slechte jongeling. Maar ik kon mijn aandacht ondanks alle inspanning niet bepalen. Het was als een magische werking. Later kwam D. Dekker, en toen kon ik beeter opletten.
Schmidt heeft zich verdienstelijk gemaakt door mijn schuld-eischers en hypotheek-houders van mij af te houden. Hij is accuraat, energiek en geschikt als buffer. Op mij worden de menschen kwaad, ik irriteer ze. Met hem kunnen ze spreeken. Hij is voor mij veel waard. De zorgen worden er door verligt.

zondag 14 maart

Eerst zeer mooi. Toen koud en reegenachtig.
Weer naar de kerk geweest. Ik prepareer in mijn hoofd de ‘Kloostergepeinzen’ of ‘avondgepeinzen’.
Ik ben zeer uit mijn werk.

maandag 15 maart

Buyig, winderig weer. ▫ Gisteren bespreeking met Jolles en van Nierop die iets voor mijn verjaardag willen doen. Het was goed bedoeld en de hartelijkheid verheugde me. Des avonds een ontmoeting met Nino Mariatti, zeer pijnlijk.
Wat moet men doen teegenoover onbescheiden, indiscreete menschen.

aant.

Ze zijn arm en hebben geen onderkoomen. Maar de man heeft bier jaren geleefd, steeds weer door vrienden geholpen. Hij heeft een flinke vrouw - die hij ruuw behandelt en waarop hij schimpt - en vier kinderen. Er is geld verzameld om hem naar Italië te krijgen en nu komt hij weer hier, en vraagt weer een onderkoomen. Niemand is op hem gesteld. En als men hem afwijst dan lijkt het hardvochtig.

Dit is een eeuwig conflict. Jezus' bedoeling schijnt dat we steeds blijven helpen. Maar het blijkt dat we menschen door onze goedheid benadeelen. ▫ Nu maakt Jezus, bij zijn eindelooze hulpvaardigheid, één voorbehoud: men moet geloof hebben. Nu kan dat ook meebrengen dat men bescheiden is, en liefdevol en onzelfzuchtig. Dan zal de hulp niet bederven en niet slecht werken. Maar anders wel. Wie te veel en onverdiende goedheid ontvangt, wordt slecht.

Nederveen is weg, tot algemeene opluchting. Het blijkt dat hij een meisje hier op 's Graveland verleid heeft, een kind van 17.

Ik sprak met Truida oover de ellende in Amsterdam waar Jette Ehrenfeld zoo veel van vertelde. Ik zei: als die ellende er niet was, zou ook de schoone en fijne eedelmoedigheid van Jette er niet zijn. En de Vader wil het één zoowel als het ander. ▫ Welk een zeedelijk conflict in ons. Als de ellende noodig is en ten goede voert, hoe kunnen we dan er ons teegen verzetten?

dinsdag 16 maart

Koel Maartweer. ▫ Een redacteur van De Gooi- en eemlander kwam mij interviewen.

woensdag 17 maart

Koud, grijs, winderig. ▫ Ik droomde van mijn moeder.

donderdag 18 maart

't Zelfde weer. Ik lees The Brass Check.

vrijdag 19 maart

Zonnig. ▫ Gister met Truida bij pater de Groot. De goede man was zoo

aant.

kinderlijk blij ons te zien. Ik sprak oover mijn houding teegenoover de Kerk. Ik sprak zoo oprecht als een biechteling. ▫ Van morgen ben ik weer zeer gedeprimeerd.

zaterdag 20 maart

Mooi weer. Zacht. Het is al lente. ▫ Ik bleef gister zeer ellendig. Ik sprak voor de Haagsche gymnasiasten - en het ging zeer slecht. Ik had gebeeden, en Paul aangeroepen en de Vader - maar het mocht niet baten. Ik voelde soms zoo absoluut leeg, dat ik op 't punt stond om er maar uit te scheiden, eevenals in Coblenz. ▫ Toch was er groote aandacht en warme instemming. Maar het zweet stond mij op 't voorhoofd.

Ik sliep bij Hans en Marietje. Daar ben ik graag. Hij is zoo hartelijk jeegens mij, en altijd opgeruimd.

Een tandje van mij gaat wankelen.

dinsdagmorgen 23 maart

Prachtig weer. ▫ Zaterdag kwam Giza. Zondag was Paul Geldmacher hier. Wandeling op Bantam. Hugo leert nu fietsen, zeer vlug.

Ik was gister in Amsterdam. Tand-extractie. Ik werd wel iets beeter. Maar 't is nog slecht met me.

In Duitschland krijgt het communisme de ooverhand. Maar dan zullen ze nog moeten leeren!

Henk Giltay is een teleurstelling, die mij verdriet doet. Hij is persoonlijk eeven goed en bevriend. Maar hij meent zijn vrijheid nu herooverd te hebben - en toont tot nog toe de diepte niet begreepen te hebben van wat hij in mijn werk waardeerde. Zijn wijsheid van dit moment is zeer slap en oppervlakkig. Maar dit houdt hij voor zijn eigen ware zelf. Het is van groot belang te weeten hoe hij nu zich zal doen kennen, of hij nog weer zal omkeeren, en hoe. Het is nu een periode van hoogmoed in hem, waar hij wel niet gemakkelijk af zal koomen.

Van middag moet ik naar Hengelo. Ik vind het wel verveelend, en bleef liever hier, maar ik zie er toch niet erg teegen op.

vrijdag 26 maart

Goed, stil weer, koel. ▫ Dinsdag ging ik naar Hengelo. Op de reis er

aant.

heen had ik zware momenten. Ik voelde hoe ik nog onder de macht zat van de stof, de huulŋ. Ik sprak beeter - hoewel nog niet goed. Ik logeerde in het tuindorp in een hotel, waar het heel goed was. Ik bezocht ook nog de familie Crabbenbosch waar ik voor eenige maanden logeerde. Het gelukkige gezin. Er was juist een jongetje gebooren. Dit was mijn beste moment van den tocht. Ze waardeerden het zóó. En ik voelde wat meer zelf-respect.

De volgende dag was een prachtige warme voorjaarsdag. Het was aardig in het tuindorp. Het leek Italië.

Ik bleef in Apeldoorn een paar treinen oover. Ik lag in de hei, in de zonneschijn. Ik had nog niet veel zelf-respect, maar er was toch neiging tot verbeetering.

Ik moest gister morgen naar den Aartsbisschop. Ik was boos omdat ze Martha in de zaak betrokken hadden. Ik vond dat een gemis aan delicatesse, bijna een ruwheid.

Ik kwam Woensdag avond met de London's bijeen. Er komt Goddank weer voortgang in. Jaap haalde en bracht mij in de auto. Wij raasden door den neevel. Het deed mij goed.

Gister was ik in Utrecht, en bezocht den aartsbisschop. Ik moest lachen om het Goudsche-pijpen-stel met lange pijpen waarop de naamletters waren geschreeven met potlood. ▫ Maar het gesprek met den Aartsbisschop vaagde alles weg. Hij was mij sympathiek en ik voelde, eeven als de voorige maal een gunstige stemming en ik dacht graag en veel er aan terug. Hij was eenvoudig en hartelijk. ▫ Ik vroeg hem mij te zeegenen, en dat deed hij graag, ook heel eenvoudig als iets wat van zelf spreekt.

Toen ging ik gelukkig naar huis, en fietste naar Bussum van Utrecht, - onderweg kwam ik het arme kind teegen, waarvoor ik zoo goed was als ik maar kon. Een lief gezichtje en een beschaafde spraak. ▫ Ik gaf haar een gulden, een glas melk, een van mijn eigen koeken. En ik beloofde wat voor haar gezin te doen. Dit was alles zeer gelukkig. Is dat de werking van den zeegen? Ik denk nu met fijne vreugde aan de beide laatste dagen. Er is weer meer leevensvreugde in me. De roozen worden geplant, en vallen mee. Het weer is gunstig. Giza is er. Mijn lieve vrouw ligt verkouden te bed, maar is al weer beeterend. ▫ Ik denk dan: als het alles toch eens werkelijk waar was, zooals de R.K. kerk het leert - wat zou het heerlijk zijn. ▫ Dat is de vreugd-gedachte. ▫ De sombere gedachte staat in de Elegie.

‘ut maneat semper’ was het eenige wat ik verstond van den zeegen.

aant.

zaterdag 27 maart

Gister broertjes verjaardag. Giza weer uitgelaten vroolijk. Ik schrijf nog weer aan de Lichtstad. Het arme meisje is mij koomen opzoeken, vier uur geloopen te voet van Utrecht, alleen om mij te vertellen dat ze werk had met een loon van f 5. - 's weeks aan een cartonnage fabriek. Ze was zoo dankbaar en zoo blij.

maandag 29 maart

Zoomerweer. Zonnig, warm en stil. Gister plukten we dotterbloemen. Giza is in het huisje.

Ik las het veelbeloovende literair-filosofisch werk van de jonge Scholten. Hij is pas 17 jaar.

Ik was niet zwaarmoedig en sliep goed. Maar mijn gemoed is toch zeer ligt-bewoogen. Ook drift-emotie kan mij meesleepen.

Ik sprak Zaterdag voor de gymnasiasten. Ik zag er zeer teegen op, maar het was toch zeer aangenaam. Rijkens en zijn vrouw waren er. Ik werd zeer hartelijk ontvangen en toegesprooken. Ik kreeg bloemen.

dinsdag 30 maart

Zonnig, droog, frisch weer. ▫ Gister zag ik het mooye schilderij van Lizzy Ansingh. Ik zou er een stuk oover willen schrijven.

Georgine Schwartze was er ook.

's Avonds las ik in het Handelsblad een lange lijst van namen van menschen die zich vereenigd hebben om mij een geldgeschenk te geeven.

woensdag 31 maart

Zonnig, droog, winderig. ▫ Het had een mooye dag kunnen zijn, Van Ginneken kwam. Maar er was een zakenbrief gekoomen die mij zwaar deprimeerde. ▫ Ook mijn lieve vrouw was onrustig en zwaartillend om haar aanstaande biecht en communie.

Alleen om Jezus doet zij het. En om hem die wij ♁ noemen, en die haar heilige is.

aant.

vrijdag 2 april

Goede Vrijdag. ▫ Sints eergister - Woensdag avond - in zeer slechte conditie. Eerst de geldzaken weer, de verkoop, de verwarring in mijn papieren, waar ik nooit vinden kan juist dat wat noodig is. Schmidt die juist twee dagen verlof vraagt als ik hem het meest noodig heb.

Gisteren den heelen dag verknoeid aan die notarieele zaken, eerst in Bussum, toen in Amsterdam - en nog niets bereikt. Ik was weer bij Lizzy, maar het hielp mij niet. Welk een dag!! En buiten is 't lente, frisch en groen. ▫ En Brouwer die weer zijn woord niet houdt.

woensdag 7 april

In de abdij. Het weer is frisch en koel. Voorjaarsweer. ▫ De reis was goed, ik had niet slecht gedroomd, en ik was vrij opgewekt. Maar hier, in de abdij, was het nog niet goed. ▫ Ik ben niet onder den indruk en vind het thuis veel beeter. Ik zal het wel volhouden die acht dagen, maar ik vind het lenteleeven buiten mooyer dan die zwarte gestalten die altijd hetzelfde zingen op eeven eentoonige wijze.

Ik zie met rustige voldoening neer op de afgeloopen dagen, met Truida's aanneeming en mijn verjaardag. Ik was er bij, in de kerk, dat zij de hostie kreeg. En toen was ik zeer aangedaan en schreide. Dat was op mijn verjaardag. Toen kwamen ook al bloemen, en mevrouw de Jong met haar dochters, en Hans en Mietje waren er en Martha. ▫ Het was alles naar mijn wensch. Een paar prettige dagen. Het huis vol bloemen. En alles goede vrienden, en veel telegrammen en brieven. Vijftig telegrammen en misschien honderd brieven. Op mijn vijftigste verjaardag kwam er maar één brief. Er is dus vooruitgang.

Maar ik was blij, vooral ook om Truida die echt gelukkig was met haar aanneeming. ▫ We speelden met de kinderen allerlei spelletjes na 't eeten, met Mannoury, en Hans en Marietje en Martha.

Maandag middag ging ik naar Amsterdam om de voet-bal wedstrijd te zien. Ik ging met de vrouw van Joopie. ▫ Het gezicht van het stadion, met de dertig-duizend koppen was de moeite waard. Een prachtig tafreel, met de lente-zon en Amsterdam in de verte.

Ik kreeg ook een schilderij van de Winter en een van Heyenbrock. ▫ Gisteren - Dinsdag - schreef ik een dankbetuiging en een nabetrachting. Vooral oover G.G.B.

Ik maakte nu een wandeling met pater van Gennep en zijn broertje Arnold. ▫ Ik zeide dat de kerk vrijgeeviger moest zijn met de hostie, wanneer niet-katholieke maar vroome lieden die begeerden. Maar pater Jan wees dit verontwaardigd af, het zou onmoogelijk zijn, het zou het boovennatuurlijke leeven dooden. ▫ Maar ik dacht aan de zeer grooten en goeden en wijzen die het niet ontvingen, en aan de onwaardige massa die het wel krijgt. Zou Goethe minder van het booven-natuurlijk leeven hebben dan X.Y. of een of andere boosaardige idioot die toevallig katholiek gedoopt is en de voorschriften heeft gevolgd?

Ik heb het koud, en hoofdpijn van de kou. ▫ Alleen de schrikkelijke zweep van den dood drijft ons aan. Eens moeten we toch allen en alles verlaten.

donderdag 8 april

S$^{t.}$ Pauls Abdij ▫ Ik zal heeden deeze vragen stellen: waaraan kan ik onderscheiden dat de afkeer die ik nu voel voor deeze omgeeving goddelijk of satanisch is? ▫ Ik voelde me deezen nacht zeer ellendig en onrustig. Gister den ganschen namiddag was ik al eeven beklemd en droevig. ▫ Hoe kan dat eeuwige herhalen van die latijnsche frazen nu heilzaam werken voor de ziel? Als dit de ware kerk is moet ze ook schoonheid insluiten en wat ik zie is toch alles leelijk, de Christusbeelden, de prentjes en versierselen. Alles slappe navolging van de middeneeuwsche stijl. ▫ Zou de zaligheid dan altijd moeten samenhangen met de gotische architectuur en middeneeuwsche costumen? Waarom ook niet de prachtige Aziatische kunst er in geëerd? ▫ Nu stuitten en ergerden mij de gezichten en de monniks pijen. En ik dacht met verteedering aan de bloeyende boomen op Walden, de bloemen in het gras, de gansche rijke bloeyende en stralende waereld.

Ik ging om neegen uur naar bed en sliep tot vier, toen de dienst begon. Ik was diep ongelukkig. Ik droomde van Betsy, en van een op mij gericht pistool, en van mij een gedachte: ze gebruiken hun laatste argument het eerst. Ik begreep het echter niet.

Ik droomde eergisteren van Hjalmar Wyk. Hij was achter een loket, en min of meer verleegen en beklemd.

8 april

Deezen morgen en middag was ik rustig. Het was minder koud, en het

was een fijn intensief genot om buiten te koomen en het frissche gras te ruiken en de bloeyende heesters te zien. Ik vond Oosterhout een aardig stadje, met fraaye oude buitens en een groote kerk met onvoltooiden tooren.

Pater Jan komt telkens met mij praten. Hij doet zijn best mijn ‘retraite’ te leiden. Hij wil eigenlijk dat ik zelf niets schrijf, en mij alleen maar oopenstel voor de katholieke waarheeden. ▫ Ja wel, dat lijkt heel veel op een welbereekende suggestie, een min of meer geforceerde bewerking van den geest.

vrijdag 9 april

Lieflijk, zacht weer. ▫ Ik ging om 9 uur slapen, sliep terstond in. Ik had een lieve herinnering aan mijn wandeling door 't dorp. Het witte kasteeltje en de mooye iepenlanen. Dat was het mooiste uurtje van den dag. Ook de groote kerk. Maar waar ik dat anders als het middelpunt zou beschouwd hebben, zoo dacht ik nu liever aan het jonge groen. Ik had te veel kerkelijkheid genooten. Mijn stemming was lang niet opgewekt. ▫ Ik werd wakker vóór de vroegmis, met zware hoofdpijn. Ik hoorde de monniken naar de vroegmis gaan. Goddank sliep ik weer in van 4 tot 7. En mijn hoofdpijn is weg.

Maar met mijn retraite ziet het er slecht uit. Ik begin wee te worden van het bidden, dat mij in den aanvang zoo trof. Ik krijg er te veel van. Ik kan de kruisbeelden niet meer aanzien, met hun conventioneele leelijkheid. Ik krijg lust dat gebeds-gepreevel te ontloopen. Het zijn toch klanken geworden zonder inhoud.

Toen ik die heevige hoofdpijn had van nacht dacht ik aan de raampjes, en de slechte lucht. Ik stond op en zette een raam oopen. Het heeft geholpen, de hoofdpijn ging weg - en ik voelde dit als een duidelijke symboliek. ▫ Er zijn hier niet genoeg ramen oopen. Ik wil dit nu wel trotseeren, voor een dag of tien. Maar ik moet mijn zelf-kritiek niet verliezen, mijn eigen waarheid niet verloochenen, mijn heilige vrijheid niet opgeeven. Ik voel die niet als bandeloosheid, maar als vroome gehoorzaamheid aan Gods stem.

Ik wandelde weer naar 't dorp, bij warm weer. En het was zalig. Ik genoot. Ik zat in den tuin van het dorps-hotel en dronk een kopje koffie. Alles was heerlijk. Eenzaam - en mijn Vriend bij mij. ▫ Ik knielde voor het altaar, zooals altijd. Dat deed ik voor mijn monniken. Maar voor mezelven wierp ik een kushand naar 't altaar.

aant.

Ik las Ruysbroek. Maar dat voldeed mij niet. Hij weet het alles zoo precies. En hij zegt niet hoe hij er aan komt. En het is mij volstrekt niet zoo waarschijnlijk. ▫ Meer interesseert me een boek van Joseph Huby, getiteld ‘Christus, manuel d'histoire des religions’. ▫ Ruysbroek zegt dat zelfs de ziel van Jezus eeuwig schepsel zal blijven en van God onderscheiden. ▫ Maar hij citeert toch Bernhard, die zegt dat de mensch één wordt met God.

zaterdag 10 april

Onstuimig weer. ▫ Ik sliep terstond in, om 9½ uur en sliep door tot de bel ging voor de matinen. Ik stond niet op, maar bleef slapen tot halfzeven. ▫ Nu ben ik niet zoo goed als gisteren. Van nacht was de somberheid er zelfs weer. Het roode lichtje had mij toch verlaten.

Er zijn vier gasten. Een is monseigneur Tasquin, president van het Warmonder seminarium, een groot heer.

Ik voel ligtelijk heimwee. Ik denk aan Mijnsheerenland en de oude tijd.

Ik droomde van een steil ravijn, zeer diep en een man liet zich afglijden en kwam na den geweldigen val, staande neer, zonder schade. Ik zag de diepte en voelde duizelig (herinnering aan een wandeling langs 't kanaal) en was bevreesd. Ik dacht hoe ik dien val niet kon doen, maar zou verpletteren (symbool).

Een lieve brief van mijn vrouw. Oover de liefde en de verliefdheid, naar aanleiding van Verkade's boek. ▫ Ik wou niet op brieven uitkijken. Maar deeze stoort niet.

zondag 11 april

Donker reegenweer. Het is kil en vochtig in het klooster. Men ziet den adem in de kerk. Bij de inwijding van de kerk zijn ze allen ook verkouden geworden. Trop de zèle.

Van morgen om half zes opgestaan. Nog te laat voor de matienen, maar bij tijds voor de Laudes.

Het gaat reedelijk. Maar ik zal toch blij zijn als het Woensdag is. ▫ Alleen het schrijven in het nieuwe boek de Signifische meditaties - houdt mij in eevenwigt.

Ik kan het niet helpen, maar de celebranten met hun witte kappen doen mij steeds komisch aan. Ik zie er precies zoo uit als ik thuis naar de bad-

aant.

kamer ga. ▫ Ze zijn ligtelijk potsierlijk. ▫ Er zijn nog meer potsierlijke momenten. Als de misdienaar de kasuifel ophoudt. Dat is gek, omdat het geen zin heeft. ▫ Ik ben nu de eenige gast. Monseigneur is weg. Hij praatte erg plat en was recht burgerlijk. Maar we werden toch goede vrienden en hij zal voor mij bidden. ▫ Ik ging samen met hem naar de nonnen aan de ooverkant - in Notre Dame. ▫ Hun zang was zeer liefelijk, en klonk heerlijk in hun groote kerk.

Na het diner kwam de Abt, Père Abbé (of Père A.B. zoals pater Jan's broertje schreef) bij ons in de gasten kamer met monseigneur praten. We kreegen extra koffie, en er werden sigaren!! voor den dag gehaald, tot merkbare satisfactie van monseigneur.

Aan 't ontbijt een nieuwe gast, Pieter van der Meer van Walcheren, ‘oblaat’ van het klooster. Een gedistingueerd type, spreekt uitneemend Fransch, blond, hoog voorhoofd, iets van Multatuli oover zich. Was correspondent van de Maasbode.

Disciplina vitae Scipio kan hier gezegd worden. Pater Schutte zei: ‘hoe zouden we vijftig mannen bijeen houden zonder strenge discipline?’ ▫ Maar welk een oovermaat van intellect in dat Breviarium. Die stipte indeeling van dagen en uuren - wat een werk om te onthouden! ▫ Het klooster is tegelijk verouderd en prématuur. ▫ Maar het is echt, geen aanstellerij, geen comedie. Waar en echt.

De hoogmis gehoord. Een prachtige vertooning. Dit woord klinkt wat oneerbiedig, en toch is het bruikbaar. Het is een vertooning, maar een zuivere, uit reine motieven. ▫ Het was zeer mooi en indrukwekkend, en er waren geen stoornissen, niet zooals in Bussum waar de kerklijst en de preek alles weer bederven, en het centengerommel. ▫ Hier niets van dat alles, zuivere devotie, eedele muziek, schoone zichtbaarheeden. ▫ Aan 't eind de broederkus. Dat ging zoo roerend eenvoudig, dat ik jaloersch werd en de tranen in de oogen kreeg. Het ging alle rijen langs, maar het publiek werd er niet in begreepen.

Ik hoorde tot mijn groote verbazing, dat het heele klooster hier bezorgd was geweest dat mijn eerste huwelijk een beletsel zou zijn voor de aanneeming van mijn vrouw. Er is daarvoor hier veel gebeeden. ▫ Ik vind dat roerend van de lieve monniken. En dat terwijl ik er zelf eigenlijk geen notie van had. ▫ En ze letten zoo weinig uiterlijk op mij dat ik stom verbaasd ben dat ze zich zoo zeer geestelijk met mij beezig houden. ▫ Wonderlijk trof me dit bewijs dat ze diepe werkelijkheid zien in wat mij een formaliteit en een uiterlijkheid schijnt.

aant.

Van middag kreeg ik pater Widdershoven tot kamaraad. De abt wijst telkens aan wie mij moet vergezellen. Hij weet dat mijn lieve pater Jan van Gennep wel 't liefst mij zou gezelschap houden. Maar nu stuurt hij mij een ander, een jonge priester van 34 jaar. ▫ Hoe dit nu eigenlijk bedoeld is, weet ik niet. Is het een beleefdheid jeegens mij, of een soort oefening voor den pater die mij gezelschap komt houden? Of bezorgdheid dat pater Jan mij te zeer bevriend zou worden? ▫ Een ligte neiging om die opgedrongen kamaraad maar weer naar huis te stuuren. Maar hij is zoo goedig, en vindt het een eer. Nu mag hij dan onder mijn paraplu loopen. En ik bedenk dat hij al priester is. Hij mag consacreeren. Hoe zou dat voelen? Ik voel nu de eer aan mij. Onder mijn paraplu een priester!

De wierook-damp was zeer digt in de kerk. Maar ik kan niet zeggen dat ze mij beneevelde of bedwelmde. ▫ Maar met één ding maakten ze het te bont. Daarbij kan een mensch niet ernstig blijven. Een geele zijden parasol met falbala's die wordt opgestoken en weer digt geklapt. Dat was me te kras.

maandag 12 april

Goed weer. ▫ Ik woonde een dooden-mis, zwarte mis, bij. Het was mooi. Ik dacht met dankbaarheid dat ik vijf volkoomen reine dagen heb gehad. Hoegenaamd geen ‘bekooringen’, ook des nachts niet, hoewel ik vegetatief sterk voel, goed slaap en met veel eetlust eet. ▫ Zóó alleen is de komst van den dood niet te vreezen. Voor ieder moest dit vergeestelijkte leeven als voorbereiding oopen staan.

Ik ben nog te jong om hier te willen blijven. Ik verlang ook hard naar mijn lieve vrouw, mijn kinderen, mijn tuin en mijn huis. En ik heb nog wat te doen en te zeggen. Maar ik kom terug. Het lampje roept.

dinsdag 13 april

Buyig, grijs en koel. ▫ Gister kwam Schmidt hier met de post van zes dagen, die wij dóórwerkten. Hij was onder den indruk hier.

Van nacht sliep ik slecht. En in de kleine uuren kwamen de sombere gedachten. Dan lijkt alles hier leelijk. ▫ Nu is 't weer beeter.

aant.

vrijdag 16 april

Wat onstuimig weer. ▫ Mijn lieve vrouw jarig. Ik ben zoo blij haar weer bij mij te hebben. Het is hier nu alles zoo wonder heerlijk. Het groen, de Mei, alles in bloesem. En goed onderhouden. De serre vol prachtige bloemen, alle omheiningen hersteld, alles wel-verzorgd.

Het roode lichtje wenkt. Ik zie op mijn retraite terug als een flinke beproeving. Een harden van de ziel. ▫ Maar het zou dwaas en zondig zijn als ik de bloeyende heerlijkheid buiten nu al ging verwisselen voor dat kille zware bestaan.

Ik droomde slecht - van Trotsky, teegen wien ik een geestig, vrij discours voerde. Ik wilde weeten waar hij woonde, maar hij vertrouwde mij niet. Toen zei ik 'Stik!'. En daarna wist hij mij, met 3 of 4 anderen, van onze vrijheid te berooven. ▫ Die vrijheidsberooving voelde ik als betrekking hebbend op de abdij.

Ik werd vroeg wakker, en voelde toen depressie. Maar ik wist dat het om deezen tijd (10 uur) oover zou zijn. En zoo is het nu ook.

Ik moet de aardsche schoonheid genieten. Daar voor ben ik, dat wil God. En ik moet ze anderen ook laten genieten. Dat voel ik duidelijk. ▫ Ik laat mij niet van de wijs brengen.

zaterdag 17 april

Koel, maar goed weer. De seringen bloeyen buiten. Er zong een nachtegaal. De appelboomen staan prachtig in bloei. Het gaat mij nog zeer goed. Ik was vandaag bij Hans de Haan.

Ik droomde dat een bijenkorf was beroofd.

zondag 18 april

Stil, zacht lenteweer. Veel nachtegalen. De beuken loopen uit. Had bezoek van Huyts.

De stad had mij weer veel kwaad gedaan. Ook de nacht was slecht. En het kerk-bezoek deed niets.

woensdag 21 april

Koud en nat, storm. ▫ Nu ben ik weer in de handen van den Demon.

Geheel. Ik voel me zwak en machteloos. Gister in Amsterdam, weer bij Hans koffie-gedronken. Op de Groene vergadering ontslag van van Dam, wat mij speet en hinderde.

Ik las ‘het roode Lampje’ voor, aan Truida en Giza.

Arme zuster Obbes ligt met spondylitis, en roept angstig om hulp, ze heeft geen geld. En ze wou nog zoo graag wat leeven, zegt ze.

donderdag 22 april

Prachtig weer. ▫ De appelen en seringen in vollen bloei. Een nachtegaal zingt voor mijn hut.

Ik ben diep ongelukkig en zie geen uitweg.

vrijdag 23 april

Wonderheerlijk lenteweer. De aardbeien bloeyen. ▫ Ik ben wel iets minder ellendig, maar ik ben niet in beeter sfeer of conditie. Ik ben alsof ik weer jaren achteruitgezet ware. De groote pijnlijke onrust is weg. Maar niet ooverwonnen. Inteegendeel ik verlang het leeven te genieten zooals vroeger. En daarin het conflict dat ik te oud ben geworden. Ik *moet* hoogerop en ik wil niet.

Zaterdag 24 april

Mooi weer, 's morgens koel. ▫ Nu en dan even oplichtingen. En dan klaart ook alles op, ook het hiernamaals. En de Dood verliest zijn schrik.

Gister ♁. Het deed mij goed. De deelen van mijn weezen die in 't donker lagen werden weer verlicht.

Ik las geschriften van Jörgensen, den Deen.

maandag 26 april

Koel en reegenachtig. ▫ Ik las gisteren vóór uit het roode Lampje. De kerkgang beviel mij slecht. Ik wandelde ook op Bantam.

dinsdag 27 april

Koud en reegenachtig. ▫ Gister bezoek van mevr. Daniels, de dieren-

schilderes. Een origineel oopenhartig mensch. Zooals sommige vrouwen teegenwoordig vrijmoedig oprecht en kinderlijk eenvoudig durven zijn. Absoluut negeeren van alle vormelijkheid. Direct bij den naam noemen en spreeken alsof men elkaar jarenlang intiem gekend heeft. ▫ Maar daarbij steeds in gevaar zoolang het sexueele element mee-speelt. Dat weet ze wel, maar ze voelt niet dat het vrij spreeken er oover al een verleiding is. ▫ Met Giza schoot ze natuurlijk uitsteekend op.

woensdag 28 april

Nog koud, maar zonnig. ▫ Gister bij Hans de Haan gegeeten. Het ging mij niet slecht. Ik verwachtte erger. Paul schijnt mij weer geholpen te hebben.

vrijdag 30 april

Gisteren bij buyig weer in Blaricum bij Betsy geweest. Een prettig bezoek.
's Avonds las ik Isméa voor, voor Giza. Zij was er erg in. Ik vond het goed werk.

zondag 2 mei

Zachter weer. 60°. Vochtig. ▫ Walden ziet keurig netjes - uitmuntend verzorgd.
Gister in Haarlem.
Vervuld van Sadhoe Sindar Singh - diep bedroefd oover mijn onwaardig leeven.

vrijdag 7 mei

Het weer blijft koel en reegenachtig. ▫ Hugo ligt al een paar weeken te bed, met bronchiaal-catarrh.
Het is een recht slechte tijd. Ik voel zoo suf en traag. En toch weer oogenblikken van leevensdorst, zonder bevreediging. 't Is als een die zijn lievelingsspijzen ziet en geen eetlust heeft.
Met de Amsterdammer gaat het slecht, vind ik. Holkema is eigenlijk de baas, die alles doet wat hij wil, omdat hij betaalt.
Henny Scholten was bij ons, een jongen met karakter en vroegrijp, die

aant.

het persoonlijk ooverwigt heeft waardoor men naam maakt. Vooral een ethische natuur.

Gisteren was ik bij Obbes. Zij zag er goed uit en was opgeruimd. Ieder vindt haar lief. Haar vinnigheeden zijn verdweenen.

Ik wandelde door Arnhem en trachtte mij te herinneren, wat ik daar al zoo beleefde. Nicht Regina in Roozendaal, Ortt van Schonauwen, Vrolik op ‘de Hoogsteede’, Wurfbain op de Zijp, verlamd, mevrouw Huydekoper. En dan leezingen.

Van avond lees ik de Broeders, voor de verpleegsters.

Het is afschuuwelijk naargeestig in me. Ik moet een poos thuis blijven, en mij oefenen in het direct teegen mijn neigingen ingaan. ▫ Zoo lang geoefend, en nu nog zoo'n stumper.

Ik schreef oover Soendar Singh.

woensdag 12 mei

Zoel, reegenachtig. ▫ Ik ben veel afgeleid. Ik was Vrijdag avond in Rijswijk, en logeerde bij Hans. Het was er prettig.

Ik fietste van Leiden naar Noordwijk a/zee en lunchte bij Martha. De goede, lieve vrouw voelt de gebreeken van den ouderdom maar draagt alles met groote opgewektheid. De weg van Noordwijk naar Haarlem was heerlijk. Ik zag de bloemen van Tubbergen.

Gisteren - Dinsdag - vergadering met Mannoury, Brouwer en van Ginneke. Het was zeer aangenaam. De tijd vloog om. Wij spraken oover ‘moeten’ en ‘zullen’. Ik voelde mij zeer onweetend. Maar Brouwer voelde zich ook zoo, zei hij later. ▫ Hij was bij mij en praatte vermakelijk met Giza. Zij waren het erg eens.

vrijdag 14 mei

Mooi, koel mei-weer. ▫ Ik schrijf aan 't roode Lampje. Het is goed. Hoe heerlijk kon ik leeven, als een paar zorgen er niet waren. De steeds uitgestelde verkoop van een stuk grond, waarbij ik niet weet hoe uit de moeyelijkheeden en complicaties te koomen. ▫ En mijn positie aan de Groene, waar ik feitelijk niets in te brengen heb, en van de genade van Holkema afhang.

zaterdag 15 mei

Zonnig, koel. ▫ Nu tob ik voornamelijk oover geld. Ik zie niet hoe ik rond moet koomen. Ik schrijf aan ‘het roode Lampje’. ▫ Oud werk, dat ik bij herdruk moet corrigeeren, laat mij zeer koud. Ik vind het niet slecht, maar het ontroert me niet. Wat ik nu schrijf lijkt mij veel belangrijker.

maandag 17 mei

Heerlijk weer. ▫ Gisteren naar de kerk geweest. Als altijd mij geërgerd aan de domme preek.

Kennis gemaakt met mijn buuren, de familie Stephenson (kapitein). Een lieve vrouw.

's Avonds las ik uit het roode Lampje. Het is wel goed.

woensdag 19 mei

Winderig, koel en reegenachtig. ▫ Gister een brief van van Ginneken oover het roode Lampje. Ik beantwoordde hem gemakkelijk. Ik was verheugd, dat hij zoo weinig doel trof. Want hij is toch een van de sterksten.

vrijdag 21 mei

Koud en nat. ▫ Martha logeert hier.

woensdag 26 mei

Ideaal zoomerweer. Stil, zonnig warm en vochtig. Sterk gedauwd. ▫ De twee pinxter dagen waren prachtig. Zonnig en toch niet te warm. Nog al veel wind. De eerste dag hebben wij gezeild met de Stephensons en Hans de Haan.

's Avonds op Bantam. Een mooye dag.

Maandag morgen naar de kerk. Een goede harmonische indruk. 'S middags weer gezeild met kolonel de Witt Hubers en zijn dochter Henny.

Gisteren met Hilda in Amsterdam. Ik vond het heerlijk op het terras te zitten, aan de ooverkant van het IJ. Ik was zeer rustig innerlijk. Ik had weer een brief van van Ginneke. Er is kans dat Joop terug komt uit Jeruzalem.

aant.

zondag 30 mei

Gisteren warm, met onweer. ▫ Woensdag met de jongens gezwommen, in de weilanden.

De roozen bloeyen, de aardbeien worden rijp. Het is volle zoomer. Donderdag en Vrijdag was ik thuis. Gisteren kwam Henriette Valeton.

woensdag 2 juni

Goed weer. N.W. wind. ▫ Ik herlees mijn plannen van eenjaar geleeden. ▫ Toen zag ik: de Geest der Waarheid = de Lichtstad. ▫ En nu voel ik hoe ik dat toch ten einde kan brengen. ▫ De vertwijfeling van de vluchtenden, de bitterheid van den soldaat. ▫ Als ik nu maar *teegen* mij*zelven* in kon gaan. Om aan mijn werk elke minuut te geeven. ▫ Ook Sirius kan ik voltooyen.

Ik was Maandag bij Lizzy Ansingh, zij heeft een geestige conversatie.

donderdag 3 juni

Koud en grijs, akelig weer. ▫ Sacramentsdag. Zeer slecht. Koud en somber. Gister was ik op 't atelier bij Kootje Daniels. Ze had een leelijke Madonna geschilderd waar-oover ze zelf zeer verrukt was. Er was een mevrouw Molanos-Stamperius die met Hans op de burgerschool te Amersfoort ging.

maandag 7 juni

Nog steeds hetzelfde koude, grauwe weer. 's Avonds brandt de petroleum-kachel. ▫ Ik stook niet in de hut, maar heb het koud.

Zaterdag wandeling met de kinderen naar Valkeveen. Hugo, Evert, Hilda en Ernst (de Weensche jongen, een aardig, donker type).

Gisteren weer een wandeling naar Ankeveen. Steeds in de kou en daardoor gedeprimeerd. Er waren veel bloemen, lisschen, koekoeksbloemen.

woensdag 9 juni

Nog N. wind maar zonnig. ▫ Gisteren een drukke dag in Amsterdam. Eerst naar Pauwels, mijn advocaat, toen naar de St Jozefs-kerk waar ik met

aant.

Cootje Daniels ging om de H. Antonius, waarvoor zij iedere week gaat bidden. (N.B! een protestantsche vrouw).

Toen naar Artis, daar veel moois gezien. Toen Groene-vergadering, neen! eerst nog bij den notaris Koopman. Om 5 uur bij Hans. Er was een slechte brief uit Jerusalem. Arme Joop ligt ziek, steeds braken, uitgeput en verzwakt. ▫ Ik was zeer bedroefd en verschrikt. Vooral het feit dat Hans mij vertelde, dat zijn moeder ook aan die brakingen gestorven is. ▫ Jaap schreef een mooye, flinke brief aan zijn vrouw. Die gaf mij inwendig steun. In mijn droefheid voel ik grooter kracht. Ach! mochten wij hem toch behouden.

Ik was ook bij Bep Rijkens, die heevig verliefd was op een Duitsch literator, die bij hen aan huis komt. Ze wist geen raad. En ik kon haar geen raad geeven.

Ook was ik bij Lizzy Ansingh, en wij lazen Bredero-verzen. Wat een kostelijk mensch was hij.

donderdag 10 juni

Zonnig, koele wind, droog. ▫ Ik droomde dat Jaap veilig thuis kwam uit Palestina. Hij omhelsde zijn vrouw en ik was zeer gelukkig. ▫ Het was droef te ontwaken, en de werkelijkheid te herinneren. Dit heeft geen gunstige beteekenis. ▫ Giza droomde al weeken geleeden dat ze drie doodkisten zag in Jaap's kamer. ▫ Er viel een foto van Erasmus van de muur ook eenige weeken geleeden - vlak voor Truida zoodat ze voelde dat het iets beteekende. Toen vroeg Giza dadelijk: kreeg je die foto van Jaap?

vrijdag 11 juni

Eindelijk mooi zoornerweer! ▫ Gisteren eindelijk weer bijeenkomst voor de licht-stad. Jaap kwam laat, met de auto, en ik gaf den moed al op. Maar toen hij gekoomen was ging alles goed. Ik begreep dat de goede zaak het gewonnen had. Jaap was vastgeloopen. Hij kon niet verder.

Toen kwam een voortreffelijk stuk proza, van V. Hugo. Daarna werd voorgeleezen wat Annie verleeden Zaterdag had gekreegen, van Zola. De band werd hersteld. ▫ De geslaagde avond verdreef mijn melancholie.

aant.

zaterdag 12 juni

Prachtig zoomerweer. ▫ Een brief en gedicht van Jaap uit Jerusalem. Ik schreide er door aan 't ontbijt. ‘Misschien word ik nog beeter’ zegt hij. Ik zal hem telegrafeeren.

maandag 14 juni

Droog, warm en winderig. ▫ Gister een brief van R. Roland, met zijn boekje Liluli. ‘Beproef niet Kerk en socialisme te verzoenen’ schreef hij. ‘Er moet een nieuw geloof koomen.’ ▫ Het is waar dat de kerk veel heeft wat volstrekt verouderd lijkt. En veel bijgeloof. Die geheele bid-methode, met roozenkrans of roozenhoedje is mij teegen. Dat opdreunen van ‘wees gegroeten’. Het lijkt te veel op de mantrams en het gebeedenwiel. ▫ Maar misschien is er toch een reëele kracht achter verborgen. Van de afgestorvenen hoort men steeds hun verlangen naar onze gebeeden. En soms zeggen ze: ‘nu is 't genoeg!’ alsof een effect verwacht en bereikt was.

Gisteren waren wij in de boot, tusschen de weilanden. Ik zwom. De jonge Warendorf was er bij en kapitein Stephenson met zijn kinderen.

Ik had een gesprek eergisteren met het dwerginnetje dat getrouwd is en een normale dochter kreeg. ▫ Wat is hieroover te mediteeren? Het is toch duidelijk een mislukking. Geen ‘lusus naturae’ maar een flater, een bespottelijk échec. Teegen wien zou men moogen zeggen: sliep uit! ▫ En dan nog het bestaan van voortplantingsinstincten in zulk een gedrochtje en het slagen van de voortplanting met behulp van de ‘keizers-snee’. Een gezonde, normale dochter. ▫ Welk een verneedering voor den schepper van ons ras. En toch weer een wonder van vernuft, waardoor zelfs onder zulke omstandigheeden nog een succes bereikt kon worden.

Ik was kalm gisteren. Ik was blij met de waardeering van R. Roland. Maar het speet me dat er geen kans was hem te zien, deezen zoomer.

Vandaag weer bezwaard, ik schreide aan 't ontbijt. Ik kan mijn zaken niet administreeren en vind geen afdoende hulp.

Het is akelig droog. Het mooiste van den zoomer is voorbij, al moet hij volgens de kalender nog beginnen.

dinsdag 15 juni

Droog en zonnig. In mij weer diepe melancholie. Ik las Liluli van R.R. Het is jammer.

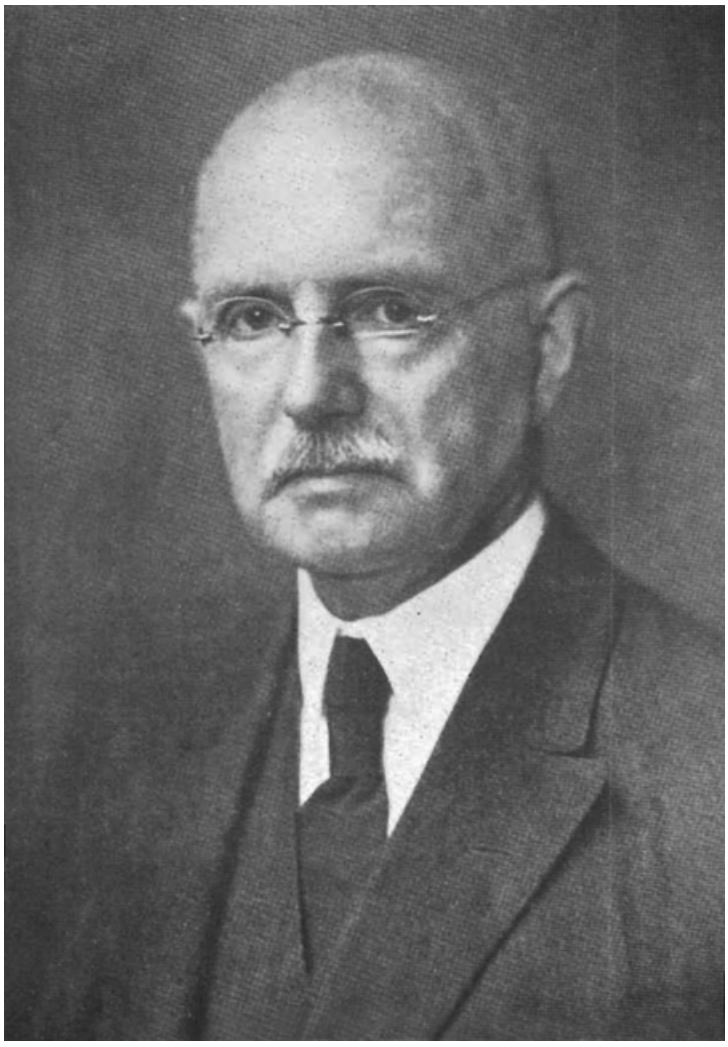

79 G. Mannoury

80 Henri Borel

woensdag 16 juni

Warm, zonnig weer. ▫ Gister kwam de landmeeter om het terrein uit te meeten dat Spliethoff gekocht heeft. ▫ Het blijkt nu dat ze mij er tusschen genoomen hebben. Ik wist dat het zou gebeuren maar ik had de flinkheid niet er teegen te ageeren. ▫ Nu ben ik daardoor diep neerslachtig. Ik word vroeg wakker en denk om de ellende. En dan weet ik niet hoe ik verder rond zal koomen. Ik voel nu hoezeer ik aan deezen grond ben vastgegroeid. Ik begrijp nu wat het is, ‘an die Scholle’ gehecht te zijn. Dat heeft toch ook zijn beteekenis. En die amputatie van dat groote stuk (1⅕ H.A.) is als een grove heiligschennis. Het maakt me vertwijfeld.

donderdag 17 juni

Zeer warm en droog. ▫ Een paar seconden, deezen morgen was de melancholie weg. Toen dacht ik mezelven oud en eenzaam, maar rustig en tevreeden.

vrijdag 18 juni

Nog steeds prachtig, warm droog weer. De roode roozen vervullen met hun geur de lucht. Ik heb weer wat moed. Als ik maar zeekerheid had omtrent mijn finantieele vooruitzichten, dan zou ik alles gemakkelijker dragen.

zaterdag 19 juni

Prachtig, stil, zonnig weer. Niet al te warm. Maar toch te droog. ▫ Gisteren een zitting met ♁ en het verhaal van Jezus in de vijandige stad, met de drie moordenaars en het door zijn tranen gedoopte kind.

Mij ooverviel weer, terwijl Annie schreef/de onbedwingbare slaap, waardoor het mij onmoogelijk werd het geheel te volgen. Ik kreeg daaroover een vermaning van ♁. Ik voelde dat als niet billijk, want ik had met alle inspanning teegen die slaap gekampt. Maar ze komt steeds terug, bij 't eerste deel van deeze zittingen met Annie.

Ik kreeg een uitnoodiging om naar Duitschland te koomen om te spreeken. Ik heb een voorgevoel gehad dat ik teegen oktober weer op reis zou gaan. Ik zal het aanneemen als het noodig blijkt.

maandag 21 juni

Van nacht een heerlijke reegen. ▫ Gister morgen had ik al een padje door onzen gang zien kruipen. Toen was de lucht nog volkoomen strak blauw. Maar ik zei: er komt van nacht reegen. En ze kwam ook, oovervloedig.

Ik had deeze vreemde gedachte, waardoor ik teegen oover mijn lieve vrouw mij onoprecht en beklemd gevoelde. ▫ ♁ de persoon die ons schrijft door Annie's hand is Truida's heilige, onmiddellijk volgend op Jezus en haar eeven dierbaar en vertrouwd. Wat hij zegt is haar orakel. ▫ Maar wat zeggen de wijze menschen, zooals pater de Groot, misschien ook Brouwer of van Ginniken, ... ze zeggen allen dat het een illusie is, een schijnbeeld, maar misschien wel ... mijn eigen onbewuste. ▫ Welk een gedachte! Dat haar vereering in waarheid zou gelden mijn verborgen persoonlijkheid. Het land waaroover ik beheer voer en dat steeds meer in 't donker ligt, om later eens weer helder zichtbaar te worden.

Ik heb veel last van belemmering in het denken, door zelf-waarneeming. Ik had het in den droom.

Gister bezoek van Jeanne Chouillet, een jonge fransche zangeres, die naar Amerika wil. Het was een lief persoontje, maar haar zang was niet mooi.

woensdag 23 juni

Heerlijk weer. Zoel, vochtig en groeizaam. De linden bloeyen. ▫ Gister met Truida in Amsterdam, bij pater de Groot. Eerst in het Jozef's kerkje, dat mij sympathiek aandeed, vooral door de ouderdom. Het donkere hout, de beelden. De houtgeur. ▫ Het was er rustig en goed. ▫ Toen naar het Begijnhof, in de kapel. Ook daar was het goed.

Toen naar de Groene en daarna pater de Groot. Beminnelijk als altijd. Maar ik voelde dat wij ieder aan de grens genaderd zijn waar wij niet ooverheen koomen. Ik geloof niet dat verdere toenadering moogelijk is, ondanks ons beider ruimheid.

Wij aten op 't terrasje bij 't station. Het was een prettige dag.

donderdag 24 juni

Prachtig weer, maar koel en droog.

Gister avond kwam Arie Veth, een vriend van Giza, een wonderlijk

aant.

origineel type. Hij zag er uit als een landlooper, maar is uit een rijk gezin. Hij is eenvoudig en oopenhartig, en flapt er uit wat hij denkt. Ik voelde wel sympathiek, maar hij zag zoo verwaarloosd dat ik aan alcoholisme dacht. ▫ Hij kwam direct uit Weenen en verhaalde van den vreesselijken toestand daar.

vrijdag 25 juni

Mooi weer maar droog en koel. ▫ Gisteren een goed bericht van Hjalmar, dat hij op Walden komt en mij mee wil hebben op reis.

Maar droevige klanken uit Jerusalem.

zaterdag 26 juni

Mooi weer, van nacht wat reegen. De roozen en andere bloemen staan mooi. Walden ziet er mooi uit. Ik voel mij loom.

maandag 28 juni

Reegen. ▫ Gisteren bezoek van Orelio, de eens meest beroemde zanger. Nu moet hij wat verdienen met zijn pen.

Ik was met de kinderen op een matinee. De zon scheen door de zware boomen, de kindertjes dansten, er was een clown. Voor mij weemoedig bekoorlijk.

Alles wat de melancholie verzacht zoek ik. Mijn gedachten oover het roode Lampje zijn sterk en worden steeds vaster. Maar in den kamp met den demon, den bekoorlijken demon, vorder ik nog niet veel. Wel vind ik mijzelven van vroeger zeer dom en onwaardig. Nu nog niet veel beeter.

woensdag 30 juni

Heerlijke reegen van nacht met onweer. Nu lekker koel wolkenweer. ▫ Gisteren in Blaricum, bij Betsy, mijn jaarlijks tribuut van rozen. 'S morgens naar de kerk (Feestdag S. Petrus & Paulus).

zaterdag 3 juli

Heerlijk zoomer weer. Nu en dan wat reegen, temp. ± 70°. ▫ Gister een

half verlooren dag. Weer coupons zitten knippen in de safe van de Gooische Bank. Wanneer zal ik daar af zijn? En ik vergeet alles wat effecten en zulke dingen betreft.

Ik zwom bij het brugje, in 't weiland.

Ik hoorde dat Tagore in Engeland is, uit de courant. En nu voel ik als gejaagd, om die mooye geleegenheid niet te verzuimen.

Hjalmar op komst. R.R. nog te bereiken. Kreeg ik ze nu maar weer bij elkaar.

maandag 5 juli

's Nachts heevige reegen. Ik heb veel bloemen van allerlei aard. Gister was ik in de kerk, en voelde wat verligting. Maar ik voel toch steeds in staat van doodzonde. Wij roeiden en zeilden met Arie Veth, met Ilonka en Hugo.

dinsdag 6 juli

Koud (53°) reegenachtig en zwaar bewolkt. Mijn stemming is daar mee oovereenkomstig.

De roozen die Nederveen kocht staan zeer mooi: Van Nederveen hooren wij weer dat hij een moeder van 5 kinderen van haar gezin vervreemd heeft.

donderdag 8 juli

Wolkenweer, wind en nu en dan reegen. ▫ Gisteren fietste ik naar Amsterdam, omdat de fietspartij in Dieren afbesteld was en ik toch wou fietsen. De heenrit was zeer voorspoedig, hoewel ik me in de steeden niet op mijn gemak voel. Ik vond Hans de Haan thuis en bleef daar koffie-drinken. Ik bleef prettig een uurtje praten, oover Parijs en oover Joop. Toen ging ik terug in een stortreegen. Ik werd door en door nat, maar het was aangenaam. Vooral het thuis koomen en droog goed aantrekken.

Vandaag ben ik weer volkoomen neerslachtig en machteloos. Ik heb een mooyen tuin vol bloemen, maar ik ben geheel zonder leevenslust of veerkracht. Ja, genietingslust heb ik, maar geen veerkracht meer.

vrijdag 9 juli

Vrij goed weer. ▫ Van morgen vreesselijk somber en machteloos. Ik kreeg toen bericht van Annie dat ze des middags niet koomen kon. Dat is een harde slag voor ons. Het huis had ooveral bloemen, mooye donkerroode roozen. De teleurstelling is wreed. Nu gaat Annie op reis, en het duurt drie weeken eer wij weer iets van onze vrienden hooren.

zaterdag 10 juli

Goed weer, maar koel. ▫ Nog altijd onder den druk, na de teleurstelling van gisteren.

‘Het leeven is hard en zwaar’ zei Hans de Haan.

Ik las oover Goethe's West-östlicher Divan. Een liefdes geschiedenis met Marianne von Willemer.

maandag 12 juli

Warm weer. Het is een ideale zoomer. ▫ Gister morgen in 't bosch, vóór 't ontbijt - er was een plechtige wijding, zooals ik dat nog nooit waarnam.

Eergisteren naar Loosdrecht met de kinderen. Gezwommen.

woensdag 14 juli

Heerlijk weer. ▫ Ik ben aan zee, in Noordwijk. Toen ik afscheid nam van Walden speet het mij. Het is er zoo goed, waarom wil ik nog meer?

Maar ik heb drie motieven:

1^{e} Om met mijn jongens een poos samen te zijn, waardoor we vertrouwelijker met elkaar worden, en inniger.

2^{e} Om Martha plezier te doen. Een klein klein vergoedinkje voor het groote leed, dat mij nog altijd zwaar drukt. Ze vindt het gezellig als ik kom.

3^{e} Om met mijn werk goed op gang te koomen - of liever het 1^{e} deel af te maken van het roode lampje.

Gister een gansche dag in Blaricum met van Ginniken, Brouwer, Mannoury en ik. Een echte filosofen-dag van 's morgens half twaalf tot 's avonds 8.

aant.

Van Ginniken sprak wel twee uuren achtereen. Ook Mannoury sprak zeer goed, en Bertus kwam pas op 't laatste los, oover de relativiteit. Het was een mooye dag. Mannoury zei dat hij ‘genoot’ en het was ook zeer mooi, door vrijheid en liefderijkheid.

donderdag 15 juli

Mooi, ligt-bewolkt. ▫ Ik sliep in het kamertje, Pension Johanna, waar ik vaak onrustige nachten had. Ik sliep spoedig in, maar bij 't ontwaken was de melancholie heevig en fel. Het was alsof ik alle vroegere blijheid van Noordwijk nu moest bezuuren. Ik wilde maar weer naar huis toe. Maar ik voelde me nu door mijn eigen plannen gebonden.

Als ik aan de fietstocht denk, met Hugo, dan zeg ik: ‘hoe heerlijk was het.’ En toch heb ik op den tocht zelve geen gelukkig moment gehad.

Gister avond in Noordwijk binnen - alles van den ouden tijd verdweenen. De herinneringen waren nog ooveral rond.

Ik las de Duitsche vertaling van kerkelijke gedichten van de 4^{e} tot de 15^{e} eeuw. Ambrosius. Het was zeer mooi.

Van morgen ‘le latin mystique’ van Huysmans herleezen. Dan voel ik mij zoo dom, zoo onweetend, zoo dilettantisch.

vrijdag 16 juli

Zonnig warm weer, hoewel de zeewind frisch blijft. ▫ Terwijl ik vreesselijk somber was, komt nu nog Hugo klagen dat hij niet lekker is. Dat is natuurlijk mijn schuld. Ik heb niet opgepast en hem te veel zijn zin gegeeven waardoor hij zich gisteren oover-vermoeid heeft. Gebaad, paardgereeden en nog al wat gewandeld en gefietst, naar het dorp. Nu is hij misselijk, en ik ben zeer ongelukkig en droevig. Ik kan niets meer er bij dragen, ik word terstond machteloos zonder initiatief.

zaterdag 17 juli

Warm weer. ▫ Een prachtige wandeling gister avond, oover Offem. In de herinnering heerlijk. Maar op 't moment droef en pijnlijk.

Van nacht heimwee. Ik kan niets meer genieten - als in herinnering. Ik verlang naar huis terug. En wat ik wensch, voel ik scherp en pijnlijk.

Hiernaast een mevrouw van Trigt, met haar zoon. Zij een groote, man-

achtige vrouw die beeldhouwt. Hij is physioloog, onderzoekt zoetwatersponzen.

zondag 18 juli

Steeds heerlijk weer. Nu en dan reegen. Gisteren naar Leiden, de muzeums en den Hortus gezien. Warm was het. Ik was met Hugo. Het was - in herinnering - alles prettig. Maar ik bleef eeven somber. Gister avond nog aan het strand gewandeld. De zee is heerlijk. Vandaag gebaad - en van middag voor 't eerst wat vrijer gevoeld.

Ook mijn schrijfwerk ging vandaag voor 't eerst wat beeter. De slothoofdstukken van 't eerste deel van 't Roode Lampje.

woensdag 21 juli

Warm weer. Eergisteren heerlijke tocht naar Teylingen, vrij heldere zon en veel wind. ▫ Gisteren stormachtig maar helder en zonnig en W. wind. ▫ Thuis geweest. Walden zag er prachtig uit. Wel verzorgd en weelderig groen. ▫ Ik sliep er en had een goeden nacht. Van morgen ben ik nog vrij goed. Ik denk oover de constellatie Hjalmar, Tagore, R. Rolland en de Significi. ▫ Ik moet daar alle aandacht, tijd en zorg aan wijden. Wat zou het mooi zijn als we Tagore en Rolland samen door Duitschland konden laten reizen, met een wel-geformuleerde eenheidsgedachte.

donderdag 22 juli

Warm, vochtig en neevelig weer, zooals dat zeldsaam is in Holland. ▫ Gister met Evert hierheen gereisd. Vóór het eeten nog gebaad. Evert is een makkelijker kind dan Hugo. Hij schikt zich beeter en is gelijkmatiger van humeur. Maar hij heeft verschrikkelijke drift-buyen. Dat is nu weer zijn speciaal defect. Ook vrees ik bij hem voor sexueele moeyelijkheeden.

Ik ben onrustig, niet in goede conditie. En oovermorgen zeg ik het mooye Noordwijk vaarwel.

vrijdag 23 juli

Bewolkt en stormachtig. ▫ Het gaat mij helaas slecht. Het meer hoopvolle van gister is weg. Ik zie van mezelf alleen het laagste en leelijkste. Met een

aant.

weinig veerkracht zou ik het wel dragen, maar ik heb zoo weinig macht oover mijzelven. ▫ En alles was toch mooi en aangenaam. Met broertje prettig gezwommen en hij reed paard. Een brief van Rolland, die in Lucerne zit. Een correspondentie met Henriette, die mij opwekte en toch vrij hard was, van mijn kant. Ik kan de bitterheid van dat oude geval maar niet ooverwinnen of vergeeten. De schoone en reine emoties van mijn jongensjaren afgeweezen, verworpen en toen heelemaal verward en verdoold. Het leeven zoo kort en de liefdes-emoties zoo gewigtig. ▫ Mijn lieve vroome vrouw is het eenig rustpunt voor mijn gedachten. Daar was geen desilluzie.

Ik ben weer wat beeter. Ik ooverzie en vat samen mijn leeven en sommige geheel geestelijke gevallen schijnen nog vlak bij. Mijn jeugdliefde voor Henriette, het conflict met Kloos schijnen nu groote dingen in een klein kort leeven.

Ik geloof toch dat ik oover liefde en sexualiteit vrijer en moediger moet denken en mijzelf niet zoo hard vallen oover hetgeen ik niet dwingen kan.

Gebaad in woeste zee, bij storm. Het deed mij goed.

zaterdag 24 juli

Heevige reegens. ▫ Gister avond met Jan Verwey voogels bespied. Aan tafel een jonge vrouw, mevrouw Grimmon uit Bussum, neemt zangles bij Martha. Ze was pas in Spanje geweest en we praatten oover Spanje. Ik was op de boerderij van Dobbe waar Minnestral ontstond. Het zag alles zoo groen en frisch. Ik sliep lang en verkwikkend en hoorde de reegen kletteren booven mij.

maandag 26 juli

Nog reegenachtig en koel. Zeer slecht. ▫ Gister gedacht aan Sirius. Aan de gesprekken als ze geïnterneerd zijn, en aan 't fusilleeren ontsnapt. Ontmoeting met den vader Taede.

dinsdag 27 juli

Koel, wat beeter. ▫ Ik heb nu het 1^{e} deel van 't roode Lampje af. Ik wilde wel voortgaan, maar dan is er nog de cursus, Literatuur en Leeven.

Sirius, Schijn en Weezen en de Geest der Waarheid. En het drama.

Ze vragen mij een leeven van Tolstoi en een prozawerk oover Dante en Beatrice te schrijven. ▫ 't Zal niet gaan.

woensdag 28 juli

Weer verbeeterd. ▫ Er was een Zendingsfeest voor kinderen in Spanderswoud. Ik voelde weinig lust er iets van te merken. Het bosch vol schillen en papieren. Zingende kinderen, valsche muziek en toespraken. ▫ Toch ging ik luisteren, met Truida en Tommy. Een zendeling sprak, erg famieljaar oover Papoea's en oover een meisje dat hij gekocht had en dat vroom was gestorven, als een schaap van de Jezus kudde. ▫ En ik schreide. Wat ik nog nooit deed, bij een zendingsfeest. De oude kleine Johannes schreide.

donderdag 29 juli

Bewolkt, koel. ▫ Toestand zeer ellendig. Gister avond beeter. Ik las voor. Van morgen totaal machteloos en zonder troost.

vrijdag 30 juli

Reegen, reegen. ▫ Gister het verwachte telegram van Hjalmar. Ik was toen wat beeter en zag niet teegen het reizen op. Van morgen weer zeer onrustig en somber. Ik droomde van een heerlijk wijd vergezicht, en het was toch niet de zee.

zondag 1 augustus

Reegenachtig.

Hjalmar is nu hier en het is prettig. Ik was gister in den Haag, we zagen het Mauritshuis. Ik was niet in orde, zeer zwaarmoedig en toen deeden al die schilderijen me pijn. Ik genoot er niets van en vond vooral die Hollanders als Jan Steen en Brouwer en Ostade zeer leelijk. En het zijn toch kranige schilders. Potter's Stier vond ik, om de techniek wel zeer buitengewoon. Wat een oovertuiging, een opzet, een geduld voor zoo'n jonge kaerel. Een leevensgroote stier! het idee al is merkwaardig. ▫ Ook de nieuwe Rembrandt vond ik leelijk. Ik zou er niets voor geeven.

De kerk was goed van morgen, maar ik was zeer onplezierig, onrustig, somber.

Van middag bezoek van een Oostenrijksch luitenant Hans Göbel.

Nu, acht uur 's avonds, is de melancholie verdweenen.

dinsdag 3 augustus

Mooi weer. ▫ Gister een nare dag in Amsterdam. Ik stond een uur of 1½ in de rei voor 't consulaat. Ik kon dat niet volhouden. Het deprimeerde me ontzettend. Ik wilde toen maar afscheid neemen van Hjalmar. Hij gaf me een paar bankbilletten en ik stopte ze in mijn zak zonder te zien wat het was, en ik begon te schreyen. Een gemengd gevoel van wanhoop, zelfverwijt, verneedering, spijt om Hjalmar's heengaan, gevoel dat ik het geld niet weigeren kon, en dat ik toch niet flink genoeg was om die pas te krijgen.

Hjalmar ging door naar Brussel. Hij sloeg de Frans Halzen oover. Maar nu seint hij uit Brussel dat hij me wacht, in Hotel Metropole. ▫ En gister gelukte het mij, om vier uur, de visa op mijn pas te krijgen. Nu ging het heel gemakkelijk. In dit alles voelde ik de bestiering. Misschien is het Paul. Misschien ♁.

Ik dronk koffie bij Marie Kooy-van Zeggelen. Wij spraken oover de ontvangst van Tagore.

Van morgen, vóór 't opstaan was ik nog zeer ongelukkig.

donderdag 5 augustus

Hotel S$^{t.}$ James, Parijs. ▫ Gister was het weer een kritische dag voor me.

Toen ik zoo gemakkelijk mijn paspoort kreeg, wist ik ook dat ik gaan zou. En eergister, Dinsdag hadden wij bijeenkomst met Annie, en kwam ♁. ▫ Toen is de lage sfeer van weeken lang gister voor 't eerst weer geweeken. De tranen op straat bij Hjalmar en het briefje van Bep Rijkens gaven den doorslag. Ik voelde sterk genoeg om al het leelijke te verwerpen en te verloochenen en verleidingen te weerstaan. Nu voelde ik ook Paul weer, en ik heb gisteren avond en ook heeden middag zeegenrijke rust ondervonden.

Gister avond kwam ik in Brussel aan. De reis was veel beeter dan verleeden jaar. Ik had maar nu en dan momenten van angst en heimwee. Op 't oogenblik ben ik nagenoeg vrij. Het rijden door Parijs, met Hjalmar was heerlijk. ▫ En gister avond ontmoette ik in 't Hotel Metropole de Beekhuizens uit Bolsward. Juist de menschen die ik daar op dat moment het liefste zou ontmoeten. Herinnering aan het gelukkige gezin, dat mij zoo warm ontving en waar ik zoo heerlijk rustte, na de prachtige wandeling van Witmarsum.

vrijdag 6 augustus

Hotel S$^{t.}$ James, Parijs. ▫ Het weer is goed en tot nog toe is er niets van teegenspoed geweest. Maar toch voel ik geen neiging om verder van huis te gaan. Er behoeft zoo weinig te gebeuren om mij geheel mijn eevenwigt te doen verliezen. Ik wandel door Parijs, in diepe somberheid, geen weemoed maar dorre naargeestigheid. En toch zie ik wel al het mooye en leelijke, helder en kritisch. ▫ Gister at ik met Hjalmar bij Ledoyen, een lekkere maaltijd, naar Parijsche smaak en ook zeer duur.

Van morgen telefoneerde ik met Loudon, die toevallig nog in Parijs is. En ik bezocht Rieder, de uitgeever van de Kleine Johannes. Het boek verschijnt pas in Maart 1921. Rieder was er niet, wel Cremieux, zijn compagnon.

zaterdag 7 augustus

Goed weer. ▫ Gisteren met Hjalmar in het museum van het Luxembourg geweest. Veel marmer en kille witte beelden. Daarna in het Musée Rodin, in het oude hotel Biron.

De indruk was diep. Het werk wat hij nalaat is enorm en hij is een groot en origineel kunstenaar.

Wij aten samen en gingen naar de Grand Guignol. Een antipathiek publiek en de stukken niet veel zaaks. Alleen het stuk ‘Lui’ trof me als dramatisch sterk. Maar grof en cru en aanstootelijk. Een ander stuk ‘la dernière torture’ zeer slecht en belachelijk.

Van morgen, 11 uur sprak ik Basalgette, Rolland's vriend. Een zuidelijk Fransch type, een prettig mensch om mee te praten. Hij sprak oover de réunie die wij noodig hebben, van krachten uit alle landen. Hij noemde nog Duhamel en Barbusse. Wij spraken af voor Maandag. Dit doet aan de oude tijd denken. 't Is of ik van vooren aan moet beginnen.

Om 12 uur kwam Loudon mij halen in zijn auto om met hem naar Enghien te gaan, waar hij kamers moest huuren. Ik was niet handig genoeg om te zorgen dat hij Hjalmar niet voorbijging. Maar ik maakte dat goed door te zorgen dat hij ons beiden ten eeten vroeg. ▫ Wij lunchten, Loudon en ik, in Enghien. Een prettig hotel, aan een klein meer. Vroolijk met tafeltjes buiten. ▫ Ik kon heel prettig met Loudon praten oover Tagore, oover Soendar Singh.

Ik weet nog niet hoe het nu gaan zal, of ik naar Zwitserland ga of niet.

aant.

Van nacht zag ik er zwaar teegen op en lag ik hypochonder te tobben. Ik was bang een beroerte te krijgen en zoo voort. Ik bedenk mij nu dat ik ook als jongen hypochonder was. Bij begin van de puberteit. En nu bij het einde. Want ik neem mij vast voor het sensueel-sexueele in mij te onderdrukken. ▫ Nu ben ik veel rustiger. Mijn verblijf in Parijs is nu veel vruchtbaarder.

Ik sprak met Basalgette en met Loudon oover de politieke toestand. Lenin die nog slimmer is dan Lloyd George, en nu blijkbaar de hoofdrol in Europa gaat speelen. ▫ Het is nu de tijd voor een sterk mensch om op te treeden.

dinsdag 10 augustus

Steeds goed, aangenaam weer. ▫ Zondag gingen we naar Chartres. Ik voelde er goed en sterk. De indruk was diep. Het was zeer warm, maar ik genoot het heftige heete licht intens. De kathedraal was mijn toevlucht. Er liep een Zweed rond, vriend van Hjalmar - die een godloochenaar bleek te zijn. Hij nam mijn foto, vóór de kerk en zei: un grand écrivain devant un grand édifice. Maar ik antwoordde niet op zijn schimpen. Zei alleen: wees niet te wijs. En hij zei: I am a fool. ‘Juist’ zei ik.

Wij aten in Versailles. En ik hield niet mijn kleine offers en dronk wijn en koffie en rookte.

Toen kwam het vreesselijke gedrang, na de heerlijke stilte van het park. Het waren voor mij bange uuren. Toch hield ik mij goed en voelde rustig. Ook de nacht was niet slecht. Maar toen kwam een vreesselijke dag, zoo een heb ik er zelden gehad. Doodsangst, machteloosheid, diepe zelfverwensching en naargeestigheid, snakken naar huis, naar vrouw en kinderen. Reedelooze vrees.

Ellendig was het bezoek aan de Préfecture de Police, een naar oord, waar je met allerlei bureaucratische maatreegelen geplaagd werd. Ik was zeer moe en nerveus. Mijn pas kreeg ik heeden pas terug.

Hjalmar en ik zagen het Palais de Justice, de Conciergerie met zijn luguubere herinneringen.

We ontmoetten Basalgette voor La Régence. Hij praatte veel en is sympathiek. Maar ik was zeer ellendig en deed alle moeite mij goed te houden.

Wij aten met Graaf Ehrensvard, de Zweedsche gezant. Een spraaksaam en vroolijk diplomaat.

En mijn nacht was beeter dan ik durfde hoopen. Ik had mij nu innerlijk goed gehouden onder de slag. En van morgen kwam de troost. O ik was ge-

lukkig. Ik kon bidden in de Notre Dame en schreyen. En nu bid ik maar dat ik geholpen zal worden in mijn strijd. Vooral de beginnende kleinigheeden zijn zoo verraderlijk. Principiis obsta.

Ik begreep nu veel beeter het weezen van de Kerk. Het is in zijn Gothische bizondere schoonheid maar een essence van de Goddelijke eigenschap die ‘wijding’ genoemd kan worden. En de kathedralen zijn als wijdingsbloemen die uit de aarde opschieten. Al de dwaasheeden en bijgeloovigheeden kunnen dat niet te niet doen. Waar die wijding is, daar is God, en in geen kerk wordt de wijding zoo intens bereikt. Het is ook Heiligheid. Dat zijn maar namen, maar het weezen is duidelijk genoeg.

Wij aten vandaag met ons drieën, Hjalmar, Basalgette en ik. Bij Léon, een goed en goedkoop restaurant. Toen deed ik met Basalgette een lange wandeling om heel het oude Parijs. En we spraken veel oover mijn werk en oover literatuur. Ik geloof dat ik goed gedaan heb hier te koomen. Ik was in 't geheel niet moe, maar rustig, frisch en opgeruimd.

Vergeet niet hoe dat komt!!

vrijdag 13 augustus

Prachtig weer.

Bevaix. ▫ Gisteren een heerlijke boottocht naar het eiland van Rousseau. Hjalmar en ik hadden Woensdag den ganschen dag gespoord, van 8 's morgens tot 10 's avonds oover Bazel naar Neuchâtel. ▫ Op de boot was ik vrij goed, hoewel niet geheel vrij. Maar de impressie is dieper dan verleeden jaar. Mijn God geeve dat ik attent en waaksaam blijf. Dan knijp ik mijn handen saam, en dwing mij.

Prachtig was het meer en het eiland en het bosch met de zware boomen en de oude hoeve met het binnenplein, nu vol pratende bezoekers. We waren met drie jongens, een Engelschman, een Hollander (Schuyt) en Philippe en Suuze, Sofie en een nichtje. Een vroolijke bende. Juist iets dat mij behaagt.

Ik praatte veel met Suze en Sofie oover ernstige onderwerpen.

Ik kreeg bericht van Truida, dat mij rustig stemde en een telegram van Romain Rolland. Nu hoop ik Maandag avond te kunnen vertrekken, met den expres trein oover Bazel. Natuurlijk ben ik nog niet rustig. Maar mijn conditie is toch vrij goed. In deezen nacht vreemde droomen en een paar maal wakker worden.

Hjalmar is er alleen op uit. Tot nog toe liep alles mee. Vooral dat ze in

Bevaix nog allen thuis waren, en op 't punt om dien boottocht te doen. Als ik ze had gemist zou ik zeer neerslachtig zijn geweest. Nu ging alles goed. Ook in Parijs was ik met alles voorspoedig. Als het mij nu maar gelukt Maandag het visum te krijgen van Duitschland en billet voor de expres - dan zou het prachtig zijn. Dan was ik Dinsdag in Holland, den 17e. Word ik opgehouden dan moet ik oover Wiesbaden, of een week wachten.

Paul is mij vaak nabij geweest - de laatste dagen.

zaterdag 14 augustus

Reegen. ▫ Schöneck. Ik ben bij de Rolland's. Hjalmar is afgereisd hetgeen mij tranen kostte.

Van morgen was ik bij Spitteler in Luzern. De oude heer was vriendelijk en opgeruimd. Hij was oud en aemechtig, 75 jaar. Ennog trotsch op zijnleeftijd. Zijn vrouw, een Hollandsche was er ook, hij heeft twee lieve dochters die hem goed verzorgen.

Gister morgen uitgeleid door de bewooners van le Closel, vond ik Hjalmar in Neuchâtel. Wij spoorden naar Lucerne, en sliepen in het Schweizer Hof, erg voornaam, waar de prins ook logeerde. ▫ We reeden met een auto naar Schöneck. Een heerlijke tocht.

Morgen avond vertrek ik weer naar Luzern om Maandag naar Bazel te gaan. ▫ Mijn conditie is goed. Hoewel ik eerst thuis al het mooye in herinnering zal genieten. Nu is de weemoed er nog wel, maar op den achtergrond, en ik heb nu mezelven weer goed in de hand.

zondag 15 augustus

Heevige, gestadige reegen. Ik ben nu nog op Schöneck. Van morgen dienst in het kapelletje, precies als verleeden jaar in Schönbrunn. De mis, waarbij ik kon denken dat Truida hetzelfde deed. Hoewel iets later. Ik beef van kou en nerveuziteit. Als ik maar eerst in dien trein naar Holland zit. Ik sliep gelukkig goed.

maandag 16 augustus

Heerlijk weer. ▫ Ik ben op weg huistoe, en zie met groote dankbaarheid op mijn reis terug. Het is alles zeer goed, zeer goed geweest. Ik heb één

slechte dag gehad - na Versailles, maar ooverigens was alles beeter dan verleeden jaar. ▫ Ik heb inwendig veel gewonnen. Ik ben veel rustiger geworden en van daag is de melancholie geheel weg.

Gisteren nog een wandeling met R. Roland gemaakt, waarbij wij beiden eerst goed los kwamen. Nu weet ik wat ik hem te schrijven heb. Ik heb nu de namen en de zielen verbonden: Roland, Basalgette, Hjalmar/ Spitteler - daarbij komt Tagore dan - en enkele anderen, Bjerre, Brouwer.

Spitteler is oud, maar zijn geest werkt voort. Hij is een dieper wijze dan Roland, al is die beminnelijker en liefdevoller en teederder.

Hjalmar was weer aan de boot, toen ik dacht nu verder alleen te moeten reizen. Daar stond hij weer, de lieve long-fellow en wij waren beiden eeven blij. Zeer genoegelijk soupeerden wij en ik logeerde nog eens in het weidsche Schweizer Hof.

woensdag 18 augustus

Betrokken, maar goed weer. ▫ Weer thuis en tevreeden en rustig. De reis zonder stoornissen. Ik ben blij en vol hoop. Hier vond ik alles in orde. Op den extra trein veel bekenden. Thuis een zwaar pak met brieven - een geweldige post.

Ik ben verder gekoomen. In Bazel zag ik het historische museum. De schilderijen niet te zien. Ik verzoende mij met de stad, waar ik zooveel innerlijk geleeden en gestreeden heb.

Walden is mooi, veel herfstbloemen.

donderdag 19 augustus

Reegen, vrij koud. ▫ Ik ben gelukkig. Ik heb zooveel innerlijk geleeden dat ik mijn toestand van dit oogenblik een uitkomst en een heerlijkheid vind. En toch ben ik maar gewoon een beetje opgewekt en blij.

Ik las ‘La mère et l'enfant’ van Charles Louis Philippe uit. Een fijn, rein en teeder boekje.

zaterdag 21 augustus

Zeer slecht weer, reegen en storm en kou. N.W. wind. ▫ Gister in Amsterdam. Koffie bij Hans de Haan. Het was gevaarlijk, maar bracht me toch niet van den weg. Ik ben nu, ondanks 't slechte weer, rustig en opgewekt. Ik herdenk mijn prettige reis.

aant.

zondag 22 augustus

Een ontzettende reegen-Zondag. Ik was alleen in de kerk. Truida durfde het niet aan. Ik ging voor haar. Het stormt en plas-reegent den heelen dag. Bezoek van Wolfgang Geldmacher en juffrouw Brinck.

Ik ben niet somber. Ik draag het weer goed. Ik lees Maria d'Agreda - met veel kritisch vóórbehoud, en schrijf aan het roode Lampje, tweede deel.

maandag 23 augustus

Nog steeds reegen, maar nu wat afbuyend. ▫ Mijn beide jongste zoonen zijn vandaag gedoopt. Hun peeters waren D. van Arcken en Mr. Fahrensbach. De plechtigheid had niets wat mij ergerde of belachelijk voorkwam. Ik vond het ontroerend, de beide knaapjes te zien knielen voor het altaar. En ik verheugde mij voor hen toen de priester hen in de kerk binnenleidde en zeide dat daar nu voor hen plaats is. ▫ Hun lieve moeder was zoo gelukkig toen het gebeurd was.

Ik voel mij sterk en rustig. Ondanks het akelig slechte weer.

Het witte kleed en de brandende vonk. De jongens waren ernstig en voelden het. Hugo gaf op als zijn nieuwe doopnaam ‘Deodaat’. ▫ Den voorigen dag toen hij het geheele credo ter oefening had opgezegd zei hij: ‘ik wist niet dat ik zooveel geloofde.’

donderdag 26 augustus

Betrokken, koel, stil. ▫ Gisteren met de kinderen naar Artis. Ik was zeer stemmings-gevoelig. Minachtend voor mezelven. Oude dwaas! ▫ Het meest trof mij de vlinder-collectie, met de prachtige weerschijn-vlinders. ▫ Ook de spiegel-pauw. Maar vooral de vlinders.

We aten bij Hans de Haan. Het was een goede dag - maar zeer duur.

zaterdag 28 augustus

Gisteren vrij mooi weer, zonnig maar koel en winderig. Vandaag weer grauw en koud. ▫ Ik ben niet bepaald zwaarmoedig, maar toch ook niet blij. 't Eenige wat mij rust en troost geeft is mijn werk aan 't Roode Lampje.

Ooverigens ... armoedig en onwaardig.

aant.

donderdag 2 september

Goed zonnig weer, maar nog koel. N. wind. ▫ Wijk a/zee. Gisteren hierheen gekoomen met zes koffers en acht menschen. Een duure reis. Ik was zeer rustig, met het gezin om mij heen. Maar hoe het met het geld zal gaan weet ik niet.

Tagore komt na den 20ste. Zondag was Vigevéno bij me om oover de ontvangst te spreeken. Ik kreeg uit Parijs een nummer van l'Effort vivant, waarin mij de eereplaats in ons land wordt aangeweezen. Het hoogtepunt van onze literatuur. En dat bij mijn bittere onwaardigheid!!

Ik lees Walt Whitman's leeven door Bazalgette. Hij had zes kinderen, maar was niet getrouwd. Dronken van vrijheidsdorst, is Walt.

vrijdag 3 september

Stil, koel, druilig weer. ▫ Gisteren gebaad, hetgeen mij goed deed. Ik was des avonds opgewekt als in den ouden tijd.

zaterdag 4 september

Grijs, druilig, zoel. ▫ Gisteren weer gebaad. Het blijft mij goed gaan. Ik zie het hier nu alles anders. Maar niet naargeestig, al is het nog zoo'n stil, doodsch plaatsje. Ik was gister in het kerkje en werd er zeer gesticht. Zoo stil, de klok tikte door het gebouw, er werd met vuur en aandacht gezongen. En daarbuiten de zee. Ik meende iets te voelen van Jezus' presentie en zijn goedkeuring op mijn werk.

Henny Scholten schreef mij een hartelijke brief.

zondag 5 september

Storm, guur weer. ▫ Een wandeling naar IJmuiden, met de kinderen/deed mij goed. De melancholie was er weer. De kerkgang gaf ergernissen. 's Middags een uitbarsting van drift door Hugo's ongehoorzaamheid en weerspannigheid. Dat sloeg mij gansch neer.

Ik had de § oover Trots en Deemoed geleezen, en een beetje getobd oover mijn al te groote oopenhartigheid. Maar na die driftbui vond ik het toch heel goed zoo.

In de duinen was het prachtig. De kinderen zochten bramen.

aant.

woensdag 8 september

Weer een vreesselijke nacht doorstaan. Na de driftbui van Maandag ben ik weer terug-gezakt in naargeestigheid.

Gisteren was ik in Amsterdam, dronk koffie bij Hans - na de vergadering naar Hilversum om bij London oover Schmidt te praten. Hij wil Schmidt bij zich houden, nu hij bemerkt hoe nuttig hij is.

Des avonds kwam ik op Walden, om 8 uur en ik was alleen in 't groote huis. Giza was nog in haar huisje en ik dronk er thee. De nacht was zeer slecht. Het groote doode huis om mij heen. Ik had heimwee naar mijn gezin, wáár ze ook mochten zijn. Ik was bang, hypochonder, voelde allerlei harts-gevoelentjes - en kon niet slapen. ▫ De beklemming is dan zoo erg dat ik alle pijn nog zou verkiezen.

Aan 't ontbijt bij Giza verloor ik een tand, de eerste van de boovenrij tot nog toe zoo gaaf en blank. ▫ Truida zei: daar gaat het costuum van door-de-week, totdat het Zondagsche pakje aan gaat. ▫ Dit is een woord van Marie Thérèse.

Nu, na een zeebad, ben ik weer moediger en voel de nacht-beklemming als lafheid.

donderdag 9 september

Nu prachtig September-weer. ▫ De kortstondige tijd van opgewektheid is weer verdweenen. Ik sliep goed, maar zag zwaar op teegen den dag en het leeven.

vrijdag 10 september

Het weer is weer slechter geworden. Neevelig, winderig en koud. ▫ Waarom moest ik in de illuzie leeven dat ik tot iets bizonders was bestemd? En waarom waren er in mij zeekere voorrechten die deeze illuzie versterkten? ▫ Wat ik tot nu toe bereikt heb, aan deugdelijk goed, dat is niets. Alleen het gevoel van mijn ellendige zwakte en nietswaardigheid dat is al wat ik won.

Ik lees Walt Whitman's leeven door Bazalgette. Ik lees 't met schaamte. Hoe weinig richtte ik uit.

zaterdag 11 september

Nog neevelig en koel. Maar stil. ▫ Nu ben ik weer reedelijk wel. Gelaten.

Ik las in het leeven van Whitman. Zijn werk aan de hospitalen. Ik voel

zoo goed, hoe dat geweest is en hoe wijs hij deed. Dat zou voor mij ook zoo goed zijn. Ik schaam mij dat ik in den grooten oorlog zoo weinig deed. Alleen de tocht naar Engeland.

zondag 12 september

Nu prachtig warm weer. ▫ Gister een genoegelijke wandeling als van ouds. Naar Beverwijk. Vandaag baadde ik. Het was van morgen niet goed met me. Ik moet in 't algemeen mij hoeden voor vrouwelijke invloed. Zelfs voor die van mijn lieve vrouw. ▫ Vrouwen zijn nooit wat ze meenen te zijn, en gehoorzaam aan onbewuste invloeden.

Ik wil volharden. Er schijnt ook al meer duidelijk licht door mijn moeyelijkheeden.

R. Rolland schreef aan zijn vriend Enrico Begnamy ‘Pensez à mon cher Frederik van Eeden, le poète et romancier hollandais, cette pure conscience morale qui est si bien faite pour vous aimer et pour être aimée de vous.’

maandag 13 september

Prachtig weer. Maar helaas! weer een drift-opwelling, die mijn morgen bedierf. ▫ Gister avond een zonsondergang zooals ik er weinig zag, zoo prachtig. Ik bleef tot laat er naar kijken.

dinsdag 14 september

Mooi weer, maar wolken.

Ik was naar Amsterdam en verloor daarbij weer de sereniteit. De jongens baadden nog met de familie Eisenloeffel, vrij op het strand. Ik baadde Maandag 's morgens, voor 't laatst van 't seizoen in de badkoets.

woensdag 15 september

Het weer is bedorven. Z.W. wind en reegen. Ik ben toch beeter dan verleedenjaar.

Martha schreef mij zoo sereen, zoo verstandig en lief. Zij behoort tot de gelukkigen ‘met den duisteren blik’ die niets verwachten of verlangen, en wien elk buitenkansje meevalt. ▫ De ouderdom duurt maar kort, en het einde is een troost.

aant.

donderdag 16 september

Reegenweer. ▫ Ik schreef veel. Ik begin het weezen van den humor te begrijpen. Het is een verschijnsel van den oovergang I op II. Aanvang tweede tendens. De lagere natuur van I kent geen humor. Maar de hoogere tweede kent ze ook niet. Waar wijding en heiligheid is houden de grappen en het lachen op. Maar de hoogere dieren, apen, katten, honden kennen humor. ▫ Daarom is humor een geliefd wapen van den booze. Men laat zich door geestigheid en lachlust tot allerlei schennis verleiden. En de mensch lacht graag, het is een lokmiddel. Het verruimt en verligt de verantwoording. Men is bevreesd voor den ernst der hooger sfeeren. Godloochenaars en ongeloovigen houden altijd van humor en spot. Shelley was niet grappig. Byron wel.

zaterdag 18 september

Reegenachtig. Gister storm en nu nog veel wind. Het zand sliert langs het strand. Het is als met de elegie. ▫ Morgen komt Tagore in 't land en ik weet niet hoe ik het schikken zal met zijn komst hier. Woensdag gaat ons pleegdochtertje weg naar haar ouders te Weenen. Ik was aan haar gehecht, al was het een mal, dwaas schepseltje, erg pruilerig en weer uitgelaten.

Ik kreeg bericht dat Isméa in studie gaat. Daar verheug ik me op. Zeeker wel te veel. Het werden niets als teleurstellingen tot nog toe.

zondag 19 september

Storm, maar vandaag helder koel wolkenweer. ▫ Tagore ontmoet, hem opgewacht aan 't station. Het eerst zag ik zijn glanzend grijze haar in de coupé. Hij zag mij en 't was of hij mij herkende. ▫ Hij is een fijne, recht eerwaardige figuur. Hij was gekleed in grijs, met een blauwe mantel en een hoog zwart mutsje op. Hij droeg een lorgnet. ▫ Zijn stem is zacht en aangenaam. Vrij hoog en ietwat aamechtig. Hij draagt haar en baard lang. ▫ Er gaat een sterke invloed van reinheid en sereniteit van hem uit. Een frissche propere, gezonde sfeer is om hem heen. En zijn voorkoomen is statig en zeer harmonisch. Hij is iets langer dan ik, één jaar jonger.

Maar bij zijn eerwaardigheid voelde ik als een straatjongen, met mijn pet, mijn pilo kuitebroek, mijn beenwindsels, mijn roode schoenen.

De controleur aan 't station, die mij goed kent als alle spoorbeambten,

aant.

vroeg mij: ‘Dat is zeeker een hoog geplaatst persoon, docter!’ ‘Ja’ zei ik ‘zeer hoog geplaatst’. Ik had er bij moeten zeggen dat hijzelf zorgde voor die hooge plaatsing.

Behalve Lady Welby heb ik niemand gekend met zulk een ‘presence’ waarvoor ieder onwillekeurig eerbied voelt. Zij had ook die voorliefde voor zachte, grijze kleederen, eevenals Tagore droeg. En zij had ook die frissche geur van reinheid om zich heen.

Tagore's zoon was een Indiër, zooals men er veel in Engeland ziet. Knap en donker van gezicht, in Europeesch costuum gekleed. ▫ De vrouw, schoondochter, was een kleine allerliefste Indische. Ik had er wel enkele zoo ontmoet, in Londen of in Harrow. Een rond welgevormd gezichtje en lieve oogen. Om op te verlieven. ▫ Zij droeg een Europeesche mantel van rood bruin, maar fijne, fijn kleurige sjaals om haar hoofd.

Tagore verheugde zich in het frissche, heldere wolkenweer en het lage land dat vlak was als Bengalen.

Hij sprak er oover te willen vliegen naar Hamburg. Zijn secretaris Pearson kwam van Engeland vliegen. ▫ ‘Ze spreeken van gevaar’ zei hij ‘maar dat kan mij niet veel scheelen.’ Dit zei hij zonder pose en een weinig spottend.

Ik ga morgen weer naar hem toe, op het huis de Duinen.

dinsdag 21 september

Druilig, stil, reegen. ▫ Het was mooi weer gisteren, maar ik vond het een mislukte dag. De innige toenadering zooals bij R. Rolland kwam niet. Hij was vriendelijk en spraaksaam, maar er ontbrak mij iets, vooral toen de ‘Commissie’ kwam met Vigevéno. Toen werd hij oovergeleeverd, en ik zag de kansen op een vruchtbare samenkomst verdweenen. Ik was somber en deed nerveus, en voelde dom en onhandig.

Het mooye huis was wat ik verwachtte. Erg netjes en keurig en alles weelderig smaakvol en mooi. Hij paste er zeer goed in, met zijn grijze gewaad. Maar het was een stille, gedwongen atmosfeer. Vooral door het doodverleegen Indische vrouwtje en haar donkere echtgenoot. Die praatten maar heel zacht en fluisterend.

Wat ik het eerste zag was het hoofd van de goede Valborg die ik zoo onmeedoogend had afgestraft. Zij omhelsde mij echter heel hartelijk, en ik was er blij om.

Wij deeden een tochtje naar Walden in de auto. Het was erg mooi. Maar ik had het land. Ik voelde ook het vijandige huis, waar ik nooit gevraagd

word. Ik at wat bij het jonge echtpaar Schmidt, en ging 's avonds weer naar Wijk a/zee. De rit in 't donker, in het zoele, stille weer, op de fiets, was heerlijk.

Teegen den morger sliep ik zeer rustig en voelde toen zeer verligt, omdat ik mijn eigen bedoeling begreep. ▫ Ik had al gedacht of ik eigenlijk jaloersch was op Tagore's grooten naam. Maar zoo is het toch niet. ▫ Ik vond hem ook wat kinderlijk ijdel op zijn kracht als spreeker, de groote massa van zijn toehoorders (10000 menschen soms, zei hij, maar dat acht ik ooverdreeven) en vier malen per dag soms.

Ik schreef hem een lange brief, dat ik wat anders van hem verwachtte dan volle zalen en geslaagde leezingen. ▫ De waereld wacht op een verbond van hooge geesten (zielen) om vastheid te brengen. ▫ Oover Saddhoe Sing deed hij wat geringschattend, juist zooals ik vreesde. ▫ En ik had ook juist gevoeld dat hij in Engeland met wantrouwen ontvangen zou worden. Maar in Holland anders.

donderdag 23 september

Neevelig, opklarend, heerlijk stil en zacht. ▫ De dagen vliegen om. Tagore zag ik niet.

Ik bracht mijn pleegdochtertje naar den kindertrein voor Weenen. Ik had vooraf geen gevoelens van bizondere smart voor het afscheid. Ik vond het wel eens tijd dat ze maar ging, want ze had lastige eigenschappen. Den dag te vooren zag ik nog niet dat het mij verdriet zou doen, haar vertrek. Maar zie, toen ik haar had afgeleeverd aan de vriendelijke jonge dame die wel voor haar zorgen zou, toen kwam mijn liefde en gehechtheid aan 't licht. Ik begon te schreyen en liep snikkend door Amsterdam. Al de lastige eigenschappen zag ik in een ander licht. Wat zijn wij wondere geheimen voor ons zelf. Arme, lieve Hilda, die nu weer naar de misère moet en een groote heerlijke droom mee neemt van Walden en de tuin en de honden en de zee hier en het strand om te speelen.

vrijdag 24 september

N. wind, weinig zon, koel. ▫ Gister een mooye duinwandeling met Annie. 'S avonds kwam er een lang bericht van Paul. Het deed mij zeer goed.

Ik schreef een stukje oover Tagore.

aant.

zaterdag 25 september

Stil, neevelig, zoel. ▫ Ik voel mij zeer verneederd en eenzaam. Soms leef ik dragelijk. Ik verwijt mijzelf alleen alles -

Tagore wordt gehuldigd en bewierookt en ik voel als de beedelaar die enkel wat liefde vraagt. In een bericht van de ooverzijde stond dat Tagore nu beklemd voelt en droef. En toch - wat mooyer succes kan hij wenschen. Hier is de ware Dichter, roepen ze nu.

zondag 26 september

Zeer stil, grijs en druilig. ▫ Ik heb hier eenige vrij goede dagen in Wijk aan Zee gehad. Maar sints de komst van Tagore is het zeer slecht in mij geworden. Ik heb hem sints Maandag niet gezien, en niets van hem gehoord behalve de courant-verslagen. Ik lees Kazan de Wolfshond, en het boeit me. Ziedaar (T_1).

Ellendig is mijn toestand. En ik heb toch gezondheid, een gelukkig gezin, en een zeeker welslagen in mijn werk. Ach God! en ik voel mij zoo arm.

Poor, destitute, old and paralysed.

dinsdag 28 september

Heerlijk Septemberweer.

Ik had weer een kritische dag gisteren. Ik voelde dat God alle schoonheid van mij weg nam. Alles griezelde mij en stond mij teegen.

Het werd beeter nadat ik Tagore gesprooken had. Hij zag er beminnelijk uit in zijn lang lichtblauw met zilver omboord gewaad. En nu kwam er contact en wij groetten elkaar met de salaam, de zeegenwensch. Hij had mijn Happy Humanity geleezen en sprak van mijn despondency. Een oogenblik hoorde ik de Indische wijze toen hij zei ‘the result is of no importance’.

Maar ik vond dat zijn voordracht hem vroeg of laat teleurstellen zou. Hij is geen groot reedenaar. Hij leest, en spreekt niet. Men komt om de merkwaardige Dichter te zien. Het is geen werk voor hem. Ik dacht om mezelven, hoe ik daar ook zoo dikwijls stond, voor de menschen en ik had een beetje meelij met mezelven van toen, en met Tagore van nu. ▫ Hij beloofde vast terug te koomen.

Ik logeerde bij Kooy in Haarlem. Om twaalf uur Dinsdag was ik weer in Amsterdam en leefde wat op. Ik was toen in heroïsche stemming en voelde dat als mijn behoud en uitkomst.

aant.

Ik dacht oover Maja. Maja de vreesselijke, door mij ook wel Marjon genoemd, de waan, de schijn, het bedrog. Al mijn lijden kromp samen tot verbitterde woede tot haar. ▫ Dan hoop ik dat er weer een productieve periode zal aanbreeken.

Het was prachtig weer. Ik verlangde heftig naar de zee terug.

woensdag 29 september

Prachtig weer, pijnlijk prachtig. Morgen weer vertrek. ‘Triste comme un beau jour pour un coeur sans espoir’.

Maja, gevloekte schim, die heel mijn leeven ijl en spookachtig rond mij heeft gewaard.

Een brief weer van Doubleday Page dat hij de platen van Happy Humanity wil verkoopen of versmelten. Altijd door klappen.

En op Jaap London is niet te reekenen.

vrijdag 1 oktober

Mooi, warm, herfstweer. Wij zijn weer op Walden en als ik nu niet weer door mijn neus geplaagd werd, zou ik zeer tevreeden zijn. Gister Donderdag het afscheid uit Wijk a/zee, dat wij allen betreurden. Truida vooral om haar kerkje. Maar wij houden allen van dat dorpje. Ik zou er wel willen woonen en Truida ook. Maar dat kan nooit, om de kinderen en de school.

Woensdag deed ik een heerlijke fiets-tocht met de jongens, naar Bloemendaal en de ruïne van Breederode. Het was weer een tooverachtig mooye herfstdag, zoo een die dagen lang nawerkt bij me. De ruïne was nu digtbegroeid, een weelderige vegetatie in herfstkleuren met de zon er doorheen, prachtig. Altijd werkt die ruïne zoo sterk op me. Ik zie nu nog steeds dat goud en geel en bruin, en de zacht-dampende lucht, zwoel en stil, blauwgrijs. Dat zijn booven-natuurlijke schoonheids gevoelens (T_2).

Van nacht droomde ik dat alle melancholie weg was, totaal en ik was zoo tevreeden en gelukkig als ooit. De droom zelf ben ik vergeeten, maar het geluk werkte lang na. Nu nog ooverdag.

dinsdag 5 oktober

Mooi herfstweer, neevelig. ▫ Sints Donderdag weer op Walden. Ik ben

aant.

zeer rustig en flink, schreef weer oover Tagore, en ben actief aan 't opruimen in 't groote huis. Moeders huisje wordt ontruimd. Het heerlijke weer, de herfstbloemen, het zoele weer dat alles doet mij goed.

Met het tooneelstuk is het natuurlijk weer mis. Jan C. de Vos werkt teegen. En ik schijn hem kwaad gemaakt te hebben, bij zijn jubilee.

Ik lees verhalen van Dostoievski, en vind die eigenlijk zeer inferieur. En ze zijn als keur-werken van hem uitgegeeven.

Gisteren las ik in Shelley en stond weer verstomd door de enorme rijkdom en productiviteit van deezen man. Daar zijn we niets bij. ▫ 't Is waar dat hij de mystieke wijsheid niet kende. Maar hij was zoo jong nog.

donderdag 7 oktober

Prachtig, warm weer. ▫ Gister een zeer bewoogen brief van Ella Geldmacher gekreegen. Ze wil me redden uit de roomsche handen. Het liet me alles vrij onverschillig.

Vizioen van moeder.

maandag 11 oktober

Zonnig, maar koel en winderig weer. ▫ Een jaar na moeders dood. Woensdag verjaardag van de sterfdag.

Ik bemoei me veel met de kinderen. Zaterdag fietste ik met hen naar Abcoude om pastoor Sloet te spreeken oover Anna Katrina von Emmerich. We praatten er wel een uur oover.

's Avonds doe ik huiswerk met Hugo.

Ik lees het boek van Leadbeater oover the Science of the Sacraments. Het interesseert me meer dan ik dacht.

donderdag 14 oktober

Het was gisteren wonder prachtig weer, stil en zonnig. Van morgen is er neevel. Dinsdag was er vergadering van het instituut bij Mannoury. Het was erg prettig. Van Ginniken was er weer en Bertus. Ik voelde onder vrienden te zijn. En misschien komt Joop weer terug. ▫ Wij bespraken het uitnoodigen van anderen. Faddegon werd genoemd en Uhlenbeck.

Gisteren ♁. Met London is het geheel mis. Hij schijnt door zijn succes en het geld bedorven. Hij zoekt uitvluchten om niet te koomen. Telkens

worden de groote gedachten door zulke satanische invloeden verlamd.

Ik herlas oude dagboeken oover mijn Walden-tijd, de Pionier - en ook mijn Amerikaansche tijd. ▫ En ik denk: hoe goed was dit alles moogelijk. Hoe digt was ik bij de oplossing. Maar het geloof in mij ontbrak. En de booze elementen bleeven de baas.

En zoo ook met mijn tooneel-werk. Het had zooveel toekomst, als er maar iemand was geweest om het dóór te zetten.

vrijdag 15 oktober

Reegen en neevel. ▫ Gisteren bij Hans de Haan koffie-gedronken. Er was ook mevrouw Erens haar vriendin/ een mooye vrouw.

Eergister las ik oover de spiraal-neevels en hun afstand, 16 millioen lichtjaren. Ik moet er steeds aan denken, bij alles, 16.000.000 lichtjaren. Er was toch iets troostrijks in. Wij zijn toch maar in staat gesteld dit te meeten. Dat kan toch niet zonder reeden zijn.

maandag 18 oktober

Harde, guure wind. Ik brand mijn kacheltje. Het lijden des morgens begint weer.

woensdag 20 oktober

Vrij hard gevrooren. Dahlia's en O.I. kers bevrooren. Maar nu mooi zonnig en stil. ▫ Het opstaan 's morgens - waarom ik vroeger niet veel gaf - voelt nu als een misdaad, een moord aan mijn trage zelf. ▫ Er was een tijd dat ik des winters zwom in 't ijs, buiten.

De toekomst lijkt me grauw, zonder troost. Alles enkel voorbereiding voor het eind. Het kan nog twintig jaar uitblijven, en ook morgen koomen of vandaag.

En nu willen ze Isméa niet speelen. Het kan mij zoo verdrieten. Ik moet dan maar eerst doodgaan, dan speelen ze 't wel.

Lizzy Ansingh schijnt ziek. Ze schreef: als de kat in onzen tuin een musch vangt dan is er groot lawaai en gepiep onder de musschen, dan wordt het stiller dan te voren. Misschien ben jij getuige van 't gepiep, als ik er niet door kom.

aant.

donderdag 21 oktober

Vorst, maar prachtig stil, zonnig weer. ▫ Gister geposeerd voor den teekenaar Houbolt. Hij bewoog zich gemakkelijk en zat aardig te praten. Om 4 uur fietste hij weg, oover Weesp en de jongens en ik gingen mee. Het was prachtig, ooveral zag Houbolt schilderijtjes. De scheepen, zeilend door het land. De boom schaduw op de zeilen. Ik voelde hoe genotvol die dag moet geweest zijn voor den Haagschen teekenaar. Ik zelf was droefgeestig.

Gister avond kreeg ik gedachten oover de Geest der Waarheid. Ik wilde het toch graag afmaken. In drie gedeelten. In den tweeden zang de vlucht, met de oude moeder, den verbitterden, aan alles wanhoopende soldaat. ▫ Dan in den derden zang de misdaad (bolsjewiki). En de Geest der Waarheid die teegen de rechters spreekt.

vrijdag 22 oktober

Vorst, prachtig stil zonnig weer. ▫ Gister in Amsterdam. Met Oppenheimer gepraat, die uit Engeland kwam. Hij is zeer pessimistisch oover de toekomst van Duitschland. ▫ Van uit de hoogte beschouwd is dit niet noodig. De geldzaken zijn ooveral in de war, maar de feiten zeggen dat de menschen nog voort-leeven en zelfs toeneemen in aantal. ▫ Wat beduiden dan die schulden en die te-korten? Dat zijn alles machtsverhoudingen. En die zullen veranderd moeten worden, daar helpt niets aan. Zoodra de honger dwingt. Oppenheimer begint nu zijn Siedlungsgenossenschaft.

Op 't tooneel is nu Strindberg in zwang. Het wrange en bittere schijnt verwende menschen aan te trekken.

zaterdag 23 oktober

Steeds prachtig stil herfstweer. ▫ Van morgen de melancholie weer heevig.

maandag 25 oktober

Nog zonnig maar kouder. ▫ Gisteren bezoek van Elisabeth Kuyper. De componiste. Zij kwam spreeken oover een plan tot samenwerking. Zij de muziek en ik het dramatische plan en de woorden. Dus een muziekaal drama of schouwspel naar mijn hart. Zij wist mij los te krijgen. Ik ging

op het plan in en praatte veel en gemakkelijk. Zij speelde wat van haar eigen werk, modern en ouder. Sommige dingen bevielen mij zeer, haar trio b.v.

Op een wandeling door Spanderswoud bespraken wij het idee. Choor en solisten. Drie afdeelingen. Het eerste de ellende op aarde, de twist en strijd, het onderling bedrog. De weduwen en hun kinderen die op de graven koomen bidden. De donkere schaduw die komt opzetten. Mars en de Mammon. Het tijdperk van onzeekerheid en duistere strijd. Choor der ellendigen. ▫ Dan de opklarende orde, de roepstem van Jezus, het dagende licht, de opgang naar de lichtstad. Het choor der pelgrims. Beantwoord door een mystiek, onzichtbaar choor.

Onder dit gesprek en nog lang daarna was mijn melancholie geheel verdweenen. In de nacht kwam ze weer. Maar nu is het groote plan toch nog niet verlooren. Het schijnt wel dóór te werken. Ach! als ik nu maar de stille afzondering en de rust kon hebben om het werk voort te zetten. Ik wil het geheel aan God opdragen.

woensdag 27 oktober

Steeds prachtig weer. ▫ Gister in Amsterdam, met Reyding gepraat die vol bewondering sprak oover de ‘Doode oogen’ het muziekdrama van d'Albert. Ik dacht wel weer aan het muziek werk van Elisabeth Kuyper en mij. Zoolang ik er aan denken kan is de melancholie weg. ▫ Het begin moet sereen en rustig zijn. Een landelijk tooneel met speelende kinderen.

Eerst een ouverture die de stemming opheft, als een aankondigende proloog.

Dan het landelijk geluk der menschen.

Dan komt Mars en Mammon, de twee booze geesten. Zij doen als goede vrienden, prijzen elkaar en zichzelven. Bij hun komst invallende duisternis. Angst en ontzag der kinderen. De muziek dreigend, demonisch. Het Vaderland.

In het tweede verwoesting en ellende, Mammon begint zich te verzetten, Mars triomfeert hoonend.

De weezen, de weduwen, koor en gebed op de graven der gevallenen. De doffe wanhoop, het wraakgevoel. De afgeweezen Engel des Vreedes.

In het derde deel de dageraad. De Engel des Vreedes die de zoekende pelgrims leidt. Het pelgrimkoor. De verbroedering/ dan het dagen van de Lichtstad in de verte.

Solo van den Engel. Mystiek koor. Het Kruis op den tempel.

aant.

Ik voel, door innerlijke rust en de zeegenrijke innerlijke werking, dat dit mijn opgaaf is. Alleen ben ik mijn lijf (T_1 en T_2) nog niet meester. Maar ik hoor duidelijk de stem die zegt: ‘dit werk maken!’ Het roode lampje is goed, maak dit spoedig af. Ik moet nog ongeveer 1/5 doen.

Maar dan met allen ernst aan het mysterie-spel.

donderdag 28 oktober

Neevel, kil. ▫ Gisteren den ganschen middag met mijn boeken gesjouwd. Ze verdeeld oover drie verdiepingen, steeds trappen op en af.

vrijdag 29 oktober

't Zelfde zonnige koele weer met ligte nachtvorst. ▫ Gister mij helaas weer zeer driftig gemaakt op de jongens. Ze zijn aardig en lief, maar koppig en brutaal.

zondag 31 oktober

Steeds zonnig, maar nu waait er een koude wind en des nachts vriest het vrij hard. ▫ Eergister, Vrijdag bij Duyvens geweest die mij een nieuwe tand inzette. Toen naar Delft en bij Hans en Marietje gegeeten. Het was er gezellig des avonds.

Den volgenden morgen naar Den Haag. Getracht van der Lugt te vinden. Maar die stuurt mij met een kluitje in 't riet. ▫ Ik sprak Salomonson op 't bureau van de Gazette de Hollande. Daar was signor Guarneri, en de Engelschman Milton Hart en de Franschman Jarse de Gubernatis. Hart verdeedigde de Britsche regeering teegenoover de Ieren. Een Engelsche regeering bestaat niet, (dat was zijn taktiek) alleen een Britsche. En Ierland was niet verooverd door de Engelschen maar door vijfhonderd Welshe boogschutters.

Toen ik laatst met van Ginniken sprak oover het één worden van God en schepsel/ toen hield hij stellig vol dat ze steeds gescheiden blijven. Maar toen herinnerde ik hem aan de Mis, en aan het droppeltje water dat opgaat in den wijn in de miskelk, en symbool heet van de één wording van mensch en God. ▫ En toen moest van Ginniken erkennen dat dit argument hem versloeg. ▫ Hij zei dat de priesters meestal de woorden van de Mis alleen herinneren wanneer ze den dienst verrichten. Daarbuiten zijn ze die vaak vergeeten.

aant.

Als Jezus profeteert dat bij zijn weederkomst de sterren van den heemel zullen vallen, dan is het onmoogelijk dat hij daarbij aan de werkelijke verhoudingen denkt, en de inrichting van den sterrenheemel kent.

woensdag 3 november

Steeds zonnig en koud. ▫ Gisteren in Haarlem bij Marie Kooy van Zeggelen. Ik heb een typiste, juffr. Mien Burgers.

Jaap London heeft een geduchte schrobbeering gehad van de vrienden, en het heeft wel indruk op Jaap gemaakt. ▫ Van avond komt hij. Zou hij beschaamd zijn?

Maandag hadden wij lichtdag. Het deed mij vreemd aan dat onze vriend jeegens mij zoo zacht en vergeevend is, maar Truida telkens zulke strenge en harde woorden geeft, ondanks al zijn liefderijkheid.

vrijdag 5 november

Strenge vorst, maar steeds mooi zonnig weer. ▫ De lichtstad bijeenkomst slaagde. Jaap erkende dat hij de vermaning der vrienden (die intussen door Annie gekoomen was - en zeer streng en zeer raak was) verdiend had. Hij beloofde beeterschap, en bepaalde een volgende bijeenkomst op 11 November.

Gister weer een teegenslag omdat mijn secretaresse ‘zwaar verkouden’ was. Ik vrees dat dit beteekent dat ze 't werk niet kan volhouden om haar gezondheid. En ze was zoo geschikt.

Gisteren bij Betsy en Carry. Er was iets heel droevigs in, vooral omdat er weer een scheiding komt. Dat gezin met die lieve jonge kinderen weer uit elkaar! Ach! ik heb geen recht van spreeken. Ik die mij van een brave en eedele vrouw heb laten scheiden. Maar het is recht droevig.

Elize Kuyper is hier. Ik meende gister al het plan behoorlijk omschreeven te hebben. Maar vandaag wil ik alles weer afbreeken om beeter op te bouwen. ▫ Lize Kuyper neigt tot een choor-stuk zonder decor of costuum. Ik voel daar niets voor. Ik wil oog en oor. ▫ Maar ik had nog geen dramatisch krachtig gegeeven er voor. Daarin heeft ze gelijk. ▫ Nu, na ons ooverleg van morgen, kom ik tot het scheppen van een hoofdfiguur: Vincent (van den IJzer?), de mijnwerker. Die man voelt in zich het super-nationale. De menschheid als eenheid - één volk van broeders, hetzij blanke of kleurling, jood of neeger. ▫ De figuuren, Mors, Mars, Mammon en Charitas

ziet hij als vizioenen. Met hen heeft hij gesprekken, zijn psyche is de essens van het stuk. ▫ Ik dacht ook oover den titel ‘Beati pacifici’ of Zalig de vreedsamen. Een mysterie-spel.

zaterdag 6 november

Bewolkt zachter weer. ▫ Gisteren speelde Lize Kuyper Chopin en Schubert voor ons. ▫ Zij wil èn choor-stuk èn muziek-drama maken. Er is stof genoeg voor twee werken. ▫ Dan maak ik eerst mijn muziek-drama.

maandag 8 november

Mooi weer, nachtvorst en heldere zonneschijn. ▫ Gister morgen stond het slecht met mij en mijn werk. Ook in de kerk was ik niet rustig. ▫ 's Middags kwamen de Scholanders, Lisa en Sven, dochter en vader en het was prettig. ▫ De schalke Lisa met haar mooye oogen en de leevendige vroolijke vader. Hij las mij het gedicht van Poul Bjerre voor. Somber maar mooi.

Des avonds kwam Anton Averkamp, de leermeester in muziek waarbij Truida gezongen heeft. Hij was zeer spraaksaam en onderhoudend.

woensdag 10 november

Bewolkt. Gister nog prachtig. ▫ Het instituut vergaderde bij mij. Er waren Mannoury en Faddegon, daarna van Ginneken en ook Elisabeth Kuyper. Het was een zeer goede bijeenkomst. Mannoury sprak het meeste.

Om 3 uur ging ik naar Amsterdam. Ik had het niet moeten doen, geloof ik.

Het muziek-drama of mysterie-spel was goed gevorderd. We zijn tot oovereenstemming gekoomen omtrent het eerste tafreel.

donderdag 11 november

Heerlijk zacht zonnig weer. ▫ Ik ben druk aan 't ooverleggen met Lize Kuyper. Wij twijfelen nog of het in Duitschland of in Frankrijk zal speelen. De hoofdpersoon Victor zie ik als een Franschman - Lize ziet hem als Duitscher. ▫ De tweede persoon Friedeman zie ik als Duitscher, Lize als Franschman. ▫ De moeder is een strenge patriot.

vrijdag 12 november

Neevelig. ‘Een kleine waereld’ zooals de postboode zei.
Gisteren 11 november schreef ik het geheele scenario voor Beati Pacifici. Lize Kuyper was het er mee eens. Dat was een heuchelijk gebeuren. Wij wandelden toen in het prachtige herfst bosch en wij waren in geestdriftige stemming. ▫ Nu krijg ik weer de aanvechtingen, natuurlijk. De vrees dat ik het niet zal kunnen. ▫ Maar Lize Kuyper zei met groote beslistheid: het moet. Ik ben het daarmee eens: *het moet*.
Ik las dat Carl Spitteler den Nobel-prijs heeft. Deezen gun ik het van harte.

zaterdag 13 november

Koud, grijs en guur. ▫ Gisteren was ik in goede stemming, door het drama, en door het voortzetten van Schijn en weezen. 'S avonds Lichtstad, waar de oude schoone stemming weeromkwam. Deo gratias.
Lize Kuyper is een recht goede vrouw. Sterk en goed en begaafd, en met een zuiver idealistisch kunst begrip.

zondag 14 november

Reegen, zoel weer. ▫ Gister schreef ik de 9de zang van Schijn en Weezen af. Dit verheugde mij zeer en gaf mij meer zelfvertrouwen. ▫ Nu zal het drama ook wel gelukken. Lize Kuyper speelde voor mij, haar eigen composities, en wij bewonderden het spel en het werk beiden zeer.

maandag 15 november

Zoel, stormachtig weer. ▫ Van daag vertrekt Lize Kuyper. We hadden een mooye tijd. En ze komt terug. ▫ Het is welligt moogelijk bij het volgend vrouwen-congres het werk te speelen. Er is behoefte aan muziek van vrouwelijke componisten.
Ik schreef oover Spitteler.

dinsdag 16 november

Prachtig, zacht weer. ▫ Gister bij Lizzy Ansingh geweest. Een klein

81 Dèr Mouw (Adwaita)

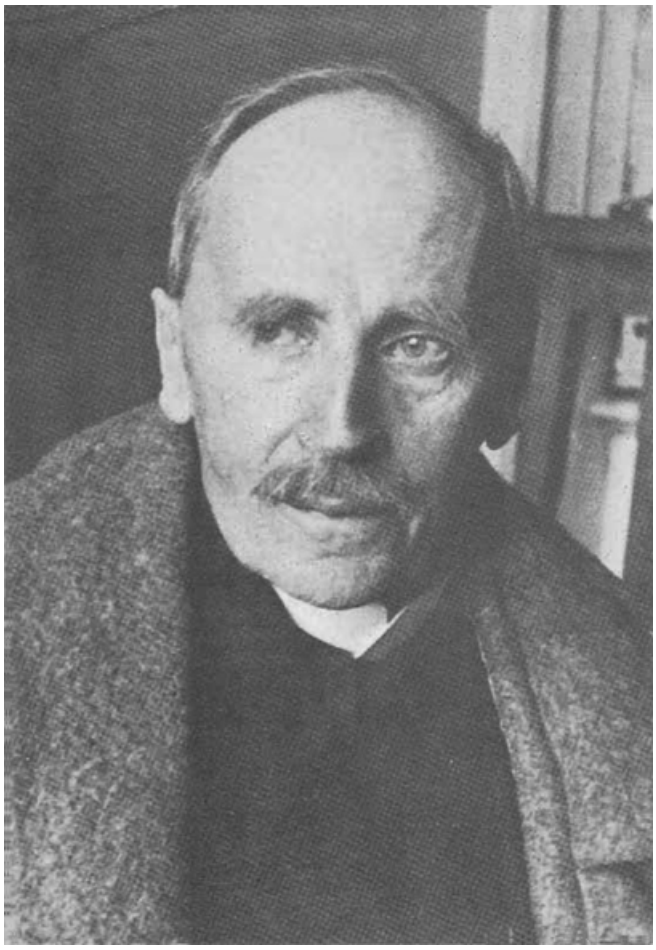

82 Romain Rolland

ouderwetsch huis op de Prinsengracht, vol schilderijen en vol menschen. Lizzy's zuster en schoonzuster en moeder. Zij is hersteld na de operatie.

woensdag 17 november

Goed, zonnig, zacht weer. ▫ Gister was ik in het huis van Dr. Tjebbes den kunstzinnigen zaad-kweeker. Zijn vrouw mooi en elegant, candidaat in de chemie. Hij D^{r} in de Plant- en Dierkunde, een mooi groot huis, rondom een groote kweekerij. Prachtig geleegen bij Valkeveen. ▫ Men zou zeggen: een moderne beweeging. Hij had een fraaye collectie Perzische prenten.

Aanstonds ga ik naar Eindhoven. Ik heb er geen zin in.

Ik begon aan het drama Beati Pacifici. De eerste pagina, de eerste verzen.

vrijdag 19 november

Nachtvorst, zonnig weer. ▫ De leezing in Eindhoven was voorspoedig en aangenaam. Het was zeer vol en ik had goede menschen als gastheer en gastvrouw. Sträter was hun naam de vrouw een gebooren Rédelé, een zuster van den dichter die als jonge man bij mij kwam. Een reegel van zijn verzen herinnerde ik me

> ‘De kerk stond ligt en vast als ware ze gesneeden
> ‘uit éénen mergelsteen ...

Er waren nog andere gasten, mevr. van Walsum, een mooi vrouwtje, en twee kinderen, een groot meisje van 13 jaar en een jongen van 8 jaar die beiden zeer muziekaal waren.

Ik verheugde me toen ik zag dat ze bij het bidden voor 't maal allen een kruis maakten en ik dus bij Katholieken was. Toen voelde ik iets als ‘meer thuis’. De vrouw was vrij wel ongeloovig, en het spiritisme had haar meer steun en troost gegeeven dan het katholicisme. Wij spraken oover godsdienstige zaken tot half een, en den volgenden dag weer. Nu begreep ik waarom ik die leezing had aangenoomen. ▫ Ik sprak ook goed, zonder hiaat of zelf-observatie.

Den volgenden dag zag ik de stoom-wasscherij van den heer Strater. Ik was voldaan oover mijn tocht. ▫ Ik keek lang naar het stoom werktuig, het blinde orgaan, dat onze kracht verhonderdvoudigt.

aant.

Ik sliep lang en goed.

Ik las Clérembault en begon 100 % van Upton. En ik vond het laatste veel krachtiger en genialer. Het spijt me dat ik het werk van mijn lieven vriend Romain niet zoo bewonderen kan. Noch Liluli/ noch Pierre et Luce vind ik een vooruitgang bij Jean Christophe. Het mist structuur, dramatische kracht, we krijgen een reeks portretten met namen, maar zonder veel samenhang.

zaterdag 20 november

Mooi weer, nachtvorst. ▫ Gisteren geluncht bij Aagot Rahusen-Isaachsen, het kind-vrouwtje, dat als meisje zoo dweepte en veel van me hield. En de moeder was er ook.

Des avonds Licht-stad bijeenkomst. Het ging nu alles goed en het zal wel vorderen. Maar ik was zeer somber. Van nacht ook.

Ik las het nieuwe boek van Uppie, 100%. Een malle titel maar een zeer kranig boek. Veel sterker dan de boeken van Romain uit den zelfden tijd. ▫ Ik zag mijn eigen werk leelijk, maar ik ga dóór.

woensdag 24 november

Mooi weer, nachtvorst. ▫ Gisteren in Amsterdam. Ik schreef een korte bespreeking van 100%. Goed zoo, Uppie!

25 november

Mooi weer, ± 0° C. ▫ Ik heb ellendige dagen. Ik kan niet opstaan van de kou, en ik voel onmachtig om aan het stuk door te schrijven.

vrijdag 26 november

Prachtig weer, doodstil en zonnig. Het ging mij zeer slecht. Ik geloofde niet meer aan mijn werk. ▫ Maar ik zette door. Nu gaat 't weer.

zaterdag 27 november

Steeds goed weer. ▫ Van morgen een brief van Royaards. Hij spreekt

aant.

van de Heks van Haarlem als het ‘praal-lievendheid hekelende stuk met wijsgeerigen ondertoon’. ▫ Wat een onzin. Hoegenaamd geen begrip of liefde voor 't werk. Misschien binnen vijfjaar!!! zal hij 't nog wel eens speelen. Prettig.

maandag 29 november

Goed weer. ▫ Geldzorgen. Ik ben aan de eerste acte van Beati Pacifici.

woensdag 1 december

Goed, zacht weer. ▫ Met mij gaat het slecht. Ik voel me diep verneederd. Gister bij Henriette Roll koffie gedronken. Toen bij Hans de Haan geweest. Walborg niet meer gezien. Een dom bezoek bij den notaris de Booy waar ik weer een mal figuur sloeg, met mijn slecht geheugen en gemis aan accuratesse. En geldzorgen natuurlijk. ▫ Gister dacht ik: ik zal blij zijn als ik niet meer noodig ben op de waereld. Als mijn lieve jongens en hun moeder buiten mij kunnen. Maar ik zal zoolang ik kan volhouden.

donderdag 2 december

Ik voel me diep verneederd en bezorgd. Ik heb de eerste acte van Beati P. af. Ik zal wel weer verneederd worden. Waar moet al het geld vandaan koomen. Leezingen heb ik niet meer. Tooneel geeft niets dit jaar. Versluys zeeker minder, zooals hij zegt. Uit den boedel houd ik maar een klein restant. En weekelijks minstens honderd gulden aan tuin en huis houden.

zaterdag 4 december

Reegen en storm. ▫ Gisteren bezoek van mijn aangetrouwde neef Hofman. Met hem bij den notaris voor de boedel verdeeling. Wat een omslag! en hoe onnoodig alles. Welk een oovervloed zal er ontstaan als al het nuttelooze werk vervalt. ▫ Het is zeer naargeestig, alles. Sombere, donkere dagen. Schaamte en verneedering aan alle kant.

In mijn tuin worden 8000 roozen geplant. Oover 2 jaar, in 1922, zijn ze verkoopbaar.

Ik schreef oover van der Haar en Pauwels.

aant.

maandag 6 december

Koude N. wind met reegen. ▫ Gister met de jongens St Niklaas gevierd, met ‘Uwe’ en madame Küsters met de lamme Olga. Ik dacht hoe teeder onze tijd is. Ieder tracht dat arme kind te vermaken en plezier te doen. Voor tweeduizend jaar zou het te vondeling zijn gelegd, of vermoord.

Ik lees Gobinau. Het is een belangrijk auteur. Volgens hem hebben alle volken een bloeitijd en onvermijdelijk verval. En de beschaving is afhankelijk van de menging van blanken en zwarten. De blanken hebben de hooge gezindheid, de neegers artistieke aandrang. Geen volk is tot hooge beschaving gekoomen zonder den invloed van een zwart ras, dat wel onderworpen was, maar zijn neiging tot kunst in het blanke ras ooverbracht.

woensdag 8 december

Stil, goed, bedekt geen vorst. ▫ Ik ging van morgen naar de kerk, met Truida. Het was Maria's Onbevlekte ontvangenis, feestdag. ▫ Ik dacht onder 't gaan, waarvoor doe ik dit eigenlijk, en waarom doe ik het met zooveel plezier. Het is toch steeds herhaling van 't zelfde. ▫ Maar onder de Mis die zeer mooi was las ik de prachtige woorden uit het boek der Wijsheid, waarin een Godheid zegt hoe Hij er was vóór de schepping, hoe hij alles meebeschikte en zich vermaakte met spel op aarde met de menschenkinderen. ▫ Toen drong het tot mij door waarom ik zoo graag naar de kerk ga. Hij die daar sprak dat is de Machtige, de Heiland, de Verlosser - en toch niet zoo volmaakt als de Vader volmaakt is.

Ik voelde nu opeens mijn taak. Ik moet in een aantal drama's of mysteriespeelen, telkens een groote geloofswaarheid afbeelden. In groote trekken, zonder realisme of klein-werk. Zooals ik al begon in de Bokkenrijder, en nu voortga in Beati Pacifici. Daarop volgt dan ‘Moeder en zoon’ en dan komt misschien Michel Agniolo.

De volgorde van mijn opgaaf voor 1921 is aldus.

1 Beati Pacifici
2 't Roode Lampje II
3 Sirius en Siderius III
4 Moeder en Zoon
5 Het tweede boekje van ♁, Jezus' leer en leeven
6 De Lichtstad.

1922: Een zang van Schijn en Weezen.

aant.

vrijdag 10 december

Vorst 25° Fahr. ▫ Ik ben weer zoo diep moogelijk ingezonken. Het gaat mij afschuwelijk. Gister een trieste dag, waarin het vroolijkste nog was een ellendig lang bezoek bij den notaris, met voorleezing van akten, eedsaflegging, cijfers en papieren.

'S middags wilde ik mijn somberheid wat verligten door mijn jonggehuwd vriendinnetje Aagot op te zoeken. En daar hoorde ik aan de trap zeggen: ‘ik ben niet thuis’ - en toen later ‘zeg dan dat mevrouw niet ontvangt.’ ▫ Ik droop droevig af, zeer verneederd. Zou haar moeder haar voor mij gewaarschuwd hebben? Mag ze als mevrouw Rahusen niet zoo iemand als mij ontvangen?

Ik slaap wel goed en in mijn droomen ben ik verlost, dan is alles gewoon, niet somber. Maar dan het opstaan! In de kou, met alle ellenden.

Een kleine troost was een brief van Hjalmar. Hij schreef oover den Nobelprijs: ‘I know somebody whom I would have preferred. But his time will come.’ ▫ O ik voel zoo warm en innig voor mijn lieven langen kamaraad. Moog ik deezen houden.

‘Toen Hij de grondvesten der aarde toewoog was Ik bij Hem en beschikte alles en ik vermaakte mij telken dage, spélende voor zijn aanschijn te allen tijde, speelende op den aardboodem, en mijn vermaak is het te zijn met de kinderen der menschen.’ (Spreuken C. VIII, 22-35) ▫ Dit zegt ‘de Wijsheid’ - maar Wie is dat hier?

‘En wie is zij die daar komt als 't rijzend morgenrood, liefelijk als de maan, heerlijk als de zon, geducht als een slagvaardig heir?’

Comm. Cant. 6.

zaterdag 11 december

Sneeuw. ▫ Het is wat beeter met me. Ik zag alles te erg in.

maandag 13 december

Sneeuw, ligte vorst. ▫ Ik ben verkouden en verdraag de koude slecht. De winter duurt lang.

woensdag 15 december

Vorst en harde Z.O. wind. ▫ Het was bar koud, gister en van nacht.

aant.

Ik was in Amsterdam, instituut vergadering bij Mannoury, met Faddegon en Borel. ▫ Mannoury sprak prachtig en legde ons het weezen van het formalisme uit. ▫ Faddegon sprak oover de taal in Indië/ het begrip dat taal iets solide's en massaals is, en dat men taal kan zien, door ontsluijering. Borel merkte op dat Kwan-Yin beteekent: zichtbaar geluid. ▫ Ook sprak Faddegon oover het vastleggen van de taal in de heilige Veda-taal, die ouder is dan Sanskrit. Oover de magie die met de katholieke magie veel oovereenkomst heeft. Zoo wordt ook het laatste oliesel aan de stervenden gegeeven.

Ik at bij Joti, mijn pas gehuwd nichtje, nu mevrouw Otten.

Van nacht ging mijn lieve vrouw met Hugo naar de Gulden-mis. Zij zag er vreesselijk teegen op, om de koude storm. Maar Hugo was zoo blij toen ik had gezegd dat hij gaan mocht. De lieve jongen is zoo katholiek. Ik moet zorg dragen dat hij niet tot reactie komt en inzinkt. Ik wilde dat ik er altijd *in* ware geweest, als hij. Nu blijf ik voor goed buiten, omdat ik aan het oude Kerklichaam geen deel kan hebben, en het nieuwe er nog niet oopenlijk is.

donderdag 16 december

Strenge vorst. Het water op onze slaapkamer bevrooren. Buiten 20° Fahrenheit. ▫ Eergister kwam een brief van Lize Kuyper naar aanleiding van mijn eerste acte. Het voldeed haar niet. Het moest anders, zegt ze. ▫ Nu ja! daarmee schieten we niet op. Het sloeg mij neer, en gistermorgen ging voorbij met het schrijven van een brief aan Lize Kuyper. ▫ Nu is mijn plezier er een weinig af. Misschien is ze geen geschikte meede-werkster. Misschien is mijn schatting verkeerd, en deugt er niets van.

Als ik aan Spitteler denk dan krijg ik de meening dat hij en niet ik den prijs verdiende. Ik voel hem werkelijk als beeter dan ik. Ook in dat geen wat ik meen booven anderen te hebben. Van honderd groote schrijvers kan ik zeggen dat ik in *enkele* opzichten hun meerdere ben. Maar van Spitteler kan ik dat niet zeggen. Men kan zeggen dat ik meer drama's schreef. Maar niet met bizonder succes. Toch zou hij IJsbrand en Minnestral en De Broeders wel waardeeren. Ook Sirius II.

Ik ben gevraagd te spreeken, in Den Haag en Amsterdam, ik zal als onderwerp opgeeven: ‘Oover Heiligen’.

vrijdag 17 december

Stiller en zachter. Er wordt schaatsengereeden. ▫ Ik ben nog zeer gedéprimeerd. Geen lust in den arbeid. Ten minste niet in het drama. Mijn zelf-schatting is zoo enorm gezakt. Bijna alles vind ik minderwaardig. Dat mag goed zijn, maar ik moet rechtvaardig blijven.

Ik had verkeerd gezien met Aagot - ze was eeven lief als altijd, en er was niets tusschen ons dan mijn sombere argwaan.

zondag 19 december

Dooiweer, grauw en somber. ▫ Vrijdag was Annie bij ons, en er kwamen berichten van Marie Thérèse, en wonderlijk genoeg - van Hatch, die wij vroeger + noemden en in één broederschap dachten met ♁. Maar hij had zijn ijdelheeden ingezien, zooals hij zeide, en voelde nu 'hopeless'. ▫ Maar mijn lieve vrouw kreeg troost. De presentie die zij voelde was niet alleen die van ♁ maar van onzen Heer zelf. ▫ Het vervulde haar zeer en ze was gelukkig. Ik had het moeyelijker. ▫ Ik dacht vanmorgen dat het misschien die landschappen waren, die ik zoo onverwacht en duidelijk zie, die mij als een wenk zouden moeten troosten.

Een weelderig dejeuner in Amsterdam met Holkema, Salomonson, Roelvink en ik. Het hinderde mij niet. Had geen invloed op mij, goed noch kwaad.

Van morgen een z.g. vasten brief gehoord, van de bisschoppen aan de geloovigen, op den 4^{e} Zondag van de advent. ▫ Het ging teegen het socialisme. En ik voelde een heevig protest in mij oprijzen. ▫ Dit zal ik niet verloochenen. Dit is het recht, dat ze op die wijze buitensluiten.

maandag 20 december

Mistig, vriespunt. Morgen solstitium. ▫ Gister avond naar het lof, waar ik mij weer ergerde aan den geestes-dwang, het verbieden van lectuur. Alles voedsel voor schisma.

Daarna de Pool-tocht van Shackleton gezien in de bioscoop. Het was prachtig. De landschappen, de dieren, pinguins, zee-olifanten. De jongens genooten. We waren om elf uur thuis.

Mijn leezing oover Heiligen gaat niet door. Ze willen niet, om dien titel.
Van morgen was ik weer wat meer verzoend met mijn drama.

dinsdag 21 december

Een paar uuren mooi weer. Nu weer koud en guur. ▫ Gisteren met Castro gegeeten, in een duur restaurant. Ik was opgewekt en praatte veel. Ik sprak de Londons, die in een burgerlijk pension woonen. Maar ik was verheugd omdat ik hem tot inzicht kreeg.
Ik schrijf aan het tweede bedrijf. Als Lize Kuyper er geen muziek bij maakt dan is het toch te speelen.

donderdag 23 december

Dooi, de grond weer oopen. Gisteren harde reegen. ▫ Ik hoorde nu toch dat Isméa in Januari gespeeld zal worden. Ik schrijf aan het tweede bedrijf van Beati Pacifici.

vrijdag 24 december

Veel reegen! ▫ Wij gaan van nacht naar de mis. Hugo is uit eigen beweeging een heelen dag in bed gebleeven om toch vooral goed wakker te weezen in den volgenden nacht.

zaterdag, eerste Kerstdag

Heerlijk zacht weer met wat zonneschijn. ▫ De bijen deeden een reinigings vlucht. Ik voelde zooiets ook in mijn ziel. De tranen zijn dichtbij den heelen dag.
We stonden om drie uur op, Truida en de jongens. Om vier uur begon de nachtmis. Ik voelde ongemakkelijk, en had pijn in de knieën en in mijn hart van 't knielen. ▫ Maar de twee-en-eenhalf uur waren in een oogwenk om, en het speet ons allen dat het uit was. Het was prachtig, en zoo vonden wij 't allen. ▫ 't Diepst trof mij het communieeren van al die menschen. Het stille, ordelijke en plechtige. Geen dringen en geen onwaardig gebaar.

aant. De handen gevouwen of aaneengeslooten. En oover al die gezichten die ik op straat minderwaardig vind, lag een zeekere waardigheid, waardoor ze niet meer hinderden. Oude heeren en jonge kinderen, allen met die gevouwen handen. Ik moest toen schreyen. Misschien omdat ik er buiten stond en niet mee mocht gaan, om het Jezus-brood. En ook omdat ik mijn leeven zoo onwaardig en onrein vond. Mijn heele leeven is zoo vuil en verward. Ik griezelde van mezelven.

maandag 27 december

Het waren goede Kerstdagen. Het weer was subliem. Zacht en zonnig, des nachts met heldere maan in zilvergrijze wolken. ▫ Ik wandelde in Spanderswoud met mijn lieve vrouw, die gelukkig was. ▫ Des avonds kerstboom, met de kinderen/ Ilonka, en madame Küsters en haar lam kindje, Olga.

Ik voltooide het tweede bedrijf en schreef de geschiedenis op van de ernstige Pao-sse, om die later uit te werken, als drama.

dinsdag 28 december

Zoel, rustig weer. Vochtig. ▫ Ik slaap goed en had een fraaye droom, van een rots-landschap en een klein smal paadje.

Ik was gister zeer droevig, met diep schuldgevoel. Het ellendige besef dat ik mijn leevenstijd verbroddeld heb. ▫ Van daag wat rustiger.

woensdag 29 december

Zacht, mooi weer. ▫ Ik ben weer zeer neus-verkouden. Van morgen was ik wel graag in bed gebleeven. Maar nu - half twaalf - ben ik weer geheel in orde. ▫ Het was de dag van de eerste communie van Hugo Deodaat en Evert. Ik was bij de kinder-mis. En goede pastoor van Hinsberg noodigde ons op 't ontbijt.

donderdag 30 december

Verkoudheid beeter. Ik schreef aan 't Roode Lampje en corrigeerde

aant. het tweede bedrijf van Beati Pacifici. ▫ Oover dit laatste heb ik geen oordeel. Er zit wel tooneel in, en 't is ook rijk aan handeling, en de geest er van zal 't publiek wel sympathiek zijn, vooral in Holland. ▫ Maar ik ben al zoo vaak teleurgesteld. Zullen ze er aan willen? Er zit geen ‘realisme’ in.

vrijdag 31 december oudejaar

De dag begon slecht. De twee jongens die seedert hun eerste kommunie zoo lief waren en vol goede voorneemens, waren weer uitgelaten aan 't stoeyen van morgen, kreegen als gewoonlijk ruzie en sloegen elkander de neus aan bloed. Het was een bedroevend schouwspel, de twee driftige kinderen, alles met bloed bespat en hun arme moeder ten einde raad ▫. Daardoor ben ik nu stil en droef. Ze hebben zooveel liefs en goeds de kinderen. Wij zijn te zwak om ze goed op te voeden. Mijn vrouw is, tot geen inspanning in staat en ik ben te traag, te verstrooid, soms te goedig, dan weer te heftig.

Dit jaar was wel een buitengewoon jaar. Veel mooi weer. Voor mij als het gewigtigste het verblijf in de Abdij.

Goede en prettige dingen waren: mijn verjaardag, de reis met Hjalmar, mijn verblijf aan zee.

Ik begon in Oosterhout aan het Roode Lampje en schreef daaraan tot nu toe.

Ik schreef Isméa en de twee bedrijven van Beati Pacifici.

[1921]

nieuwjaarsdag

Zoel weer. Stil. ▫ Mijn goede buurman en vriend Philip van Nierop stierf gister avond. Hij leed al lang aan een hartkwaal en ik bezocht hem gereegeld. Hij was zeer goedhartig en lief ook voor mijn jongens. Wij zijn bedroefd omdat hij stierf zonder troost, zonder een vroome oovertuiging.

Dit koomende jaar hoop ik Beati Pacifici te voltooyen. Voorts het Roode Lampje II en misschien een zang van Schijn en Weezen. En dan het vervolg op Jezus' leer en verborgen leeven.

zondag 2 januari

Zacht bedekt weer. ▫ Ik kreeg de biografie van R. Rolland, door Stefan Zweig.

Ik voel me nog niet lekker, en ook zeer droevig. Ik heb zoo weinig voor van Nierop gedaan, en hij gedenkt me met dankbaarheid in zijn testament. En hoe weinig deed ik voor hem, en hoe veel deed hij voor mij!

maandag 3 januari

Stormachtig. ▫ Hypochonder. Werk aan 't 3^{e} bedrijf.

woensdag 5 januari

Reegen - donker - zoel. ▫ Gister begrafenis van Philip van Nierop. Het heeft wel indruk op me gemaakt. Het was donker, buyig, stormachtig weer, en dan is Muyderberg zeer naargeestig. Maar de begraafplaats zelf is geweldig en imposant - een enorme vlakte, misschien honderd Hectaren of meer, en geheel woest en vol groote grafzerken. Het is er een grootsche wildernis. ▫ Het huis van den portier herinner ik mij altijd als een toppunt van leelijkheid en naargeestigheid. Maar dat is gisteren anders geworden. Het is nu, in herinnering imposant en niet zonder aantrekking, want booven in een groote zaal stond een eenvoudig maal van broodjes en koffie gereed. ▫ En dan het Hebreeuwsch zingen, onder het voortgaan, dat me trof. Er is iets uiterst doordringend, sonoor, indrukwekkend in die taal. Ik hoor de sterke klanken nog. Het is niet mooi, maar geweldig sterk. Ik begrijp dat ze magisch werken, die klanken. Ze roepen en dwingen.

Hugo was mee-gefietst, hij hield van den goeden Philip en wou er bij zijn, zoo reed hij in reegen en wind achter den stoet. Maar als gewoonlijk liet hij zijn pet thuis. Toen mocht hij niet binnenkoomen om het ongedekte hoofd. ▫ Maar het gelukte ons toch de pet door een sjaal te vervangen en Hugo kreeg zijn toelating, en liep mee achter den roependen Hebreeër, en kreeg zijn lekkere broodjes met zalm en kaas, en zijn kop koffie. Hij was blij gegaan te zijn en ik heb ook een goede herinnering. God zeegen den goeden mensch, ook in *zijn* geloof, en neeme hem barmhartig tot zich.

vrijdag 7 januari

Druilig, donker, reegenachtig. ▫ Gister morgen in de kerk. Drie-koningen. 's Middags éven naar Amsterdam.

Mijn droomen zijn weer mooi, als altijd in Januari. Ooverdag hartsgevoelentjes.

De opbrengst van mijn boeken is 4000 in plaats van 5500 zooals 't voorig jaar. De lezingen zijn 1700 minder.

zaterdag 8 januari

Heerlijk, zonnig, mild weer. ▫ De voogeltjes beginnen schuchter. Het geele klimplantje bloeit.

Gister was Annie bij ons, en ♁ sprak.

maandag 10 januari

Zoel, winderig maar mooi weer. ▫ Ik werk aan 't R. Lampje en aan Beati Pacifici te gelijk. Ik moet veel aan d'Albert denken. Ik wou met hem in contact zijn.

Ik droom weer vreemd en liefelijk. Een groot park, bij een kasteel waar ik logeerde. Ik wandelde met van Gennep, de vader van pater Jan, en de nachtegaal begon te zingen. Ik hoorde hem volkoomen duidelijk. ▫ Ook een lange uitreekening oover ‘coram publico’ of ‘coram populo’ waarin ik heelemaal geen weg meer wist.

woensdag 12 januari

Prachtig, stil, zonnig weer. ▫ Gisteren vergadering van 't Instituut, met Brouwer, Mannoury, van Ginniken en ik. In de apotheek op de Oovertoom. ▫ Discussie tusschen twee wiskunstenaars die elkaar scheenen te begrijpen, hoewel ik er hoegenaamd niets van kon volgen. Want als ze met hun waereld-punt en waereld-lijn beginnen dan heeft dat voor mij geen beteekenis meer. Ook van Ginniken erkende er niets van begreepen te hebben.

donderdag 13 januari

Mooi zacht weer. ▫ Gister avond Electra gezien, met de muziek. Het was mooi, ik was in bewondering.

aant.

vrijdag 14 januari

Mooi zonnig weer, maar kouder. ▫ Ik schreef oover Electra. ▫ Ik zal weer naar Antwerpen moeten gaan.

zaterdag 15 januari

Mooi, vriezend weer. ▫ Een droevige, sombere morgen. Mijn stuk Isméa weer afgeweezen, na allerlei gedraai en gelieg. En ik zelf daardoor verslagen, terwijl ik het toch niet wil.

zondag 16 januari

Mooi weer. ▫ Zeer zwaarmoedig. Het leeven een kwelling. Niemand die 't niet ondervond kan mijn lijden begrijpen.

woensdag 19 januari

Heevige stormen. ▫ Gister was ik met Truida in Haarlem. We werden door een geweldige bui oovervallen, en vluchtten nog bijtijds bij Kooy, waar wij verwacht werden. Wij waren ook bij Valérie.

Vanmorgen een brief uit Antwerpen, die mijn voorstel aanneemt. Ik vond het zeer onplezierig, maar had niet de innerlijke stem die zegt: niet doen! Inteegendeel, het is: ‘wel doen!’ Ondanks den teegenzin. Truida werkte niet mee, maar ik was vastbeslooten. ▫ Toen kwam verheldering en ik begreep wat ik daar zeggen moest. Ik moet oover Kerk en Communisme spreeken. Daarvoor ben ik de aangeweezen persoon en is België het aangeweezen land. ▫ Ik wil ook mijn stem verheffen teegen die arme geplaagde Flaminganten die vervolgd en opgeslooten worden, hoewel er geen enkele werkelijk verraad heeft gepleegd.

vrijdag 21 januari

Stil, zacht weer. ▫ Gister schreef ik een tweede stuk oover Electra. ▫ Als ik aan mijn voordracht wil gaan werken dan oovervalt mij een gevoel van leegte, van machteloosheid, van gemis aan zelfvertrouwen. Dat werkt zeer beklemmend. Ik ondervond het wel eens meer, maar nooit zoo sterk. Maken demonen gebruik van de veroudering van 't lichaam? Ik weet dat

alle gedachten en woorden er nog zijn, maar ik kan er niet bij. Op eens komt dan alles weer in 't licht. Ik zal dus doorzetten, hoopend dat God mij steunen wil.

Ik was weer bij Aagot-Oki - mijn vriendinnetje. Ze lieten me teekeningen zien die ze mooi vond. Van een schilder Edzard. Afschuwelijk demonisch werk. En het jonggetrouwde vrouwtje lijkt zoo rein, zoo zuiver, zoo naïef, zoo onschuldig. Is dat niet zoo? - Hebben demonen vat op zulk een blanke ziel? Of is ze anders dan ze lijkt? Ik ben er graag, in het kleine, keurige huisje, met het jonge mevrouwtje, de hond, het kleine huizer dienstmeisje van 14 jaar. En de echtgenoot een blonde bloozende jongen, die vroeg of hij mij oom Freekie mocht noemen.

zaterdag 22 januari

Storm. ▫ Wel rustige dagen. Ik werk aan de Antwerpsche leezing.

Maar geldbezwaren. Er is geen uitweg die ik zie. Ik zit hier vast en zou niet weeten wat of waarheen. ▫ Wel ben ik minder arm dan eenige jaren geleeden, tot nu toe. Mijn huis is nu met den grond en alle onroerend goed wel 100.000 waard - en de hypotheek verminderd tot 22000 en dan heb ik nog ongeveer 10.000, denk ik, contant. ▫ Maar de uitgaven zijn enorm, het huishouden alleen 500 per maand. De tuin 100 per week.

maandag 24 januari

Motreegen, gister storm. ▫ Ik las gister de geschiedenis van het Tsarengezin, en ben er nog zeer van vervuld. ▫ Die beschaafde, elkaar innig liefhebbende menschen, die mooye, lieve meisjes en die lieve, ziekelijke jongen, de man, eeven goed huisvader als hij slecht heerscher was - en dan dat einde! - het bloeddorstige sadistische schieten op dat lieve, onschuldige gezin tot ze allen dood waren. ▫ Het is ontzettend en afgrijsselijk.

woensdag 26 januari

Reegen. ▫ Van morgen bericht dat ik naar Amsterdam moest, daar Schmidt mijn paspoort niet kon halen. Jaap London had hem naar Hilver-

aant.

sum besteld. ▫ Dat sloeg mij als een physieke slag. Het kroop oover mijn gansche lichaam. Een grimmige bui van melancholie. Dan denk ik: altijd door zóó, zoo is de hel.

In Amsterdam, aan dat onzalige consulaat liep alles mee, en ik was binnen twee uur weer op Walden, met de pas. ▫ En dan voel ik vermoeid, door de somberheid.

donderdag 27 januari

Bedekt, 40° N. wind. ▫ Van morgen zeer zwaarmoedig. Ik weet dat de reis mij goed zal doen, vooral als ik dan weer thuis kom. Maar ik zie er toch geweldig teegen op.

Ik las deezen morgen dat Bertus redacteur wordt van een nieuw weekblad - tweeweekelijks - met Frans Coenen en Fischer. Dus een herleeving van de Nieuwe Groene. ▫ Het zal wel een dood-gebooren kind zijn, maar het hindert mij toch dat Brouwer zich daarvoor heeft laten vinden.

maandag 31 januari

Antwerpen. Mooi lenteweer. ▫ Een rijke tijd, als met vroegere leestochten. ▫ Het begint hachelijk, een geforceerde marsch naar 't station met een zware koffer omdat het rijtuig niet kwam. Maar 't bekwam mij goed. Ik zat in een warme coupé en ik voelde geen oover vermoeyenis. Mijn hart schijnt toch nog valide.

Ik werd ontvangen door J. Muls aan 't station en toen in het huis van de Groodt, een medicus, patholoog anatoom, de vrouw een Vlaamsche van Fransche afkomst, Juliette Adant. Zware Rubensvrouw, net als Magda Peeters, maar boovendien zeer intellektueel en kunst-lievend, ze leerde zichzelve Bengali en Hebreeuwsch, en kon Tagore leezen in 't oorspronkelijk. Ze heeft vijf kinderen, waarvan de oudste 8 jaar. Ze was vol van Tagore, die bij haar gelogeerd had.

Gister aten wij bij haar (30 Jan.) en kwam zij aan tafel in Indisch kostuum.

Des middags, op een schoonen voorjaarsdag, waren we naar Mortsel gegaan en daar zag ik het teekenwerk van Servaes, waaroover groot conflict heerscht tusschen katholieken en kunstenaars. ▫ Ik vond het, zooals ik wel dacht, ook leelijk en 't ontroerde mij niet. ▫ Het was te zien in een kapelletje bij het Karmelieten Klooster. ▫ Ik knielde voor het roode lampje. ▫

aant.

Toen gingen we naar Cante-Croy, het kasteel dat de Groodt gekocht heeft en herstellen gaat. Een zeer romantisch plekje bekend uit de geschiedenis, wooning van cardinaal Granvelle. ▫ Een oud verwaarloosd gebouw, in een gracht rondom, ooveral fraaye, stemmingsvolle aspecten. ▫ Ik noemde mijn gastvrouw: ▫ de Rani van Cantecroy.

De leezing was goed. Ik trof in 't hart geloof ik, en voelde voldaan. ▫ 's Avonds een fuif, waar veel gegeeten/ gedronken en gespeecht werd. Het was me of ik weer in Amerika was. Ik hield ook een kleine tafel-reede, en vond den juisten toon. ▫ Het duurde tot twaalf uur en de Vlaamsche advocaten waren zeer tierig.

Het trof mij dat het Vlaamsche element stellig veel sterker was dan het Fransch-Belgische. Niet alleen in aantal. ▫ De Fransche heeren die er waren, poogden Vlaamsch te spreeken, hetgeen zeer slecht ging.

Ik sliep goed en voelde vrij rustig. Ik logeerde in hetzelfde rare huisje dat Joors decoreerde met Jozef Muls. Veel trappen/ een smal en hoog huis.

Ik kon niet in de Kerk, die was digt, maar ik zag de Schelde en 't museum, en in Mortsel het kapelletje.

Gister avond diner bij de Groodt, met een medicus, Peterman en zijn vrouw, een Lodewijk Antrop, leeraar aan 't conservatorium, en Frank den Bulk, een jonge musicus (‘muziekant’ zeggen ze hier) die ons prachtige muziek liet hooren, van Russen (Musorgski) Spanjaarden (Turino) en van Chopin en Grieg.

Ik zelf las gedichten, en deed het nog al goed.

Ik kreeg ook bezoek van de strijdende flaminganten Floris Couteele die in Leuven studeert een schrandere flinke jonge man, met politiek besef Marnix Gijsen. ▫ En dan de dochter van Valerie Braakensiek. ▫ Valerie Kries, die ook zeer Vlaamsch voelt. En Herman Vos, die twee jaar als activist gevangen zat. ▫ Tot mijn genoegen hoorde ik dat juist de Katholieken het meest revolutionair zijn. Dat klopt met mijn bedoelingen. ▫ Het land is hier geheel katholiek, maar verslapt in het geloof. Ik zag aan tafel maar één dame zich bekruissen.

3 februari

Walden. Prachtig weer, des nachts om 't vriespunt, dan mist, nu heerlijke zon, de bijen vliegen weer. ▫ Gister middag kwam ik thuis. De somberheid was van me geweeken. Ze kwam eerst weer toen ik mijn post geleezen had, en voelde hoe ik weer was in het eigen land van de profeeten.

aant.

Maandag deed ik een auto-rit met Juliette de Groodt, en zag de diergaarde, terwijl zij mij raadpleegde omtrent haar moeyelijkheeden. Haar huuwelijk een ‘mariage arrangé’/ de man een materialist. Ik kon nog al stellig spreeken.

Om 5 uur ging ik naar Leuven. De indruk was treffend. De ruïnen nog ooveral, somber en woest en daartusschen nieuwe gebouwen en een caroussel, leelijk, pleister bouwwerk.

De voordracht slaagde zeer, - ik vertrouwde geheel op heilige hulp, en die bleef niet uit. Ik sprak ook meer in Katholieke geest dan ooit. Ik pleitte eigenlijk vóór het katholicisme, aan deeze katholieke universiteit. De geestdrift was groot en weldadig.

Wij kwam<en> 's avonds nog bijeen bij prof. Noyons, daar was ook professor Rutgers en Carnoi, den Waal, die vóór de Vlaamsche zaak is. ▫ Ieder had oorlogs ellende ondervonden, en alles was nog vol herinnering aan vreesselijke gebeurtenissen.

Ik sliep heerlijk en reisde Dinsdag terug oover Aerschot en Lier, het land van Pallieter. Het trok mij aan, het was heerlijk weer, en de Nethe - maar een klein stroompje - lokte als tot zwemmen. ▫ Ik lunchte nog bij de Rani, en ging om 4 uur uit Antwerpen, en logeerde bij Hans en Marietje. Toen lunchte ik nog bij Kooy - kreeg daar ook weer harts-confidenties. Ik ben blij voor haar dat ze van dien man afgaat. ▫ Thuis alles goed - maar de Domper er op.

Op de gansche reis las ik in de Relativiteitstheorie van Lämmel. Het gaf mij wel veel opheldering, hier en daar. ▫ En het gaf moreele steun. Het nam de doods-schrik weg. Het R.P. beteekent een uitzicht oover den tijd heen, dus ook oover den Dood. Ik voelde het, rust-geevend.

zaterdag 5 februari

Kil, grijs weer. ▫ Ik ben weer wat verkouden. De neus plaagt. Donderdag was Annie er, en wij kreegen een lang en mooi bericht van ♁. Alles voor het tweede deel van J. Leer en leeven.

Met veel voldoening denk ik aan mijn vlaamsche tocht. Ik schreef er oover in de Groene, en zal ook de reede uitgeeven als brochure.

Ik las in oude dagboeken. Het zijn wel de aanteekeningen van een dichter en een kunstenaar - en het zal meer schande zijn voor mijn volk dan voor mij, dat mijn werk nu al 15 jaar miskend ligt. Ik denk vooral aan mijn

dramatisch werk. ▫ Welk een verwaarloozing! ▫ Ik spreek zonder bitterheid, denkend om mijn domheeden en fouten - maar mijn kunstwerken verdienden beeter. Lioba, in 't geheel vier malen gespeeld, eens in Duitschland. De Broeders nooit, Minnestral, de Zendeling, de Stamhouder nooit, Don Torribio een keer of tien, IJsbrand ook een dozijn malen. De Bokkerijder zes maal, Paleis van Circe drie of vier maal, Isméa nog ooveral geweigerd. ▫ Maar desondanks ga ik voort. Ik voel dat ik in Moeder en Zoon iets sterks en moois kan geeven. Misschien noem ik het Trots Verbrijzeld, die oude titel die mij vroeger zooveel door 't hoofd speelde.

maandag 7 februari

Koud, grijs om 't vriespunt. ▫ Gister een wandeling naar Laren, heen en terug, met Hugo. Prettig. Bij Jet Wolterbeek geweest die te bed lag. De krankzinnige zoon is nu bij haar aan huis, maar spreekt wat te veel oover ‘slachten’ en zegt dat hij slachter is, en de menschen moet helpen zichzelf te slachten. Om niet heel gerust te voelen.

Ik las het boekje van Jozef Muls, in 't rijk der stilte, een aardig interessant boekje, oover kunst en de oorlog.

dinsdag 8 februari

Stil, grijs, kil. ▫ Gisteren in Amsterdam. Voordracht van Faddegon oover het eeuwige en het menschelijke woord bij de Indiërs. ▫ Dag en nacht periode van de schepping. ▫ Aan 't einde van den nacht wordt door den Dood en den Honger in opdracht van Brahman de waereld opnieuw geschapen. Het woord, als woordklank is eeuwig en Brahman schept door de stem. ▫ Het had de vorm van een twistgesprek.

Ik zag het aardige schilderij van Lizzy: Diagnose. Ik ontmoette van der Horst die oover Minnestral sprak.

's Avonds was Brouwer en Borel aanweezig. Ze hadden veel pret met elkaar. Dan is Brouwer zoo zwak, en Borel heeft er plezier in, hem omlaag te halen.

Ik was wel iets hoopvoller. Vandaag weer naar Amsterdam. Maar ik geloof meer in mijn werk.

aant.

woensdag 9 februari

Stil en grijs, somber weer. ▫ Gister weer in Amsterdam. Een ellendige dag. Redactie vergadering. Gesprek met Giza. Toen naar de voorstelling in 't gebouw Carré. De Roovers. Ik vond het leelijk en dom, innig antipathiek. Ik sprak Heyermans niet. En verdween. Giza achterlatend.

Ik ben uiterst neerslachtig, en voel mij vreemd, alsof ik de herinnering niet kan onderscheiden van wat ik gedroomd heb en beleefd heb. ▫ Het was wel een akelige dag, zooals ik er maar weinig beleefde.

donderdag 10 februari

Guure N. wind. Geen vorst. ▫ Ik heb dankbaar te zijn voor een goede nacht en verkwikkende slaap. ▫ Maar ik ben nog eeven somber en diep zwaarmoedig. Alles doet me pijn, en het leeven heeft geen aantrekking meer voor me. En het contrast met mijn betrekkelijk opgewekte jeugd en na-jeugd is zoo droevig.

Uit Vlaanderen hoor ik niets. Het waren goede dagen, maar alweer verstorven.

vrijdag 11 februari

Koud en grijs. ▫ Ik ben zeer gedeprimeerd. Welk een droevig eindeloos getob - het leeven. En dan ben ik nog een van de meest bevoorrechten. ▫ Ja, er zullen wel weer opgewekter momenten koomen. Maar kan er iets koomen dat de verdragen ellende goed maakt? ▫ Hier is 't alsof Jezus mij verwijtend aanziet. Het is alsof ik Hem verdriet doe en beleedig door zoo bitter oover 't leeven te spreeken. Het is toch Zijn werk en Hij kon blijkbaar niet anders doen, en Hij zal goedmaken wat te kort is gedaan. ▫ Mijn hand schrijft het. Mijn hart moet geduldig zijn.

maandag 14 februari

Winderig, vrij goed weer. ▫ Zaterdag en Zondag bij Martha op Noordwijk a/zee. Ik fietste van Haarlem, de mooye tocht. Het was er mij lief, daar in Noordwijk, met Martha, Hans en Marietje en Jansje Vioen. ▫ Ik ging Zondag naar de Kerk, en de goede Jansje drong er op aan. Ze wist zeeker dat ik er toch toe koomen zou.

aant.

Gisteren weer thuis, in dagboeken gesnuffeld. Ik kreeg meedelij met mezelven, om al dat worstelen en al die kwelling. En aandoenlijk is dat telkens weer denken: nu ben ik er! En och arm! dan begint het pas. ▫ Nu ben ik oud en er valt niet veel meer te herstellen.

woensdag 16 februari

Paul's verjaardag. Zonnig en zacht lenteweer. Viooltjes.

Maandag leezing van Mannoury, oover waereldpunt en waereldlijn. Hij sprak voortreffelijk, denkend en vindend onder 't spreeken. Een zeer bizondere prestatie. Ik volgde met onafgebrooken aandacht, 1½ uur. ▫ Het verschil tusschen Passé défini en Imparfait. De waereld als een film, een kolom van film-plaatjes, waarvan de doorsnee gelijktijdigheid is. De vóórkegel en na-kegel, met het nu, het moment tusschen beiden, als de punt van een zak.

Ik ging met Brouwer naar huis. Hij zeide ziek te zijn geweest en ik begreep dat het begin van t.b.c. was. Ik had hem zoo lief, hij was vriendelijk en hartelijk. Als hij maar vleesch wou eeten.

Gisteren niets bizonders. Ik kreeg het boek van Pieter van de Meer de Walcheren ‘Journal d'un converti’.

Ik schreef oover Kropotkin voor de Groene. Ook nog oover Vlaanderen. En een stukje voor le temps nouveau.

donderdag 17 februari

Mistig, stil, donker. ▫ Ik ben nog steeds vervuld van die vreesselijke Tsarenmoord. Ik las een uitvoerig verhaal in de Illustration. Ik moet er steeds aan denken, met een misschien wat ongezonde belangstelling. Het is al een afschuwelijke gedachte dat we met zulke booswichten in een waereld leeven, en in één ras. Het gezicht van den hoofdman in den moord is ontzettend van woeste wreedheid. Men zegt dat hij een jood is. Maar dit lijkt me een tendentieuze opmerking.

Ik schrijf aan 't 4e bedrijf, dit is geheel in jamben, waardoor de wildheid van 3 wordt bedwongen en gestiliseerd. Ik zal dit werk toch ook voor 't tooneel gereed maken. En ook uitgeeven. Zalig de vreedestichters. Kindren Gods.

aant.

maandag 21 februari

Paul's sterfdag. Het is even prachtig weer als in 1913 en ook verleeden jaar. ▫ Ik was Vrijdag bij mijn lieve Aagot, er is iets zeer reins en gelukkigs in die liefde van het jonge, gelukkig gehuwde vrouwtje.

Ik voel voorjaarsgevoelens.

dinsdag 22 februari

Mooi weer, nachtvorst. ▫ Ik moet aanstonds naar Amsterdam, naar een receptie van de Amerikaansche gezant.

Gister wandelde ik met Oki oover de Meent. Het was heerlijk.

Ik las in de ‘Koele meeren’ gisteravond. Het is een merkwaardig boek. Sterke stemmingen stijgen er uit op. Het boeide mij meer dan Marie Thérèse. Ik wantrouw de echtheid van een sentiment niet graag. Maar M. Thérèse maakt het te erg soms. Ze is zoo mooi, zoo braaf, zoo vroom - en ze weet dat zoo goed. Ze spreekt steeds van haar ‘pauvre petit coeur’ en van het ‘bloemetje’ dat Jezus plukt. Het ergst vond ik die ‘communicatie’ van de Vader en de H. Geest dat hun eenige zoon Jezus getrouwd was met M. Thérèse. Dit vond ik blasfemie, en maakte me wee. ▫ Ik kan veel verdragen, maar dit was te erg.

donderdag 24 februari

Prachtig weer, nachtvorst. ▫ De receptie in 't Amstel hotel vond ik prettig. Ik zag veel oude en halve kennissen, en ik voelde mij - voor één keer - niet misplaatst en ongelukkig. Oki was er ook.

Ik bad in de kerk in de Obrechtstraat, en ik vroeg om steun. En nu werd ik zeer duidelijk geholpen. De vriendelijke mevr. Muysken vroeg mij of ik met haar auto terug wilde gaan, en ik nam dat dankbaar aan. Ik was veel beeter geworden.

Gister de juffrouw-verkoopster ontvangen, die zooveel doet voor mijn boeken.

vrijdag 25 februari

Steeds prachtig weer, met nachtvorst. ▫ Ik was gister in Haarlem voor de veiling, en in dat veilingslokaal, dat aan een voordrachtzaal deed denken,

voelde ik sterke antipathieke invloed, onzeggelijk naargeestig. Zoo was het vroeger met het leesgezelschap, in Bussum, dat ik beschreef in de Nachtbruid.

Ik at bij Marie Kooy en ging met de electrische tram naar Amsterdam. Ik was zeer ontevreeden met mezelven, en verwachtte een slechte dag. Maar ik voelde zeer opgewekt, in de frissche atmosfeer. Des nachts al, wandelend van 't station. En van morgen nam ik een koud bad, en ik voel verheugd en opgeruimd. ▫ Ik word toch zeeker met andere maat gemeeten als de meeste menschen. Ik voel mij onwaardig en toch word ik door vreugd en werkkracht beloond.

zaterdag 26 februari

't Weer is veranderd. Koude N.W. wind. ▫ Ik ben zeer ongelukkig en alle winst van Dinsdag is weer verspeeld.

maandag 28 februari

Grijs, koud weer. ▫ Gisteren schreef ik het laatste bedrijf van de ‘Kindren Gods’ ten einde. ▫ Ik las het mijn lieve vrouw voor. ▫ Ik zou er gelukkig door zijn geweest, als de demon in mij was bedwongen. Maar ik voel mij nog in zijn macht. ▫ Het stuk is een daad van deemoed, zooals de ‘Koele Meeren’ één gespannen daad van liefde en deernis is. ▫ Wat ik geef is eenvoudig en begrijpelijk. Schijnbaar conventioneel op een al te bekend thema. Maar dat thema is nooit nog met deeze ernst en liefde behandeld. ▫ Ik schreef Royaards of hij er zijn kracht aan wijden wil. Dan alleen kan het gelukken.

dinsdag 1 maart

Grijs en kil. ▫ Gister een prachtige bijeenkomst. Gebeurtenissen uit de 40 dagen na de opstanding. Verschijning van Jezus bij Pilatus, als hij Claudia vermaant tot haar man terug te keeren.

De demon is echter nog in me.

woensdag 2 maart

Kil, grijs weer. ▫ Ik las de ‘Cel-brieven’ van Wies Moens. Dat is weer

aant.

frisch en goed werk, waarin leeven en waarheid zit. Zoo iets geeft Noord-Nederland maar zelden.

Het gaat slecht met mij. De demon laat me niet los.

Onze pastoor is gister morgen gestorven. Truida en de jongens waren zeer bedroefd, en ik ook schreide. Ik bad voor hem aan tafel. ▫ Zulk een geval maakt ernstig, en ook beeter. Waarom is Satan bang voor een droeve, maar verheeven gemoedsstemming? Dan vlucht hij.

Ik herlas de onvoltooide werken. Ik zal eerst het roode Lampje voltooyen. Dan Sirius. En dan het tweede boekje; Jezus' oopenbaar optreeden. ▫ In Sirius allereerst de vader, scherp, fel, verbitterd. Het leeven in het kamp. Dan zijn tocht door Soviet-Rusland, Japan - zijn intocht in New-York. ▫ Het tooneelstuk ‘Trots verbrijzeld’ moet wachten.

Nog steeds drukken geldzorgen. Ik kan niet boekhouden.

zaterdag 5 maart

Grijs, maar voorjaarsklanken en geuren. ▫ Gister begroeven wij het lichaam van onzen goeden pastoor. Hoe spoedig hecht men zich aan een goede geestelijke leider. En hoe snel komt een zeedelijk goede richting in een menschengroep tot zijn recht. Hoe zuiver waren zijn motieven. Hoe goed deed het te kunnen vertrouwen op de eerlijke en liefdevolle bedoeling.

Ik herlees de Histoire d'une Ame. Met veel meer voldoening. Zulke leevens moeten ons vóórlichten.

zondag 6 maart

Onze gedenkdag. Ik gaf bloemen, anjers, als altijd. ▫ Gobineau voorziet dat het menschengeslacht spoedig uitsterft. Hij vindt dat niet erg, maar wel de degeneratie. Maar een troostende verklaring schijnt hij niet te zien.

De verklaring is deeze: ▫ Alle soorten en geslachten zijn tijdelijk, gaan voorbij, sterven dus uit. ▫ Ook de mensch. Maar deeze is bewust van onsterfelijkheid, en zoekt verlossing vóór de fatale inzinking begint. Als dan de golf op zijn hoogste punt is dan vormt de mensch een brug als de reegenboog en zijn Verlosser wijst den uitweg. Dus in den sterksten bloei van het menschengeslacht, dan springt de mensch oover op 't heemelsche land dat dan in zijn bereik is, en daar is hij gered. De regenboog is altijd als brug gezien. ▫ Doet hij de sprong niet dan zinkt hij met het ontaardende geslacht weer neer en sterft met het geslacht uit. Dat wil zeggen: hij verzinkt

aant.

in een eeuwige (zeer lange) periode van onbewustheid, totdat hij weer opdoemt op een andere planeet, na aeonen en aeonen/ en daar tot bewustzijn komt.

Jezus is de redder die de hoogte van de golf afwacht en dan van uit zijn eigen eeuwig en goddelijk land tegemoet treedt aan hen die den sprong met hem willen wagen. En toen wij niet dorsten deed Hij ons de sprong vóór.

Het is dus met ons als met de acrobaat aan een zweefrek, die op het kritische moment zijn stok loslaat en de andere stok die hem tegemoet zweeft grijpen moet. Durft hij niet of grijpt hij mis dan valt hij in 't net. ▫ Jezus is 't die hem het andere zweefrek toezendt. De dood is het moment van ooverspringen. ▫ Evenzoo de loods die aan boord van een schip moet koomen en een gunstig ‘zeetje’ afwacht om op de touwladder oover te springen uit zijn boot. Zijn boot is 't aardsche leeven. Hij springt oover op het groote schip, de heemelsche waereld van begrip en schoonheid. ▫ Jezus reikt hem de hand bij 't aan boord klimmen.

Dit is ook het ‘alles laten varen, van alles afzien, zich geheel geeven’ om van het eene zweefrek tot het andere te koomen.

> Formido mortis morte pejor
> non potes vitare mortem sed potes
> contemnere.

Scaliger

maandag 7 maart

Gister avond kreeg ik het duidelijk inzicht in het nieuwe tooneelspel, Trots verbrijzeld. De zoon minacht de moeder en plaagt haar. Zij is van lage afkomst/ de zoon is aristocraat-nieuwlichter, vol hoogmoed. De moeder is vroom, vol toewijding en stille zelf-verloochening. De jongen spot met haar vroomheid en profiteert zonder dank van haar goedheid.

Ook Sirius voelde ik groeyen. Ik breng er bekende menschen in. Lloyd George, Wilson.

De moeder is als het weeke water, dat de trotsche rots ondermijnt.

dinsdag 8 maart

Kil, frisch weer. ▫ Ik voel me bizonder goed. Gisteren was er een feestje bij mijn vriend Orobio de Castro en ik deed vroolijk mee. Ik dronk wijn

aant.

en at van het lekkere eeten. Maar de demon was weg. ▫ Lizzy Ansingh was er, en Marius Bauer en zijn vrouw en van Tienhoven en de heer en mevrouw de Brauw uit Den Haag. De vrouw een frisch en jong uiterlijk hoewel moeder van volwassen kinderen. Ze zong Schubert en Travaille, een Fransch lied. Ook was er een juffrouw van Eeghen, met prachtig rosblond haar en blank teint, evenals mevr. de Brauw een typisch Hollandsche schoonheid. ▫ Ik amuseerde me en van nacht in den slaap was ik gelukkig. De demon is weg, en ik heb plezier in mijn werk.

Ik voel mijn roeping weer. Ik moet de reegenboog toonen, waaroover de zielen in 't heemelrijk koomen. En mijn miserabele fouten en zwakheeden zijn even zooveel seinlichten en waarschuwingen.

Ik vond thuis een hartelijke brief van Royaards. Ik zal hem er wel toe krijgen het stuk te speelen. ▫ Maar ik moet goed vaststellen dat het mij onverschillig moet laten of mijn wensch verhoord wordt of niet. God moet het weeten. Ik zie meer en meer dat ook dat echec met mijn tooneelwerk zijn goede reeden heeft. Eerst nu heb ik veilige vastheid. Zonder Jezus direct waar te neemen, voel ik toch meer en meer zijn weezen en begint er duidelijke liefde te koomen in 't bereik van mijn besef. ▫ Nu zijn ook mijn tooneelwerken minder gevaarlijk. Tot nog toe was er altijd een scherp element van twijfel en ongeloof in. Maar in mijn laatste werk treed ik sterker op. De Bokkerijder is nog mislukt. Maar de ‘Kindren Gods’ zal wel niet mislukken. ▫ Ik voelde mij frisch en sterk in de kille nachtlucht, wandelend van 't station.

vrijdag 11 maart

Prachtig voorjaarsweer. ▫ Eergister sprak ik in Tiel. Het was goed. Het was weer zeer vol en ik kon vrij goed spreeken. De indruk die het maakte was blijkbaar dieper dan vroeger. Ik logeerde bij een predikant, van der Poel, een gezin zonder kinderen. Een zware blonde vrouw. Bij 't weggaan uit de zaal struikelde ik en viel plomp verlooren op mijn rug. Toen werden veele handen naar mij uitgestooken en dat ergerde mij een beetje. Het was een verneederend gevoel. Er waren ongeveer 500 menschen.

zaterdag 12 maart

Heerlijk, warm en zonnig stil. ▫ Het werd een goede avond. Jaap kreeg

geweldige uitbranders, en hij verdroeg ze deemoedig. ▫ Hugo sprak en Zola. En spoedig koomen we weer bijeen.

De kroosjes en de prunus pisardi bloeyen. Er zijn viooltjes.

Een gezeegende dag. Vreedig voorjaar. Warme zon. Ik las in het boek 'Beyond the Veil' van G.O. Vale, en kreeg een sterke invloed van waarheid. ▫ Ja, dit is het zuivere, troostrijke, rijke leeven. De schoonheid die rust geeft en bevreedigt. Deeze voorstelling moet juist zijn. Ik voelde het in weinig minuten. 'Prayerful, clean-living and humble' zoo moet de mensch zijn om geen demonen meer te duchten. Arthur Conan Doyle schrijft een voorreede die mij voldoet. Juist, niet door 'test-conditions' maar door veelheid van waarneemingen koomen wij tot oovertuiging.

Hoe treffend was bij ons, in de laatste zitting met ♁, het koomen van Hatch (die nooit door Annie geschreeven heeft) en die zich 'hopeless' noemde, omdat hij te zeer egoïst was geweest. Hoe komt dit niet samen met de ontaarding van mrs Barker, die haar roeping opgaf uit eerzucht en ijdelheid.

Als ik dit niveau van innerlijke rust mag behouden, dan ben ik geheel verzoend met het leeven.

En Douwes Dekker heeft de kring verlaten.

maandag 14 maart

Gisteren bezoek van Salomonson en zijn aanstaande vrouw, een jong, lief meisje, dat eens ooverging tot de Katholieke Kerk en nu haar geloof weer verloor, naar mijn meening door slechte leiding. ▫ Het was een heerlijke voorjaarsdag en wij wandelden op Bantam. Het was een zoete, goede dag.

woensdag 16 maart

Steeds mooi weer. ▫ Het goede van Zondag is alles weer verdweenen. De demon is weer in zijn volle macht.

Gisteren vergadering van het Instituut. Borel was er, en Bertus, en van Ginniken en Mannoury. Deeze twee laatsten spraken het meest. Borel bracht weer zijn humor en deed ons lachen. Teegenoover mij was hij voorzichtig, en mijn zwakheid deed hij mij voelen. Er ontstond geen toenadering.

Ik was bij Lizzy Ansingh, bij Henriette Roll en bij Hans de Haan. Ik dwaalde door de stad. ▫ Ik had naar Driesch willen gaan, maar kwam er niet toe. En vanmorgen is het slecht met mij.

donderdag 17 maart

Zacht weer. ▫ Gister avond ben ik toch naar Driesch gaan luisteren. Het was geen nieuws. Een nieuw bewijs voor het goed recht der significa. ▫ Mijn tocht was niettemin goed en nuttig. Ik ben beeter geworden. Er was bescherming. Ook kon ik weer werken aan het roode lampje.

zaterdag 19 maart

Buyig en koel. Hagel en zon. ▫ Gisteren de inwijding van den nieuwen pastoor. Ik was er, het deed mij goed. Vandaag Zondag (H. Jozef). Ik was ter kerk met vrouw en kind.

Ik ben in het moeyelijkste deel van het Roode Lampje.

zondag 20 maart

Koel en buyig. ▫ Bezoek van Milos Seifert, de schuchtere Tsech, die zooveel van mij vertaalde.

Vanmorgen palm-wijding, met een goede, hartelijke toespraak van pastoor Beumer, die mij soms tranen in de oogen bracht.

dinsdag 22 maart

Goed weer. ▫ Gister bij de voordracht van Rathenau. Hij was suave en hartelijk, met de vleyende intonatie die ik mij herinnerde, en die oorzaak was dat ik steeds zijn partij koos, en zijn vriendschap op prijs stelde. Wij zijn vrienden gebleeven. ▫ Zijn reede was wel goed, eenvoudig en zonder bombast. En hij zei wel juiste dingen. Maar hij is geen reedenaar als Oppenheimer. Hij had ‘Lampenfieber’ zei hij. En zijn zinnen liepen ten einde als nachtkaarsen. ▫ Donderdag komt hij hier. ▫ Ik zag hem als een der hoofdfiguuren in Sirius en Siderius. De zakenman, vriend van Sirius. ▫ Ik krijg meer plezier in het boek nu het roode Lampje ten einde gaat. Ik zal dat werk wel missen.

Ik voelde ook groote waarschijnlijkheid dat ik naar Duitschland zal gaan.

aant.

Met Milos Seifert bezocht ik het Comenius momument, Komensky. Het was een mooye voorjaarsmorgen, en ik voelde verheffing.

zaterdag 26 maart

Gisteren de eerste zoomerdag, het was warm, en ik fietste met de jongens naar Hilversum. Daar zaten wij in het cafeetje aan de Soestdijkerstraatweg. Ik was recht gelukkig, en rookte een pijpje. De jongens en de hond bij mij.

De seringen hebben al blaadjes en de bloemknoppen zijn al bijna oopen. ▫ In huis dotterbloemen, die ik met Milos Seifert op de meent plukte. Veel viooltjes, en hyacinthen, tulpen, narcissen.

Vandaag is 't mistig. ▫ Milos is weg. De jongens hielden veel van den bescheiden en schuchteren man. Hij had geen fijne manieren en moet armoede geleeden hebben. Maar hij heeft een goed, zachtmoedig hart en hij wist veel.

Rathenau was hier op bezoek. Hij was beminnelijk en keurig in de kleeren. Maar er is een demonische trek in hem en hij liet de jongens sigaren rooken. De jongens zeiden dat hij precies op een baviaan leek. En hij was niet zoo geliefd als Milos. ▫ Ik sprak oover mijn programma als ik soms in Berlijn zou koomen. ▫ Hij noemde Scheler uit Keulen als een geestverwant van mij, die ook in het Katholicisme de kracht der toekomst zag. ▫ Rathenau wandelde met mij op Bantam en we dronken thee bij mijn buurman Spliethoff, in het kleine maar weelderige huis. ▫ Truida en Rathenau hadden een leevendige, geestige discussie, waarin ik schik had.

maandag 28 maart

Koel, buyig. ▫ Wij waren gisteren in de kerk, en maakten kennis met den nieuwen pastoor. ▫ 'S avonds las ik de kinderenhet opstandingsverhaal voor. ▫ Ik las ook in ‘Beyond the Veil’ ‘the lowlands of Heaven’. ▫ En er waren dingen in die indruk maakten en echt geleeken.

Het was de sterfdag van ♁ en hij had gevraagd of wij hem met bloemen wilden herdenken. ▫ Wij hadden roode tulpen en anemonen.

donderdag 31 maart

Na een paar koude natte dagen wordt het nu zacht. Alles loopt uit. ▫

Gister avond belde van Ginniken op of hij logeeren kon. Hij sliep in de zolderkamer en las van morgen de mis om half negen, waarbij hij mij gedacht. ▫ Ik kreeg koffie bij de pastoor en wij praatten oover religieuze en kerkelijke zaken. Dat ritueel des morgens geeft een rustig en vooral frisch en rein gevoel. Het was alsof het alles voor mij gebeurde. Het is toch benijdenswaardig priester te zijn. Het leeven krijgt eerst zijn volle beteekenis, en de dood verliest zijn schrik.

Jaap London stelt weer uit!

vrijdag 1 april

Heerlijk zoomerweer. ▫ Gisteren, op de heide loopend met Truida, kon ik zeggen dat ik vreede voelde in de gedachte dat mijn loopbaan op aarde nu afgeloopen was, en dat ik dus niets meer verwachtte. Geen voldoening meer, geen succes, geen erkenning. Het was goed zooals het was, en ik wenschte niet meer. ▫ Die stemming bleef, en is er nog.

En als een vriendelijk en genadig antwoord kwamen nu juist vanmorgen de berichten, waarnaar ik zoo lang had uitgezien. ▫ Borel schreef me dat men bij de feestviering van de Haagsche Kunstkring beslooten had de Broederveete op te voeren. Juist mijn belangrijkste werk. Ik kan nu wel verwachten dat het geschieden zal en met succes. ▫ En nu blijf ik krachtig handhaven mijn gevoel van resignatie, dat het ook goed zou zijn al gebeurde er niets van. ▫ Merkwaardig dat juist Borel degeen is die het in gang brengt. Hij zal er plezier in hebben. Ik zal tot hem toenaderen, en het wordt een ooverwinning voor hem. Hij zal mijn koelheid ooverwinnen. Maar juist daarom moet ik ook voorzichtig zijn en een oprechte en zuivere weg volgen.

Royaards schreef ook en zal mij Zondag ontvangen. Ik ga naar Amsterdam al is mij dat zeer onaangenaam, juist op mijn verjaardag.

Koeberg wil de muziek bij de Broederveete maken. Dat is mij ook welkom.

Ik zag de bijen na, hoe lekker is de geur van propolis, waarmee ze hun wooning digtmaken. Hoe merkwaardig is dit verschijnsel dat ze in alles ons sympathiek zijn. De bloemenliefde, de zoete honing, de vreedsame en zachtzinnige aard, hun weerbaarheid in gevaar, hun gemeenschapsleeven. Zelfs hun propolis riekt aangenaam. Een goede, eedele diersoort.

aant.

woensdag 6 april

Guur, bewolkt. De peereboomen bloeyen prachtig. ▫ Het gaat tot nog toe alles goed. Ik was Zondag bij Royaards, op een mooye warme Zondag, in het saaye kantoortje waar hij werken moest. Ik las hem een en ander voor uit het stuk, en ik was er zelf zeer aangedaan onder. Ik weet niet hoe de indruk op Royaards was, hij scheen wel getroffen. Hij was nadenkend toen hij afscheid nam, als verrast. Dit kan ten goede en ten kwade worden uitgelegd. Maar ik geloof toch dat het nu eerst recht tot hem doordrong dat weinig anderen in ons land zulk werk kunnen maken. Ernstig, gedachtenrijk, literair-deugdelijk.

Ik had toen een genoegelijke verjaardag. Hans, Marietje en Martha aan de koffie, ook Mannoury. 's Middags bezoek van Aagot en Jan, aan 't eeten kwam Jolles.

Maandag ging ik naar Den Haag en noenmaalde bij Borel. Zijn vrouw vertelde hoe ze zwaar ziek was geweest in Indië, en hoe Borel al voor de begrafenis had gezorgd, en alle hoop was opgegeeven, en hoe ze toen gered was door ‘la petite Thérèse’ de l'Enfant Jésus. ▫ Er was veel neiging tot het Katholicisme bij Borel, maar hij geloofde aan reïncarnatie en wou dat niet opgeeven.

Des middags vergadering van de Kunstkring, bespreeking van de opvoering van de Broederveete. Het zal nu wel worden doorgezet.

Een onrustige nacht, mijn twee jongens hebben hun maag bedorven en braakten en moesten geholpen worden. ▫ Toen ik weer was ingeslapen, hoorde ik drie harde slagen en riep: wie klopt daar? Maar er was niemand. Ik dacht of er iemand kon gestorven zijn. ▫ Vanmorgen las ik dat Diepenbrock gister gestorven is.

Mijn drama Trots Verbrijzeld wordt rijper. Ik zal er meer voornaamheid in brengen en den jongen ook machtiger maken.

vrijdag 8 april

Koud, zonnig, droog, winderig. ▫ De zon is verduisterd, het licht ziet droomachtig, vaal, toch mooi, indrukwekkend. Zoo was hij om 10 uur 's morgens.

Ik had gister een gelukkige middag. Ik noenmaalde met Willy en Elly bij Tiefenthal. Ik was er op goed geluk heen gegaan. Toen speelde ze voor me, Chopin en de Hammerklaviersonate van Beethoven. ▫ Wonderbare

aant.

weezens zijn wij menschen, die zulke vaardigheid en zulk onvatbaar schoonheidsgevoel hebben.

Toen bij Versluys, waar ik voor de moeyelijkheid met Jaap sta. Dit proza is niet van hem, maar van Zola, door Annie tot ons gekoomen. Ik acht het ook te lang en te woordenrijk. Maar hoe koomen we tot eenheid?

De brochure Kerk en Communisme verscheenen.

Lize Kuyper is op komst.

donderdag 14 april

Heeden storm en reegen. ▫ Gisteren was het prachtig, toen zeilden we weer voor 't eerst. Met Lize Kuyper en Evert. ▫ Het bloeit nu alles prachtig. Peeren, ook de appel-boomen, een onvergelijkelijk bloesemjaar.

Wij zitten nu druk in de bewerking van de Broeders. Lize Kuyper wil graag aan de Broederveete meewerken met haar muziek. ▫ Ik hoorde al een koor uit Beati Pacifici van haar, dat mij zeer goed toeschijnt. Als men nu in den Haag maar mee-werkt.

Zaterdag was ik bij Jaap, en Maandag hadden wij Lichtdag. Er komt nu toch eindelijk wat uitzicht.

zondag 17 april

Koud, strenge nachtvorst. ▫ Wij zijn Vrijdag, eergisteren, naar den Haag gegaan om te raadpleegen oover de opvoering van de Broederveete. Ik had Lize Kuyper meegebracht en deeze, ietwat autokratische taktiek slaagde vrij wel.

Gisteren Zaterdag gingen wij allen naar Utrecht waar Truida en de kinderen het vormsel zouden krijgen. Zij gingen met een auto, met hun peeter en meeter, de heer en mevr. van Thiel. Ik kwam met de fiets achteraan, met harden teegenwind. ▫ Het was heel stichtelijk en ik voelde weer de aantrekking die de aartsbisschop op mij uitoefent. Hij is waardig en beminnelijk, vol gulheid en hartelijkheid. Maar toch is er iets zeer strengs in zijn oogen. Iets van een oude, karaktervolle tante. ▫ In het kapelletje vond ik het rustig en ik vond mooye gevoelens weer, die door het drukke werk van den laatsten tijd wat waren op zij gedrongen.

Utrecht was geweldig vol en druk. Veemarkt, koeyen en boeren, vuile straten en lompe menschen. ▫ Ik reed oover Loosdrecht terug en o! het was

mooi en liefelijk, ondanks de kou. Ik had groote gemoedsrust. ▫ Lize Kuyper vindt dat ik mijn leeven bizonder wijs en goed heb ingericht. ▫ Ocharm! dat is meer geluk dan wijsheid. Hoe raar ben ik er door gerold. ▫ Morgen naar Oosterhout. Ik vind het goed niet te lang te blijven. Maar ik wensch wel zeer te gaan.

maandag 18 april

Nog koud, zonnig. ▫ Nu ben ik weer tusschen mijn monniken. Het is alles bekend en veilig. Veel gemakkelijker dan verleeden jaar. De tram ging niet eerder dan 2 uur na aankomst van den trein. Toen nam ik een auto. Want ik wilde er gauw zijn en aan geld-zuinigheid dacht ik niet. De rit was mooi, ook het gezicht op 't dorp is fraai van den grooten weg af. ▫ Ik was blij pater Jan weer te zien. Hij zag er goed uit. Hij zei dat de abt mij toegang had gegeeven tot de bibliotheek. Maar het was toch wel waar, dat men 't voorig jaar meer van mij verwachtte.

dinsdag 19 april

Koud weer, mooye wolken. ▫ Het is nu weer slecht met me, eeven als een jaar geleeden. Het is door de kou en door mijn vergeetachtigheid. Boovendien zie ik weer alle leelijke kanten van dit leeven. ▫ Ik zal volhouden maar ik wou dat het al Zaterdag was, en ik weer in mijn hut zat, of aan 't maal in 't warme huis, met vrouw en kinderen. ▫ De nacht was goed. Ik sliep om 10 uur en werd om 6 uur wakker. Toen stond ik op, maar ik bleef koud en gedesoeuvreerd, en dat werd niet beeter in de kapel.

De bedoeling van de Benediktijners is het bijstaan van ongelukkigen maar ..... niet direct, alleen door bemiddeling van God. Daarvoor zingen en bidden zij den heelen dag. Dus feitelijk om God te vermurwen. Ik vond dat vroeger heel dwaas, om een alwijs, almachtig weezen te vragen om anders te doen dan Hij doet. ▫ Maar ik heb later begreepen dat God niet alleen toeschouwer is, maar ook zelf meespeelt in de waereld-tragedie. De Wijsheid die met de menschenkinderen speelt op het strand. ▫ Mijn hersens zijn als verkleumd. Ik kan niet schrijven, het is te koud. En de sfeer hier trekt nu niet aan, maar stoot eerder terug. Hoe kom ik den dag door! En toch - het leevenseind is veel erger. ▫ Ik heb dan zeeker niet genoeg liefde. Het moest mij plezier doen, uit liefde voor God. Maar ik voel het niet.

12 uur. De beklemming wijkt weer. Ik zal volhouden. De zon schijnt nu en warmt een weinig. ▫ Ik heb hier sterk het curieuze verschijnsel dat ik anders alleen 's avonds thuis heb, nl. het waarneemen van een persoon die naast me zit, of ergens anders in de kamer, en die weg is als ik naar hem kijk. Het kan soms hinderlijk worden.

Ik schreef aan Schijn en Weezen.

Gister een prachtige reegenboog.

woensdag 20 april

Tot nu toe was alles zeer slecht. Ik voelde zeer ongelukkig en verlaten. Gisteren gesprekken met pater Widdinkhoven,[1] pater Schutte en mijn vriend Jan, elk op zijn beurt. Widdinkhoven[1] was de beste. Ernstig en gevoelig. Schutte kende iets van het Roode Lampje. En zei: zoolang je dat schrijft kom je er niet in. ▫ Vannacht bleef ik langer slapen. In den nacht was het zeer slecht. De booze had mij geweldig te pakken. Ik was gisteren ook in het stadje, en in de kerk waar de nonnen de Vespers zongen. Maar ik bleef eeven droef en verkleumd. ▫ Van morgen is het nu op weg van beeterschap. In de Slingerlaantjes tusschen het frissche groen kwam het. Het kwam als een geruststelling van mijnen Heer Jezus. Ik moet rustig het Licht volgen, zoo schijnt hij te spreeken. Niet mij laten verschrikken door de klooster-strengheid en hooghartigheid. ▫ Ik ben maar een arme kleine man, maar toch heeft Jezus mijn hart verkooren om in te zingen mijn eigen liedje, dat van Hem is. Ik moet blij en gelukkig zijn. Want ik ben toch ook bestemd zijn laatste bericht aan de menschen te brengen. Ons boekje. Dat mag ik gelooven. En de heele groote Abdij-bibliotheek weegt er niet teegen op. ▫ Zooals verleeden jaar de wandeling langs de slootjes, zoo zijn het nu de slingerlaantjes in den kloostertuin die mij uitkomst brachten. Het was vol voogeltjes en frisch groen. En ik voelde mij sterker, in deeze aandoening van vreede en geluk, dan in het groote kloostergebouw. ▫ Ik zeg niet dat het klooster-leeven verkeerd is. Ik eerbiedig het, maar heb een eigen bron van waarheid. Daar word ik blij en rustig. En nergens anders. Daar is de waarheid en het leeven.

donderdag 21 april

Reegenachtig, bedekt, koud. 's Middags was het warm en wandelde ik met van Gennep door de heide. Heerlijk. ▫ Nog altijd gaat het slecht.

1 I. Widdershoven
1 I. Widdershoven

aant.

En het zal eer ik vertrek wel niet beeter worden. De hoop op een diepgaande ommekeer vervliegt ook deeze maal. Ik heb 't ook slechter dan 't voorig jaar. Door de kou. En het klooster-leeven verschrikt mij niet minder. Vannacht lag ik in angsten, het opstaan kostte mij veel moeite. ▫ Maar wel had ik weer beteekenisvolle droomen, meer zooals vroeger. Ik droomde van mijn moeder en van Aletrino. Ik begreep waarom die bij elkaar zijn. Hun positie moet wel oovereen stemmen. Paul was er niet bij.

Ik droomde ook van Henriette, die ik zoo ruw bejeegend heb. Zij liep mij voorbij, mij zoekende, en zag mij niet. Heur haar was blond, niet grijs. Eindelijk vond ze me en zei dat het de verschrikkelijkste tijd van haar leeven was geweest.

Ik kreeg van den Prior een boekje ‘Le Mystère de l'Eglise’ door Clerissac. Maar er was geen helderheid of diepe bezinning in, en dan kost het mij te veel inspanning om het door te leezen. ▫ Maar ik vroeg zelf om Jean de la Croix en daarin vond ik mooye dingen.

Zijn twaalf reegelen die ik vertaal: (‘Les Saints’ St Jean de la Croix, par Mgr. Demimuid, Paris 1916)

1. Wilt ge alles genieten, zoo heb in geen ding genot.
2. Wilt ge alles weeten, wensch niets te wenschen.
3. Wilt ge alles bezitten, zoo wensch niets te bezitten.
4. Wilt ge alles zijn, wil dan niets zijn in alle dingen.
5. Om te koomen tot wat ge niet proeven kunt, moet ge door datgeene heengaan wat onaangenaam proeft.
6. Om te koomen tot wat ge niet weet, moet ge door het onbekende heen gaan.
7. Om te worden wat ge niet zijt, moet ge doorgaan door hetgeen ge niet zijt.
8. Om te hebben wat ge niet bezit, is het noodig dat gij doorgaat door hetgeen ge niet hebt.
9. Als ge u bij eenig ding ophoudt, houdt ge op u in het Al te werpen.
10. Want om te koomen van het Al tot het Al, moet ge u alles van het Al ontzeggen.
11. En als ge tot het bezit van alles zult gekoomen zijn, moet gij het behouden door niets te willen.
12. Want indien gij iets wilt in het Al, dan hebt ge uw schat niet geheel zuiver in God.

Dit is het toppunt van paradoxie, het kan ook nonsens genoemd worden maar het is een machteloos poogen iets uit te drukken van (T_2).

Madame Guyon zeide: er zijn maar twee waarheeden, het Niets en het Al, tout le reste est mensonge.

De twaalf wonderspreuken hebben duidelijk betrekking op T_2. Daar is ook het Niets dat tot Al wordt.

Het verdwijnen der beperking.

Hier ben ik de Beedelaar met het aapje.

Ze willen wel dat ik het dooden zal, maar ik heb het dier te lief.

Hier komt het uit de mouw. Ze vinden het leelijk en vies. Maar ik heb het lief.

Waar hebt ge u verborgen mijn wel-beminde? Gij hebt mij verlaten in mijn weeklachten.

Gij zijt gevlucht als een hert.

Roepende ging ik achter u naar buiten; maar gij waart vertrokken.

(Jean de la Croix, Cant. Spir.)

> Herders, gij allen die op den heuvel gaat tusschen de hutten door
> Als gij bij geval hem ziet dien ik meer liefheb dan alles op de waereld
> Zeg hem dat ik verkwijn, dat ik lijd, dat ik sterf.

(Jean de la Croix, ibid.)

> O wouden! O, digte bosschen
> Geplant door de hand van mijn welbeminde
> O altijd-groene weiden
> besprenkeld met bloemen
> Zegt mij of ge hem voorbij zaagt gaan.

(ibidem)

> Duizend gunsten verspreidend
> ging Hij haastig door deeze wouden
> en hen aanziende
> Zijn gelaat hen toonende
> liet hij hen achter door Zijn schoon bekleed.

(Jean de la Croix, ibid.)

vrijdag 22 april

Mijn *goede* Vrijdag. ▫ Laat ik nu voorzichtig zijn en niets forceeren.

aant.

Ik behoef niets aan te vuuren of met inspanning vol te houden. ▫ God is sterk genoeg in mij. Hij behoeft geen haast en geen sentimentaliteit om zich in mij te handhaven. Ik moet gewoon en rustig blijven, midden in het wonder. Het wonder is er maar ik wil het niet noemen. Ik ben en blijf steeds de Beedelaar, met het aapje.

Maar het aapje kon wel een vermomming zijn van een Engel des Heeren.

Jean de la Croix heeft mij genade gebracht. Of dit hetzelfde is als waarvan de monniken spreeken, dat weet ik niet. Ik behoef het ook niet te weeten. Voor hun genade behoort misschien veel meer dan ik bezit. Ik ken geen latijn, en ik kan niet herinneren. ▫ Maar Jean de la Croix stak mij het eerst de hand toe in mijn vreesselijke nacht en duisternis. Hij begrijpt mijn lijden. Hij kent het.

De goede monniken doen hun best voor mij. Maar ze moeten me niet willen steunen. Ze moeten me geheel ooverlaten aan God. Ik wil geen steun. Ik voel de zeegening in mij. Zij moogen voor me bidden, maar anders niet. Jean de la Croix zal mij helpen.

Voor 't eerst van mijn leeven heb ik nu waarlijk de Heilige Mis gezien. Voor 't eerst heb ik het Ite missa est zonder spijt en zonder droefheid, en onder een vloed van tranen, dankbare tranen, gehoord. ▫ Het was bij de zusters, aan de ooverzij. Er was niemand in de kerk. Ik was alleen met mijn zalige tranen. Een priester uit de abdij celebreerde de mis, en het was juist die priester wiens gelaat mij nog het minst aantrekkelijk had gescheenen. Maar hoe werd hij verheerlijkt door de aandachtige handeling. Hoe schoon waren zijn gebaren, hoe diep-ernstig zijn stem, en ook de jonge diaken was zoo treffend te zien, in zijn ernst. ▫ En als zij gebeeden hadden kwamen de heerlijke vrouwe-stemmen uit het ongeziene zuster-choor door de gewelven aanzweeven, en alles was wijding en stilte en heiligheid. Zulk een gesprek heb ik nimmer gehoord als dat tusschen den priester en het ongeziene vrouwe-choor. Iets schooners zag ik nooit in mijn leeven, noch hoorde ik. ▫ En buiten hoorde ik de blijde voogeltjes, en alles was goed. ▫ Ik hoorde het onze Vader duidelijk, in 't latijn. Ik had juist bedacht dat ik zelfs niet eens het onze Vader kende.

Ik bracht den middag door bij van der Meer de Walcheren. Een lieve, sympathieke man. Intelligent en zacht.

Ik bedacht dit, dat mijn conversie geheel afhangt van mijn gevoel van recht en onrecht, van goed en kwaad, van waar of onwaar. ▫ Zooals die gevoelens nu zijn laten ze mij niet toe mij te onderwerpen aan het leergezag. Op gezag gelooven kan ik niet, het is mij onmoogelijk. ▫ Maar die gevoe-

lens koomen van God en kunnen door God gewijzigd worden. Hij zelf kan in de plaats koomen. ▫ Zoolang ik dat niet bemerk kan ik ook niet anders handelen, dan ik nu doe. ▫ Ik kan niets forceeren. Ik was zoo blij van morgen door het licht dat in mijn nacht scheen. Maar dat lichtschijnsel betrok als ik dacht aan bekeering en wat er bij hoorde. Dat bracht weer de oude benauwenis. ▫ Maar dan leefde ik weer op door te denken: dat mag ook juist niet. Vanzelve moet het koomen of het komt niet. ▫ Ik forceer niets, ik stel mij oopen en wacht af, mijn plicht doende. Als God het tijd vindt zal Hij wel helpen. ▫ En als ik ooit er toe zou besluiten om toe te treeden tot de Kerk, dan kunnen ze mij altijd onder protestanten en ongeloovigen voor zwakzinnig houden.

zaterdag 23 april

Goed, stil lente-weer. ▫ Aanstonds ga ik weer naar huis, dankbaar en gesterkt. Ik bedenk hoeveel ik naliet of deed, alleen uit schuwheid en verleegenheid om mijzelven niet belachelijk te vinden. ▫ Dat mag niet meer. Ik sprak nog met de paters Schutte en Widdershoven. ▫ Aanstonds ga ik weer de mis hooren bij de zusters.

(Ik ga bestellen: Jean de la Croix, la Montée du Carmel, Cantique, la nuit obscure de l'âme/ Alfred Gilly)

Ik kom van de mis. De indruk was weer eeven zuiver. En de tranen kwamen weer. Ik hoor nu, door de groote stilte, de hostie kraken, als ze gebrooken wordt, en ik hoorde het ook als ze genuttigd wordt. Het was een wreed, pijnlijk geluid. Een geluid dat aan het kruis-offer herinnert.

Als de choorzangers of zangeressen zullen beginnen dan wordt er éven een stemvorkje geslagen, waardoor allen den toon weeten. ▫ Dat geluid deed mij aan mijn positie denken. De Katholieken reageeren zuiver op dat geluid. Maar de stemvork in mijn ziel klinkt niet zuiver mee. Het effect is valsch. Dat kan nu aan mijn ziel liggen maar daaraan kan ik niets veranderen. ▫ Zelf kan ik die stemvork in mij niet hooger of lager stemmen, dus lijkt het mij of het choor te hoog of te laag is.

zondag 24 april

Guur, nat weer. ▫ Gister avond kwam ik gelukkig en dankbaar thuis. Mijn afscheid van Jan van Gennep was innig. Toen las Widdershoven de mis en het was weer uitneemend schoon. ▫ Aan 't station te Breda zat ik

buiten op het plein en keek naar de menschen, met die innerlijke vreede die ik maar enkele malen in mijn leeven ondervond. Zalig. ▫ De jongens waren aan den trein, met de hond. Alles verkwikkend, met het gevoel van onverdiende zeegening. ▫ Truida zeide dat ze wilde toetreeden tot de derde orde der franciskaners. Ik vind het best.

Van morgen hoorde ik pater Borromeus de Greve spreeken. Een die zijn taak verstaat, een gewikst reedenaar. Hij was mij eerst niet sympathiek. Misschien zou 't meevallen. ▫ Ik ben nu zeer gerust en tevreeden. Maar ik mag niets toegeeven uit gemakzucht. ▫ Ik mag niet doen of het stemvorkje zuiver klinkt, of het choor, als het niet zoo is. ▫ Maar ik ben vol vertrouwen en werklust. ▫ Ik zag de Broeders na, het kan goed worden. ▫ Ik schreef in Oosterhout aan Schijn en Weezen. ▫ Het roode lampje kan ik nog maar niet loslaten.

dinsdag 26 april

Zoel vochtig groeizaam weer. Gisteren de eerste nachtegaal gehoord. ▫ Gisteren kwam Lize Kuyper, en ze deed ons iets hooren van de composities voor de Broederveete. Ik vond het mooi en pakkend, vol goede belofte.

woensdag 27 april

Zonnig, warm, winderig. ▫ Gister avond Lichtdag. Waarop Jaap door zijn koppigheid een crisis bij Annie teweeg bracht. Zola die met ons in gesprek was, en ons bezworen had toch onze belofte te houden, nam, na Jaaps afwijzing, bezit van Annie's geheele lichaam, zoodat ze expressie van woede en wanhoop toonde. Het duurde niet lang, maar het was toch vrij ernstig. Later werd Jaap zachter en toegeevender gestemd.

zaterdag 30 april

Mooi lente-weer, maar droog. ▫ Mijn goede toestand is weer verdweenen. De somberheid is er weer. Amsterdam heeft me weer vergiftigd.

dinsdag 3 mei

Koud en nat. ▫ Zaterdag en Zondag zeildeik met de jongens op de Loodijk.

Flinke wind, zonneschijn, een meenigte fietsers op den weg. Het was vroolijk en deed goed.

Lize is er nog en componeert. Haar muziek vervult me. Eudoxia's zang is heerlijk.

Gister in Amsterdam, waar ik altijd slecht van daan kom. Welk een verschil met het klooster. ▫ Nu is die uitwerking van het klooster zoo duidelijk, zoo positief, veel sterker nog dan 't voorig jaar. Ondanks de kou was ik, na drie dagen ellende, toch gekoomen waar ik hoopte te koomen. En ik bracht den zeegen mee thuis. Het waren gelukkige dagen, die twee laatste Klooster-dagen. Alles zoo ernstig, zoo zuiver, zoo hoog gestemd. ▫ Maar de sfeer van Amsterdam bedierf alles en nu is 't weer het oude. Alleen *weet* ik het nu beeter, positiever. En ik moet de blijheid er in houden.

Ik begon aan het heilige Boekje te schrijven. Het is mooi en zuiver, ik behoef veel minder te schiften en weg te laten. Uit het klooster nam ik de kracht mee om 's morgens en 's avonds te bidden. Wat is mijn opvoeding verwaarloosd.

woensdag 4 mei

Koud, reegenachtig. Nachtvorst. ▫ Somber.

zondag 8 mei

Zoel, vochtig weer. Heerlijk mei-weer. ▫ Lize Kuyper is vertrokken. Donderdag was Heemelvaartsdag. Hoe onnadenkend schreef ik dat woord, mijn leeven lang. En eerst nu krijgt het zijn beteekenis. ▫ Op dien Heemelvaartsdag wandelde ik met Lize Kuyper naar de familie Boissevain (Walrave) die op Witzand woont, bij Blaricum. Het was warm en zonnig, een blijde mei-dag.

Den voorigen dag stierf zusje Obbes, die Paul en mijn moeder verpleegde. Drie jaren lag ze ziek, met veel pijn en ellende. En ze bleef vroolijk en geduldig. ▫ Ik ontmoette bij de Boissevains den ouden heer Charles Boissevain, van 't Handelsblad. Hij is nu 81 en loopt slecht, maar hij is nog opgewekt, en het deed mij genoegen hem te ontmoeten. ▫ Mevrouw Boissevain-Pijnappel, een flinke geestige vrouw, strijdster voor de vrouwenbeweeging. Moeder van zes dochters en vier zoons. De zes dochters waren er allen, flinke knappe meisjes.

Vrijdag was ik weer in Amsterdam. Het deprimeerde me weer ontzettend. De Abdij met zijn zuivere sfeer was zoo vèr, zoo vèr.

Gisteren fietste ik van Bussum naar Voorthuyzen en terug, bij heerlijk mei-weer. Ik bezocht de familie Obbes en het Kerkhof waar het lieve zusje Obbes begraven is. Ik bad lang op 't graf, en voelde diepe ontroering. Ach! dat ik zoo weinig voor haar gedaan heb! Hoe vaak heeft ze stellig naar een bezoek van mij verlangd. ▫ Toen reed ik terug door het frissche, groene land. Ooveral orde en welvaart. De mannen aan 't werk, de vrouwen voor de oopen huizen/ schoonmakend en werkend, de kinderen aan 't spel. En het groen zoo licht en frisch. Arm Zusje, hoe snakte ze naar het prettige leeven, naar een wandeling of een fiets-tocht. Had ik haar maar wat vroomen troost gebracht.

maandag 9 mei

Warm mei-weer. ▫ Mijn vrouw en ik lazen gister samen in het boek van Jörgensen oover Lourdes. ▫ Moeyelijk verstaanbaar is het, waarom sommigen geheeld worden, anderen niet. ▫ Later kreeg ik deeze gedachte: Het is duidelijk dat al deeze ziekten en deeze pijnen en ellende niet in de bedoeling lagen van dengeene die de menschheid schiep. Het zijn alles duidelijk tekortkoomingen in het plan. ▫ En nu voel ik, alsof wij den Schepper, bij al zijn macht en vernuft, genoegen doen door te laten zien hoe de menschheid, ondanks gebreeken toch aan Zijn goede bedoelingen beantwoordt. Is het niet voor elken Schepper een voldoening als zijn plan wordt begreepen en bewonderd?

En nu moet ik onderscheid maken. Want de Opperste Heer heeft de menschsoort niet geschapen, zulk gebrekkig werk is Zijn werk niet. Maar de Soort-ziel (Christus) schiep de menschheid. En ondanks zijn oneindig vernuft, is de mensch toch maar een gebrekkig weezen. Hoe hooger de soort begaafd is, des te meer kans op gebreeken. En het is pijnlijk voor onzen schepper als wij te veel op onze gebreeken letten en er door worden verbitterd en teleurgesteld. ▫ Daarom doet onze blijmoedigheid Jezus zoo goed. Wij moeten altijd blij weeten te zijn. Dat verheugt Jezus en Zijn Vader. Het is een belijdenis jeegens Christus dat Zijn werk toch wel goed was. ▫ Deeze gedachte ontspande mij. Ik moet dat onthouden. Ik moet God genoegen doen door het werk van Christus, de mensch-schepping en de oovergang in T_2 te bewonderen en er verheugd door te zijn. ▫ God weet wel dat wij niet aansprakelijk zijn voor al onze gebreeken.

aant.

Die gedachte zal Sirius inspireeren. ▫ Hij zal de Blijheid leeren in alle ellende.

woensdag 11 mei

Warm, heerlijk mei-weer. ▫ Gisteren vergadering van het Instituut. Er waren Mannoury, Verschuur, Faddegon en ik. ▫ Ik was wat onrustig, omdat ik 's middags weer naar Amsterdam moest. Mannoury sprak veel met Verschuur. Een warme discussie.

Men bood me uit Den Haag f 100. - voor een leezing. Maar de gedachte was mij zóó antipathiek dat ik weigerde. Mei-weer en dan Den Haag en Diligentia, dat was me ondoenlijk. Een onzegbare malaise verhindert me dit aan te neemen.

Ik was in Amsterdam bij Lizzy Ansingh/ daar waren Jacqueline Royaards en Nelly Bodenheim. De atmosfeer was er niet gunstig. Ik kwam er opgewekt, maar ging somber heen.

Met Hans de Haan discussie oover haar ongeloof. ▫ Ik voel dan zóó verbaasd, oover zulk een gemoedstoestand als de hare, dat ik in 't geheel niet argumenteeren kan. ▫ Beiden, Lizzy en Hans de Haan, zijn onder ongunstige demonische invloeden.

Morgen naar mijn Hans in Delft, waar ook Martha komt. Daar zie ik niet teegen op. Dat is een goede sfeer.

zaterdag 14 mei

En het was een goed en prettig bezoek bij Hans in Delft. Een groote avondwandeling, door de weyen. Een vroolijk gezelschap. Gerust aan het moolentje. Een heerlijke herinnering.

Ik was vervuld van het boek: Geest en Geestelijk leeven. Berichten uit hooger sfeer, met zuiveren inhoud. Wat apodictisch en breedsprakig, maar naar mijn gevoel echt en zuiver. Er staat geen gevaarlijk of misleidend woord in. Het kan niemand schaden. Het is niet katholiek. Nu blijft voor mij de vraag: is dat een gebrek? Of is de berichtgeever werkelijk zelf op nog universeeler beschouwingspunt? Hij eerbiedigt Jezus, maar spreekt niet oover Zijn zending.

Het is nu prachtig zoomerweer. Gister was ik in Haarlem bij Marie Kooy van Zeggelen. En bij Valérie. ▫ En in Amsterdam zag ik de S_t Lucas tentoonstelling en kreeg een scherpen indruk van de demonische kunst

van Lizzy. ▫ De demon verliet me niet. Toch ben ik heeden rustiger. Ik moet zóóver zijn dat ik van buiten af niets meer verwacht. Maar het boekje schrijf ik nu af. Uit Jezus' oopenbaar leeven. Misleidend is deeze heilige kondschapper zeeker niet.

woensdag 18 mei

Gisteren en eergisteren goed weer, koel en winderig, maar zonnig en gisteren zelfs warm. ▫ Wij deeden een welgeslaagde tocht, en ik ben vol herinneringen van mei-groen en heide-landschap. Wij wandelden een uur of acht en de jongens hielden zich goed. Het moment was somtijds wel onrustig en droef, maar het geheel was heerlijk.

Van Putten begonnen we te wandelen, naar Garderen, we dronken water aan een hoeve. Bij Garderen rustten we in een greppel. Toen kwam het mooye Uddeler-meer met het schoonste van den tocht. De zware boomen, waaronder vroolijke menschen op 't gras zaten, rond het heele meer zaten en lagen kleurig gekleede menschen. De inboorlingen in 't zwart, vriendelijke menschen. Boerinnetjes van Hierden in hun aardig costuum. De mooiste weg kwam nu, naar Staverden en Leuvenum, waar we rustten bij de ‘Zwarte Boer’. Daar was het druk. Toen naar Ermelo, een rechte weg door dennebosch. We logeerden in Ermelo, in een slecht hotel. Het dorp was fraai. Een heerlijke morgen. Toen Amersfoort, waar we rond wandelden. Daarna met de D trein naar Amsterdam tot groot plezier van de jongens.

donderdag 19 mei

Goed, stil weer, maar zeer droog. ▫ Ik ben somber en stil, zonder werklust zonder leevensvreugd. Geen initiatief, gevoel van verlaten, in een hoek.

Ik las dat Duse weer optreedt. Het oovertreft mijn verwachting, en ik ben blij voor haar. Ik wilde haar schrijven. Maar ik ben moedeloos en traag.

vrijdag 20 mei

Warm en droog. ▫ Gister een bijeenkomst. Ik las uit het boekje voor. ♁ zeide dat hij voor ons bidden zal ‘tot de eerste uuren van het Licht.’

Het gaat mij weer slecht.

Gister bezoek van de heer en mevrouw Tjebbes van ‘de Valk’, de kweekerij bij Naarden.

aant.

maandag 23 mei

Zeer droog, een straffe N.O. wind. Alles dreigt te verdroogen. ▫ Ik was in Apeldoorn, een verzoeningstocht. De oude bitterheid en jaloezie moest worden te niet gedaan. ▫ Ik sliep in het tuinhuis. Wandelingen met Harry de dochter uit Indië, een zacht-teeder weezen, maar zonder eevenwigt, met Henriette de moeder en grootmoeder, met Justine. Ik voelde zeer slecht en nietig.

Ik las het Book of the Mind van de goede Uppie.

Truida voelt en denkt erg Roomsch. Ze toont neigingen tot geestdrijverij. Dat heeft natuurlijk juist een verkeerde uitwerking. ▫ Ik voel dan (als mrs Barker) een neiging om weer geheel artiest te worden. Maar dat is toch veel minder bij mij, en als ik in Schijn en Weezen schrijf dan lijdt het boekje van ♁ er niet onder.

Gister met de jongens naar de Zanderij, een schilderachtig en waterrijk plekje in Spanderswoud. De jongens speelden in het ondiepe water en ik las en zag toe. Dat was alles schoon en vreedig.

woensdag 25 mei

Nog steeds zeer warm en droog/ bijna 80_o. Stil, zonder een wolkje. ▫ Gister in Amsterdam. Ik krijg weinig brieven en leef als vergeeten. Daaraan moet ik gewennen. Ik heb niet veel geldzorg, maar ook geen middelen om mij vrij te beweegen.

zaterdag 28 mei

Koel en reegenachtig. ▫ Eergisteren 26 mei kwam de omkeer in 't weer. Een onweer en wat reegen. Gister was het weer droog en zonnig. Ik was twee avonden bij het Lof. De wit-gekleede kleine meisjes roerden mij.

Ik lees ‘the Wreck’ van Tagore.

zondag 29 mei

Koel, W. wind, droog. ▫ Gisteren kreeg ik een brief die mij verschrikte. Twee leeden van de ‘Grond-partij’ vroegen belet. Dat wil zeggen: een candidatuur voor 't volgende jaar, 1922, voor de 2^e Kamer. ▫ Dat wil zeggen: hoogstwaarschijnlijk krijg ik die alsem-beeker te drinken. Een

zware opoffering. Weeken lang in het ellendige den Haag. Verveelende sessies, snakken naar Walden en het bosch en de hei. ▫ En ik zie geen uitkomst, ik ben nog niet oud en zwak genoeg om te weigeren. Ik mag niet weigeren. ▫ En er is niet veel kans dat ik het ontsnap, zooals in 1918. Toen had ik 150 stemmen te weinig, en nog door een verzuim. En in 1922 stemmen de vrouwen mee.

woensdag 1 juni

Prachtig, warm weer. Maar droog! droog! ▫ Ik corrigeer de proeven van het Roode lampje II. ▫ Ik schrijf aan het tweede Jezus boek.

donderpag 2 juni

Steeds zonnig, warm en droog. ▫ De verwachte teleurstelling is er al weer. Van het Haagsche plan komt niets. ▫ Ik draag het nog vrij goed. Stil en rustig.

Gisteren met Matthes in de bijen gewerkt. Toen met de jongens gebaad, op de meent. Toen eeven nog bij de lieve Aagot geweest.

vrijdag 3 juni

Eindelijk volop reegen. ▫ Een vreemde toestand waarin ik verkeer. Soms zoomer-blijheid, dan weer heevige onrust. Ik ben als verdoold en toch niet van den weg af. God helpe mij. Zonder hulp kom ik er niet. Ik wandelde in stortreegen, hoek van 's Graveland.

zaterdag 4 juni

Heerlijk tropisch weer. ▫ Een onweer van nacht, met zwaren reegenval. Nu is het zoel en warm, tusschen 70 en 80_o. Alles bloeit nu, roozen en pioenen. ▫ Mijn toestand is vreemd, zoomergeluk gemengd met zware schaduw.

maandag 6 juni

Wind en zon. ▫ Gister een bezoek bij den burgemeester gebracht. Een kinderloos echtpaar van aristokratische familie (de Bordes). Een knappe, aardige/ zware, Hollandsche vrouw. Ik was nogal opgeruimd.

aant.

Het bezoek van de Grondpartij is geschied en ook het verzoek tot het aanneemen van een candidatuur. ▫ Ik weigerde niet. Maar voor succes is noodig: geld, tijd en vooral een krachtige actieve persoon. En hiervan bemerkte ik nog niet veel. De heeren heeten Bosselaar en Ree.

dinsdag 7 juni

Winderig en zonnig. ▫ Gister namiddag was ik een moment vrij. En ik voelde steun. Maar het duurt maar heel kort.

donderdag 9 juni

Gisteren zeer warm. Een echte zoomerdag. Heeden koel, drooge N. wind. ▫ Dinsdag namiddag ging ik naar Amsterdam, at bij Hans de Haan, ontmoette volgens afspraak de Winter aan 't station, die vertelde dat hij door Derkinderen was toegelaten aan de Academie als student, en nu ijverig werkte. Dat deed mij genoegen, want ik had het hem altijd geraden.

Om half acht Groene vergadering. Om 10 uur bij Marie Kooy in Haarlem. Het was er een goede sfeer.

Gister morgen reed ik om 9 uur weg uit Haarlem, heerlijk in den zoomermorgen. Op mijn fiets voel ik mij nog het rustigst/ ondanks het gevaar. ▫ Om 11 uur bij Martha, op Noordwijk koffie gedronken. De goede Jans Vioen sprak goed en vroom teegen me. Een brave vrouw. Ze was eenmaal mijn minnares, veele jaren geleeden. En zij werpt alle schuld op zichzelve en bidt voor mijn heil.

Toen vergadering in Leiden, bij prof. van Wijk (hoogleraar in Slavische talen). Daar was ook prof. Heeres uit Delft, mr Cohen Stuart en mevr. Swart als secretaresse, die mij zeer benauwde door haar bewondering. Gushing! noemt men dat. Ik zou zoo'n goede organisator zijn! nou! En als er een leezing van me was in Den Haag liep het storm en kon men geen plaats meer krijgen. Och, arm!

Ik schreef oover démonie en eudémonie.

vrijdag 10 juni

Kou en reegen. Heilzaam voor 't land. ▫ Gister in Blaricum geweest, bij Betsy. Ik ben verruimd.

aant.

zaterdag 11 juni

Stormachtig zoomerweer. Ik heb veel werk, en voel productief. Nog is de demon niet verdweenen. Maar soms, als ik het 't minst denk waard te zijn, dan zie ik alles in schoon, verheeven licht. Dit is zoo vreemd en verwarrend.

Ik schrijf aan het tweede Jezus-boek. Het vijfde evangelie, durf ik het wel noemen.

Ik heb ook het voorneemen de verzen af te maken. Schijn en Weezen en de Geest der Waarheid. Een beeld geef ik van wat wij van de schepping kennen, en van de glans van ons leeven een scheemer. ▫ En ook van de daden die ik nog onder de menschen doen wil in deeze laatste leevensperiode, de kleurige brug. Ik wil volharden tot het einde.

maandag 13 juni

Koel, bewolkt. ▫ Het blijft stil. Er koomen bijna geen brieven. Ik corrigeer veele drukproeven. Van de Lichtstad van het Roode Lampje, van Literatuur en Leeven, van 100%. ▫ Ik lees Heiligen leevens. Simeon Stylites. Wat onderscheidt deezen man van de fakirs, de dweepzuchtige zelfkwellers, die geen Christen zijn?

Ik droomde van het tweede Jezus-boek, mij werd gezegd hoe goed het was dat ik het in paragrafen heb ingedeeld.

woensdag 15 juni

Stil, koel, bewolkt. ▫ Gister vergadering op 't instituut. Brouwer was er weer, en kwam in kennis met Verschuur, die hij zeer bewonderde, om zijn kennis en zijn kracht. Bertus was weer heftig in sympathie en antipathie. Woedend teegen Kohnstamm, ook sterk teegen de Winter en nu Verschuur hoog verheffend.

Ik maakte een plan tot actie voor het Instituut. Ik wil het kortheidshalve Signifisch Instituut noemen. ▫ Wij moeten ons uiten, gemeenschappelijk/ bij alle oopenbare uitingen van beteekenis. ▫ Bij een troonreede, een partijprogram, een belangrijke voordracht, een wets-ontwerp, een economisch conflict, enz. enz. ▫ Een van deeze onderwerpen wordt gekoozen bij meerderheid van stemmen. Er wordt oover gediscussieerd en men tracht na een signifisch onderzoek, te constateeren wat de eenheid is onder ons verschil. ▫

aant.

Die eenheid wordt dan gepubliceerd en door allen onderteekend. In de dag- en weekbladen, of aangeplakt waar het moogelijk is.
Verder heb ik nu het voorneemen te beproeven in hoever ik organiseeren kan. ▫ Ik zal alle plaatsen waar ik gesprooken heb, aanschrijven, of ze in principe deel willen uitmaken van een politieke actie, om bij de verkiezing in 1922 persoonen in 't parlement te krijgen wier eenvoudig program is opheffing van het grond-monopolie.

donderdag 16 juni

Gister een goede dag met ♁ gehad. Mijn lieve vrouw is dan zoo gelukkig. Haar stemming gaat met de oopenbaringen van ♁ op en neer. Hij was liefderijk voor haar.

zaterdag 18 juni

Koel, droog, winderig. Onaangenaam weer, vooral om de droogte. ▫ Ik zal trachten de Grondpartij te reörganiseeren. Gister was Marie van Zeggelen hier.

maandag 20 juni

Koel, bewolkt, droog. ▫ Een brief van Hjalmar. Hij komt vooreerst niet. Niet voor half Augustus. Er was een cheque, maar ik was zeer bedroefd omdat hij zelf niet komt. Ik ben zeer somber. Tengevolge van mijn zwakheeden en mijn dwaasheeden.
Ik las het leeven van Margarethe-Alacoque.

donderdag 23 juni

Nog koel, maar stil en reegenachtig. ▫ In den laatsten tijd kreeg ik weinig brieven. De post bracht weinig en niets belangrijks. Toen kwam er eindelijk Dinsdag een bericht dat mij van rijksweege een jaargeld van f 1000. - is toegekend. ▫ Ik nam het deemoedig aan en stuurde onmiddellijk een dankbaar en hoffelijk antwoord. Zoover ben ik toch al gevorderd. Het klinkt zoo onwaarschijnlijk/ een jaargeld van staatsweege voor *mij*. Nu zal ik wel mijn taak hier op Walden kunnen afdoen. ▫ Misschien nog vijfjaren politieke arbeid. Dan enkel meditatie, zoolang ik kracht heb. ▫ Ik trakteerde op

aant.

tea-cake op de Groene vergadering. ▫ Ik heb het vooral aan Jolles te danken. ▫ Nog kamp ik hard met den démon. ▫ Het heilige werk vordert goed. Ik bespeur dagelijks beeter dat het geïnspireerd werk is, invloed van den Heiligen Geest. Het spreekt tot me.

Gister was ik weer in Leiden, en dronk koffie bij prof. van Vollenhoven. Ik vroeg advies oover G.G.B. en de Grondpartij.

Daarna conferentie bij prof. van Wijk, met prof. Heeres en mevrouw Zwart oover hulp aan de Russische geleerden.

Ik was ook bij Reyding, bij Henriette Roll, bij Hans de Haan.

Ik schreef ook aan Schijn en Weezen. En zoodra het Heilige Boek voltooid is, ga ik aan Sirius.

> Lieflijke schaduwen, die 't heevig Licht
> der liefde-zonne tempert voor onze oogen.
> Hoe schoon was Hij, die op de heuvlen schreed
> van dorp tot dorp, met ligt-geschoeide voeten
> zoekend de zonde en 't allerdiepste leed
> altoos bereid tot troosten en tot boeten
> rusteloos jagend op verheeven baan

vrijdag 24 juni

Warm en zonnig, maar droog. ▫ Ik bereid mij voor op de vier jaren in de stad, als groot offer.

maandag 27 juni

Gisteren zeer warm. Vandaag bewolkt en veel koeler. Steeds eeven droog. ▫ Ik ben vervuld van het vers ‘Wedergeboorte’ van Jani Holst. Het is geweldig en prachtig. ▫ Ik ben stil, gelaten. Gisteren bezoek van Paulina Braun, een zuster van den dichter Lux, die oover haar zwager kwam spreeken.

woensdag 29 juni

Steeds droog, koude N. wind. ▫ Ontzettend droefgeestig. Het vers van Jani deed mij goed, ik schreef er oover, maar nu is alles weer somber. Weer correspondentie oover Isméa.

aant.

donderdag 30 juni

Stil, grijs, droog. ▫ Na een ellendige dag, een beetere. Ik schrijf weer oover Jani. Lize Kuyper is gekoomen.

zaterdag 2 juni

Van nacht een reegenbui. Nu prachtig weer. ▫ Gisteren in Zandvoort geweest, met Hans de Haan. Lize Kuyper is bij ons terug. Helaas eenig praktisch resultaat is niet bereikt. Er is geen enkel lichtpuntje of kansje zichtbaar.

zondag 3 juli

Grijs, en stil en koel. ▫ Zeer gedeprimeerd.
Uitnoodiging om in Weenen te spreeken. Met Tagore, Romain Rolland en Gerard Hauptmann.

dinsdag 5 juli

Steeds koel, grijs, stil en droog. ▫ Ik ben weer vrijer en gelukkiger. Ik schreef oover Jacob Israël. Veel honig geoogst.

donderdag 7 juli

Van nacht wat reegen. Nu stil en vochtig. ▫ Martha en Lize Kuyper logeeren hier. Een uitnoodiging van Hjalmar om weer met hem te reizen. Ik nam het dankbaar aan, en ik verheug mij er op, meer dan voor twee jaar. ▫ Uppie is ongelukkig door mijn roomsche neigingen. De gevaarlijkste valstrik voor den geest noemt hij het Katholicisme.
Ik schreef den tienden zang van S. & W.

vrijdag 8 juli

Prachtig warm weer. ▫ Ik heb zoomergevoel. Ik draag een licht en ligt pak. Dat vind ik prettig zooals lang geleeden. God is vriendelijk en troostend in me.

zondag 10 juli

Zeer warm, stil en droog. ▫ Gister een drukke dag. Eerst naar den Haag naar Verkade. Gesprooken oover Isméa, en tot het inzicht gekoomen dat ze het stuk verlangen te speelen. Het gesprek was prettig en wekte mij op.

Toen dronk ik koffie bij Borel, die een beeter huis gehuurd heeft en nu zijn mooye Chineesche beelden kan uit stallen. Het deed me genoegen dat hij in beetere omgeeving leeft.

Toen ging ik naar Amsterdam en at bij Hans de Haan. Daarna om 8 uur vergadering bij Ree aan huis, met Bosselaar, Feberwee, Daan de Clercq en Peper. Tot vast-stelling van de Grond-partij.

Ik was vol van Isméa. Ik zal er nu iets recht moois van maken. Lize Kuyper was op de Kunstkring en liet haar muziek hooren.

maandag 11 juli

Nog zeer heet. 78_o. ▫ Donderdag was onze bijeenkomst met ♁. Ik vorder goed met het boek.

Gisteren een echte zoomerdag. Gebaad op de meent, het water lauw.

Ik ga nu van Isméa iets moois maken. Ik heb meer zelfvertrouwen.

donderdag 14 juli

Steeds dor, droog, koel zoomerweer, na enkele hittedagen. ▫ Gisteren Instituut vergadering. De droogte is ongehoord. Het ziet er angstwekkend uit, die strakke heemel. ▫ Wij namen vóór ieder van ons Instituut zou een beginsel-verklaring opstellen, waarin hij meent dat allen kunnen instemmen. ▫ Die zullen wij dan, na onderzoek en bespreeking/ allen goedkeuren en onderteekenen. ▫ Boovendien schrijft nog ieder lid zijn persoonlijke opvatting, geheel zijn eigen idee. ▫ Er waren Mannoury, Brouwer, van Ginniken en ik, en Lize Kuyper.

Ik schreef reeds ijverig aan Isméa.

zondag 17 juli

Prachtig, tropisch weer, maar nog geen reegen. ▫ Ik ben weer in Noordwijk, op mijn oude kamertje. Gister fietste ik van Bloemendaal, waar ik bij

Giza noenmaalde, naar Noordwijk. Het was zeer heet. Wij rustten lang in Noordwijkerhout en dat was heerlijk. Maar het krioelt van auto's en de zandige weegen zijn steeds een groot gevaar. ▫ Eerst na een zeebad deezen morgen voel ik weer wat blijder. Ik heb Isméa hier, om er een goeden gang in te brengen. ▫ Weer genoot ik van de blijde, lichte kleuren aan het strand en de vroolijke menschjes, badend. Fijne kleuren, van lila en vleeschkleur, en ranke meisjes en steevige jonge mannen. Ik zie dat tafreel altijd eeven graag, misschien nog liever dan vroeger.

Ik was ook in de kerk vanmorgen.

maandag 18 juli

Nog steeds zeer warm. ▫ Het gaat mij reedelijk wel. Ik werk ijverig aan Isméa. Gisteren sprak ik Verwey, die weinig veranderd was. Toen kreeg ik bezoek van Sammy van Hoogstraten.

woensdag 20 juli

Gisteren weer een zeegenrijke dag. Het was alsof onze heilige vriend mij steunde en vergaf. Er kwam een jonge vrouw wat voor ons zingen Ine van Dillen die vroeger in 1904 Dalcroze voor me zong. ▫ Nu zong ze Geistige Lieder van Bach en nam daarmee de schaduw weg die mijn beeter Zelf verduistert. Ik ging schreyen, zalige tranen. Juist omdat ik het weezen van Jesus in de laatste jaren geheel katholiek had gevoeld, zoo trof me nu juist des te sterker vader Bach. ▫ Ik maakte een wandeling met het meisje. En vanmorgen wandelde ik om zes uur op den duinweg naar Puikenduin. Een dierbaar land vol stemming. Weilanden met reigers. Prachtige witte winden. Hoe heerlijk wit zijn die!

'S avonds lees ik de Indienfahrt van Waldemar Bonsels, zeer merkwaardig talent - maar ook uitgesprooken démonisch. Het wekt afkeer en wee-heid. ▫ Hiervan bemerkt de goede Martha niets.

donderdag 21 juli

De lucht betrekt nu en dan, en de Wind draait dan wat naar 't Westen. Gisteren was het luw en vochtig - maar geen reegen. Van morgen weer drooge noordewind met groote wolken. De droogte vervult de waereld met schrik. Voor mij is het de eerste maal dat droogte iets dreigends en

aant.

schrikkelijks krijgt. We hebben oorlog gehad, en ooverstrooming, en pest -

zondag 24 juli

Het stormde een paar dagen, met woeste wolken en hooge zee. Een paar droppels reegen daarbij. Nu is 't weer stil en zonnig, en steeds droog.

Ik had eergister een gelukkige dag. Ik had een volkoomen vrij en onbezorgd gevoel, zooals in den ouden Noordwijkschen tijd. Baden, wandelen en een groot werk dat goed vordert. Wat verlangde ik ooit méér? Het kwam door Isméa. Het was mij als ware de moeyelijkheid ooverwonnen. Ik voelde zoo recht dat ik natuurlijk en eenvoudig spreek, zonder spanning of geforceerdheid.

En nu weet ik wel, er zijn heiligen, en daartoe behoor ik niet. Maar ik wil doen wat mij eigen en natuurlijk is. Als ik daarbij ook tevreeden met mijzelven ben. Daaraan ontbrak nog al wat. Maar nu ben ik rustig en blij om mijn werk.

Ook kreeg ik een bericht dat een zeegen voor mij zou kunnen worden. Een jonge literator Dr G. Kalff, wil mijn geheele werk beschrijven. Ik voelde vaak hoe gelukkig dat voor mij zou zijn. Ook dit kan een heilige niet scheelen, maar mij wel. Ik heb er niets teegen gerechtvaardigd te worden, en de waarheid omtrent mij en mijn werk aan 't licht te zien brengen. ▫ Maar ik blijf voorbereid op teleurstelling.

Gister eeven op Walden. De jongens geruild. Nu is Hugo bij me. Dat is nog wel prettiger gezelschap, hoewel broertje heel lief was. ▫ Ik was zielsblij mijn lieve vrouw weer in de armen te sluiten. Maar Noordwijk trok mij zeer, om Isméa. En nu ben ik blij hier weer te zijn. Ik loop in strandkostuum met witte broek en schoenen. Daar houd ik van. Ik ben toch wel erg graag aan zee.

dinsdag 25 juli

Warm en droog. ▫ Gister had ik momenten van depressie. Zoo gauw zal Noordwijk om zijn. En ik zal wel de inspiratie behouden. Het is nog een heel stuk werk. Nu is het eerste bedrijf nog niet af. Ons boek vorderde gisteren goed.

Gister avond bezoek van Dr Kalff.

Ik vond hier nu meer kennissen, een nicht van Oorde, dochter van mijn

aant.

oom Bram van Warmelo. ▫ En Toosje was hier. Als ik maar niet te veel afgeleid word.

Ik voel erg ongelukkig. Ik kan niet vóórt, de verzen blijven uit. Buiten schijnt de zon en zeurige, drenserige kinderen speelen op een verschroeid grasveldje. Beneeden studeert iemand op de piano. Ik denk Martha. Alles erg naargeestig. En dat midden in een gelukkige Noordwijk-tijd. ▫ God helpe me! dit is gruuwelijk.

woensdag 26 juli

't Zelfde weer. ▫ Des morgens is het slecht. Op 't moment is het vertrouwen in mijn werk weg. Ik voel machteloos en verdrietig. ▫ Ik begrijp mijn toestand niet.

Ik schreef het tweede bedrijf af, maar 't is niet naar mijn zin - en met het derde ben ik in mijn gedachte nog niet klaar.

donderdag 27 juli

Steeds hetzelfde weer. Gister eenige reegendruppels, op Leiden. ▫ De tocht door de meeren was mooi. Maar de somberheid week niet. De opwekking van het zee- en strand-leeven is voorbij. Ik ben bezorgd en bang. Ook door de vreesselijke droogte. En als mijn stuk niet afkomt en niet slaagt .....

vrijdag 28 juli

Gister zeer heet. Ik baadde op het strand. Van nacht is ergens onweer gevallen. Hier geen druppel. Maar storm en stof. En koeler. ▫ Gister kwam er uitkomst. Ik bleef doorwerken en het laatste bedrijf vormde zich zonder veel moeite. Het wordt geheel in stijl gehouden. De humor op den achtergrond. Zoo is 't een mooi geheel. ▫ Ik was dankbaar en gelukkig, ondanks mijn zwakheid. ▫ In Bussum viel reegen. Wat zal ik blij zijn als ik mijn vrouw weer zie!

Ik bezocht de familie Kalff op Villa Liesbeth, een prettig milieu. De zoon, mijn biograaf - en de dochter knap en lief, de moeder zeer waardig en beminnelijk.

aant.

zaterdag 29 juli

Noordwijk. Gister heevige storm. Vandaag stil en bedekt. ▫ Het gaat mij slecht. De kortstondige, goede buyen zijn al weer voorbij. Ik ga morgen uit Noordwijk heen, droef en onvoldaan, zooals ik er nooit vandaan ging. Ik verlang naar de zuivere nabijheid van mijn vrouw. Als ze niet bij me is verzwakt de vroomheid in me.

Het werk Isméa gaat langsaam - en juist dat zou ik 't eerst willen voltooyen. Ons heilig boek gaat vooruit - maar ik voel geheel onwaardig.

Ik baadde met Hugo, in den storm. Ik lees het boek van Jet Holst, Garibaldi. Het is stijf en deftig geschreeven, maar zeer verdienstelijk.

dinsdag 2 augustus

Warm, 's morgens 76° in de schaduw. ▫ Gister een slechte dag - omdat ik niet gezorgd had voor het behoorlijk inpakken, zoodat mijn MS. van ♁ bij mij bleef. Nu kwam mijn koffertje eerst vanmorgen. Ik voelde zelfverwijt, alsof ik dit heilige werk niet genoeg gewaardeerd had.

De fietstocht met Martha en Hugo was zoo vol gevaar, door de veele fietsen en auto's, dat ik dacht nooit weer zoo'n tocht te doen. Het goede van den dag was mijn bezoek bij pastoor Willenberg te Overveen. Zoo'n gesprek maakt mij rustig en doet me goed. Toen ik mijn afwachtende houding verklaarde, zei hij: ‘Er wordt op *u* gewacht’. ▫ Maar hij begreep mijn groote moeyelijkheeden.

woensdag 3 augustus

Veel koeler, aangenaam weer. ▫ Ik las het boek van Allen Upward, en het vermaakte mij zeer. Hij is toch een van de groote schrijvers van onzen tijd. Door zijn hoog beschouwingspunt. Evenals Bonsels (Waldemar).

donderdag 4 augustus

Koeler weer. ▫ Ik kan absoluut niet voort met mijn werk. Ik ben in een doodloopende mijngang. Toch moet ik voort. Het is om mij te doen gevoelen hoe machteloos ik ben met bewuste kracht alleen. Ik kan de inspiratie niet missen.

aant.

vrijdag 5 augustus

Bedekt, reegenachtig, koel. ▫ Ik lees het hoogst vermakelijke boek van Allen Upward ‘Some Personalities’.

De bijeenkomst was goed. Ik ben veel rustiger en ik word merkbaar gesteund.

zaterdag 6 augustus

Reegenachtig, zoel. Aangenaam weer. ▫ Iederen morgen heb ik te kampen met mijn onmachtsgevoel. Ik krijg nog geen vlotheid in Isméa. Ik kan niet loskoomen uit ritme en rijm. Het gaat stroef en traag.

Voorslag van de Witt Huberts om Lioba te filmen. Ik zou het graag zien gebeuren.

maandag 8 augustus

Los, onstuimig weer, maar niet koud. ▫ Lize Kuyper is hier.

Eergister wandelde ik alleen op Bantam. Er kwam een groote vreede in me.

woensdag 10 augustus

Vrij goed weer. ▫ Uitnoodiging van van Ginneken, om zijn gast te zijn in Tilburg.

donderdag 11 augustus

Zoel, reegenachtig, stil weer. ▫ Ik ben weer in eevenwigt. Het is als in den goeden tijd. Werk op Walden, de hut, een arbeid die mij vervult. 'S avonds lectuur.

vrijdag 12 augustus

Lekker zoomerweer. ▫ Vandaag voltooide ik het MS. van Jezus' oopenbaar leeven. Wij vinden het een prachtig boek. Tot zoover gaat ook mijn belijdenis. Aan dat boek geloof ik. Deeze vier boeken: Roode Lampje I en

II en Jezus' leer I en II vormen mijn Credo. Indien de Katholieke Kerk dit als credo aanneemt dan wil ik graag toetreeden. Maar dat zal niet gaan.

Gister kwam eindelijk de lang verwachte en angstig gehoopte voortgang in Isméa. Zoo wordt het goed. Dit geeft mij groote rust.

zaterdag 13 augustus

Zacht, stil, bewolkt. ▫ Het gaat mij nu beeter. Het is wel jammer dat ik dat kamp niet heb bezocht, maar dan was Isméa niet verder gekoomen. Ik moet nu de eerste teekenen voelen van geloof. Als ik rustig ben en opgeruimd, dan blijven ook de bekooringen weg. Het is als een vicieuze cirkel. Bekooring en depressie werken elkaar in de hand. ▫ Als ik nu maar het eerste gat kon maken in mijn banden.

Ik kreeg een vleyende brief van Lux den Weenschen dichter, die uitwisseling van arbeid wenscht en daarbij denkt aan de fabel van de muis en de leeuw. Hij de muis en ik de leeuw. Hij moest eens weeten in welk net ik gevangen zit.

maandag 15 augustus

Maria Heemelvaart. Reegenachtig, koel weeder. ▫ Gisteren en vandaag naar de H. Mis geweest. Gisteren was ik er zeer door verkwikt en gesticht. Vandaag minder, hoewel de Mis mooyer was. Ik lees het boekje van Lucie Christine, haar geestelijk dagboek. Ik werk hard aan Isméa, en was er nogal tevreeden oover.

Veel pijn aan mijn tanden.

Toosje logeert hier.

donderdag 18 augustus

Prachtig warm weer. ▫ Ik heb geen reeden tot klagen, behalve mezelven.

Isméa is bijna klaar, maar mijn onwaardigheid werkt de voltooying teegen.

Vandaag zou Juliette de Groodt in Amsterdam koomen, en ik hen bezoeken. Gisteren bezoek in Blaricum bij Riet van Blaaderen. Een prettige tocht.

aant.

vrijdag 19 augustus

Gister lang met Juliette gepraat en een zeer gunstigen indruk gekreegen. Ik schaamde mij oover mijn wantrouwen. Ze is een lieve, hoog-beschaafde, verstandige vrouw, een goede moeder. Haar zoontje Fransje een allerliefste, vroolijke, zachtaardige jongen. ▫ Wij soupeerden oover het IJ, in een duur restaurant, en zagen oover het water, het was warm en stil. Ik hield mij vrij goed, maar toch bleef Amsterdam niet zonder slechte werking.

Ik moet nu Isméa afmaken. - De verzen gingen met me mee, gelukkig, in Amsterdam.

vrijdag 19 augustus

Weer een goede Vrijdag. Ik voel me diep beschaamd, dankbaar, en toch weer ontzet door de diepte waarin ik zonk.

De prachtige slotreegel van Isméa kwam in mij
Licht vult het Al, en God is op Zijn Troon!
Kon het zoo in mij blijven!

zondag 21 augustus

Warm, prettig weer. Nog echt zoomer. ▫ Ik schreef de laatste reegels van Isméa. Goddank! ▫ Ik dankte den Heer voor deeze genade.

dinsdag 23 augustus

Warm zoomerweer. ▫ Gister avond las ik het derde bedrijf van Isméa vóór, aan mijn lieve vrouw en haar zuster Toosje. Zij waren blijkbaar zeer getroffen. En mijn vrouw, die toch niet zoo makkelijk is voor mijn werk - en het meenig maal afkeurt, die was nu in oprechte bewondering. ▫ Nu heb ik al mijn geduld noodig, omdat mijn secretaresse met vacantie is.

Nu schrijf ik oover dèr Mouw.

woensdag 24 augustus

Prachtig weer, gisteren reegen. ▫ Ik kamp met mezelven. Wat is dat moeyelijk!

zondag 28 augustus

Steeds mooi, warm weer. ▫ Gisteren kwam ik uit Tilburg waar ik twee dagen de gast was van van Ginniken, pater Kemper en Dr Ahaus, in het St Jozef-Studie-huis. ▫ In Utrecht had ik een uur tijd, en ik ging reegelrecht naar den Aartsbisschop, en vroeg hem wanneer hij mij zou willen opneemen in het verband der Katholieke Christenen. ▫ Het ging alles rustig en als van zelve. Ik weifelde niet en Monseigneur was allerhartelijkst.

Rustig en tevreeden kwam ik thuis, en ik wist dat mijn besluit nu vaststond. Er was geen bizondere extase of verrukking in me, maar het liep alles zoo van zelve. Het kon niet anders. Ik was mij diep-bewust van wat ik deed. Ik voelde dat ik op géén andere wijze mijn leeven waardig ten einde brengen kon. ▫ De persoonlijke invloed van van Ginniken was niet in 't spel. Noch die van een van de anderen. ▫ Alleen had het mij zeer plezierig aangedaan toen Brouwer mij zijn bewondering meededeelde voor van Ginniken en Kemper en voor de predikaties van beiden. ▫ Maar het motief voor mijn rustige doortastendheid was hier in te zoeken dat ik opnieuw en zeer duidelijk voelde de innerlijke vreede, rust en zelfbeheersching door het verblijf binnen deeze muuren - die kloostermuuren zijn - eevenals dat, maar in sterker mate, het geval was in de abdij. ▫ Die rust kwam in het tweede etmaal. En toen begreep ik dat er voor mij alleen geen redding was, als ik buiten bleef. Ik besefte mijn onmacht en ik onderwierp me aan mijn lot. ▫ Dit houd ik steeds voor oogen en dit stilt mijn onrust: ik ben te zwak en te schuldig om mij zonder de hulp van een machtige, geestelijke sfeer - zonder Gods hulp - vóór mijn dood te ontzondigen. ▫ Ik kan en wil dit vrije leeven niet volhouden - want het zou mij geestelijk vermoorden. Ik kan niet. Ik ben onmachtig - ik heb de steun van de kerk noodig, eeven als Jacob de Haan zijn religie noodig had. Maar mijn Kerk is grootscher en schooner dan de zijne.

De dag heeden was rustig. Ik had geen twijfelmoedige gedachten, ik zag niet op teegen de gevolgen van mijn daad, het misverstand en de moeyelijkheeden. Ik had een vreedige, gelukkige dag, en ik verheug me op mijn eerste communie.

Vandaag had ik bezoek van een bizondere vrouw, mevrouw Rijberink, een mooye vrouw van ongeveer veertig jaar, gehuwd maar zonder kinderen. Van adellijke Fransche afkomst - Katholiek, maar zonder te praktiseeren, maar nu smachtend verlangend naar de cel, het kloosterleeven. Wij spraken met ons drieën, Truida, de vrouw en ik. En zij verhaalde van

haar merkwaardige vizioenen en droomen. Mijn Jezusboekje gaf haar aanleiding om bij mij te koomen. Zij is zeeker op weg naar Zaligheid, en bevoorrecht door den Heer, maar zij moet zich aansluiten, eeven als ik.

Ik dacht oover mijn drama: ‘trots verbrijzeld’. Zoo zal ik ook mijn trots verbrijzelen.

donderdag 1 september

's Nachts koud. Ooverdag goed. ▫ Zaterdag was ik met de kinderen en Toosje in Artis. Het was prettig, de tuin was goed onderhouden. Er waren veel nieuwe dieren. Wel zes of zeven mensch-apen. Het bleef goed gaan, met mij. Wij zaten aan den ooverkant van 't IJ, tot groote vreugd van de jongens.

Dinsdag was ik met Hans de Haan bij een stervende teeringlijder. Een lieve jongen, Henk de Jong. Ik kende hem niet maar hij hield van mijn verzen. Hij lag bij zijn ouders thuis, die een groente-winkeltje hebben. Hij was blij dat ik kwam, en ik was gelukkig dat ik hem troosten mocht. Dat zijn mijn gelukkigste daden. Ik was ook blij te bespeuren dat Hans de Haan eenigszins ging begrijpen dat haar handeling een religieuze handeling is. Zij is teegen alle godsdienst gekant en heeft toch een sterke Christelijke liefde.

Gisteren 31 Aug. bij goed weer en frissche wind deeden wij de prachtige wandeling op den nieuwen zee-weg achter Ooverveen. Nog altijd zie ik voor me de groote, weidsche bochten van den breeden weg, en het woeste maar bekoorlijke landschap rondom. ▫ Het ging mij goed. Ik schreef aan van Ginniken. Ik heb mijn laatste sigaar gerookt en ik voel mij opstijgen uit de dood-zonde, nog vóór een priester mij absolutie geeft. ▫ Ik ga mijn weg heel beslist, en ik word gesteund. Ik moet mijn liefde-begeerte sublimeeren. Alleen kom ik er niet.

Mijn 3e acte is verzonden (van Isméa) mijn geld-reserve slinkt onrustbarend.

Hoe frisch en prachtig was de zee gister. En de jongens waren zoo lief. We gingen met de tram oover Haarlem terug. We gaan niet met ons allen naar Wijk a/zee, maar Truida en ik alleen, en daarna bij Giza. Maar alles is onzinnig duur.

zaterdag 3 september

Goed weer. ▫ Vandaag koomen de teegenstanders los. De aartsbisschop

aant.

stuurt mij een boek in zeven banden, opdat ik goed de ‘doctrien’ zou leeren kennen. Stel je voor dat ik die eerst zou moeten doorwerken. Dan was ik er oover tien jaar nog niet. Hoe moet dat? ▫ Het zal een onderwerping zijn, die doet denken aan het lidmaat zijn van een volk of staat. Ik ben Nederlander, en zou dat worden als ik het nog niet was. En toch ben ik het volstrekt niet eens met alle wetten en voorschriften, van dat Nederlanderschap. En de verplichtingen die mij worden opgelegd gehoorzaam ik, zonder het daarom alles precies juist en geheel billijk te vinden. ▫ Nu is voor mijn begrip Kerk en staat één. Die twee moeten nooit gescheiden zijn, het is een en hetzelfde lichaam. Alleen het stoffelijk imperialisme, de hebzucht en heerschzucht maakt de scheiding noodig. Is dat te niet gedaan, dan worden kerk en staat, priester en ooverheid hetzelfde. Dat kan alleen wanneer het recht vervangen is door Liefde.

Mijn lieve ondeugende hond is weer weg. Dat dier geeft mij heel wat zorgen.

Gisteren was ik bij Ooki, en zij sprak oover de vijandschap teegen mij in haar kring, die nog verergerd was door mijn stukje teegen het boek van haar moeder. Nu was dat boek werkelijk heel slecht en bespottelijk, maar toch kon ik niet nalaten spijt te hebben en bedroefd te zijn omdat ik haar gegriefd had.

woensdag 7 september

Wijk aan Zee. Het is prachtig weer. In mij weer de zwartste ellende. Ik was vrij goed. Toen werd mij des middags door Mien Burgers gemeld dat er brieven voor mij lagen van Royaards en van Verkade. ▫ Ik nam mij sterk vóór, en bad er om tot Jezus, om ongevoelig te moogen blijven voor gunstig en ongunstig bericht. Terwijl ik naar Wijk fietste ooverdacht ik het waarschijnlijkste: Royaards weigert Beati Pacifici - maar houdt vol zijn belofte voor de Heks van Haarlem. Verkade-Stellwagen maken ‘bezwaren’. ▫ Het kwam nagenoeg precies zoo uit. Royaards heeft geen ‘geloof’ in mijn stuk. Stellwagen heeft Isméa nog niet rustig geleezen(?) en moet oover het tweede bedrijf nog met me spreeken. Dat klinkt heel anders dan ons gesprek. Er zit iets achter. ▫ Helaas kwam de melancholie met groote heevigheid terug, op deeze twee brieven. Het is zoo zwaar voor me te dragen. Ik lag er wakker van, en moest schreyen. En al de lieve troostreedenen van mijn vrouw mochten niet baten. Ik zakte mijlen diep

in. ▫ Nu is dit weer hier wonderbaar mooi. Wij baden lang in de kerk. Het verblijf is hier goed, maar wat veel eeten (Westerduin).

Het komt er nu op aan, met herinnering en verstand den Booze buiten te houden. Hij doet ons al het goede vergeeten. Zoodra de zwarte somberheid komt, koomen ook de twijfel, de kritische gedachten, de sensueele bekooringen, het gevoel van miskend en onbillijk behandeld te zijn. En dit alles is gevoel, zoodat het niet weg te redeneeren is.

donderdag 8 september

't Zelfde prachtige weer. ▫ De somberheid is er nog niet minder op geworden. Gister maar enkele momenten van verligting. Ik schreef een langen brief aan Jaap de Haan, en aan een stukje voor de Groene. Van ochtend, in bittere somberheid, nog verergerd door 't schitterend mooye weer, brieven die niets goeds brachten. Verkade zoekt blijkbaar uitstel. Wat beteekent dat nu? Die menschen martelen mij met hun halve woorden.

Hjalmar weet ook niet of en wanneer hij reizen zal. Als ik zoo ben als nu, dan kan ik niet reizen. Sints de ‘Elegie’ ben ik zoo ellendig niet geweest. En nu waren het weer uiterlijke en waereldsche omstandigheeden.

vrijdag 9 september

't Zelfde weer, 's nachts koel. ▫ Te vergeefs kronkel ik mij als een worm om mijn marteling te ontgaan, maar het helpt mij niets. Elk bericht bezwaart me. Met tranen word ik 's morgens wakker. Maar het zijn geen verlossende tranen. ▫ Ik droomde van Jaap de Haan, van douane, een grijs papieren kistje, en prolongatie.

Heeft God meer lief den dankbaren, deemoedigen, alles van God goedpratenden, zich zelven beschuldigenden mensch? Of den fieren, oprechten/ streng waarheidlievenden, onbuigbaren en vreesloozen mensch? ▫ Deeze laatste kan niet katholiek zijn. ▫ Maar toch is hij de meest sympathieke. Want een slaaf die zóó voor eenen meester kruipt achten wij niet.

Dit is stof voor een drama, voor het drama: trots verbrijzeld. ▫ Een zoon, oovermoedig, zelfzuchtig. ▫ Een moeder, deemoedig, alles goed-pratendvroom. ▫ Een andere zoon, streng oprecht, waarheidlievend. ▫ Een vriendin van de moeder, mismaakt, sarkastisch, bewondert de moeder, bespot den dwazen zoon, reedetwist met den eerlijken zoon.

Ik schrijf deeze notities, terwijl ik nog niet hersteld ben van een vreesselijke bui van zwaarmoedigheid, veroorzaakt door de teleurstellingen van Royaards en Verkade.

's Nachts lig ik te tobben om het Pater Noster in 't latijn te zeggen. Soms blijf ik zelfs in 't Hollandsch steeken. Die machteloosheid is zoo kwellend.

> Pater noster
> qui es in coelis
> sanctificetur nomen tuum
> adveniat regnum tuum
> fiat voluntas tua
> in coelo et in terra
> panem nostrum quotidianum da nobis hodie
> et dimitte nobis debita nostra
> sicut et nos dimittimus debitoribus nostris
> et ne nos inducas in tentationem
> sed libera nos a malo.

Met moeite en fouten is 't er uit gekoomen. Voor de laatste reegels is Hollandsch mooyer. Het latijn is zoo omslagtig: ‘dimittimus debitoribus’.

10 september

Wijk a/zee. Reegen. ▫ Ik kreeg een lieve brief van pater Jan. Die mij raadt steun te zoeken bij de H. Maagd.

Ik betrap mij herhaaldelijk op gevoelens als deeze: was het maar gedaan. Was ik er maar uit. ▫ Maar dan denk ik aan mijn vrouw en kindertjes. ▫ En ik heb toch ook aan de onbekende macht beloofd vol te houden. Ik zal ook volhouden, tot het bitterste eind.

Maar het zijn helaas nog maar onbekende machten voor me. Ik kan in werkelijkheid niets onderscheiden. Als ik verligting voel, dan dank ik iemand, maar wie? ▫ Is het de Vader? of de Zoon? of de H. Maagd, of de H. Geest? ▫ Ik kan het niet onderscheiden.

Soms denk ik: die katholieke cosmogonie is wel wáár, maar 't is maar een deel van God en Heelal. De Allerhoogste is vèr booven deeze min of meer kinderlijke voorstellingen. Die weet niet van zonde of schuld, van

aant.

boete of aflaat, van grief of wraak. ▫ Maar dan bedenk ik weer hoe dit Jezus en Maria zou moeten grieven, het zou toch een wantrouwen beteekenen. Maar wie zal het ooit kunnen vaststellen, of bewijzen?

11 september

Wijk aan Zee. Storm maar niet koud. ▫ Gisteren een lange wandeling gemaakt met Corrie de Jong. Gezien de havenwerken van IJmuiden, de in aanbouw zijnde hoogoovens. Daarna de liefelijke binnen-duin natuur. Met evonymus en berberis, met Geldersche roos en kattendoorn en duinroozen. Het was prachtig weer en een heerlijke wandeling. ▫ Van daag met een heele stoet naar IJmuiden gewandeld, om de woeste breekers op de pieren te zien. ▫ Ik had in woeste zee gebaad en voelde minder droevig. Oover het drama tob ik niet meer. Het moet maar gaan zooals 't wil.

maandag 12 september

Reegen en storm. ▫ De laatste dag aan zee. Ik ben niet zeer neerslachtig. De pijnlijke drama-plek wordt gelukkig ongevoelig.

Ik sprak nu met Truida oover mijn idee om broeder te worden in het klooster. Pater kan ik nooit worden. Misschien wel broeder. Vroeger dacht ik aan Jonker, in 't toevluchtshuis voor onbehuisden. ▫ Maar daar is geen boovennatuurlijk leeven. ▫ Het is toch alles maar om een paar jaren te doen en dan komt het herdenken, in eeuwigheid herdenken.

Dit woord treft mij, als had ik een nieuwe diepe waarheid gezegd. ▫ De toekomstige eeuwigheid zal bestaan in *herdenken*, eeuwig, vreedig, rustig herdenken. Het begrip ‘herkauwen’ is er niet zoo ver van af. Hélène Swarth gebruikte dat woord eens in een vers, en ik bespotte haar. ▫ Maar misschien bespot zij mij later. Als wij aan 't herkauwend leeven toe zijn. In dit leeven grazen we. ▫ Dan denk ik ook dat er veele nuances van herkauwen zijn, of liever: *dat ieder alleen te herkauwen krijgt wat hij gegraasd heeft*. ▫ Dit is de eeuwige Gerechtigheid. De dood-eenvoudige, door en door simpele empirie van onze wijsheid. Ik voel, zoo moet het zijn, het kan niet anders. ▫ Alle emoties, indrukken, reëele gevoelens en gedachten, die zijn door ons opgenoomen en moeten nu verwerkt en geassimileerd worden. ▫ Welligt worden we geholpen door hooger weezens, maar daarvan

weeten we weinig. De fout der Kerk is te véél te verklaren. Wij kunnen niet weeten, wat we niet ondervonden hebben.

Pater Potters zegt in zijn verklaring van den catechismus, dat de aanweezigheid van smart in de schepping niet verklaard kan worden, maar een geheim is van God. ▫ De Pater begrijpt blijkbaar niet, wat ik toch al vrij scherp formuleerde, dat vreugd het klaarblijkelijk doel is van de Schepping en dat dat doel *onbestaanbaar* is zonder smart. Wie dit zoogenaamde Godsgeheim niet als van zelf spreekend voelt, die heeft niet genoeg oover het weezen der Smart nagedacht. ▫ Het is of men zegt: 'dat iedere medaille een keerzij moet hebben is een der onverklaarbare geheimen Gods'. Maar het verklaart zich zelf.

vrijdag 16 september

Goed weer. ▫ Ik heb zooveel te schrijven sints Maandag.

Dinsdag ging ik naar Bloemendaal, met Truida en liet haar bij Giza. Ik zelf ging naar de Groenevergadering. Vandaar naar Bussum, waar ik oovernachtte. Ik was in gespannen toestand en sliep weinig. Den volgenden dag ging ik naar Amsterdam en Haarlem, bracht mijn taschje bij Marie van Zeggelen en at bij Giza. ▫ Toen was de verheldering gekoomen. Ik was rustig, vreedig, zeeker. Ik zag geen bezwaar, ook niet in mijn oovergang. Ik voelde de groote liefde, die voor niets terugschrikt. Ik zag alles grooter en ruimer. Een sereene onverschilligheid kwam oover me. Ik logeerde bij Marie van Zeggelen, die vol was van haar Zweedsche reis. Er waren nog een paar gasten.

Donderdag kwam Truida en we bezochten ook Valérie. We waren in de groote St Bavo Kathedraal. Ilonka speelde Hongaarsche liedjes. O wat troffen ze mij. 's Middags lang gesprek met pastoor Willenborg. Er waren wel bedenkelijke dingen. En ik had momenten van krachtige expressie, maar ook van plotseling afbreeken van den draad, waardoor alles leeg werd in mijn hoofd. Dat was pijnlijk. Maar ik bleef blijmoedig en innerlijk bevreedigd. ▫ Hoe werkt de Liefde vreemd, de oude, goede Liefde. Ze neemt me bij de hand en zegt: wees toch niet bang. Heb je ooit grooter zeekerheid gevoeld dan die ik nu geef?

Gister avond weer op Walden. Met felle en schoone herinneringen. Ik kan wel mijn geheugen verliezen. Maar deeze herinnering niet, want die gaat niet weg.

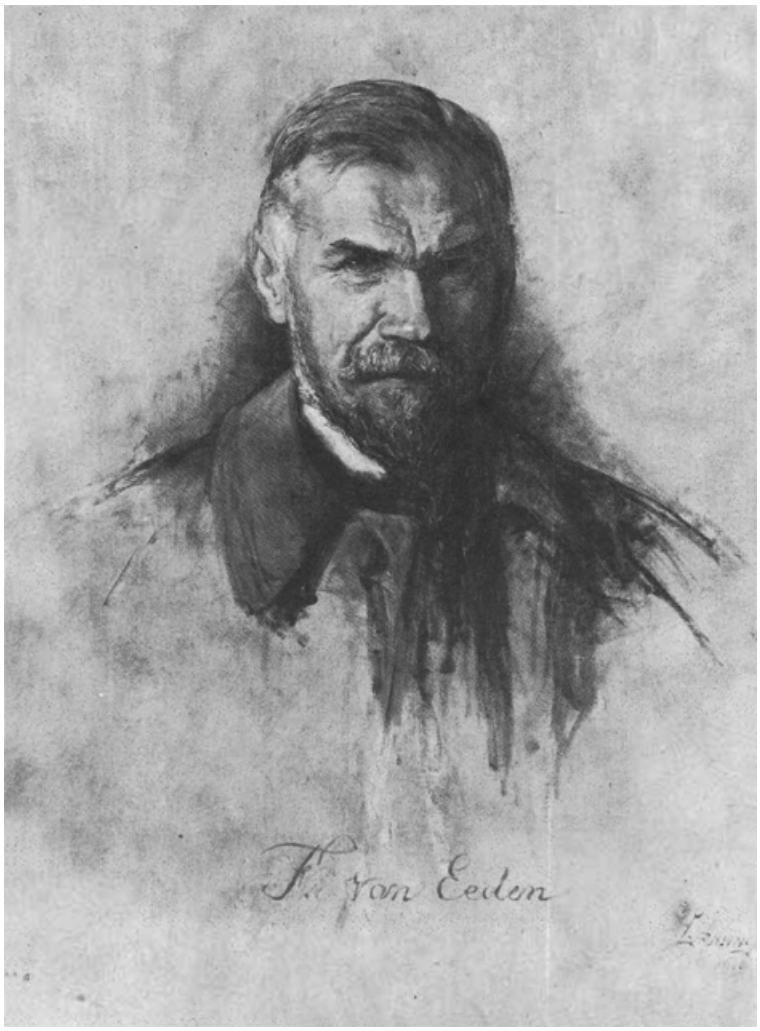

83 F. van Eeden door Lizzy Ansingh

84 Annie Bosch

aant.

zaterdag 17 september

Koel, gewoon weer. ▫ Van morgen was de oude, bekende somberheid er weer. 't Geld raakt op. De inkomsten vallen teegen. De varkens ziek. De oogst van handappelen slecht.

Van Isméa hoor ik niets. Ze houden me weer aan 't lijntje als altijd. De tijd gaat voorbij.

Ik was bij Ooki gister. Blij is ze om haar aanstaand moederschap. ▫ Ik lees een detective roman die Giza me gaf. Alles om 't geld. Die strijd is 't die ieder nog boeit.

Misschien Woensdag naar Oosterhout met Brouwer.

zondag 18 september

Goed, winderig weer. ▫ Ik ooverdacht de kwestie van het leergezag, zooals ik er nu met pastoor Willenborg en pastoor Beumer oover sprak. ▫ De juiste formuleering is deeze, dat ik niet *kan* gelooven wat .... ik niet kan gelooven. ▫ Het is mij wel moogelijk te zeggen ‘credo’ maar als de innerlijke instemming niet komt dan kan ik daaraan niets veranderen. Tenzij bidden dat de instemming mooge koomen. ▫ Maar het leergezag kan zeeker niet het onmoogelijke vergen. Als ik dus zeg ‘credo si non impossibile’ dan kan geen Paus mij tot het onmoogelijke of ondoenlijke dwingen. Ik kan dus alleen belooven de Kerk lief te hebben en te ontzien, tot het onmoogelijke toe en niet verder.

maandag 19 september

Koud en winderig. ▫ Ik schreef oover de enquête, door mij beproefd. Ik denk wel dat ik mee zal doen aan Grondpartij en G.G.B. ▫ De economische actie moet hand in hand gaan met de politieke. De Kerk heeft het begreepen. ▫ De Kerk-leer moet in een hooger plan begreepen worden.

De Kerk moet alle menschen adviseeren hoe ze stemmen moeten. Maar niet volgens een partij-programma, dat zegt: stem zwart of rood - maar stem volgens een practische maatreegel die wordt voorgeslagen. Verzet u teegen woeker, hasard, arbeidloos inkoomen, en kiest die persoonen die dat doen, en vraagt niet naar de kleur, de partij, maar naar de gezindheid van den candidaat.

woensdag 21 september

Prachtig herfstweer. ▫ Gister kwam Brouwer zeggen, dat hij niet meeging naar Oosterhout. Ik ga toch want ik heb het noodig.

donderdag 22 september

Prachtig weer. Maar des morgens mist en koelte. ▫ In de Abdij. Ik verwachtte zware beproeving, want ik kwam hier met een groot pak waereldsche en zinnelijke gevoelens, die ik eevenwel niet bereid was los te laten. Er was liefde en schoonheid, die ik kostbaar vond en welgevallig meende aan God. Verstandelijk vreesde ik dat mij dat alles zou ontrukt worden, smartelijk. Maar het is zoo nog niet. Ik sliep om 10 uur en werd om 6 gewekt. Ik sliep rustig. En van morgen ben ik vrij wel, maar niet aangegreepen, zooals in April. Zou het nog koomen? ▫ Het klooster is vol. Er zijn veel broeders en drie of vier gasten.

Gister een gesprek met pater Jan. Als zij mij maar niet trachten bevreesd te maken. Dan word ik tot verzet geprikkeld. ▫ Moeite kost het mij aan die concilies te gelooven. Hoe weinig kan men een bijeenkomst van mannen vertrouwen, in ethische zin. ▫ En al die gewoone, geijkte termen uit de kerkleer, die wekken een ligten onwil en teegenzin. Ze zijn zoo gebrekkig, zoo vatbaar voor kritiek. ▫ Het denkbeeld ‘aflaat’ is niet zoo dwaas als het veelen lijkt. Het is niet een soort handel in schuld-bewijzen. Het is de uitwerking van goede gezindheid op machtige en liefderijke weezens. Wat alleen nog mij hindert zijn de cijfers er bij. Die afgemeeten voorraad van vergeevingsgezindheid is onwaarschijnlijk en een weinig stuitend.

Wandeling met pater Jan. Hij stelde voor dat mijn doop op de Abdij zou plaats hebben. En dan konden Truida en Jan's moeder er bij zijn. ▫ Ik heb dit huis lief en zou het daarom graag in dit huis doen gebeuren.

Een prachtig bosch gezien, met kleinen vijver. Het is dennenwoud met veel ondergroei. Kastanje/ Amerikaansche eik, enz. een heerlijk bosch. Wij zaten aan den vijver en praatten lang.

vrijdag 23 september

Prachtig weer. Ik ben physiek goed, maar geestelijk aller-ellendigst. Ik sliep goed, van 10-5, toen ze me kwamen roepen. Maar ik was nog geen

aant.

vijf minuten wakker of daar begon de ellende. Het eerst was de dreigende *verveeling*. Ik was gisteren niets verder gekoomen met mijn werk en geen van mijn boeken kon mij boeyen. Dus zag ik deezen dag tegemoet als een berg van verveeling. Alles saai en dor. Gister avond wandelde ik in den kloostertuin, tot donker. En ik was eenzaam en bedroefd. Ik zat maar te peinzen. ▫ En mijn eigen zwakheid, nietigheid en domheid vervolgt mij onophoudelijk. Het is me alsof ik veel te onweetend en te dom ben om in dit huis te woonen, al is 't maar voor kort. ▫ En soms voel ik ook alsof ik mij hier maar laat mee-drijven op den vloed, en terecht kom in een doolhof van zelf-bedrog en illuzie.

Zooéven kom ik uit de Hoogmis. Een paar seconden gaven verligting. Het kost mij altijd veel moeite om in mijn misboek te vinden wat zij bidden of zingen. Maar soms vind ik het als van zelf, schijnbaar toevallig, van de eene bladzij naar de andere geweezen. En zoo kwam ik op het evangelie voor vandaag (Quatertemper Vrijdag). En vond de geschiedenis van. Maria Magdalene, die niet ophield Jezus' voeten te kussen en wier zonden vergeeven werden omdat ze veel bemind had. ‘Uw geloof heeft u behouden, ga in vreede!’ ▫ Toen kwamen de tranen, éven maar.

Er zijn hier twee gasten. De pianist de Jong, en de bibliothecaris de Vreese uit den Haag.

Ik droomde van zuiver getrokken wenkbrauwen.

Een gesprek met den abt. Hij is schrander en beminnelijk. Hij wil graag den doop hier doen plaats hebben.

Zoo is het mij ook goed.

zaterdag 24 september

Zoel, neevelig weer. Gisteren was het drukkend heet. Wij konden tot laat in den tuin zitten. Ik wandelde door het heele dorp, zag de Slotjes en het park. En de groote kerk. Het is een plaats vol kerken.

Het is nu bepaald dat ik den aartsbisschop zal vragen om pater de Groot aan te wijzen als de persoon die mij inlichtingen geeft. En als die dat doet, dan zal mijn Doop in de Abdij plaats vinden, zoodra pater de Groot het genoeg vindt. ▫ Ik heb diep en rustig geslapen. De droefheid kwam weer, kort na 't ontwaken. Toen zag ik op teegen den strijd. Maar bij de vroegmis was ik kalm en dankbaar.

Aan Sirius deed ik nagenoeg niets. Ik heb die drie dagen niets geproduceerd. Maar wel mij beeter geöriënteerd in deeze koers.

Onderstel dat het misleiding ware, wat zou ik mijzelven te verwijten hebben? ▫ Is het kracht of zwakheid wat ik doe? ▫ Laat het zwakheid zijn, wie kan er mij een verwijt van maken? ▫ Gemakkelijk maak ik het mij niet, dat is zeeker. Ik voel juist als lafheid, deezen weg niet in te durven slaan. Ik zoek mijzelven niet, ik zoek de waarheid. ▫ Als ik nu aanvaard wat ik vroeger verwierp, dan is dat het signifisch begrip van de betrekkelijkheid en gebrekkigheid der woorden. ▫ De waarheid zie ik lichten booven die woorden uit. Die roomsche termen zijn nu wáár voor mij, omdat ik de verheeven waarheid er achter voel. ▫ Het is nu nog de hoogste verwoording van het mystieke, de digtste benadering van het leevende en waarachtige. ▫ Maar misschien bereiden we een nieuwe verwoording voor.

Dit is voor mij nog twijfelachtig of die geheele kunstige bouw van het Katholicisme, niet één uit veele cosmogonieën of theogonieën is. ▫ Maar dit zou welligt een beleediging beteekenen van onzen Heer. Hij is toch de Eenige, en het Al. En Hij vult en steunt ons gebrekkig begrip. ▫ Zeeker is er *in* de Kerk ook nog veel te herstellen, te zuiveren, te verhelderen. De actieve Kerk heeft toch vaak haar plicht verzuimd. Dat mag niet ontkend worden.

De abt gelooft aan de ‘intermédiaires’/ God werkt altijd door bemiddelaars, nooit rechtstreeks. ▫ Zoo ben ik door bemiddelaars tot de Kerk gebracht. En ikzelf word misschien weer bemiddelaar voor anderen.

zondag 25 september

's Nachts koud, ooverdag prachtig weer. ▫ Ik ben weer thuis en ten uiterste somber. Ik zie teegen alles op, vooral teegen de voordracht van oovermorgen.

De thuiskomst was prettig genoeg. Altijd eeven blij bij vrouw en kinderen te zijn.

Hugo zei: hij had zeeven idealen. Eén er van was altijd goed katholiek te blijven.

dinsdag 27 september

Mooi weer. ▫ Heeden avond spreekbeurt voor de Grond-partij. Ik zie er nu niet erg meer teegen op, al bleef ik liever thuis.

aant.

Ik lees ‘the Outline of history’. Het boek is nuttig en verruimt. Werk nihil, sints het klooster.

woensdag 28 september

's Nachts bijna vorst. Ooverdag prachtig, schitterend helder en stil weer. ▫ De Grond-partij avond was goed en veel beloovend. Een goed zaaltje, onder de effectenbeurs. Geheel gevuld.

Ik wandelde door het donkere Vondelspark. Er was iets vreemds, gelukkigs in me. Ik proef voortduurend oude stemmingen, intensief en vluchtig, uit oude herfsttijden, of -plaatsen. ▫ Ik kan niet anders denken of dat zijn God welgevallige gevoelens. Ze zijn zoo vreemd en mooi. En het is reëel, geen woord-schepping maar ziels-gevoel en waarheid.

vrijdag 30 september

Goed weer. ▫ Ik bezocht gisteren den aartsbisschop in Utrecht. Hij was allerhartelijkst, zooals altijd en deed wat ik hem vroeg. Hij draagt nu pater de Groot op mij bij te staan met voorlichting. Daarna schrijft hij aan den Abt in Oosterhout. Ik denk er met voldoening aan. Ik verwacht dat het mij sterken en verhelderen zal. En de timor mortis wegneemen.

Ik was bij de Lebret's. De man is melancholicus en tobt oover zijn geld. Ik had oneenigheeden met hem. Zijn goede vrouw Christine is mij lief. Zij is zoo opgewekt en energiek. Zij verloor een knaapje, haar eenige zoontje. En nu denkt zij maar dat alles uit is na den dood. Als ze moest denken dat de jongen nog leefde zou ze veel meer onrust voelen.

Ik ontmoette ook Lou Brandt de predikant uit Transvaal, man van Johanna. Een recht en rechtschapen man. Johanna had hem drie jaar lang verlaten, aangespoord door een vizioen waarin ze Jezus zag die haar gebood op hem te wachten in Pretoria, waar hij zich zou oopenbaren. Ze liet man en kinderen alleen en wachtte. Maar hij kwam niet.

Ik had veel kiespijn, den ganschen dag.

zaterdag 1 oktober

Prachtig, warm weer. ▫ Zeer somber. Alles waarop ik wacht blijft weer uit. Stellwagen-Verkade antwoorden niet. Ook Pater de Groot niet. Donderdag weer debat.

aant.

woensdag 5 oktober

Gister Instituut vergadering met zeer leevendige discussie, vooral tusschen Verschuur en Mannoury.
'S avonds logeerde van Ginneken bij mij. Hij lichtte mij uitvoerig in omtrent de moeyelijkheeden die zich zouden voordoen. Hij was blij dat ik den weg gekoozen had oover den aartsbisschop en pater de Groot. Die moesten dan de moeyelijkheeden maar uitvechten. Ik deed dat in onweetendheid. Maar het is mij best. Ik schijn hier wel den weg geweezen te worden. ▫ Maar ooverigens was ik diep somber en ben dat nu nog. ▫ Het is een prachtige warme herfstdag, ik bracht van Ginniken naar den trein. En morgen weer debat avond, ellendig genoeg. En het lompe, irriteerende stilzwijgen van Verkade.

donderdag 6 oktober

Warm, zoomerweer. ▫ Geweldige depressie. Onbeschrijfelijk en afschuuwelijk. En dat bij zulk prachtig weer. ▫ Ik ga naar Amsterdam, den Haag en Leiden.

zaterdag 8 oktober

Heerlijk warm weer. ▫ Gister avond laat kwam ik weer thuis. Ik ben physiek nog sterk. Ik had Donderdag avond debat. Sliep vrij kort, ging naar den Haag, sprak twee uuren met Verkade en Stellwagen. Ging naar Leiden/ had een conferentie met het comité voor de Russische geleerden, ging naar Amsterdam - sloeg mijn middagmaal oover en zag het stuk Mara in den Stads schouwburg. Ik ging te voet terug in den zoelen nacht, - en voelde mij absoluut niet vermoeid maar inteegendeel geneigd tot wandelen. Ik sliep terstond in en werd om half acht door Hugo gewekt. ▫ Maar de depressie is er nog. Gister scheen het iets beeter.

zondag 9 oktober

Warm, 75° schaduw. ▫ Ik heb een fijne sigaar opgestooken. Dat beteekent een val, een achteruitgang, een breeken van mijn gelofte. Ik ben dan ook weer zeer diep gezonken. Kiespijn, geen werk, diepe depressie. Van God

verlaten. Zeeker wel niet onverdiend, maar te vol ellende om dat te erkennen. Stellwagen niet gekoomen. Ik nam het besluit Isméa maar voor te dragen in den Haag.

maandag 10 oktober

Steeds warm en prachtig weer. Ik draag geheel zoomergoed. ▫ Ik zit in de hut en wilde wel zoo blijven. Rustig en zonder ander verlangen dan hier blijven en werken. Gister lagen wij in 't bosch, heerlijk. Stellwagen kwam gelukkig niet. Ik schreef oover Mara.

Ik ging met de jongens naar Hilversum en zag het in aanbouw zijnde huis van Jaap London. Hij was er met zijn vrouw. Hij had blijkbaar plezier in het zeer weelderige bouwwerk, dat sommen zal kosten, en dat voor twee menschen.

donderdag 13 oktober

Steeds heerlijk weer. ▫ Ik was gister en eergister in de stad. Ik at bij de Jong Dinsdag. Had mijn eerste les-uur met pater de Groot. Dat verkwikte mij zeer. Ik heb nog nooit een leermeester (goeroe) gehad. Wij pra<at>ten twee uuren achtereen.

Om 5 uur was ik aan 't Marken-stationscafé en 's avonds om 8 uur Groene vergadering.

Gister, Woensdag bij Duyvens den dentist.

Ik heb sints eenige dagen een blauw oog alsof ik daar een stomp op kreeg. Toch herinner ik mij geen stoot of kneuzing. Het is weer een klein memento. Ik ben niet bizonder bevreesd voor den dood al weet ik dat die mij ieder oogenblik kan treffen. Zulk een bloeding inwendig en ik ben verlost. Maar ik wilde nog zoo innig graag een paar jaren leeven om te getuigen van de H. Kerk en van de zending van Jezus en de Sacramenten. Ik voel daar nu grooten aandrang toe. Ik begrijp nu hoe het alles is, ook de schijnbare fouten en verwarringen. En als ik dat gezegd heb, zal ik tevreeden heen gaan. Ik verlang naar mijn oovergang. ▫ Ik wil Sirius afmaken, de Geest der Waarheid en Schijn en Weezen. Alles met dezelfde eind-strekking.

vrijdag 14 oktober

Gister mij boos gemaakt op de jongens die heevig aan 't vechten waren.

aant.

Dan koomen ze me halen om op te treeden en dat is dan juist de manier om mij boos te maken.

Ik was gister avond in 't Concert-gebouw en hoorde ‘das Lied von der Erde’ van Mahler. ▫ Ik vond het prettig om weer in de volle concert-zaal te zitten. Hij leek mij grooter dan mijn herinnering, en ik dacht aan den ouden tijd, als ik met moeder hier was, met de Cecilia-concerten. ▫ Mahler was een groote teleurstelling. Dit is geen goede muziek. Het is hoogstens lieflijk sensueel. En dan nog lang niet zoo goed als b.v. Strauss. ▫ Ik hoopte op iets machtigs, met de hoogere harmonieën (4 en 5) er in. Maar het was niet machtig en niet groot. En de Chineesche gedichtjes passen hier niet bij. Li-Tai-Po is fijn en ontroerend, en zeer merkwaardig als cultuur-verschijnsel, maar deeze zwoele West-Europeesch-moderne muziek past er in 't geheel niet bij. ▫ Ik vond Mara heel wat mooyer, hoe slecht ook uitgevoerd.

zaterdag 15 oktober

Weer prachtig weer. ▫ Gister kiespijn. Oefening in 't verdragen.

maandag 17 oktober

Prachtig weer. ▫ Gisteren bezoek van mevrouw Brink en haar dochter, vrienden van de Geldmachers. De vrouw was Katholiek opgevoed tot haar 15e jaar. Toen was ze remonstrant geworden en daar voelde zij zich volmaakt gelukkig bij. Dit gaf natuurlijk een warme discussie tusschen haar en Truida. Op mij had het weinig vat. Ik weet immers zoo goed hoe dat voelt. Kort geleeden nog dacht ik/ mijn positie is buiten de Kerk, zóó kan ik het beste werken. Nu moet ik er in - ik voel het, en niets zal mij weerhouden.

donderdag 20 oktober

Bewolkt, maar zacht. ▫ Ik was nog elken dag in stad. Bezocht Magda Peeters, bij Mercier, - nu logeert ze hier op Walden. ▫ Het gaat mij niet slecht - alleen moet ik Zaterdag spreeken, en ik ben bezorgd dat ik niet mijn aandacht zal kunnen bepalen, en den draad van mijn reede zal verliezen.

vrijdag 21 oktober

Gister een zoomersch onweer. Zoel, met harden reegen. Nu is 't bewolkt en vochtig, maar zeer stil. ▫ Mijn stemming is vrij goed. Ik voel wel steun.

De tweede les bij mijn wel beminden leermeester was goed en bevreedigend. Ik voel mij er gelukkig.

Ik schrijf een toespraak voor G.G.B. Ik durf het niet meer op mijn geheugen te laten aankoomen, of liever: op het vrije spreeken niet. Ik hoorde vertellen van Jhr Graafland, die altijd zoo klaar en helder kon spreeken, hoe hij op een keer bleef steeken en geheel den draad kwijt was, zoodat hij moest uitscheiden.

Zooiets wil ik niet riskeeren. Maar ik voel toch zeer rustig.

Gister at ik met Truida bij van Nierop.

maandag 24 oktober

Eindelijk is de herfst gekoomen. Nu stormt en reegent het en hagelt. En het is koud, mijn kacheltje brandt. ▫ Zaterdag sprak ik voor G.G.B. En het ging zoo goed en gemakkelijk dat ik mij schaamde omdat ik niet vrij sprak, maar las. ▫ Het was er vol en er waren dilettanten nummertjes, mannen kwartet, voordracht enz. ▫ De tentoonstelling was zooals ik verwachtte. De groei van G.G.B. trof mij en verheugde mij. De eenvoudige principes worden begreepen. En die ethische kracht zal ze in 't rechte spoor houden. Er zit zulk een geweldige ethische kracht in 't laagste volk. Ik weet hoe zij vasthouden en leeven op hun ideaal. ▫ Maar als dit ideaal niets te *doen* geeft dan verslapt alles. ▫ Hier, in G.G.B. hebben ze als 't ware van dag tot dag zichtbare groei, zichtbare strijd. Ze vinden elken dag wat nieuws te doen. En wat ze bereiken is veel reëeler en nuttiger en aangenamer dan een verkiezings strijd. Ze vechten niet teegen dingen van persoonlijk belang - ze hoeven hun bestaan niet te bemoeyelijken. Inteegendeel ze vechten tegelijk voor de zaak en voor hun gezin. ▫ Er is nu al een hoofdkwartier, met een gesalarieerd beambte. En gister meldden zich 13 à 14 groepen aan.

Gister en van daag rustige dagen buiten. Van Verkade niets.

Ik lees de Outline of History. Een geweldig boek, wat arbeid betreft. Wat een werker is die Wells. ▫ Ik ben nu weer vervuld, van zijn voorstelling van Hellas. Dat lijkt mij goed gezien.

aant.

Ik hoorde een goede preek, gisteren. Ik vind mijn eigen reedenaarskunst daarbij zoo ongeschoold, zoo dilettantisch. Ik praatte er soms maar op los, zonder oefening of voorbereiding of training. ▫ En nu is 't bijna uit. Maar ik wil toch nog een en ander zeggen. Misschien - als ik in de Kamer word gekoozen. Dan moet ik wel, hoezeer ik er teegen op zie.

Ik schreef een geestig stukje oover Mahler en Li-tai-po.

vrijdag 28 oktober

Vrij goed weer. Maar 't kacheltje brandt. ▫ Ik ben zeer terneer geslagen en droevig. Ik moet aldoor aan theater stukken denken en weet niets wat daarin verligting brengt.

Dinsdag had ik goede uuren met pater de Groot. Dat is mijn beste tijd.

Ik was bij Versluys, en beloofde hem Schijn en Weezen af te maken. Ik bracht hem de copie van Jezus' oopenbaar leeven. ▫ Alles wacht weer, de Fransche uitgave verschijnt weer niet - het zou in October gebeuren. De lui van 't Schouwtooneel, Musch en v.d. Horst, zijn ook weer oover hun tijd, ze zouden binnen drie weeken antwoord geeven.

De Nobel-prijs zal aan Galsworthy of Hardy worden gegeeven. Sints Bazalgette er mij voor noemde, als vermoedelijk - sints dien tijd heb ik het absoluut als moogelijk verworpen. En nu trek ik het mij ook niet erg aan. Ik wil niet.

Hjalmar is naar Amerika. Hij is geheel door zaken-rommel belemmerd. het gaat hem slecht, hij is moedeloos en somber. Het stemt mij ook droef. Wat komt er van me, zonder mijn lang broertje?

Gister was Jan Rahusen en Ooki hier, hij zong en Truida accompagneerde.

Het eenige wat mij troostte was de opkomst van G.G.B. waaroover ik een artikel heb in de Groene. Ik krijg nu meer vastheid in het weekblad, men laat mij vrij. ▫ En het staat vast dat deeze G.G.B. beweeging een groote toekomst heeft. ▫ Want ze geeft geleegenheid tot uiting van de opgekropte verlangens naar vreedige arbeid. Ze is theoretisch onaantastbaar. Het staat vast en heeft een arsenaal vol onweerspreekbare argumenten. ▫ En het geeft werk aan alle geestdriftigen. Werk en voordeel - en geen religieus gevoel wordt er door beleedigd, inteegendeel.

zaterdag 29 oktober

Vrij goed weer. ± 60°. ▫ Gister weer een boom omgehakt. Het deed me goed. Vanavond Groene-diner.

zondag 30 oktober

Het was een echt mannendiner. Geen vrouwen, veel tabak, en wat grofheeden. En veel te lekker en te kostbaar eeten. ▫ Het had alles geen uitwerking op me. Ook de wijn niet. Maar ik was vrij stil en somber. ▫ Ik kwam om half een 's nachts thuis, en voelde me van morgen opgewekt. Maar beschaamd omdat ik niet gebeeden had aan tafel.

maandag 31 oktober

Goed weer, prachtig loover/ zware wolken, met wisselend licht-effect. ▫ Ik schreef een vers op mijn Engel-bewaarder. Dit verheugde en verkwikte mij zeer.

woensdag 2 november

Reegen. ▫ Gister was ik in Amsterdam, en in den trein voelde ik zeer diep ontroerd, zoodat ik zat te schreyen. Ik dacht aan mijn vers en was innig dankbaar. ▫ Maar ik beloofde toen dat vers aan de Groene, en het is nog niet af - en nu wil het natuurlijk niet verder. Ik voel de ontroering niet vanmorgen.

vrijdag 4 november

Zoel, bewolkt. Prachtige loover-kleuren. ▫ Gister ging ik naar den Haag om met Stelwagen te praten. Eerst zocht ik de lieve Ati op, pater Jan's moeder. ▫ Zij is nog éven ongelukkig en ongeloovig oover Jan. Haar houding is die van de nuchtere, eerlijke, maar verwaande Hollander.

Ik praatte een paar uur met Stelwagen en ik kreeg het gevoel dat dit stuk stellig te goed is om ongespeeld te blijven. Mijn omwerking was gebaseerd op een geheel verkeerd begrip van wat Stelwagen bedoelde. Hij kan zich niet uitdrukken. Hij vindt allerlei dingen die ik heb weggelaten, jammer. Eerst nu begreep ik wat hij wilde. ▫ Eevenwel heb ik bij die om-

aant.

werking toch gewonnen, er zijn dingen in, veel beeter dan in de eerste leezing, b.v. het slot. ▫ En nu voel ik dat ik toch nog een nieuwe bewerking maken moet. Het is toch de moeite waard.

Ik schreef het vers aan mijn Geleider af. Het is goed.

Toch zakte ik gister weer ver beneeden peil, op een zeer laag niveau. ▫ Ik was in de comedie, met Ati en haar dochtertje. Het was ergerlijk en verveelend. En zulke dingen zet men de menschen voor! Een misselijk stukje van Prosper Mérimée.

zaterdag 5 november

Zonnig, winderig, niet koud - prachtig herfst-loover. ▫ Ik sliep goed - maar werd zeer neerslachtig kort na 't ontwaken. Dan is het of ik ‘gansch alleen gelaten’ ben.

Mijn lieve Ooki vandaag jarig. Ik bracht haar groote, roode appelen. ▫ In Februari wacht ze haar kindje.

zondag 6 november

Zware storm, zoo als ik mij niet herinner op Walden. Ik zit in de hut en de reegen slaat door mijn ruit. ▫ Gisteren bij de Jong gegeeten. Ik werd daar wel vroolijker en ik was spraaksaam en op mijn gemak. Maar ooverigens is en was mijn stemming zeer slecht. De démon was weer zeer bedrijvig. Ik had spijt van dat stuk oover Li-tai-po. Waarom word ik telkens gedreeven tot het schrijven van dingen die de menschen verbitteren en kwaad maken? En ik zie dat niet in voordat het gedrukt is.

maandag 7 november

Storm wat bedaard, nog reegenachtig. ▫ Ik ben zeer somber. ▫ Ik schrijf Duitsche versjes.

woensdag 9 november

Vorst en sneeuw. ▫ Het is nu geheel winter. Ik had het koud van nacht.

Aan 't ontbijt een vinnige, hatelijke brief van Ooki. Dus die liefde is gewoogen en te ligt bevonden. ▫ Het wreedste en leelijkste wat ze je kunnen

doen is het zeggen dat je achteruitgaat en oud wordt. Daar teegen valt natuurlijk niets te zeggen. Wie werkelijk van iemand houdt zal daarop het allerlaatst zinspeelen. Om de wreedheid en de verneedering. Dat argument zou ik teegen mijn dood-vijand niet gebruiken. ▫ Dus dat lieve gaat nu weg uit mijn leeven. Die aardige bezoekjes op Vrijdag. ▫ Maar ik voorzag het, er was te veel verschil in begrip en smaak. Zij hoort in een kring thuis waar ik nooit getolereerd zal worden, - en zij heeft niet de grootte en ruimte van ziel, noodig mij te verdragen. ▫ Natuurlijk ben ik akelig naargeestig. Sneeuw en vijandschap, die ik toch zelf heb uitgelokt. Waarom moet ik mij altijd door mijn humor laten verleiden, om noodeloos vijanden te maken?

Gister was ik bij Hans de Haan. Die is weinig demonstratief, maar ruim en goed.

Een brief van adhesie kreeg ik van den ouden Schorer, van 't Familienblatt. ▫ Voor het vers kreeg ik innig hartelijke brieven van den Aartsbisschop en van Ginneken.

vrijdag 11 november

Koud en winderig. ▫ In 't zelfde nummer van de Telegraaf het bericht dat Anatole France de Nobelprijs heeft, en dat F.v.E. katholiek gaat worden. Ze weeten het ‘uit goede bron’ en het zal ‘eerlang’ gebeuren.

Des morgens ben ik diep neerslachtig. Elk oogenblik is er iets zoek, of vergeeten - en dat is een droevig gevoel. Moet ik mij nu terugtrekken of dóórvechten zoolang het gaat. ▫ Ik was bang voor dat bericht omtrent de Nobel-prijs. Bang dat het mij pijn zou doen, een knauw geeven. Maar op 't oogenblik voel ik er nog niets van. Ik was er geheel op voorbereid. En de keuze van Anatole France doet mij vermoeden, dat er voor mij heelemaal geen kans zal zijn. Deezen schrijver heb ik nooit kunnen bewonderen - of zelfs leezen. Alleen dr Ruhe, Hjalmar Wyk en Bazalgette hebben mij op 't idee gebracht. Maar nu is de kans voorbij. Onwillekeurig - als ik oover mijn toestand op Walden dacht - dan had ik heel achter in mijn brein nog een klein uitzichtje, een klein kansje - als ik eens .... Maar mijn verstand wees het stellig af.

En nu dreigt weer éven erg de moogelijkheid dat ik 't hier niet houden kan, en zal moeten verhuizen. Dat zou ik vreeselijk vinden. Ik heb geen initiatief, geen energie, geen geheugen genoeg.

Ik weet ook niet of ik dat Kamerlidmaatschap mag aanneemen. Van

morgen toen ik las dat men het inkoomen van de Koningin gaat verdubbelen, toen rees weer mijn verontwaardiging. Daaroover zou ik wel een hartig woord willen zeggen.

zaterdag 12 november

Ik word in den nacht eenige malen wakker en dan ziet alles er vreesselijk uit. ▫ Gister een blijde verrassing. Annie Bosch kwam, maar wij hadden geen voorneemen om haar te laten schrijven. Maar toen kreeg ik toch opeens neiging om haar met ons naar de studeerkamer te neemen, en ik legde papier en potlood klaar. Zonder eigenlijk goed te weeten wat ik deed. ▫ En toen kwam Paul, mijn lieve zoon, en sprak heerlijke en troostrijke dingen tot me. Hij vond het goed en gelukkig dat ik steun had gezocht bij de Kerk. ▫ Mijn moeder heeft mijn vader gevonden en hem digter bij God gebracht. ▫ Oover de jongens sprak hij veel.

zondag 13 november

Stil weer, vriespunt. ▫ Mijn nachten zijn droevig. Ik lijd veel. Mijn kerkgangen doen goed. ▫ Ik zei teegen mijn tand-arts dat de uurtjes bij hem nog de beste voor me waren van den dag. ▫ Dat was maar scherts, maar het is waar, dat ik de physieke kwelling veel beeter dragen kan, dan de psychische. En toch voelde ik mij ongeschikt tot lijden.

Het heeft nu in de couranten gestaan, dat ik roomsch zal worden. Monseigneur had mij beloofd het te voorkoomen. Maar het is mij goed zoo.

maandag 14 november

Ligte vorst, helder weer. ▫ Gister, na drie dagen ongestoord en stil thuis gebleeven te zijn, werd ik beeter. Ik las het goede boekje van Bruna ‘Weer naar huis’ en het maakte mij rustig en verkwikt. ▫ Hoe heel anders is zijn weg als de mijne. ▫ Bij mij geen zoeken naar de groote waarheeden, die kende ik wel, en al vroeg. Maar het leeven naar die waarheeden, dat was mijn bekommering. ▫ En bij mij niet de dwang door begrip en gedachten, niet de behoefte aan kerk en eeredienst - maar de dwang door de vreesselijke naargeestigheid, God-verlatenheid, als een ijzeren hand, en het gevoel van zeedelijke achteruitgang, het ontglippen van de macht oover het stoffe-

lijk lijf en zijn begeerten - dat bracht mij tot volkoomen onderwerping en verneedering.
Gister was ik goed. Des avonds. Deeze morgen weer akelig somber, zoodat ik schreide aan de ontbijttafel.
Uitnoodiging voor een leezing in den Haag. Waarbij ik in twijfel stond.
En een Kerstmis nummer van de Groene, dat ik zeer leelijk vond en waarvoor ik niet geraadpleegd ben. Daartusschen staat mijn vers met zijn teere innigheid. En allerlei décadence daaromheen. En ik heb geen werkkracht genoeg om zoo'n blad geheel te bestuuren en te vullen.

woensdag 16 november

Koude, guure wind. ▫ Gister voelde ik de goede werking van het rustige verblijf thuis geduurende eenige dagen. En toen voelde ik sterk de slechte werking van Amsterdam. Het ging een tijd lang goed. Het gesprek met pater de Groot was heerlijk. Ik was in twee kerken, maar sprak met niemand. Ik las weer oover Soendar Singh. Dat verkwikte mij zeer. Ik tob weer oover geldzaken.

donderdag 17 november

Dooi, grijs weer, om het vriespunt. ▫ Heeden was ik weer minder goed. Aanvechtingen. Geldzorgen. Die twee moet ik weerstaan.
Ik geloof dat ik Isméa nu wel goed krijg. Ik heb het gevoel - een rustig kalm gevoel, dat Isméa slagen zal en dat ik geen geldzorgen meer zal hebben. Ik ben niet arm. Ik heb onroerend goed, onbezwaard/ dat wel f 180.000 waard is, naar men zegt. Dan heb ik nog ± 7000 aan geld. ▫ Dus zal ik niet gebrek lijden. Maar ik wil niet verhuizen. Ik zou er ontzettend teegen op zien als ik moest verhuizen. Ik wil mijn arbeid voltooyen.
(1). Isméa, laatste omwerking.
(2). Schijn en Weezen nog twee zangen.
(3). Sirius en Siderius, derde deel.
(4). De Geest der Waarheid, tweede en derde.

Dit kan alles in 1922 of 1923 voltooyd zijn. Dan zou ik nog wel graag een drama schrijven:

(5). Trots verbrijzeld. Maar dat is niet noodig. En dan hoop ik kleine gedichten te blijven maken.

Het Roode Lampje komt morgen uit. En ook de Licht-stad.

Dan is het tweede Jezus-boek naar den drukker (in Weenen wordt het gedrukt).

En geheel ongedrukt zijn Isméa en Beati Pacifici.

vrijdag 18 november

Guur, kil en grijs. ▫ Ik zag er teegen op om de 24ste naar den Haag te gaan. Uit vrees van een gek figuur, als ik blijf steeken. ▫ Maar vanmorgen kwam de gevoels-gedachte dat ik het uit liefde doe. Uit liefde voor de menschen en voor God. En toen voelde ik rustig. Ik zal het toch doen, en nu kan ik beeter bidden.

Gister kreeg ik den inval hoe Isméa is goed te maken. Het lag zoo voor de hand. Die portefeuille met geld, daar had ik de bruikbaarheid niet van opgemerkt. Maar als Winfried die verlooren heeft dan krijgen alle karakters relief. ▫ Dan blijkt dat ze allen toch min of meer door dat geld zijn gebonden. Het maakt de positie van Winfried hachelijk, van Darbo dwaas, van Quirine scherper door haar nu geprononceerd wantrouwen. Ze is nu zeeker van haar zaak, het is een complot, een beraamde diefstal.

zaterdag 19 november

Guur, grijs, grimmig. ▫ Gister schreef ik de omwerking van het tweede bedrijf.

Ik tobde veel oover die leezing in den Haag. Ik kan zoo weinig veelen. Het zijn anders rustige, vreedige dagen. Het opstaan 's morgens kost mij vrij veel. Het weer is zeer onaangenaam.

zondag 20 november

Donker, stil en kil weer. Een kelder-sfeer zooals November ze heeft. ▫ Ik heb te vechten met Isméa, met somberheid, en met het vooruitzicht van de leezing. ▫ Maar daaromtrent kreeg ik steun - mits ik alles om liefde doe. ▫ Als wij voor alle menschen voelen wat de moeder voelt voor haar kind - dan is het Godsrijk nabij.

maandag 21 november

't Zelfde kelderachtige weer. ▫ 'S morgens, vóór 't opstaan, ben ik als radeloos. Ik zie op teegen alles, vooral mijn leezing. Eerst was ik bang Isméa onvoltooid te moeten laten - maar wat later kwamen de gedachten weer. Ik heb er toch plezier in.

woensdag 23 november

Mooi, helder weer, ligte vorst. ▫ Gister bij pater de Groot en bij Hans de Haan. Mijn toestand is zeer smartelijk en droevig. Ik beproef telkens mijn herinnering, als ik zit te praten, en mijn aandacht, en als ze mij dan ontsnappen, ben ik zeer ongelukkig. Ik voel nu eerst wat discipline zeggen wil, hoe noodig en hoe moeyelijk ze is.

zaterdag 26 november

Flinke vorst 20° fahr./ helder weer. ▫ Mijn zielstoestand is zeer slecht. Ik denk telkens dat ik aan 't eind van mijn draagkracht ben - maar dat heb ik al meer gedacht, en dan komt het toch weer erger.

De leezing was niet prettig, maar er was geen gevaar voor innerlijke stoornis, want ik had me goed geprepareerd, de text lag klaar en van blijven steeken was geen sprake. Maar, zooals het Vaderland het uitdrukte: ‘de belangstelling was niet groot’. Er waren weinig menschen.

'S middags was er signifisch Instituut met Mannoury, Brouwer en Verschuur. Vooral de twee laatsten leerden elkaar nu beeter kennen. ▫ Maar het was een drukke dag. Van 11 tot 4 inspannend praten, dan naar den Haag. Niets gegeeten als een broodje, toen spreeken. ▫ Ik logeerde bij Jitta in een weelderig huis op een groote slaapkamer. ▫ Maar toen bemerkte ik dat ik een bloeding had, uit het scrotum of't rectum? Dat deprimeerde me geweldig. Het was 's morgens wel oover, maar ik was bevreesd het schoone beddegoed te bezoedelen.

Toen Vrijdag een uur geantichambreerd bij Stellwagen, die te laat kwam. We spraken oover Isméa en het schoot nog al op. ▫ Maar ik kan toch niet zeggen dat zijn geest en smaak met de mijne oovereenstemmen. Hij zegt wel leerrijke dingen oover 't theater, maar ik voel me onbegreepen. ▫ Ik zal nu, als God wil, toch Isméa afmaken.

Ik moet van alle kanten oover mijn Katholicisme hooren.

Nu is het koud - en ik tob nu, behalve oover het gewoone, geld en mijn werk, ook nog oover mijn gezondheid. Hoe moet het gaan, als ik eens niet naar de abdij kan reizen, of zelfs niet naar Amsterdam! ▫ Ik ril van kou en nervositeit. Ik herinner me dat ik eeven zoo voelde toen ik 15 jaar was - hypochonder, neerslachtig, rillend van nervositeit. ▫ Als ik maar een warme kamer had, zooals Martha, en dan mijn vrouw en kindertjes, en lang mocht slapen en rustig thuis werken - dan zou ik bedaren. Misschien ook niet. Ik bid lang, maar des morgens vergeet ik het wel.

zondag 27 november

Prachtig winterweer. 8° vorst. ▫ Van nacht en van morgen nog zeer ellendig. Geen spoor van verheffing. Nuit obscure. ▫ Teegen drie uur wat rustiger. De kerk was mijn gelukkigst of minst droevig uur. Maar te kort.

maandag 28 november

Strenge vorst. ▫ Gister reeden de jongens schaatsen, des middags reed ik zelf op het luwe Gat.

donderdag 1 december

Guur, winderig. ▫ Gister reed ik nog op de vaarten tusschen de weilanden. Het was mooi en prettig. ▫ Er wordt nu veel gestookt bij ons, hetgeen natuurlijk geldzorgen meebrengt.

Ik schrijf weer aan Isméa. Het gaat wel goed. Ik las the Outline ten eind. Een kranig werk, maar zonder slot.

Gister als getuige opgetreeden betreffend de diefstal van mijn hond. ▫ In de wachtkamer weer een ontzettend bange atmosfeer, die onrustig maakt en ellendig. Tusschen dat ruuwe volk met lage motieven.

Zoo voelde ik ook op de veiling van mijn huizen te Haarlem. Maar ik bad, en toen kwam er op eens uitkomst, en werd ik afgeroepen.

vrijdag 2 december

Vorst met wind. Z.O. ▫ Soms krijg ik een gevoel van tevreedenheid.

aant.

Heel zeldsaam. Geen Godsvreugde, maar gelatenheid. Ik ben tevreeden dat ik het hier zoo lang heb kunnen uithouden. Alles is nu goed ingepakt teegen den Winter. De groote kachel brandt in huis. Ik heb zoo goed als geen schulden meer. Het kan alles zoo blijven, als ik nu nog maar genoeg blijf verdienen om het te kort te dekken.

Ik krijg steeds brieven oover mijn roomsch worden. Maar de dankbare zijn alle van beeter gehalte dan de afkeurende.

maandag 5 december

Sint Nicolaas. 22° vorst. ▫ Gister schaatsengereeden op de Naarder gracht. ▫ Het was er druk en gezellig en ik vond het heerlijk. Ik kon het nog eeven goed als vroeger en ik voelde verjongd. ▫ Maar de kou van nacht was heevig en nu tob ik weer oover geld, belasting. Het koetje is ziek, dat zou ook een schade post zijn, en een verdrietig verlies.

woensdag 7 december

Dooi, alles vochtig. ▫ Maandagavond vroeg van Ginniken logies. Wij vierden Sintniklaas met hem. Het was druk en genoegelijk. v.G. was getroffen door de kleine lamme Olga, die ging schreyen toen ze een kruisbeeldje kreeg. v.G. zei dat mijn reede in den Haag zoo'n goeden indruk had gemaakt. Ik kreeg nu dadelijk weer andere uitnoodigingen. Jong-Limburg uit Maastricht. v.G. raadde mij er heen te gaan. Ik moet wel, al was 't om 't geld. Maar ik zou er goed doen, zei v.G.

Gister een paar gelukkige uuren met pater de Groot. Ieder maal ga ik meer van dien man houden. Mijn ‘goeroe’.

Hij is het geweest die teegen van Ginniken zei: Ga daar heen, naar die Significa groep, van Mannoury en v.E.

Ik lees Fabiola. Als literatuur heel ouderwetsch en achterlijk, maar vol feiten.

maandag 12 december

Mist, stilte, duisternis. ▫ Dagen vol emotie. ▫ Leezing in Maassluis, waar ze blijkbaar niets van mijn katholicisme wisten vóór de uitnoodiging. Gelogeerd in het prettige gezin Uitdenbogaard.

Zaterdag een dag bij Hans en zijn moeder. Het was goed en rustig.

aant.

'S middags bij Carry en Betsy in Rijswijk. ▫ Des avonds hoopte ik Hjalmar te vinden die op zijn doortocht was van Engeland. Maar hij was al om 6 uur vertrokken. Dat griefde mij zeer. Ik was er diep door gekwetst.

En thuis vond ik de anonyme briefkaart als een verraderlijke schop uit het roomsche kamp, waar ik eerst zoo hartelijk was ontvangen. Ik vermoed dat het berichtje in 't Vaderland, dat nu wordt uitgelegd als reclame van mijn kant - door Borel is geplaatst. Dat is duivelswerk. Het kwetste mij zeer pijnlijk. Het gaf een paar kwade uuren voor me, eer ik 't verwerkt had.

E.J. Dillon was bij me, en dat bezoek slaagde goed. Het was gezellig bij ons thuis. Mevrouw Rijberink had ons allerlei cadeautjes gebracht en het was een goede stemming. Maar ik tobde oover mijn ontrouwen vriend Hjalmar dien ik zooveel liefde gaf- en die nu niet een paar uur had willen wachten om mij te zien.

Nu is het fransche boekje gekoomen, met de voorreede van R. Roland. Dat was wel een pleister op de wonden. Maar de droefheid ooverwoog, vanmorgen werd ik er mee wakker.

Betsy toonde mij Willy's oordeel oover Mahler waarin hij mij gelijk gaf, en Mahler's werk quasi-verheeven, geloogen en onecht vond.

woensdag 14 december

Stil, neevelig. ▫ Gister een drukke dag. Eerst bij P. de Groot die niet geloofde dat het smaadschriftje van Roomsche zijde kwam. Toen bij Mannoury met het instituut, Brouwer, Borel, Verschuur/ Mannoury en ik.

Des avonds Licht-stad. Jaap was in goede stemming. De aanstaande van Annie was er ook. Het was weer een bijeenkomst als vroeger.

Nu moet ik nog oover die leezing in Maastricht heenkoomen.

zaterdag 17 december

Weer zacht, mooi weer, met schoonen avondheemel. ▫ Het blijft mij vrij goed gaan. Ik werk nog aan Isméa met voldoening. Het is nu bijna af, na tweemalen te zijn omgewerkt.

Het gebed begint nu duidelijk zijn invloed te doen gelden. Het steunt mij, verzwakt duidelijk de bekooringen, en brengt diep-sereene stemming. ▫ Ik krijg iederen dag brieven pro en contra. De contraricisten hebben de meeste anonymen. De pro's geen enkele (behalve dat z.g. katholieke

aant.

smaadschrift). ▫ Ik zal nu den 30ste een Kerstreede houden in Maastricht. Ik zie er nu niet teegen op. Ik zal een leevens-ooverzicht geeven.

Ik was op de Lukas-tentoonstelling, waar ik niets ontroerends zag. En in de electrische tentoonstelling, waarheen ik morgen de jongens neem.

Ik lees Fabiola. En ‘Scourges of Christ’ van Richard.

In het Vaderland drie stukken oover mij, waaronder een van Nawijn die mij een ‘goede Nederlander’ noemde. Dit vertrouwen deed mij goed. Had ik er meer van ondervonden, ik had beeter gewerkt. Zoo is de eenvoudige waarheid.

maandag 19 december

Zoel, rustig weer. ▫ Gister was ik met de jongens op de electrische tentoonstelling - van 12-3. Ik was, als altijd met de kinderen, rustig en kalm. Wel physiek wat moe omdat ik weinig sliep.

Truida en ik hadden iets om oover te piekeren. Truida zat voor de vraag of de particuliere oopenbaring, zelfs al kwam ze van God, toch per se zondig en verkeerd was, zooals Jean de la Croix het meende. ▫ Ik zelf had weer die bisschoppelijke preek teegen het socialisme gehoord, en mij er aan geërgerd, omdat ze niet poogt bijeen te brengen, zooals ik, maar te verdeelen. ▫ Toch laat het mij innerlijk rustig en brengt geen twijfel. Ik weet dat ik iets niet mooi kan vinden als het leelijk is, en zoo kan ik niets waar vinden als het onwaar is. ▫ Ik wil mij buigen en mij onderwerpen. Maar wat er van God in mij is, daar is niets aan te veranderen of te doen. Dat is het onvernietigbare. ▫ Maar ik vrees niet voor conflicten. Ik zal alles in liefde en eerbied wikkelen. En als er gevaarlijke kwesties zijn, die ontwijken of ze in kunstwerken gestalte geeven.

woensdag 21 december

Zoel, winderig tot stormachtig weer. De kortste dag. ▫ Een zeer slechte dag, ondanks dat ik den dag aan Jezus en Maria had opgedragen. ▫ Er was ook allerlei stoornis. Ik vond mijn werk slecht en mijn inktkooker viel òm, oover mijn handschrift.

Isméa is nu voltooid - op kleinigheeden na. Nu zeg ik dat vaarwel. Ik durf er nauwelijks God's zeegen oover afsmeeken, omdat ik mij zoo zondig voel.

Nu komt Schijn en Weezen.

vrijdag 23 december

Goed weer. ▫ Ik schreef gister aan Schijn en Weezen en het ging vlot. Nu voel ik dat drie werken voor mij ter voltooying liggen. S. en W. Sirius en Siderius en de Geest der Waarheid. ▫ Deeze laatste begrijp ik nu goed - zij blijft preediken zooals ik het zelf begeerde te doen.

Gister had ik heftige kiespijn, en ik voelde mij niet goed. Hoofdpijn, palpitaties. ▫ Maar ik was innerlijk rustig en de timor mortis was weg.

zaterdag 24 december

Zonnig weer, ligte vorst. ▫ Ik sliep diep en vast, maar voelde nog de werking van influenza-microben. ▫ De angst bekroop ook mijn vrouw. Hoe moet zij zich redden als ik sterf? Het groote huis bezwaart haar, de lastige jongens, de twee gedienstigen, madame en Uwe.

Gister was Jani Holst bij ons. Een bedaarde, stille presentie. En een groot talent.

Dagny het jongere zusje van Aagot kwam mij teegen en omhelsde mij.

zondag 1e Kerstdag

Ellendig weer, koude reegen en sneeuw. ▫ Wij waren weer niet ons vieren in de Nachtmis. Truida was zeer zwak en nerveus, maar werd gesteund, vooral door de H. Hostie. ▫ De mis begon 4 uur. Om 7 uur waren we weer thuis.

Een heel lieve brief van Hjalmar, die mijn hart goed deed. Gister maakte de gedachte mij gelukkig, dat ik nu in verzen het katholieke geloof zal kunnen verdeedigen. De laatste verzen van S. & W. gingen veel vlotter en gemakkelijker.

maandag 2e Kerstdag

Vrij goed weer. Stil en af en toe wat zon. Wij waren in de Hoogmis om half elf. ▫ Ik denk veel oover de katholieke leer, zonder dat dit iets verandert aan mijn besluit. ▫ Oover dat besluit peins ik niet meer. Dat staat vast en is een rustpunt voor mijn gedachten. ▫ Maar er zijn geestelijken van ruimen

aant.

geest en bekrompene. Ik wens alle botsingen te vermijden maar ze zouden mij opgedrongen kunnen worden. ▫ Want we spreeken toch oover tal van dingen waarbij de een nooit kan weeten wat de ander denkt. ▫ Vanmorgen las ik - in de mis - de steeniging van Stephanus. Daarop werd Jeruzalem met de vreesselijkste bloedwraak bedreigd. ▫ Maar wat Stephanus deed was teegen de joodsche wet en zijn steeniging was dus volgens het begrip der jooden verdiend. Het waren vroome Jooden die het deeden, en ze meenden een godgevallig werk te doen. Die steeniging was 't gevolg van een misverstand. Als Stephanus en de steenigers elkaar goed verstaan hadden, dan hadden de laatsten den eerste in 't leeven gespaard. De Kerk van heeden laat zulke schandelijke vonnissen niet voltrekken - maar Jezus liet toe dat het gebeurde. Waarom moest dit zoo gaan?

Ik ben weer zeer droevig - dit is nu wel mijn gewoone toestand. Hoe lang nog, Heer? De jongens plagen mij zwaarder dan ik dragen kan. Ik word een sombere, grimmige oude heer. ▫ En Betsy noemde me ‘Baas Blijmoed’!! Het hinderde haar als ik blijmoedig was. Ik moest eeven melancholiek en leevensmoe zijn als zij. ▫ Nu is zij spraakzaam en opgeruimd als ik haar bezoek - en bij mij is de Blijmoed nagenoeg verdweenen.

woensdag 28 december

Het gaat mij steeds zeer slecht. In Amsterdam werd ik tweemalen aangesprooken - eens in de stikvolle spoorkoupé - als ‘onze beroemde dichter’. Zooiets werkt bizonder deprimeerend. ▫ Toen ik thuis kwam bemerkte ik wat meer spraakzaamheid en vroolijkheid bij mijzelven. Dat duurde niet lang. Ik las oover Japan en dat kwelde mij op subtiele wijze. ▫ Dat land, dat mij altijd zoo wondersterk bekoorde. Met geheimzinnige macht. Als had ik daar eenmaal reeds bestaan. En nu gaat mijn leeven ten einde en ik ben er niet geweest. En tegelijk vond ik dit westersche leeven zoo doodsch en leelijk, zoo duf en saai, vol onechtheid en oneenvoudigheid, zonder schoonheid. Dit drukte mij zwaar. En de gedachte aan Oosterhout hielp mij niets. ▫ Ik had in Indië moeten reizen, en in Egypte, en Hellas en Achter-Indië en dan Japan.

donderdag 29 december

Goed, helder weer. ▫ Mijn voordracht geprepareerd. Ik hoest nog, maar 't zal morgen wel beeter zijn.

Lieve brief van R. Roland. Hij is nog lijdende. Hij heeft aanvallen van dyspnoe.

[1922]

zondag 1 januari

Gister middag kwam ik uit Maastricht terug. Het was een triomfante avond. Het was als een welkom van de Katholieke waereld. Ik werd afgehaald door Maassen en pater Oscar Huf. Er was al een feestelijke maaltijd bij de familie Haenecour. Een majoor in actieve dienst/ een lieve vrouw en twee jongens, precies Franschen. Donker, leevendig en geestig. Pater Huf is er blijkbaar Huis-geestelijke. ▫ Het was guur weer en ik hoestte erg. Vooral op de barre stations te moeten wachten maakte mij bezorgd, of ik er wel goed af zou koomen. Mijn lieve geleiders hebben mij echter behoed en versterkt, zoodat alles goed ging. Het was een stampvolle groote schouwburgzaal. Er waren alle plaatselijke grootheeden, de Commissaris gouverneur van Limburg, de burgemeester, en de Deken van Maastricht. Ik zag ook nog veel geestelijken, pater Schreiner. ▫ Ik vond het alles goed, maar het had geen slechten invloed. Ik was te zeer vervuld met de zaak waarom het ging, de Kerst-reede, mijn oovergang. Ik was wat belemmerd door mijn hoest, maar ik ooverwon. ▫ Zaterdag, nog vroeg in den nacht voelde ik als een liefderijke presentie die mijn zorgen weg nam. ▫ Gister de lange spoorreis, waarbij soms schoone momenten oplichtten. Ik was blij en dankbaar voor de geslaagde tocht. ▫ Het trof mij, in de schouwburgzaal - voorheen een jezuïetenklooster, allen te zien opstaan en zeggen: ‘Geloofd zij Jezus Christus.’ ▫ Oscar Huf is ook een Jezuïetenpater, en zeer begaafd.

De oudejaarsavond was rustig en vreedig in het gezin, zonder gasten.

In het afgeloopen jaar, ben ik tamelijk productief geweest. Ik voltooide het eerste en tweede deel van het roode Lampje. ▫ En ik redigeerde het tweede boek van ♁/ Uit Jezus' oopenbaar Leeven. Het is nu in Weenen bij den drukker. ▫ Ik schreef Beati Pacifici af, vier bedrijven. En ik werkte Isméa tweemalen om. De laatste omzetting is nu in handen van Stellwagen. ▫ Ik schreef Zang X en XI van Schijn en Weezen. Ook het vers: aan mijn Engelbewaarder. ▫ Ik sprak in Antwerpen en maakte kennis met Juliette de Groodt. Ik sprak ook in Leuven. Oover Kerk en Communisme. ▫

Met Ooki heb ik gebrooken, zie mijn voorgevoel op 21 jan.

Ik schreef bijna elke week een stuk voor de Groene.

Het jaar was goed - vooral door de zeegen die ik kreeg op *27 augustus* - toen ik uit Tilburg kwam. ▫ Na dien datum is alles veranderd. ▫ Ik kan nu elken avond bidden.

aant.

Gereisd heb ik weinig. Mijn goede Hjalmar zag ik niet. ▫ Ik was acht dagen in Noordwijk en ook een week in Wijk a/zee.

4 januari

Sneeuwbuyen, maar dooi. ▫ Vandaag een dag in mijn studeerkamer. Wel heel rustig. Hoewel nu Truida en ik beiden oover geld-zorgen tobben. Verleeden jaar heb ik nog f 2000. - moeten bijpassen, van enkele groote giften en buitenkansjes. Maar dit jaar is dat niet te verwachten. En dan zijn we gauw door de reserve heen. En wat dan? Ons huishouden is enorm duur, door de algemeene duurte en door het veele personeel. Wij kunnen maar f 300 aan huishoudgeld besteeden - en Truida kwam onder 450 nooit toe.

In mijn bed las ik het boek van Kellerman. Spaziergänge in Japan. Het is aardig geschreeven met fijne, gevoelige humor. Alleen precies als Bolsels,[1] hinderlijk a-moreel. Maar ik kreeg een veel sterker impressie omtrent Japan dan door Hearn of Loti. Vooral is Loti ongevoelig. Stug en verwaand. Maar dit beminnelijke, naïeve, dichterlijke en geniale volk verdient veel grooter waardeering. Hoe graag zou ik het gezien hebben en een jaar er tusschen gewoond. Ik heb zoo weinig Gross-zügisch gedaan. Uit beneepen zorg voor geld, voor vrienden en familie. Hoe gemakkelijk had ik op een van mijn drie Amerikaansche <reizen> naar Japan kunnen gaan.

5 januari

Zonnig weer. De zon schijnt vroolijk in mijn studeerkamer, waar ik met Mien Burgers den heelen dag beezig ben. Ik herlas mijn kloostertijd in april en ik moest toch erkennen dat in het Christendom een verheevenheid is, die door Japan niet kan worden verstaan, ondanks zijn voorrechten. Ja, als Nieuw-Japan Christelijk werd - zooals Kanso. - Maar dan is de schoonheidsbloei misschien uitgebloeid.

Gister waren hier, op mijn kamer, Annie Bosch/ Bep en Jaap, Truida en ik en Van Nes de verloofde van Annie. Wij kreegen toespraak en Raad van Hugo. Hij meent dat we niet beginnen moeten met het kruis op den tempel te willen plaatsen. ▫ Zooals Truida vanmorgen zei: het geheele plan is bestemd als *voorbereiding* voor den grooten oovergang.

1 I. Bonsels

aant.

vrijdag 6 januari

Sneeuw, maar nog al zonnig. ▫ Ik sta laat op, om mijn influenza uit te vieren. Dan ga ik in mijn mooye, vroolijke en verwarmde studeerkamer, waar Mien Burgers wacht met de correspondentie. ▫ Dit klinkt alles genoegelijk - maar de naargeestigheid is daarmee niet weg. Mijn stemming is en blijft somber. Vooral tob ik weer oover geld - en de nachtmerrie dat ik uit dit heerlijk oord weg zal moeten.

En noch Verkade, noch Versluys laat iets hooren. Ik schreef een stukje oover ‘Pro’ en ‘Contra’. Nog steeds stroomt het brieven daaroover. Nu koomen ze al uit Indië.

zaterdag 7 januari

Lichte vorst. ▫ Ik slaap goed, zonder hoesten. Maar zoodra ik opsta, praat of lach begint de hoest weer. Ik heb nu het droevige gevoel dat ik aan luiheid en traagheid mag toegeeven. Er teegen vechten helpt toch niet meer. Ik word steeds trager en de goede voorneemens zijn machteloos en koomen te laat. Ze koomen toch eenmaal alle te laat. ▫ Oover geld mag ik ook niet meer tobben, want alle zorgen baten toch niet. Ik zal met mijn bezit wel rondkoomen, tot het eind, al smelt mijn voorraad weg. En voor vrouw en kinderen blijft wel genoeg oover. De jongens moeten toch hun eigen kost leeren verdienen. ▫ Ik ben kalm en berustend. Maar het is toch alles zeer naargeestig. Hoe anders was het in dagen met vooruitzicht. ▫ Nu is Jezus mijn vooruitzicht. Dat moest mij verheugen. Maar de sfeer blijft kil, en somber en naargeestig. Ik heb het koud. En het is stil om me heen.

zondag 8 januari

Dooi-weer. Reegen op de sneeuw. ▫ Toen ik wakker werd was ik onuitspreekelijk somber. Ik riep mijn God in tranen aan, maar alles bleef dor en verschrikkelijk. Ik las de ‘Scourges of Christ’ van Richard, de kluizenaar in de Himalaya's. Het zijn diepe paradoxen. Soms zeer juist en mooi. Ik kreeg een brief van Jet Wolterbeek, die mij geluk wenscht, en schijnt te meenen dat ik bestemd ben voor de richting-geeving van de R.K. kerk. Het klinkt wel verleidelijk, maar ik zal mij wel hoeden voor zulk een idee, oud als ik ben en misschien al spoedig invalide.

maandag 9 januari

Een ontzettend sombere morgen. Druilig weer. Ik weet niet of ik goed doe met opstaan of in bed blijven. ▫ Ooverzicht van Versluys, waaroover hij niet tevreeden is omdat ik te veel in de Groene publiceer. Ik vind het nog niet zoo slecht, 4300. Maar toch zullen wij veel moeite hebben om rond te koomen. ▫ Van Stellwagen niets. Ik heb zeeker de theater-directies als beproevingen gekreegen, om geduld te oefenen.

Ik las gister avond in Paul Richard ‘The Scourges of Christ’. Het was mij zeer sympathiek/ hoewel toch soms te hoogmoedig en opstandig.

woensdag 11 januari

Vrij goed, zacht weer. ▫ Nooit zal ik weer roemen op de gelukkige veertien dagen of 8 dagen in bed, des winters. Het is nu alles droevig, angstig, leelijk. Vandaag was ik eeven buiten, om de hond.

donderdag 12 januari

N. wind, maar zonnig. De bijen zijn in de weer, hoewel niet druk. ▫ Ik sliep goed, en droomde van Lady Welby. Het park van Denton was verwilderd. Toch was het er zeer mooi. De Squire zag ik niet. En het was mij duidelijk dat Lady W. teleurgesteld was.

vrijdag 13 januari

Stil weer, geen vorst. ▫ Zooeven bekroop mij een machtig gevoel van voldoening, tevreedenheid en geduld. Het moet een van mijn groote helpers zijn geweest. Misschien de Engel-bewaarder, of nog hooger. Ik weet wat ik te doen heb, de enkele groote werken nog voltooyen: Schijn en Weezen, Sirius en ‘Aleteia’, de Geest der Waarheid. ▫ Ik zie het alles mooi en bevreedigend. Ik zal op deeze plaats mijn leeven eindigen en daar ben ik dankbaar voor. Ik voel nu geen doodsvrees meer, maar ook geen behoefte aan avontuuren, reizen of optreeden. Isméa is af en ik heb er mijn plicht aan gedaan. Of ik het nu zal zien opvoeren dat is van geen belang. ▫ En zoo komt oover alles een lichtend waas van rust, dankbaarheid en voldoe-

ning. ▫ Ik ben nog niet geheel hersteld, maar al moest ik er in 't geheel niet meer van herstellen, het is toch goed. Maar natuurlijk zal ik volharden en tot het einde mijn leeven behoeden.

zaterdag 14 januari

Vrij goed weer. Vriespunt. ▫ Gister nam ik een heet bad, wat mij veel goeddeed. Ik schreef op één na de laatste zang van Schijn en Weezen af. ▫ Maar ik zal de Geest der Waarheid voortzetten - ik wil in dichtvorm blijven spreeken.

Hoe merkwaardig wordt het lichaam beheerscht door algemeene gevoelens. Door het zich 'lekker' voelen. Er moet toch een samenhangend metapsychisch geheel zijn, dat oogenblikkelijk zijn werking doet gelden, door het physiologisch geheel.

Ik lees nog steeds oover Oost-Aziatische kunst. Zoo'n teekening - van jonge rijst - of van een mandje met koekjes, kan mij dagen lang vervullen. De vaardigheid van het penseel is ongeloofelijk, en steeds in schoonheid volkoomen ▫ Niet minder rijk zijn de Chineesche landschappen. Ik kan er uuren op tuuren ▫ Hoeveel verder waren Chineezen en Japanners voor duizend jaren, dan wij nu. Toch zitten er in ons grooter moogelijkheeden.

zondag 15 januari

Vorst, alles wit berijpt, de grond besneeuwd. Het is prachtig buiten. Stil en zonnig. 20° F. ▫ Vanmorgen voor 't eerst weer naar de kerk geweest.

woensdag 18 januari

Sneeuw, zonnig, niet zeer koud. ▫ Gister weer in Amsterdam. Mijn hart eens uitgestort bij mijn goeroe, die ook niet heel wel was. Hij vindt het ook prettig als ik kom.

Groene vergadering waar ook Top Naef bij was. Om 4 uur tea bij Castro, met den Franschen gezant. ▫ Ik vroeg naar R. Roland. Het verdict luidde - zooals ik wel dacht - beaucoup de talent, mais un peu fou, mal équilibré. Sa femme mlle. Bréal a été son malheur. ▫ Er waren ook Kranenburg en zijn vrouw, Funke van 't Nieuws, juffr. van Eeghen. Piet van Tienhoven - de fransche Consul Baron en de Groene-redactie.

Ik tob nog steeds. Nu is 't weer geld. Vooral ook om dat ellendige achternaloopen en antichambreeren bij tooneel-directies - dat moest mij toch bespaard kunnen worden.

Vandaag kwamen de eerste proeven van ons boek ♁ tot groote vreugde van ons beiden.

zaterdag 21 januari

Mooi weer, ligte vorst. ▫ Eergister gesprooken in Amsterdam. Het was koud en ik was bang weer ziek te worden vooral op de tochtige straathoeken waar men op de tram moet wachten. Maar ik bleef goed en mijn hoest werd zelfs beeter. Ik had gebeeden, maar voelde toch niet sereen. Ik werd toch gesteund.

Den volgenden dag door Amsterdam gekruist. Met Versluys gesproken, en met Royaards. ▫ Royaards is toch nog de meest fatsoenlijke en betrouwbare der theaterdirigenten. Jammer dat wij niet dezelfde smaak hebben.

Ik heb nu den geheelen afdruk van ons boek. Ik vond het zeer mooi, en het riep tranen in mijn oogen.

Ik logeerde bij de Jong, op een gezellig zolderkamertje, precies een scheeps-kajuit.

Ik was ook nog bij Hans de Haan.

Gister bericht dat de Paus ernstig ziek is. Ik bad voor hem bij onze avond aandacht, die we nu gereegeld houden.

Dinsdag naar Haarlem, Donderdag weer in Amsterdam. Ik zie er nu niet meer zoo teegen op. Maar ik was vreeselijk neerslachtig, vooral door mijn zieke hond, die rheumatiek heeft.

maandag 23 januari

Er ligt nog wat sneeuw. Het vriest weinig, temp. ± 31°. Ik heb nu neuskatarrh. ▫ Gister bezoek van Ant. Averkamp. Hij kwam mij gelukwenschen. Aardig! al die verworven vrienden, zonder dat ik 't wist of verwachtte.

Ik zag in een Illustration een foto van een donker heemellichaam. Men zag het als een schaduw afteekenen teegen den melkweg. ▫ Dit imponeerde mij zeer. Het zag er niet bolvormig uit, maar onreegelmatig. En het moet ontzettend groot zijn, want het bedekte het licht van veele melkwegsterren. Dus zou die donkere klomp millioenen lichtjaren in doorsnee tellen?

aant.

donderdag 26 januari

Het vriest en ijzelt sterk. Het is zeer glad en de treinen zijn uuren te laat. ▫ Mijn voordracht in Haarlem deed mij veel goed. Het was stampvol, er was veel geestdrift en een allerhartelijkste stemming. ▫ Niet alleen voelde ik nu hier een groot aantal vrienden te hebben gewonnen, maar zelfs de ongunstige indruk van het schouwspel toen ‘de heks’ hier werd gespeeld en ik mij zoo eenzaam voelde in mijn eigen stad - die werd er door verzacht en weggenoomen. ▫ Toen ik 's avonds met Marie van Zeggelen en Kees Spoor door de straten van Haarlem liep, toen voelde ik mij dankbaar en gelukkig. ▫ Een zeldsame gewaarwording, waar doorheen herinneringen aan mijn gymnasiasten tijd. ▫ Het geluk is nu weer verdweenen, maar de herinnering er aan blijft. Ik ontmoette Stercke en zijn vrouw, studiegenooten van de academie te Amsterdam, en het deed mij goed, hij maakte een gunstigen indruk. ▫ Ik zag de veele teekeningen van Spoor. Kinderen en katjes - mooye landschappen. Hij is een geniale en beminnelijke man.

Ik logeerde bij Marie v.Z. en was den volgenden morgen een uur bij Valérie Delachaux.

Ik zag ook de Arti-tentoonstelling van schilderijen. Er was niets. Alles kleine lieve paneeltjes en doekjes, een landschapje/ een portret hier en daar. Maar niets groots of oorspronkelijks. Misschien één gezicht op Amsterdam uitgezonderd.

De theater-directies zwijgen allen als bij een complot. ▫ Ik heb te worstelen met somberheid, met bittere gevoelens teegen de menschen, met kou en guure wind, met zelfverwijt en allerlei wroeging. ▫ Hoe is de waereld zonder charme geworden!

vrijdag 27 januari

Nog vorst, O. wind en ijzel. Gisteren sprak ik in Amsterdam. De voordracht was niet bizonder prettig, hoewel er een aandachtig talrijk gehoor was. ▫ Maar 's avonds in Amsterdam had ik even als in Haarlem zulk een blij gevoel. En van morgen ook weer, vroeg in Amsterdam. ▫ Het was een vreemde gewaarwording, die blije sensaties, die aan oude tijden doen denken.

Wat beduidt dit? ▫ Alles wat men ziet is dan prettig, vol voldoening en goede verwachting.

Ik was 's avonds in het gebouw Toeschensky, op recht ooverdadige wijze

aant.

versierd en vol van onzinnige weelde, hoewel niet leelijk. Er is bioscoop en cabaret, maar ik zag daar niets van.

Toen ik naar Walden ging voelde ik de blijmoed al weer dalen. Alle mooye aandoeningen verdweenen. ▫ Ik had het gevoel, dat ik vooral zorgen moest niet te versuffen in Walden maar in contact te blijven met de stad. ▫ Toen zag ik dat ze vanavond de Geele mantel speelden en ik dacht dat ik er heen moest gaan om in de sfeer van de stad te blijven. Ook om Verkade te spreeken. Het conflict was subtiel. Verkade beteekende bevordering van het theater - Isméa - en daardoor mijn gezin. ▫ Maar de stad beteekende het oude gif- al was dat nu niet direct in 't spel. ▫ Maar weer naar stad gaan beteekende mijn gemakzucht en traagheid te ooverwinnen. ▫ Ik ben maar thuis gebleeven.

zaterdag 28 januari

Bedekt, om het vriespunt. ▫ Schrijven in dit dagboek was wel eens troost. Maar nu griezel ik er van. Dit jammerlijk relaas van al mijn lijden. ▫ Mijn vader werd 72 jaar. Mijn moeder 86. Zou ik nog tien jaren dit bestaan moeten uithouden? - En toch schrik ik dan weer en denk: ‘zoo kort! nog maar.’

Als ik eeven aan iets denk dat met Isméa verbonden is - Wassenaar, een agent of zoo iets - dan is dat pijn. En ik kan maar niet onverschillig voelen. Het opstaan 's morgens is een kwelling. Mijn droomen zijn meestal goed - maar dan de dag!!

maandag 30 januari

Het dooit. ▫ Ik kreeg een langen brief van Walborg. Mijn vriendinnetje Ooki heeft haar blijde verwachting verlooren. Ik voel meewarig en dacht er oover haar te bezoeken.

woensdag 1 februari

Stil, grijs, dooiweer. ▫ Gister bezoek van van Ginneken. Ik was zeer droefgeestig, en dat is niet veranderd. Hij sprak als altijd. Schrander, energiek, innerlijk kalm. Beminnelijk, maar toch een weinig grof, als slecht opgevoed in vormelijken zin. Geen manieren - volgens Engelsch model. ▫ Hij logeerde bij ons, hij schaakte met Hugo en praatte met mij.

aant.

Mijn oovergevoelige ziel was meer gekneusd door 't advies van de Groot om mij niet in politiek te begeeven. Ook niet bij de Grond-Partij. Ik heb aan dat advies voldaan en de G.P. afgeweezen. Het was als een verraad aan mijn vriendjes van de Grondpartij en G.G.B. ▫ Dat maakte mij zeer bedroefd.

Van Ginneken kwam met een verzoek, of ik op 't seminarie te Katwijk een stuk of drie voordrachten zou willen geeven. Het klonk mij zoo vreemd. De laatste mensch om professor aan een Seminarie te zijn. Maar ik nam het toch aan. Ook een invitatie om in augustus een voordracht te houden in Noord-Italië, voor de Ligue des Femmes pour la paix. Dat trekt mij ook aan. Als ik nu maar goed en rustig reizen kan.

Ik was in de kerk terwijl van Ginniken de mis las. Er stond ook een lijk. Direct daarop volgde een bruiloft.

vrijdag 3 februari

Zoel, geweldige reegen. Gister sprak ik in Amsterdam, voor 't laatst. Het kostte mij veel om mijn teegenzin te ooverwinnen. Dan denk ik maar dat ik het voor vrouw en kinderen doe, om die f 100. -. Toch was het vol en was men dankbaar. 's Nachts in den reegen naar huis.

Ik was blij met een lieve brief van R. Roland. Niet meer dan vier reegels. Maar nobel. ‘Cela ne nous éloigne pas de vous, et ne vous éloigne pas de nous’.

zondag 5 februari

Sneeuw, strenge vorst.

Gisteren weer bij den aartsbisschop geweest. Zulk een bezoek is omringd door goede stemmingen. Ik praatte een half uur met hem. Noenmaalde bij mijn nicht Christien. Reisde terug met een troepje mannelijke en vrouwelijke studenten die een ‘cabaret’ gingen vertoonen in Bussum. ▫ De meisjes waren het aardigst, op hun gemak en geestig. ▫ Ik voelde weemoedig, denkend aan mijn jeugd. Zulke aardige groepjes woonde ik zelden bij, al vond ik 't ook erg prettig. De tijden zijn veranderd, vooral de meisjes zijn vrijmoediger en beteekenen meer. Ze voelen dat het geslacht met hen staat of valt.

Nu is 't zeer koud en er ligt een blanke, schoone sneeuw.

Ik heb Ooki weer gesprooken en vergeeven.

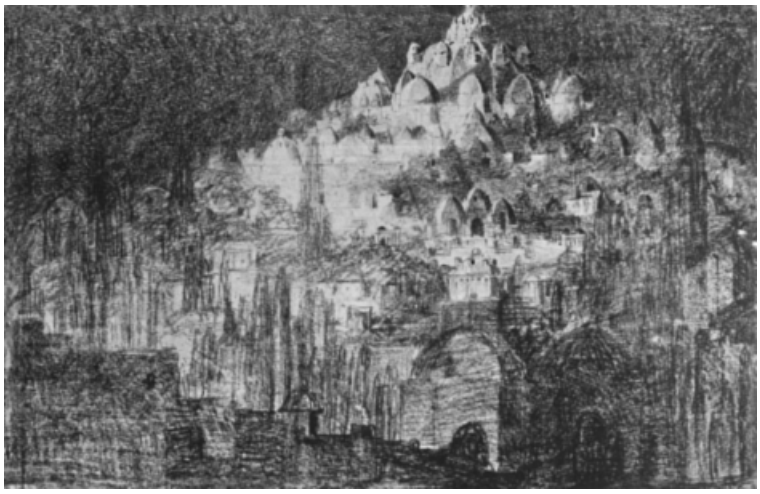

85 De Lichtstad

86 Martha van Vloten

aant.

maandag 6 februari

Zooéven kwam de pastoor op bezoek. Afspreeken oover mijn tocht naar de abdij. Ik gevoelde opgewekt daarna.

Ik wandelde gister nog op Bantam, mijn ‘heilige Hain’. Het was doodstil en op de sneeuw alleen konijne-spooren. Geen mensch. Alles was prachtig wit, dons-sneeuw, met violette schaduw. Ik lees Darwin, gemoedsaandoeningen. Ik schreef oover de erfelijkheid en het communisme.

woensdag 8 februari

Zeer koud, vannacht -10° C 13 Fahr. Gisteren mijn laatste les bij de Groot. Het was goed, ik ben den lieven man recht dankbaar.

Ik at bij Americain. Ik had honger, door de kou en smulde te veel naar mijn meening. ▫ Ik kocht een en ander en lummelde toen van 3-5 op 't atelier bij Lizzy. Baanders de architect was er ook. Zij wist niets van mijn roomsch worden. ▫ Ik at bij Joti, die mij heerlijke Chopin muziek liet hooren. Teeder en droomerig. ▫ Groene-vergadering om 8 uur, daarna met Charivarius en Braakensiek in een bier-kroegje zitten babbelen. ▫ Geen goede dag, oover 't geheel. 18 februari zal het gebeuren. Paul's verjaardag (dat is een vergissing. Zijn verjaardag was op 16, sterfdag op 21 februari. 18 is Martha jarig).

donderdag 9 februari

't Zelfde koude, heldere weer. ▫ Ik kreeg brieven van 't Schouwtooneel en van de Hofstad tooneel-speelers. 't Schouwtooneel stuurde ‘Kindren Gods’ terug. Isméa houden ze nog. ▫ Ik herlas ‘Kindren Gods’ en was zeer getroffen - ik wist volstrekt niet dat het zoo goed was. De verzen zijn soober en zuiver. De dramatiek is sterk en eenvoudig. Alles is zoo begrijpelijk, zoo juist het woord dat in onzen tijd gesprooken moet worden. ▫ Welk een schande, als dit niet gespeeld zou worden. Maar nu zet ik ook door, en geef het niet op.

Ik zal het nu in de Beyaard van Brom trachten te publiceeren, mij door van Ginniken aanbevoolen.

vrijdag 10 februari

Steeds strenge vorst. ▫ Ik reed nog schaatsen op de Naarder gracht. ▫ Ik ben onrustig, door de lectuur van Kindren Gods. Ik wil er nu ook gang in brengen. Maar met welk een moeite en omslag moet dat gaan. ▫ Eerst moet Isméa worden opgevoerd, en dan moet Kindren Gods gedrukt worden en rondgezonden. Vlugger schijnt het niet te kunnen gaan. ▫ Ik schrijf aan Schijn en Weezen. Dat moet eerst af dit jaar. Vóór mei. ▫ Dan komt Sirius weer aan de beurt. Als dat derde deel dit jaar af is dan is 't voldoende.

En Moeder en Zoon (Trots verbrijzeld) dat komt eerst dan aan de beurt als een der wachtende stukken gespeeld wordt. Zoolang die er liggen kom ik niet verder met mijn dramatiek.

1. *Broederveete*, 2 *Lioba*, 3 *Torribio*, 4 *IJsbrand* alle opvoerbaar. 5 *Heks van Haarlem* idem.

Slapende stukken: 6 *Minnestral*, 7 en 8 *Kenterend getij* (goed, serieus, maar te anti-paapsch, kan omgewerkt, in dat opzicht), 9 *Kindren Gods*, 10 *Isméa*. ▫ 11 *Idealisten*. Stellig succes. ▫ 12 *Paleis van Circe*. Opgevoerd, maar door mezelve niet goedgekeurd. ▫ 13 *Bokkerijder*. Alle opvoerbaar gebleeken.

En deeze gansche arbeid - 't werk van twintig jaar - wordt eenvoudig genegeerd. De twee eenige onbeduidende stukken worden nog gespeeld/ *Frans Hals* en *de Student thuis*. O publiek!

zaterdag 11 februari

Eeven koud, zonnig weer 20° F. ▫ Gister kwam Schmidt met de droeve tijding dat pater de Groot ernstig ziek is. Hij is al uit voorzorg bediend. Mijn lieve leermeester. Ik ga er heeden heen. ▫ Het is stil in de boekenkamer, de zon schijnt, de musschen tjilpen. ▫ Ik ben bedroefd en vol zorgen.

maandag 13 februari

Dooi-weer, zonnig en zacht. ▫ De bijen vliegen uit in reinigingsvlucht, met blij geluid.

Ik heb mijn leermeester gezien en gesprooken. Hij scheen weinig hoop te hebben, hoewel hij wel weer verbeeterd was. ‘t is mis met me’, zei hij ‘mijn hart deugt niet.’ ▫ Ik had mijn hart vol vriendelijke woordenen troost voor hem, maar ik kon zijn zorg niet wegneemen. Ik sprak met den

rector van het huis, pastoor .....? Hij zei dat pater de Groot zoo alom bemind werd, door iedereen. Hij heeft een grooten invloed.

Van daag ben ik zeldsaam rustig en kalm innerlijk. Ik zie in 't geheel niet op teegen de reis naar Oosterhout. ▫ Toen ik naar pater de Groot ging, verleeden Zaterdag, zei een stem in mij: ‘hij leeft nog, je zult hem zien’. En zoo was het ook. ▫ En nu zegt die stem dat het zéér goed is dat ik naar Oosterhout ga, en dat ik daar niet meer zoo behoef te lijden als de voorige maal.

We hebben mevrouw Rijbering tot gast. Een klein, druk, hoogwillend en goedhartig vrouwtje. Met zichzelven ingenoomen, niet altijd tactvol, uitbundig-mystiek, zonder het gevoel van deegelijkheid en betrouwbaarheid op te wekken.

donderdag 16 februari

In de abdij. ▫ Het weer is neevelig en kil, de weegen zeer morsig. Maar ik voel mij gelukkig in mijn dierbare abdij. De zeegen woei mij teegen. Ik reisde met mijn lieve vrouw, als waren wij op onze huwelijksreis. ▫ Hier was alles als altijd. Mijn kamer was goed verwarmd. Allen zijn éven vriendelijk ▫ Ik ben rustig en vreedig. God! spaar mij de nachten zooals ik ze hier vroeger had - de droeve nuits obscures. Geef mij de zeegen dadelijk.

vrijdag 17 februari

Grijs dooiweer. ▫ De nacht was inderdaad weer slecht. Dadelijk ingeslapen, maar vroeg wakker.

Om 8 uur 15 biechtte ik. Het bevreedigde mij. Ik woonde de hoogmis bij. ▫ Truida is in 't hotel. Juffrouw Rubbens was daar ook, en bracht mij bericht van haar. Ze had den voorigen dag haar aangesprooken en met haar gegeeten.

zaterdagmorgen 18 februari, 8 uur

Helder zonnig weer. ▫ Aanstonds word ik gedoopt en krijg ik de H. Communie. Geheel rustig ben Ik niet. Ik zie er een weinig teegen op. Van Ginniken, Piet van der Meer en Brouwer zijn hier nu ook. Ik wandelde gister, maar 't was zoo modderig dat mijn ooverschoenen bleeven steeken.

aant.

Pater Schutte heeft verscheiden uuren met mij gepraat, of liever teegen mij. Ik liet alles stil gebeuren. Het heeft toch alles rustigen voortgang. ▫ Ik had heel wat kunnen discussieeren, en meenig moeyelijke kwestie kunnen opwerpen. Maar daarvoor ben ik niet hier. Alles vereffent zich in de supraverbale sfeer. ▫ De demon heeft niet veel kwaad gedaan, deeze maal. De nacht was vrij goed. Ik sliep onmiddellijk in, om 9 uur, en werd om zes uur gewekt. Geen booze droomen. Wel dingen die zoek waren, en zulke kleinigheeden.

Vader Abt had mij gevraagd of ik geen doopnaam wilde aanneemen. Ik zei dat ik het goed vond als hij dan maar een naam wilde voorslaan. Hij antwoordde dat hij er 's nachts om gedacht had en den naam Paul hem te binnen was gekoomen. Het was toch de Abdij St. Paul, en hij vond in mijn geval veel oovereenkomst met dat van St. Paul. ▫ Ik zei dat zulk een associatie veel te hoog ging voor mij. Maar dat ik een zoon Paul had wiens sterfdag het heeden is en die mij verzocht had hem te roepen bij de plechtigheid. Hetgeen ik deed, en hetgeen nog gemakkelijker werd door deeze doopnaam. Ik ben dus gedoopt Frederik Paulus. ▫ De geheele ceremonie was voor mij een groote vreugde. Het hoogtepunt de communie.

Toen ik na de communie uit wandelde, was het als een geweldig oovergroot geluk. Het stond aan den heemel geschreeven, in de taal van een groote, massale donkere wolk, met verblindend lichtende, gekartelde zoomen en streepen licht naar alle kanten er van uitschietend ...

> Stralende Wolk die door de ruimten schiet
> Verblindend zilver licht uit kartel-zoomen

Het was zoo machtig expressief schrift dat ik alles als opnieuw begreep.

Het ceremonieel vond ik schoon en stichtelijk, een tactvol ceremoniemeester nam elken schijn van het komische of gekunstelde weg - het was vol, rijk, machtig leeven.

Als een kindje werd ik verzorgd, hartelijk en moederlijk, en ik voelde mij als onrechtmatig gezeegend toen ik aan de hand van den goeden abt, met een brandende kaars in de rechter bij het altaar mocht koomen. ▫ De belangstelling van alle paters en broeders was roerend, ze hadden allen voor mij gebeeden en wilden me nu allen goed doen en eeren. Een zieke man werd uit zijn bed genoomen zoodat hij het zien kon. En van alle monniken kreeg ik een omhelzing, de broederkus. Ook bloemen, witte bloemen bij mijn bord. Truida en de andere vrienden dronken koffie met mij in de spreekkamer.

Toen kwam teegen den namiddag een inzinking. Kleingeloovige! die

aant.

denkt dat op eens alles gewonnen zou zijn. De aanleiding was een verzoek van pater Schutte - oorspronkelijk van van Ginniken - of ik een onderteekend stukje in de Groene wilde zetten, om mijn aanstootelijke woorden te desavoueeren. ▫ Dat hinderde mij erg. Als een teeken van wantrouwen, misschien ten onrechte. Fijn was het zeeker niet. Het deprimeerde mij, in mijn subtiele toestand, geweldig. Maar Truida sprak er kalm en verstandig oover. Ik bad en bekampte mijn teleurstelling. Toen vond ik een uitweg door den Abt te vragen om raad. Zijn raad was goed, ik heb dien opgevolgd en een paar reegels geschreeven voor het weekblad de Nieuwe Eeuw, van van der Meer de Walcheren. Dat vonden ze allen uitsteekend en nu is mijn zielsrust terug en elke schijn van bitterheid of wantrouwen verdweenen. De Benediktijner nonnen aan de ooverzij van den weg, hebben ook veel voor mij gebeeden, en een geborduurde 'brassard' voor mij gemaakt. ▫ Ik droomde nog niet goed. Varkens met jongen. Een groote rat die Truida in een city-bag meedroeg. ▫ Ik begreep nu het goed recht van het exorcisme. Had ik ze maar eerder en beeter verjaagd. Maar met lust zei ik het 'abrenuntio!'

Brouwer was ook getroffen. Hij vroeg of hij een week mocht koomen op de abdij, in de vacantie. Dat belooft goeds. ▫ Mijn 'parrain' was Piet v.d. Meer, mijn Marraine was mevr. Denier,[1] wier man als een heilige gestorven is, en als oblaat bij de abdij begraven is.

'Nu ben je vlekkeloos rein' zei mijn biechtvader na den doop 'alle schuld in je is weggenoomen, ontzondigd door Christi lijden.' ▫ Ik heb hartstochtelijk gebeeden rein te moogen blijven.

maandag 20 februari

Hoe gelukkig ben ik! Het is alles Waarheid. Nu is het geen illuzie meer, geen fantasie - het is heerlijke waarheid. ▫ Nu heb ik de lente en de voorjaarszon niet noodig om te gelooven. ▫ Het is alles Waarheid, heerlijke Waarheid, iedere keer duidelijker. ▫ Drie malen heb ik nu het lichaam van Christus tot me genoomen. ▫ Ik heb geslapen als een kind. ▫ Lieflijke droombeelden. Zalig ontwaken. Dankbaar opgaan tot de heilige handeling. Zachte tranen, stille, innerlijke vreede.

Gisteren bezoek, met Jan van Gennep, aan de prieure van het nonnenklooster. Een aardige, gedistingueerde vrouw.

Gister avond had de abt een groote doos met bonbons en toen moest ik

1 1. Renier.

aant.

door de gansche abdij alle monniken een bonbon laten neemen. Het ging zoo blij en vroolijk, het werd zoo gewaardeerd. Ik had het zelf moeten bedenken maar het was een bedenksel van de abt. Van den doopeling, zei hij aan allen, broeders en paters.

Mijn lieve vrouw lijdt veel door haar vermoeyenis en zwakte. Maar als een gouden draad, zeide ze, gaat het door deeze zware dagen, een gouden draad en dat zijn de lieve monniken. ▫ Van morgen begreep ik hoe juist de benediktijner orde, die lang vóór alle schismata ontstond, de beschermster en bewaarster van het heilig geloof moest blijven.

donderdag 23 februari

Van God en Zijn Gena wil ik getuigen
tot mijnen Dood.

Ik zag een dreigend donkre wolken-drift
met vuur'ge, blindend-blanke kartel-zoomen,
en ik herkende, omstraald door vlammen-stroomen
God's heilig Schrift.

Hij schreef voor mij aan 't oopen firmament
in lichtkarakters de verheeven konde
dat hij mij zou te niet doen elke zonde
tot aan mijn end.

De waereld zweeg, alleen de Heemel sprak -
van donker leed en van een diep verdrieten
maar ook van helle peillooze verschieten
waar 't licht uit brak.

Ik had gegeeten van der Englen Brood -
ontzondigd ben ik en kan vrijuit juichen,
ik mag van God en Zijn gena getuigen
tot mijnen dood.

Dit zijn nog maar enkele klanken, die ik hoor. Ze vervolgen me, en toch voel ik nog niet ver genoeg om ze voort te zetten. ▫ Het zou een in memoriam worden voor pater de Groot - maar gisteren sprak ik nog met hem

en het kan zijn dat God hem nog eenige dagen of weeken op aarde gunt. ▫ Ik bid voor hem dat hij nog bij ons mag blijven. Is God's wil anders, dan bid ik dat hij vreedig en zalig mooge heengaan.

Nog veel heb ik te schrijven. Mijn dagen zijn vol herinneringen aan het gebeurde. ▫ Voor den doop vroeg de abt mij of ik geen doopnaam wilde aanneemen. Ik zeide: gaarne/ maar ik wist er geen. Misschien wilt u voor mij een naam kiezen.' Daarop zei de abt dat hij des nachts er aan gedacht had mij Paul te noemen, omdat het toch in de St. Pauls Abdij was en omdat ik een bekeerling was als Paulus. Ik nam dit dankbaar aan, en vertelde dat het heeden (18 februari) de jaardag was van Pauls moeder. En den 21ste februari zijn sterfdag. Ik had zijn fluweelen jasje bij mij en droeg het elken dag. ▫ De abt wist niets van deeze datums. ▫ Ik kreeg een mooye foto van hem van de Paulus-figuur in de kathedraal te Reims.

Het is nu Donderdag, ik kreeg de H. Hostie heeden voor de vierde maal. De werking er van is voor mij krachtig en onmiskenbaar. ▫ Het helpt wonderbaar in den strijd teegen de ziele-vijanden. Ja, het helpt ook in de ziekelijke stoornissen der ziel. Van morgen werd ik voor 't eerst in veele jaren opgewekt en blijgeestig wakker. Ik had daar niet op gereekend. Ik wist wel dat men de Hostie niet als een medicijn kan neemen. Maar deeze werking die zich tot in 't physische leeven doet gelden verbaasde en verheugde mij. ▫ Mijn ziel is schoon en rein. Ik heb de genade van 't Doopsel, de genade van de Communie en het Sacrament des altaars, en de genade van 't sacrament des huuwelijks - hoe ben ik nu onverdiend gezeegend. ▫ Gister avond voelde ik iets van de martelaars-moed, die ik toch nooit sterk had bezeeten. Want de achtergrond van al mijn voelen en denken is licht geworden.

Ik zal veel opschrijven - want dit dagboek wordt nu belangrijker, omdat blijkbaar God's zeegen op mij rust. Ik kan nu iets meer meedeelen van het weezen der genade. ▫ Ik denk dat veelen een verkeerde verwachting er van hebben, omdat ze aan mirakels denken, en opheffing der natuurkrachten. En ze gelooven niet, omdat ze geen teekenen zien. ▫ Alles blijft ook zoo gewoon, kleuren, geluiden, vormen, lijfsgevoelens alles blijft zooals 't was. Maar alle die indrukken worden geheiligd, verheerlijkt, doen gelukkig en vreedig aan.

Het is werkelijk, zooals de vroomen en heiligen voorspellen, alles komt in een licht van lieflijkheid en schoonheid te staan. Alles wordt begreepen, en is verhelderd. De doop geeft een sensatie - of veel meer dan *sens*atie - van onzegbaar geluk, bevrijding, bevreediging.

Ik ben gestadig vervuld van mijn geluk. Mijn lieve vrouw deelt er zoo hartelijk in, en is vol teedere zorg voor mij.

Maandag morgen 20 februari was eigenlijk de dag van ware oovergang. Toen doorgloeide mij het geluk van Jezus - ik wierp mij, toen de kapel leeg was, voor het hoog-altaar op de trappen en bleef zoo lang liggen. Niemand stoorde mij. En ik voelde alsof ik in Jezus' armen lag, het tapijt waarop mijn gezicht lag was mij innig en vertrouwelijk - als een leevend weezen. Elke zins-indruk was goed, innig, zalig, volkoomen vreedig.

Wie zal mij dat geluk ontneemen? Dat kan niemand op aarde. Men kan mij plagen/ bespotten, niet gelooven, wantrouwen - maar de Waarheid kan niemand in mij aantasten, die kan niemand mij bederven. ▫ Ik zal nog wel eens inzinken. Maar nooit als vroeger. Want nu heb ik *feiten*.

vrijdag 24 februari

Zoel, voorjaar. 50°. ▫ Een tijd die mij veel doet denken aan dien van Paul's heengaan. De gestadige wijding, en het fijne liefde-gevoel, zoo subtiel, dat aan verliefdheid herinnert. En nu niet voor Paul, maar voor Jezus.

Gister een inzinking. Ik schoot natuurlijk niet op met al die brieven. En ik kreeg weer brieven oover Isméa. Daaruit zou men denken dat ik me geheel vergis, en dat de theater-directies het allen veel beeter weeten dan ik. En juist was ik weer tot het besluit gekoomen *toch* met dramatische poëzie voort te gaan, zonder mij iets om de theaters te bekommeren. Maar als ze je zoo in een hoek stoppen kun je niet werken. ▫ Ook van morgen en gisteravond was ik minder goed. Een beetje knorrig op Truida, die mijn prestige wat ondermijnt teegenoover de brutale jongens. ▫ Maar ik ging vanmorgen aan 't werk in de hut en maakte het schoone vers op mijn stervende leeraar. Het is nog niet af, het leeven is ook nog niet uitgedoofd. Maar ik voelde dat de H. Geest mij nog niet verlaat.

zaterdag 25 februari

Een zonnige voorjaarsdag. Mijn viooltjes zijn helaas bevrooren. De nawinter was zoo streng.

maandag 27 februari

Voorjaarsweer, afwisselend zon en reegen. Zacht. ▫ Ik wil een stukje

aant.

schrijven oover het vermoorden van Landru. En oover het boek van Buber, dat ik nu lees. De groote Maggid.

Ik was Zaterdag in Amsterdam. Alleen om mijn lieve leermeester te zien. Hij sprak met me en was goed helder. ▫ Amsterdam was zonnig en vol menschen op straat. Sabbath. Ik voelde mij tamelijk sterk en rustig. Mijn reinheid blijft onbesmet. Iederen morgen bid ik er voor. En 's avonds bid ik voor alle vrienden en vriendinnen in Christo, allen die het mij vroegen.

Gister middag bezoek van den heer Driessen, om oover de opvoering van Torribio te spreeken. Ik was vroolijk en spraaksaam.

's Avonds bezoek van Averkamp. Veel oover geloofs-zaken gesprooken.

Ik voel nu, deezen morgen, dat ik nog een drama dichten kan en zal. Trots verbrijzeld. Eenvoudig, ernstig, duidelijk, vroom. De geniale, wilde, spotzieke, hoogmoedige, genotzieke zoon, de strenge liefdevolle geduldige moeder - die voortgaat te geeven - te bidden - te bidden - ▫ De sarcastische vriendin van de moeder. ▫ De wulpsche geliefde. Hier steunt mij de H. Geest.

Zoo deed hij ook, toen ik des nachts na den doop bedroefd en beklemd was. Toen kwam dat briefje aan Piet v.d. Meer in mijn gedachten, en daarmee de gemoedsrust. ▫ Nu vindt ieder dat briefje mooi. Ik merkte daar niets van, het was alleen duidelijk. Maar de abt, de aartsbisschop, van Ginniken allen prijzen het.

dinsdag 28 februari

Eergister 26 februari stierf mijn lieve leermeester, pater de Groot. Ik schreef een gedicht. Onder veel tranen.

woensdag 1 maart

Zoel, stormachtig weer met schoone wolken. ▫ Van morgen om 7 opgestaan. Om half neegen gebiecht, daarna misgehoord. Kindermis met veele rumoerige maar toch gehoorzame kindertjes. ▫ De H. Communie gehad, en het asch-kruisje. ▫ Ik was zoo rustig, zoo innerlijk blij.

Gisteren zag ik het ooverblijfsel van mijnen leermeester, sereen en volkoomen rustig.

zaterdag 3 maart

Zoel, bewolkt, winderig.

Eergister begrafenis. Ik was vroeg in stad. Ik wandelde van de kerk: het toorentje, tot de begraafplaats Buitenveldert bij Ankeveen.[1] Samen met een franciskaner pater de Beaufort. ▫ Ik praatte nog met Lize Brouwer en met Mannoury. Brouwer zag ik éven. ▫ Lize zei dat Bertus 'tout feu' was oover de fransche paters in de abdij. Borel had weer een brief geschreeven waarin hij Brouwer verweet met mij en mijn drukte (of iets dergelijks) te heulen. ▫ Hieruit bleek mij weer zijn gevaarlijk weezen vol kleine afgunst. ▫ Ik sprak ook met Gerard Brom.

Natuurlijk hebben ze in de Groene de versreegel 'ik zag den leegen heemel weer bevolkt' weer bedorven door een drukfout die ik duidelijk gecorrigeerd had (bewolkt). ▫ De poëzie is toch minder in aanzien dan de politiek bij de Groene.

Gister een heerlijken morgen in Utrecht bij den aartsbisschop. Ik werd gevormd, en kreeg op mijn speciaal verzoek de Communie. Toen ik kwam was ik niet zeeker of dat gebeuren zou. Maar ik had voor alle zeekerheid maar gevast. ▫ En na het vormsel was ik ongedurig en gejaagd - totdat ik wist dat ik de hostie kreeg. De goede bisschop deed het graag. En toen kwam er heerlijke rust in me, en tranen. Nog nooit voelde ik bij die handeling zoveel wijding.

Ik lees het mooye boek van Buber, 'der grosse Maggid'.

zondag 5 maart

Reegenachtig en koud. ▫ Ik ben nu in normalen toestand. Een weinig tobbend, vooral oover geld, ooverigens dankbaar en tevreeden. ▫ Ik heb weer weinig zin in de tocht naar Antwerpen. Ik zal bij Juliette de Groodt logeeren. ▫ Ook aan Martha en Jansje kan ik niet met gerustheid denken. Hoe moeten ze er koomen? En ik kan niets voor ze doen.

maandag 6 maart

Storm en reegen. ▫ Midden in den nacht wakker, uit liefelijke droomen. Maar spoedig begon ik weer te tobben en had toen met mijn lieve vrouw

1 1. Amstelveen.

aant.

een nare discussie, waarin we elkaar niet begrijpen konden. Maar we deeden beiden ons best om zachtmoedig te blijven, en omhelsden elkaar ook in alle hartelijkheid en innigheid. En zulk een naar gesprek nog wel op onzen gedenkdag. ▫ Altijd oover geldzorgen. En ook onze onmacht om die baldadige jongens te temmen en te leiden.

Ik kreeg een brief van Molkenboer, die mij met Vondel vergeleek. ▫ Toch is het bij mij zoo geheel anders, geloof ik. Alleen de weemoed hebben we gemeen.

Ik schrijf aan Schijn en Weezen. Dat maak ik eerst af. Ik wou ook nog wel een bundeltje publiceeren, maar ik heb zoo weinig voorraad. ▫ Dan laat ik een van de twee tooneelspeelen drukken. ▫ Ook heb ik voorraad genoeg voor een bundel Studies (7e bundel). ▫ Ik hoop dan nog wel kracht te hebben om Sirius af te maken.

woensdag 8 maart

Storm, reegen en kou. ▫ Gister werd ik op de Groene vergadering door Kernkamp de les geleezen. Hij was blijkbaar aangesprooken door geërgerde abonnés, die mijn omkeer en uitingen daarvan zeer hinderlijk hebben gevonden. Maar hoe kan het anders? ▫ Ik gaf het beste wat ik heb. En zouden ze het werk van Vondel en van Gezelle ook weigeren? ▫ Het zal mij benieuwen of de toestand nog te redden is. Feitelijk ben ik machteloos en afhankelijk van Holkema. Die heeft het geld en is de baas. Een contract hebben we niet - tenminste ik niet. Van de anderen weet ik niet.

Ik was ook bij Versluys en sprak met hem oover een heel klein bundeltje, zeer handig en met de mooiste verzen, en niet te duur.

Jaap de Haan schijnt zich in Palestina geheel onmoogelijk te maken. Arme kaerel. Ze dreigen hem te vermoorden.

Heevige storm.

donderdag 9 maart

Nog guur en buyig. ▫ Nog steeds brieven pro en contra. Van morgen van een pastoor, die zegt groote verwachting te hebben van mijn intreede in de kerk. ▫ Dat hinderde mij. Ik heb geen verwachting. Ik zal dankbaar zijn als ik behouden mag wat ik won, en verder met rust gelaten word. ▫ Wil god mij *niet* met rust laten, dan zal ik gehoorzamen. Maar ik bid te moogen blijven wat ik ben en waar ik ben. Geen prikkelen van eerzucht, zelfs niet van de noobelste eerzucht.

aant.

Het leeven blijft mij zwaar, ondanks het licht der genade. En ik zal dankbaar zijn als ik het er goed afbreng en mijn arme vrouw en kinderen nog lang mag steunen.

Vanmorgen de Communie. Het was niet zoo schoon als in Utrecht bij den bisschop.

De uitdrukking dat God het goede beloont en het kwade straft, is wel waar, maar heeft Signifisch onderzoek noodig. ▫ Want wie maakt het goede goed, en het kwade kwaad, als het niet is God zelf? ▫ Hij stelt de zeedelijke wet, en is daarbij van niemand afhankelijk. ▫ Hij ...

Hier kan ik niet verder. Vannacht in de vroegte, wist ik mijn kritiek op dat woord precies en duidelijk - en zie! nu is het weg, en begrijp ik het woord geheel. ▫ Goed is wat tot Hem voert, slecht wat van Hem af voert, dus straft of beloont hij het al of niet tot Hem koomen, door het gemis van zijn aanweezen.

Ik ga Viator nog eens herleezen. Het is niet onmoogelijk dat ik veel nu beeter begrijp.

vrijdag 10 maart

Na den storm nu vrij goed weer. Maar het lijkt mij of de lente zeer ten achteren is. Er bloeyen wat crocusjes en wat wilgekatjes/ anders niet. Ik ga morgen naar Vlaanderen. Ik ben nog niet vrij. Ik had gisteren bezoek van Gerard Brom, daardoor weet ik nu weer wat uit literaire kringen. De Meester noemde hij een Satanisch element. De groep vijanden van mij wordt niet sterker.

Ik ben vervuld van het ongeluk in Genemuiden, het worstelen met het water, uuren lang, in kou en storm en reegen. De vader die steeds tot zijn zoon riep: ‘ben je er nog?’ en de zoon die dan antwoordde ‘ja vader!’ En eindelijk kwam er geen antwoord meer.

De vadernaam is daar zoo aandoenlijk. Het vertrouwende er in, teegenoover den dood.

donderdag 16 maart

Koud weer. Het is nog geen lente. ▫ Gisteren kwam ik uit Vlaanderen terug na een voorspoedige reis. Ik was zeer gezeegend op dien tocht. Alles slaagde voortreffelijk. De twee voordrachten waren stampvol en de meenigte was uitbundig in geestdrift en dankbetoon. ▫ Ik sprak in 't geheel niet

aant.

mooi. Ik maakte fouten in de verzen. Ik sprak zittende. ▫ Maar het was oprecht en werd als zoodanig begreepen. Mijn stem was goed en ze verstonden me. Couteele zei dat nooit een voordracht zoo vol was geweest. ▫ Josef Muls zei dat er drie Nederlanders in België gewaardeerd worden: Heyermans, Fabricius en Van Eeden.

De heenreis werd aardig gemaakt door dat oude dametje, de kleine weduwe van 77 jaar, die nog vol was van ‘pa’ haar gestorven man. ‘Dat ik die stem niet meer hoor’ zei ze met tranen. Ze heette van Nispen tot Zeevenaar en woonde in den Dolder bij Amersfoort. ▫ Ze leek aristocratisch maar toch ook weer niet. Het ‘waar?’ in plaats van ‘is 't niet waar?’ verraadt een eenvoudige afkomst. Ze reisde met haar dochter naar Parijs. ▫ Ze was aardig, geestig en leevenslustig. Ze leek iets op Lady Welby maar veel eenvoudiger, minder voornaam en geleerd. ▫ Ik logeerde bij de de Groodt's in Antwerpen. Dit was ook een der zeegeningen van deeze reis, dat mijn komst bij Juliette zeer noodig was, en dat ik mijn taak daarin heel waardig en rein heb uitgevoerd. Nu word ik toch waarlijk een beeter mensch. Ze leefde in doodzonde en ooverspel, en de sofismen die daarbij noodig zijn om te kunnen volhouden, kende ik alle bij ervaring. Een wijze en beminnelijke pater komt er gereegeld aan huis. Ik heb haar gezegd allereerst bij dien man te biecht te gaan. En zij beloofde mij dat.

Zondag 12 maart gingen we, Muls en ik naar de mis van 12 uur, en ik had er de Communie, daar was ik recht blij om.

Om 12 uur kwam Magda Joors, die binnen 14 dagen haar kindje verwacht.

Om drie uur gingen we naar Cantecroy, bij mooi lente-weer. In het kasteeltje was alles nog in wanorde en rommel. Maar het geheel, met den vesting-muur er om heen, was zeer mooi en schilderachtig. ▫ Aan het souper kwamen de heer en mevr. Peterman die ik kende van verleeden jaar, de heer en mevr. Sherwood (Amerikanen), Dr Driesch, een medicus uit St Nikolaas, een geestig prater. Pater Janssen en Camille Huismans, de socialist. Deeze laatste een buitengewoon man, een ‘brilliant causeur’ vol ‘leute’ en zeer welspreekend. Natuurlijk antagonist van den pater. Ik had er plezier in ze tot elkaar te brengen.

In Leuven stond ik een moment verlamd omdat ik het adres van mijn gastheer niet vinden kon. ‘Ik kan niet reizen’ riep ik uit. Maar ik vond het huis gauw genoeg. ▫ Een mooi en weelderig huis, veel mooye kunstwerken, in ivoor, in olieverf, oude vroome schilderijen. Hollanders, maar roomsche. Ik ging met mijn gastvrouw naar het lof, in de jammerlijk geschonden kerk.

aant.

De leezing was zeer vol en de ontvangst zeer geestdriftig. Ik was dankbaar dit gedaan te hebben.

Bij Noyons was prof. Zwaardemaker, de physioloog. Een oude kennis van me. Hij was niet veel veranderd. Hij leek op van 't Hoff. We spraken oover zijn onderzoekingen, oover de bouw der atoomen enz. ▫ Het trof mij te hooren dat de atoom-structuur precies op een sterrestelsel lijkt. De bereekeningen gebaseerd op dat feit koomen uit. Zoo is misschien elk atoom een zonnestelsel met planeeten en bewooners. En elk zonnestelsel is misschien een atoom van een andere stof, een kleed of een gas of een vloeistof of een vaste stof.

Ik voelde mij rein in gedachten en rustig innerlijk.

Ik sliep bij Hans en Marietje. Kwam gister vóór 12 thuis. Heeden morgen was ik weer ter Communie. De mis was een door ons gevraagde, uit dankbaarheid voor mijn geluk. De pastoor zelf las de mis.

zaterdag 18 maart

Mooi, stil, zonnig. Van nacht nog vorst, maar nu lente. ▫ Eergisteren had ik de communie. Ik schreef gisteren aan een artikel oover inheemsch tooneel. 's Middags zag ik de nieuwe mooye kerk van Bussum. Wij dronken thee bij mevr. v. Thiel/ een dikke, doove, goedhartige en geloovige vrouw.

Elken avond vertaal ik nog wat van Tagore.

Schijn en Weezen is naar den drukker. Het 3e/ laatste deel.

‘Uit Jezus' oopenbaar leeven’ is gedrukt en zal spoedig uitkoomen. Er zijn 28 verhalen of gelijkenissen in.

Mijn innerlijke rust en vreede houdt stand. Ik denk en voel ‘voorbij het sterven’. En daarmee houdt de droefheid op. Het ‘hoe’ weet ik niet.

maandag 20 maart

Koud en guur. Droge kou. ▫ Eergister avond las ik in het locale blaadje het bericht omtrent den stillen omgang. Dadelijk dacht ik: daaraan moet ik meedoen. Het kon alles nog bij tijds. Ik had niet de minste lust om in plaats van naar bed naar de spoor te gaan. Onder grooten teegenzin telefoneerde ik de pastoor. Lang stond ik te weifelen, en had de grootste moeite

aant.

om mij te ooverwinnen. ▫ Maar alles ging als van zelven. Kapelaan Smit zou mij opwachten met een kaart. En om half elf was ik op 't pad. En hoe gelukkig was ik dat toch gedaan te hebben. Ik was noch slaperig noch moe. De dienst was prachtig en ik kreeg de Communie.

Indrukwekkend waren op straat de stille groepen, elk van duizenden, die van alle kanten voorbij trokken. Veele winkels en café's bleeven verlicht. Het was een vreemde, maar schoone avond. Bij den dageraad, om 7 uur ging ik naar huis terug, zeer voldaan en rustig. ▫ Ooverdag had ik weinig slaap, en was niet moe. Ik sliep voor 't eeten drie kwartier, maar woonde toch eerst de hoogmis bij om 10½ uur. ▫ Ik was bizonder vroolijk met de kinderen. Vandaag, na uitgeslapen te zijn, was er meer angst en droefheid in mijn ziel. ▫ Als ik maar mijn doel tot na mijn dood verplaats, dan is 't goed.

Schoon was het morgenlicht op Zondag. De weg leeg, het licht blank, de voogels druk. ▫ Ik kwam alleen ons vriendje Anton Averkamp teegen, die naar de kerk ging.

woensdag 22 maart

Een zeer koude, guure dag met harde O. wind. ▫ De ‘Stille omgang’ is een nog heerlijke herinnering.

Ik schreef oover inheemsch tooneel. Royaards is weer eens kwaad. Zoolang zulk een prikkelbaar mensch zooveel te zeggen heeft in de tooneelkunst, zoolang komt er geen verbeetering.

vrijdag 24 maart

Steeds zeer koud en guur. De vijver is weer bevrooren. Vandaag is de storm bedaard en schijnt de zon. ▫ Gisteren Signifische kring, met van Ginniken/ Brouwer en Mannoury. We praatten veel, ook oover de doodstraf en het Landruproces, waaroover Bertus precies dacht als ik. Borel kwam niet en had bittere en hatelijke brieven aan van Ginniken en Bertus geschreeven, zoodat ze zeer verontwaardigd waren.

dinsdag 28 maart

Vrij goed weer. Steeds koel. Ik ben terug van Katwijk. Ik hield vier voordrachten in drie dagen. Gister in den Haag droeg ik Kindren Gods voor. De zaal was vol. En men luisterde aandachtig. Maar ik voelde toch

aant.

niet de geestdriftige sympathie van een Roomsch publiek. Maar het stuk sloeg wel in. Ik wil het herhalen.

Zaterdag was ik weer zeer ellendig. Ik wist wel dat het terug zou koomen, al gaven sommigen mij de verzeekering van niet. ▫ Ik dronk bij Martha koffie en ging toen, gedeeltelijk te voet, naar Egmond-binnen. ▫ Alles was onnoemelijk pijnlijk en naargeestig. Maar ik bleef er toch booven. Het wijzigde mijn dieper zelf niet.

De ontvangst op de St Willebrord school was hartelijk. De rector een uiterst beminnelijk en hoffelijk man, zorgde in alles voor mij. Ik kreeg een groote slaapkamer, de bisschopskamer. Ik sprak voor een paar honderd menschen, meest scholieren en hun leeraars. Een zeer sympathiek en dankbaar gehoor. Hun eerbewijzen waren mij pijnlijk. Ik voel mij liever gesmaad en gehoond. Dat geeft meer rust.

Langsaam kwam ik bij, uit mijn zwaarmoedigheid, haast versuft van ellende. Maar ik kuste het kruis aan de muur en droeg al mijn leed aan Jezus op. Tweemalen kreeg ik de Communie. ▫ Langsaam werd ik beeter. Niet met de heerlijke emotie van de abdij, maar tot eevenwigt. Ik sliep één nacht niet goed, de volgende wel. Met mooye liefelijke droomen.

Zaterdag ging ik niet uit. Het reegende. Zondag sprak ik weer, en het ging beeter. Ik las in Helen Keller's leeven. Zondag namiddag wandelde ik in 't prachtige park, met den rector. We zagen de wilde eenden, die zoo mak zijn dat ze menschen stil laten passeeren zonder op te vliegen. En dat zijn anders zulke schuuwe beesten. ▫ Na mijn laatste les kwamen de jongens uit eigen beweeging vragen of ze mij met mijn verjaardag een geschenk mochten geeven. En dat geschenk was, dat ze allen op die dag de communie ter intensie voor mij zouden opdragen. Is dat niet roerend? Dat onzinlijke geschenk is mij liever dan de kostbaarste stoffelijke dingen.

Gister wandelde ik, bij prachtig weer, met pater de Jonge van Katwijk naar Noordwijk. Door de akkers. Er was een ligte neevel, en getemperd zonlicht. Prachtig. ▫ Wij dronken bij Martha een kop koffie. De pater wandelde terug.

Ik heb nog kennis gemaakt in de school met een pater Luts (musicus), pater Regout, pater Kleyntjes, pater van Lidt, welke laatste 25 jaar onder de Javanen heeft gewoond. ▫ Er was een vroolijke geest onder de paters. Zij plagen elkander graag. En rooken veel.

Toen ging ik naar Den Haag, bij mevrouw Jozephus Jitta-Salomonson. Een hartelijk mensch in een weelderig huis. ▫ De leezing gelukte. Beeter dan ik dacht (Kindren Gods).

aant.

Vrijdag bezoek van een jonge Engelschman, Mr Richard W. Marriott. Een neef van Mrs Percy Harris. Hij sprak veel oover de gisting onder 't ionge geslacht.

woensdag 29 maart

Beeter weer. Maar koud. ▫ Een rustdag thuis. Morgen weer op reis. Ik zie er alweer teegen op.

donderdag 30 maart

Sneeuw, van nacht vrij strenge vorst. ▫ Aanstonds naar Tilburg. Ik geloof dat mijn vrees berust op de gedachte dat ik onderweg ziek zou kunnen worden. En ziek zijn, ver van huis, lijkt mij vreesselijk.

Nu komen de loftuitingen op Isméa, van G. Brom, van Molkenboer, van de redactie van De Beyaard. Het stuk wordt zeer gepreezen, en in mei zal het verschijnen. ▫ Zouden dien eezels van theater-directeuren dan nog niet de oogen oopen gaan?

Ik zal misschien 5 april nogmaals de Kindren Gods voordragen, of Isméa.

maandag 3 april

Steeds koud, sneeuw en nachtvorst. ▫ Gister was Martha bij ons te gast, en ook Hans en Marietje. Dat doet mij altijd goed, als die er zijn, en als ze dan zoo vriendelijk en lief teegen me zijn, dan voel ik me beschaamd, maar ook dankbaar, dat ze zoo goed zijn. Ik heb nu haast enkel goede menschen om mij heen. Mijn vrouw en kinderen die mij nog iederen dag dierbaarder worden. Schmidt, mijn boekhouder, Mien Burgers, mijn secretaris, madame Kusters met de zachtzinnige Olga, Uwe de kinderjuffrouw. Het is zulk een rustige vreedsame hof-houding. Maar als Martha en Hans koomen en vriendschappelijk en hartelijk doen, dan ben ik heelemaal tevreeden. Dan voel ik de innerlijke rust. Het was goed.

Ik sprak Donderdag in Tilburg. Een groote schare, drie à vierhonderd afgeweezenen. Logies in het St Jozefs-huis. Gepraat met Ahaus, een flinke man. ▫ Ik sprak de studenten toe, 300 die allen missionarissen en priesters willen worden. ▫ Vrijdag was ik in de abdij. Pater Schutte zag mij aankoomen. Deeze maal bemerkte ik pas hoe goed de Vader-abt is. Teeder en zorgsaam, in een moeyelijk en druk leeven. ▫ Ik logeerde bij Renier. Ook

aant.

in Breda was de toeloop enorm. Maar het publiek misschien wat minder ernstig. Het meisje Renier, Bertha, dat non gaat worden in mei, bracht mij enkele praatjes oover, die ze rond haar hoorde. Die getuigden niet van hooge ontwikkeling.

Ik kreeg de Communie in Tilburg Vrijdag morgen in het missiehuis. Zaterdag in de parochiekerk van 't Ginniken.

Ik vond thuis een stapel brieven, en ik heb het druk. Maar ik laat me niet haasten. Het komt alles zooals 't weezen moet.

dindag 4 april

Stormachtig. Bedekt. Koud. ▫ Van morgen werd mij Isméa teruggestuurd door het Hofstad-tooneel. Ze durfden het waagstuk niet aan.

woensdag 5 april

Van morgen lag alles weer onder de witte sneeuw. Het was stil en niet meer zoo koud. De zon scheen de sneeuw weg. ▫ Ik was bezwaard en traag. Ik ging ter biecht/ hoopend wat verligting te krijgen. Die kreeg ik ook wel, maar niet veel.

Vandaag stuurde het Schouwtooneel mijn Isméa terug. Dat is dus de laatste.

Oovermorgen naar 's-Hertogenbosch. Maandag naar Almelo, dan is 't afgeloopen.

donderdag 6 april

Voortduurend sneeuw-buyen. Van morgen zag alles weer wit. ▫ Deezen morgen kwam een brief van den aartsbisschop met het bericht dat ‘uit het oopenbaar leeven’ nagezien was en verschijnen mocht. Mijn vrouw en ik waren eeven blij. Dit is een uiterst gewigtig en heuchelijk feit, veel belangrijker dan Isméa's afwijzing. ▫ Al had ik niets anders aan de menschen gegeeven dan nog zou ik dankbaar moeten zijn dit leeven geleefd te hebben. ▫ Nu moogen de Katholieken het leezen, en de protestanten zullen het leezen uit nieuwsgierigheid. Op dit werk rust zeegen. Meer dan op mijn tooneelspeelen. ▫ Als de hoogste autoriteit in 't land dit werk voor goed en heilzaam verklaart dan wordt het een geweldige macht. ▫ Welk een

aant.

bestiering dat ik dien eedelen, ruimdenkenden bisschop tot steun kreeg.

Van morgen was ik zeer somber, zooals ook gister. Maar nu zou ik wel een bruut moeten zijn als ik niet juichte oover deeze ooverwinning. ▫ Foei! foei! - als ik nu niet gelukkig en dankbaar zou zijn.

Ik schrijf oover den Grooten Maggid. Maar telkens stokt de arbeid. Ik moet zooveel doen. De hoop correspondentie. Artikel voor de Groene, en voor Cauwelaart.

Een Italiaansche vertaling van de Kleine Johannes door ‘Francesco(!!)’ van Eeden.

vrijdag 7 april

Van nacht hard gevrooren. De grond was hard. Nu is 't zonnig. ▫ Aanstonds naar den Bosch. De vroege morgen was weer slecht. Al het schoone en gelukkige verdweenen. Nauwelijks kracht tot verder leeven.

zaterdag 8 april

Nog steeds guur en koud. ▫ Ik kwam zooeeven uit den Bosch, waar ik gesprooken heb voor de Kunstkring, voor 't meerendeel Katholieken. Het was weer stampvol, oover de 700 menschen. ▫ Ik logeerde bij de familie Herman Moerkerk, de teekenaar en schilder. Twee lieve dochtertjes, een van 17 en een van 7. Een allerliefst klein meisje. Dan ben ik tevreeden in een huisgezin. Men was zeer hartelijk en eerbiedig jeegens mij. ▫ In den trein bood iemand die mij kende mij een boek van Walch aan. Daarin vond ik weer die oude perfiditeit en ongeloof, die onduldbaar is. Zoo spreekt hij van ‘bulletins’ die ik zou uitgegeeven hebben tijdens mijn oovergang. Die man kan nooit oover mijn werk oordeelen.

Van morgen reisde ik met H. Vos in den trein naar Utrecht, de redacteur van de Ploeg. ▫ Ik hoorde van hem een en ander oover België en Vlaanderen. En oover de Gruyter, de nieuwe schouwburgdirecteur.

maandag 10 april

Koud, maar helder zonnig. Nachtvorst. Er bloeit nog niets. ▫ Al wat mij aan Isméa herinnert, hindert me. Mijn stemming is weer blijvend droevig. Maar aan mijn geloof doet het niets. De groote winst en groote zeegen blijft gewonnen. Mijn leed moet ik dragen.

aant.

Ik schreef twee artikelen oover de Chassidim. Mien Burgers mijn secretaresse is weer ziek. Dat ontrieft mij erg. Ze is mijn hulp-geheugen en hoe langer hoe onontbeerlijker. ▫ Ik wil Isméa vergeeten, maar het lukt niet. Nooit heb ik zoo door een arbeid geleeden.

woensdag 12 april

Beeter weer, stil en zonnig, maar nog droog. ▫ Ik sprak eergister avond in Almelo. Ik was rustig en beeter voorbereid. Dus sprak ik ook beeter. Het was ook weer zeer vol. Ik sliep in de pastorie van Deeken van der Waarden. ▫ De deeken is een zware man, verstandig en flink. Maar zijn wijze van lachen bevalt mij niet recht. ▫ Des avonds een praatje met de Deeken en de drie kapelaans, met koude roode wijn en veel sigaren. 't Is vreesselijk zooals er onder geestelijken gerookt wordt. En dan zijn ze blijkbaar opgelucht als ik ook meedoe. Het is alsof ze het gemis aan prikkels op de tabak verhalen.

Het gaat mij reedelijk. Nog veel bekooringen. En Isméa kan ik niet vergeeten.

vrijdag 14 april

De eerste lente-dag. Tamelijk warm. De bijen vliegen. De kroosjes zijn nog niet uit. ▫ Ik was gister morgen en deeze morgen in de kerk. Er was dienst met processie. Witte Donderdag en Goede Vrijdag. Maar het maakte mij niet gelukkig. Van morgen vroeg op, maar ik bleef somber gestemd. Ik heb geen neiging meer om een voordracht te houden. Alles staat me teegen.

Ik zag een foto van het gezelschap in Tilburg waarvoor ik mijn reede hield. Daarop vond ik mijn eigen portret, maar onverdragelijk leelijk. Ik kon het niet uitstaan.

maandag 2e Paaschdag

Nu weer N. wind en koude. Een paar dagen was het voorjaar. De kroosjes bloeyen rijk. Ik haalde Hugo uit Bloemendaal, Zaterdag. Ik sprak met pastoor Willenborg.

Gister bezoek van juffr. Grimmond, die 5 mei naar het klooster der redemptoristen gaat als novice.

aant.

Ik fietste met Hugo naar Valkeveen. De zee ziet als verdroogd. ▫ Ik bezocht Tjebbes, met Hugo.

Ik heb een gevoel van te veel werk te hebben. Ik voel nu zwaar de verplichting om steeds iets voor de Groene te hebben. Ik moet voor het ‘Vlaamsche land’ schrijven, en er ligt veel correspondentie. En ik besloot toch maar in den Haag te spreeken. ▫ Maar ik had gister wel beetere momenten. Alsof ik mijn Heer beeter begreep.

dinsdag 18 april

Koud en guur. ▫ Ik schreef een stukje voor ‘Het Vlaamsche land’. Van Uppie kreeg ik een afdruk van een nieuw boek, waarin hij nu ook eens doet wat ik beproefde, en wat Mrs Barker beproefde in ‘the Son of Mary Bethel’. ▫ Nu vond ik het bij Uppie totaal mislukt. Mijn werk is beeter, en toch acht ik het nu ook mislukt. Mijn Marcus is beeter dan Uppie's Carpenter, maar beide creaties zijn ondeugdelijk en reiken niet tot aan Christus' werkelijk weezen.

Jezus, vergeef me mijn oovermoedige pooging. Wie kan een beeldtenis van u maken!

Mijn ziel is rustiger. Ik bracht Hugo naar Amsterdam, met de familie Tjebbes.

woensdag 19 april

Koud en droog. ▫ Heeden wandelde ik met Truida naar het huisje van Annie Bosch - nu mevrouw van Essen - op den heuvel bij Hilversum. Het is een idyllisch huisje met een prachtig uitzicht, zoo zeldsaam in ons land. De wandeling gaf rust.

donderdag 20 april

Wat stiller, maar steeds koud. Ik droomde dat Philip van Nierop kwam en verzeekerde dat hij niet dood was. Hij zag bleek. Ik vroeg wat ongeloovig, of hij hersteld was. Iemand die bij hem hoorde, zei: hij is niet dood.

zaterdag 22 april

Stil, zonnig. Maar nog altijd koud. ± 40°. ▫ Het gaat reedelijk met me.

aant.

Ik zeilde met Evert. En speelde tennis met de Hesta's. ▫ Ik corrigeer proeven van Isméa.

Gister voelde ik Sirius in mij herleeven. Ik zal goedmaken wat ik kan. ▫ Sirius wordt apostel, maar een apostel van Jezus. Ik zal zijn inkeer beschrijven. Jezus blijft de ongeziene, maar oppermachtige. Het centrum waarom de geschiedenis wentelt. ▫ Hij gebruikt zijn leeven zooals ik het heb willen doen. Hij doorziet, waar ik blind was. Hij verspilt niets van zijn krachten. Zijn zelfvertrouwen doet hem alles doorzetten. Hij brengt de machtigen tot inkeer. De Russische diplomaat, de Amerikaansche bankier, de Engelsche volksleider. De Indische vrome.

Soendar Singh komt in juni hier. Ik zal trachten beeter op te passen dan met Tagore.

maandag 24 april

Reegen maar nog guur. ▫ Gister een rustige dag. Zaterdag haalde ik Hugo van Giza. De sfeer is daar niet erg naar mijn zin. Hugo wordt er te veel toegegeeven.

Gister las ik in Francé: Das Leben der Pflanzen. Ik ga die studie voortzetten. Het is een van de zeldsame geloovigen, hoewel hij alle religieuze termen vermijdt. Maar een uitdrukking als ‘materialisatie van den wil’ duidt aan dat hij begrijpt dat er een booven-natuurlijk leeven is, en dat de eerste cellen van het individu zijn het in de materie treeden van het onstoffelijke. De spermatozoo en de ei-cel zijn beide incarnatie-verschijnselen. Ze duiken op uit het gebied van hooger leeven - met geheel andere trillingsgetallen. Wij zien er van draden en celletjes, en chromosoomen - maar dat zijn maar uiterlijke zichtbaarheeden, met onze waarneemings middelen, van groote, onzichtbare gebeurtenissen. ▫ Het wonder van de visch-en-brood vermeerdering is een zelfde feit, maar in een veel sneller tempo.

dinsdag 25 april

Heevige reegen en hagel. Maar 's nachts nog koud, ooverdag 40°. ▫ Een kleine teegenspoed doet mij inzakken, als een speldeprik in een ballonnetje. ▫ Gister begon ik weer te schrijven in ooverweegingen. Nu eerst oover Geloof en poëzie. Omdat ik dat al heb afgekondigd voor den Haag.

En dan schrijf ik door: oover het wonder.

En oover het boovennatuurlijke leeven.
en oover Vreugde,
oover ons Leevensheil,
oover Kunst en Schoonheid.
Gister las ik in Francé Das Leben der Pflanze. Het interesseerde mij zeer. ▫ Maar zooals ik nu voel, ben ik dor, en er koomen geen gedachte-woorden. Dat ontmoedigt zeer, alsof de H. Geest mij verlaat.
Annie heeft een bericht van ♁ gehad. Wij moeten geduld oefenen.

woensdag 26 april

Gister was ik in Amsterdam, en at bij Hans de Haan. Het ging mij niet goed. Er zijn nog meer voordrachten in 't verschiet: Utrecht, den Haag, Eindhoven.

donderdag 27 april

Koel voorjaarsweer. Te koud om buiten te zitten of de ramen oopen te houden. Prachtige wolken. ▫ Morgen Utrecht ('s avonds thuis). Oovermorgen den Haag (logeeren in Rijswijk) zaterdag den 6^{en} mei Generale repetitie in Rotterdam (1-5) 's avonds weer thuis. Maandag 8 mei Eindhoven. Dinsdag 9 A'dam Groene vergadering, 's avonds thuis. Donderdag 11 mei uitvoering van don Torribio. Logies in Delft bij Hans 12 mei, zijn jaardag. Vrijdag avond weer thuis - en dan veel op Walden en deugdelijk aan den arbeid gaan: Sirius en de Geest der Waarheid.

vrijdag 28 april

Prachtig weer, maar nog koel. ▫ Ik werk aan een reeks artikelen. Maar ik voel telkens ook de onmacht om voort te arbeiden. Ik ooverzie het niet meer zoo goed wat ik geschreeven heb en loop gevaar in herhalingen te vervallen. ▫ Ik moet nog veel vrijer mijn geest laten gaan.

maandag 1 mei

Nog altijd koud. ▫ Het gaat beeter met me. Ik heb een paar merkwaardige dagen achter me.

aant.

Ik was bezwaard. Ik zag op teegen Diligentia waaraan ik zooveel beroerde herinneringen heb. Als het maar vol was, dan zou ik wel krachtiger voelen. ▫ En het *was* vol. Zoo vol als ik het nog nooit had. Ze zaten achter me op het podium. En ik sprak goed. Ik voelde nu gewonnen spel te hebben. ▫ Den Haag is gewonnen, eeven als Haarlem. Carry was met mij mee, en vond het erg prettig. Hans en Mietje kwamen mij begroeten, uit Delft.

's Avonds in het solisten-kamertje een formeele receptie. Professor Steger uit Delft. Odenbach die mij R. Rollands groeten bracht. Mijn nichten Deliana Kist, en Line Cloete uit Z.-Afrika. En Lize Kuyper en allerlei anderen. ▫ Ik logeerde in Rijswijk. Betsy wachtte mij op aan 't station van de tram. Zij zag wel oud, maar steeds gedistingueerd. Met smaak gekleed, een lady. Zij is nu toch 75.

Ik sliep goed in het huisje van Carry. En des morgens zondag, ging ik naar de kerk en kreeg de Communie. Ik was daarbij zéér gelukkig, en ging voldaan naar huis. Ik was op de leezing merkbaar geholpen, en het was recht een ‘Zalige communie’.

Nu nog twee leezingen, in Eindhoven en in Zutfen. Maar daar zie ik weinig teegen op. Ook de uitvoering van Torribio in Rotterdam vind ik aardig. Hans en Marietje gaan mee.

Het is mei. Ik heb lente-gevoelens. Ik heb plezier in Walden. Ik wandelde gister met de kinderen naar het meertje in Spanderswoud.

Als ik mijn Heer maar digt bij mij heb.

Wij zijn vervuld van de komst van Saddhoe Singh. Als dat nu maar beeter gaat dan met Tagore.

Mijn dagboek van voor een jaar ooverleezend vind ik mezelven enorm vooruitgegaan. Vooral in Geloof. De zeegen door den Doop is niet uitgebleeven, ook al heb ik in sommige dingen (rooken) weer toegegeeven. Maar met mijn Katholicisme ben ik dagelijks meer verheugd.

Toch zijn mijn zwakten niet weg.

woensdag 3 mei

Prachtig weer maar nog steeds koud. 's Nachts witgevrooren. ▫ Alleen een pruim staat in bloei, en kersappeltjes. ▫ Ik ben rustig, en geniet de lente. Ik heb uitgeslapen en wil nu weer aan 't schrijven gaan. Beschouwingen oover leeven en leevensdoel. Dan Sirius, - en misschien Trots verbrijzeld.

Nog drie leezingen: Eindhoven 8, Zutfen 15, Gouda 18. ▫ Dan *wil* ik schrijven, en beginnen aan het nieuwe drama.

aant.

donderdag 4 mei

De eerste heerlijke lentedag. Van nacht reegen. Nu bijna 60°, nachtegalen zingen. ▫ Ik schrijf aan artikelen voor de Groene. Oover Geloof en poëzie, oover doelmatigheid. ▫ En ik ondervind wat mij nog nooit ooverkoomen is, een gevoel van leedigheid, de gedachten die anders altijd in oovervloed toestroomden die blijven uit. En toch weet ik beeter te denken dan vroeger. ▫ Dat maakt mij wel eens bezorgd. Ik wil niet maar zoo wat zeggen. En ik heb toch nog zooveel te zeggen.

Een jonge Duitser is hier. Willy Wessels, een van de Quickborn groep. Als vliegenier vocht hij mee, in den burgeroorlog als vrijwilliger. Vier maal gewond.

maandag 8 mei

Prachtig warm weer, de eerste Zoomerdag. Mijn werk valt me mee. Ik zal wel verder kunnen.

Vrijdag was ik thuis en bedisselde in den tuin. Zaterdag was ik in Rotterdam, bij prachtig weer. De repetitie van Torribio was nog zeer gebrekkig maar toch was ik voldaan en wil er Donderdag weer heen.

Ik kreeg bericht oover het congres (Cours de Vacances) in Varesa. Ik neem me vast voor er heen te gaan, en een goede diepe reede te houden oover ‘Avis aux Jeunes’. Daarvoor moet ik mij nu spoedig prepareeren. De tijd is spoedig voorbij.

Gister bezoek van Koneynenberg, de schilder. Het is een eenvoudige en bescheiden man met stellig talent. Ik wandelde met Truida op Bantam. Het beukenloover begon pas uit te koomen. Weinig nachtegalen.

Vandaag naar Eindhoven. Met het vee zijn we niet gelukkig, nu weer een kalfje dood. Het eendenbroed is uitgekoomen.

Ik deed deeze ontdekking dat de tijd noodig voor selectie-werking zoo ontzettend lang zou moeten zijn, dat de duur van het aard-bestaan en menschen-vorming veel veel te kort zou zijn, voor zulk een oneindig lang proces.

woensdag 10 mei

Weer kouder en grijs. Maandag sprak ik in Eindhoven. Logeerde bij dezelfde familie (Sträter) als voor 1½ jaar. Wij zaten in den kleinen tuin vol bloesems, onder 't zonnezeil. 's Avonds was het weer stampvol en veel

geestdrift. Ik sprak goed, geen kwestie van hiaat of leegte. Ik droeg ook de gedichten beeter voor dan tot dusver. ▫ De vrouw des huizes is katholiek, eeven als 't heele gezin, maar ze zijn er uit geraakt en doen er niet meer aan. Daarom was mijn komst goed.

De voorzitter van de bijeenkomst (van de Put) leek mij een sympathiek verstandig man. Hij vond de vrouw te beklagen. Zij vond het hier in Eindhoven doodsch, en was vervuld van kleederen, haar eigen kleurige en de goed-gemaakte van de heeren.

In Amsterdam had ik een paar vreemde uuren. Ik had een bezoek gemaakt dat een mislukking bleek. Een zeekere juffrouw Grimmon had mij verzocht haar zuster te bezoeken, omdat die mij noodig had. Ik ging er heen denkende verwacht te zullen worden. Maar ik werd niet verwacht, men begreep mijn komst niet. Ze waren oorspronkelijk katholiek. Nu daarvan los, en zonder eenige neiging om er weer in te koomen. Men vroeg mij toch wel op de koffie te blijven maar dat trok mij niet en ik ging heen. Een weinig slachtofferig, weemoed<ig> verneederd. Ik ging, uit oude herinnering in het pavillioen Vondelpark. Maar daar was het alles grove luxe en duur eeten. ▫ Ik zat toen lang op een bank in 't Vondelpark. Het was lekker zonnig. Ik werk aan mijn signifische studies. Korte ooverweegingen.

donderdag 11 mei

Weer koud, noordelijk weer. ▫ Van morgen naar de Communie, zooals wij elke week eens doen. Ik was droevig en naargeestig. Toen ik de H. Communie gehad had en de kerk uitging was er één moment waarin ik alles gelukkig zag. Het was zulk een duidelijk gevoel en zulk een merkwaardig verschil, dat het meer dan ooit geleek op een direct bericht, een wenk. Maar het duurde helaas! niet lang. Nu is 't weer weg en ik voel weer machteloos en somber.

Aanstonds naar Rotterdam, voor Torribio. Beurtelings vind ik het wel prettig, dan weer is alle plezier weg en zie ik op teegen de reis, de kosten. En dan zal het mij hinderen dat zelfs het mooiste succes weinig kan uitrichten. Het kan goed bezocht zijn, maar dan nog helpt het mij weinig.

Ik heb twee stukken (Isméa en Kindren Gods) naar de Gruyter gestuurd.

In mijn theoretisch werk voel ik de belemmering door het slechte denken herinnering-vermoogen. Ik heb zooveel geleezen, en zooveel gestudeerd en nu is het alles buiten bereik. Het wacht me op aan de ooverkant.

zaterdag 13 mei

Steeds guur. De ijsheiligen. ▫ De vruchtboomen staan mooi in bloei. Maar geen enkele nachtegaal.

De uitvoering van Torribio slaagde prachtig. Er speelden zeer bekwame dilettanten. De hoofdrol is nu naar mijn weeten voor 't eerst goed vervuld. Ook 't heele feest was beeter geörganiseerd dan in Haarlem, zoo dat ik nu ook geen flaters maakte, en deed wat de beleefdheid vergde. ▫ Hans at met mij maar hij moest 's avonds naar huis. Zoo moest ik in een hotel logeeren, in hotel Allard. Den volgenden dag naar Delft, bij Hans geluncht en gegeeten. 's Middags met Martha naar Rijswijk geloopen, en Betsy en Carry opgezocht. 's Avonds naar huis. Na de tooneelopvoering was ik wat nerveus en mijn pols gejaagd. Maar deezen nacht heb ik recht verkwikkend geslapen. Om 10½ uur gebiecht en bij den pastoor koffiegedronken.

Ik bewonderde onze azalea's. Er zijn prachtige bij, met één weelde van donkerroode bloemen. Er zijn ook rose-en-witte, en de mooiste van alle zijn de zuiver-witte.

Oover die witte en hun schoonheid mediteerde ik lang. Ik dacht het volgende. ▫ Volkoomen wit bestaat niet, eeven min als volkoomen licht. Het zou ook niet schoon zijn. Zeeker niet voor ons schepselen. Zoo is er ook geen volkoomen geluk, zelfs in God niet - want het hoogste geluk en de hoogste schoonheid ligt in de harmonie van alle schoon en alle ellende. ▫ Als er gelijkmatig volmaakt Licht was zonder donker, dan zou dat niet schoon zijn. ▫ Maar de volmaaktheid komt maar alleen toe aan God die alles ooverziet - en die volmaaktheid vormt Hij uit het gebrekkige en betrekkelijke. ▫ Die witte bloemen zijn niet volkoomen wit. Er zitten uiterst teedere en fijne nuancen in van wit, groenachtig wit, teeder grijs en in de schaduwen violet. Toch is alles wit. Maar die nuancen maken de heerlijke schoonheid uit van de geheele, witte bloem. Ook de belichting maakt verschil. Deeze verschillen zijn uiterst gering en daardoor is de geheele bloem zoo verrukkend schoon.

Zoo is 't met God en zijn schepping.

maandag 15 mei

Prachtig Mei-weer. ▫ Het is geen goed begin, in deeze Mei-maand. Het is alles schoon en prachtig, maar in mij is 't droevig gesteld. Ik verlies hoe

langer hoe meer mijn zelfvertrouwen, mijn macht oover mijn aandacht en mijn geheugen. Aan mijn verblijf in Rotterdam denk ik met weerzin. Hoewel het stuk me zeer voldeed.

Gister, een mooye Zondag, was alles slecht. De kerkgang ontroerde niet. Op een wandeling met Truida op Bantam ontmoette ik den eigenaar van Schapenburg, juist op 't moment dat ik op zijn verboden grond liep. Hij groette niet en liep lomp voorbij. En ondanks al het schoons was mijn dag bedorven.

Ik ging naar Hesta om weer eens te tennissen. Maar daar kwam niet van. Ik trof er Jolles die mij de meededeeling deed dat ik nog altijd geld aan hem - of aan Janssen - schuldig ben. Hoeveel wist hij niet nauwkeurig. Dit was ook niet opvroolijkend. Ik meende nu van alles af te zijn.

Met mijn schrijfwerk schiet ik niet hard op. Vandaag Zutphen, Donderdag Gouda, dan is 't uit.

woensdag 17 mei

Mooi weer, tamelijk warm, maar weer droog en stoffig. De bloei der vruchtboomen op zijn hoogst. Gister wandelde ik met de Moltzers door mijn boomgaard, bewonderend.

Eergister - Maandag 15 - sprak ik in Zutphen. Ik logeerde bij de familie Mulders. Een lief gezin, winkelier in luxe-artikelen - vijf kinderen. De man zeer ontwikkeld en beschaafd. Van goeden smaak, collectioneur van oude boeken en teekeningen. De vrouw een zeldsaam mooye blondine, nog jong, ondanks de vijf kinderen. En zij huisden in een kamer waar nooit een zonnestraal in doordrong. En de kinderen speelden op een plaatsje met grind, waar ook nooit zonlicht in viel.

De leezing was als alle leezingen den laatsten tijd. Stampvol, geestdriftig en hartelijk. Ik moet toch wel dankbaar zijn. ▫ Ik ondervind zooveel hartelijke waardeering. En ik kan ook zooveel vriendelijkheid bewijzen. Dat doe ik zoo graag. Vooral als er kinderen zijn. Dan ben ik dankbaar en gelukkig. Ze denken dan nog lang aan mijn bezoek.

Ik bezocht gister het rijksmuseum en bestudeerde vooral Jan Steen. Wat een zeldsaam merkwaardige figuur. Geweldig kunstvaardig, maar eeven als onze naturalisten, slachtoffer van een theorie dat alles mocht geschilderd worden. Zooveel ruuwheid bij zooveel fijnheid is wel een wonder. Maar door zijn portret heb ik hem begreepen. Hij was geen joolige en wulpsche kwant, geen zuiper en geen lolmaker. Jan Steen was een deftig heer. Een

voornaam en zwierig 17de eeuwer. Hij vond de liederlijke mensch uiterst merkwaardig en schilderde hem met de grootste superioriteit. En zijn techniek is zoo fijn en verrassend dat het dwaasheid is hem als een woeste pretmaker te beschouwen. Zoo schildert geen onbeheerscht genie. Maar Steen is ernstig, zoo ernstig als Dostojewski.

Ik heb nu een rustige tijd voor me. En van morgen, op 't bloeyende Walden, begon ook weer mijn productieve rust. Ik denk aan 'Trots verbrijzeld' en Jan Steen gaf mij nieuwe gedachten. Kijf-gesprekken tusschen de tante en de zoon, waarbij de goede, teerhartige moeder siddert en lijdt.

donderdag 18 mei

Winderig, droog en stoffig. Vanmorgen weer radelooze momenten. ▫ Men mag geen meelij met zichzelven hebben. God wil dat we wreed zijn teegen den ouden mensch in ons.

Van avond Gouda.

Ik las een artikel van Dr Rutgers uit Lochem oover de geslachtlooze en geslachtelijke voortplanting/ welke laatste komt als het geslacht tot uitputting geraakt.

Dus:

1e amorf plasma.

2e vorming van cellen staten, door deeling, tot groei en protectie.

3e uitputting der staten, begin van geslachtelijke kruissing, daardoor redding.

4e inwerking der geslachten op elkaar. Uitputting door inteelt.

5e de staat: mensch, geslachtelijk voortgeplant/ eindigende ook door

uitputting, door inteelt als de individuën verzwakken.

Einddoel als één algemeene menschenstaat/ dan ondergang - met Eeuwig Leeven als uitkomst.

zaterdag 20 mei

Nu is het mooi frisch Mei-weer. Het reegent bloesems ooveral. Neen! het sneeuwt. ▫ Gister kwam ik uit Gouda weer thuis. Hugo haalde mij af in Hilversum en dronk met mij koffie bij Rouma de dochter van Schippereijn. Ik herinnerde mij een sterke stemming, voor 20 jaren toen die dochter nog in Amsterdam woonde en ik in de van Baerlestraat zat te peinzen voor haar

aant.

venster. Het burgerlijk vreedsame trok mij toen aan. Uiterlijke aanleiding was er niet. Maar ik was intens gelukkig, zonder te weeten waarom. Zoo was 't ook eens bij een repetitie van Torribio voor 20 jaren. Ik heb heevige sexueele bekooringen in de laatste dagen, maar als die eeven weg zijn dan koomen er schoone stemmingen. ▫ Ik kan niet anders denken of die stemmingen zijn hetgeen God in ons verlangt. Dat is bouwstof voor Zijn Geluk. De bekooringen zijn sterk en laag. Soms om dol te worden door hun aanhouden. Altijd hetzelfde!

In Gouda was het als ooveral. Een groote toeloop en stampvolle zaal. Groote aandacht, veel hulde en eerbied. En het logies weer in de pastorie, groot huis, pastoor en drie kapelaans, na afloop van de leezing gepraat tot 12 uur, in een ongegeneerde toon, onder het genot van roode wijn en sigaren. ▫ Altijd die sigaren en die zwartgerookte stompjes tanden. Dat moet toch eens verbooden worden, ten minste voor priesters. Priesters moogen hun adem toch niet bederven. Zij moeten anderen in 't gezicht blazen bij sommige geleegenheeden, zooals bij het doopsel.

Ik bezichtigde ook de groote aardewerkfabriek/ plateel-bakkerij. Ook daar kreeg ik een wonder gelukkige aandoening. De lichte lokalen, de ongeloofelijk vernuftige toestellen (hitte meeten door electriciteit). De vaardige en geduldige werkers. Het was alles mooi. De geur vervolgde mij nog lang. Ik logeerde bij de franciskanen, pastoor de Graaf, pater Krayvanger e.a.

maandag 22 mei

Gister en vandaag zeer warm/ vanmorgen 76°. ▫ Gister bijeenkomst op Walden van Mannoury/ van Ginneken, Brouwer en ik. Op 't grasveld onder de kastanje. ▫ Ik voelde zeer dom en onweetend. Wij stichtten onze Signifische Kring.

Voorloopig geen leezingen meer.

In de ‘Monde nouveau’ een artikel oover mij van Asselin. Een klein stukje van mij oover Walt Whitman.

dinsdag 23 mei

Zeer heet. 's Morgens vroeg al 78°. Gister bij Versluys. Bij Hans de Haan gegeeten. ▫ De hitte is drukkend, en alles verdroogt. Maar het is nu een prachtig getij. ▫ Het gaat mij niet erg goed.

aant.

woensdag 24 mei

Nog geweldig warm, 80°/ 1½° hooger dan ooit in Mei. ▫ De warmte doet me slap en ligt voelen. Min of meer duizelig. Zoo zal het ook wel zijn, als ziel en lichaam afscheid neemen. Maar dan nog wat heeviger.

Een droeve brief van Uppie. Ik ben in alle opzichten weer gedaald. Een brief van pater Schutte. Gister dacht ik aan mijn drama te kunnen beginnen, maar 't is te heet.

donderdag 25 mei

Heemelvaart. Nog steeds heet en droog, maar er is meer werking in de lucht. Het is zeer slecht met mij. Ik zou maar willen slapen en sterven. Maar dat is boos en dom. Soms is de druk een oogenblik weg. Dan heradem ik.

zaterdag 27 mei

Als 't niet was om de droogte dan ware het ideaal weer. Frisch, lekker warm en toch koel. Ik loop in een licht katoenen pakje. ▫ Maar er valt weer geen reegen, net als verleeden jaar. Op heemelvaartsdag een stroom van fiets-rijders en auto's voorbij ons huis. Stof en stank. Ik ging naar Tjebbes, op de Valk, en zwom daar bij 't idyllische grasveldje in de vaart. Met Evert.

Gister zeer ellendig, een drift-uitbarsting teegen Evert. Arme jongen, wat zal hij nog te kampen hebben. ▫ Vandaag wat meer rust.

Schijn en Weezen is voltooid en verscheenen. En met hoeveel hoop werd het begonnen.

> Maar al 't gezwoeg
> was niet genoeg -

zondag 28 mei

Volkoomen 't zelfde weer. Heldere zonneschijn, diep blauwe heemel, kleine witte wolkjes, lekkere temperatuur - maar droog, droog, droog.

Ik begon het 4e artikel Schepping II. ▫ Er leefde iets in mij op. Ik wil aan mijn drama beginnen. En als ik 't zoo zeg en wil, dan gebeurt het ook wel.

Ik antwoordde Uppie. Ik las Schijn en Weezen terwijl Truida Mozart speelde. Toen kwam er gecombineerd genot, dat mij zeer ontroerde.

aant.

maandag 29 mei

Prachtig weer, maar droog! ▫ Ik begin iets van de rust te voelen die voortkomt uit het teruggetrokken leeven op Walden. Een gereegelde werktijd, geen afleiding, rustige lectuur. Er is ook een schoone lente-stemming in. Ik denk aan den ouden tijd met Martha, toen ik Shelley lag te leezen op de hei en in de boschjes. Had ik toen maar enkel dichter willen blijven. Maar ik wilde meer. Is dat nu goed geweest? Nu kom ik tot dat leeven terug, maar vermoeid en uitgeput en gekneusd, en bedorven.

Hjalmar schrijft dat hij al zijn geld verlooren heeft. Ik wou dat ik hem helpen kon.

Ik lees Stifter, een droog boek, maar gezond.

donderdag 1 juni

Prachtig, warm weer. Maar aanhoudende droogte. ▫ Nu wordt droogte ons schrikbeeld. Vroeger dachten wij weinig daar oover. Sinds 1921 is het gevaar steeds vóór ons. Het is nu weer warm en stil, maar tot onweer komt het niet.

Dinsdag was ik in Amsterdam, alleen voor de Groene-vergadering. Ik viel met mijn fiets toen Hugo mij van den trein haalde. ▫ De ouderdom vermindert de reactie snelheid, bij plotseling moeten handelen. Vandaar het gevaar voor fiets-ongevallen, het duurt te lang eer ik ingrijp, en dan is 't te laat. Ik voelde den trek van vertwijfeling op mijn gezicht: ‘daar ga ik!’ Zoo ging het R. Rolland, en prof van Wijk.

Gister twee bezoeken die mij aangenaam waren. Van een Mr Roost, een jong, joodsch Antwerpenaar die D^{r} in de rechten is en oover G.G.B. wil spreeken op een conferentie. Een keurig, bescheiden man, met donker uiterlijk. Spreekt Vlaamsch, maar slecht.

De ander was een jonge architect, Adriaans, die een productieve associatie van bouwkundigen stichtte en nu geestverwanten in Vlaanderen wil gaan zoeken. ▫ Een flinke, geestdriftige jonge man. Ik sprak vrij lang teegen hen. Daardoor kreeg ik ook ideeën oover mijn reede in Varese. Ik heb waarlijk stof genoeg. Maar ik moet er vroeg mee beginnen. Want ik werk niet meer zoo snel.

Gister met Truida bij Annie koffie-gedronken, in het idyllische huisje, met het mooye uitzicht oover de akkers en de hei van Hilversum.

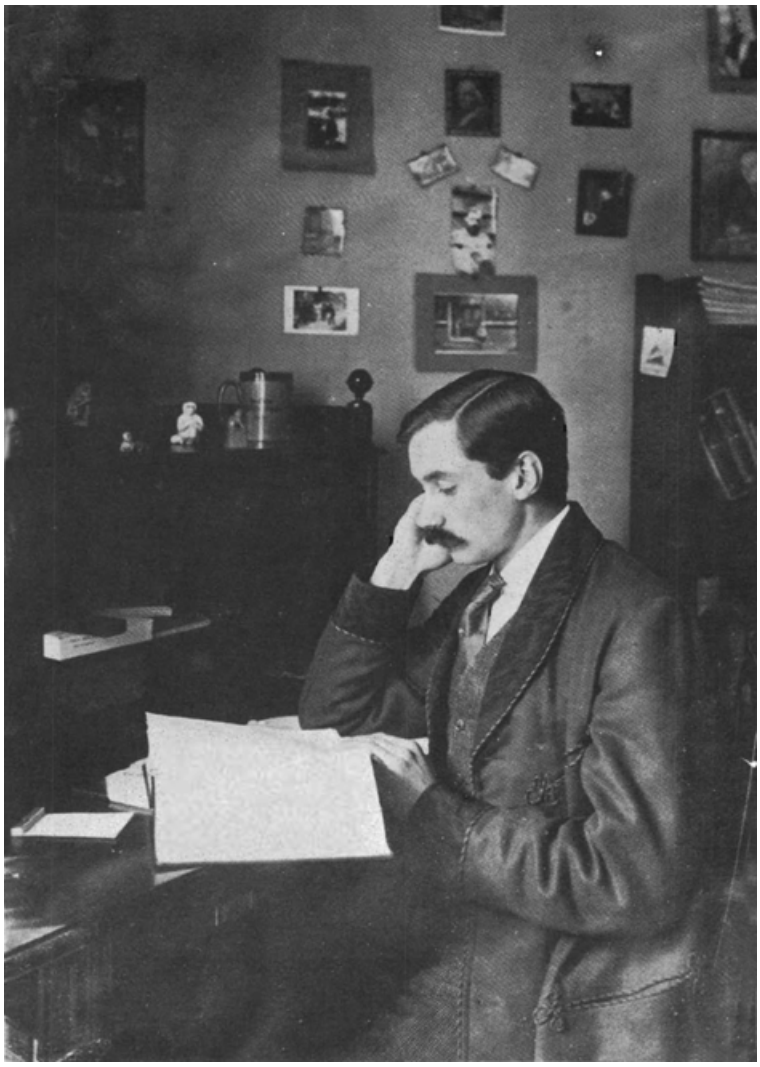

87 Hans van Eeden

88 Hugo van Eeden

Thijsse is doctor geworden, nu hij heeft het wel verdiend. Er moest een jaargeld bij.

vrijdag 2 juni

Steeds droog en warm. Maar meer bewolking. ▫ Het is heeden een betrekkelijk goeden dag. Ik biechtte weer van morgen en voelde er baat bij. ▫ Door de biecht dwingen wij onszelven onze ongunstige zijde aan het licht te stellen, en onze verborgen gebreeken, met schande en al, aan een vreemde, die welgezind is, voor te leggen. ▫ Dat verfrischt en verreint. ▫ De Communie was ook werksaam van daag.

Ik zag gister in de courant dat men een stuk van mij wil opvoeren in Berlijn. Ik weet niet wie daarachter zit.

'Alles was ist, (geschaffene) sei es noch so gross und gut, besteht eine Zeit, erfüllt seinen Zweck und geht vorüber.' (Adalbert Stifter, Nachsommer).

woensdag 7 juni

Nog steeds droogte. Koele Noordelijke wind en heldere zon. Het is verwonderlijk hoe de planten het uithouden. De bodem lijkt asch en toch weeten de lage planten en de boomen er vocht uit te zuigen. De stamroozen staan frisch en bloeyen rijkelijk.

De pinksterdagen waren zonnig en druk van dagjesmenschen. Wij deeden een zeiltocht naar het fort Uitermeer, met mijn schoonzuster Cor en haar man August Janssen. Het was genoegelijk.

Gister in Amsterdam, ik was reedelijk wel, van daag wel somberder. Soendar Singh komt in 't land. Wij hoopen op een ontmoeting.

vrijdag 9 juni

Bedekt weer, broeyend. Maar nog geen drop reegen. ▫ Gister waren wij bij de Boetzelaars op Randwijk en spraken met Soendar Singh. ▫ Ik ging er rustig heen, en had geen illuzie en verloor er daarom ook geen. Hij is zacht en beminnelijk maar hij gaf zich niet en hij weerde af in plaats van tot zich te trekken. ▫ Toch was het een gelukkige dag. Huis en park groot en weelderig, met de echte, deegelijke oud-hollandsch-aristocratische weelde. ▫ De menschen lief en eenvoudig. Een licht huis vol bloemen.

aant.

Wel eenigszins Engelsch maar toch vooral rijk-hollandsch. Ik was er graag, en wilde er weer terug. Ik wandelde met mijn lieve vrouw door 't park en lunchte met hen.

De Saddhoe was merkbaar anti-roomsch. Hij gebruikte de bekende argumenten. De onnoodige bemiddelaars (heiligen) de aanbidding van Maria. Vooral merkwaardig was zijn opinie oover de kwade weezens die ons ooveral bedreigen. ‘They are so clever, much more clever than you or I. They know how to flatter you. They call on your best qualities - and then, after many years perhaps, they tell you that you are an apostle or God self. I had the experience. Perhaps 99% of what they tell you is true, but that 1% is enough to corrupt you’. (Dit heb ik meer gehoord maar ik weet niet van wie).

De baron is een deftig en goedhartig man, die zich veel moeite geeft voor den Saddhoe. Hij wil hem zelfs naar Engeland brengen. ▫ De barones is eeven eenvoudig als haar man. Simpel gekleed. Zeer godsdienstig. ▫ Haar moeder was er ook en sprak met mij oover mijn Katholicisme, hetgeen haar zeer aangreep en tot tranen bewoog.

zaterdag 10 juni

Van nacht werd ik wakker en hoorde het lieflijke gelijkmatige geruisch van reegen. Dat was een heerlijk gehoor. ▫ Op dit oogenblik reegent het nog. De roozen bloeyen oopen.

Wij spreeken nog veel oover den Saddhoe. Mijn vrouw is in 't geheel niet gedes-illusioneerd. Zij voelt eeven eerbiedig en bewonderend voor hem. Maar zij wenscht dat hij roomsch zal worden. Zij schreef hem oover de hostie en de eucharistie. Zooiets zou mij niet goed afgaan. Ik ben een zeer slecht propagandist.

Ik was deeze week vervuld van een drama, één-acter, van een Scandinaviër, getiteld ‘le moment difficile’. Het is een gesprek tusschen twee afgestorvenen, waarvan de een pas gestorven is door een spoorongeluk, en het niet weet. De ander is gebocheld en al sints lang gestorven. Ze waren meede-minnaars en spreeken nu oover hun geliefde. Het is prachtig. Ieder woord zwaar van dramatische emotie, en van super-natureele kennis.

zondag 11 juni

Goed, zonnig frisch weer. ▫ Ik lees Adalbert Stifter, Nachsommer. Het

aant.

is wat droog en taai, maar rustig en gezond. Het is vol brave menschen en toch niet rhetorisch of sentimenteel.

maandag 12 juni

Koel, bewolkt. ▫ Ik las zooeeven de vertaling in 't Duitsch van Kindren Gods. Het is vrij gebrekkig, maar ook zoo moeyelijk. Vooral de verzen zijn onvertaalbaar.

Ik zit te schreyen. Ik heb deernis met mezelven. Arme stumper, die nog zijn best doet. Een gewond dier.

woensdag 14 juni

Vrij goed weer, maar weer droog. ▫ Gisteren was ik met mijn lieve vrouw en de juffrouw bij de voordracht in Utrecht. Wij konden onzen vriend de Saddhoe nog een laatste groet brengen. Er was vertrouwelijkheid in zijn oogen. Juist wat ik verlangde en hoopte.

Het was een droomerige dag. Ik zat lang te peinzen in 't Vondelpark. Ik at in Amsterdam en bezocht mijn nicht Lebret, steeds in gepeins. Eerst zeer smartelijk, later beeter. ▫ Het was zacht weer en ik vond de steeden mooi, met hun helder groene boomen.

Ik zal schrijven oover den Saddhoe.

zondag 18 juni

Koel wolkenweer. Gister en van daag kleine reegenbuitjes. ▫ Ik schreef oover den Saddhoe. Men heeft hem bespot in de Groene. Charivarius (Trinité). Ik heb een sterk artikel er teegen geschreeven.

Vandaag ben ik mijn Fransche reede aangevangen. Ik geloof dat het mij gelukken zal.

Ik was met Annie Bosch bij de voordracht in Amsterdam, en ik sprak onzen vriend voor 't laatst voor zijn vertrek. God mooge hem sterken. Ik was geroerd den teederen eedelen man daar te zien staan tusschen de kleine oppervlakkige menschen.

Vrijdag bezocht ik onze verwanten, de dochter van Allard Pierson, en haar zieken man, in hun fraaye wooning.

Gisteren zag ik de tentoonstelling van meedewerkers aan de Amsterdammer. Het was niet veel zaaks. Dilettanten werk. En ik vond er ook weinig

menschen die mij aantrokken. Ik ging spoedig heen. De aardige bijeenkomsten van vroeger zijn er niet meer.

Maar ik ben vandaag zeer rustig geworden. Ik zie ook niet op teegen de reis. Ik zal oover Keulen en Frankfort gaan.

Ik lees in het boek van Stifter. Gezonde kalme lectuur.

De heerlijke roozen beginnen te bloeyen. Mijn lieve vrouw is nog steeds vervuld van onzen vriend.

maandag 19 juni

Bewolkt. ▫ Een doodelijk ongeluk van een huurder van de fabriek achter ons huis. Een motor-reparateur dien wij al vaak waarschuuwden voor zijn razende tochten en woest rijden, is nu aan zijn eind gekoomen, zooals wij allen al verwachtten. Zooals hij reed was God verzoeken. Nu is hij onder een vrachtwagen gekoomen en met zijn machine verpletterd. Hij laat een jonge vrouw en een ongebooren kind na. Welk een ontwaken wacht dien man, vervuld van geld-verdienen en hard rijden.

donderdag 22 juni

Steeds mooi, maar droog weer. Zonnig en lekker koel. Eergister een crisis in de Groene redactie. ▫ Ik ging er Dinsdag nog al opgewekt heen. Toen kwam Kernkamp met zijn oppositie teegen mijn artikel oover S. Singh. Maar ditmaal gaf ik niet toe. Hier was het een essentieele zaak. Het was de hoofdzaak, de ziel van 't artikel, die hij er uit wilde hebben.

Ik riep terstond alle redactie leeden en Holkema bij elkaar. Maar ik wist wel dat het niet baten zou. Kernkamp werd kwaad en sloeg met de vuist op tafel. Ik was geheel kalm, en deed hem na, alsof het van hem maar een grapje was. Toen werd hij kalmer, maar hij was toch zeer nerveus. Juffrouw Rogge stond mij bij, maar poogde mij te beweegen het stuk terug te neemen, omdat het toch ‘te fijn’ was. Kernkamp zei, dat ik *geen godsdienst* meer in mijn stukken mocht brengen. Charivarius zweeg/ ik geloof dat hij beschaamd was. Ik wees op onze afhankelijkheid van Holkema, die het geld had en ons feitelijk benoemde en ontsloeg. Toen ik zag dat niemand een pooging tot verzoening durfde doen, nam ik mijn stuk terug en ging heen. Nog met een woord van dank voor hun aangename bijeenkomsten. Ik voelde mijn houding goed, een daad die mijn Heer goed zal keuren. Ik zal natuurlijk nog tobben oover het geldverlies, als ik die 150 per maand

aant.

niet meer krijg. Maar ik dacht aan onzen vriend den Saddhoe. Hoeveel meer heeft die doorstaan om geloofswil. Mijn stuk was bezadigd en viel niemand aan. Niemand kan mij iets verwijten. Ik ergerde alleen door mijn geloofs-oovertuiging.

Juist vóór de vergadering zag ik Brondgeest den acteur, en sprak hem oover het refuus van Isméa. Hij was verontwaardigd en beloofde mij er werk van te maken.

Gister zag ik het prachtige huis van Jaap London. Het is een meesterwerk, maar hoe kan iemand zooiets maken in een tijd vol ellende, waarvan hij zelf zeide, terwijl wij rustig op zijn fraai terras zaten, dat de ellende vreesselijk was.

Annie Bosch verwacht een kindje. Dus zal er voor eerst niet veel van onze bijeenkomsten koomen.

God sterke mij. Ik ben droevig en beklemd. Van morgen biechtte en communieerde ik.

maandag 26 juni

Guur en reegenachtig. ▫ Mijn vriend Rathenau vermoord. Dat is de tweede uit den Kring. Landauer de eerste. Ik houd van Rathenau, ik heb hem in den Kring altijd vóórgesprooken. Welk een misdaad! Een zelfmoord voor het volk dat zijn eigen krachten vernielt.

Gister Signifische Kring. Het viertal compleet. Wij zullen nu meer naar buiten gaan werken. Van Ginnike had het plan een seminar te stichten voor significa.

woensdag 28 juni

Bedekt, reegenachtig, zoel en groeizaam weer. ▫ Gister nog weer zoo'n afschuwelijke vergadering. Ik voelde verzoenend, ik was lang in de kerk geweest en had gebeeden. Ik nam mij voor om zacht en liefderijk te zijn. Salomonson sprak mij en deed een zwakke pooging, door te vragen of ik niet amende honorable zou willen doen. Dat was te gek. Kernkamp was kwaad en hard, de aanvallen in de kranten hadden hem kwaad gemaakt. Hij verzeekerde mij dat ik mijn brief van ontslag zou krijgen. Hij en Charivarius zijn felle roomschen-haters. ▫ Ik zat een langen tijd zeer stil, in afwachting, de anderen ook. Eindelijk stond ik op en zei den volgenden dinsdag terug te zullen koomen. Kernkamp zei echter: ‘dat is te zeggen,

u is dan geen redacteur meer'. ▫ Waarop ik lachend inviel: 'O dan mag ik niet meer in deeze kamer koomen'. ▫ Ik dacht of zij mij door de politie zouden laten verwijderen.

Ik at bij de Jong. Ik sliep slecht en ben diep somber. Dankbaar dat mijn lieve vrouw naast me was, met haar trouwe teederheid.

Ik weifel nog of ik alles wat aan de krant herinnert zal vermijden of nog een afscheid neemen. Want ik ben weggeloopen zonder iemand te groeten. ▫ Het nageslacht zal van die redactie alleen schande spreeken als de menschen die mij om des geloofs wille hebben uitgestooten. ▫ Ontslagbrief kwam des morgens vroeg.

vrijdag 30 juni

Gister zware reegens met donker. Vandaag koel, frisch, zonnig. ▫ Ik kreeg gister een goedhartige brief van Herman Salomonson. Het geval was hem meer tot verdriet dan tot ergernis, schreef hij. Hij bedoelde mijn publicatie in de Tijd.

Ik was gister zeer rustig. Het was een Zondag, en ik was blij buiten te zijn en vrij. Petrus & Paulus dag.

Nu moet ik haastig aan mijn Fransche reede denken, het vordert maar langsaam.

maandag 3 juli

Vrij goed, bewolkt weer. ▫ Zaterdag een dag met Thijsse in de Naardermeer. Een dag vol licht en zon. Nu en dan beklemming, door 't gevaar. Maar niemand merkte het. ▫ Vreemd die sombere vrees bij het oud worden. Men moest toch juist onverschilliger worden. Vroeger wist ik niets van zulke angsten. Maar ik weet nu hoe mijn ouders het ook hadden. Dan lachte ik ze uit.

Gisteren een lange wandeling met Milos Seifert en de jongens. Naar Bluk. Het was recht prettig. Ik voel me na die breuk met de Amsterdammer veel vrijer en opgewekter. Ik heb ook wat voor het geloof geleeden en gedaan. En hoe weinig nog maar. Toch geeft het voldoening.

De tocht op 't Naardermeer was in 't gezelschap van de heer Loeb en zoon, de heer Slijper, Jaap London, Thijsse en ik.

De eerste oprechte waardeering van Isméa als tooneelspel. Door Brondgeest.

aant.

donderdag 6 juli

Storm en reegen, maar warm. ▫ Maandag een uur naar cijfers zitten luisteren, bij den kantonrechter en den notaris. Welk een verkwisting van tijd en energie. Hoeveel zou men winnen aan tijd en kracht als allen eeven onverschillig omtrent geld waren als ik. Dan was er geen gereeken meer noodig en men kon de geesteskracht en arbeid beeter aanwenden. Het deprimeerde me als al zulke dorre zaken.

Dinsdag met Milos Seifert en de jongens in Amsterdam. Wij zagen den Hortus. Het was heerlijk. Het was een van de rustigste en gelukkigste dagen. Al dat oneindig verscheiden plantenleeven, die vreemde bloemen, die rijke geuren - al dat zoele en zoomersche. Wij aten in Americain. De schuchtere Tsjech had weer eenige dagen gelogeerd. Hij is hier zoo gelukkig zegt hij. Ik mag hem ook wel, en hij is zoo vol waardeering en eerbied. Ik maak mij alleen wel eens ongerust of zijn liefde voor de jongens voor hen niet gevaarlijk is.

Gister, Woensdag een vreesselijke dag. Een brief van Salomonson vol wanbegrip. En des avonds ongerustheid oover Hugo die naar Utrecht was gereeden en veel te laat kwam. Ik zat onder een boom hem af te wachten, bij den viersprong op de Hilversumsche straatweg, en ik was ellendig. Jammerlijk ellendig, zoo erg als ooit. Zonder mijn geloof was het niet te dragen.

Ik las mijn Fransche reede vóór, en het ging nog al goed.

zaterdag 8 juli

Goed weer. Gister en eergister storm en heevige reegens. Het gewas staat goed. Ik ging gisteren een praatje maken bij den pastoor. En het deed mij goed. Hij begrijpt mijn positie en is deelneemend, verstandig en hartelijk. Hij zei dat het niet noodig was dat ik geldelijk verlies zou lijden door mijn uitzetting uit de Groene. Daarvoor zou hij wel zorgen. Ik kon er op reekenen hetzelfde te krijgen als de Groene gaf. ▫ Ik nam het niet aan maar ik was blij om de gezindheid die er uit sprak. Het gaf mij rust. Onder ons gesprek kwam het telefoon-bericht met de uitslag van de stemmingen. Rechts een groote meerderheid.

Ik werk rustig aan mijn Fransche reede. Het is goed zoo, ik behoef mij niet op te jagen. Ik heb eenige aanspraak op gerust arbeiden, zonder oover-

aant.

haasting, tot mijn dood. Als de demon mij nu ook maar met rust wou laten, en als ik maar niet zoo teegen de reis opzag.

Ik schreef aan mijn peeter, Piet van der Meer omtrent meedewerking aan De Nieuwe Eeuw.

zondag 9 juli

Storm, guur weer. ▫ Er gebeurt niet veel. Ik werk aan mijn leezing voor Varese. Nu vrees ik weer dat het te lang zal worden, ik heb nog zooveel duidelijk te maken. Ik ben in spanning of ik mijn subsidie van het rijk weer krijg. Voorig jaar kwam die al in 't begin van juli.

dinsdag 11 juli

Mooi weer. ▫ Ik tob oover het schoolgaan van de jongens. Ik heb nu hun plaats aangevraagd in niet-Roomsche schoolen. En daarbij heb ik niet diep nagedacht. Nu vrees ik daarbij niet goed gedaan te hebben. Er zijn wel Roomsche schoolen maar daaraan waren bezwaren verbonden. Een R.K.H.B.S. in Hilversum, waarbij Evert elken dag door de drukte zou moeten fietsen. Een gymnasium pas in wording. ▫ Ik denk nu steeds aan het college te Katwijk. Waar die aardige jongens mij zoo mooi huldigden, waar het prachtige park is, en het deftige oude huis. Maar kunnen wij Hugo hier missen?

donderdag 13 juli

Prachtig, warm weer. ▫ Stille, eentoonige dagen. Ik werk hard aan mijn Fransche reede en ik wandel door mijn roozen. Nooit was Walden zoo mooi.

Twee dingen bezwaren mij nog heevig genoeg. De schoolkwestie, en de reis.

zaterdag 15 juli

Veel reegen. ▫ De Fransche toespraak is af. Deo Gratias. Ik wilde dat hij al was uitgesprooken, en dat ik weer thuis zat. Ik weet nog niet hoe ik de reis zal maken. Amsterdam-Keulen,Neufchâtel. Dan Villeneuve-Varese. Terug weer oover Neufchâtel, Bazel, Frankfort a/M (15 Aug. - 24). ▫

Bertus zal mij in Bazel treffen. Gister was ik bij hem. Van de retraite in Overvoorde zal niet veel koomen.

Mijn arme, lieve vrouw heeft het zwaar. De dierbare ♁ die haar troost is, laat niets van zich merken. Haar dagelijks werk valt haar zwaar. Ze is zoo zwak. ▫ Hoe worden wij gevoeligen beproefd! Alles in onze ziel doet pijn.

maandag 17 juli

Storm en reegen. ▫ Gister las ik de geheele Fransche reede voor. Ik geloof wel dat het zoo goed is. Ik verlang er naar het uit te spreeken.

Nu heb ik de handen vrij. Vrijdag ga ik onderhandelen met de redactie van de Nieuwe Eeuw in Helmond. Dat verheugt me.

En dan maar moedig aan Sirius.

dinsdag 18 juli

Het klaart wat op. ▫ Een curieus teeken van zwakker aandacht is het plotseling bemerken dat iemand van de aanweezigen er niet meer is, maar is weggegaan zonder dat het onze aandacht trok.

Ik neem Sirius weer op, en ga nu recht aan op het doel. Eerst de quasivergiftiging door den wijn - het leeven in doodsgevaar - het ontvluchten en dan het klooster - de interneering - de ontmoeting met den vader.

woensdag 19 juli

Guur, nat en koud. Storm. ▫ Gister met Hugo in Hilversum. Annie opgezocht in de Ziekenverpleging. Het is gebleeken dat haar zwangerschap extra-uterin was. Ze was in groot leevensgevaar, maar is nu gered. Wij spraken - Truida en ik - oover de beteekenis van deeze bestiering.

Ik zag de H.B.S. maar vond het een luguber gebouw, een oude, sombere villa. Nog zijn we in onzeekerheid.

Ik las een drama van een jonge Belg, de schrijver heet Isabey en het drama Boudewijn. Maar het deugt niet. Een goed voorbeeld van slechte verheevenheid, ondanks zuivere bedoeling.

zondag 23 juli

Goed weer, bewolkt en aangename temperatuur. Gister reegen, maar ik draag toch mijn witte pak. ▫ Vrijdagmorgen vroeg ging ik met Hugo naar Helmond. Het was warm en we waren er om elf uur. We aten bij Pieter v/d Meer, daarna conferentie met de redactie van de Nieuwe eeuw, van Pol, hoofdredacteur, Pieter rubriek literatuur, Hendriks, directeur en uitgeever. ▫ Het vlotte nog al. Ik zal wel een beeter positie krijgen dan aan de Groene. En de geest van het blad is moedig en oprecht. Ze hebben het nu oover het rente-vraagstuk.

Teegen 5 uur gingen we naar Oosterhout, in Breda nam ik een auto, om de monniken niet te laten wachten. We kwamen bij 't avond-eeten. Hugo kon niet eeten, van de emotie. De donkere refter, de stille donkere gestalten van de monniken, alles maakte hem nerveus. ▫ Maar Zaterdag was het beeter. Hij had goed geslapen en er was een jonge gast, Steegers, zoon van een Delftsche hoogleeraar, die ik vroeger wel op een leezing ontmoet heb. Deze jongen bemoeide zich met Hugo, het was een hartelijke jongen. Ook de goede pater Jan was vol blijde vriendelijkheid. ▫ Ik voelde me zeer thuis in de abdij. Maar een klein moment was er waarin ik mij iets van de oude ‘nuit obscure’ herinnerde. Pater Schutte praatte weer lang met me. En père Abbé gaf zich de moeite mijn reede oover te leezen. ▫ In een gesprek had ik het ongeluk den naam van Rolland te noemen. Dat bracht bij den abt een onvriendelijke gemoedsbeweeging. Ik merkte hoe Rolland gehaat wordt. Maar ik zal hem niet verloochenen. Ze zijn in de abdij nog veel te nationalistisch. Mijn ‘Kindren Gods’ zal ik maar niet laten leezen. ▫ Het waren goede dagen. Des avonds bedierf ik het weer, door driftig te worden op Hugo, die zich niet wou laten wasschen. En dat zoo'n lange lummel.

Ik was vanmorgen zeer somber. Zóó dat de pastoor het opmerkte. Maar het besluit omtrent Evert's school is genoomen. Hij gaat naar de Hilversumsche R.K.H.B.S. Ook de subsidie is op komst.

Van daag bezoek van een jonge Groninger, student in Engeland, Smit genaamd. Hij wou mij zien en spreeken om beeter te begrijpen hoe dat wat hij van mij wist moogelijk was.

dinsdag 25 juli

Koud en guur. 57°. ▫ Ik ben van daag opgewekt en rustig. Hoe zeldsaam

aant.

is dat. Ik las gister in Sirius I. Ik vond het toch merkwaardig werk, lang niet genoeg gewaardeerd en geleezen.

Van morgen ga ik voor de Licht-Groene werken. Het zal wel lukken.

donderdag 27 juli

Lekker reegenachtig zoel weer. Augustusweer, groeizaam. Matthes kwam de bijen nazien. Er was veel honig. Gister in Amsterdam. Iedereen schijnt naar Zwitserland te zijn. Ik zag te koop aangebooden één millioen roebel voor f3. -.

vrijdag 28 juli

Vrij goed weer. ▫ Het gaat mij elken morgen slecht - eerst laat teegen den nacht word ik wat beeter.

De Abt raadt mij af deeze Fransche reede te houden. Dit is een groote moeyelijkheid. Hoe moet ik hierin handelen. Ik kan geen nieuwe reede maken, en ik kan toch die menschen niet teleurstellen. ▫ 't Eenige wat ik doen kan is schrappen wat niet strikt noodig is.

zondag 30 juli

Overvoorde. Het is reegenachtig, maar niet koud. ▫ Ik zit in een kamer van een oud aristocratisch buiten, Overvoorde, van de familie Wassenaer(?).

Het huis is oud, maar in de 19^{e} eeuwsche renaissance zoogenaamd verfraaid en geriefelijk gemaakt. Maar daardoor is al het mooye verdweenen. Een mooi deurtje bleef, in de kamers lichte behangsels. Nu alles door katholieke symboolen getooid. ▫ Buiten een park van zwaar digt hout. Oude stallen en bijgebouwen alle verwilderd, en verwaarloosd. Het bosch is als dat van de schoone Slaapster. ▫ Evert heeft daar allerlei plezier, bloemen en planten zoeken in 't kreupelhout. Timmeren en knutselen bij een zestal jonge Katholieken die zich voorbereiden voor het onderwijzen der Katholieke leer. ▫ Een van hen bezoekt in Den Haag zestien hofjes waar hij toespraken houdt en dan komt hij des avonds nog met de viets terug.

Gister was ik bij Hans en Mietje, met Evert. Des middags liet Hans aan Evert de fabriek zien, waarin Evert zeer genoot.

Wij aten bij Carry, die jarig was en wandelden toen naar Overvoorde,

aant.

wel haast een uur gaans. Het is hier goed, een mooye inrichting van van Ginniken.

Voor mij is alles droef en mistroostig. Het is schandelijk ondankbaar maar ik kan er niet aan veranderen. Bidden helpt niet, ook de communie niet - het laat mij alles droef en beklemd. Ik zie op teegen alles, ook teegen de eis naar Italië.

Van Ginniken doet machtig werk. Maar hij zegt toch ook weer veel dat mij niet smaakvol of tactvol lijkt. ▫ Zijn toespraak gisteravond duurde van 9 tot 11. Zeer goed en nuttig was zijn bespreeking van het ontstaan der evangelies.

maandag 31 juli

Koel, zonnig wolkenweer. ▫ Ik had een slechte nacht. Ik was zeer onrustig en terneergeslagen. Ik had slechte gedachten en ik wilde niet communiëeren eer ik absolutie gehad had. Maar pater de Jong zei dat hij niet geloofde in die zonde. Ik maakte gister nog een viets-tochtje, ondanks harde wind, en dronk thee bij Carry.

Pater de Jonge toonde veel liefde en wijsheid in het beoordeelen van mijn reede. Met zijn correcties durf ik de voordracht wel aan.

dinsdag 1 augustus

Mooi, zonnig weer. ▫ Gedenkdag van mijn moeder.

Heeden weer op Walden. Gemengde, ja, zeer disparate gevoelens. Ik heb er toch, in mijn ellende in Overvoorde, geluk gehad. Maar dat voel ik eerst *nu*, nu 't alles al voorbij is. Ik herdenk graag alle bizonderheeden, de mooie voordeur, de ruime zalen. De vijvers en gazons. Het vochtige zware bosch, Holland's oerbosch. Waarbij het alles hier schraal en dor lijkt.

Thuis onheil. Mien Burgers kreeg een heevige bloedspuwing. En ik kan haar slecht missen. Ze is in de Majella-stichting en houdt zich nog flink.

Ik deed geldbesognes in Amsterdam, voor de reis. Ik besloot als het kon toch maar dóór te gaan tot Rome. Vooral om pater Oppenraay te spreeken.

De geïmproviseerde gebeeden van de leiders der retraite bevielen mij niet. Dat kan niet vergeleeken worden met het bidden der monniken. ▫ Ik voelde wel dat er nog wat voor mij te doen is. Eenheid van sociaal werk en boovennatuurlijk werk. En God's barmhartigheid.

Van Ginneken sprak van God's ‘karakter’. Dat is mal. Het drukt uit dat

aant.

Hij ook nog wel eens anders - met ander karakter - had kunnen zijn. Het is veel te positief.

woensdag 2 augustus

Ik sliep goed en ontwaakte zeer droefgeestig. ▫ Pater Jan van Gennep verwacht ‘gouden bergen’ van mij. Och arm!

Ja, het is toch niet juist, in den Zondvloed barmhartigheid te willen zien. Het menschvolk moest uitgeroeid, omdat het slecht was uitgevallen. Dit kunnen wij niet begrijpen, maar een oprecht eerlijk mensch mag toch niet zeggen dat hij die straf als ‘barmhartig’ gevoelt.

Natuurlijk was die straf *goed*. Maar elke pooging om ze in oovereenstemming te brengen met wat wij - onder menschen - barmhartig noemen, dat is bij oprechte menschen niet moogelijk. ▫ Job sprak ook niet van barmhartigheid, maar van toorn en van macht. ▫ En toch is Jezus de eeuwige vergeeving en de oneindige liefde. Dit moet ik nog bijeenbrengen. Tot nog is het ons niet geslaagd de gevoelde eenheid onder woorden en termen te brengen. Het is nog onuitgesprooken.

En ik ben zoo zwak en zoo slecht. Ik moet aan Maria Magdalena denken. Zij recidiveerde zeven maal. En haar werd vergeeven omdat ze veel had bemind.

Na een goede nacht een afschuwelijke morgen. Geen enkele schuilplaats voor mijn gedachten. Alles kwelt mij.

donderdag 3 augustus

Reegen. Ik slaap goed, maar ben zeer gedeprimeerd.

Gister is ons Boek verscheenen, zooals bleek uit de berichtjes in de couranten. Mijn lieve vrouw juichte. Zoo lang heeft zij geduld geoefend. ▫ Ikzelf ben zeer onrustig. Aan Overvoorde denk ik met voldoening. Het was goed.

Ik las het leeven en sterven van Nelson. Hij wordt gepreezen als een groot held. Zijn dood wordt schoon geacht. Toch is het nog maar T_1.

vrijdag 4 augustus

Koude nacht, nu reegen. ▫ Mijn ziele-barometer staat laag.

Pater de Jonge stuurde mij aanvullende beschouwingen oover mijn reede.

Maar wij zijn het eens. Alleen moet het veele malen, door verschillende menschen herzegd worden.

zaterdag 5 augustus

Mooi, warm weer. Alles frisch door den reegen. Vanmorgen was ik bij Monseigneur, die mij blijkbaar iets liefs wou bewijzen.

Evert zwerft door het land, van Overvoorde tot de H. Land-stichting, met mij onbekende maar betrouwbare kamaraads. Het was een morgen die slecht begon. Toen kwam er redding. Ik voelde Gods leiding weer. En ik zal krachtiger volhouden dan ooit.

donderdag 10 augustus

Lekker frisch, zonnig weer. ▫ Eenige rijke en belangrijke dagen achter den rug.

Zondag 6 Augustus was ik in de Horstermeer en ontmoette een van mijn oude kolonisten Jan Koorn. Een gebaarde ernstige werker. ▫ De polder zag er voorspoedig uit. Weidsch en grootsch, het vlakke polderland.

Maandag ging ik met Hugo op stap. Aanvankelijk stort-reegen. Maar we hielden vol. Eerst oover Ede naar Bennekom. Daar Betsy gesprooken. Toen bij Carry koffie-gedronken. Gewandeld bij droog lekker weer, naar Heelsum en Doorwerth, Westerbouwing en Arnhem. Des avonds was de stad mooi in 't zonlicht, aan de breede, blanke rivier. We sliepen in Hotel Cornel, in de stad. We zagen nog een bioscoop.

Dinsdag om half negen naar Nijmegen. Daar was Evert aan 't station en Trip, de brave, vroome en goedhartige vriend die Evert had meegenoomen. Ik ben zoo blij dat deeze man hen bij zich nam, ze kunnen geen beeter steun vinden, in hun weifelende leevenstijd.

Er was nog een neef van Trip, en een schilder, jong en kolossaal, Ernst Voorhoeve.

Des middags gingen we naar pastoor Suys en zagen het Heilige land, zoo goed als ik het nog nooit zag. Ik kreeg respect voor den dapperen kleinen pastoor die vier malen per dag uitleg geeft en den weg wijst. En hij had zulk een rustige, zeekere en vaste expressie. Geheel zonder de nerveuze spanning van anderen die een groot werk doen.

'S middags zag ik nog het Canisius College met de bibliotheek en het museum. ▫ Ik voelde mij zoo dom en onwaardig. Het kringetje van Trip

aant.

is zoo vroom, en toch zoo rustig en gezellig. ▫ Ik moest denken aan Bertha Welters, die hier woonde en met ons het ‘Verborgen Leeven’ opschreef. Hoe wonderbaar is alles geloopen.

Gister morgen nog een prachtige wandeling, met Trip en pater Kemper, een schrandere, beminnelijke man - en de jongens. We kwamen tot in 't Duitsche land, bij Beek.

Ik heb een zware kamp. Maar ik heb van morgen gebiecht en mijn reis gesteld onder de protectie van Maria. Vandaag kwam ook zeegen. Er was heiligheid in de lucht. De pastoor gaf mij nogmaals absolutie voor alle zonden mijns leevens. ▫ En de goede aartsbisschop zond mij zijn beminnelijk schrijven en zijn gave, die mij beschaamd deed voelen. ▫ Nu moet ik Zaterdag - oovermorgen - reizen. God en Maria moogen mij bijstaan.

vrijdag 11 augustus

Het is koel stil weer. Nu gaan wij weer naar den winter, hoogzoomer is voorbij. Van daag ben ik kalm. Koffer-pakken gaat langsaam. Ik vergeet zeeker van alles.

Vandaag voel ik productief. Maar ik moet morgen weer in de spoorcoupé - dan kan ik wel peinzen, maar niet schrijven.

Wij aten bij mijn zwager en schoonzuster, Janssen. Het was een saai pension en een niet zeer interessant gesprek.

Ik denk oover ‘Trots verbrijzeld’ en ook ‘de Promethiden’. ▫ Ik wil dien trotschen mensch schilderen en hem dan breeken. De geniale zoon, en de vroome moeder, door hem geplaagd. ▫ Mijn eerste bewust vroome stuk. Na mijn reis, als Maria mij beschermt, en ik ben weer veilig thuis, dan ga ik hier ijverig aan 't werk. S. & S. en T.V.

zondag 13 augustus

Bedekt, koel weer. Ik heb het te koud in zoomerkostuum. ▫ Ik zit nu in Homburg, Haus Lioba. Gisteren de eerste lange spoorrit, van Bussum naar Frankfurt en toen naar Homburg. ▫ De reis was niet prettig - ik ken geen plezier meer op reis. Maar toch vrij goed, met maar weinige radelooze momenten.

Ik was blij toen ik Ella Geldmacher aan den trein zag, in Wiesbaden. De Rijnstreek had ik heel mooi gevonden, mooyer dan ooit. En de ontvangst

op Lioba was uiterst hartelijk. Het gansche huis was in feestelijke stemming bij mijn komst. En ik zag het nu alles mooi, en ondervond het welkom als een zeegen. Het was alsof ik Maria's bescherming voelde. Het zijn toch ook zulke warm-voelende en liefdevolle menschen. Wij aten op 't terras, erg frisch, en de gastheer haalde zijn fijnste wijn uit den kelder. Ik dronk er eenige glazen van.

Ik werd om zes uur gewekt door de Kur-Kapelle, die choraal speelde. Ik had wat hoofdpijn. Ik bemerkte dat de geringe hoeveelheid alcohol het tempo van alles wat gebeurde versnelde en tegelijk het beeld van wat er gebeurd was soms geheel en al weg-vaagde. Maar na 't opstaan was ik weer frisch.

Toen zag ik echter het leelijke in de wooning Lioba, de geestdrift zonder goeden smaak. Het niet begrijpen van mijn weezen door Ella, en daardoor de groote vereering onbetrouwbaar makend. Van kunst voelt ze niets, ze heeft geen kleurenzin. Het jongste meisje is lief, maar een salonpoppetje.

Nu ben ik weer in de bekende toestand van reis-melancholie, waarin ik naar huis verlang, en er teegen op zie nog verder van huis te gaan. ▫ Toch ben ik dankbaar voor de liefde die ik hier ontvang.

zondag 13 augustus

Het reegent den ganschen dag. Ik was in de kerk van morgen. Het gezang en het orgel waren veel mooyer dan in Bussum, en het ontroerde me. Ik was zoo dankbaar dat ik nu bij de Kerk hoor, en het hier mag bijwoonen als een broeder.

Ik ging, zooals vroeger, water drinken aan de heelbron, en zag de jonge badgasten tennissen. Ik herinnerde mij hoe ik dat vroeger - in Langenschwalbach, in Kreuznach, prettig vond. Vooral het luisteren naar de Kur-Kapelle en het vroeg opstaan. ▫ Maar nu moest ik het onwillekeurig met de Communie vergelijken en dan leek het mij zoo leeg en banaal.

Ella is nog dezelfde van vroeger. Enthoesiast, hartstochtelijk, hartelijk en liefderijk, en daarbij zelf-ingenoomen, verwaand, reederijk, vol oppervlakkige wijsheid, zonder goeden smaak of kritiek. ▫ Ze verdeedigde heftig haar recht om niet te gelooven aan wat ze ‘firlefanz’ noemde. Ze was Roomsch opgevoed, maar was later haar eigen weg gegaan. En de verruiming van haar horizon had ze aan mij te danken, zegt ze.

aant.

Het dochtertje Hertha interesseert me, ze is de eenigste die een kruis draagt.
Ik ben stil en kalm, tracht mijn somberheid en heimwee te verbergen.

maandag 14 augustus

Homburg, mooi weer. ▫ Een wandeling naar de Saalburg. Het gaat mij veel beeter, ik ben rustig. Gisteren las ik een deel van mijn reede voor.

Ik vond mijn Duitsche gedichtjes, ik heb er thuis nog meer. Het zou jammer zijn als ze weg-raakten. ▫ Frau Marquard, de Engelsche, was er met haar dochtertje. ▫ De Saalburg treft mij altijd.

woensdag 16 augustus

Bevaix. Zonnig, maar koele wind. ▫ Een eindeloos lange spoordag gisteren. Ik werd ongeduldig. Het was van Homburg dat ik om 6 uur 's morgens verliet, tot het huis van Suuze waar ik gister avond 9½ uur aankwam.

Door een heevig onweer, dat veele uuren duurde sliep ik van Maandag op Dinsdag bijna niet. Nu deezen nacht sliep ik goed, maar werd toen ook zeer mismoedig wakker. Ik ben nu nog zeer droevig en heem-zuchtig. Ik zie zwaar op teegen de reizen die ik nog doen moet, heen en terug naar Lugano.

Maar ik vond wel troost in de gedachte van het nichtje dat ik nu besloot mee naar Holland te neemen. Een dochtertje van den blinden Poolschen eedelman die met Truida's zuster Wout was getrouwd en nu ooverleeden is, en de weduwe met vier kinderen arm achter liet. Het meisje is 14 jaar en heet Nella. Zij schijnt mij zeer ernstig en vroom van aanleg. Een lief gezicht, en ijverig, gedienstig - verlangend in een katholiek gezin te koomen. ▫ Het is me alsof ik deeze reis moest doen om dit kind. En of hier de invloed van de H. Maria werkt, aan wie ik de reis opdroeg ter bescherming.

donderdag 17 augustus

Prachtig weer. Zooals meestal in Bevaix. Het is toch een prachtig land en een heerlijk klimaat.

Het is weer recht droevig met me gesteld. Ook vannacht was ik vroeg wakker en kon niet weer inslapen. Dan koomen de zorgen teegen den dageraad. En het blijft maar steeds folteren terwijl ik toch geen reeden er

voor heb. Maar het alleen reizen, die lange trajecten, terwijl ik telkens wat mis omdat ik niet weet waar ik de dingen geborgen heb - het maakt mij radeloos. En toch ben ik zoo graag in Zwitserland. ▫ Maar dan moet ik telkens denken: als er eens iets me ooverkwam, als ik de jongens om hun vader zou laten schreien. En dan ben ik doodelijk beklemd. En ik zeg telkens: het kan niet weer gebeuren. Ik mag het niet meer alleen onderneemen, misschien heelemaal nooit meer. En dan spijt het me om de lieflijke heuvelen en het blauwe meer. ▫ Ook moet ik Nella Gustowsky veilig bij ons brengen. De H. Moeder wil het. Het is zulk een lief kind. Ik weet dat ik er een zeegen mee in huis breng. ▫ Gister maakte ik een prachtige wandeling met Nella en Suze, oover de heuvelen en door het bosch.

Ik las mijn Fransche reede voor. Het ging reedelijk wel. Het is hier een vroolijk, leevendig huishouden. ▫ Physiek ben ik goed. Van middag ga ik naar Villeneuve bij Rolland, die mij een telegram zond.

Ik zit nu in Lausanne, bij prachtig weer. De sluyer is verdweenen. Ik voel nu weer normaal. ▫ Het is een rustige, zonnige sfeer. Niet drukkend maar frisch en verkwikkend. Er is een schaduwrijke platanen weg naar de landingsplaats der booten - men zit in de zonnige schaduw en slentert en drinkt thee. Waar is nu mijn zorg? Ik kan zonder pijn aan alles denken als een gewoon mensch. En ik heb een kinderlijke neiging om nu toch vooral als gezond mensch te worden aangezien. Nu denken ze allen dat ik precies ben als zij. Van de folteringen in mij weeten ze niets. Ik vind dat aandoenlijk van mezelf.

Welk een dierbaar land is Zwitserland. Toch het beste land ter waereld. Holland is er in veele opzichten mee gelijk, maar Holland is geworden wat het is door vuile hartstocht, die moet het eerst nog boeten. Ook heeft Holland meer kunstzin. Maar hier is de Maatschappij gezonder, en het klimaat genadiger en het land grootscher. ▫ Hoe heerlijk is de Jura.

vrijdag 18 augustus

Villeneuve. Nu zit ik bij prachtig weer, voor een groot hotelraam van een reusachtig hotel. Hotel Byron, waar Rolland mij onderdak bracht. Het is hier volstrekt leedig, doodsch en van een grandiooze saaiheid. De sneeuwtoppen aan de ooverkant, de fijne blauwe tinten, het doodstille loover, alles eeven kalm, eeven grootsch, eeven verveelend. Ik zou hier niet spoedig gewennen. En verschrikkelijk is zoo'n hotel, met al die leege

kamers, die gladde parket-vloeren, die akelige luxe voor waereld-zatte menschen, die niets hoogers kennen en meenen dat ze hier echt ‘genieten’ zullen. En die leegte, er is werkelijk niemand, waar moet die luxe van bestaan?

De Rollands woonen op een kleine villa, vlak hier naast, met zijn zuster en zijn vader. Een type als Victor Hugo.

We hebben lang treinen zitten bestudeeren. Iets wat ik niet meer kan. Van avond moet ik naar Luzern spooren en morgen van daar naar Lugano door de Gothard-baan. ▫ Ik kom weer in onveilige sfeeren. Ik zal wel zoo snel moogelijk Lugano ontvlieden. Ware het al reeds zoo ver!

zaterdag 19 augustus

Mooi, warm weer.

Luzern.

Ik ben toch een wonderlijk weezen. Gister heb ik den ganschen dag met Romain zitten praten, in den tuin vol zon, de groote bergen rondom. Wij spraken beiden ons innigste uit en ieder maal als ik hem verlaat ben ik meer aan hem gehecht. Het was wel een groot onderscheid, het drukke, vroolijke, familjare gezin van Suze. En de ietwat stijve, ernstige Franschen in het weinig uitbundige gezin van Romain/ zijn zuster en zijn vader. De zuster met weinig uiterlijk schoon, maar trouw en liefhebbend, de vader 86 jaar, maar kras, en de bloemen in den tuin verzorgend.

De dag was spoedig om, en ziet op de lange spoorreis, van 5 tot 11 uur, trok eindelijk de neevel weg, en voelde ik mij gewoon, normaal. Rustig en kalm, zonder noodelooze zorgen of ooverdreeven gevoeligheeden. Ik kwam om 11 in Luzern, vond een goed bed en sliep onmiddellijk en verkwikkend, den nacht door. Ook des morgens kwam geen inzinking. Wel begonnen de bekooringen weer. De droomen waren leevendig, maar niet slecht. Iets van een kind, dat zichzelve kon laten bloeden.

Misschien sloeg het op Nella. Nu zit ik in de hotelkamer in hotel St Gothard te schrijven en ben diep rustig.

zondag 20 augustus

Lugano. Hotel Meister. Weer heb ik God en de lieve Maagd veel te danken. ▫ De leezing, waarvan ik weinig verwachting had, en die ik meende dat mij niets goeds zou brengen, die is werkelijk prachtig verloopen. Ik

dacht een schorre keel te hebben, en warm en moe te zijn, en niet goed uit mijn Fransch te zullen koomen. ▫ Ook de omgeeving was ongunstig, de raadzaal van het stadhuis te Lugano. Met tallooze geschilderde portretten, en een welkomst-reede van de burgemeester. ▫ Toch beviel de spreekplaats mij wel, ik had voorgevoel van succes.

En ik sprak, na 't eerste moment terstond in vollen gang, tambour battant. Ik beheerschte mijn gehoor en mijn Fransch zonder inspanning. Mijn kleeding was goed, het licht was goed, de lessenaar uitneemend. Het werd een onverwachte ooverwinning op de geheele linie. Daarna bestormd door journalisten en dames.

Nu ben ik natuurlijk rustig en verruimd. Ik kan nu morgen vertrekken als ik wil. Maar ik zal tot Woensdag blijven. Nu geniet ik van de schoonheid van 't land.

Let wel, ik voelde mij in verzuim teegenoover God en de H. Maagd. Ik was niet naar de Kerk geweest, ik had een paar malen vergeeten te bidden. En toen ik nog op 't laatste oogenblik coupures maakte, naar opmerkingen van Rolland, toen dacht ik dat zal de Abbé en Truida niet goed vinden. ▫ Maar het was juist heel goed. Ik zie en hoor, uit nagesprekken die ik opvang en ook direct vernam, dat de voornaamste indruk juist de religieuze was. Het samenbrengen van godsdienst en socialisme kwam de menschen geheel nieuw en nuttig voor. En had ik dat heftiger gekleurd dan ware die indruk bedorven. Het was juist goed zoo. En het geheel zat nu goed aan elkaar, niet te lang en niet te kort. Het was uitneemend. Duhamel met zijn kale bol en zijn groote bril, complimenteerde mij oprecht.

En ik dank mijn goede heilige helpster, en Hem die mij zoo heeft geleid.

maandag 21 augustus

Lugano. Hotel Meister. Ik begin het nu hier heerlijk te vinden. Het is zalig warm en stil, ik geniet van het meer, de wandeling aan den oever onder de platanen, het oude, echt italiaansche stadje.

Gister een prachtige wandeling naar Montagniola, een feest in 't bosch. Muziek, de vroolijke roode vlaggen. Een vroolijke maar niet ruuwe meenigte. Ik maakte kennis met Duhamel. Hij deed mij denken aan een monnik. Geheel kaalgeschooren, een groote bril, een Schiller-kraag. Een paar goedige, trouwe oogen. Verder bergschoenen en beenkappen. Een hartelijk, vertrouwend gesprek oover onzen gemeenschappelijken vriend Romain.

Gister avond weer discussie oover mijn reede. Ik trad zoo weinig moogelijk op den voorgrond. Ze wilden blijkbaar meer van mij, maar ik vond het beeter zoo.

Ik ga Woensdag terug, nu bijna met spijt. Als ik denk aan den guuren winter die ons wacht, en dan die pracht hier! En die warmte. ▫ Maar ik moet weer terug in die somberheid bij vrouw en kinderen. Het hotel-leeven is wel aardig, met zulk een groepje geestverwanten, die elkaar leeren kennen, en gemeenschappelijk voordrachten en discussies houden. Er is geen godsdienstige eenheid, maar veel beschaving en een groote beleefdheid en vriendelijkheid. Er zijn allerlei typen, een bruingebrande jongeling met een laag-uitgesneeden hel-blauwe kiel, waarbij zijn kooperkleurig verbrand gezicht met groote licht-blauwe oogen scherp afsteekt. Dan het Japansche vrouwtje met de mooye, tragische oogen, die soms kijken als een dreigend zwaard, dan weer deemoedig en donker. Daarbij de jonge, blonde blanke Engelsche vrouwen, de donkere Indiërs, verder Grieken, Perzen, Tsjechen, starre, gladgeschoren Amerikanen (Holmes)/ Engelsche globe-trotter-dames met kettingen vol snuisterijen. De leider is een mevrouw Werner Eliakim ook een Grieksche. En zeer talrijk is het type van ongehuwde Engelsche dames, die hun energie aan een zaak wijden, nu ze geen gezin te verzorgen hebben. Meestal zeer leelijk, maar braaf en energiek. Op vier vrouwen is hier één man. Er worden vier talen gesprooken. ▫ De discussie had niet veel om 't lijf. Maar ik werd toch uitbundig gedankt door veele vrouwen, omdat ik hun geloof gesterkt heb. ▫ Typisch waren ook goedige, gewone burgerlijke dames, dat waren de Duitsch-Zwitserschen. Een vriendelijk meisje dat met mij wandelde en me aan Marguerite Collin deed denken. ▫ De jonge Duitschers weer echt smakeloos/ hoewel vol goede bedoeling.

Van morgen voordracht en discussie van den Amerikaan Holmes. Praktisch, nuchter en duidelijk. Verdeediging van Amerika's houding teegen Europa.

Na het diner voordracht van Herman Hesse. Een fijne kop, gladgeschooren. Eenvoudig mensch die mij terstond aantrok. Hij sprak een fijn stuk van een boek oover Indische wijsheid. Ik luisterde aandachtig en was er gelukkig bij.

Ik ben zeer gelukkig en tevreeden. Ik voel mij thuis onder al die vreemden en ben dankbaar voor hun waardeering en respect. Aardig is 't als ze mij vragen of ik familie ben van dien ‘van Eeden, die de Kleine Johannes schreef’. Het blijkt nu dat de uitgave in Frankrijk en Italië een succes is.

Ieder heeft er iets van gehoord, en de journalisten interviewen mij alsof ik in Amerika was. Ik heb plezier in die zelfde oude sensatie van mijn Amerikaansche reizen. Het is vol leeven, en innerlijk vol rust en dankbaarheid, dat ik dit toch nog doen mocht.

Deezen middag dronk ik thee op het terras van een prachtig geleegen huis van een Italiaansche familie Bigniami. Een aardige vrouw, vol toewijding en geestdrift voor de goede zaak, een mooye getrouwde dochter, oolijk en geestig, maar gelukkig in haar kind en man, zonder meet te verlangen. ▫ Het uitzicht van 't terras is heerlijk, en het was een genoegelijke middag in de milde atmosfeer, het vroolijke gesprek, het blinkende theeservies, de prachtige palmen en oleanders rondom. Morgen ga ik middageeten bij Herman Hesse op Montagniola.

Door de stad slenterend sprak mij een jonge Hollander aan, blijkbaar tuberculeus. Zijn naam is Bonne Beenen (!) En hij stuurde mij verzen. Ongecultiveerd maar wel gevoelig.

Ik voel mij nagenoeg geheel gezond, ondanks de warmte. Ik loop in de hitte zonder vermoeyenis of loomheid. Soms wat hart-gevoelentjes, maar anders zoo frisch als twintig jaar geleeden.

dinsdag 22 augustus

Heerlijk warm weer. Nu dreigt er onweer.

Lugano. Van morgen lekker gezwommen in het meer. Toen naar Montagnola geklauterd en Hesse opgezocht. Uuren met hem gepraat. Een beminnelijk, eenvoudig man. Hij leeft als een kluizenaar, alleen en afgezonderd. ▫ Het vertrek had een prachtig uitzicht, maar een echt rommel-vertrek, zonder vrouwelijke hand. ▫ De maaltijd was naar mijn zin, enkel spaghetti, kaas, vruchten en roode landwijn. We praatten oover alles, zijn reizen, zijn moeyelijkheeden, oover de Hollandsche verhoudingen, oover de Duitsche dichters. Heerlijk was de wandeling door 't bosch.

donderdag 24 augustus

Bevaix. Het onweer is eergisteren losgebarsten. De bliksem sloeg in 't hotel met een violent gesis, alsof blik vanéén gereeten werd. Alle lampen gingen uit, en ik schrok vrij heevig. Maar de lampen gingen weer branden en ik sliep verder goed. Beneeden was Dilip Roy beezig met zijn Indische

muziek. Het was heel mooi en fijn, en vol hartstocht, maar weinig westerlingen zullen het begrijpen. Er wordt ook binnensmonds in geneuried. En er zijn lange vuurige coloratuuren. Verbazend kunstvaardig en moeyelijk. ▫ Het deed mij denken aan Spaansche en Italiaansche volks muziek, maar veel dieper en wijzer.

Gister om 9 uur verliet ik het schoone Lugano. Toen een lange reegendag in de spoor, tot ik 's avonds weer in Bevaix was. In plaats van het vuurig zonnige en weelderige Lugano het saaye station van Neufchâtel. ▫ Morgen vertrek naar Bazel. Daar logeeren en Zaterdag via Frankfort naar Keulen. Ik neem de lieve Nella mee. Ik merkte eerst gisteren op hoe mooi ze is. Ze heeft prachtige oogen. Ik voel sterk de ontroering van zooiets reins en moois. Hoe zou **<ik>** het willen beschutten voor de groove waereld. Het kind ging iederen dag naar de kerk maar om geld te sparen ging ze altijd loopen. Toen ze f 12. - gespaard had kocht ze 'la vie de St Thérèse de l'enfant Jésus'. ▫ Hier in Bevaix moet ze 's morgens op half zes opstaan en vijf kwartier wandelen om de mis bij te woonen. En dat doet ze uit eigen beweeging.

Als mijn jongens nu maar wat eerbied hebben en haar ontzien.

Ik dacht op mijn reis aan een liga teegen het geld. Ligue internationale des femmes - et des hommes, pour l'abolition de l'argent. Weg met het geld! Alle geld door de staat genaast en vervangen door bonnetjes met korten duur. Uit-wisseling van goederen naar ieders believen. Dan zou het dwaze banksysteem, en alle oppotterij vervallen.

Goede stof voor een blijspel. De moderne Geldjager - als hij op eenmaal bemeikt dat zijn geld niets meer waard is. De oude gierigaard die stil is blijven sparen zonder te bemerken wat er omgaat. Het maken van onnutte zaken, waarvoor niemand iets van waarde wil inruilen. De groote fabriek van reclame-plaatjes, of dergelijk waardeloos product. Het wantrouwen.

vrijdag 25 augustus

Bevaix, winderig, onzeeker weer. Gisteren nog heerlijk geroeid op het meer. Des avonds muziek van Suuze. Een jonge dame droeg patriotisch-Fransche liederen voor. Ze is verliefd op Philip en loopt hem na, ondanks zijn koelheid. Hij is een mooye, lange jonge man. Pas 18 jaar, maar een prachtig volwassen mensch.

Nu zit ik voor 't vertrek uit Bevaix. Ik ben nog niet beslooten omtrent

mijn route. Ik wou eerst mij nog in Frankfort ophouden, maar ik ga toch liever in een rit dóór.

Ik sliep goed vannacht, maar ik voel toch de inspanning van de reis. Mijn handschrift is onzeeker en beeverig. Hoe blij zal ik zijn als ik weer naar Walden rijd.

zondag 27 augustus

Homburg, Haus Lioba. Mooi weer, vanmorgen neevel. ▫ Eergister spoorde ik, uitgeleid door de gansche familie Sutter, met mijn lief pleegdochtertje naar Bazel. Ik wandelde met haar door de stad en wij aten en logeerden in het hotel Jura. Lang stonden wij te staren aan den donkeren Rijn.

Toen zij naar bed was zat ik beneeden voor het Hotel in de luuwe avond te peinzen. En toen had ik een gevoel van onuitspreekelijke dankbaarheid. Aan God en aan de H. Maagd. Een van die heerlijke peins-momenten, die ik maar een paar malen in mijn leeven had. B.v. vóór het hotel te Alkmaar, na een voetreisje met Martha en de kinderen. Later vóór ons pension te Wijk a/zee, toen ik het vee hoorde grazen, en 't laatst voor het hotel te Breda toen ik gedoopt was. Zachte, vreedige, dankbare momenten.

Zoo was ik nu innig dankbaar voor de wel-geslaagde reis, de uitwerking er van, en voor het lieve meisje dat ik nu mag behouden en in mijn huis brengen.

Ik sliep goed, maar kort. En toen kwam er een waarschuwing dat ik mij niet te zeer moest verheffen. Toen onze passen gecontroleerd werden, bleek Nella's pas niet in orde te zijn. Wij moesten terug, en de trein reed weg met een mantel en hoed van Nella. Daar stond ik in een van die situaties waarin ik me verlamd en radeloos voel. Mijn nichtje was echter niet verlamd en ging onmiddellijk handelen. Wij zochten het Duitsche consulaat en na een ellendig half uur, waarin ik mij dood-ongelukkig voelde en allerlei schrikbeelden kreeg, werden wij geholpen en konden wij vertrekken. Maar onze trein met het goed was lang weg. De koffers waren gelukkig nog bij ons. ▫ De spoorrit naar Frankfort was taai en naar. Maar mijn lief gezelschap hield mij op, en we vonden Wolfgang Geldmacher aan den trein. Hij is zulk een goede jongen, die altijd excentrieke en rare dingen doet en zegt, en geduldig de spot en de kritiek verdraagt. Heel anders als mijn jongens. ▫ Wij kwamen om 8 uur in Homburg en werden lief als altijd ontvangen. Ze

hadden al driemalen aan den trein op mij gewacht. Mijn telegrammen waren natuurlijk te laat aangekoomen. Nu ben ik, na dat paspoorten incident, nog erg geknauwd. Ik sliep wel goed maar werd heel vroeg wakker met een afgrijsselijke naargeestigheid en angst. Ik wou maar om Godswil dat ik thuis was.

Ik ging met mijn kamaraadje naar de kleine kapel, hier vlak naast, en wij hoorden een preek die jammerlijk was, en ontvingen de H. Communie. Ik wou eerst niet communiëeren, omdat ik niet gebiecht had en ik vond dat ik door mijn slechte angst en zwakheid het niet verdiende. ▫ Ik wees aan Nella, dat zij naar de communie bank moest gaan, en bleef zelf zitten. Maar toen werd ik duidelijk inwendig geraakt en ik voelde dat ik gaan moest. Ik deed het en werd zeer ontroerd en gesticht. Lang zat ik te schreyen met het lieve kind naast me. ▫ Voor haar is dit verblijf in Homburg een heerlijk pretje. Er zijn twee meisjes van haar leeftijd en het is een leevendig vroolijk troepje. ▫ Voor haar ook besloot ik morgen met de stoomboot den Rijn af te zakken. De Geldmachers gaan mee, en Paul Geldmacher de veelbereisde vader zal de reis leiden.

De toestand met het geld is hier onzinnig. De reis van Bazel naar Frankfort kostte mij ongeveer 2 franken of vijftig Hollandsche centen. ▫ Van morgen gingen de meisjes bloemen verkoopen, voor de armen. Ik vond in mijn beurs nog een goudstukje, twintig franken, en gaf hen dat. Het bleek toen dat ik ongeveer *zevenduizend* marken had geschonken. Een koninklijke gift! De reis per tram van Frankfort naar Homburg kost twintig mark, ongeveer de waarde van 10 centen Hollands. ▫ De verwarring is ontzettend.

Nu hoop ik morgen avond weer in mijn land te zijn. God behoede ons beiden, ik moet aan Mignon denken, met den ouden Harpenaar. Allerliefst is de wijze waarop ze zegt: ‘oui! mon oncle!’ Elke wenk die ik geef volgt ze met aandoenlijke nauwgezetheid op. Ach, hoe zal ze houden van mijn lieve vrouw, die zoo haar vroomheid zal deelen en begrijpen. Ik breng een zonnestraal mee in ons huis, dat wel dierbaar is maar ook zoo vaak ernstig en vol moeyelijkheid. Door de wilde jongens en Truida's zwakte.

De gevaren van Ella Geldmacher koomen tot de ware proporties terug. Ik heb nu van die zijde niets meer te vreezen. Ze is nog wel wat sensueel en ongegeneerd, maar het is nu geheel onschuldig.

Ja, wel heeft de Maagd mijn reis onder Haar protectie genoomen. Ik zal onzen braven pastoor danken voor zijn goeden raad, en hem uitvoerig mijn reis-ervaring gaan vertellen.

Morgen de Rijnvaart, en de terugkeer in mijn eigen land.

aant.

woensdag 30 augustus

Walden. Goddank! weer thuis. Welk een heerlijk gevoel. Den ganschen dag zou ik kunnen lanterfanten en genieten van mijn huis en hof. Het reegent, maar 't is zoel en alles staat frisch en groen.

In Homburg hadden wij nog een vroolijken avond. Paul Geldmacher speelde, en er werd gedanst. Hertha Geldmacher danste alleen, zeer verdienstelijk. Kasim, de Perziër, was er ook. Hij scheen getroffen door de lieve Nella.

Den volgenden morgen was alles om zes uur bij de hand. De twee jongens Geldmacher, Wolfgang en Heinz zijn mij sympathiek. Heinz een mooye flinke jongen, Wolfgang vol dwaze invallen en paradoxen o.a. deeze: ‘die Sprache ist das Closett des Geistes.’

De bootreis was warm en schrikkelijk vol. Voor mij maar een zeer twijfelachtig genot. In Boppard verlieten ons de Geldmachers, met veel zakdoekgewuif. In Niederlahnstein stapte ik uit. Toen een moment van lieflijke emotie, net als op 't eiland Anglesey. Landschap en innerlijk gevoel. Zeer zeldzaam.

's Avonds in Cranenburg was de koffer er natuurlijk niet. Ik weer op mijn achterste zoldertje. Maar Nella vond alles prettig en nam alles luchtig op. Een uur waren we te laat, en we zaten in een volle coupé te dommelen. Om 12 uur eerst kwamen we in 't hotel. De nacht was goed. En toen werd ik in Holland wakker. Nu wéér twee uur vertraging, om 4 uur thuis. Daar alles in orde. Alleen de ziekte van Mien Burgers was onrustbarend. Ach, wat zou ik haar missen.

Een gezellige avond met Toosje. Nella won ieders hart. Ik was er gelukkig door. Ik verlangde niets liever dan de ontmoeting van Nella met mijn lieve vrouw. En het was zooals ik hoopte.

Nu ligt er een hooge stapel brieven. Maar ik ben wonderlijk rustig en tevreeden. Morgen ga ik naar de kerk.

vrijdag 1 september

Goed weer, 's morgens 56°. ▫ Gister morgen met Nella bij den pastoor geweest. Van alle religieuze dingen is het kind op de hoogte. Zij weet het veel beeter dan wij. Mijn vrouw zei: dat kind is tienmaal roomscher dan wij. Ze is novice van de 3^{e} orde. Ze is bij de ‘enfants de Marie’.

Jo Schipperheyn die zoo op de hoogte is van kerkelijke dingen, zei dat ze

aant.

terstond had opgemerkt hoe mooi het kind bidt. Ze spreidt de vingers uit alsof ze iemand omarmt, en slaat een kruis zoo aandachtig en eerbiedig. Heel wat anders dan het vluchtig onverschillig gebaar van de anderen. ▫ Ze is ook in haar gebed gansch verzonken, en knielt, onbeweegelijk langen tijd. ▫ Toen haar ouders haar goed wegstopten opdat ze niet meer naar de kerk zou gaan, wist ze altijd iets te vinden of te leenen, om toch te gaan. Toen ze eindelijk haar schoenen wegstopten ging ze op bloote voeten. ▫ Het beste en mooiste bewijs van haar echte vroomheid is wel haar blijmoedigheid. Ze is altijd tevreeden en gelukkig, ondanks alle bezwaren.

En vanmorgen zei ze een prachtig woord. Ik vertelde hoe mevrouw Schippereyn eenmaal door mij geneezen was, en nu alle heil van mij bleef wachten, alsof ik haar eeuwig kon laten leeven, of haar voor ziekte en ouderdom kon vrijwaren. ▫ Toen zei de veertienjarige Nella: ‘is dat ook niet vaak de manier waarop wij met God omgaan, en veel te veel van Hem verwachten?’ ▫ Dit wijze woord werd zoo eenvoudig gezegd, terwijl ik samen met haar zat te ontbijten, zoo zonder eenige pose of affectatie, dat ik geheel verwonderd was. En 't andere oogenblik is zij weer geheel kind, en lacht en springt uitbundig, zoodat ik haar terechtwijzen moet om haar uitgelatenheid.

Het is de eerste Vrijdag van de maand, en Nella zei met schrik: dat heb ik vergeeten. Ik vroeg of ze dan iets verzuimd had, ik heb haar toch aandachtig zien bidden. ‘Ja!’ zeide ze ‘maar als ik er om gedacht had, had ik anders gebeeden.’ ▫ Het kind heeft alle eigenschappen die wij in jonge heiligen opmerken. Ze is alleen wat te Fransch gezind, naar mijn idee. Ik vrees het Fransche nationalisme.

Bij Herman Hesse, in Lugano, vond ik alle werken van Adalbert Stifter. Hij vereerde dien man, zooals ik het ook doe. Maar teevens vertelde hij dat Stifter tot een droevig einde was gekoomen, tot zelfmoord. ▫ Dit greep mij geweldig aan, ik barstte in tranen uit. ▫ Want ik begreep hoe vreesselijk die man heeft moeten lijden om daartoe te koomen. Hij die zoo uitvoerig en rustig kon schrijven, zoo bezadigd en eevenwichtig en met zulk een voornaam en eedel inzicht in alle dingen, die de menschen zoo liefde-vol teekende, in allen het goede en wijze opmerkend. ▫ Welk een afschuwelijk contrast. Zou het de invloed van Goethe's Werther zijn?

Het wordt nu voor mij een gestadig, maar triumfeerend kampen. Ik heb een bondgenoot gekreegen die mij onverwinlijk schijnt. Die zuiverheid, die reinheid, die moed, die geloofsijver, die blijmoedigheid - die moet sterker zijn dan de booze, donkere machten in mij. ▫ Een engel is

mij tot hulpe gezonden, in het kritiekste tijdperk van mijn leeven. ▫ Ik voel nu geen naargeestigheid meer. Ik ben beschaamd, zooals zoo vaak in mijn leeven.

Ik herlas Johannes Viator - en Goddank ik voelde dat het mocht bestaan, dat het goed was. Het wordt nu opnieuw uitgegeeven.

zaterdag 2 september

Kil, maar zonnig herfstweer. ▫ Ik had naar Amsterdam willen gaan, maar ik stel het contact met de gif-stad nog maar wat uit.

Ik was gister twee malen in de kerk. Eens in elke parochie. De significi koomen morgen niet. Ik moet hier eerst gewend en rustig zijn, en op streek met mijn werk, en de kinderen allen op school.

maandag 4 september

Heerlijk weer. Gister kou en reegen. ▫ Ik ben onrustig, niet zoozeer naargeestig. Zullen wij nog naar Wijk a/zee gaan?

Ik besloot Nella in het Internaat te brengen. Wij spraken met de eerw. moeder, de prieure, den rector. Ik sprak met onzen pastoor. En de conclusie was haar in het internaat te brengen, omdat ze daar meer discipline vindt, en meer individueel toezicht. ▫ Bij mij vindt ze altijd haar ouderlijk huis. En ik zie haar gereegeld.

Vandaag voor 't eerst sints veele jaren iets wat op een heldere droom gelijkt. ▫ Ik was mij helder bewust en meende gestorven te zijn. Ik zag wat stroo voor mij liggen en tuurde daarop. Groot was daarop mijn verbazing, toen ik bemerkte nog te leeven. Want het besef, in 't andere bewustzijn te zijn was zoo sterk en duidelijk.

Ik corrigeer den 4^{en} druk van Joh. Viator.

woensdag 6 september

Mooi septemberweer. ▫ Ik voer niets uit. Kleine beslommeringen oover Nella. Geen zware droefheid, maar ook geen sereene rust.

donderdag 7 september

Mooi, maar koel weer. ▫ In het dorp vragen de menschen elkaar wie toch

aant.

dat mooye, vroome meisje is, dat zoo mooi en zoo ijverig bidt. Haar bidden is ook werkelijk aandoenlijk, zoo vol devotie met zulke innige handgebaren, alsof zij Jezus omhelst en aan haar borst drukt.

Ik ben zeer lui en kom niet tot werken. Een voorreede voor Viator, 4e druk, dat is alles, na mijn reis. Nooit staakte ik zoo lang.

Gister mij weer driftig gemaakt, de jongens waren heevig aan 't vechten. 't Is goed dat Nella hier niet komt, maar in 't pensionaat.

zaterdag 9 september

Koel, vrij goed weer. ▫ Gisteren een heerlijke wandeling in Haarlem. Oover Aerdenhout naar Vogelenzang en daar op den trein. Het deed aan veel oude dingen denken, maar er zat een jonge vreugde in. Ik was zeer tevreeden en rustig. Ook nu nog. Als ik nu maar eerst aan 't werk kon komen.

maandag 11 september

Mooi, zonnig, koel weer. ▫ Een wonderlijke phase in mijn leeven. De kleine Nella, die morgen naar 't pensionaat gaat. ▫ Haar moeder Woutje, die van avond komt. Een slechte moeder, die wij eevenwel in huis neemen.

Gister een rustige dag, met een lang bezoek van dr Kalff, mijn biograaf. Dit is de man die belooft mij recht te zullen doen. Een boek schrijft hij, van 300 bladzijden, waarvan de helft voltooid is. ▫ Nu voel ik rustig. Nu kan mijn werk niet worden doodgetrapt, zooals ik dikwijls vreesde. Het is gered, en ik voel alsof mijn arbeid nu bijna ten einde is. Een hooger succes verlang ik niet. Ik werkte niet voor niet. De rest is in Gods handen. ▫ Tegelijk ben ik nu kalm en gelaten. Ik heb geen haast meer, ik ben op pas-hoogte, als in de bergen. Nu gaat het berg-af in de vallei. Het is alles goed. Grave, where is thy victory? Death, where is thy sting? ▫ Ik kan rustig lanterfanten en de rest van mijn leeven bespiegelend afwachten.

En mijn liefde-leeven neemt toe. Ik heb veelen lief. Mijn dierbare vrouw. De lieve Nella. En ook mijn jongens die mij zoo plagen. Zij zullen tot inzicht koomen.

De arme Mien Burgers moest haar ontslag neemen. De goede Schmidt helpt haar eedelmoedig, door bij mij haar werk voort te zetten en haar het salaris te geeven dat ik missen kan. Zij krijgen nu samen f 85. - per maand. En Schmidt doet het werk.

aant.

De jongens zijn nu beiden naar school. Ze moeten beiden een half uur fietsen, een uur heen en terug.

dinsdag 12 september

Mooi, stil, herfstig weer. ▫ Vandaag wachten wij Woutje de moeder van Nella, die het kind zoo slecht behandelde en haar zoo betichtte en belasterde. Toch verheugde het kind zich zeer op het weerzien van de moeder. Zij schaamt zich als de behandeling door haar moeder ter sprake komt. Dan doet ze alles om het te vermijden.

De dagen vlieden snel, maar ik voel me opgewekt en gezond.

't Werkplan voorloopig is:

1. Artikel voor de Nieuwe eeuw.
2. voordracht oover mijn oovergang op schrift brengen.
3. Sirius.
4. Trots verbrijzeld.

Zie sept. 1921.

woensdag 13 september

Guur en reegenachtig. ▫ Gisteren kwamen de Gustavska's moeder en zoon. De moeder is geen sympathiek gezelschap en wie haar ziet verwondert er zich niet oover dat haar man blind was. Het zoontje, het broertje van Nella, is een klein mannetje, twee hoofden kleiner dan Evert, en eeven oud. ▫ Wij waren aan tafel met acht menschen. Behalve madame en Olga. Ik zal dat niet lang vol kunnen houden, en Truida ook niet. Wij troosten ons met de gedachte dat dit de werken van barmhartigheid zijn, het steunen van weduwen en weezen. Truida heeft het dapper op zich genoomen, teegen mijn zin. God geeve nu dat ze niet te veel draagt.

Ik zelf ben rustiger en opgewekt. De weemoed komt nu en dan maar eeven.

Mijn lieve Mignon is in het pensionaat. Een wonder, dit kind van deeze moeder. Het is niet te gelooven, zoo'n contrast.

donderdag 14 september

Reegenachtig, koel weer.

Truida en ik verschillen in de beoordeeling van Wout en haar dochter

Nella. Truida meent dat er schuld is aan beide kanten. Ik meen dat men in deeze verhouding niet mag spreeken van schuld van het kind. Het kind is zoo lieftallig, zoo gehoorzaam en zoo vroom, dat men wel een ontaarde moeder moet zijn om dit kind van allerlei leelijks te beschuldigen, loogen en opstand, ongehoorzaamheid en valschheid, en blij te zijn als ze het niet meer om zich ziet. En dan toch weer te zeggen dat een moeder eer met dit kind behalen zou, en teevens dat de duivel er in zit. ▫ Dit alles is de taal en de houding van een hysterica, die ook samenspanning en complot om zich heen ziet. De liefderijke houding en taal van het kind, dat nooit oover de gebreeken van haar moeder wil spreeken, is er mee in scherp contrast. Het kind vergeeft eedelmoedig, de moeder zit vol wrok en argwaan.

vrijdag 15 september

Somber reegenweer. ▫ Ik begrijp het geval nu zóó dat de moeder is de zeer geborneerde, kleine ziel, vol eigendunk en zelf ingenoomenheid, terwijl de dochter van 14 jaar verreweg haar meerdere is in alle opzichten, in verstand, in geestkracht, in goedheid, in vroomheid/ ook in uiterlijke bekoorlijkheid. Uit die twee gegeevens is alles te verklaren. Er moesten botsingen koomen door het sterke karakter van de dochter en het wanbegrip van de moeder, die niets van haar dochter begrijpt en meent dat ze behandeld moet worden zooals ze het deed. Terwijl ze niet anders ziet als dat de menschen haar kind bewonderen en liefhebben en haar, de moeder ongelijk geeven. ▫ Alleen het kleine zoontjc is zijn moeder trouw en er is zeeker iets zeer navrants en deerniswaardigs in die ongelukkige vrouw, die een schat kreeg waarvan ze de waarde niet kent, en die nu machteloos en hulpeloos zit met haar eigenwaan, en ons genade-brood moet eeten. Zonder ons zou ze in de diepste ellende vallen, want als protestant wordt ze niet gesteund, terwijl ik gemakkelijk hulp krijg ten bate van de katholiek gedoopte kinderen. Nella is al goed bezorgd bij de zusters van O.L.V. Morgen ga ik naar Katwijk/ een plaats zoeken aan de Willibrordschool, voor de kleine Eddie, een schrander ventje, eeven leevendig en energiek als zijn zuster.

Dit gevoel van gesteund te worden door mijn geestelijke vrienden, door den aarts bisschop en den pastoor, dat is toch een groot voorrecht en maakt mij rustiger en dankbaar. Het gaat mij goed. De liefde is oppermachtig in mijn ziel. Ik voel dat ik niets te vreezen heb. Wil God mij nog opnieuw beproeven, ik schrik niet terug.

maandag 18 september

Nat en koud. ▫ Zaterdag ben ik naar Katwijk geweest. Eerst bij Martha koffie-gedronken. Toen bij den rector, met zijn sneeuwwit haar en zijn nobel voorkoomen. Hij zag bezwaar in het gemis aan taalkennis van Eddie, maar hij bood toch aan hem gratis in 't internaat te neemen. Dat beteekent een besparing voor die Gustowski's van f 550. -.

's Middags at ik bij de Hoogstratens, en wandelde van den Haag naar Rijswijk en terug. Het is een lief gezin, de kinderen zijn aardig. Betsy heeft nog wel haar eigenaardigheeden.

Nu is de jongen weer ziek aan een oogontsteeking. Bij mij begon er weer een donkere wolk op te zetten.

dinsdag 19 september

Guur weer, ik stook een kacheltje. ▫ Het gaat nog lang niet goed. Ik ben onrustig.

Word ik nog eens waarlijk gered? Nu schrijf ik weer aan die Duitsche versjes, aan Pao-Tsz, de ernstige. Dat is een curieuze liefhebberij van me. Ik geloof niet dat ik ze ooit zal uitgeeven. En toch herlees ik ze graag, en zit er graag aan te peuteren.

In huis is 't nog druk en rommelig, en helaas! ik ben zeer traag en kom tot niets. Ik begon de leezing, in goeden toon, maar het gaat zeer langsaam. Ik zal nu wel maandag of dinsdag naar Katwijk gaan.

Welk een wonderlijke tijd voor mij. Ik wankel tusschen wilde onrust en vreedige rust. ▫ Hoe lang nog, Heer?

woensdag 20 september

Het is zoel geworden (62°) en zeer stormachtig, zonnig wolkenweer. ▫ Nu begint onze gast - Woutje - het ons lastig te maken. Aan 't ontbijt begint ze al oover Nella. De kleine jongen is de eenige die ze op haar hand heeft. Het is moeyelijk teegenoover zulk een arm zenuwziek schepseltje streng te handelen. Ze wil van ons weg, maar ze heeft niets. Wie zal haar opneemen? ▫ En juist was ik er in geslaagd de twee kinderen te doen opneemen.

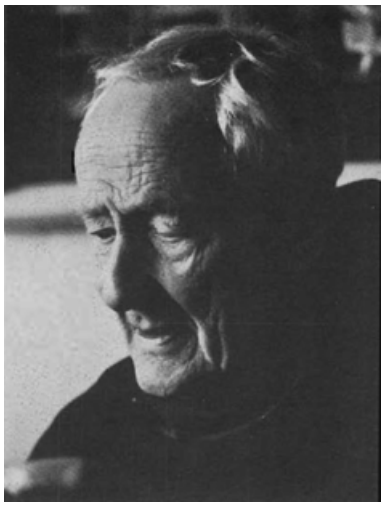

89 Pieter van der Meer de Walcheren

90 Prof. van Ginneken

91 Prof. de Groot

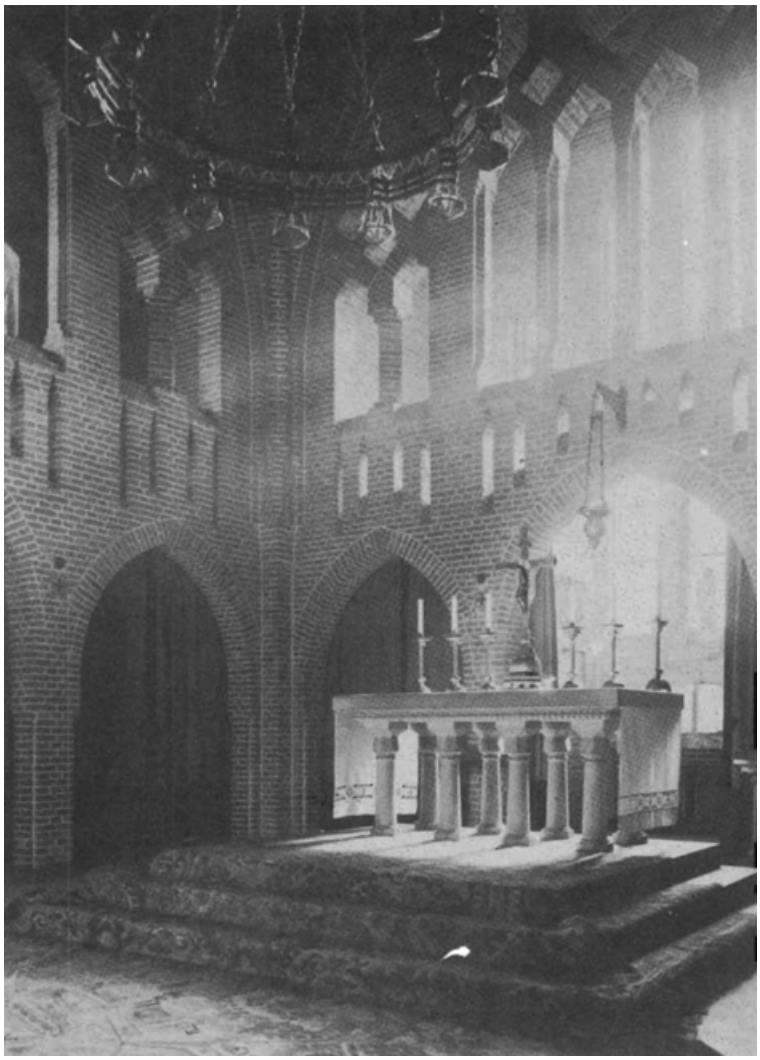

92 Hoogaltaar in de St. Paulusabdij

donderdag 21 september

Wat zachter. ▫ Mijn ziel is wonderbaar rustig. Het is of er diep in mij een ooverwinning is bevochten.

Onze arme gast, Truida's zuster, is in een permanenten toestand van stuursheid en bokkigheid, steeds vervuld van haar bitterheid teegen Nella. Voor ons is het niet aangenaam, maar deernis ooverweegt.

vrijdag 22 september

Warm zonnig weer. ▫ De ooverwinning was schijnbaar. Het heeft meer van een neederlaag.

Gisteren bij de Jong gegeeten. Amsterdam was weer fataal.

dinsdag 26 september

Vrij goed herfstweer. ▫ Zaterdag onrustig, tot ik besloot naar Amsterdam te gaan. Het was moeyelijk God's wil te onderscheiden. Ik roeide nog met Eddie. Zondag lang gesprek met Kalff waarbij ik hem foto's en dagboeken liet zien.

Gister nam ik Eddie mee naar Katwijk. De moeder heeft nu ook ons huis verlaten. Ze kon het bij ons niet uithouden, zei ze.

Nu zijn de Gustowski's onderdak. De school in Katwijk trok mij aan. En pater de Jonge was mij zeer lief. Ook de rector met zijn witte haren.

Ik maakte een mooye wandeling naar Voorburg. Het was herfstig, paarse asters en bruin gebladert.

Ik moet nu met plezier aan mijn Duitsche versjes denken. Het groeit tot een gedicht.

Deutsch-Chinesische Liebe.

Eine Dichtung über die schöne und ernsthafte Pao Tsz und den arg verliebten Kaiser Yéu-Wang.

woensdag 27 september

Zonnig, maar zeer koel. 50°. ▫ Gister herinnerde Truida er mij aan dat ook Goethe Chinesisch-Deutsche verzen had geschreeven. Zij had ze altijd erg mooi gevonden. Ik herlas ze toen, maar vond mijn versjes niet veel minder. Ik las mijn gedichten voor. Maar Truida vreesde ze, er klonk een

waereldsche toon in. Ze vond ze wel mooi, maar wilde het niet. ▫ Ik begrijp Truida's teegenzin. Ik voel er ook wel zooiets bij. Veele menschen zullen ze mooi vinden. Maar ook veelen zullen er geen behagen in hebben, omdat ze niet Christelijk vroom zijn.

Maar dat is nu juist, wat naar mijn idee er waarde aan zal geeven, mits ik het dramatische verloop krachtig kan laten uitkoomen aan het eind. Daar krijgen de gelieven begrip van een zachtmoedige waereld, en van een hoogere liefde. Ze beschrijven vizioenen, die hen den Christus doen zien.

Men wacht nu zeeker enkel vroome verzen van den bekeerling. Maar ik heb mijn goede genius/ mijn engel-bewaarder te gehoorzamen.

zondag 1 oktober

Grijs en koel. ▫ Vier dagen, vooral vervuld van mijn gedicht oover Pao-Tszé. Het werk is mij lief geworden. Er is vreede in mij, ondanks verwarring en zwakte. Van morgen kreeg ik de communie, en ondanks mijn zondig gestel voelde ik de troost van Jezus zeer sterk. Ik bleef van 9 tot 12 in de Kerk. De uuren vloogen om.

Gister bracht ik Truida bij Giza. Ik hoop innig dat het haar goed zal doen.

Ik zit hier nu rustig in de hut en werk aan het gedicht. Ik zal er nu wel aan kunnen doorgaan tot het af is. Maar het heeft geen haast. Een gedichtje per dag is genoeg.

Ik at gister bij Lize Kuyper op haar kamer. Ze was vol plannen. Ik las Pao-Tszé voor. Ook bij Giza, die er verrukt oover was.

maandag 2 oktober

Mooi, stemmig herfstweer. ▫ Een lief bezoek van Carry van Hoogstraten. Op Bantam was het prachtig, stil en plechtig.

Gisteren sprak ik Nella in 't pensionaat. Ze was vroolijk en gelukkig, aller bekoorlijkst. Toen ik kwam was haar moeder er ook juist. Het bleek dat ze het kind wou ooverhalen om ‘pardon’ te vragen, en daarmee schuld te bekennen. Maar dat wilde het meisje niet doen. Ze had geen schuld. Ze herhaalde nog met den grootsten ernst, dat zij alleen weg was geloopen omdat haar moeder haar sloeg en schopte en krabde. ▫ Nu deed de moeder erg lief teegen mij, om mij te danken voor mijn hulp. Maar ze is zonder twijfel een valsch en soms ook boosaardig schepsel. Des te erger is dit,

omdat haar slachtoffer een zo lieftallig en buitengewoon vroom en goed kind is. Zulk een moeder verdiende in de gevangenis te gaan.

dinsdag 3 oktober

Prachtig herfstweer, 's morgens neevel. Ik ben bizonder rustig en diep vreedig. Ik begin nu werkelijk te herstellen. De schrik-tijd van de ‘Elegie’ schijnt voorbij te gaan.

Ik kreeg weer een goede brief van de Gutkinds. Ik moet nu eerst, in aller ijl, mijn leezing oover de bekeering afmaken. Dan ga ik weer aan Pao Tszé.

woensdag 4 oktober

Grijs, stil, zoel. ▫ Het is erg saai in huis, zonder mijn lieve vrouw. Ik ga 's avonds maar vroeg naar bed, gelijk met de kinderen, om half tien.

Bezoek van een jong poëet, Koch. Half Germaan, half W. Indische jood.

zaterdag 7 oktober

Koud, zonnig. ▫ Eergister den Aartsbisschop gesprooken. Hij was bizonder hartelijk. Er was een versterkende, liefderijke sfeer om hem, die ik bemerkte toen ik hem omhelsde. Ik bleef twee uur in de kerk, bij het doopen. 's Middags nog naar Amsterdam. Het deed mij niets.

Gisteren naar Katwijk, bij Martha koffie-gedronken met Marietje. 's Middags nog in den Haag.

dinsdag 10 oktober

Koud, grijs weer. ▫ Gister haalde ik Truida uit Bloemendaal. Wij zijn blij weer bij elkaar te zijn.

Ik sprak nog met pastoor Willeborg.

woensdag 11 oktober

Koud, maar tamelijk zonnig. ▫ Gisteravond naar de Londons, in zijn

auto (oopen). Het was een koude tocht, maar de avond slaagde goed. V. Hugo kwam, met zijn bekende vriendelijke toon. Hij sprak veel. Oover de lichtstad en de kwestie katholiek of neutraal.

Voor mij was er niet veel raadselachtigs in. De idee van een groot universeel tempelgebouw zal groeyen met de welvaart der volken. ▫ Dan zal de machtigste groepeering de leiding krijgen, en dat is de R.K. De beteekenis van den Tempel zal zijn: beschutting van de hostie. Beveiliging van de Eucharistie.

donderdag 12 oktober

Mooi, stil herfstweer. Veel paarse astertjes, verkleurend kastanjeloof. ▫ Gister las ik de voltooide leezing voor, aan mijn lieve vrouw. Zij vond het een prachtige reede.

Aanstonds ga ik naar den Haag, van daag leezing in Diligentia, morgen in Delft.

zondag 15 oktober

Prachtig, zonnig stil weer. ▫ Ik heb mij huis-arrest gegeeven, omdat ik flink verkouden ben en hoest. Ik zat een kwartier buiten, in de zon. Ik vind alles prettig thuis. Mijn toespraken in den Haag en Delft zijn volkoomen geslaagd. Donderdag wandelde ik naar Rijswijk, en logeerde daar. Den volgenden morgen gingen Carry en ik met de tram naar het bosch en wandelden toen naar de Kievit bij Wassenaar. Wij aten onze boterammen op 't gras en lieten ons door de zon koesteren. Carry is zulk een echt goede en eerlijke vrouw, en nu ik haar geweezen man niet meer bij haar ontmoet nu kom ik er gaarne. ▫ Hans en Marietje vind ik er ook vaak.

Ik vond thuis een aardige brief van Hesse. Mijn Duitsch gedichtje vond hij ‘prachtvoll’ en mijn idee om in 't Duitsch te dichten noemt hij ‘grossartig’.

maandag 17 oktober

Heerlijk weer. Gouden October. Indian summer. ▫ Van nacht nam ik waar het moment als de ziel beeterschap voelt door het lichaam. Het lichaam is weer zoover in eevenwigt dat het de eischen van de ziel kan opvolgen. Dan komt er een aangenaam gevoel van ontspanning, dat ik zelfs

aant.

in diepsten slaap na kan gaan. ▫ Nu ben ik hersteld en heb heerlijke rustige dagen. Opgeruimd ben ik, vol zoete herinneringen, en vol blijde vooruitzichten. ▫ Ik heb vacantie. Voer niets uit. Kostelijk.

Gister bezoek van Anton Averkamp.

dinsdag 17 oktober

Nog zonnig, maar guure wind. ▫ Ik voer nog minder uit dan gisteren. Ik hoest en voel nog slap en futloos. De kamer is warm.

woensdag 18 oktober

Straffe O. wind. Koud en zonnig. ▫ Ik ben vrij wel hersteld, maar hoest nog.

Ik ga niet naar 't eucharistisch congres, omdat ik er mij niet op mijn plaats zou voelen. Ik vind het wat geforceerd, wat opgeschroefd. ▫ Het feit zelf is zoo diep, zoo teer, zoo geheimvol, dat zulk een groote drukte mij ongepast voorkomt. Hoe weinigen van die duizenden die daar bijeenkoomen, voelen en begrijpen het feit, zoover een mensch dat kan? ▫ Ik zelf durf er nog niet oover spreeken, omdat ik mij niet competent gevoel. Maar voor hoeveelen is dit feit een groote werkelijkheid? Hoeveelen *voelen* het? Ik durf mij niet bij die meenigte voegen. ▫ De pastoor gaat ook niet.

maandag 23 oktober

Prachtig stil herfstweer. De O.I. kers is bevrooren, anders nog weinig. ▫ Donderdag was ik bij den Aartsbisschop. Hij wilde mij zelf zijn jaarlijksche gift geeven. Hij was zelf niet zeer te spreeken oover het Eucharistisch congres. Hij begreep mij op dat punt. Merkwaardig, zulk een ruime, vrije en wijze man aan het hoofd der Katholieken in Nederland. Voor mij een zeegen.

Ik sprak Vrijdag in Leeuwarden. Een hartelijke ontvangst en een stampvolle zaal. Maar het gehalte der Katholieken is niet zoo hoog als b.v. in den Bosch. ▫ Er was een soort napret, een fuif, met veel bier en met de huisvrouwen der leeden er bij.

Ik was erg stil en verlangde naar Zaterdag. De terugreis was mooi.

aant.

Primitieven waren mij in 't hoofd, goud-bebladerde boomen, en de Kleuren bruin, donkerglanzig zwart, rood en oranje.

Gister een stille Zondag. Mijn hoest is veel beeter, ik ga met Truida naar Amsterdam.

dinsdag 24 oktober

Mooi, stil october-weer. ▫ Heeden was ik weer somber, na een langen tijd van opgewektheid. Morgen naar Helmond.

vrijdag 27 oktober

Goed weer, stil, bewolkt. ▫ Toen ik in Helmond was heeft het hard gevrooren bij prachtig stil en koud weer.

In Helmond was het bezoek zeer groot. Er moesten duizend menschen worden afgeweezen. ▫ Ik logeerde bij Pieter v.d. Meer de Walcheren. Er was ook een soort napret, met wijn en sigaren, bij een Nieuwe-eeuw redacteur (van Pool). ▫ Daar was ook een Capucijner, pater Henricus. Een joviale man met een karakter-vol Holbeins-gelaat. ▫ De toon van 't gezelschap was niet zeer beschaafd. Er waren wel vrouwen bij, een knappe huismoeder die met trots zei zeven kinderen te hebben. Gehad, allen nog in leeven, en een lief meisje van 14. ▫ Maar er werden grappen verteld, wel niet schuin, maar oover geestelijken en geestelijke dingen, en dat was niet stichtelijk. Het was op z'n Brabants. Vooral oover drinken. Ik had slaap en wilde naar bed, maar het werd één uur, eer we thuis kwamen. ▫ Het katholieke leeven moet nog veel fijner worden.

In ‘het Centrum’ een zeer goede bespreeking van het ‘Oopenbaar leeven’. Alleen klonk het bespottelijk hem te hooren zeggen dat deeze vorm, met een inspirator, een handige ‘vinding’ van mij was. ▫ Dus ik zou *uitgevonden* hebben!!

Nu eerst begreep ik goed, welk een onzin dit is. En welk een waarachtig wonder het Boek zelf is. Truida heeft wèl gelijk. ▫ En als ik het niet uitvond, zou Annie Bosch het gedaan hebben!! Nog grooter onzin!

Maar het is alsof er altijd nog een zeekere twijfel in mij schuilt, omdat het alles zoo ongeloofelijk is. Dat ik niets ‘uitvond’ dat is mij wel heel duidelijk. Ik vond geen enkel woord uit. Ik copieerde Annie's schrift. ▫ Maar dat Annie het zou ‘uitgevonden’ hebben dat is toch nog gekker. ▫ Ergo blijft

er niets oover, behalve het groote wonder, van een geoopenbaard boek uit ouden tijd.

Annie, het instrument, de viool, is al weer geheel teruggekeerd tot haar banale leeventje, met man en kind. De man begrijpt er blijkbaar niets van. En zij zelf ook niet. Het heeft haar niet geraakt. Het is spoorloos door haar heen gegaan. Net als bij Bertha Welters.

Ik heb zooéven gebiecht en de communie gehad. Nu ga ik een fietstochtje maken. Ik voel zeegening diep in mij.

zondag 29 oktober

Koud, vriezend weer. N.O. wind. Een guur voorjaar.

Eergister een tochtje naar Laren, daar mijn fiets gezet/ toen gewandeld in de bosschen achter Bluk. Het was doodstil, een heerlijke middag.

Gister avond met de jongens en Uwe naar de bioscoop. Het aardige paardje, Queenie. En Charlie Chaplin, waarvan ik het droom-slot heerlijk vond. Hugo schaterde onophoudelijk. ▫ De bioscoop is en blijft toch vol schoone beloften.

maandag 30 oktober

Koud en nat. ± 34°

Om den anderen Zondag komt mijn pleegdochtertje Nella bij ons eeten. Dat vind ik altijd prettig. Dejongens zien dat het meisje veel fijner manieren heeft dan zij. Dat maakt hen jaloersch en stuurs teegen het kind. ▫ De lasteringen van de moeder zijn nu wel machteloos geworden. Ook onze zwager en zijn vrouw, de Janssens, gelooven niet meer in de moeder.

dinsdag 31 oktober

Koel, maar stil en zonnig. ▫ Gister een buiten-zondag - houtgehakt, met Truida een flinke wandeling gemaakt. Ik schrijf steeds aan Pao-Tsz. Nu en dan een versje. Het kan nu wel mooi worden.

Het gaat mij goed. Innerlijk gezeegend. Morgen Allerheiligen.

vrijdag 3 november

Koel, stil weer. Eergister storm. ▫ Gisteren in Amsterdam. Bij Duyvens,

aant.

bij G. Kalff. De vrouw een typische blondine, haar zuster jonger, donkerharig, slank. Hij als een Germaan, lang, lang-scheedelig. Zij doen er aan astrologie en vinden daarbij voldoening.

Ik was Woensdag en gister in de kerk. Allerheiligen en Allerzielen.

Gistermorgen aan 't ontbijt, een briefkaart van Brondgeest dat hij Isméa op gaat voeren. Het lang gewenschte nieuws. ▫ Maar ik was er erg koel bij. Ik heb er wel plezier in, maar de spanning was er niet meer. ▫ En toen dankte ik God, dat Hij mij dit teeken van vertrouwen wilde zenden. Vertrouwen dat succes van dien aard mij niet zal misleiden.

Ik bad ook op 't Kerkhof, voor Paul en Moeder.

Juist van daag is er weer meer twijfel aan mezelven. Alles is helder, duidelijk, sereen, niet naargeestig - maar toch pijnlijk. Ik zal veel vergeeving behoeven.

dinsdag 6 november

Mooi, zacht weer. ▫ Weer schoone dagen voor bij, achterlatend lieflijke vizioenen, die mij den dag lang vervolgen. Eergister Zondag was ik scherp naargeestig. Ik was Vrijdag in Groningen, logeerde bij I.B. Cohen. Groningen was des morgens mooi, zonnig, dampig. Zoo zag ik den Martinitooren veele jaren geleeden.

Oover den Haag naar huis, primitieven.

Zondag ging ik weer naar den Haag, voor de leezing op Westerbro. Ik was ellendig, den zondag morgen. Ik was in de Kerk, maar alles bleef slecht.

Ik vertrok 's middags, in somber reegenweer. Ik zag Nella's moeder even, bij zuster Cor in huis. Ik groette haar, maar meer niet.

Intensief naargeestig was ik tot 's avonds toe. Toen kwam de opluchting, en alles werd zeer goed en heerlijk. Wat of God toch van mij wil. Op Hem vertrouwen. Ja, maar wat is *Zijn* stem en wat is maar een ander geruisch!

Ik sliep bij Hoogstraten. Een prettige morgen in de stad, in een lunchroom wat gebruikt met Carry. We kwamen Hans teegen. Hij zal mij wel nooit volgen. En Carry? - ik bid voor haar.

woensdag 7 november

Mooi zacht weer. ▫ Ik had een angstige droom, deezen nacht. Een man kwam aanrijden in een wagen, getrokken door twee zwarte paarden. Toen de wagen stilhield brak een der paarden los en ging met vervaarlijke woede

den koetsier te lijf. Ik stond voor een venster en zag het gebeuren. Het paard beet den man, en ik zei iets als: een prettig gezicht! - daarmee denkend aan een verhaal uit Amerika van een ‘man-eating horse’. Ik voelde een slag.

Ik werd somber wakker, doch in den loop van den morgen werd alles weer goed in mij. Ik ging ter biecht en was rustig. ▫ Ik begreep iets van de macht van het vooraf beraamde, dat tot licht en waarheid voert, booven woorden.

Van avond naar Deventer.

vrijdag 10 november

Mistig weer, gister zoel, nu veel kouder. ▫ De heerlijkheid van maandag vervult mij tot heeden toe. Ik sprak woensdag in Deventer. Het liep daar alles raar, door misverstand. Er was geen logies bij particulieren, er was geen eeten voor me, en er was opgegeeven als onderwerp Isméa, waarop ik niet gereekend had. ▫ Maar alles verliep best. Ik las Isméa en het boeide, en ging goed.

Ik logeerde bij het kinderloos echtpaar Burgers, vriendelijke menschen, ook beschaafd, en echt vroom. Ik was 's morgens in de kerk ter communie. Burgers woont Broederenstraat 32. Ik beloofde er 7 Jan. weer te koomen. Kapelaan Reyenhold? leidde mij in.

Ik lunchte bij Henriette Valeton, wij wandelden door 't bosch van Apeldoorn. Ik moest weer veel denken aan de oude tijd. Ik was niet bitter meer. Maar zij was niet als ik - maar heel effentjes herkende ik mijn oude liefde in haar.

Hoe anders is 't nu!

Vannacht weemoedig. Tranen digtbij.

woensdag 15 november

Mooi zacht weer. ▫ Een zware tijd achter den rug. ▫ Vrijdag sprak ik in Arnhem, daar was alles in orde, een groote stampvolle zaal en logies in de pastorie van pastoor van Berkel. Een goede spraaksame man, die mij tot twaalf uur aan de praat hield met het verhaal van zijn vizioen, waarin hij als kind zichzelven zag, staande als priester bij drie lijken, waarvan het er twee herkende als van zijn vader en broer. De derde een ontbonden kadaver. Later, als volwassene herinnerde hij zich het vizioen en het derde was het

aant.

lijk van zijn stiefzuster die zich verdronk en een half jaar later eerst werd gevonden. Hij begroef, als priester, vader, broer en stiefzuster.

Zaterdag koos ik uit een aantal sollicitaties een secretaresse, juffrouw van Andel.

Zondag bezoek van de Rouville de Meux. Een aardige sympathieke jongen, die Roomsch wil worden. Wij hadden een gezellig uur om het kacheltje in de huiskamer. De Rouville bleef eeten, en vertrok per fiets in 't donker.

Maandag, onder zware voorgevoelens naar den Haag. Daar had ik een bange worsteling - een ellendige avond, en toch sprak ik voor ♁ en Zijn boek. Er waren zeer weinig menschen, en ik had al mijn inspanning noodig om voort te gaan. ▫ Het zweet brak mij uit, en ik meende te moeten ophouden. Maar ik hield vol. De lieve Carry hielp mij goed. Zij en Toosje kwamen bij me in de pauze. Ik was blij toen ik klaar was.

Den volgenden dag een heerlijke wandeling langs de zee, in ligten neevel. Teegen eetenstijd thuis, als gewond en verslagen. Een lange slaap. Ik droomde van Maandag op Dinsdag van een orkest, en daarin een liedje van mij als een zilveren lint. Het kleine liedje ooverstemde het orkest, dat geheel onhoorbaar werd.

Vandaag een brief van Max van Gelder uit Amsterdam, die vraagt of ik dezelfde reede van den Haag in Amsterdam wil houden, in de kleine zaal van het Concert-gebouw. ▫ Dat verwonderde mij en gaf mij weer moed en kracht. Het heeft blijkbaar toch uitwerking gehad. Ik zal voortgaan en volhouden.

donderdag 16 november

Een mooye herfstdag. Ik heb een vrije dag, en orden papieren en boeken met mijn nieuwe secretaresse. ▫ Gister mij weer driftig gemaakt op Evert. Er schuilt een donker verzet in hem. Hij *wil* brutaal zijn. Maar ik doe ook niet goed. De drift stijgt me dan naar 't hoofd en ik zeg en doe verkeerde dingen, die hem misschien nog erger maken.

vrijdag 17 november

Gisteren prachtig weer. Van daag bewolkt en zoel. ▫ Ik las de Glimpses of Bengal van Tagore. Minder heilig maar vol natuur.

donderdag 23 november

Zacht, stil weer, bewolkt. ▫ Ik heb weer één vrije dag, tusschen veel reizen enspreeken. Vrijdag ging ik naar Zwolle, en logeerde bij den pastoor Weenink(?). Zaterdag ging ik ter communie. Het was Zaterdag Nella's verjaardag, ik kwam 12 uur thuis en had een genoegelijke dag.

Zondag naar Rotterdam, het was beeter dan ik verwachtte. Er was een hartelijke en eerbiedige gezindheid. Ik at bij Hans en logeerde er. Maandag een gelukkige morgen in den Haag. Van het S.S. station afgereisd naar Hengelo. Afgehaald door Mr Barnasconi. Gelogeerd in de pastorie bij pastoor van Rossum. Dinsdag de stichting van den pastoor gezien. Een kerk, een nonnenklooster, een bewaarschool en pensionaat, alles door hem in tien jaren tijd gesticht. Hij is geen fijne geest, maar toch een weldoener voor zijn omgeeving. Maar weer die gezelligheid er na, met veel tabak en roode wijn. Pijpen en sigaren.

'S middags de machinefabriek van Stork gezien. 'S morgens ter communie.

Om 4.30 naar Enschedé. Daar gegeeten bij den apotheeker en fabrikant Baurichter. Een lief beschaafd gezin, met vijf kleine kinderen en een aardige beschaafde moeder. 'S avonds weer een lange na-pret, met veel wijn en sigaren.

Gisteren, woensdag naar Amsterdam en daar gesprek met van Korlaar.

Vandaag toch weer voortgewerkt aan de Liebes-Mosaïk. Ik hoest nog al. Maar ik had een goede nacht, met veel slaap. Ik voel nog moe. Morgen de laatste leezing in Wageningen. Dan veel dagen rust.

vrijdag 24 november

Mooi weer, zacht. ▫ Ik had een gesprekje met Truida oover Carry. Truida was zoo lief en verstandig, zoo rustig en ruim. 't Is waar dat ik in de laatste weeken veel van Carry ben gaan houden, en haar bizonder hoog schat en liefheb. Maar Truida behoeft geen vrees te hebben. Ze is mij liever dan ooit.

maandag 27 november

Sneeuw. ▫ Gister bijeenkomst van de significi, er waren van Ginniken, Mannoury en ik. Nu werd het plan voor de encyclopedie vastgesteld. Een

aant.

verzamel-werk, waarin verschillende autoriteiten hun beschouwing geeven, elk van zijn kant. Dit ging nu alles glad, en zal wel tot uitvoering koomen.

Gister nog veel met Truida gepraat, zij is zoo rustig en zoo vriendelijk. Ze begrijpt het zelf niet. Ik geloof dat ik het wel begrijp. Zij wordt bijgestaan.

Er zijn enkele menschen waarvan ik geen bericht krijg, b.v. Ella Geldmacher en Hans de Haan. Dan denk ik dat die iets teegen me hebben, hoewel ik er in 't minst geen aanleiding toe gaf. ▫ Ik ondervond zooveel vijandschap. Ik vermoed die nu ooveral.

Mijn eerzucht is nog niet dood. Het hinderde mij dat ik in een Italiaansch ooverzicht van onze literatuur niet genoemd werd.

Van Ginneken heeft de tabak afgeschaft, voor goed - en hij zal het beeter volhouden dan ik, met zijn jesuïten-training. Hij begon er mee om mij. Maar hij is er al beeter af dan ik. ‘We zullen ons door nicotine niet laten dwingen’ zei hij. ▫ Ik wees op de noodzaak voor een priester om een reinen adem te hebben. En op het algemeene nicotinisme onder pastoors en kapelaans.

woensdag 29 november

Zoel, stormachtig weer. ▫ Hans de Haan inviteerde me. Dus daar is geen vijandschap.

Gister avond een concert bijgewoond met Hugo. Viool en piano, Somer en Marie Landré. Een net publiek, veel mooi gekleede, zwierig gekapte meisjes. De sonate van César Franck.

Alleen mijn Liebes-Mosaïk en de brievekes uit Rijswijk zijn licht-punten. Ik was toch zeer somber gister.

zaterdag 2 december

Zoel weer. ▫ Ik at Donderdag bij Hans de Haan. Ze was leuk en vriendelijk als altijd. Maar er was toch bitterheid in haar stem toen ze sprak van dat alleen aan tafel zitten en het niet behoeven te denken. Dus haar gedachten zijn haar pijnlijk en de eenzaamheid drukt haar.

Gisteren bracht ik den dag door in Amsterdam met Carry. Wij zagen de teekeningen van Berlage en van Konijnenburg. We waren in twee kerken, de Papagaai en 't Begijne kerkje. We lunchten bij Ledeboer en zagen de groote winkels, Bijenkorf en Liberty - eindelijk het Rijksmuseum. Om

aant.

4 uur afscheid. ▫ Het was alles heerlijk en lieflijk in de herinnering. Ik was er vol van, gister avond/ en ook nu is het een rustpunt in mijn gedachten. Het is weemoedig, dierbaar, vol fijne zaligheid. ▫ Zij noemde het ‘Amsterdam bewerken’. Dat wil zeggen in Amsterdam onze herinneringen brengen, waardoor een plaats dierbaar en gewijd wordt. ▫ Ik noemde het, met lugubere juistheid: ‘Amsterdam des-infecteeren’. Al het gif van de groote stad dooden. ▫ Den Haag was al ontsmet - daar waren de lieve herinneringen ooveral. Nu is Amsterdam ook gereinigd. ‘Bewerkt’ door onze liefde.

In mijn zware, sombere leeven zijn dagen als gisteren wonderbare uitkomst. Dat is alles dragende, alles vergeevende Liefde, die waarvan ♁ sprak. Dit is blijmoedig en geduldig liefhebben, elkanders leeven verligten. Niets vragen, alles geeven. Oovergelukkig zijn door de kleinste gave, het kortste samenzijn. En daarbij niets afdoen aan mijn heiligen huwelijksband. Die blijft - en ook dat wordt geduldig gedragen. Dit is waarachtige ootmoed.

maandag 4 december

Zacht, stil weer. Veel werk op 't land. ▫ Gister een slechte Zondag. We waren in de kerk, dat was goed, en ook mijn bezoek bij de familie Biegel-Povel. Een gelukkig gezin. Acht kinderen, allen gezond en mooi. Innige liefde onder elkaar en vreede. Het kleinste kind de trots van de zusjes. Een van de weinige katholieke gezinnen met hooge beschaving, in Bussum. Alleen is er rijkdom, zonder dat ik de herkomst daarvan weet.

Daarna ging ik naar het huis van mijn zwager Janssen. Daar was de moeder van Nella en ik voelde dat ik er liever niet heen moest gaan. Maar het aandringen op een conferentie deed mij toegeeven. En dat gaf een slecht resultaat. De vrouw werd weer zoo vijandig, zoo giftig en malicieus dat het mij helaas! prikkelde tot heftig verzet en scherp optreeden. Toen werd het een brutale virago. ▫ Ik voelde veel zelfverwijt, dat ik dit conflict niet uit den weg ging. Nu krijg ik de volle maat van haat en laster. Het is een akelig, ziek, ooverspannen weezen, voor geen reede vatbaar, vol hoogmoedswaan, en zelf verheerlijking, leugenachtig, quasi-vroom, dwaas en sluuw tegelijk. ▫ Mijn lieve vrouw en ik waren er van ooverstuur. Welk een contrast met het gelukkige gezin.

Ik las ook oover Shanti Nikétan van Tagore. Ook dat is een heerlijke teegenstelling. Hoe graag had ik dat leeven daar eens gezien.

aant.

dinsdag 5 december

Druilig weer. Zoel, somber. ▫ Een zeer sombere avond, nacht en morgen.

Ik lag op den grond te schreyen, op mijn slaapkamer. Al vóór het licht werd, zag ik weer het sombere leeven tegemoet. Gister heb ik de jongens geslagen, met een stok, omdat ze zoo ruuw waren teegen hun moeder. En ik schaamde mij oover dat barbaarsche huishouden. Maar de anderen dragen dit ligter. We hebben zooveel voorrechten. En toch heb ik een gevoel alsof alleen door uiterste inspanning, zelfbeheersching en uiterlijke voorspoed, of liever geluk, toeval, of genade - een zeekere harmonie blijft bestaan. Er behoeft niet veel bij te koomen, of ik krijg te veel te dragen en voel radeloos.

Mijn gedicht vordert wel.

donderdag 7 december

Storm en reegen. ▫ De somberheid blijft. Ik zie op teegen morgen, zooals altijd. Eergister avond nog St Nicolaas gevierd. Het was nog al vroolijk en aardig.

Gister maakte ik het gedichtje ‘Nie hab' ich dieser Lust genug’. ▫ Het schijnt wel een van de mooiste. ▫ Nu komt het Kruis en de Heiland.

maandag 11 december

Zaterdag kwam ik 's middags thuis, uit Rijswijk, na Noordwijk en Katwijk te hebben bezocht. Bij Martha was het goed. Zij is merkwaardig tevreeden en opgewekt. Zij geniet haar eenzaam leeven, vooral de zee. Ik kom er graag en voel een gunstige sfeer.

Wij - Martha en ik - maakten een prachtige wandeling langs het strand, naar Katwijk. Heerlijke wolken-luchten, een frissche zee, zacht weer.

In de school van Katwijk vond ik mijn pleegkind Eddie in goede conditie. De goede paters zorgen liefderijk voor hem, en hij is vrijer, oopener en beleefder geworden.

Zaterdag nog boodschappen in den Haag gedaan. Dat zijn prettige tochten. ▫ Mijn somberheid was gering.

Gister midden op den dag kreeg ik mijn inval om een R.K. congregatie te stichten, en wel een met de eucharistie in verband. De Broodbond, of de Dagelijksche Broodbond. ▫ En dan ook de productie van waereldsch Brood

als stoffelijk symbool, van het Brood dat wij dagelijks krijgen ter communie, en het brood dat wij zullen winnen in het zweet onzes aanschijns. ▫ Dat wordt dus een bond van *R.K. broodwinners*, die hun aardsch of waereldsch brood niet willen ontvangen zonder het heemelsch Brood. Die dan hun brood zelf willen voortbrengen, onder zuiver Christelijke Katholieke omstandigheeden.

Het brood dat dagelijks wordt gewijd tot het lichaam onzes Heeren, wie heeft het voortgebracht en toebereid?

Zouden wij kunnen dulden dat het brood dat zich eenmaal tot Jezus' lichaam zal veranderen en als zoodanig door ons genuttigd zal worden - op oneerlijke, onzuivere wijze zou zijn bereid?

De Brood-bonders zullen dus zijn: landbouwers, die het voedsel voor den mensch, onder Christelijke condities voortbrengen. Brood als het voornaamste, maar ook alle andere voedsel.

Geef ons heeden ons dagelijksch Brood.

In het zweet uws aanschijns zult ge uw brood winnen.

Dit plan, als 't ware een samenvatting en bekrooning van mijn geheele sociale actie - sociaal en religieus - lijkt mij een groote zeegen. Een goed besluit van mijn laatste leevens-werk. ▫ Slaat het in, dan wordt het een prachtige beweeging. Ik zal eerst er met enkelen oover spreeken en dan een plan ontwerpen. ▫ Eerst moet de Mozaïk klaar zijn. De Broodbond moet in 1923 gesticht worden. ▫ Pater de Jonge zal mijn beste helper zijn. Maar ik zal er ook in betrekken: Jan van Gennep, pastoor Beumer, van Ginniken en Monseigneur.

donderdag 14 december

'S morgens in de hut. Helder, frisch weer. ▫ Dinsdag avond ging ik naar Dordrecht. Ik was de gast van pastoor Postma. En sprak ook lang met kapelaan van Dorp. Deeze is ook een dien ik raadpleegen wil voor de Dagelijks-brood-bond. Hij had het ‘Oopenbaar leeven’ aandachtig en bewonderend geleezen. Pater de Jonge zei dat ik elken maand Roomscher word, en dat mijn stem steeds sterker was geworden.

In Dordt ging het ook goed. De goede Trip stond aan den uitgang op mij te wachten.

Woensdag nog een paar heerlijke uuren in Den Haag. Mauritshuis gezien.

Thuis een slecht bericht. Annie ziet voorloopig van alle meede-werking af. Op raad van een Somnambule.

Carry vertelde mij dat haar kinderen ter catechisatie gingen bij een dominee die leerde dat de Evangeliën verhaaltjes waren, en het gebed nutteloos en waardeloos. Zij had ze nu teruggenoomen. In haar omgeeving of familie vindt ze enkel ongeloovigen. Diezelfde dominee leerde ook de kinderen dat ik een aansteller ben en alleen door seniele zwakte Roomsch ben geworden. ▫ Zulke berichten toonen me hoe treurig het nog staat in de waereld en hoe heerlijk mijn katholiek geloof is, en hoe dierbaar al reeds.

zaterdag 16 december

Zacht winterweer. ▫ Gister en van daag vrij. De Mozaïk is bijna gereed.

Morgen Significa en een heel volle week. Ik zie er teegen op.

Nog is de strijd om de twee kinderen aan den gang. De moeder wil ze terug hebben.

vrijdag 22 december

Stormachtig weer. Alleen te Bolsward had ik 's morgens goed weer. ▫ Ik heb vreeselijke dagen achter mij. Het is een onbeschrijfelijke strijd in mij geweest. Ik heb verlooren. De leezing in Bolsward was geen succes, omdat ik Isméa sprak en dat was ongeschikt voor 't publiek. Het was vol, en ze waren teleurgesteld.

Den volgenden dag gaf ik het zelfde in Leeuwarden voor de gymnasiasten. Dat sloeg beeter in. Maar ik was ongelukkig en droevig en onrustig in hooge mate. Het verblijf in Bolsward was wel een herhaling van dien gelukkigen morgen voor drie jaar. Maar nu kwam de onrust er in, en een ellendige somberheid.

Ik logeerde bij Beekhuis, in Leeuwarden bij het aardige gezin Oosterhof. Flinke jongens en meisjes, een vroolijke gastvrouw. Niet Katholiek maar zeer eerbiedig.

Eergister in Katwijk aangekoomen, en daar geslapen in de bisschopskamer.

Het gezelschap van pater de Jonge heeft mij toen eindelijk rust gebracht. Ik heb bij hem gebiecht, en toen de communie gehad gelijk met de eerste van Eddie. De kinderen waren zoo gelukkig en zoo lief. Nella en mijn lieve vrouw waren er ook bij. Een werkelijk mooi en stichtelijk gebeuren.

Ik sprak met pater de Jonge oover mijn plan van een R.K. congregatie

aant.

van het Dagelijksch Brood. Waarvan de leeden heeten: de Broodwinners. Alles gebaseerd op de Eucharistie. De Broodbond.

De Jonge dacht dadelijk aan Paraguay, dat volgens hem nog steeds het heimelijk ideaal is der Jezuïeten.

Heer! geef ons heeden ....

De actieve kracht der Jezuïeten zou daar een prachtige werksaamheid vinden.

zaterdag 23 december

Helder weer, stormachtig, zoel. ▫ Gister sprak ik in Alkmaar en was om één uur 's nachts thuis. ▫ Ik at bij het echtpaar Kenter, een onderwijzersgezin zonder kinderen. Er waren veel menschen als altijd. En ik sprak krachtig en goed.

Ik sliep goed en lang. Vanmorgen is de melancholie weg. De twee kinderen Gustowski zijn nu hier.

Ik schrijf het ‘Zwiegesprach im Walde’. Ik voel daarin de bizondere origineele ritmus die een vers blijvend maakt. Daar zijn schoone reegels:

‘Irdisch Glück ist bald vorbei!’ en

‘Ist so nah das Ende schon?’

Wat zou dèr Mouw dit werk gewaardeerd hebben.

‘Eule! Eule! wein' und heule’.

Er zit zoo veel stemming in. Maar 't vordert langsaam. ▫ En als dit af is, wat blijft er oover?

Kea zei terecht dat Sirius hierin wijzer spreekt dan de Kerk. Maar dat kan ik niet publiceeren. ▫ En van Isméa heb ik geen verwachting meer. Misschien is 't een bévue. En dan komt Moeder en zoon ook niet ten einde. Zou de Broodbond alleen ooverblijven?

25 december, Eerste Kerstdag

Gisteravond een treurige scene, om het oude kerkjaar mee af te sluiten. Een gevecht tusschen de twee jongens, waarbij Evert zich woedend kwaad maakte, naar zijn driftigen aard. Zij vochten heftig, en ik had moeite hen te scheiden. ▫ Ik verbood Evert toen naar de communie te gaan, na zulk een tooneel. We gingen toch alle vijf naar de Nachtmis. Truida en ik, de twee jongens en de kleine Eddie.

Ik zag Truida van de communie-bank terug koomen toen ik er heen

ging. Haar gelaat had een wondere expressie van verheerlijking en bevreediging en dankbaarheid. Het was als een lichtglans om haar lieve, bleeke gezicht. ▫ Ook mij deed de communie goed. Ik was eerst koud gebleeven, toen kwam de verteedering.

Eddie is een klein, grappig ventje, dat zeer inneemend is. Maar Everts gezelschap is slecht voor hem. Evert heeft leelijke trekken in zijn karakter. Snoepachtig, diefachtig, geneigd tot allerlei kwaad. Hugo is alleen maar wat bazig, wat schreeuwerig en zwetserig, maar hij vecht met zijn gebreeken.

donderdag 28 december

Vrij goed weer, zacht. ▫ Eergister 2e Kerstdag een dineetje, met de Janssens, Truida's zuster en zwager en hun moeder. Het liep alles vlot en men amuseerde zich.

Oude vrienden van vroeger heb ik niet meer. Die oude tijd is geheel afgeslooten. Maar ik heb mijn lieve vrouw, en Carry en sommigen van mijn geestelijke vrienden. Jan van Gennep en pater de Jonge.

Gister bracht ik de Gustowski-kinderen naar den Haag en lunchte bij Woutje de Rochemont en haar moeder. Ik was kalm en vreedig gestemd en de verhouding tusschen de zusters werd beeter. Ook Wout gedroeg zich rustiger. Het zal mij benieuwen hoe moeder en kinderen het zullen vinden.

's Middags de dierentuin, de voogel-galerij en de heerlijke bloemen. Hoe mooi was dat! Hoe zou ik het genieten als ik jong en veerkrachtig was.

vrijdag 29 december

Zacht weer. ▫ Ik schreef het ‘Zwiegespräch im Walde’ af. ▫ Ik ben er tevreeden oover. Het is mooi. Ach, kon ik zoo een tijd lang rustig blijven werken.

zaterdag 30 december

Stormachtig en zoel. ▫ Ik ben somber als altijd. Het Mozaïk is bijna af. Ik ben al met Paraguay begonnen. Dat interesseert me.

Moeyelijkheeden met Evert. Hij kan niet gehoorzamen en zit vol humor van slechte kwaliteit.

aant.

[1923]

Nieuwjaarsdag. maandag

In het afgeloopen jaar voltooide ik en verscheen bij Versluys het tweede boek van ♁. ▫ Het kreeg de goedkeuring van Monseigneur en werd reeds veel geleezen en besprooken.

Het derde boek van Schijn en Weezen verscheen. Ook verscheen een klein bundeltje met ‘De Engelbewaarder’ e.a.

Kind'ren Gods (Beati pacifici) werd noch gespeeld, noch uitgegeeven. Ik las het in den Haag.

Isméa werd voltooid en werd door mij een paar malen geleezen, doch niet uitgegeeven. Het is nu nog bij Brondgeest.

Het was een gewigtig jaar. Vooreerst door mijn doop. ▫ Dan door mijn *inleeven* in de Katholieke waereld. Ik sprak wel op zes en dertig plaatsen en kwam zoo in contact met veel geestelijken.

Zoo rein als ik hoopte ben ik niet gebleeven, maar toch ben ik dit jaar veel gevorderd.

Dan door mijn reis naar Lugano, en het tot mij neemen van *de twee kinderen* Gustowski. Ik heb er veel succes mee gehad, en ze ondergebracht in Katwijk en Bussum.

Ik voltooide ook nog het *Liebes-Mosaïk* in 't Duitsch.

Ik heb veel goedheid en steun gevonden, niet het minst van Carry. Ik was nog wel somber maar toch veel beeter dan vroeger. Elken dag meer dankbaar voor Gods zeegen die mij tot de Kerk bracht. Dat geluk is nooit verzwakt. Er is geen twijfel, geen onzeekerheid.

Ik schreef een Fransche reede, voor ‘les jeunes’ en sprak die uit te Lugano. Ik maakte kennis met Hermann Hesse, met Duhamel en met Lux.

Veel bezoeken van jonge menschen, die katholiseeren en niet verder durven.

Dit jaar 23 zal ik aan God opdragen, en trachten goed te besteeden.

1° uitgave van de Mosaïk.

2° uitgave van Isméa.

3° voltooyen van Sirius III, dat veel zal moeten omgewerkt worden.

4° uitwerken van een plan voor eene Congregatie, die van het Dagelijks Brood.

5° een collectie artikelen uit de Groene, en uit andere geschriften, voor een 7e bundel Studies.

Ik zal teegen 't volgend jaar weer een reede voorbereiden. Voor D.B.

Misschien komt Trots Verbrijzeld.

Belangrijke boeken die ik las: Nachsommer van A. Stifter, Siddharta van Hesse.
Veele vroome boeken en geschriften.

zaterdag 6 januari

Vooreergister, woensdag met de twee jongens naar Artis en Rijksmuseum. Joti opgezocht. De Mozaïek is af.

Eergister met Hugo naar den Haag. Ik wandelde met hem naar Oovervoorde en liet hem bij Trip.

Ik wandelde alleen terug, een lange wandeling met mooi zacht weer. Toen ging ik C. verrassen, wat zeer goed slaagde. Des avonds bezoek bij de pleegkinderen bij Woutje de Rochemont. Een typisch zelfzuchtige haagsche Dame. Nu de moeder van Nella haar niet meer bevalt nu wordt alle relatie afgebrooken.

Ik las de Mozaïek voor aan Betsy. Het duurt een uur.

Gister naar Amsterdam, met C. bij Griet Sasse-Middelhove geluncht. ▫ Het waren een paar mooye, gelukkige dagen. Maar van nacht weer somberheid bij 't ontwaken. De kerkgang hielp eerst op 't allerlaatst. ▫ Het is vreesselijk wat ik moet ondergaan.

Morgen weer Zondag. Ik moet dan in Deventer spreeken.

dinsdag 9 januari

In de hut. Een vrije dag, maar toch weer beklemd door het vooruitzicht morgen naar Doetinchem en oovermorgen naar Weert te moeten. En dan weer naar de abdij. In Deventer ging het goed en er waren weer veel menschen. Meer dan de 1e maal.

In den trein las ik Léon Bloy, en het boeide me. Hij is ruuw en grof, scherp teegen eiken teegenstander, zonder welwillendheid of zachtheid. ▫ En toch is hij katholiek, en lijkt mij zijn Katholicisme echter en dieper dan bij de groote meerderheid. ▫ Men bemerkt dat hij diep-consequent Roomsch is. Hij doorvoelt de dogma's. Hij laat zich niet misleiden. Hij is streng, maar juist daardoor vroom. Zijn grove en vuile termen en woorden zijn zeer hinderlijk, ook niet voornaam/ maar als een waarborg voor zijn oprechtheid. Hij ontziet niets en niemand, daarom zal hij ook stellig niet huichelen of schijnheilig zijn. Ik bemerkte dat hij het dogma van de op-

standing des vleesches veel dieper doordacht en doorvoeld had dan anderen. ▫ Zijn Journal hoort tot de weinige boeken die ik achter elkaar geheel uitlees. Zijn bewondering voor Joergensen is echt en brengt mij er toe ook deezen schrijver te gaan leezen.

Ik herlas Sirius III. Het is om mij wanhoopig te maken. Ik moet alles weer hernieuwen.

De kinderen Gustavski zijn goddank weer behouden in hun school. Ik voel toch dankbaar dat ik die zielen heb gered. Nu wil ik ook die twee jongste kinderen van Carry redden. Ze zijn niet gedoopt. Ze wilden ook in de kerk, uit eigen beweeging, klein als ze zijn.

O mijn God, help mij. Zooals nu heb ik uw hulp nog niet noodig gehad. Nu ben ik ten uiterste beklemd. ▫ Jezus - barmhartigheid!

Ik heb in Sirius geleezen. En ik heb al een plan om het te hernieuwen. Het is nu duidelijk dat ik met dat werk nog niet voort mocht gaan. De aanhef is goed - maar het verloopt spoedig in een al te bont gewoel. Ik ga van vooren af aan beginnen en het eerste kerkbezoek van Sirius wordt heel anders. ▫ Nu heeft God dan toch weer geholpen. ▫ Hoe sterk was tot nog toe de teegenzin en de weifeling om aan dat boek verder te werken. Maar nu zal het glad gaan. Mijn lieve vrouw gaf mij verstandige troost door mij te herinneren aan de gemakkelijkheid waarmee ik gewoonlijk werk. Dat is zoo.

zaterdag 13 januari

in de hut, waar 't erg in rookt zoodat ik er weer uit moet. Het weer is stil en prachtig, met ligte vorst.

Ik kwam gister om 1½ uur thuis. ▫ Ik was Woensdagmorgen naar Doetinchem gegaan. Daar ontvangen bij pastoor IJsselmuiden, waar een juffrouw Peltenburg in de pastoorskamer zat, een lieve jonge vrouw, met een handwerkje en brieven geïnstalleerd alsof ze hier thuis was. Een prettig, huisselijk tafreel, na de saaye, siniestere reis door het donkere land vol plassen en in zware reegen.

Den volgenden dag naar Weert. In den Bosch drie uur oponthoud. Ik at in het restaurant op de markt, waar ik ook met Bertus geslapen heb. Het ging mij reedelijk goed, hoewel steeds beklemd.

In Weert ontvangen door Kapelaan Poels en professor Boers. Gelogeerd booven een banketbakkers winkel. Op de leezing was het vol geestelijken. Veel franciskanen.

Bij IJsselmuiden had juffrouw Peltenburg ons verhaald van haar oorlogservaringen in Riga, heel boeyend en treffend. Haar familie was in Riga gevestigd, en maakte de inneeming door de Duitschers mee, en toen het schrikbewind van de Letten, een wreed, onbeschaafd volk. Zoodat alle beschaafden in Riga op de hand der Duitschers waren. ▫ De thuisreis, bij prachtig weer, was rustig en voorspoedig.

Thuis wachtte mij het onheilsbericht dat Eddie door zijn moeder niet teruggebracht werd naar de school in Katwijk. Het arme kaereltje is weer onder de macht van zijn moeder.

Ook vond ik een uitnoodiging om in Amsterdam in de groote zaal van 't Concertgebouw te spreeken, in Februari of daaromtrent.

Ik vond mijn Mosaïek keurig persklaar gemaakt door mijn secretaresse, en ik had er veel plezier in. Het is een interessant werk en ik ben zeer benieuwd hoe het zal worden opgenoomen.

Voorts een bericht dat Het Poortje door dilettanten zal worden opgevoerd. En een telefoon-bericht oover een opvoering van Lioba.

Eindelijk - vanmorgen, 13 Jan. - een brief van Brondgeest dat Isméa in de eerste helft van Februari wordt opgevoerd.

Nu begint het los te koomen. En nu geef ik er niet zooveel meer om, hoewel het mij toch wel opwekt.

Ik ga Maandag naar Katwijk, naar Den Haag en Delft. Het bezoek aan de abdij moet ik eenige dagen uitstellen.

woensdag 17 januari

Ligte vorst. ▫ Het gaat mij nu eindelijk weer werkelijk goed. Vrij en opgeruimd. Ik weet wel, het komt voornamelijk door het vooruitzicht op de opvoering van Isméa, en de geestdrift van Brondgeest. Maar er is ook innerlijk goeds. Ik ben geruster, ik heb gebiecht en gecommunieerd, ik heb geen zware zorg, ook geen melancholie. Ik was zeer verheugd met de uitspraak van onzen pastoor, dat mijn D.B.-plan *echt Roomsch* was. ▫ Ik voel ook werkelijk dat ‘echt Roomsch’ gevoel dat mij blijft vervullen ondanks allerlei leelijks en bedenkelijks dat ik soms nog teegen kom. Het schokt nooit mijn geloof.

Ik had actieve dagen. Ik bezocht Katwijk en mijn goeden vriend de Jonge. Dat is de vroomste van mijn vrienden, ten minste buiten de abdij. Zij waren in het Collegie zeer verontwaardigd oover het gedrag van

Nella's moeder. Het is door bedriegelijke middelen dat ze Eddie heeft ontvoerd. Ze beloofde hem te brengen en bleef eenvoudig weg, zonder eenig excuus. ▫ Nu eischt ze van mij het kind op, en vraagt om Nella's paspoort. Ze kan echter niets beginnen zonder toestemming van Burnel, de voogd.

Ik at maandag bij Hans en Marie en sprak 's avonds met Brondgeest oover Isméa. Maandag a.s. begint hij al.

Toen ik Dinsdag middag thuis kwam, waren er brieven gekoomen bij de Zusters, om Nella op te eischen. De goede menschen waren verschrikt en zenuwachtig. Ik ging hen nog des avonds gerust-stellen. ▫ Nu blijf ik voorloopig nog thuis en ga niet naar de abdij eer de zaak met Wout tot een zeekere rust en vastheid is gekoomen. Gelukkig dat ze niet lang met haar f 500. - zal toekoomen.

vrijdag 19 januari

Ligte vorst. Grijs en stil. ▫ Gisteren een succes behaald teegenoover den Kwade. Ik had de politie in Bussum gewaarschuwd en de zusters in 't pensionaat opdracht gegeeven Nella *niet* uit te leeveren. Ik beriep mij op den brief van Burnel die mij schreef dat ‘every arrangement was *no good*’ zonder zijn toestemming. Toen begreep ook de politie-inspecteur dat hij niets beslissen kon en dus moest afwachten. Nella's moeder kwam, maar moest na een uur praten weer onverrigter zake afdruipen, tot groote vreugde van Nella.

Nu heb ik daarom een of twee weeken uitstel van mijn retraite. Ik raadpleegde den pastoor en hij vond dit uitstel noodig. Het is zooals zuster Edmunda zei: ‘Quitter le bon Dieu pour servir le bon Dieu’. ▫ Nu heb ik eenige dagen vacantie, waarin ik laat opsta, correspondentie afdoe en geheel uitrust en in eevenwigt kom.

Onze medicus Daelmans is zwaar ziek aan long-ontsteeking. Hij was ons zoo tot steun als er iemand ziek was, en ik zag hem altijd graag koomen als ik soms een dag in bed lag. Hij was zoo flink, zoo hartelijk en zoo gezond en sterk. Zou hij mij nog vóórgaan?

Ik tracht weer aan 't werk te koomen. Ik schreef in maanden geen artikel.

Ik wacht nu bericht van Brondgeest wanneer de repetities beginnen.

Hugo ligt met verkoudheid te bed. En helaas! nu kan ik Daelmans niet roepen.

Gister kwam mevrouw Ringelberg bij ons, die Roomsch wil worden. ▫

aant.

Ik bracht haar bij pastoor van Schaik die pastoor is van haar parochie, een flinke, sympathieke man. Al weer een goed werk gedaan. Ik moet toch dankbaar zijn.

zondag 21 januari

Ik ben nu sints Woensdag te huis, goed weer.

Ik schrijf een stuk: Wat is geld? Ik moet nog op dreef koomen.

Gister ging ik naar Hans de Haan om haar advies te hooren omtrent de zaak Nella. Ik zal voorzichtig moeten optreeden.

Ik las een geschriftje oover psychose en revolutie. Verschrikkelijk. ▫ De Hongaarsche revolutionnairen hingen de ouders op en dwongen de kinderen om toe te zien. Om ze goed te laten kijken werden de ouders - natuurlijk volkoomen onschuldigen - laag gehangen, eeven booven den grond. En dan werden pijpen of takjes in den mond der lijken gestooken, als spot.

Ik zal mijn leezing omwerken, voor Amsterdam.

maandag 22 januari

Zacht voorjaarsweer. ▫ De onweerswolk drijft af. Iederen dag dat Nella's moeder in Holland blijft, maakt het haar moeyelijker om met de kinderen naar Nice te gaan. De menschen van haar pension zijn fijn protestant en hebben haar dus aangemoedigd, en haar woorden geloofd. Maar de aanslag op Nella is mislukt. Wat de arme kleine Eddie doet weet niemand. ▫ Wij moogen dus God danken. Er schijnt op dat werk zeegen te rusten.

Mijn Amsterdamsche reede ga ik krachtiger maken. Meer nadruk leggen op mijn verleeden. Meer zeggen van mijn jeugd, de kerkgangen, de lectuur, de slechte opvoeding. ▫ Meer omtrent mijn houding tot het R.K. Tot de Indische wijsheid, tot Spinoza, tot de theosofie, tot Boeddha. ▫ Aanduidingen, in Schijn en Weezen - een trap met gouden treeden, om tot hier te koomen. ▫ De ontvangst, kalm, waardig, zonder geestesdwang, vol liefde en vertrouwen. ▫ Pater de Groot, pater van Ginniken, P. van Gennep, dom Schutte, Monseigneur.

vrijdag 26 januari

Hugo's verjaardag. Gister heb ik mij nog driftig op hem gemaakt, een klap gegeeven hetgeen me diep ongelukkig maakte. En toch is het een lieve jongen met een ‘hart van goud’ zooals Theo Trip zeide.

aant.

Ik heb rustige gelukkige dagen doorleefd. Het was zacht voorjaarsweer, ik was den ganschen dag op Walden. Schreef mijn artikel oover Geld af.

Uit den Haag geen berichten van Brondgeest.

Met de zaak Gustowski staat het gunstig. Het is nu vrij wel zeeker dat de moeder hier in Holland ook geen rechten heeft, weegens een oovereenkomst met Frankrijk. Burnell stuurde telegram en brieven, om de ontvoering der kinderen te verbieden, in zeer krasse woorden. Als de moeder op die wijze onrust en herrie blijft maken loopt zij kans oover de grens te worden gezet als ‘ongewenschte vreemdelinge’.

Ik droomde van een pad, die hoog klom en van daar onverwachts in mijn bed sprong. Ik werd met een kreet van schrik en afschuw wakker, waardoor ook mijn vrouw wakker werd. ▫ Ook zag ik een groot ruim water, bij Rotterdam.

maandag 29 januari

Steeds zacht mooi voorjaarsweer ± 50°. ▫ Zaterdag was ik in den Haag. Het was weer een gezeegende dag waarin alles mee liep. Kea was aan 't station, trouw als altijd. Ik kon juist nog den advocaat telefoneeren en bezoeken, die mij door pater de Jonge was aangeraden. En het bleek te zijn een studie-vriend, die mij heel hartelijk ontving. Hij is Katholiek en altijd voor een goede zaak te vinden. Nu heb ik wat ik lang zocht, een sympathiek rechtsgeleerde. Zooals Jolles vroeger was, maar nu niet meer zijn kon. Ik voel dit als een vervulling van dien wensch, een groote zeegen. ▫ Hij zal de zaak onderzoeken, ze scheen hem nog al gunstig te staan. ▫ Ik begon met te zeggen dat ik zou worden aangeklaagd weegens kinderroof, of ontvoering van minderjarigen. Hij lachte daar erg om eevenals Truida deed. Het is ook wel potsierlijk.

Ik bezocht ook Ati van Gennep, pater Jan's moeder. Wij spraken oover Mijnsheerenland, en ze gaf mij een zoo mooi beeld van mij uit dien tijd, zoo veelzijdig, zoo geestig, zoo begaafd, zoo charmeerend; dat ik het geheel verbaasd aanhoorde. Ik vroeg of ze dan op weg was geweest om verliefd op me te worden. Maar haar man was erg jaloersch, zei ze. Ik bleef aldoor dien dag denken om den ouden tijd. Was ik maar wat arroganter en meer zelfvertrouwend geweest, denk ik nu soms, niet omdat ik dan Martha niet zou getrouwd hebben, neen! want een beeter vrouw had ik toen moeyelijk kunnen vinden. Maar mijn kunst, mijn actief optreeden, mijn sociaal werk dat had ik met veel meer aplomb en flinkheid kunnen doorzetten. Ik was

aant.

te gevoelig, of liever te week. Daarom moest ik nog langen tijd harder worden, totdat het weer door oud-worden te laat werd. ▫ Maar ik mor niet, ik deed mijn best en ben nog dankbaar voor veel zeegen.

Ik at bij de Hoogstratens. De twee kleine kindertjes zijn zoo aardig en zoo lief jeegens mij. Ze koomen mij altijd kleine geschenken brengen die ze voor mij bewaard hebben.

Gister na de kerk koffie gedronken bij de Janssens. Ach, wat een beklemmende benauwde sfeer. Een saaiheid, zooals ik die in Viator teeken. En dan Zondag namiddag - een Zondag zonder God, ondanks alle vroome schijn. De saaye villaatjes, de renteniers huisjes, de stille straat, met pianogetinkel en heeren die uitslapen en zich verveelen.

Ik hervatte Sirius, III.

donderdag 31 januari

Steeds zacht weer. ▫ Gister bijeenkomst van den Signifischen Kring. Van Ginniken, Mannoury, Brouwer en ik. In Blaricum bij Brouwer. ▫ Het was een mooye, geslaagde dag. Brouwer sprak van schaamte omdat hij zijn vrienden had verwaarloosd. ▫ Naar mijn idee was hij bang geweest te veel te worden opgedreeven, hij voelde ‘chauvinisme’ in Van Ginniken.

Er was nog een mathematicus, Weizenburg: uit Weenen, nu lector in Amsterdam. ▫ We speelden charaden, geestig en fijn, met groot vermaak. ▫ En de Kring houdt stand.

Van Ginniken was verheugd om de stichting van de Keizer-Karel Universiteit te Nijmegen. ▫ Er zijn 21 professoren benoemd. Ginniken in de Nederlandsche taal en literatuur.

Ik fietste terug, zeer tevreeden.

donderdag 1 februari

Zoel weer 50°. ▫ Gisteravond las ik in ‘de Tijd’ de schrikkelijke toestanden in Rusland. De goddelooze spot-processie, waarin onze lieve Vrouw en Jezus gehoond en beleedigd werden. ▫ En dan de verschrikkingen van den hongersnood. Waar kinderen hun ouders vermoorden om ze op te eeten. ▫ Den ganschen nacht, in slaap en droom, vervolgde het mij. Een prachtig landschap (Lugano) en daarin een slachterij. Een groote ossekop.

Nu nog ben ik innig ellendig. Bezorgd dat ik <met> mijn geld niet zal toe-koomen. De arme waereld, de hongerige menschen.

aant.

Bij Ooki, die een dochtertje kreeg, vond ik Valborg van Heel, die haar zesde kleinkind kwam zien. Ze was heel vriendelijk en ik was blij haar te zien.

Ik schreef aan Sirius, en had een schoon oogenblik waarin ik mij voornam van mijn reede in Maart een *groote* Reede te maken. ▫ Principieel, onbeschroomd en krachtig.

vrijdag 2 februari

Zoel weer 50°. ▫ De dagen vliegen om. Ik lees 'Le curé d'Ars'. Ook het liefdewerk der Hollandsche Zusters in het honger-gebied in Rusland, voor de kinderen. ▫ Ook oover het missie-werk in Oeganda, bij de kinderlijke neegers.

zaterdag 3 februari

Mooi, zonnig voorjaarsweer. Ik ben uiterst droevig. Gister las ik in 'le bienheureux curé d'Ars'. Hoe ver sta ik van zoo een leeven. Hoe zwak en nietig zijn mijn poogingen tot verloochening en versterving. Hoe weinig doe ik voor Jezus. Waar is de blijmoedigheid? De volharding? ▫ Ik zou maar willen ontheeven worden van een taak waar ik niet voor bereekend ben. ▫ Gott der Liebe, gib Geduld!

Ik sliep goed en lang. Maar in den dag is geen voldoening, ik ben te onweetend, te zwak, te vol booze gedachten en begeerten.

Van 'de Nieuwe eeuw' hoor ik niets. Pieter v.d.M. de W. antwoordt ook niet.

Uit den Haag hoor ik ook niets. Noch van mijn advocaat, Ledeboer, noch van Brontgeest. Het smartenkind Isméa blijft mij tergen.

5 februari

Frisch, stil weer. ▫ Ik kreeg de eerste proeven van de Mosaïk.

Ik ben nog niets beeter. Alleen zeer deemoedig.

Ik schrijf een klein artikel oover de beteekenis der Ned. letterkunde.

Gister een theevisite gemaakt bij een rijke kleeren-handelaar, Vinke, die mij twee plaatsen heeft gekocht in de kerk. Hij praatte druk en ik luisterde geduldig en hoffelijk.

De jongens gingen naar de comedie.

aant.

woensdag 7 februari

Een weinig vorst, stil, bedekt. ▫ Gister bezoek bij Monseigneur. Hij was vriendelijk als altijd. Omhelsde mij. Maar ik was niet voldaan. Het was alsof ik meer had moeten zeggen en vragen.

Madame Kusters en het gebrekkige kind Olga zijn vertrokken. Nu zal ik mijn vrouw niet meer zien in haar liefdevol onderricht van het arme kind. Ze heeft groote verdienste door die geduldige zorg. Olga schreide. Wat zal haar lot zijn?

vrijdag 9 februari

Lenteweer, veel voogels. ▫ Ik ben nog werksaam aan de Mosaïk, voltooide mijn stukje oover de Ned. literatuur.

Het gaat mij vrij goed. Ik ben werksaam en rustig. Maar ik tob weer oover geld, en oover reizen. Ik heb nog maar f 7000. - reserve, en daar moeten f 2000. - af aan herstel en verven van 't huis. En ik mis allerlei inkomsten. De Amsterdammer, leezingen, en de subsidies koomen eerst in 't najaar. Het zal zuinig moeten toegaan.

zaterdag 10 februari

Mooi voorjaarsweer. De viooltjes bloeyen, de lijsters zingen. ▫ Ik las in het boek van Von Keppler oover Egypte. Daardoor weer diep in de Egyptische waereld. Welk een wondertijd! Die eeuwige lente, die water-rijkdom zonder reegen. De reinheid, dat vervuld zijn van 't leeven hiernamaals. En die pracht, al dat artistieke wonderwerk. ▫ Had ik het land maar eens bezocht. Nu is 't te laat.

Ik moet nu eerst de voordracht in Amsterdam voorbereiden. En dan ga ik weer gedichtjes maken, nu Hollandsch. Dat is toch mijn liefste verkwikkendste werk.

maandag 12 februari

Neevelig, zacht weer. ▫ Gister nog een betrekkelijk vroolijke dag. Nella was bij ons en wij waren verbaasd oover haar kennis van theologie. Ze weet er veel meer van dan Truida en ik.

Vandaag ben ik weer diep somber. Weifelend en angstig. De Zondag middag bij Janssen's vind ik altijd luguuber. Saai en kleinsteeds.

Ik leef nog steeds in Egypte. Daar is voor 't eerst de Godheid aan de menschen kenbaar geworden. De kooning was er God, de menschen waren slaven des konings, die ze absoluut gehoorzaamden. Zoo ontstond een prachtig geheel, met heerlijke kunst. ▫ Nu, door Christus, is het Godsbegrip in ieder mensch leevend geworden. Nu ontbreekt nog de groote organisatie, waarbij alles harmonisch samenwerkt tot Gods verheerlijking. Dit is de taak der Kerk.

dinsdag 13 februari

Ligte vorst. Helder weer. ▫ Nu er weer wat beeter berichten voor mij kwamen schaam ik mij oover mijn klein-moedigheid.

Isméa zal nu de eerste week van April gespeeld worden. Als de opvoering slaagt, dan begin ik dadelijk aan Trots Verbrijzeld.

Misschien is het moogelijk andere stukken te wijzigen of om te werken, zoodat ze met mijn teegenwoordig gevoel niet strijden.

1º B.v. *Minnestral*, waarin de dominé in 't eerste bedrijf kan verdwijnen en Dante en Beatrice meer plaats maken voor Katholieke figuren.
2º Dan *Kenterend Getij*, waar *de Zendeling* kan gewijzigd worden - en de *Stamhouder* gezuiverd van anti-katholieke strekkingen.
3º *De Idealisten* zijn onveranderd speelbaar.
4º *De Bokkerijders* nagenoeg.
5º *de Heks van Haarlem* onveranderd.
6º *Lioba* ook, maar bekort.
7º *Kindren Gods*.
8º *Torribio*.
9º *IJsbrand*.
10º *Paleis van Circe* (?)
11º *Sonnet*.
12º *Het Poortje* (katholieke strekking).
13º *Student thuis*.
14º *Isméa*.
15º *de Broederveete* (muziekale omwerking).

Gister kreeg ik van Brondgeest de stellige toezegging dat Isméa gespeeld wordt, en de première gaat in de eerste week van April.

Ik bezocht Joti die Beethoven voor mij speelde.

Ik zie op teegen de reis, morgen.

Ik las een stukje oover mij van Basalgette. Het ontroerde mij zeer, door de fijne, liefderijke wijze waarop hij mij ziet, zonder mij daarom te sparen.

Ik moest er van schreyen, wat mij goed deed.

donderdag 15 februari

Vriezend weer, betrokken. ▫ Morgen vertrek ik, via den Haag, dus den 17e ben ik in de abdij en Zondag is de verjaardag van mijn doop. 21 Febr. is Paul's sterfdag.

vrijdag 16 februari

Aanstonds ga ik op reis. Ik kreeg de Liebes-Mosaïk in compleete afdruk. Ik ben diep dankbaar voor deeze Genade. Maar mijn hart is beklemd. Ik zal blij zijn als ik terug ben.

zaterdag 17 februari

Sneeuw en vrieswind, weegen haast onbegaanbaar. ▫ Van nacht had ik een akelige nacht, zooals ik dat gewend ben als ik naar 't Klooster ga.

Maar nu ben ik gelukkig. Alles is mij dierbaar, de weegen er heen, het sterke, veilige gebouw, de vriendelijke bewooners, die mij altijd eeven hartelijk ontvangen, mijn eigen rustige cel waar ik alleen uitschreide toen ik gedoopt was. En dan de stilte in huis, de rust en de orde, die vrijheid geeft, alles even weldadig. ▫ Ik behoef mij hier nooit te verveelen, want de dag is geheel ingedeeld. En ik behoef niemand te amuseeren, niemand bemoeit zich met me, tenzij ik het verlang. ▫ De voornaamste oorzaak van mijn geluk is het blijde waas, dat oover dit huis en omgeeving ligt, door herinnering aan de doop-plechtigheid. Die extatische vreugden, die ik al kreeg bij 't eerste bezoek, die verheugen mij nu.

Pater Jan vroeg of ik geen ‘oblaat’ wilde worden, en daarmee toetreeden tot het gezin. Wel, ik zou dat graag willen, maar ik houd mij voor te onweetend.

zondag 18 februari

Jaardag van mijn doop. Het is koud buiten en het vriest. De raampjes van mijn cel zijn bevrooren. Maar in mijn hart is het warm en goed, en

vol dankbaarheid jeegens den Bestuurder van mijn lot. ▫ Nu verheugen zich de heiligen, en mijn engelbewaarder, die in mij bleef gelooven ondanks mijn zwakheeden.

De nacht van 16 op 17 was weer verschrikkelijk zooals ik dat vast weet en gewend ben. Maar nu werkte die ellende ook prikkelend en tot reiniging. Zoodat ik bereikte een innerlijke kracht die ik nog niet bezeeten had en op die ellendige nacht een rustige morgen volgde. Dat werd nog beeter toen ik in het groote retraitehuis kwam bij de beminnelijke Eerw. Moeder Jaeger. Het Cénacle. Ook hier werd Fransch gesprooken. Maar de sfeer was er wonderbaar zuiver, en het gesprek deed mij veel goed. Haar bedoeling was dat ik mee zou werken aan de bescherming van jonge menschen die in het zoo verdorven leeven van thans koomen. Daarvoor zijn retraites uitsteekend. Als een meisje dat eenmaal heeft meegemaakt dan komt ze een volgend maal weer, en kan gered worden. Maar zonder dat zijn ze onherroepelijk verlooren. Zelfs kinderen van 8 en 9 jaar worden bedorven. ▫ Nu wenschte de goede Moeder van Nôtre Dame du Cénacle, dat ik zou schrijven en spreeken voor die zaak. ▫ Ik was vereerd, en twijfelde aan mijn vermoogen om daarin te helpen. Maar nu ik er later oover denk, nu komt het mij juist geschikt voor mij voor. Niemand weet beeter dan ik hoe een rein hart met sterke neiging tot kuischheid toch schijnbaar geheel bezoedeld kan worden. ▫ Ik werd dus rustig en opgewekt in het groote Cénacle huis, het was als een oase van reinheid in een woestijn van verdorvenheid. ▫ En ziet! deeze nacht was heerlijk en verkwikkend. Ik had een eenvoudig maal gehad, maar keurig opgediend, in 't Cénacle huis, en twee glazen wijn gedronken. Maar het schaadde mij niet. ▫ Ik sliep van 's avonds 9 uur tot den volgenden morgen 6 uur, waarop ik gewekt werd en terstond opstond.

Ik had een merkwaardige droom, die ik zeer goed meen te verstaan. Ik droomde dat ik de communie kreeg, en de hostie ontving, maar het scheelde weinig of ze was mij ontvallen, en ook het witte kleedje dreigde te vallen. Maar de hostie kwam zelf op mijn tong, zonder de priester. En toen sliep ik heerlijk in. ▫ En ziet, vanmorgen kreeg ik de communie in de kapel en het witte kleedje viel twee malen van mijn handen, en de priester lette er niet op en gaf mij de hostie, maar zoo, dat het mij was of de hostie, eevenals van nacht, zelf op mijn tong kwam. ▫ Ik versta deeze droom en gebeurtenis geheel. En ik ben zeer dankbaar. Want het is een teeken van vergeeving en liefde. ▫ Ik lag weer lang op de trappen van het hoog-altaar en voelde Jezus in het tapijt teegen mijn wang.

aant.

In de Hoogmis was het zeer koud. En ik had mijn jas vergeeten. Maar ik wilde het uithouden, en dat gelukte. ▫ Nu schijnt de zon warm in mijn cel, en het is nu hier goed uit te houden. ▫ Pater Schutte komt mij gereegeld bezoeken. Nu brengt hij mij Franciscus de Sales. ▫ Aan het middagmaal werd geleezen uit Bossuet oover de Demonen. Zeer interessant. Wandeling op 't terrein met Jan van Gennep en zijn catechumeen van den Eelaert. Er ligt sneeuw en er waait een guure wind.

maandag 19 februari

Sneeuw, betrokken lucht, dooi. ▫ Heeden kerk-wijdingsfeest. ▫ Ik heb den abt gevraagd voor mij een mis te laten leezen, met de intentie van dankbaarheid voor mijn bekeering. Hij stelde voor dat dan zelf te doen in zijn eigen kapel. ▫ Dat is heedenmorgen om 6.30 gebeurd, met groote stichting. Ik paste nu wel op dat het doekje niet viel.

Ik wilde dat het iederen morgen kon gebeuren. Ik gewen aan het stille, eenzame bestaan zonder kleine prikkels. Geen post, geen krant, geen gesprek, geen wandeling. ▫ Alleen lekkere koffie en goed brood. Dat helpt wel. En daarbij Sint Franciscus de Sales. Mijn geest is rustig en dankbaar. Wel denk ik nog veel aan huis, aan mijn lieve vrouw en aan Kéa. ▫ Maar als 't niet was om die zoozeer beminden, dan droeg ik dit leeven wel. Het doet ontzachlijk weldadig aan. En aan de kou ben ik al goed gewend.

François de Sales schrijft: ‘Si vous me croyez, vous direz vostre Pater/ vostre Ave Maria et vostre Credo en latin.’

‘Les anciens Nazariens s'abstenoyent non seulement de tout ce qui pouvait enivrer, mais aussi des raisins et du verjus.’

(Introduction à la vie dévote p. 72)

‘Un seul Pater dit avec sentiment vaut mieux que plusieurs récités vistement et couramment.’

Ik was van 6-7 en van 9-11 in de kerk. Ik woonde drie missen bij, en de vespers en de prime. ▫ Bij de laatste sprak ik niet mee, zooals 't behoort, maar ik liet mijn gedachten vrij.

‘Mijn ziel vloog uit als een bevrijde duive
en kwam met zeegenrijke konde weer.’

Ik wandelde in 't dorp, door dikke sneeuw en slik. Ik speurde niets naargeestigs of luguubers. De sneeuw was zoo heerlijk blank, en de lucht zoel.

aant.

dinsdag 20 februari

Stil, donker weer, dooijende sneeuw. ▫ Gister avond om 9 uur ingeslapen, om vijf uur gewekt door de voetstappen der broeders op de cementen vloeren. Om 6 uur op. Ik voel mij zeer uitgerust en verkwikt. De slaap was heerlijk, vol aardige droomen.

Van morgen vervuld met fijne liefde-gevoelens. Heel mooi en innig. Ik heb er geen woorden voor. Ik kan alleen zeggen: ik voel als een pas verliefde.

vrijdag 23 februari

Z.W. wind, dooi, een weinig zonneschijn. Er ligt nog wat natte sneeuw. ▫ Ook de nacht van 20-21 was goed. Ik nam dankbaar afscheid. Er was door mij gezinspeeld op 't oblaatschap, toen ik vroeg of ik niet in een benedictijner kleed begraven kon worden. ▫ Dom Schutte begon er toen oover en pater Jan. ▫ De abt zei ‘Je ne dis pas non.’ ▫ Ik ging naar de kamer van den abt en kreeg ten afscheid zijn zeegen.

Een prettige middag in Utrecht, in het groote en fraaye Centraalmuseum, met Kéa. Om 5 uur ging ieder zijn weg naar huis.

Thuis wachtte mij het hatelijke stuk van Borel, mij toegezonden door Jolles. De boosaardigheid bedrukte mij zeer. Hij liegt niet geheel, en toch liegt hij. Want hij schrijft mij motieven toe die ik nooit had, terwijl hij zich toch aan de feiten schijnt te houden. Ook laat ik mij nooit voorstaan op mijn opoffering. Ik weet wel dat ik niet bizonder geleeden heb voor mijn beginsel of mijn geloof. Ik kwam er altijd vrij goed af. Was dat onbewuste zelfzucht? of voorzichtigheid? Maar ik heb toch zeer hachelijke dingen durven wagen om wat digter te naderen tot een ideaal, meer dan ik anderen om mij heen zag doen. Ik heb een débacle getrotseerd, en toen ze onvermijdelijk was, heb ik mij niet onttrokken maar de gevolgen op mij genoomen. Dat ik er vrij goed af kwam was meer geluk dan wijsheid. Ik zie volstrekt niet wat ik beeter had kunnen doen, en niemand heeft het mij ooit kunnen zeggen. ▫ Nu voel ik mij droef en oud, en heb geen initiatief meer. Ik voel mij onwaardig en ondankbaar. Ik kan zoo weinig meer doen. En toch heb ik nog een taak voor me. ▫ Ik wil <het> toch zoo lang ik kan op Walden uithouden. Ook al raakt mijn geld op. Ik wil rustig kunnen werken. Al teer ik ieder jaar in. Tot mijn dood zal ik 't wel uit-

aant.

houden. ▫ Ze zullen me nu wel de subsidie onthouden dank zij de recommandatie van Borel.

De paters vonden het begin van mijn reede goed, beeter dan de voorige. ▫ Ikzelf voelde me niet waardig om Oblaat te worden. ▫ Ik sprak nog met een gast, pater Kaane S.J.

Gistermorgen naar de kerk in Bussum. 's Middags correspondentie.

Ik droomde weer zeer lang van N. van Suchtelen. Hij verzocht toegang, maar ik weigerde.

Als ik 's morgens aan 't ontbijt kom, dan denk ik aan den Egyptischen Pharao, wiens graftombe nu juist is geoopend Toet-enkwa-men. Ik denk aan de pracht, daar zoo lang verborgen. ▫ Onderwijl, diep in gedachten, vergeet ik te bidden, dus wel koning Toet herdenken maar Jezus vergeeten!

zaterdag 24 februari

Zacht, voorjaarsweer. ▫ De giftige brief van Borel werkt nog na. Ik vraag mij af wat ik hem kwaad gedaan heb, waarom hij mij zoo tracht te benadeelen en te schaden. Welke voldoening kan hij er in vinden mij zoo leelijk voor te stellen. ▫ En nu treft het alles veel scherper, omdat ik toch al alle moeite heb om het geloof in mijzelven te behouden. Hij is als die spiegel in het sprookje van Andersen, die alles leelijk weerkaatst. En daar moet ik dag en nacht op kijken, op een afschuuwelijke karikatuur van mezelven.

Ik heb ook geen initiatief. En ik weet zoo weinig. Al die roomsche schrijvers zijn zoo geleerd en ik steek er zoo bij af. Soms wil ik roepen met Elias: ‘Es ist genug, so nimm du O Herr meine Seele! ich bin nicht besser als meine Vater.’

maandag 26 februari

Zacht weer. De lijsters fluiten. ▫ Ik voel de lente niet. Nog niet.

Het was gister een zeer geslaagde Significa-dag. Mannoury en van Ginniken waren aan het noenmaal. Toen raakte van Ginniken op dreef, en sprak met groote wijding, en toch zeer eenvoudig. Ik zat naar hem te luisteren terwijl de tranen oover mijn wangen liepen. Allen waren aandachtig, ook de beide jongens. Evert bracht hem de plaats in 't evangelie

aan waaroover hij sprak (Johannes VI). Ook de niet-katholieken waren gesticht, de juffrouw en Mannoury.

Van Ginniken vertelde hoe men door teruggaande naspooringen steeds vroeger was terecht gekoomen, en hoe eindelijk de bron van Johannes was bereikt, die sprak na de andere apostels, om aan te vullen wat nog niet duidelijk was of verkeerd begreepen. ▫ Toen sprak hij nog oover het Paaschlam, dat door Jezus werd bevrijd. ▫ Er was iets gewijds in dit noenmaal. Truida zag ik weer als met een lichtglans, het fijne, bleeke gelaat, en de wit-grijze haren.

'S middags wachtten wij Brouwer, en ik dacht/ als hij niet komt, dan vervalt alles. Ik telefoneerde hem, en om half vier kwam hij werkelijk. Toen konden wij nog besluiten neemen, en onze band werd inniger. ▫ Brouwer was moe en zag er bleek en mager uit. Hij windt zich op oover academie-zaken. ▫ Maar de verstandhouding was uitsteekend.

Ook Nella was er bij en verbaasde ons weer door haar kennis van theologische zaken.

Het reegent en ik ben weer uiterst somber. Jolles en Schmidt doen hun best de subsidie voor mij te behouden. Als ik er aan denk dat ik misschien zal moeten verhuizen, dan begeeft mij alle energie. Ik kan het niet meer. Ik weet volstrekt niet waarheen. Het dreigt me als een akelig spook.

dinsdag 27 februari

Voorjaarsweer, winderig. ▫ Ik weet niet wat te zeggen. Het is alles hetzelfde, en eeven droef. Ik lees Von Kepler.

vrijdag 2 maart

Winderig, zonnig weer. Het groen begint uit te loopen (ribes).

Ik ging eergister naar Delft, en at bij Hans en Marietje, die jarig was. Ik vond het een plezierige avond, hoewel de somberheid nooit geheel weg was. Een mooye nachtwandeling langs de Vliet, bij maneschijn.

Gister was ik bij Marie van Zeggelen, die midden in haar werk was, een roman die ze zelf illustreert. Daarvoor laat ze gekleede en geschminkte modellen poseeren. Een amusante juffrouw (Wessels) was in kostuum en schmink (1835).

Ik was ook bij Valérie die maar steeds in bed ligt.

zaterdag 3 maart

Zacht weer. ▫ Buiten lente. In huis meiden-gedoe. Een pastoors-meid die min of meer Xantippisch blijkt te zijn. Scènes met Uwe.

Truida en ik zien gelukkig de komische zijde van 't geval en lachen veel.

Gister de Mosaik nog eens oovergeleezen. Zelden gaf ik iets uit waaroover ik zoo vreemd voelde. ▫ Ikzelf heb er de grootste voldoening van. Ik kan het niet genoeg leezen en herleezen. ▫ Maar ik weet volstrekt niet wat het publiek er aan hebben zal. Het is frisch en eenvoudig. Niet gezocht of getourmenteerd. Maar zal een Duitscher het alleen curieus vinden dat een Hollander zijn taal schrijft? Of zal hij het opneemen in de Duitsche taalschat? ▫ Ik moet mij weer - als altijd - voorbereiden op teleurstelling, dat wil zeggen dat men er niet aan heeft wat ik er aan heb.

5 maart

Koud, grijs weer. ▫ Het zijn rustige dagen thuis, maar ik doe heel weinig. Vrijdag was ik in Amsterdam, bij Versluys en den kapper. Ik werk - heel langsaam - aan mijn voordracht op 23 Maart. Misschien op 14 Mrt. in Rotterdam.

Ik lees Von Kepler's reis in Palestina.

Ik voel mij, ondanks deeze betrekkelijke rust, toch lang niet gelukkig. Ik tob veel oover veele dingen. Ook oover geld, vooral omdat ik het niet beheeren kan.

De bolsjewiki hebben een hooge geestelijke/ den bisschop van Ufa de neus en ooren afgesneeden en toen de huid van zijn gelaat afgetrokken. In dien vreesselijken toestand hebben ze hem de stad rond-gevoerd in zijn geestelijk gewaad. ▫ In geen revolutie hebben de booswichten wreeder gehandeld dan in deeze bolsjewiki-terreur. ▫ De moord op de Tsarenfamilie - ▫ de Spot-optocht en satanische spot-mis.

Ik droomde van een zoel nachtlandschap, met een groot, donker, dreigend onweer. ▫ Maar het was niet schrikwekkend. Ik was er met Carry, maar ik verwonderde me dat ik in 't geheel niet bevreesd was. ▫ Ik hoorde ook een stem die zei: ‘beklaag u niet!’

woensdag 7 maart

Goed voorjaarsweer. Veel voogels.

Gister onze gedenkdag, ik had weer roode en witte anjers. Ik ben toch

zoo gelukkig met haar en ze is steeds zachter, fijner en teerder. Het geloof heeft haar als herbooren, en ze weet het zelf niet.

De moeder van Nella is in Parijs, met Eddie, en ze telegrafeert ‘Malade et sans argent envoyez cent florins’. ▫ Dit richt ze aan oom Hudig en deeze zendt haar de f 100. -. ▫ Welzeeker! zoo gaat het best, van tijd tot tijd een telegrammetje ‘Malade et sans argent’ en dan zal de familie wel opdokken.

donderdag 8 maart

Neevel, kil. ▫ Berichten oover de moogelijke opvoering van ‘Kindren Gods’/ ik las het nog eens oover.

Van morgen was ik in de kerk, en wachtte bij de communie-bank. Maar leezende in mijn kerkboek las ik oover de Communie en de vereischten voor zuiverheid om er toe te naderen. Dat drong zoo in mij door, dat ik weer terug ging om bij pastoor Beumer te biechten. Maar hij kwam niet. Toen hoorde ik, of liever voelde ik een stem die mij toezegde: ‘Ga! Het is goed zoo!’ en toen was ik zeer verligt, en ik ging. Weetend wiens stem het was.

vrijdag 9 maart

Kil, grijs weer, als in een grooten kelder. ▫ Huis-dagen, waardoor ik mij rustig voel en vrij van bekooringen. Maar mijn werk vordert erg langsaam. Ik deed bezoeken in de buurt, bij Moltzer, bij Ooki, bij Biegel. Dat behoeft nu vooreerst niet meer.

maandag 12 maart

Koud, stil, grijs. ▫ Gister nog al bezoek. Annie en haar man, Warendorf die oover de opvoering van de Kindren Gods kwam spreeken.

Des avonds een missie-avond van pater Pedro Kok, uit de bosschen van Z.O. Columbia. Maanden reizen van de naast-bijzijnde beschaafde stad. Een beminnelijk, geduldig man, met kleine grapjes. Wonderbaar is de geestkracht van zoo een man, en de geloofsoovertuiging.

Evert was met me. Ik ging door den stillen frisschen nacht naar huis. Heldere sterren, en een gevoel van heerlijke verkwikking door de koele

nachtlucht en de stilte. Ik voelde mij werkelijk gelukkig. Ik werk aan mijn leezing, het gaat wel goed.

dinsdag 13 maart

Steeds grijs en koud maar stil weer. ▫ Van nacht kwam de somberheid weer terug. Ook omdat ik f 2500. - moest betalen voor 't onderhoud van het groote huis.

Ik droomde van een eegel, die wegsprong. Ik las mijn reede voor aan Truida. Hij is wel beeter dan de voorige. Maar ik ben besluiteloos of ik de oude of de nieuwe zal geeven.

woensdag 14 maart

Stil koud weer. 's Middags opklarend. ▫ Gister besloot ik de nieuwe leezing te geven. Dat is meer naar mijn zuiver verlangen.

Ik was bij mevrouw Biegel-Povel, in het gelukkige roomsche gezin. Een echt lieve vrouw. Ze klaagde oover den scheidsmuur tussen roomsch en niet-roomsch. En toch voelde ze de noodzaak, met het oog op de gevaren van gemengde huwelijken.

vrijdag 16 maart

't Zelfde weer. Koud, 's middags opklarend. ▫ Ik ben weer booven verdienste gezeegend. Ik zag erg op teegen de leezing. Toen werd mij gezegd dat H. Maria mij zoozeer geholpen had met de moeyelijkheeden van den laatsten tijd. Ik bad tot haar en ik heb mijn taak er goed afgebracht. Het was een zeer groote stampvolle zaal, en ik werd zeer lief toegesprooken door pater van den Tempel. Ik sprak vlot en krachtig, 1½ uur achtereen. Ik sliep in Rijswijk, en deed weer wat shopping met Carry. Genoegelijk.

Thuis geen bizondere zorg, inteegendeel. De leezing van Isméa is op 20 Maart, de première op 10 April gesteld.

In de Tijd een goed verslagje, dat mij genoegen deed.

Nu voel ik zeer rustig. De zon breekt door.

Ik las oover de Seri-Indianen, de allerlaagste cultuur menschen, die leeven

aant.

van visch en rauw vleesch. Ze hebben een hoornhuid op hun onderbeenen om de doornen te kunnen trotseeren. Eén man kan een wild paard achterhalen, beklimmen en den nek breeken. Dat is een gewoone kunst voor hen. ▫ Hier is dus de uiterste spierkracht en vlugheid vicarieerend met zwak vernuft. Deeze menschen zijn bijna als dieren, maar veel sterker en vlugger dan 't vlugste dier. ▫ De mensch is dus altijd bevoorrecht geweest, ook toen hij nog maar een wild mensch was, een dier. De beschrijving - in de Aarde en haar Volken - scheen mij niet zeer betrouwbaar.

zaterdag 17 maart

Helder, zonnig, met nog kouden wind. ▫ Gister brieven geschreeven. Het voelt nu zoo rustig. Nog maar één leezing, die ik niet vrees. Van avond Stille omgang. Maandag naar Monseigneur. Dinsdag de eerste leezing van Isméa. Vrijdag toespraak in 't Concertgebouw.

Ik voel mij nu erg vrij - Ik kan schrijven wat ik wil. Ik zal nu maar afwachten wat zich 't sterkst bij mij voordoet. S & S? of Trots Verbrijzeld?

Uppie zond mij weer een boek, ‘the Goose Step’.

zondag 18 maart

Zonnig, mooi weer. Iets warmer. ▫ Van nacht de Stille omgang mee gemaakt. Het was volmaakt als 't voorig jaar. Dezelfde stemming, dezelfde na-vreugde van de schoone dageraad oover het IJ en het drukke koffie huis.

Nu ben ik tevreeden. Ik heb in jaren niet zoo tevreeden gevoeld. Ik heb mijn leevenswerk zoo ver voltooid, dat ik zonder spijt al zou kunnen afscheid neemen. Ik heb veel voorrechten gehad. Meer dan ik verdiende. Komt er nog iets, dan zou ik graag verder werken en nog wat goed doen. Maar ook zonder dit zou ik dankbaar en tevreeden zijn.

Hugo was mee op den Stillen omgang, het was wel aan hem besteed.

woensdag 21 maart

Lente, en lente-weer. ▫ Het gaat mij bizonder goed. Er zijn echter uit-

aant.

wendige feiten die meehelpen. Vooreerst de leezing en goede vooruitzichten van Isméa. Ten tweede de groote toeloop naar de leezing in 't Concertgebouw, waarvan de zaal reeds is uitverkocht.

Ten derde het verschijnen van de Liebes-Mosaik. Ik moest gisteravond den heelen avond in dat boekje leezen, ik heb er nooit genoeg van. Het ziet er ook goed uit, rood op geel en fraaye letter.

Bovendien is het lente-weer, waardoor ik weer gemakkelijker op kan staan.

Thuis groote drukte, door een nieuwe Duitsche meid. Bericht van Wout dat ze in Nice zit. Nu is haar geld natuurlijk weer op. Een wanhoopige toestand, door haar dwaasheid.

Gister in Amsterdam met Brondgeest gepraat. Hij biedt mij zeer gunstige condities. Ik vroeg niet. Hij bood aan.

Ook met Reyding gepraat.

Maandag 19 Maart bezocht ik Monseigneur. Hij was bizonder hartelijk. Voor het plan van retraites voor minderjarigen voelde hij veel sympathie, en hij zal er de bisschoppen oover spreeken.

donderdag 22 maart

Prachtig voorjaarsweer. Ik voel mij ook innerlijk zeer gezeegend en gelukkig. Nu koomen allerlei goede vooruitzichten. Zoo zal er nu dan toch een opvoering van de Broeders worden voorbereid. Door de Amsterdamsche studenten.

zaterdag 24 maart

Zacht vochtig geurig voorjaarsweer. Viooltjes en kroosjes bloeyen rijk. Het ooft belooft veel. ▫ Gister een drukke dag in Amsterdam. Ik voelde gelukkig, door het lente-weer. Eerst repeteerden wij Isméa. Het ging vrij goed, maar er zijn toch erg zwakke krachten bij. Om half drie ging ik naar 't huis van Griet Sasse-Middelhoven mijn geweezen patiënte, de gulle, joviale, hartelijke Griet.

Bij de Jong at ik, en daar begon ik te zakken, en het Amsterdamsche gif begon weer te werken.

De voordracht ging goed, hoewel het mij wel eens vlotter afging. ▫ Het

aant.

was een imposant gezicht, die 2500 menschen in de groote concert-zaal. Ik voelde mij zeer onwaardig. Ik werd aan veelen voorgesteld, ook aan den Deeken. Maar ik voelde niet zoo vrij en gelukkig als Donderdag.

En thuis lag dan ook de zweep voor me gereed. Het bericht dat de Broeders *niet* gespeeld zullen worden. Luns verzet er zich teegen, als katholiek. Dat deed mij pijn. Als hij gelijk heeft, en de fout niet door coupures te herstellen is, dan is die arbeid aan dat gewigtige stuk te vergeefs geweest. En het mooye wat er van gemaakt kon worden, zal ik nooit zien.

woensdag 28 maart

Wonderbaar lente-weer. Stil en warm. 'S nachts reegen. ▫ Ik ben diep onder den indruk van het mooye weer. Het is onbeschrijfelijk. Leeuweriken en lijsters in oovervloed. Ik ga bijna elken dag naar de repetities van Isméa. Ik geloof wel dat het goed kan worden.

Vandaag bezoek van Frank Luns. Een kolossale dikkert, maar met sympathieke expressie.

De Liebes-Mosaik is nu verscheenen. Ik zei ervan dat het de essens van de waereld-oorlog al bevatte.

We spraken - Luns en ik - oover de broederveete, en het katholicisme. Hij nam Eponina van mij mee, en we maakten het lijstje op van 15 stukken.

Nu zit ik in de hut, en voel rustig. De duiven koeren; de bijen vliegen druk op de kroosjes bloemen.

vrijdag 30 maart

Nog steeds mooi lente-weer. Ik keek de bijen na, en haalde honig uit de korven.

Gister was ik in Amsterdam, en was een uur in 't rijksmuseum. Dat was een kwaad uur. Van morgen woonde ik om 8 uur de dienst bij in de Vitus kerk.

Vanmorgen was ik somber en weemoedig. En toch maakte ik gisteren een lente-vers.

Evert heeft koorts en Hugo loopt ontstemd rond. Hij was eergisteren eigenmachtig naar de bioscoop gegaan. Ik was zeer boos op hem. De jongen heeft te kampen met genotzucht en eigendunk. ▫ Ik vroeg hem mij te helpen, bij de bijen. Maar daar heeft hij geen slag van. Hij loopt dadelijk weer weg.

zaterdag 31 maart

Goed stil koel weer. ▫ Ik ben weer ellendig. Brontgeest wil geld hebben, of garantie tot f 750. -

Wat moet ik doen? Ik kan niets dragen. Geen verantwoordelijkheid. Als ik geld geef, ben ik het ook kwijt. Zou ik Versluys vragen? ▫ Ik ben hoopeloos droef. Martha is hier. En Hans komt van avond.

Mijn God! mijn God - waarom verlaat ge mij?

Morgen zal Hij verrijzen, morgen!

woensdag 4 april

Koude N. wind. Helder. ▫ De Paaschdagen, en mijn verjaardag, zijn genoegelijk voorbijgegaan. Het huis vol. Nella, Martha, Marietje Hans. ▫ Mijn somberheid was veel verbeeterd. De geldkwestie was bijna opgelost. Ik kon het ter leen krijgen. Maar gister was ik voor de repetitie in Amsterdam, en toen vond ik de artiesten bij 't lokaal, maar zonder Brondgeest. Toen moest ik van hen heel wat hooren, oover zijn slecht beheer, zijn onbetrouwbaarheid en zoo voort. Toen begreep ik dat ik de hoop om het stuk gespeeld te zien, moest opgeeven. ▫ Brondgeest kwam niet, en de artiesten beloofden mij te waarschuwen als de zaak doorging. ▫ En het was merkwaardig hoe verligt ik voelde toen ik dat besluit nam, om een dergelijke slechte zaak niet te steunen. Ik kwam vroolijk thuis. Nu blijf ik vandaag in de hut. Brieven beantwoorden.

De Duitsche verzen worden veel besprooken, en niet ongunstig. Maar de beoordeelaars (?) zijn bang zich te compromitteeren.

donderdag 5 april

Koel, zonnig droog. ▫ De vroolijkheid van gister is nu een harde, koude somberheid geworden. Ik zie geen welslagen meer. Ik verwacht ook niet. Ik loochen niet. Ik laat mij oover in Gods handen. Ik kan niet passiever zijn. Ik voel geen kracht en toch geen gelatenheid. Want ik weet nog alles wat er gebeurd is en wat er nog schoons is. Maar ik kan niets doen.

Een wulpsche brief van Tine de Kruyf, die mij weer winnen wil. Het model van Quirine in Isméa. In werkelijkheid onbeschaamder. En toch voel ik dat ze nog macht zou hebben. Weelde en sensualiteit.

aant.

Ik schreef een vers: ‘Voorjaar’. Maar het schijnt meer door een ander geschreeven.

Ik was aan 't kerkhof. Weende bij Paul. Ik ga niet naar Amsterdam. Brondgeest zou mij ooverhalen. Thuiszitten, wandelen en schrijven - dat is mijn heele programma.

Pater Jan voelt mijn verzen niet. Misschien zijn ze te waereldsch voor hem.

Van morgen in de kerk kwamen gedachten oover Sirius, die ik zal trachten vast te houden. ▫ De Vader van Sirius wordt gevonden en is een oude, sombere, cynische man geworden. De moeder is waanzinnig. Er is een bolsjewiek die aan zijn wreedheid nu volle vrijheid geeft. De priestermoord. ▫ Onder dat alles blijft Sirius blijmoedig en vroom. Hij kampt met alles en vertwijfelt nooit. Elmosien is zijn goede genius/ de leevend zichtbare engelbewaarder. ▫ De verschillende persoonen ontmoeten elkaar in een gevangenkamp, waar Euphrosine, pater Beernaerd en Akori ook samen zijn. ▫ Zij wed-ijveren in eedelmoedigheid, als er moeten sterven, één van elke tien.

zaterdag 7 april

De schrale koude wind is geluuwd. ▫ Van morgen was het schrikkelijk in mij. Gisteren heb ik een ernstige fout gedaan. In plaats van de artiesten en Brondgeest te zoeken ben ik doorgespoord naar den Haag en heb een paar uur met K. gewandeld en gepraat. ▫ Ik was zoo dom het geheim te houden, naar mijn laffe natuur, die weigert pijn te doen door oopenhartigheid. En daar had ik nameloos pijn van. Ik gaf de kans op om Isméa gespeeld te zien. Dat was een versterving die goed was, maar de geheimhouding van mijn ‘afsteeker’ kostte mij ontzettende pijn. ▫ Zoo heb ik zoo meenigmaal gedaan, tot mijn eigen bitter ongerief. ▫ Nu is Brondgeest naar Kootwijk gegaan en ik zal nog erger spijt hebben.

dinsdag 10 april

Een paar dagen afschuwelijk weer, eindigend in sneeuw en reegen. Van nacht harde vorst. Nu stilte en zon. ▫ De verwachte nijdige kritiek van Borel kreeg ik gister. Het trof niet diep. Ik krijg van andere kant expressie

aant.

van bewondering en begrip. Ik wist dat er één gedicht in ontbrak waarin staat de ‘uralte Gestalten’. Dat heeft Ella niet terug gezonden ondanks mijn verzoek. Nu erkent ze het.

‘Ich sehe
die alten Ehrwürdigen nicken
und ich verstehe.’

Vandaag een dag rust. Ook mijn ziel is rustiger. Ik was echter ontroerd door een krantbericht, dat een kanunnik zelfmoord zou gepleegd hebben. Dat leek mij ongeloofelijk. Een kanunnik! Een man in zoo hooge en veilige positie die toch weet dat zelfmoord doodzonde is - hoe kan die daartoe koomen? ▫ Zwaarmoedigheid? Ik weet er zoo iets van. Is het beproeving of straf?

woensdag 11 april

Mooi, warm lente-weer. ▫ Ik las gisteren mijn droomen oover. Vreemd dat de heldere droomen geheel opgehouden hebben. Ik was altijd zoo blij als er een geweest was. Nu moet ik ze ontbeeren.

Ik moet mij inspannen om aan Sirius te gaan werken. Nu zijn de omstandigheeden toch gunstig. Isméa uit het gezicht - zonder dat het opgegeeven is. Vooreerst nog geld in huis.

vrijdag 13 april

Heerlijk weer, warm en zonnig en van nacht reegen. 't Kon niet mooyer. ▫ Ik schreef gister het artikel oover Egyptische Kunst af. Ik was de laatste dagen blijer en rustiger dan in langen tijd. Het waren vrije Walden-dagen, de bloesem-boomen langs loopen. Schrijven en leezen, 's middags een vroolijk half uurtje in de serre, tusschen de bloemen met Truida en Nella, welke laatste altijd blij en goed-gehumeurd is.

Ik denk veel oover Egypte. Het eerste élan van het menschenras, dat nog niet oovertroffen is. Een maatschappij van vroomen en kunstvaardigen, zindelijk, rein, godsdienstig, blijmoedig. Een klein volk, dat leeft in Naturalwirthschaft, zonder geld, gehoorzaam aan hunnen meester, den Pharao.

maandag 16 april

Koel weer, N. wind, maar stil en opwekkend. ▫ Gister Truida's verjaardag gevierd met gasten, de Janssens. Ik deed een wandeling met Nella. De moeder is blijkbaar beezig geweest mij te belasteren, als zou ik verliefd zijn op dat vroome kind, hetgeen greetig oovergenoomen is door Tine de Kruyff.

Het gaat mij ooverigens nog vrij goed. We hadden Zaterdag Signifische bijeenkomst, bij Mannoury niet van Ginniken en ik. Bertus telegrafeerde dat hij ziek was, en toen gingen we met ons drieën naar Blaricum. Dat was een prettige fiets-rit van Bussum naar Blaricum en onze bijeenkomst was zeer geslaagd.

Ik stond teegenoover van Ginniken en zeide hem met volle oovertuiging dat ik zeer gelukkig was, en dat het mij nooit zoo goed was gegaan als thans. Dat bevreemdde mij zelf, want ik dacht dat het leeven mij nooit zoo zwaar was gevallen als thans. ▫ Maar het was als sprak mijn onbewuste blijheid door het sombere uitwendige heen. De somberheid is maar aan 't oppervlak. Daar binnen is het licht. Maar ik kan er niet altijd bij koomen. Alleen op sommige momenten, als ik een toespraak houd b.v. of een ernstig gesprek voer dan wordt de innerlijke blijheid duidelijk. ▫ Ik denk dan aan het hier-namaals, en de schoonheid en vreede dáár. Nu alles weer groent en bloeit, nu besef ik iets van de grooter schoonheid daar achter.

Vooral Egypte vervult mij. Het blijde, reine, zindelijke volk. Zindelijk als de japanners, maar veel kuischer, en veel vroomer. Zonder geld of geldbedrog, veel eerlijker en wijzer dan de jooden.

dinsdag 17 april

Het is koud, schraal, bewolkt weer. Ik voel mij lui en leedig. Pijn in mijn mond. Een lang fantastisch tooneelstuk van Uppie ontvangen, genaamd ‘Hell’. Hij is wel een zeldsaam productief en energiek mensch.

woensdag 18 april

Mooi, zonnig weer, nog koel. ▫ Gister was een zeer slechte dag. Ik maakte mij weer driftig aan tafel en gaf Evert eenige klappen. Mijn vader deed het,

zoover ik mij herinner, maar eens. Een droevig-kleine vooruitgang. En de jongen is groot en sterk. Als hij terug ging slaan was het nog erger. ▫ Ik was diep ongelukkig.

Ik las het tooneelspel van Uppie uit. Wel geestig, maar veel te locaal Amerikaansch. Het haalt niet bij de ‘Kind'ren Gods’ of bij de Broederveete.

Ik schreef eindelijk weer aan Sirius. Ik maak het toch af.

donderdag 19 april

Zonnig maar koud, guure wind. Ik bedacht van morgen hoeveel woorden wij hebben voor een negatieve gemoedstoestand. 1 Somberheid, 2 melancholie, 3 droefheid, 4 droefgeestigheid, 5 naarheid, 6 narigheid, 7 naargeestigheid, 8 mismoedigheid, 9 zwaarmoedigheid.

Gisteren zat ik in de zon, in 't Vondelpark en voerde de musschen. Ik voelde mij alleen, maar niet somber.

zaterdag 21 april

Goed zonnig weer. Alles bloeit, de wind is nog koud N.O. ▫ Gisteren deed ik een fietstocht naar Amersfoort. Het was bizonder heerlijk, zooals ik ook verwachtte. Ik reed 50 K.M. en was volstrekt niet vermoeid. Inteegendeel, het deed me goed. Ik bezocht de school van Evert, en sprak met den Directeur.

Ook vandaag ben ik rustig en tevreeden. Ik sprak gister met Brondgeest en het stuk gaat door. Ik rustte aan hotel Trier, en had daar een gezeegend half uur. Alles was zoo mooi.

Ik heb een abcesje in den mond, dat daar al lang moet zitten. Dat verschrikt mij nu nagenoeg niet. Ik ben er rustig onder en vandaag zelfs bizonder blijmoedig. Ik zal Isméa zien opvoeren en Sirius afmaken.

Omtrent Isméa was ik ook zeer kalm. Ik voel er niet meer zooveel voor als een jaar geleeden. Het is me niet vroom genoeg.

zondag 22 april

Nog guur en koud. ▫ Mijn wonderbare toestand duurt voort. Bij alles wat ik denk komt het in mij op: wat is er ook weer voor gelukkigs? En

aant.

dan is het dat zweertje in den mond, dat gevaarlijk zou kunnen worden, en een doodelijk gezwel. ▫ Dan komt er iets in mij op dat gelijkt op mijn geluksgevoel bij mijn doop.

'Ist so nah das Ende schon?'

Nu zegt mijn kennis en verstand dat er voorloopig niets te vreezen is, en dat ik mij door en door gezond voel. Ik genoot de fietstocht en voel kracht om nog jaren gezond te leeven. ▫ Maar het besef: het komt! het heerlijke einde komt ... dat vervult mij met een groote, rustige vreugde. Nu eerst voel ik welk een zware tocht ik door het leeven heb gemaakt, nu de verlossing op handen is. Nog een jaar of tien, misschien minder. Hierin maak ik mezelven niets wijs. Het zweertje in den mond herinnert mij nu zóó duidelijk aan het einde, dat ik al mijn somberheid er volkoomen door bestrijd. Ik vind nu alles goed. Ik heb mijn voornaamste werk gedaan, en veel schoone en heerlijke ervaringen gewonnen. Ik begeer niets meer. Mijn jongens zijn sterk en gezond, ze zullen er wel koomen. Mijn lieve vrouw heeft haren Jezus en wij zullen wel niet lang gescheiden zijn. Leedig zitten behoef ik niet. Sirius kan ik zeeker nog wel voltooyen. Al het ooverige is toegift.

Oover mijn zonden tob ik niet meer. God laat zich niet oovertreffen in eedelmoedigheid, zei pastoor Beumer. Ik zal strijden tot aan het einde - maar verwacht dan ook de kalme en gelukkige vreugde, die het heerlijkste was van mijn leeven. In al mijn groote zonde is toch de liefde de hoofdzaak. En mij zal veel vergeeven worden.

Gisteren bezoek van Jeannette Schmidt. Dat was een bode die goede tijding bracht. Ze sprak namens een kleinen kring van menschen die in mijn eerlijkheid en oprechtheid gelooven. En haar woorden waren een balsem op veele wonden. ▫ De heerlijke lentedag, waarop ik naar Amersfoort fietste, was als een keerpunt. Het zweertje in den mond maakte mij, als 't ware, wakker. Mooge God mij nu die blijmoedigheid blijven schenken.

dinsdag 24 april

Het is en blijft guur met harde, koude noordewind. Ik las in Sirius II en vond het een geweldig boek. Ik liep rond op Walden, alsof ik vacantie had. Ook van morgen was ik blij en rustig. Nu, teegen 12 uur, was het minder goed. Ik verzwakte en vond Sirius I aan het einde minder goed. Maar ik verloor mijn geduld toch niet.

aant.

woensdag 25 april

Zeer koud. Nachtvorst. Nu storm met hagel en sneeuw. ▫ De heerlijke vleug is al weer voorbij. 't Eenige wat ik behoud is de herinnering. Het *kan*, ik heb het gevoeld. Nu ben ik weer diep ingezonken.

Van morgen moest ik bij den burgemeester koomen om informatie te geeven omtrent mijn bezittingen en verdiensten. Met het oog op de rijkssubsidie. Dat is voor mij ellendig werk, want ik ben liever eedelmoedig dan krenterig. En mijn toestand kan zoo verschillend beoordeeld worden. Ik ben zeeker niet arm en behoeftig. Walden is een 'waardevol bezit' al kost het mij veel geld. Men kan dit weelde noemen. En toch maak ik van dat bezit het nuttigste zuinigste gebruik. De grond en gebouwen maak ik productief, zoodat twee of drie gezinnen er van kunnen leeven. Het terrein is veel vruchtbaarder geworden. ▫ Mijn eigen werksaamheid wordt zóó het best bevorderd. Dit zijn de meest gunstige omstandigheeden voor mijn productie. ▫ En nog steeds heb ik te tobben oover geldzaken. Misschien ongegrond. Maar het is zoo.

Het uitzicht oover den dood is weer in duisternis verdweenen. Het was zoo schoon.

vrijdag 27 april

Buyig, bluusterig weer. 'Blindend blanke hagelwolken'. Vrij koud. ▫ Ik kwam gisteren avond door den nacht thuis. Ik had Willy van Hoogstraten begroet, den dirigent, concurrent van Mengelberg. Hij zal meer succes hebben dan Mengelberg, omdat hij zooveel eerlijker, eenvoudiger en rechtschapener is.

De toestand in Amerika, met zwendel en 'graft' is verschrikkelijk.

Mijn katholieke vrienden verwachten van mij een explosie van katholieke poëzie. ▫ Mijn naam werd voor reclame gebruikt door een z.g. vrijreligieus maandblad 'de Tempel'. Toen protesteerde ik daar krachtig teegen, in zes couranten. Daarop kwam een ingezonden stuk ter verdeediging van die heeren, mij sommeerend de 'bewuste leugen' die ik met 'grenzelooze brutaliteit' had gepubliceerd in te trekken. Ik heb daarop terstond geantwoord in 'de Tijd', alles handhavend. En toen liep ik rond met spijt dat ik niet zachtmoediger was geweest. Ik sprak er oover met mijn biechtvader, en hij vond dat ik gelijk had en niet te scherp was geweest.

aant.

Carry vond het vers ‘de Geest der Waarheid’ prachtig. Dat gaf mij neiging ook het tweede en derde af te maken. De strijd aan te geeven tusschen het irreligieuze en het vroome leeven. De roode leegers, de priestervervolging ... ▫ Maar ik moet toch eerst Sirius voltooyen/ dat wacht al zooveel jaren.

Merkwaardige dingen vertelde Willy me oover de Jazz-muziek. Van neegers afkomstig, nu door heel Amerika geliefd als een wulpsche dansmuziek, geen bepaalde compositie, maar een zeeker rhitme, dat op alle muziek kan worden toegepast.

Ik verloor gister weer een tand. Mijn stemming is zeer matig. Het schoone doodsgevoel is weer verdweenen. Alleen nog herinnering.

Ik lees Brehm, leeven der Voogels.

‘*Rijmsnoer* voor het *kerkelijk jaar*’.

Dezelfde structuur als de mozaïek. In korte gedichten met verschillend ritme een dramatisch geheel vormen. Het kruisdrama. De gedichten zelfstandig en toch samenhangend. Persoonen die elk het eigen gedicht spreeken. Geen of weinig dialogen, kooren (?)

zaterdag 28 april

Nachtvorst, nu prachtig weer. Het plan van de ‘Rijmsnoer’ (of ‘Roozekrans’) gaf mij wel verligting.

zondag 29 april

Den ganschen dag reegen. Voor 't land zeer goed. Gister twee uur gewacht bij de tandarts. Ik las rustig in de Leevende Natuur.

maandag 30 april

Bewolkt, frisch, vochtig weer. Het heeft kostelijk gereegend. Het is niet warm 50° F. maar groeizaam en vruchtbaar. ▫ Brehm beschrijft zoo heerlijk het vroeg uittreeden en in 't bosch naar de voogels luisteren. Ik ben helaas! te traag tot zoo iets. Ook moest ik een voogelkenner bij me hebben.

Het was gister zeer slecht met me, en nu is 't nog niets beeter. Om 12

uur bij den zwager, in de duffe, kleinsteedsche atmosfeer. 's Middags Nella bij ons met haar steeds vroolijk humeur en spraaksaamheid.

Ik heb niets geschreeven. Van morgen weer heevig oover geld tobben.

dinsdag 1 mei

Bewolkt en koel weer. ▫ Ik slaap goddank altijd goed, ik slaap terstond in. Maar als ik dan wakker word begint de misère. Van morgen was het ellendig. Gister wandeling alleen, in 't plechtige bosch, teegen den avond. Een reiger zag ik midden in 't water vallen.

zaterdag 5 mei

Prachtig Mei-weer. Warm. ▫ Van morgen 64°. Zonnig maar door de veele reegens toch niet dor. Alles ziet frisch en groen. Ik was nog een paar malen in Amsterdam en wachtte op 't Leidsche plein, maar Brondgeest kwam niet. Maar het garantie-geld is aanweezig en de voorstelling zal doorgaan in den stadsschouwburg.

Gister spoorde ik naar Santpoort en maakte daar een heerlijke wandeling. Ik zag de ruïne van Brederode, er was geen mensch en het was wondermooi, in het rijke groen de kolossale steenklompen. ▫ En ooveral de voogels. Tal van nachtegalen. Een nieuw gebouwd pleintje met een zware beuk in 't midden. Ooveral weelderig groen. De wilde duinboschjes achter Duin en Kruidberg. ▫ Ik was den verderen dag zeer gelukkig. Al het moois bleef mij voor den geest, zooals dat in jeugd en kindertijd gebeurt. En ik wilde zoo gelukkig blijven. ▫ Het is toch stellig dat God onze blijheid wenscht. Blijheid *is* de uitdrukking van Gods wensch.

Hoe snel ontwikkelde zich die middeneeuwsche cultuur, dat men toen al in staat was zulke reuze-bouwwerken te construeeren. Terwijl toen nog de wolven in Kennemerland liepen en het volk in houten hutten woonde. ▫ Die buurt daar trekt altijd mijn hart. Daar zingen de nachtegalen, daar bloeyen de duinrozen. ▫ Twee sombere plekken in die groene pracht/ het krankzinnigen-huis en het crematorium.

Gisteravond, met het warme weer, lagen wij allen op 't gras voor ons huis, bij 't groote roozen-perk, en Hugo zei: ‘begrijp je 't nu, dat ik van Walden houd? Of verkies je soms die nieuwe buurten in Amsterdam?’ ▫ Ik wil ook hier op Walden blijven, zoolang ik nog een cent op zak heb.

maandag 7 mei

Zacht, stil, vochtig weer. Er viel een weinig reegen. ▫ Het bleef warm, al koelde het gister wat op. Duizende fietsrijders. In den namiddag, toen de drukte voorbij was, wandelde ik met mijn vrouw. Het bosch vol papieren en schillen. Maar Truida vond dat ik die Amsterdammers ook wat gunnen moest. Het werd 's avonds wat dampig, prachtig. Ik ging op Bantam alleen en beluisterde de nachtegalen van digtbij.

Het was eenzaam en doodstil. Toen ontmoette ik in mijn pad een vrijend paar, dat op den grond lag. Ik keerde maar om, en vond het pijnlijk.

In den nacht had ik zeer diepe depressie. Nu tobde ik vooral oover geld. Ik kan niet rondkoomen en ik zie in 't geheel geen weg uit de moeyelijk-heeden. ▫ En het kan nog wel tien jaar duuren - ja, mijn moeder werd 23 jaar ouder dan ik nu ben. En ik heb geen energie om iets grondig te veranderen. En aan mijn productie twijfel ik. Ik vorder niet met Sirius. ▫ Nu ben ik nog eeven droevig. De post bracht niets.

De jongens hebben het nu goed. Een echt prettig jongensleeven. Fietsen, visschen/ roeijen, tennisspeelen, duiven houden.

woensdag 9 mei

Heerlijke reegen, alles bloeit en groent. ▫ Ik was maandag en gisteren in Amsterdam. Ik sprak met Brondgeest. Ik merk hoeveel voorzichtiger ik ben geworden. Maar vroeger was het dan ook slim met mijn onvoorzichtigheeden. ▫ Brondgeest belooft nog deeze maand de première en wel in den Stadsschouwburg.

Ik herlas ‘de bokkenrijder’. Het is een merkwaardig goed stuk. Ik vrees alleen dat men van katholieke zijde het op de planken uitbeelden van een priester-figuur zal afkeuren. Al is het nog zoo'n sympathieke figuur. En zonder die pastoor kan ik het stuk niet tot zijn recht doen koomen.

donderdag 10 mei

Heevige reegen, aanvankelijk hagel. ▫ Wij gingen allen ter kerke. Ik kreeg den inval een kerkgang te beschrijven, naar mijn eigen moeyelijke ervaring.

aant.

Ik word nu uitgenoodigd om een brochure oover Egmond te schrijven. Ik vond Klaas Kolijn onder mijn boeken, de rijmchroniek. En toch zou ik zoo graag mijn werk maar afsluiten. En dat kan niet. Er zijn er die nog niet buiten mij kunnen. En dan moet ik voor geld zorgen. En daartoe ontbreekt mij de productiviteit.

Mijn jongens zijn groote, forsche en wakkere jongens. Wat ruuw, zeer eigenzinnig en onbescheiden. Maar vol leeven en kracht. Evert een knappe jongen, Hugo vol geest en drukte, doch minder goed-leersch dan Evert.

Ik kwam tot tranen, in de kerk.

vrijdag 11 mei

Reegen, storm, koude. De IJsheiligen. ▫ Ik fietste naar Hilversum om den rector van Hugo's Gymnasium te vragen naar Hugo's gedrag en vorderingen. Men was zeer tevreeden oover hem, als scholier en als mensch. De heer Leopold zijn leeraar in 't latijn, mocht hem bizonder graag. ▫ Ik zag Hugo even tusschen de andere leerlingen. Hij maakte een goeden indruk. Ik was dankbaar voor dit geluk. Mocht ik hem voor teegenspoed bewaren.

Op het school (H.B.S.) van Evert was ik al eerder geweest. Evert heeft niet minder vermoogens maar gebruikt ze slechter. Hij doet nu ook meer zijn best.

Het fietsen door den reegen, in het koele, natte Mei-weer deed mij goed.

Ik zag bij den rector een boek van Schrenk-Notzing, oover medianimike verschijnselen, met curieuze foto's. Demonen werk.

Waren die geldzorgen er niet, dan zou ik mij nu luchtiger voelen. Maar ik zie geen inkomsten. Ik zal schulden moeten maken.

zondag 13 mei

Heevige reegens, storm en kou. ▫ Ik was gisteren in Delft, bij Hans die jarig was. Ik logeerde in Rijswijk. Ging van morgen ter kerke. De priester sprak oover *de liefde die veele zonden vergeeft*. En het gebed: Heer, leer ons bidden.

aant.

maandag 14 mei

Den vorigen nacht heb ik gedroomd van een plotseling opdoemend en schrikwekkend masker. Het stak den tong uit, daardoor gelijkend op de 'lallenkönig' in Bazel. ▫ Ook was er verband tusschen die tong, en het Mexicaansch beeldhouwwerk, waar een priester met een scherp koord zijn tong verwondt.

Ook deezen nacht, aanvankelijk, demonisch gedroomd, een closet waarop ik zat, en waarvan de deur plotseling wordt opengerukt, terwijl ik er onverschillig onder bleef. (Herinnering aan een dergelijk geval bij Norlind in Borgeby).

Ik voel wat rheumatisch door de koude, guure dag van gister.

Als ik diep denk oover hetgeen werkelijk is, dan kom ik er toe te zeggen: er is maar één waereld, - en dat is de mijne.

Of zoo: *er is maar één God, en dat is de mijne*.

Dit lijkt eenvoudig en gewoon - maar het is onpeilbaar diep - en vol raadsel. ▫ Want bij alles wat ik waarneem, ooveral, altijd - ben ik zelf. Iets dat waargenoomen wordt *zonder in verband te staan tot mij*, ken ik niet. Het kan ook niet gedacht worden. Het kan er niet zijn, het *is* niet.

Dit is niet - zooals ik dikwijls zeide 'gezichtsbedrog' maar 'werkelijkheid'. Dit is een bewijs van de volkoomen eenheid van God en mensch. Niet echter, wat ze pantheisme noemen.

Als ik spreek van iets dat waargenoomen wordt zonder mij, dan bedoel ik iets dat buiten mijn bestaan omgaat, dat mijn bestaan niet *stilzwijgend onderstelt*. Want als ik b.v. spreek oover de verste sterren, de langst geleeden gebeurtenis, de verste toekomst - dan wordt daarbij mijn bestaan altijd als vanzelf spreekend aangenoomen. Een wiskundige uiteenzetting, een weetenschappelijke waarheid, al begrijp ik er niets van, is toch alleen wat zij is als mijn bestaan er in is opgenoomen, haar waarheid moet ook de mijne zijn. Dus ben ik in haar weezen betrokken en niets kan mij er buiten stellen.

Zoover ik weet is dit door niemand nog duidelijk gezegd of begreepen.

dinsdag 15 mei

Nog koud en buyig. ▫ Het is alsof ik de rest van mijn leeven nu behoorde te besteeden aan het gisteren neergeschreeven eenheids-begrip. ▫ Noem

aant.

een feit, gebeurd op de verste vaste ster, gebeurd voor millioenen lichtjaren - het blijft altijd dan alleen bestaanbaar wanneer *ik* en alles waaruit ik besta, al mijn voelen en weeten er bij behoort. Het feit moet het gevolg of de consequentie zijn van door mij waargenoomen wetten of sensaties. Wat geheel op zichzelf zou staan en geen verband zou hebben met mijn ikheid van nu, dat *is* er niet, het kan niet gedacht worden, niet verondersteld. Het zeekerst van alles wat wij weeten is dat zooiets er *niet* is, en er niet zijn kan. De waereld is één, er is maar één waereld en aangezien het zijnde geestelijk en goddelijk is, is er ook maar één God. En dat is de Mijne, mijn geliefde, mijn Almachtige, mijn Vertrouwde, mijn Schepper, en mijn Beschermer. De mijne en de onze.

Ik ben bezwaard omtrent mijn stoffelijk bestaan. Ik bezit aan geld nog f 5000. - en Walden dat op 100.000 wordt getaxeerd. Maar dat neemt mijn zorg niet weg. Dat geld slinkt elke maand en zal waarschijnlijk niet meer maar steeds minder worden. En wat heb ik er aan Walden te verkoopen? Geld verliest zijn waarde maar grond en gebouwen niet. Ik voel mij niet meer in staat een nieuwe huishouding te beginnen. Ik weet niet hoe te beginnen, wat te doen. Behalve het huishouden kost het onderhoud mij twee duizend gulden per jaar.

Mijn ooverweeging, om kalm te blijven, is deeze. Laat ik 80 jaar oud worden, dus nog 17 jaar voortsukkelen, dan heb ik een jaarlijksche inkomst van ± 5000 aan boekenverkoop en literaire inkomsten en 1200 van Truida. Daarmee kom ik er niet, en moet dus schulden maken, per jaar ongeveer f 2000 of f 4000. En dat zeventien jaren volhouden - dat is dus ongeveer f 34000. Die moet ik dan leenen. En daarvan nog rente betalen. ▫ Ik kan niet cijferen en reeken dus alles veel te veel. Maar in elk geval hoop ik wel hier te kunnen blijven. Ik kan niet verhuizen. En ik moet nog werk afdoen. Vooral ‘Moeder en Zoon’ wil ik als mijn laatste, goede werk voltooyen.

Walden is mij steeds dierbaarder, en mijn kinderen ook.

woensdag 16 mei

Steeds reegen en kou. ▫ Ik ben tamelijk rustig - Hoe verschillend zijn onze eigen waereldjes. Naarmate men in hooger of lager sfeer leeft, wordt de waarde aller dingen ook anders. Het stoffelijke schijnt standvastig te blijven, maar het geestelijke, de stemming, de sfeer is ieder moment anders. Dit boek is vooral bedoeld om deeze veranderingen te controleeren.

Dinsdag a.s. gaat Isméa. Men vraagt me het publiek toe te spreeken.

Ik heb nu f 700. - gestort, waarvan ik f 500. - geleend heb. Ik reeken er op alles te verliezen. ▫ Ik zie op teegen de emotie, anders niet. Ik wilde nu hier op Walden maar ongestoord blijven. Maar ik zal toch wel weer moeten spreeken, deezen winter.

Ik deed gister een beleefdheidsvisite bij onzen burgemeester, de Bordes. Ik kreeg een lieve, hartelijke ontvangst van zijn vrouw. En het uurtje/ daar gepraat met die hoogbeschaafde en beminnelijke menschen, deed mij goed, en bracht mij uit de sombere sfeer, verfrischte mij.

donderdag 17 mei

Zeer guur en koud. ▫ Toch wel mooi door het heerlijke frissche groen. Het was een aardig dorpstafreel in Bussum.

Ik was te laat voor de Communie, en voelde mij al zeer ongelukkig. Het was buiten mijn schuld. Er waren biechtelingen vóór mij. Toen kwam de koster op mij af, en vroeg of ik niet wou communieeren, dan zou hij den priester waarschuuwen. En toen gebeurde het toch, en ik voelde hoezeer mijn hart er aan hing.

Brondgeest is vol optimisme. Er zijn al 20 plaatsen verkocht. De repetities geeven hem alle moed. Ikzelf maak mij geen illuzies. Ik onderdruk alle illuzie juist. Wat ik alleen zou haten is een koude, lamme stemming bij de toeschouwers. Dan wordt de heele avond griezelig en naar.

zaterdag 19 mei

Veel beeter weer. ▫ Ik ben rustig en verheug me op Dinsdag. Het mooge gaan zooals 't gaat, en God belieft.

woensdag 23 mei

Eindelijk wat zoeler weer, maar steeds ruuw en stormig. ▫ Zondag was ik vrij opgewekt. Alleen had ik een ellendig uur, na tafel, waarin ik als versteend bleef zitten, vol zielepijn. ▫ Ik had jaren geleeden ook zoo'n uur. Toen zat ik 's nachts voor het haardvuur. Dat is een ellendig lijden. Ik voel mij beleedigd door een kleinigheid, en dat onrecht dat ik niet wreeken

aant.

wil, beklemt mij nameloos. Zoo was het eergister. Maar ik bleef reedelijk rustig.

Toen kwam Dinsdag morgen de hoopeloos verslagen brief van Brondgeest. Er waren maar 25 plaatsen besteld, er zou niemand zijn. ▫ Daarop zonk ik natuurlijk nog dieper in. Maar ik hield mij goed en ging met Hugo naar 't Leidsche plein. De stemming daar was zeer gedrukt. Maar Brondgeest was weer in orde, en vol actie.

Hugo kwam nu in de geheimzinnige coulissen waereld. Waar komt toch die bekooring vandaan die ieder jong mensch voelt als hij voor 't eerst achter 't tooneel komt.

Ik at bij Griet Sassen met Carry.

Ik ging, verslagen en al, maar beslooten goed te kijken. En het eind was een groot succes, ondanks het kleine publiekje. ▫ Wonderlijk zijn die grillen van 't publiek. Om mij te hooren zeggen dat ik Roomsch ben, koomen er duizenden in 't Concertgebouw. ▫ En om een nieuw meesterstuk te zien, dat jaren en misschien eeuwen zal stand houden, daar voor hebben ze niets oover. Ze blijven gewoon thuis. Terwijl een stuk als de Sabijnsche Maagdenroof volle zalen trekt.

Het was zonnig en druk in Amsterdam, en ik voelde erg vreemd onder deeze menschen. Steun van Roomschen bemerkte ik in dit geval heelemaal niet. En ik heb maar een paar vrienden, die uit persoonlijke liefde en bewondering gaan. Jolles, mevr. de Jong, Joti en haar man. Allen invités. Ook W. Versluys en Mannoury.

De opvoering slaagde volkoomen. Er was geen haper in. Een schitterend succes. Maar een bitter klein publiek. Dit moet men de kudde niet verwijten. De meest aansprakelijken zijn nog de theaterdirigenten die dit stuk zoo lang lieten liggen. Ik kreeg een warm gevoel van bewondering en dankbaarheid voor Brondgeest die zonder een cent geld deeze opvoering toch maar doorzette en deed slagen. Ik voelde niet rouwig om die 760. - die ik hem leende. Ik zal ze wel niet terug zien, maar het stuk is eindelijk toch tot zijn recht gekoomen.

donderdag 24 mei

Zonnig, maar steeds koel. 50° ▫ Gister een rustige dag, na de première. Ik zag nog geen pers-kritiek, maar hoorde dat de Amsterdamsche bladen, Tijd en Maasbode, gunstig waren. Brondgeest schreef dat Telegraaf en Handelsblad slecht waren.

aant.

Ik biechtte van morgen bij den pastoor. Niet zoozeer om kwaad wat ik gedaan had, maar om mijn diepe depressie wat te verlichten. ▫ Hij deed dat vriendelijk, mij zoogenaamd een ‘kruisje geevend’. Dat had werkelijk goeden invloed.

vrijdag 25 mei

Zonnig, maar nog koel. ▫ Gister fietste ik naar Laren en zag de schilderijen van Heyenbrock. Ik vond het prachtig werk. En ik zeide hem dat ook. Maar de menschen snappen het niet.

De rit oover de hei was mooi. Het groen is zoo helder en frisch, ik herinner mij niet het zoo mooi gezien te hebben.

Ooverigens ben ik zeer ellendig. De slaafsheid en botheid der menschen zijn zoo pijnlijk. Bij 't ontwaken begint de misère al. In wat voor een land en een volk leeven wij!

Ik dacht gister toch nog aan Sirius. De structuur van 't boek moet eenvoudig zijn. De Vader gevonden, zijn klacht, zijn machteloosheid, zijn gebrooken wil. Als ze zullen ontsnappen en alles gereed is, dan kan hij plotseling niet meer.

zaterdag 26 mei

Zonnig en frisch. ▫ De dagen vliegen om. Ik schrijf aan Sirius. Ik ben constant somber. Mijn lieve vrouw poogt mij goeden raad te geeven. Haar vroomheid sticht mij, maar het weezen van mijn melancholie kan ze niet bevatten. Daarteegen helpt geen gebed. Ik moet het dulden, en er vreede bij hebben. Ik kan niet bidden zoolang de zwaarmoed duurt. Is ze tijdelijk verdweenen dan eerst kan ik bidden.

In de ‘nieuwe eeuw’ twee stukken: oover de opvoering van Isméa, en oover de Mozaiek door Feber. Het is zeer waardeerend maar het zijn veel woorden waarbij ik geen *dingen* weet.

maandag 28 mei

Reegenachtig. ▫ Gisteren fietste ik met Hugo naar Laren. We zagen er de schilderijen van Heyenbrock en hoorden een reede oover Emil Verhaeren, door een mr Valkhof, leeraar van Hugo.

aant.

In de kerk voelde ik welk een band de biecht geeft. Ik was verheugd toen ik zag dat het mijn biechtvader was die zou preediken. Het geluid van zijn stem - die mij al zoo veel keeren absolutie schonk en rust - was mij al een troost. Ik begrijp zijn karakter nog niet goed, maar zeeker is hij een eerlijk, ruim-denkend en gevoelig man. Men is wat bang voor hem. Hij durft scherpe dingen zeggen.

Van morgen zei ik: morgen avond komt de portefeuille met Illustraties - toen voelde ik dat zoo zielig als vooruit-zicht, dat kleine pretje - dat ik in snikken uitbrak. Moet ik zóó mijn dagen vullen?

Brief van Ella Geldmacher, die mij vraagt te koomen. Ik zou 't best kunnen doen, als ik maar fut had. Maar ik weet niets te beramen of uit te voeren. Toch ben ik gezond en slaap goed. Maar ik heb geen rustpunt voor mijn gedachten.

Ik moet in de jury zitten voor een jubilee lied, met Annie Salomons en Boutens. Er kwamen tachtig inzendingen, de een al treuriger dan de ander. Hoe bitter weinig invloed heeft de ‘beweeging van '80’ op ons volk gehad. Het is alles Cornelis Paradijs poëzie, niets beeter. ▫ Er was één inzending die iets beteekende. Een Vondeliaansch lied: ‘Mocht toch Vader Willem leeven’. Maar de rest is treurig.

dinsdag 29 mei

's Nachts reegen, nu mooi zonnig. ▫ Ik las gister in Vondel. Hij is werkelijk een reus van geleerdheid, van werksaamheid. Wij kunnen ons zulk een leeven niet meer voorstellen. Hij moet wel dag aan dag aan 't dichten zijn geweest. Hij was bij uitstek geleegenheidsdichter en hof-dichter, die zich niet schaamde voor ‘op bestelling’ dichten. Maar zijn taalrijkdom is heerlijk en sommige lyrische verzen onnavolgbaar.

woensdag 30 mei

Wat zachter maar betrokken. ▫ Ik ben in twijfel. Drie bijeenkomsten moet ik bijwoonen. Amsterdam 2 uur/ hulde aan de Groot op 't kerkhof. Dan Zondag in den Haag 3 uur bij Annie Salomons. Dan Maandag avond half acht academie, Significa.

aant.

vrijdag 1 juni

Steeds koud en bewolkt. ▫ Evert heeft hier een installatie voor draadlooze telegrafie gemaakt. Geheel uit eigen krachten, nagenoeg zonder hulp. Al het geld uit zijn spaarpot gaf hij er aan. En nu krijgt hij des morgens de nieuwtjes uit Amsterdam. Vanmorgen de dood van president Wilson.

dinsdag 5 juni

Steeds guur en koud. N. wind. ▫ Ik kwam gister avond laat uit Amsterdam terug. Ik had er geconfereerd met Mannoury/ van Ginneken, dr Grünbaum (Rus) en Pevesz (?) Hongaar. Wij beoogen uitbreiding van den Kring - en het eerste boek.

Zaterdag was ik bij de hulde aan de Groot, om 2 uur. Een leelijk beeldhouwwerk. Een slecht portret (in brons). Niet veel eer voor Christelijke beeldhouwkunst.

Ik was 's middags weer thuis en ging Zondag in Bussum ter kerke, daarna naar den Haag waar ik Boutens sprak, een aardig causeur en sympathiek man - hij was getroffen door dat ééne jubileum vers en droeg het herhaaldelijk met bewondering voor.

Annie Salomons scheen mij zoo bekend. Een lieve vrouw.

Ik was weer bitter gekwetst door een artikel van Top Naef in de oude Groene. Iemand die ik altijd met veel hoffelijkheid bejeegende. Ze schreef zoo vinnig als ze kon. Ik proefde Royaards en zijn vrouw er in. Ook de felle anti-papist.

Des avonds reegende het en gingen Carry en ik naar Hans en Mietje. De volgenden morgen een zonnige morgen met heerlijke wandeling langs de Vliet met buitenplaats en prachtig boom-loover. Een van die ochtenden vol zoomerstemming, ondanks de kou. Wij zaten onder de kastanjeboom, dronken koffie, koesterden ons in de zon. ▫ Ik sprak prettig en gemakkelijk met C. oover mijn positie op Walden en de geldvraag. We moeten ons tot voorbereiden tot het verlaten van Walden, want oover een jaar of drie vier gaat Hugo naar de academie te Nijmegen, Evert naar Delft, dan kunnen wij het toch niet houden. De reserve slinkt steeds meer, en wij kunnen toch dat groote huis dan niet houden. Hoe bitter ik het vinden zal het te verlaten. ▫ Maar waarheen? Dat bepeins ik vruchteloos. ▫ In elk geval het zoo lang moogelijk hier uithouden. Des te meer is Walden waard.

De subsidie blijft maar uit.

aant.

woensdag 6 juni

't Zelfde guure, natte weer. ▫ Gisteren vond ik op zolder, tusschen oude papieren, eenige dagboekjes van mijn vader. Duidelijk geschreeven met zijn mooi handschrift. En het was aandoenlijk om te leezen, het was of 't mijn eigen dagboek was. Vooral trof mij zijn somberheid, zijn melancholie, in zijn jongen tijd. Toen was ook zijn idealisme leevend. Hij wilde een dichter zijn. Hij haatte de filisters, maar had toch den moed niet om den grooten strijd te voeren. Hij erkent zijn zwakte, zijn gebrek aan moed, zijn eerzucht. Zijn vader, mijn grootvader, was nog zwakker, een droomer, die toch zijn zoon/ zijn eenigen zoon in de zaak wilde houden.

Mijn vader had sommige eigenschappen veel beeter dan ik. Hij sprak en schreef Fransch, Duitsch, Engelsch, Italiaansch, Latijn en had een uitneemend weetenschappelijk verstand. Hij had zeeker moeten studeeren. Hij schreef geestig en diepzinnig. Hij heeft zijn eigen vader niet durven weerstaan, en werd dus klein-gehouden. Hij had een uitneemend geleerde kunnen worden. En mijn moeder, met haar drijfkracht, zal hem zeeker hebben opgedreeven, teegen zijn familie in. Haar liefste wensch was dat hij D^{r} zou worden. Vandaar dat ze mij ook geneeskunde liet studeeren. ▫ Later verslapte mijn vaders idealisme. Hij was niet zwaarmoedig meer, maar kreeg een mooye positie, en had geen geldzorg. Er was geld genoeg in de familie. Maar toen werd hij alcoholist, hoewel niet in heevige mate. ▫ Het is alles droevig voor mij om te leezen. Het verkommeren en verstikken van een eedelen geest.

En in mij gemis aan de eigenschappen die hem kenmerken en die ik zoo noodig had. De zorgvuldigheid, accuratesse, het weetenschappelijk werken. Terwijl mijn dichterschap, hoewel sterker dan het zijne, toch weer veel te veel werd op zij gezet en onderdrukt door mijn verkeerde opvattingen, en wel veel ook door het drijven van mijn moeder. Het was geen gelukkig huwelijk - hoewel ze beiden groote kwaliteiten hadden. ▫ De fijnheid, weekheid en poëzie werd bij hem ooverschaduwd door de eerzucht en de stille koppigheid van mijn moeder. ▫ Dat bemerkte ik niet, zooals mijn broeder Johan het bemerkte. Eerst veel later begreep ik dat. Toen, na Vaders dood, werd mijn moeder zachter en geheel aan mij onderworpen. In mij werd haar liefde en haar eerzucht bevreedigd. Toen bleef ik haar afgod, tot aan haar dood. Maar mijn vader deed ik geen recht. Mijn broeder zag het en vandaar de spanning van vijandelijke karakters. Johan teegen mijn moeder, ik teegen vader.

aant.

donderdag 7 juni

Nog koud, maar opklarend. ▫ Gister den ganschen dag vervuld met de dagboekjes. Daarbij dat jeugd portret, met de diepliggende zwaarmoedige oogen. En deeze sombere, teedere jongeling werd naar Parijs gestuurd om bloem-bollen te verkoopen. ‘Trop cher! beaucoup trop cher!’ ▫ Ik zou er wel een interessant boekje van kunnen maken. Dat is goed als de andere plannen af zijn (S. & S., Trots Verbrijzeld, Geest der Waarheid) en ik nog leef en werken kan.

Briefje van Lize Brouwer oover Isméa, vol hooge lof. ▫ Ik weet nu wel genoeg. Die aanvallen en beschimpingen hooren er bij. Die deprimeeren mij in 't geheel niet. Ik ben werkelijk bizonder kalm en rustig, na mijn laatste communie.

Brondgeest werkt voort in Amsterdam. Dat bevreedigt me.

vrijdag 8 juni

Weer zachter, verbeeterend. ▫ Ik deed gister nog een zeiltochtje in de ‘Hugo’. Ik was bizonder rustig. En nu nog voel ik een groote vreede in mij. Ook heeden een gezeegende communie. Het is of de boekjes met mijn vaders journaal mij zelf meer verheldering, blijmoedigheid en geestkracht brengen. ▫ Als voortzetter van mijn Vaders geslacht en Weezen ben ik toch wel verder gekoomen. Ik begrijp hem nu zoo goed, ook in zijn liefde tot mijn moeder. Die was wel oprecht, maar toch wat zakelijk, wat droog. En zij heeft hem niet kunnen bevrijden. Hij gaf haar ook niet wat ze behoefde. Ze wilde meer, en ze vond eerst in mij wat ze onbewust wenschte. Maar ze miste een fijne cultuur, door het burgerlijke huishouden waarin ze opgroeide. En zoo vond ook mijn vader niet wat hij zocht. ▫ Het is alsof ik nu die beiden nog moet helpen. Ik zal voor hen bidden. ▫ Moeder zei altijd: Papa is zoo *knap*! (Ze bedoelde, voor de rest deugt hij niet veel.)

Ik denk rustig aan mijn werk. Ik kan nu voort. Sirius wordt wel goed. En mijn dramatische productie is, hoop ik, nog niet afgeslooten.

Van nacht weer de demon, die mij verschrikte.

zaterdag 9 juni

Reegen. ▫ Mijn stuk oover Heyenbrock in de Nieuwe eeuw. Dat blad bevalt mij veel beeter dan andere weekbladen.

aant.

zondag 10 juni

Eindelijk lekker warm maar onstuimig. ▫ Ik vorder nu goed met Sirius. Ik vond twee oude verzen van me, en ben nog steeds verdiept in het dagboekje van mijn Vader. Het huuwelijk was niet gelukkig, van begin aan.

dinsdag 12 juni

Steeds koud weer. ▫ Ik was de laatste dagen geheel gelukkig en verlicht. Ik werkte goed aan S. & S. en voelde toch nog in verbinding met stad en tooneel. Zoo is 't naar mijn behoef. En een vuurig liefde-leeven in mij. Maar gister verbleekte de vreugde weer. De Couperus-hulde deed mij droevig aan. Niet uit afgunst, maar om 't publiek dat hem nu heemelhoog verheft. Nu moogen de menschen juichen. De beweeging van 80 culmineerend in Couperus. De regeering doet mee. Nu zal hij ook wel den Nobelprijs krijgen. Hij koos zelf het driemanschap Couperus, van Eeden en Querido. Deeze laatste is niet internationaal genoeg, ik ben niet populair genoeg, vooral niet in mijn eigen land. En aangezien nu Holland eindelijk aan de beurt komt, schiet Couperus oover.

Ik zou graag mijn woord meer prestige geeven, en zoo iets volgt uit zulk een hulde. Maar ik heb mijn leeven lang ijdele eerzucht onderdrukt en ik doe dat nog. Dat ik graag met meer uitwerking zou arbeiden, dat spreekt van zelf en kan ik me niet verwijten.

We hebben veel te tobben met onze wilde, oproerige en ongehoorzame jongens. Ze doen alsof het huis hun toebehoort met al wat er in is. Vooral Evert is een brutale dwingeland nu en dan. Voor zijn draadlooze installatie moet alles wijken. ▫ We spreeken ernstig oover de vraag of we Evert niet naar Katwijk op de kostschool zullen doen.

woensdag 13 juni

Weer reegenachtig en grijs. ▫ De dagen vliegen om. Het is al een jaar geleeden dat mijn goede vriend Rathenau vermoord is. De hooge vreugde van eergister is weg. Het weer is zoo druilig. Maar men kan veel behagelijker lanterfanten en peinzen als men oud is. Ik was nooit erg haastig in mijn werk, alleen op 't laatst van een boek ging ik wel eens ‘spurten’.

Zijn dagboekjes doen hem veel beeter begrijpen. Hij was in 't laatst van zijn leeven schijnbaar geldzuchtig, cynisch, ongeloovig. Dat is toch alles maar schijn. Hij had zijn leeven doorgebracht in angst voor armoe. Hoe goed ken ik dat gevoel, waarbij men weet geld te moeten verdienen en die taak niet verstaat. En zijn diepzinnigheid werd niet begreepen ... Ook door mij niet, omdat ik altijd moeders zijde koos.

donderdag 14 juni

Ellendig weer. Storm reegen en koude. Een ouderwets sombere en lugubere dag. Weer een begin van hooi-neus-katarrh. Hugo van zijn fiets gevallen, zijn arm onbruikbaar zoodat hij thuis blijft. Ik voel weinig produktief. Als ik wakker word moet ik denken aan de toekomst van de jongens, aan de kans om op Walden te blijven of niet, aan de schandelijke miskenning van mijn werk. De moord gepleegd op Isméa. Wat heb ik menschen als Top Naef, het kwaadaardige schepsel, misdaan? Salomonson beweerde nog dat zijn gevoelens jeegens mij ‘eerbiedig’ waren. Maar heel veel eerbied heb ik in die Groene redactie niet ondervonden. En nu die vinnige vrouw. Is het alles anti-papisme? Of zooals Brondgeest zei: das gefahrliche Alter?

Zou Brondgeest volhouden? Hij schreef ‘ik begrijp je in alles’. Dat is veel gezegd, maar tot nog toe stelt hij mij niet teleur. De opvoering was kranig. En hij vergelijkt zichzelf bij den dog, die blijft vasthouden.

vrijdag 15 juni

Iets stiller en zachter. ▫ Gister weer een akelige vechtpartij tusschen de jongens. Een spiegelruit stuk. Ik nam de radio telefoon weg om Evert te straffen, toen schold hij mij voor dief. ▫ Hugo is oovergevoelig en tegelijk hebzuchtig. Hij staat niet graag iets af. Genotzucht. En dan is hij door zoo'n gevecht doodongelukkig. Hij kon zijn linkerarm nog niet gebruiken en kon zich niet verdeedigen, waarvan Evert lafhartig gebruik maakte. Dan doet Hugo radeloos en wanhoopend.

Ik biechtte van morgen en communiseerde, om wat rust te krijgen inwendig.

zaterdag 16 juni

Aanhoudend reegen. ▫ Gister deed de communie mij wel goed, en ik voel steeds dankbaar aan mijn biechtvader, den pastoor. ▫ Maar vandaag is alles weer even slecht. Als ze oover me schrijven is me dat altijd onaangenaam, of ze prijzen of laken. Ik voel uitgediend en machteloos.

maandag 18 juni

Steeds koud en nat. ▫ Ik ooverzie het werk Sirius en Siderius. Ik voel alsof ik het nooit geheel beheerschen zal. Het gaat mij slecht. Ik wandelde tusschen de reuze-beuken van Swaenenburg. De kou verlamt mij.

dinsdag 19 juni

Nachtvorst. Nu zonnig en helder. Het hooi droogt. Ik kreeg een brief van MacRae oover de voorspoed in zijn kolonisatieplannen.

In ‘Europe’ stond gister een stukje van R. Roland oover de bijeenkomst in Londen. Dit is voor ons Hollanders een wrang bericht. In die bijeenkomst, P.E.N. genaamd, had Galsworthy uit veele naties de voornaamste kunstenaars bijeengeroepen. Ze kwamen uit alle landen. Maar uit Holland geen een. Ja toch, daar zag ik een Hollandsche naam: Herman Heyermans. En hij stond genoemd als .... *Noorman*. ▫ Dit berichtje is fnuikend. Ik voel het ook zoo voor mezelven. Ik had die plaats verdiend, dacht ik, niet voor mijn eigen glorie, maar voor het goed volbrengen van mijn taak. Nu voel ik met diepe schaamte en spijt dat ik mijn taak niet goed verricht heb. Het is weer, zooals in Viator staat: Ik heb mijn taak niet goed volbracht. ▫ Slecht heb ik den Heer gediend, en nu is 't niet meer in te halen.

woensdag 20 juni

Nog weer koud en grijs. ▫ De eerste aardbeien, nog geen enkele roos. Mijn toestand gelijkblijvend. Ik las het boekje van mevrouw Mac Govern oover de koppesnellers van Formosa. Bij dat volk mag een jonge man eerst trouwen als hij een kop heeft gesneld. Het dorp heeft een berg van koppen

was diezende heerlijkst De eerste wandeling in Vierhouten was een gelaat van eensaamheid en vreede. Prachtweit akkers, zware wouden in plaats van Asto's en badgasten.

Ik was de lucht al vreugdevrijd begonnen en zoo eindelijk te ont. De bekommering week al bij 't opstaan van huis - en is tot nu toe uitgebleven. De rust was verkwikkend en ik was ongekend blijmoedig. Ik bad veel, op de sparrenheide en at kreeg rust en gemoedsleid

Woensdag en Vrijdag wandelig, met de kinderen 's morgens en het Convertoor. 's middags naar Oud-Loosdrecht.

In het winkeltje van Overvest ontmoette ik den muziek-dirigent van Amerongen die mij aanspreekt

Alles vrij als van zelve, vreedig en rustig de twee aardige kleine kinderen, de vrijde terrasse, de vriendelijke menschen, de stille. de paarsrijde purpere heide.

Zaterdag 1 Sept. Na den storm van Donderdag is het nu stil en regenachtig.

Een groote, gezegende, intieme omgang

93 Bladzijde uit het dagboek, 1923

94 Groep op Walden, 8 mei 1927

opgestapeld. Maar de blanke vrouw wandelde tusschen die menschen geheel veilig. Men vereert de blanken als nazaten van de Hollanders die een tijdlang Formosa beheerschten en werkelijk beschaafden. Dat was hun gouden tijd.

Ik schreef gister aan Rolland. Eigenlijk een klaagbrief. Een zwakheid.

donderdag 21 juni

Zonnig, maar nog koud. ▫ Gister een droeve dag. Ik maakte mij zoo boos en driftig op Evert als ik nooit ondervonden had. Ik liep het huis door om een stok te vinden. Ik vond er gelukkig geen, anders had ik hem zeeker geslagen. Hij bleef lachen en grinniken terwijl ik bad. Ik weet niet ooit zoo ongelukkig te zijn geweest. Toch deed ik een tocht naar Hilversum, die ik wel prettig vond. Ik bezocht Al, den directeur H.B.S. en Annie die te bed moet blijven. Het was mooi.

Maar mijn werk vlotte heelemaal niet. Het lijkt wel of ik van dat 3e deel nooit iets terecht breng.

zaterdag 23 juni

Gister was ik in Noordwijk. Ik wandelde met C. naar Noordwijkerhout, toen naar Dobbe op Puikenduin, toen door de duinen naar 't strand, toen naar Martha, waar ik at. Ik was somber, zooals de laatste dagen steeds. En toch kon ik de heerlijke schoonheid van die streek ten volle waardeeren. Nooit zag ik het zoo mooi, want het volle loover is dit jaar buitengewoon en ook de groei der planten in 't duin en langs de weegen. Het was een prachtige Noordwijk-dag, en ik voelde dat ik daar ‘wortel geschooten’ heb, zooals de jongens zeggen. Ik bezocht de kerk en het kapelletje bij de nonnen op Haus Briese. Martha ging mee en was zeer lief en eerbiedig. Ze wilde mij geld geeven voor 't verblijf. ‘Ik heb genoeg’ zei ze ‘en ga niet uit, en zie graag dat anderen plezier hebben.’. Ze is nu zoo blijmoedig, zoo zachtmoedig, zoo eedelmoedig. Daar steek ik treurig bij af.

Ik heb nu toch maar verblijf gehuurd teegen 18 Augustus.

Ik kreeg gister het idee om van het dagboek van mijn vader een roman te maken. Een rustig verhaal, zooals de ‘Droomenbruid’ en ‘de Koele Meeren’. Want ik kan mijn moeder niet afbeelden zooals ze werkelijk geweest is. En toch wil ik mijn vader recht doen. Het moet het conflict zijn

aant.

tusschen den bollenkweeker en den wijsgeer. Het kleinsteedsche milieu in Haarlem, met Democriet en de Maatschappij van Nijverheid. (Dat kan volgen als Sirius af is.) Ook de wilde bloemen en de gekweekte.

maandag 25 juni

Reegen. ▫ Gister was 't een mooye, zonnige, warme dag. De processie in Laren had geluk. Ik was er niet. Ik wilde niet alleen gaan, en ging liever met mijn vrouw in de hoog-mis. Maar 't volgend jaar, Deo volente, zal ik gaan. ▫ Ik was nog steeds gelukkig door Noordwijk. Ik hoop dat ik alles zal kunnen reegelen, en dat de subsidie mij niet vergeet.

Ik kreeg een goede brief van Brondgeest. Er is iets ridderlijks in dien man, dat ik zelden vond. Hij schreef: ‘ik blijf je trouw, en in je gelooven, n'en déplaise tout’. ▫ Natuurlijk moet ik hier ook weer op teleurstelling voorbereid zijn, maar in elk geval heeft hij getoond wat te kunnen, en meer voor me gedaan dan een ander dirigent. ▫ Als ik nu de oovertuiging krijg dat het hem ernst is, dan ben ik tevreeden, en gereed om van 't leeven afscheid te neemen. ▫ Hij schreef ook zeer goed oover de Kind'ren Gods, en hij waardeert de vroomheid in mijn werk. ▫ Als de tooneelstukken nu gaandeweg alle gespeeld worden, dan is mijn leevenswerk vrij wel compleet. Wat ik dan nog maken zal is toegift. Dan wil ik alleen maar hoopen en bidden dat ik niet te lang nog behoef geplaagd te worden door zwaarmoedigheid, en dat ik T. en C. en de kinderen ver genoeg breng dat ze mij missen kunnen.

Zoo'n reegendag in zoomertijd heeft iets prettigs voor me, hoewel de somberheid niet weg is.

dinsdag 26 juni

Zonnig, koude nacht. ▫ Gister kwam Evert thuis met het bericht dat hij niet meer op school terug mag koomen, weegens ongehoorzaamheid, wangedrag enz. ▫ De jongen heeft een goed verstand, een sterke wil, maar ook koppigheid en genotzucht. Daarbij is hij ontzettend brutaal, en doet precies wat hem goeddunkt. ▫ Dit drukt mij ontzettend. Zoolang mijn huisgezin gereegeld is en in goede orde, zoolang kan ik nog juist voort - maar er moet niet de kleinste stoornis koomen, of ik zak in en verlam, en

aant.

weet niet wat te beginnen. ▫ Nu moet ik toch zien hem in Katwijk te krijgen als het maar niet te laat is. De jongen heeft veel liefs en fijngevoeligs.

woensdag 27 juni

Nog koele noordewind, maar zonnig. ▫ Diep ongelukkig. De zoon die schande brengt oover ons gezin, door onwil en brutaliteit. De weifeling: wat moet ik nu doen?

Van morgen nog ellendiger geworden door een jood die oud goed kwam halen en voor een rijksdaalder een massa mee nam. Ik kan niet marchandeeren, en ik kan geen oud goed wegdoen. Telkens zie ik iets dat waarde heeft. Dat alles maakte mij nog ellendiger dan gisteren. ▫ Hoe lang nog? zucht ik dan - en dan vind ik mezelven weer zoo ondankbaar. Ik kan ook niet zoo gemakkelijk schrijven als vroeger.

donderdag 28 juni

Zonnig, beeter weer, nog koel. ▫ Van morgen was ik wel in de diepste depressie die ik ooit beleefde. Ik was in de uiterste radeloosheid. Mijn lieve vrouw deed wat zij kon om mij te troosten. Zij sprak van de kleine Teresia, die het de beste troost vond, geen troost meer te hebben. Maar wat helpen die woorden? Ik ken ze, maar de realiteit laat zich niet bepraten. ▫ Na een paar uuren was het ergste voorbij en kon ik wat ontbijten.

Toen kwam er een goed bericht. Een opgewekte brief van Brondgeest, dat het Skelet op 1 Aug. in Rotterdam wordt gespeeld in den Circus schouwburg. ▫ Ik vernam het dankbaar, al weet ik dat deeze troost maar zeer vluchtig en tijdelijk is. Maar voor ‘mijn zaak’ is deeze opvoering zeer gunstig. Brondgeest kan er in schitteren.

vrijdag 29 juni

Steeds koud en grijs. ▫ Gister was ik bij den pastoor. Hij deed mij de confidentie dat ook hij gekweld werd door zwaarmoedigheid of tobberij. In den nacht, als hij wakker wordt begint het, zelfverwijt en Grübelei - het duurt eenige uuren en gaat dan weer weg. Het is blijkbaar niet zoo erg als bij mij. Nu begrijp ik de spreuk ‘tob nooit’ aan de wand bij hem. Dat zegt hij niet als een ooverwinnaar, maar als een meede-strijder.

aant.

woensdag 4 juli

Eindelijk mooi, warm weer. ▫ Gister kwam ik uit Rijswijk terug. Ik was Maandag morgen naar Katwijk gegaan om oover Evert te spreeken. Ik sprak met pater de Jonge en met den rector, of zij nog een proef willen neemen. Ze waren vriendelijk en hartelijk. Maar ik was verstrooid en sprak slecht. Ik at met de Jonge.

's Middags wandelde ik met C. bij den Haag. Des avonds ging ik naar Oovervoorde, het was een heerlijke avond, men kon buiten zitten op de Wateringschen weg. ▫ Ik was zeer opgewekt en rustig. Maar vandaag komt de wolk weer opzetten. Er is een auto-wedstrijd digtbij, en het geraas der motoren houdt niet op.

De waereld verandert schielijk. Het is een wonder als we niet geheel achterblijven, in dien razenden vortex.

donderdag 5 juli

Prachtig zoomerweer. ▫ Ik schreef een oopen brief aan Royaards, oover het jubileum-stuk. Ik liet het den pastoor leezen, en aan Truida. Ik was opgewekt en rustig. Soms drukt weer de geldnood, en de jongens. Hugo gaat ten minste oover.

R. Rolland schreef mij een brief die nog al moedeloos en pessimistisch klonk. Toen voelde ik de kracht van mijn geloof daar teegenoover. Ik ben - ondanks de sluyer der melancholie, geen moment werkelijk moedeloos of in twijfel. Ik ken mijn zonden en blijf er booven uit zien. Het waereldplan is grootsch en duidelijk, en onze kleine krachten zijn alle noodig.

vrijdag 6 juli

Zeer warm. ▫ Evert is weer kwaadwillig. Bracht me tot drift. Dan mishandelt hij de arme juffrouw, die hem niet aan kan. Het is een zware beproeving.

Ik denk veel oover den grooten Oovergang. Zoodra wij die gemaakt hebben, houden de zins-indrukken op. Maar het gevoel niet.

Gister avond luisterden wij naar het draadloos concert van Evert's installatie. Toen kreeg ik een ontroerenden indruk van die melodieën die ooveral de lucht vervullen. Wij hebben nu kunst-ooren gemaakt - de

antennen - en vangen een klein gedeelte dier melodieën op. Maar hoe oneindig veel blijft ongehoord. ▫ Wij zullen dan - na onzen oovergang, - lang moeten zoeken tusschen herinneringen, eer wij iets begrijpen. In den aanvang zal alles wel raadselig zijn. De herinneringen hebben wij, maar de oriënteering zal ontbreeken.

Er is maar één Waereld, en dat is de mijne
Er is maar één God, en dat is de onze.

zaterdag 7 juli

Zeer heet, 80° 's morgens. ▫ Nu ben ik slap en stil door de hette. Ik werk met moeite. Gister een kalf gebooren. Vier man moesten trekken uit alle macht. Hoe moeyelijk geschiedt zulk een operatie, die toch onmisbaar en noodig is. Hoe leelijk en onpractisch schijnt het.

Ik heb ook gezwommen, in de sloot. Voor 't eerst van 't jaar. En Matthes kwam mijn bijen nazien. Waarom is die man zoo hulpvaardig en vriendelijk? Zonder vergoeding?

Wij zitten veel op 't gras onder de kastanje. Ik lees de reis naar Koefara, door Rosita Forbes. Hoe zwak ben ik, met die jonge vrouw vergeleeken. En toch zou ik het vroeger wel gekund hebben. Maar in Amerika verlangde ik ook vuurig naar huis.

Met Sirius gaat het langsaam. Ik heb nog nergens dat gevoel gehad van blijde inspiratie waarmee ik altijd schreef. Ik heb ook niet meer mijn beleezenheid en kennis beschikbaar.

Moet ik het al opgeeven? Het is alsof ik al langer leef dan voor mij bestemd was. Mijn plunje wordt afgedragen, mijn reserve-geld raakt op. Paperassen die al lang verbrand moesten weezen durf ik niet vernielen.

maandag 9 juli

Steeds warm. Gister weer een motor-ongeluk. De huurder Langeveld, politie inspecteur, altijd een woeste rijder, nu teegen een boom gekwakt.

Ik reed met de jongens naar Tjebbes, de kweeker, daar baadden wij op de schilderachtige plek, het grasveldje onder de eikenboomen. ▫ Bij zoo'n rit er heen is er voortduurend ernstig doodsgevaar. En al dat volk rijdt er maar op los, met de kinderen soms meegedragen in een mandje.

aant.

'S avonds zaten we in den tuin van de Rozeboom. Het herinnerde mijn eigen kindschheid. Toen was zooiets vol mooye stemming. En de jongens voelden het ook deeze maal. Maar voor mij en Truida is het een opoffering. Het is burgerlijk, een vulgaire sfeer. De muziek na venant.

dinsdag 10 juli

Eeven heet. ▫ De dag van gister was slecht. Ik was zeer loom en voerde weinig uit. 'S middags in de sloot gebaad.

Ik las Eponina en bevond er groote kwaliteiten in. Elk woord heeft dramatische kracht. Er ontbreekt alleen een Chiistelijk slot.

Ik droomde deezen nacht dat ik in Rusland was, in Moskou. Ik was uitgenoodigd door de Sovjets, ik moest met hen confereeren. Ze zaten in een klein vertrek, en het was een tamelijk onbeschaafd gezelschap. Maar dat viel mij alles zeer mee. De stad zelf zag er droevig uit, veel ingestorte huizen, en kale muuren. Ik was zeer verbaasd dat ik *toch* in Moskou was gekoomen. Ik herkende het - vroeger was ik er ook, in droom.

woensdag 11 juli

Een stille, heete zoomerdag/ 's morgens al 80° in de schaduw. ▫ De ‘oopen brief’ aan Royaards heeft goed gewerkt. Ik kreeg Maandag al een aanvraag van 't Schouwtooneel of ik met hen wil onderhandelen oover de Heks. De pastoor had dus weer gelijk.

Ik schrijf slecht, door de hitte. Ik kan er niet beeter teegen dan vroeger. Toch vind ik het ook wel aangenaam. Als het maar reegenen wou. In Lugano was ik sterker en had ik minder last er van. Ik sliep van nacht beeter, en het werk aan Sirius gaat goed vooruit.

vrijdag 13 juli

Nog gruwelijk heet. Ik verdraag het heel slecht. 'S morgens 84° in de schaduw. ▫ Gister was ik in Amsterdam. Een schrikbeeld die heete stad, waar ze op de 2^{e} verdieping geen water meer hebben. Ik dronk koffie bij Griet Sassen, en was in 't rijksmuseum.

'S avonds om 10 uur begint het dragelijk te worden, dan zit ik buiten te peinzen. Van morgen naar de Mis.

Een opgewekte brief van Brondgeest, uit Rotterdam. 't Skelet gaat door.

Ik zwom in Kortenhoef, de badinrichting tusschen de rietplassen.

zaterdag 14 juli

Nog steeds toeneemende hette. Het is angstig en dreigend. De lucht staat eeven zacht en sereen, nu en dan wat veeder bewolking. Bij 't opstaan is het 84° en in den nacht koelt het niet af.

Ik ben onrustig en beklemd door de hitte. Ik kan er niet meer teegen zooals gisteren. Een kleine ontsteeking aan mijn linker oor deprimeert me nog meer. Als 't zoo blijft kan ik niet van huis. Ik schrijf aan R. Rolland.

maandag 16 juli

De hitte-golf is voorbij en laat ons achter als afgematte strijders. Van morgen was het buiten frisch 64°. Maar ik voel nu eerst welk een zware strijd het was teegen de hitte. Plotselinge verschillen van 20° à 30° Fahrenheit. Onrust, benauwdheid en angstgevoel - dat dit zoo niet vol te houden is.

Gister morgen nog heet en stoffig. Teegen 12 uur kwam een onweer, niet heevig maar toch imposant. Het bleef heerlijk doorreegenen tot 's avonds toe. Ik ging niet uit, behalve ter kerk.

Sterk heb ik het gevoel van ‘te vroeg aan 't einde van mijn werk te zijn’, en daardoor nu van alles te kort te koomen. Mijn geld-voorraad op, het huis in verval. Mijn kracht tot literair werk ten einde.

Ik ben doof aan één oor, misschien door 't zwemmen. Het is een gevoel van vereenzaming. Het geluid blijft nu binnen in mijn hoofd beslooten. Ik ontvang minder bericht van buiten en ik weet niet wat er naar buiten doordringt. Dat is het wat den dood angstwekkend maakt: het digt gaan van de vensters, het afsluiten van al de buitenwaereld die ons zoo interesseerde en bekoorde.

dinsdag 17 juli

Heerlijk weer. Alles vochtig en geurig. Aangename temperatuur. Zooals

gewoonlijk verdoe ik weer veel tijd met heen en weer loopen en bloemen plukken.
Ik schreef een brief aan pastoor Wijting, oover zijn geschrift Christus en zijn moeder.
Contract met Spree geteekend. Royaards is nog in Amerika. De eerste leezing toegezegd 6 November in Assen, oover Ned. Literatuur.
Er is nu kans op het vertoonen van het Skelet, de Heks van Haarlem, Isméa, en Lioba.
Ik voel nog slap, na de hitte. Er zijn veele menschen door bezweeken.

woensdag 18 juli

Koel, reegenachtig weer, 62°. ▫ Couperus stierf Zondag 15. Ik voelde heel hartelijk voor hem. Ik had ook onlangs nog een prettige briefkaart van hem ontvangen. Ik dacht graag aan hem en zijn werk. Maar de doodstijding maakte mij niet somber, wel droevig maar niet naargeestig. Ik voel alsof hij door goede beschermgeesten omringd is. En zoo was ik gister, na het doodsbericht, niet terneer geslagen, eerder iets meer opgewekt. ▫ Maar wat zal de Haag zijn zonder Couperus. Borel schreef aardig oover hem. Hoe kunnen die journalisten zoo gauw klaar zijn met hun rouwartikelen. Zal ik naar de Crematie gaan?
Gister las ik een verslag oover de gevangenkampen in Duitsland, tijdens den oorlog. Dit had ik juist noodig voor Sirius.

donderdag 19 juli

Prachtig weer, aangenaam koel. ▫ Het gaat me bizonder slecht. Het meest denk ik oover geld. En dan komt het besef dat ik toch niet te vreezen heb. Het is nu al twintig jaar dat geldzorgen me kwellen. ▫ Ik weet niet waarheen te gaan, als ik vertrekken moet. Het is toch wijzer een huis te behouden dan geld. Voor alle flinke maatreegelen ben ik te zwak en te ongeschikt. Ik mag niet verder van de kerk woonen. Maar dat slinken van mijn reserve, dat maakt me nerveus en bang.
Ik schreef nog al goed aan Sirius. Ik vond weer een toepasselijk boek.
De crematie vergat ik reegelrecht. Ik bad voor Couperus.

aant.

zaterdag 21 juli

Aangenaam koel zoomerweer. ▫ Ik was gister in Amsterdam en praatte met Reyding en met den costumier oover de costumes voor 't Skelet. Ik kwam daardoor wat beeter op de hoogte der tooneel-toestanden.

Spree is populair in Rotterdam en kent zijn volk. 1 Aug. is Rotterdamsche Kermis, dus dan gaan de menschen wèl naar de comedie.

De kansen voor de Heks bij v.d. Horst en Musch staan zeer goed. Hun oopenlucht-spel was een groot succes - de Heks is juist iets voor hen.

Van Royaards is nu bekend dat hij als salaris f 25000 krijgt en zijn vrouw f 10000.

Ik kreeg de gedachte dat als deeze première nu weer een finale mislukking is, dat ik dan dit als een Gods-oordeel moet beschouwen. Terwijl ik dit schrijf voelde ik als een afkeuring, alsof ik niet goed deed. Maar ik wil alles goed vinden, succes of mislukking.

Ik heb nooit zoo intensief mijn minderwaardigheid gevoeld. Dat ik tusschen niet-roomschen niets meer heb in te brengen, en van die zijde niets meer te verwachten heb, dat weet ik al lang. Maar ook tusschen roomschen ben ik niets. Ze hebben in alle opzichten veel beeter krachten. Een weekblad als de Nieuwe eeuw oovertreft me in economisch en filosofisch en theologisch opzicht. Ik kan er maar zelden iets geeven wat hun veel waard is. Nu en dan een versje of een stukje proza, waarvan ze de eigenlijke waarde toch niet voelen. Voor de rest hebben ze weinig aan me, terwijl ze ‘gouden bergen’ verwachtten.

Mijn verneedering is groot.

Wees nooit ondankbaar, zei ♁.

zondag 22 juli

Lekker, winderig zoomerweer. ▫ Soms krijg ik de gedachte alles maar kalm op z'n beloop te laten. Ik zit vreesselijk in de klem. Maar ik zie nergens een uitweg om vrij te koomen. Dus dan maar passief. Laat gebeuren wat God wil. ▫ Soms denk ik dan weer: dit is laks. Je moet ageeren zoo lang je krachten hebt. ▫ Maar als nu de kracht tot actie mij begeeft, en mij nog dieper in de weemoed verwart? ▫ De spreuk ‘Wu-Wei’, vanzelve, is het toppunt van die laksheid. Een tijd lang heb ik mij daaraan oovergegeeven. Moet ik nu daaraan toeschrijven dat ik zoo weinig oover mijn lichaam te

zeggen heb. Of ben ik juist door dat Wu-wei tot hooger ontwikkeling en dieper inzicht gekoomen. ▫ Hoe 't zij ... nu is het te laat. Ik kan alleen Gods hulp in mij afwachten. ▫ Ook Jezus vermaant tot dat Wu-Wei als Hij wijst op voogelen en bloemen, en leert God te vertrouwen. Hij keurt niet zonde en genotzucht goed, maar Hij verwerpt de haast, de spanning, de greetigheid.

maandag 23 juli

Koeler, grijs en winderig. ▫ Ik loop door Walden, peinzend hoe ik er een eind/ een stabiele toestand van maken kan. De twee tuinlui die ik nu heb, deugen niet. Ze zijn te oud, te slordig en te lui. Boovendien door mij bedorven. Nieuwe kan ik niet zoeken. De oude kan ik niet weg krijgen.

Uit Katwijk hooren wij niets. De jongens zullen veel geld gaan kosten.

Mijn nachten zijn onrustig. Het is vrij warm en des morgens is de melancholie heevig. Ik ben wel op alles voorbereid, maar sommige dingen bekooren mij dan weer zoo sterk.

Ik las gisteren in Dickens. Hoe grenzeloos luguuber.

dinsdag 24 juli

Koel en winderig. 62° ▫ Het gaat mij zeer slecht. Door allerlei kleine zorgen die ik niet dragen kan. De hond ontsnapt uit zijn hok. De jongens helpen in niets, maar zijn druk en ruuw. Nella zou hier logeeren maar nu is Toos gekoomen en is er geen logies voor Nella.

Ik word genoodigd tot een retraite in Oovervoorde. Ik wil het aanneemen maar ik zie er teegen op. Ik moet Vrijdag naar Rotterdam en Woensdag ook, voor de première. Dan van 1 tot 6 of 7 in Oovervoorde en dan van 8 tot 18 in Walden. Dan naar Noordwijk.

Evert gaat 30 Juli (Maandag) naar Nieuw-Voorde bij Trip. Dat alles kost reisgeld, en koffer-pakken, en kleeren uitzoeken. Mij is alles te machtig.

Ik las gister in Tagore. Dat deed mij wel goed.

donderdag 26 juli

Onstuimig weer. ▫ Ik ben zeer somber en zie teegen alles op. Als gunstig

verschijnsel het reuze-reclame billet. Het ziet er zeer luidruchtig uit, maar het moet toch op die wijze koomen. Ik voelde bevreediging.

Het is druk in huis. Toos, Nella de twee jongens. Er wordt veel gelachen en gelawaaid.

Morgen naar Rotterdam. Ik wou dat ik al in den trein zat, maar ik zie zwaar er teegen op om naar den trein te gaan.

Een courant-berichtje zegt dat Bertus en Borel beiden katholiek zullen worden. Truida vond het onwaarschijnlijk, ze geloofde er niets van. Maar ik voor mij zie aan enkele teekenen dat er iets van waar is. Anders zouden ze Bertus' naam niet zoo voluit schrijven, met vollen titel. Ze zullen een flater als verleeden jaar met mij, niet herhalen. Het bericht komt van Roomsche zijde. ▫ En zou die uitnoodiging tot retraite in Oovervoorde er niet mee samenhangen. Ik ga 2 Aug. daarheen.

maandag 30 juli

Reegen. ▫ Drukke, zware dagen achter den rug. Ik ben weer thuis, terug uit Rotterdam. Maar morgen moet ik er weer heen, en ik zie er nog eevenzeer teegen op. De repetitie woonde ik bij en K. in haar blauwe kleedje was er ook. De avond was prachtig, stil en zoel. Wij wandelden naar het oude kasteeltje de Binkhorst. Een oud huis uit de 8ste eeuw, met een toorentje en een groene boomgaard. In de verte den Haag met de lichtjes. Liefelijke indruk.

Zaterdag avond was ik weer thuis. Ik sliep goed, maar was Zondag toch zeer droef en angstig. Toen riep ik de goede pastoor, en hij nam mij den biecht af en gaf mij zijn zeegen, een kruisje. Hij was erg hartelijk en blijmoedig, en het verkwikte mij wonderbaar.

'S middags kwam Kalff en wandelde met mij in Spanderswoud. ▫ Ik praatte oover mijn dagboeken, oover mijn vader en den ouden tijd.

Gister avond speelden Truida en Toos de dierbare walsjes van Brahms. Toen kwamen er schoone en diepe gevoelens, alsof ik nog mooye en goede dingen zal zeggen eer ik heenga. ▫ En vanmorgen, helaas! waren die schoonheeden weer weg. Ik denk alleen nog maar hoe ik met fatsoen uit het leeven zal scheiden. Ik kan nog tien jaar leeven, hoe kom ik er door. En toch is er nog zooveel dat ik zal kunnen doen, en ik heb mijn dierbaren zoo innig lief. Ik mag ze niet ontijdig verlaten. Als ik nu maar niet zoo bezorgd was om geld. Ik heb geen energie meer om nog te verhuizen, en toch kan ik

deeze kostbare hofhouding niet volhouden. En toch ben ik zoo bevoorrecht, en ik kan toch ook nog wel wat goeds doen en zeggen.

Van morgen haalde ik honing uit de kasten. Oover 't tooneel denk ik zoo weinig moogelijk - en alle illuzie zet ik van mij af. Als er maar een paar goede menschen mij willen steunen, dat ik niet meer onder dien bangen druk zit. Ik heb veel geschreid, gisteren.

woensdag 8 augustus

Het is prachtig, warm weer. In de hut.

Gister kwam ik uit Oovervoorde. Veel verligt en getroost. ▫ Ik ging 31 Juli weg uit Walden; 's morgens om 12 uur was ik met Hugo in Rotterdam. Daar woonde ik de generale repetitie bij. Ik nam logies in hotel de l'Europe. ▫ 's Avonds ging ik met Hugo naar een bioscoop waarin ik niet veel smaak had. Altijd dezelfde vertooning.

Woensdag 1 Aug. met Hugo door Rotterdam. Het was onstuimig weer, we voeren door de havens, en Hugo genoot. We zagen Museum Boymans, dat mij erg teegenviel. Er is weinig goeds. Een bekende Fabritius en twee Vermeers. ▫ We zagen ook <het> postkantoor, en de diergaarde. Er waren prachtige colibri's.

Bij de opvoering was ik nerveus - vooral door het rekken. Maar de volle zaal maakte alles goed. Ik voelde nu eindelijk dat ik den kamp gewonnen heb.

We praatten nog even na, in een café - en ik was dankbaar. Maar een goede slaap had ik niet. Ik sliep met Hugo in 't hotel, maar ik voelde mij diep ongelukkig. Een sterk gevoel voor den lieven jongen die naast me sliep.

Donderdag kwamen we op Oovervoorde. Er waren de volgende retraitanten: Pater Padberg als leider, en van Ginniken, de schilder Koekkoek uit Hilversum, een gevoelig man, die ook scherpe dingen zei, maar toch niemand kwetste. Een goedhartig man, die zeeker veel leed ondervond. Dan mr Keller een bankier uit Amsterdam, de heer van Tijn een jong Israeliet, die gedoopt wordt na mijn vertrek, de heer Thomassen uit Amsterdam, eindelijk Ds Boers, een bekeerde dominee, met wie ik plannen beraamde in G.G.B. trant. Een beschikking dat hij daar ook was. Eindelijk ontmoette ik er nog zuster Francisca van Leer, een vuurige bekeerde Jodin. Een moedige vrouw die hunkert naar het apostolaat/ desnoods het martelaarschap.

De eerste nachten waren verschrikkelijk en afschuuwelijk. Maar ziet,

aant.

eevenals in de Abdij, maar minder snel en intens, kwam de zeegen, de troost - door een goede toespraak van van Ginniken bewerkt. Vooral de psychologische noodzaak van het hoogste en begeerlijke lijden, die bracht bij mij de schaamte oover mijn leed en mijn verzet teegen het leed.

De laatste nachten waren heerlijk en goed. En toen, na mijn verheffing, kwamen de goede berichten uit Rotterdam. Daar is mijn zaak gewonnen. Maar ik had dit succes ook dadelijk weer willen afstaan.

Er was een stervende op Oovervoorde. De moeder van een der jonge missionarissen.

Ik had van van Ginniken de opmerking gehoord dat als men op een kerkhof rustig en gelukkig is dat het dan goed staat met ons. ▫ Ik gaf dat toe, en zei dat ik ook het gelukkigst voelde bij een stervende. Maar zie! toen ik bij de stervende kwam voelde ik weerzin en afkeer van het akelige. Toen schaamde ik mij weer. En ik ging na eenigen tijd weer bij de stervende, en bad bij haar zeer lang. ▫ En daarmee deed ik onbewust een goede daad, want een van haar zoonen, die ongeloovig was, werd getroffen en bekeerd, toen men hem zeide wie bij zijn moeder bad.

Na goede vruchtbare gesprekken, met pater Padberg, die oover mij en mijn werk schrijven wil, en met Boers, en met zuster Francisca werd ik zeer dankbaar en gelukkig. En het heerlijke bosch en de stichtende gesprekken waren nu in een glans van geluk en dankbaarheid. ▫ Het thuiskoomen was ook prettig, en nu wil ik vol moed het kruis opneemen. De nacht was rustig en goed, en ik was innig blij weer bij mijn lieve, vroome vrouw te zijn.

vrijdag 10 augustus

Wat koeler, maar nog mooi warm weer. ▫ Natuurlijk ben ik wat gezakt, ik voelde niet zoo hoog als gisteren. Ik ben dan wat streng en ernstig, en kan niet meelachen als Truida en de kinderen het doen.

Ik baadde gisteren in Kortenhoef. Dat deed mij goed. Het is er mooi.

zaterdag 11 augustus

Heerlijk weer, niet te warm. Wij zitten elken avond buiten. ▫ Gister een brief aan den minister geschreeven.

aant.

Een brief van C. dat zij met f 5000 moet rondkoomen met haar vier kinderen.

Ik ben natuurlijk weer gezakt.

Ookie vertelde mij gisteren dat de oude Charles Boissevain erg somber is. Hij heeft een ziekte waardoor hij een ondragelijke geur verspreidt. Dus kan hij geen visites ontvangen. Dit is een akelige beproeving.

maandag 13 augustus

Mooi, koel weer. ▫ Ik zit in de hut en schrijf aan Sirius. Het gaat nog maar zeer langsaam. De melancholie is nog meester van me.

Ik sprak met den pastoor. Hij vroeg of ik niet een echt roomsch stuk kon schrijven, voor het tooneel. Met een thema uit de kerkgeschiedenis. Een heiligen-leeven. ▫ Ik dacht oover Egmond. De strijd tusschen kasteel en abdij. ▫ Maar hoe kan ik werken, in zulk een depressie.

Van Brondgeest nog geen nieuws. Ik weet niet eens of het stuk dóórgespeeld is.

Ook oover de Heks geen beslissing.

Gisteren bezoek van juffrouw Jeannette Schmid die oover de Jezus boeken kwam spreeken.

Nella is nu bij ons. Hugo en zij hebben veel pret samen.

woensdag 15 augustus

Donder en reegen. ▫ Gister Sirius ooverleezend mij verbaasd oover het feit dat ik dóór kan blijven schrijven, ondanks zware droefgeestigheid. Langsaam maar gestadig gaat Sirius voort. ▫ Maar tot verzen komt het niet.

Gister droomde ik van Japan. Ik denk door de figuur van Akori.

Vannacht droomde ik dat mijn verlooren wandelstok terug was. Van morgen stond hij in de standaard.

Boers is beezig ons plan van R.K.G.G.B. (of D.B.) te onderzoeken, op mijn kamer.

donderdag 16 augustus

Reegenweer, koel maar zonnig. ▫ Van daag pater de Jonge bij ons. De

aant.

goede eedele man. Ik haalde en bracht hem van en naar 't station. Hij zeegende mij, en bad voor ons.

Ik was in felle onrust en donkere somberheid. Hoe was het ook weer, toen ik alleen door duinen en bosschen dwaalde, in diepe gemoedsrust? Toen ik alles genoot, elke aanraking prettig vond.

vrijdag 17 augustus

Bedekt, koel. ▫ Eergister avond het echtpaar Andriessen bij ons, hij de pianist en componist, zij de zangeres die door mijn moeder geprotegeerd werd. Hij speelde Chopin, dat verheugde Nella.

Het gaat mij nog zeer slecht. Mijn vrouw had een bange droom, en schreeuwde mij wakker. Haar stem hoorde ik als die van Evert. ▫ Zij is vervuld van de auto-ramp bij Lourdes. Zij zoekt er een boovennatuurlijke beteekenis in. Een straf. Het waren allen toeristen, en protestant.

Ik hoor nog steeds niets uit Rotterdam. Die onzeekerheid drukt mij zeer, ook weegens de subsidie, en mijn ebbende kas. ▫ Zou die Rotterdamsche ooverwinning weer, als alle voorige op teleurstelling uitloopen, na al die goede berichten en vooruitzichten?

Morgen naar Noordwijk a/zee. Ik zie er heevig teegen op.

De pastoor is naar Karlsbad. Mijn goede wenschen vergezellen hem.

Noordwijk a/zee. Duinlust bij Passchier. ▫ Ik ben hier met Truida, Nella en Evert. Ik heb mij nooit zoo ellendig gevoeld. Zeeker niet in deeze omgeeving.

Ik heb beloofd naar Vierhouten te koomen, maar zie er vreesselijk teegen op. Ik ben tot niets in staat. Ik sliep vrij goed, tot 7 uur, toen begon de ellende. Berichten uit Rotterdam kwamen van morgen. Het stuk is achttien malen gespeeld. Brondgeest schreef erg vleijend, maar in deezen toestand helpt mij dat niets. Niets helpt mij, alles is onzegbaar en ondragelijk. Ik begrijp het als pathologisch. Ik lijd aan melancholie. Maar ik worstel er machteloos teegen. Misschien is het opgehoopt verouderd leed.

Gister woonde ik de processie bij van St Jeroen. Voor 't eerst in de veele jaren dat ik hier kom. Het was mooi en stichtelijk en deed me goed.

Ik begreep gisteren het weezen van de zondenval en de zond-vloed beeter dan te vooren. Het is God te doen om een menschheid die uit eigen vrijen wil tot zelfbewustzijn komt en tot hem terug-keert. ▫ Twee malen is dat

aant.

niet gelukt. De eerste maal in het aardsche Paradijs, waarvan alleen de overleevering spreekt. De tweede maal met de menschheid, vóór de Zondvloed. ▫ In het paradijs, een bijna volmaakte vreede-toestand op aarde, werd het lijden niet gevonden, maar ook de hoogste zelfbewustheid werd niet gevonden. Het was een al te zoete spijze, zonder zout. De sexueele verdooling werd ook niet gevonden. Het was als bij planten. ▫ Toen, om toch de menschheid tot dat doel te krijgen, moest het booze element er in worden toegelaten. Daardoor werd ook de sexueele aberratie binnen geleid. Vandaar de angst van alle zeer vroomen voor de sexueele verschijnselen. Angst en toch indulgentie. Men vreest alle sexueele afwijking, al wat prikkelen kan, en toch vergeeft men de afdwaling, de zonde, als menschelijk en vergeefelijk. Er is conflict tusschen de natuurlijke mensch, met zijn leevens-schoonheid, en de boovennatuurlijke mensch, de heilige, die vreemd is aan alle sexualiteit, en het voortplantings-instinct niet kent. ▫ Het is duidelijk, dat met het meer en meer optreeden der heiligen ook de menschheid moet uitsterven, het is de laatste kans voor de menschheid om tot volkoomen zelfbewustzijn, tot vereeniging en samensmelting met God te geraken. ▫ Dit is de strijd met den Demon, die het Heelal met spanning vervult. ▫ Het boovennatuurlijke zal meer en meer manifest worden, naarmate de heiligen toeneemen.

Het optreeden van Jezus is de uiterste liefde-pooging, die maar ééns in alle eeuwigheid gedaan is. Baat die niet, dan is er geen redding meer, dan wacht het eeuwige vuur, de vernieling. Maar de uitwerking van de groote liefde-daad is al duidelijk. Het kan zich nu niet meer wenden. ▫ Er koomen wellicht nog eeuwen van oovergang, met bloedstorting en geweld, maar de H. Geest, de Christelijke geest ooverwint, dat is nu reeds duidelijk. Ooveral wordt *erkend* dat vreede beeter is dan krijg, en dat heiligheid beeter is dan waereldsheid. De waereldsche mensch vindt geen kwaad in de voortplanting, en noemt die noodig en ook rein, zelfs gepaard met de hoogste liefdes-uiting, het mooiste en liefste wat denkbaar is. Maar tegelijk erkent ze teegen wil en dank de leelijkheid van al wat die voortplanting omlaag haalt en brengt de duivel en de erotiek altijd in verband. ▫ Want in dien hoek loert de Demon en daar is het beste aangrijpingspunt met menschelijke zwakte voor demonische aanval.

Zoo is nu in mijn arme ziel ook het groote conflict kenbaar geworden. Met de grootste teergevoeligheid toegerust, en sterk begeerig naar heiligheid, werd ik in dit natuurlijke leeven geworpen - terwijl ik toch al mijn geweldige liefde-macht heb zien verzwakken en in demonische machtsfeer

heb zien oovergaan. Na deeze eindelooze verwarringen is er nu geen sprake meer van heiligheid, en alleen met de grootste voorzichtigheid en inspanning blijf ik op het niveau van een gewoon natuurlijk mensch. ▫ Ik heb meelij met mezelf, hoezeer ik mijn zonden verfoei en veracht. Want ik heb onder mijn veele zonden geen enkele geheel zonder het liefdeselement. De Demon heeft nooit zulk een rijke prooi gehad, maar ook nooit zulk een lastige, zachtzinnig koppige. ▫ Dit is 't wat mij met mijn schrijnend, nameloos leed moet verzoenen. Zonder dat leed zou ik oover weinig jaren sterven in wat dood-zonde heet. Ik zou nooit bereiken de hoogte die God mij heeft toegedacht. Ik zou vergaan met den jongsten dag, de oordeelsdag. ▫ De wisseling in mijn leeven is folterend en ontzettend. Een tijd lang is alles wat ik aanraak afschuuwelijk en vol pijn, niet te beschrijven dor en naargeestig - en dan trekken er liefelijke en hooge schoone gevoelens mijn geest voorbij. Onmiddellijk daarop koomen weer de zoete begeerten, de fantasieën, het ‘waarom niet?’. ▫ Zonder die rust, nu en dan, zou ik waanzinnig worden, schijnt het mij. En toch brengt die rust me weer in demon's handen. En zoo gaat het akelige spel dag en nacht door. En al het schoone katholieke leeven kan mij niet ontroeren, ik kan niet bidden, ik roep vergeefs mijn Heiland aan, en de heilige Moeder, en de anderen die mij toch ook liefhebben en voor mij bidden. ▫ Mijn bespiegeling eindigde in een tranenvloed. Dat verligtte. Maar de naargeestigheid bleef.

dinsdag 21 augustus

Er kwam een telegram om mij te vragen niet Dinsdag maar Woensdag te gaan En een brief waarin stond dat de twee kinderen ziek zijn, en moeder Betsy geen pension had en in het huis moest woonen. ▫ Toen voelde ik dat alles als een wenk en waarschuwing en ik ooverwon mezelven en seinde mijn bezoek af. ▫ Dat was alles zeer zwaar en droef. ▫ Van daag, bij mooi weer, was ik iets beeter maar bij 't opstaan toch zeer ellendig. ▫ De zee, oud en groot, gaf mij rust. Ik dacht veel en smartelijk aan Noordwijk zooals het vroeger was - en nu! ▫ Martha nu verlaten en alleen in een kleine villa, waar ze zonder dienstbode leeft.

Er waren drie groote machtige stemmingen die mij wat rust gaven.

Eerst de oud-chineesche waereld, met Lao Tsz en de besneeuwde dennen in 't gebergte

dan Shelley met zijn grootsche gedachten/ de stemming van ‘the sensitive plant’

en dan de zee, oud en groot, met zijn wonderbare gestalten uit de voortijd.
Te vergeefs tracht ik het vast te houden. De zon schijnt warm. Arme, lieve Kéa, die nu zeeker weent om de teleurstelling, zooals ik gister wanhoopig weende. ▫ Hoe graag had ik een paar dagen getoefd in dat gezin vol liefde en blijdschap, waar alles zoo ligt gedragen wordt, en waar ik zooveel liefde ondervind.
Nu komt gauw de herfst en de vale winter.

woensdag 22 augustus

Buyig wolkenweer, koe[1]. Nu en dan plasreegen. ▫ Deezen dag zou ik haar gezien hebben. Ik lijd verschrikkelijk. In den nacht een gevoel van onuitspreekelijke beklemming. Als dreigende waanzin, en onmacht tot bidden. De auto's razen dag en nacht langs het huis, vlak langs de ramen. Onuitstaanbaar.
Gister bij Jansje Vioen geweest, de goedhartige vroome vrouw. Gister avond bij de familie Biegel-Povel. Een vroolijk dubbel-gezin met dertien kinderen. Ik lees Adelbert Stifter. Het verblijf hier valt me nu lang.
Jans vertelde van het sterven van haren broeder die zoo gelukkig heenging en precies den dag van zijn sterven voorzegde. Op den H. Hart-dag of Vrijdag bij het Maria-feest.

donderdag 23 augustus

Vanmorgen kwam een briefkaart met de verzeekering dat ik nog bedenktijd had. Ze vertrekken niet voor 30 Aug. Er komt nog een brief.
Gister las ik Stifter. Hij is de representant van de Biedermayer-tijd. En welk een rustige diepte, welk een hooge cultuur. Het is taaye lectuur maar gezond.

vrijdag 24 augustus

Goed weer. ▫ Nu besloot ik toch maar naar Vierhouten te gaan. Ik had den wenk niet goed verstaan en nu wil ik niet zoo zwaartillend zijn - en alles zoo bitter en droevig opneemen. ▫ Ik voel mij ellendiger dan ooit en misschien brengt de uitstap verligting. Ik heb het hier ook wel goed, ondanks mijn innerlijke misère, maar ik zal het nu toch maar doen.

aant.

Ik zit nog veel aan zee te staren. Als ik nu de groote rust en vreede maar vinden kon. Valkenier Kips schreef dat hij niets meer verwachtte als een zalig sterven. Zoo is het bij mij ook. Maar mijn leeven is nog gestadig en zwaar lijden, in angst en onrust.

zaterdag 25 augustus

De subsidie is mij geweigerd, een klap en een verneedering. ▫ Het maakt mijn toestand niet veel erger, want het kan niet veel erger. ▫ Ik tracht steeds de passieve houding te bewaren. Laat God met mij doen wat Hij wil. Maar ik ben te zwak voor plannen en voorneemens. Ik zie geen doortocht geen uitkomst.

Ik zou willen leeven als Soendar Singh - maar ik weet dat daartoe enorme energie noodig is, voor een jaren lang verwend en betrekkelijk gemakkelijk stoffelijk leeven. Ik kan het nu niet beginnen.

Een klein huisje ergens bouwen? Ik heb er de fut niet toe. En natuurlijk zou ik weer bittere spijt krijgen, als ik aan 't verkoopen ging van wat ik bezit.'t Zou mij gaan als met die opkooper, die jood die mij zoo afzette. ▫ Maar de weg zal zich wel wijzen. Op pijnlijke wijze vrees ik.

Gister kwam Hugo hier. Ik herkende hem op groote afstand en ik was zoo blij hem te zien. De lange grappige jongen. Hij plaagde mij van morgen met mijn ‘subsidie-snuit’ en mijn bankroet. ▫ Uitbundig kan hij lachen.

zondag 26 augustus

Het toppunt van misère hier. Het blijde uitzicht op is verdweenen. Ik sliep niet vannacht en kan nog niet tot rust koomen. ▫ Dit leed maakt bitter. Er is geen ontkoomen aan.

Gister samen geweest met Hugo, Hans, Marietje/ Martha en Truida en ik. Het vlot nooit zoo heel goed, al zijn 't allen goede menschen.

donderdag 30 augustus

Storm. ▫ Gisteren kwam ik terug uit Vierhouten. Een merkwaardig gelukkige dag. ▫ Er kwam een bericht, Zondag waarin mijn komst nog moogelijk werd geacht. Toen weer een telegram. Zondag besloot ik niet

te gaan, en toen eindelijk, Zondag avond veranderde ik mijn besluit. Dat kalmeerde mij, en ik sliep goed en Maandag ging ik toch en zond een telegram uit Leiden. Om 2.34 was ik in Nunspeet. K. was aan 't station en de fietsrit was bizonder heerlijk. De eerste wandeling in Vierhouten was een geluk van eenzaamheid en vreede. Boekweitakkers, sparrewouden in plaats van auto's en badgasten. ▫ Ik was den tocht al vreugderijk begonnen en zoo eindigde ze ook. De beklemming week al bij 't afscheid van huis - en is tot nu toe weggebleeven. De nacht was verkwikkend en ik was ongekend blijmoedig. Ik bad veel, op de spoorreis en ik kreeg rust en genade-licht.

In het winkeltje van Overvest ontmoette ik den muziek-dirigent van Anrooy die mij aansprak.

Alles ging als van zelve, vreedig en rustig. De twee aardige kleine kindertjes, de wijde ruimte, de vriendelijke menschen, de stilte. De prachtige purper-heide.

zaterdag 1 september

Dinsdag een lange wandeling, met de kindertjes. 'S morgens in het looverbosch. 'S middags naar Oud-Soerel. Na den storm van Donderdag is het nu stil en reegenachtig. ▫ Een groote, gezeegende, intieme omkeer. ▫ Op mijn terugreis van Vierhouten kwam er een onverwachte genade. Ik zag op eenmaal licht in mijn sombere beklemming van de laatste weeken. Ik wist op eenmaal wat mij te doen stond. Ik begreep, in een glans van gelukkig licht, dat ik mijn leeven veranderen moest, en hoe. ▫ Het ontwikkelde zich in practische plannen. Ik besloot nu eindelijk van Walden weg te gaan, een klein huis te laten bouwen in een streek die mij gunstig toeschijnt, en vooral digt bij een kerk. Ik dacht het eerst aan Haarlem of Overveen en aan pastoor Willeborg.

Ik moet het wel doen want ik kan de dure hofhouding op Walden niet volhouden, nu de subsidie vervalt. Mijn lieve vrouw moet digter bij een kerk woonen en mijn leeven moet goedkooper worden ingericht. Ik ga een plekje grond zoeken, daar een huisje bouwen van ± f15000 en Walden verhuuren of verkoopen. Ik schat dat het aan huur wel f3000 kan opbrengen. Als ik dan nog f4000 verdien door schrijfwerk, boeken, artikelen en leezingen en ik betaal f500 rente voor het opgenoomen geld, dan houd ik een f6500 oover voor mijn huishouden, en woon daarbij vrij. Misschien wil Truida uit haar bezit het huisje wel koopen, dan krijgt ze

aant.

minder rente, maar dan woonen we geheel vrij. ▫ Ik heb gedacht aan Haarlem, aan Amersfoort, aan Arnhem of Nijmeegen. Aan Heemstede. De zoogenaamde Zanderij of Brouwerskolk is in mijn herinnering het liefst. Een duin-vallei, met een heldere vaart in 't midden. ▫ Nu moet ik allereerst een stuk grond uitzoeken, en een architect raadpleegen. Liever in Kennemerland dan in 't Gooi.

Het huis moet zijn een groote boekenkamer, en een kleine eetkamer. Booven een groote slaapkamer en drie kleinere. ▫ Buiten een hut, en een kleine maar bloemenrijke en vruchtbare tuin. Het meest met mijn wensch oovereenkoomend zou zijn het huisje Berkenheide. Het terrein moet ongeveer 2000 ☐ M. groot zijn. ▫ Ik sprak met Nico oover dit plan en hij vond het uitsteekend, en volkoomen uitvoerbaar.

Nu ben ik wonderbaar rustig geworden. Ik voel dat dit is wat God van mij verwacht. Een leevenseinde in stille toegewijde werksaamheid, eenvoudig en zo veel moogelijk verborgen. Eenige jaren nog van studie en werksaamheid, en vroome toewijding. ▫ Geen verwachting meer van theater-succes. De uitkomsten van het Skelet, dat al het mooiste succes scheen dat ik ooit bereikte, zijn treurig. Uit achttien voorstellingen krijg ik als honorarium f150. Dat is niets. Maar ik zal er mij niet meer om bekommeren. Als ik iets nog maak wordt het streng, zuiver en dus niet populair.

Ex-dominee Boers kwam mij Woensdag opzoeken. Samen gingen wij naar den heer Verviers, den bankier en directeur van een ‘Spaarfonds voor boodemcultuur’. ▫ Dat wordt het ‘Veluwe-plan’ van Boers. En curieus is dat hij op 't oog had een groot landgoed bij Nijkerk, om daar te beginnen. En uit zijn beschrijving wist ik wat hij bedoelde. Het landgoed waar ik met Jet Wolterbeek geweest ben, om haar zoon Piet een te huis te bezorgen. ▫ Ik wilde aan dat Veluwe-plan meedoen alleen omdat ik hier zie een aanpakken van de productie, en daarbij roomsche beginselen. Ik zal nu Woensdag naar Nijmegen gaan om met kapitalisten te spreeken.

Wat mij vooral vervulde in 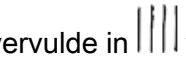 was de plicht die wij hebben om blijmoedig te zijn. *Eerst* blijmoedig! Want geloovig.

zondag 2 september

Heeden nacht heevig onweer, digtbij. Het gezin booven was opgestaan. Vrijdag bezoek van Hendrik Ruigrok, die een teekening meebracht

aant.

van het wapen van van Eeden. Ik sprak onderrichtend tot hem, zooals ik dat zelden doe.

Mijn gemoedstoestand blijft goed. Ik sliep na het onweer terstond in. Nu dacht ik weer oover het Houtpark als plek om te bouwen. Daar is het Spaarne en het bosch digtbij. Maar te oopen naar het Oosten en te ver van de Kerk.

Ik las, tijdens mijn verblijf aan zee, het uitneemende boek van Maurice Paléologe: la Russie des Tsars pendant la grande guerre 3 Juin 1915-18 Août 1916.

dinsdag 4 september

Mooi September weer. Koele nacht. ▫ Gisteren weer terug op Walden. Het was aangenaam thuiskoomen. Alles stond vrij goed en er was geen onraad. Ik had ook niet de intense droefheid en weemoed die een plaats geeft als men er na langen strijd afscheid van neemen moet. Wel kwamen er ligte droefheids-vlagen. Maar ik ben toch gelaten en tevreeden. Het zal toch wel Haarlem worden. Schmidt keurt het plan zeer goed, al zal hij er door misschien het contact met me verliezen.

Vandaag weer een ondertandje verlooren. Ik trok het mij niet erg aan.

donderdag 6 september

Stil, bedekt weer. ▫ Eergister was ik in Amsterdam, en zag de versiering. 't Was of de waereld volmaakt in orde was. Zeer fraai was het groote Warenhuis ‘de Bijenkorf’ met oranje versierd, zoodat het in brand scheen te staan. In de Kalverstraat kon men niet vooruit-koomen door de menschenmassa.

Gister ging ik volgens afspraak met Boers naar Nijmegen, het landgoed bij Nijkerk(Appel) is gekocht en nu moesten we de Nijmeegsche kapitalisten er toe krijgen om deel te neemen aan de stichting. Dit gelukte en nu zijn er zes bestuurders, Boers, Verviers, pastoor Husen, Nijs, Arnts en van Eeden. ▫ Boers gaat er woonen als directeur. Op de volgende bijeenkomst gaan we het goed zien. ▫ Zoo is het Walden-zaadje niet voor niet uitgestrooid, maar wordt het in goeden boodem gezet en naar den eisch bemest en besproeid.

Anders is het vandaag maar zeer matig met me. Vooral de verhuisrommel die te wachten staat beklemt me.

vrijdag 7 september

Koel, druilerig. ▫ Ik dacht gister oover namen voor het Veluweplan.
Landvreede, Landzeegen
Sint Isidoors hoeve (niet geheel nieuw)
Sancta Monica's hoeve
Sint Spiridions hoeve.
Er zal veel gepraat en gedacht worden oover de beteekenis van die groote calamiteiten. St Sauveur - waar een niet-christelijk gezelschap, dat Lourdes wilde zien uit nieuwsgierigheid en een paar vroome katholieken samen ten onder gingen.
En dan Japan, het boeddhistische land, waar een kwart millioen offers vielen.

zondag 9 september

Prachtig September-weer. ▫ Gister weer bij Duyvens in Amsterdam. Bezocht niemand. Sprak met mijn zwager oover 't verhuisplan. Ik doe het nog al koelbloedig. De smart komt later.
Ik las de leer van Boeddha vertaald door Neumann.
Ik wil in mijn nieuwe huisje een kapelletje laten maken, of een altaartje. Vrijdag ga ik met Nico uit ‘prospecteeren’. Hij is vol tevreedenheid oover het plan.
We lagen op het heitje in Spanderswoud. In de zoete geur, in de zonneschijn.

dinsdag 11 september

Prachtig weer. ▫ Gister mijn jongen naar de school te Katwijk gebracht. Ik gaf hem in goede handen. God geeve dat hij zichzelf leere bedwingen. Er was bij ons geen huis met hem te houden.
Des namiddags was ik in de Hortus te Leiden. Als ik 's avonds door de koele nacht naar huis keer, dan voel ik me 't beste.
Vandaag een fietstocht, Hilversum, toen bij Bep London, het prachtige fietspad oover Bluk, door de dennebosschen. Ik vertelde mijn besluit aan Bep en aan Annie. Mijn vrouw had nog een flauwe hoop, dat ik iets goeds van Annie te berichten zou hebben. Maar van die kant geen troost. Fraai was het binnenpleintje in het huis van Jaap. Het deed Italiaansch aan.

woensdag 12 september

Goed weer, winderig. ▫ De morgen zeer somber. Maar diep in den nacht aardige, vroolijke droompjes. Ik droomde nu op nieuw aan de groene Amsterdammer verbonden te zijn, en nu voor goed. Het blad heette nu de ‘Opmerker’ of zoo iets. ▫ Maar nu wakker zijnde ben ik angstig, bedroefd en vol zorgen. Misschien nog tien jaren zoo voort te martelen, en dan, tot slot, met een heel leeven vol vergissingen en teleurstellingen, vol onreinheid, vol kwaad en mislukking in het onbekende leeven te gaan - Welk een vooruitzicht!

God wil ons helpen, Hij is wijs en goed - maar hij is ook rechtvaardig en streng. Wat heb ik te wachten?

donderdag 13 september

Mooi, neevelig weer.

Gister middag kwam onverwacht Jaap London in zijn mooye auto, met zijn mooye vrouw. ▫ Hij had mijn plan gehoord en zei dat ik niet van Walden weg mocht gaan. Dat kon ik niet verantwoorden. Hij, Jaap zou mij op Walden wel een huisje inrichten en dan kon ik de rest verpachten en verhuuren. En zelf vrijen oovergang bedingen. ▫ Het kleine huisje van Truida zou hij verbouwen, het behoefde maar 7500 te kosten. En dan zou het bewoonbaar zijn. ▫ In het groote huis paste een sanatorium/ een herstellingsoord, een retraite of missie-huis.

Hier zag Truida de moogelijkheid van een geestelijke inrichting, waar nonnen woonen als in Haus Briesen, en dus ook een kapel kon zijn.

Jaap trok zijn manchet uit en teekende op de plaats zelf, met groen krijt, het nieuwe huisje. ▫ Ik wacht Zaterdag Schmidt, en ga met hem bij Jaap eeten.

vrijdag 14 september

Mooi September weer. ▫ Ik was gister weer in Amsterdam. Ik ging naar den tandarts, en zag niemand anders. Ik ben totaal uit de literaire waereld. Ook van de dramatische waereld zie ik na Brondgeest niemand meer.

zaterdag 15 september

Van nacht onweer. Nu weer zoel en stil. ▫ Bij iedere nota die ik krijg

aant.

verschrik ik. Ik kan niet meer reekenen. Dat duurt lang en geeft altijd fouten. Ik word ongeschikt voor de practische maatschappij, waarin ieder *moet* kunnen reekenen.

Het verhuis-plan vind ik uitsteekend, maar als Schmidt en Jaap me in den steek laten kan ik niets doen.

Gister had ik goede werklust, ik zag het geheel van S. & S. en achtte ook het tooneelspel T.V. uitvoerbaar voor me.

Maar vanmorgen kwam de afreekening van de post & giro en dat versloeg me totaal.

zondag 16 september

Vrij goed, koel weer. ▫ Gister bespreeking met Jaap, later met Schmidt, voor het plan. Het ontwerp van Jaap sluit in een loggia, of driedubbele steenen veranda. En aan 't eind een Zaaltje, waar mijn boeken zijn en mijn eigenlijke wooning, met een Gotisch venster met Maria-beeld. Dat behaagde mij zeer.

Schmidt waarschuwde mij, dat hij nu in sommige opzichten teegenoover Jaap zou kunnen staan. Hij heeft van hem het koopmanschap geleerd en zou dat misschien te pas brengen. ▫ Maar hij betwijfelt niet Jaaps groote bekwaamheid, en wil van harte meewerken aan het plan. ▫ Voor mij krijgt het dagelijks meer aantrekkelijkheid. Het karaktervolle wooninkje, waarin ik mijn laatste leevensjaren zoo productief moogelijk doorbreng. De grond is in erfpacht van Truida, dus men kan mij daar niet vandaan jagen, al rooven ze heel Walden leeg. ▫ Ik reed gister in reegen naar Jaap, en at bij hem.

maandag 17 september

Mooi weer. ▫ Ik las gister oover de bloeddorst en wreedheid van onze volksgenooten en voorvaderen. De moordenaars van Oldenbarneveld en de Wit. En de zeeschuimers, wreed en hebzuchtig, die op ontdekking uitzeilden en ooveral moordden en verdronken (van Linschoten e.a.).

En nu .... de Sovjetregeering, die het vrije geweeten op de ruuwste, wreedste wijze onderdrukt (zie ‘de Tijd’ van 16 Sept.). Men heeft het wel juist doorzien in Rome ‘daar is de vijand: Jooden, atheisten en communisten’ - een droevig verbond.

dinsdag 18 september

Stormachtig en reegen. Herfstweer. Ik was vanmorgen somber naar eevenreedigheid. Nu lijkt het plan me weer gevaarlijk, door gemis aan zelfvertrouwen, en vrees dat ik in den steek zal worden gelaten.

woensdag 19 september

Los weer, met donderbuyen. ▫ Ik ben zeer droefgeestig. Ik schreef een klein stukje oover het Hollandsche pacifisme.

Leezing in Vlaanderen afgezegd, in Berg op Zoom opgeschreeven, in Nijmegen en Assen en Purmerend aangenomen.

vrijdag 21 september

Slecht, koud weer. ▫ Gisteren een vergadering die geen vergadering was, van de stichters van het Veluwe-plan. Er werd niets bepaald. Ik had plezier in den directeur den heer Heybroek, een welleevend, gedistingueerd/ sympathiek persoon, met vrouw en drie kinderen - wien het speet van de Veluwe weg te gaan.

Het was er mooi. Grazige weiden, en dennen-heuvels in 't verschiet.

maandag 24 september

Reegen en kou. ▫ Zaterdag zag ik de bloemen- en vruchten tentoonstelling. Een enorme hal, een geweldig ooverzicht van kleuren, in de verte blauwe lucht en palmen. Een weelde en oovervloed van vruchten zooals ik nooit bijeen zag.

Gisteren met Schmidt bij Jaap London. Ik was verheugd oover de flinkheid en schranderheid van Schmidt. Hij wordt een voorspoedig man. Ik had schik in het nieuwe kleine huis dat nu zal gebouwd worden. Jaap was er zelf mee ingenoomen.

Ik rommel nu in de oude brieven uit het archief van mijn moeder. Een geweldige rommel. Maar ik ga er maar geduldig doorheen. Vooral mijn brieven aan Paul zijn mij dierbaar. Het raakt mij alles nog zoo intens, alsof het gisteren gebeurde. Goede, lieve jongen.

aant.

dinsdag 25 september

Ellendig weer, koud en nat. ▫ Ik voel mij droevig en bezwaard. Wat ziet de waereld grauw en grimmig! En ooveral verarming. En al die brieven maken me somber. Ik zie teegen het werk op. Pakken brieven, waaronder enkele maar het bewaren waard. Wat al menschen zijn mij in 't leeven voorbijgegaan.

Gister Woensdag 26 Sept. was ik in Amsterdam en lunchte in 't hotel de l'Europe met André Germain en John Rodker. Germain een fijn, zachtzinnig manneke, dichter van verzen die op 't werk van Tagore lijken, wat den vorm betreft. Hijzelf klein, met een kaal hoofd, bedekt door lang nekhaar (muziekpapier). Een volmaakt zuivere Fransche uitspraak, een ietwat pijnlijk weemoedige trek, als van een oude aristocratische dame, die in de vorm blijft en naar lavendel riekt.

Ik at een zeer weelderige lunch, het was of ik in Parijs was. Rodker is een typische jonge Engelschman, veel jonger dan Germain. Hij had succes met zijn boek Montagnes russes. ▫ We praatten veel oover Hollandsche en Fransche literatuur, oover Romain Rolland. Er waren 80.000 exemplaren van Au dessus de la Mêlée verkocht. ▫ Vandaag wacht ik Germain en Rodker hier.

De leezingen naderen weer. Maar met mijn nervositeit schikt het nogal. 10 Oct. de eerste, in Baarn, 18 Oct. in Leiden (dan bezoek ik Evert. Hij klaagt nog al te veel) 24 Oct. in Nijmegen, 25 in B.o.Z. 8 Nov. in Purmerend, 9 Nov. in Assen, 10 Dec. in Bussum.

vrijdag 28 september

Mooi zacht weer. ▫ Weer iets dat onmiskenbaar bestiering is. Ik bezocht den pastoor, die van zijn reis naar Karlsbad terug was gekoomen. Ik sprak hem oover de veranderingen op Walden, en oover mijn wensch om een geestelijke stichting op Walden te krijgen in het groote huis. Toen zei hij terstond '*Ik zoek iets!*' En het bleek dat hij een groot huis voor nonnen zocht, om novicen die in de missie worden opgeleid, voor te bereiden om naar Noorweegen te gaan, bij pater Smit.

Dan zou er ook een directeur koomen, een oude pastoor, en een kapelletje met het sacrament. Dus juist alles wat ik zou wenschen en begeeren. ▫ Dit maakte mij zeer verheugd.

Gister met Rodker gewandeld op Bantam. Ik bracht hem en Germain

aant.

op weg naar 't Bosch van Bredius. Het contrast tusschen mijn wilde, rumoerige Hugo en het teedere, brooze voorzichtige mannetje - homme de lettres - was treffend.

's Avonds kwam nog Boers, oover het Veluwplan praten. Maandag a.s. vergadering in Amersfoort.

zaterdag 29 september

Goed weer. ▫ Gister vervuld van het plan van de Noorsche zusters. ▫ Er zal nog veel soesa door koomen, maar ik wil rustig vasthouden, weetend dat dit de mooiste oplossing is.

Gister begon ik het boek van Marie van Zeggelen. Ik voelde dat ik dit boek wilde uitleezen. Haarlem vóór honderd jaar, dat boeide mij. Ik kwam in die oude stemming, hoe lief is mij dat nog landelijke en mooye Haarlem, met zijn rijke aristokratie en landgoederen rondom.

maandag 1 oktober

Prachtig warm weer. ▫ Gisteren veel met Boers gepraat, oover het Veluwplan. Ik ben er erg kalm onder. Ik vrees alleen dat ik als voorzitter niet deug, omdat ik mijn aandacht niet voldoende meester ben, en verstrooid zal raken. Dat zal vandaag wel spoedig blijken.

Ik las een Roemeensch verhaal, Kyra Kyraline door den zoon van een Grieksch straat-roover. Het is kras en bloedig geschreeven. Een bloedwraakhistorie.

Vanmiddag naar Amersfoort.

dinsdag 2 oktober

Mooi herfstweer. ▫ Gisteren vergadering te Amersfoort. De zes bestuurders waren compleet, en alles verliep goed (Verviers, Boers, pastoor Husen, Nijst, Arnst, van Eeden). Er was ook geen verstrooidheid bij mij, omdat ik zooveel belangstelling voelde. ▫ De rijken onder ons maakten het moogelijk dat Boers zijn functie kon beginnen.

Om in 't kort mijn bedoeling te zeggen zou ik de formule beezigen: heiliging van 't bedrijf.

Des avonds las ik in het boek van Marie van Zeggelen. Prettig, die oud-Haarlemsche sfeer. Ik ging er mee slapen en sta er mee op.

aant.

vrijdag 5 oktober

Slecht weer, guur en nat.

Het gaat maar langsaam met mijn werk. Van morgen de sombere gedachte dat mijn talent zoowat teneinde was. Kleine impressieve verhaaltjes, zooals van de schrijver van Kyra, kan ik niet geeven.

Woensdag noenmaalde ik in Amsterdam, bij Hans de Haan. Er was ook mevrouw Holdert, gebooren Nierstrass, onechtgenoote van de Telegraafbezitter, met haar dochter, verder een dochtertje van Carry Verbrugge en een vriendinnetje. Aardige, donkeroogige en zwartharige jodinnetjes.

Ik zag de prachtige keuze-tentoonstelling in 't Stedelijk Museum. Ik bezocht Henriette Roll.

maandag 8 oktober

Vrij goed weer. ▫ Het ging mij tamelijk slecht, gister en eergisteren. Ik bracht den middag door bij mijn zwager. Daar voel ik mij altijd beklemd en ellendig. De man is goedhartig, man en vrouw zijn bekrompen - Wat doe ik daar? En toch verdeedigt Truida hen steeds en wijst op hun hartelijkheid en goedigheid.

's Avonds las ik Sirius voor. Hugo had er blijkbaar veel plezier in, en zijn opmerkingen beweezen dat hij goed luisterde.

woensdag 10 oktober

Gisteravond mooi, met prachtigen zons-ondergang. Van daag weer guur. ▫ Maandag ging ik op telefonisch verzoek van Mietje naar Delft en at daar. We bespraken mijn plannen.

Nu ben ik weer in de hut, onder zwaren druk.

donderdag 11 oktober

Heevige reegens. ▫ Een roomsch priester schrijft een boek oover mij. Maar helaas! van poëzie voelt hij nagenoeg niets. Oover Ellen zegt hij énormiteiten. ▫ Nu spreek ik er morgen oover, in Baarn.

Ellendig opzien teegen de leezing, des avonds.

aant.

vrijdag 12 oktober

In de hut. ▫ De nacht was slecht en spookig. Ik droomde van dik ijs, van een tooneelstuk waarbij ik regie voerde.

Nu heeft de zeegen van mijn biechtvader mij aanmerkelijk goed gedaan. Het is merkwaardig zooals dat helpt.

Ik hoorde de hei-leeuwerik juubelen. Dat was ‘de bonne augure’.

zaterdag 13 oktober

Toen ik in Baarn was, in de pastorie, nam ik op eenmaal het besluit om de oude leezing van 't voorjaar ook hier te houden, ik veranderde den titel alleen maar. ▫ Het was vol en het ging reedelijk goed. Hoewel niet als vroeger toen ik mij vrij kon laten gaan. Maar ik was gerust omdat ik al drie malen met die leezing succes had gehad. ▫ Maar nu had ik er geen oog in gehad en dat wreekte zich, door vergissingen en fouten. En vooral door de onverwachte langen duur van het geheel. Ik begreep het niet, maar het duurde me veel te lang. Ook maakte ik fouten in de verzen. ▫ Ik voelde dat ik geen oefening had gehad. ▫ Toch waren de menschen blijkbaar tevreeden. Ze zijn erg toegeevend voor me. Maar ik moet toch nog een voordracht goed prepareeren. Ik zal dat in Leiden beproeven.

Innerlijk ben ik, na mijn laatste biecht/rustig en reedelijk wel.

Ik werd ontvangen bij den heer Witte, een jong huishouden, agentschap, blijkbaar zeer welgesteld, ook liefhebber van mooie boeken oover kunst. Een echt type van een goed roomsch middenstand huishouden.

De pastoor heet Oppenraay.

maandag 15 oktober

Steeds slecht weer. Buyen. Soms wat zonneschijn. ▫ Vandaag zag ik een kwaad teeken. Een groepje menschen aan den weg bij Bantam die oover ‘perceelen’ praatten. Dat wil zeggen dat het heerlijke stukje bosch, het prachtige Bantam-park verkocht wordt. Mijn retraite-bosch, waar ik met Tommy wandelde en méditeerde.

Hans schreef een sarcastische brief oover mijn plannen. Hij zal wel gelijk hebben. Maar wat moet ik doen?

Ik las gister het Gobinau-nummer van Europe. ▫ Dat is de loopbaan die

aant.

ik voor mij zou gewenscht hebben. Veel studie, groote reizen, verkeer met menschen van beteekenis oover de heele aarde. Literaire productie. Zijn taak heeft hij beeter verricht dan ik. Alleen heeft hij van Gods weezen en Godsdienst niets begreepen. Gobinau, Romain Rolland, groote deegelijke figuuren, waarbij ik mezelven totaal mislukt vind. En nu een nieuwe grootheid in Duitschland, maar die lijkt mij maar schijn, al doet hij als een genie, Holzapfel. Ook Thiess wordt genoemd. Als paddestoelen koomen in Duitschland de genieën uit den grond.

dinsdag 16 oktober

Slecht weer. ▫ Ik schreef een vers. Mijn handen. Ik vond het heel mooi en schreide er om. Maar Truida beviel het niet. Mijn toestand is nu ook zeer droevig. En met London schiet het niet op. Brieven van Lee en Lientje van Kekum.

zaterdag 20 oktober

Buitengewoon warm booven 60°. ▫ Gister kwam ik terug uit Rijswijk, na Donderdag in Leiden gesprooken te hebben.

Donderdag middag bezocht ik Evert op zijn kostschool. Hij zag er netjes uit en scheen verzoend met zijn toestand. Ik wandelde met hem in 't park, en sprak nog met de priester-leeraars, vooral met de Jonge. De leezing vlotte goed. Ik sprak beeter en las ook het vers ‘Mijn handen’.

Ik at met van der Laan, een student en met Dr Verviers. Deezen laatsten zie ik nog niet recht. Hij schijnt mij min of meer gevaarlijk. Een politicus en geen Christen. Maar zeeker een kracht, die nog veel invloed zal hebben. Een handig zakenman, bankier van nature. Hij sprak vrij minachtend oover mijn goede vriend den Aartsbisschop. Dat zijn antagonisten. Toch zit ik nu met Verviers in het bestuur van de Veluwe-stichting. Als daar de christenen maar in de meerderheid blijven. Gister middag noenmaal bij Marie van Zeggelen. Een gelukkig leeven, nu haar werk zoo goed slaagt. Ik zal haar de dagboekjes van mijn vader stuuren. Ik moest die eigenlijk zelf bewerken. Maar ik vrees geen tijd meer te hebben. Sirius vordert zoo langsaam. Bij Marie v.Z. ontmoette ik von Brucken Fock een type van een artistieke natuur met religieuze tendens, maar niet diep en niet sterk. Zeer dierbare vriend geweest van Valérie - nu weer in ruzie.

Valérie steeds te bed, en een sfeer van niet zeer echte vroomheid. De

achterlijke zoon nog het beste, ook Louis de violist. En de schilder Henri op weg naar totaal verlies van eevenwigt in zijn werk.

Met Marie v.Z. praat ik graag. Het wordt een soort samenwerking, door onze neiging tot oud Haarlem en mijn geslacht. Zij is nu al aan een nieuw boek beezig, en het Maerland wordt veel gekocht.

Ik was zelf op den goeden weg, maar het is nu helaas! weer mis. Maar innerlijk is er meer vastheid gekoomen. Ik voel daar nu diepe oprechte weerstand teegen het kwade.

maandag 22 oktober

Stormachtig maar helder. ▫ Eergister kwam Hans onverwacht, om met Nico te spreeken. Hij wil mij er toe brengen alles te verkoopen. Toen hij oover zijn moeder sprak, die ook gelukkiger is geworden door haar bevrijding van Walden - begon hij te schreyen. Dit is de derde maal dat hij door mij schreit. Eens toen hij mij teegen kwam in zijn uniform als sergeant, bij de mobilisatie, eens toen hij hoorde dat ik scheiden ging. ▫ Het verscheurt mijn hart nog altijd als ik er aan denk. Het leed dat ik Martha heb aangedaan.

Gister was Nella hier. Dat is altijd vroolijk. Het is een slordig kind, maar toch lief.

Des avonds concert uit de radio-toestel. Het slaagde prachtig. In Hilversum werd gespeeld, en alles was perfect te hooren. Welk een wonder! ▫ Een neef van Nicolaas Beets was er ook bij.

Vandaag weer zeer somber. Ik beloofde Hans dat ik zoo moogelijk alles zou verkoopen. Schmidt zou een huisje voor mij zoeken. Ik houd nog vast aan het huisje achter op Walden.

dinsdag 23 oktober

Nog buyig. ▫ Ik ben zeer droefgeestig. En droefgeestig omdat ik droefgeestig ben, terwijl ik dankbaar en opgewekt behoorde te zijn.

Nog geen beslissing in de huisjes-kwestie.

maandag 29 oktober

De eerste reizen achter den rug. Woensdag in Nijmegen, gelogeerd bij mevr. Schaepman van Arcken. Er waren twee flinke jongens die samen

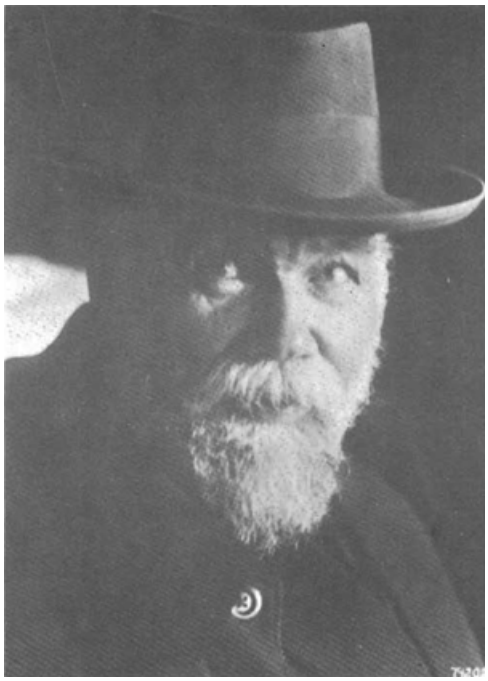

95 F. van Eeden. 1930

96 Dagboek 1878-1932

musiceerden, cel en piano. Het was een harmonieus gezin. De jongens donkere typen, en Indisch accent. 'S avonds leezing, als gewoonlijk. Ik las ook ‘Mijn handen’. Dat grijpt wel aan. Donderdag 26 gecommuniseerd. Gewandeld naar H.L. stichting. Ontmoeting met een blond, blank vrouwtje, dochter van prof. Jelgersma. Ze vroeg mij uit oover de leezing van gisteren. Van Ginniken gesprooken. 'S namiddags naar Berg-op-Zoom. Geweldig luguubere en doodsche indruk. Een klooster, met een gesticht voor ‘ouden van dagen’. Rector Oomen, een goede man. Roode wijn en sigaren, als altijd.

'S avonds bezoek aan het gezin van van Ginnikens broeder. Een rijke suiker-fabrikant. Een lieve vrouw, acht kinderen. De man een schrandere zakenman.

Den volgenden dag leezing in een saai koffiehuiszaaltje, met een tooneel! Het was vol. Ik las niet zeer goed. Met mij sprak een Dr de Houer uit België.

Ik dronk Zaterdag in Rijswijk koffie. Het was er prettig, in het vreedige gezin, met de vlijtige Carry. Wandeling naar Voorburg.

Zondag mooie toespraak van onzen pastoor. Vrijdag morgen had ik bij rector Oomen in 't gesticht gebiecht en de communie gehad, Zondag sprak ik met onzen pastoor.

Teleurstelling omtrent het plan van de Noorsche missie. Daarvan komt niets. Want het groote huis van Jan Veth was beeter geschikt. Ik begreep het en ooverwon mijn droefheid. Wel merkwaardig dat Jan Veth juist degeen was die mijn plan moest teegenwerken. De eerzuchtige, gearriveerde, ijdele Jan Veth. Maar het was mij wel. Ik zal toch het groote huis verkoopen. En de rest verhuuren. Zoo raadde het ook de pastoor. Morgen ga ik naar Monseigneur.

vrijdag 2 november

Mooi weer. ▫ Het bezoek bij Monseigneur was uiterst goed geslaagd. De goede man behandelt me als een vader en deelt in mijn zorgen en moeyelijkheeden.

Woensdag 31 October was ik in Amsterdam. Ik bezocht Lientje van Kekem (Marjon Gray) en ze wilde me ooverhalen tot het geeven van eenige avonden, vers en dans. Ik geloof wel dat ik het doen moet, om wat te verdienen.

Ik bezocht ook Mannoury, die weer aan darmbloeding lijdt. Vandaag en

aant.

gister was ik in de kerk. Ik zag ook de literaire expositie, die ik aardig vond. En ik bezocht Lodewijk Bosch in zijn mansarde van f4. - 's weeks. Hij is zeer begaafd, maar verbitterd.

2 november

Stormachtig weer. ▫ Gister was het druk en leevendig bij ons, want de beide kinderen Nella en Evert waren thuis. Nella lief en druk, de jongens aan hun radio-toestel. Hugo maakt het slecht op school. Evert mopperde wel, maar ging toch tevreeden weer naar de kost-school. ▫ Hugo had een zeer slecht rapport, bijna alles onvoldoende. De jongen is te druk en te pedant, ondanks zijn geestigheid. Hij zal nog meenig wrange ondervinding krijgen.

Ik las Shackleton's poolreis. Ik ben droomerig en suf. Donderdag moet ik in Purmerend spreeken.

dinsdag 6 november

Vrij goed stil weer. ▫ Het blijft droevig met mij gesteld. In mijn slechte uuren is er geen raad, geen hulp voor me. 'S morgens als ik den dag weer beginnen moet, en mij machteloos voel. ▫ Er komt ook angst bij, hetgeen blijkt uit de bijgeloovigheeden van deezen aard: *als* ik met één lucifer de kachel aan 't branden krijg, dan is 't goed. (Waarbij ik het er dan meestal op toeleg om het goede te laten gebeuren).

Gisteren vlotte het werk aan Sirius nog al. Maar het gaat toch zeer langsaam. Het eischt veel nadenken en ooverpeinzen.

donderdag 8 november

Mooi weer. Eerste nachtvorst. Ik heb het koud. Ik ben diep bedroefd. ▫ Ik schreef een artikeltje oover Bantam en oover het tooneel (voor Easton).

vrijdag 9 november

Koud, hard gevrooren van nacht. Ooverdag helder. Ik sprak in Purmerend. Het was weer stampvol. Veele menschen moesten terug. En ik ondervond veel hartelijkheid en eerbied. Ik logeerde bij den Deken in de pastorie. Een moment van akelige, luguubere melancholie. In 't halfduister en de

scheemering in een kleine stad, als de kleine winkeltjes hier en daar nog verlicht zijn en men hoort het praten en klomp-klapperen van de kinderen in de eenzame straat - dat is zoo akelig, zoo beklemmend, dat ik het niemand kan doen begrijpen.

Er waren veel geestelijken en ik logeerde in de pastorie. De Rotterdammer nam mijn vers ‘Mijn handen’ oover. In het Sint Jozefs patronaat speelden ze ‘het Poortje’ dat had ook lang noodig om tot zijn recht te koomen.

zaterdag 11 november

Helder, koud weer. ▫ Ik gevoel mij diep ellendig. Ik kan des morgens niet opstaan. En elke gedachte doet mij schrikken en wekt afkeer. Het verschijnsel van expressie zien in allerlei dingen, en de nabijheid voelen van andere weezens is dan heel sterk. Ik zie gezichten en landschapjes, wijde horizonnen, klein - in allerlei dingen.

maandag 12 november

Vannacht vorst, vijver bevrooren. Nu weer dooi. Ik lijd onder de kou. Kan niet opstaan 's morgens. Zaterdag met onze Duitsche dienstboode naar de kerk. Een missie Pater. Wat rhetorisch.

Het gevoel van verantwoordelijkheid verlaat mij niet. Ik kan mij niet door mijn leeftijd verontschuldigen. Soms zegt men mij: ‘je hebt al genoeg gedaan, je behoeft je niet meer in te spannen’. Maar toch word ik opgedreeven, als ik iets gewigtigs meen te kunnen doen.

Gister thee gedronken bij de familie Biegel. Ze zijn katholiek, aardig en opgewekt. En met de familie Povel één gezin vormend. Veel mooye jonge meisjes.

Lees: Jean de la Croix.

dinsdag 13 november

Vrij goed, koel en winderig weer. ▫ Mijn stemming was zeer slecht. Dat is altijd als Sirius niet vordert. Het is zulk een grootsch opzet, dat ik wel eens het gansche niet ooverzie.

Ik kreeg een geschrift van een zeekere Weil/ een mysterie-spel van de legende van Sint Sura. Ik zou wel zin hebben dit motief zelf te verwerken.

aant.

Natuurlijk zonder den oorspronkelijken schrijver onrecht te doen. Een kunstwerk met twee auteurs. Zooals dat in Frankrijk veel voorkomt. De legende is mooi, de taal is slecht, de dramatische opvatting wel goed.

woensdag 14 november

Storm en reegen. Ontzettende moeite om uit bed te koomen. Zooals de kameel jammert en brult als hij zijn last weer moet op neemen, zoo verzet zich mijn heel weezen teegen den last van den dag.

Heer, leer mij Uw last ligt vinden!

donderdag 15 november

Gister het danseresje hier, Lientje van Kekem. Het was wel mooi, maar ik vrees dat veel katholieken het onkuisch zullen vinden, om de bloote voeten.

Het is guur onstuimig weer. Morgen naar Assen.

dinsdag 20 november

Koud en nat. Mooye zonsondergangen. ▫ In Assen was het nog al aardig. Gelogeerd in hotel Somer, maar des avonds lang en gezellig gepraat bij den heer Ritmeester. Een leevendige, aardige vrouw. Ik sliep goed, veel beeter dan de laatste dagen. Ritmeester kende geheel Ellen van buiten. Zaterdag weer thuis.

Zondag verjaarfuif van mijn zwager, den Vrijmetselaar. Op 't einde krijg ik dan een erg landziekig gevoel, alles saai, somber en Zondagsch.

Gister, Maandag 19, gesprek met den pastoor. Dat verkwikt altijd. Hij heeft een zeekere waereld-wijsheid waar ik vrij naïef en kinderlijk teegenoover sta. Maar zijn raad was bijna altijd juist.

Zaterdag, 17 November, hadden wij een lunch in 't Hotel bosch van Bredius, ter geleegenheid van de komst in Holland van mijn Amerikaansche vriend Hugh MacRae. Eduard van Nierop bracht hem hier. Behalve die twee waren er nog Floris Vos, de man van de groote boerderij, en dan Tjebbes en zijn vrouw, de kweeker. Het was wel een aardig samentreffen.

De pastoor zou het zeer betreuren als ik Bussum verliet. Ik legde hem onzen toestand uit. Het groote huis, met tuin, zal ik wel verkoopen. Maar

aant.

Truida wil digter bij de kerk woonen. Dat alleen doet mij nog weifelen. Maar waar is de rechte plek voor mij gevonden? Truida is eevenzeer aan Walden en de omgeeving gehecht.

Vanmorgen een bruilofts plechtigheid bijgewoond van mej. Finke, de dochter van den man die mij zooveel hartelijkheid in Bussum bewees: o.a. de vrije plaats in de Kerk. ▫ Ik was zeer geroerd door de plechtigheid. Ik zat te schreyen, denkende aan mijn leeven vol vergissing, vol gebrooken geloften. Een diep gevoel van droefheid en zondigheid. Ben ik niet van mijn vroege jeugd af gekweld door sensualiteit. En welke groote hartstochten zijn bij mij voorbij gegaan. Alleen kan ik dit zeggen dat er nooit vijandschap uit mijn liefde gebooren is. Maar iemand als Martha beschaamt mij toch door haar nobel leeven en edelmoedig handelen. Hoe vereerde ik haar, en hoe deed ik teegen haar. Wel bleeven wij goede vrienden, door haar eedelmoedigheid, maar ik heb toch, zonder eenige aanleiding van haar kant ‘haar schoonst kleinood met voeten getreeden’.

De Nobel-prijs voor Yeats. Goed! ik gun het hem, al is hij meer aesteet dan dichter en niet mijn meerdere als poeet.

Morgen op weg naar Breda. Gister avond bericht dat don Torribio in Rotterdam gaat, bij Brondgeest.

vrijdag 23 november

Ik schrijf bij mevrouw Renier, in 't Ginniken. De bekeerde familie waarvan de man zoo vroom stierf. Gister met K. boodschappen gedaan. Ik was droef, de schaduw lag dagen lang oover mij. Ik was ook bij Hans en Marietje. Er was daar ook een sombere stemming. Arme Hans! Een vrouw is door haar aanhouden altijd sterker dan de man. Op den duur geeft hij altijd toe. Zoo is Hans, ondanks zijn sterk karakter, toch aan zijn vrouw onderworpen. Dat voel ik in hem. Ik houd veel van hem, kan hem ook niets weigeren.

De Lioba opvoering heeft me maar weinig geërgerd, behalve door de muziek. De muziek wil mij als dramaticus er onder krijgen. Maar de tafreelen waren mooi. Ik ging om één uur naar bed en sliep goed tot ± zeven uur.

zaterdag 24 november

In de Abdij. 7 uur n.m. Weer in de dierbare muuren, waarin ik mij zoo

aant.

gelukkig gevoeld heb. Gister morgen had ik al iets van het vrije reisgevoel. De vriendelijke familie, die mij de huissleutel gaf, en mij liet rusten in hun huiskamer. En een middagwandeling door Ginniken die had iets van het oude geluk in zich.

Ik verwachtte sombere nachten in de abdij, maar tot nog toe was alles verligting en verheffing. Misschien koomen de droeve uuren nog, misschien niet.

De Lioba-opvoering een roezemoes van jonge mannen en mooye vrouwen, veel mooi haar en veel naakt, en kleurige, gewaagde costuums.

Ik nam op de uitvoering het meisje Renier mee, een bleek, gebrild, maar lief en schrander meisje. Ze deed als een dochter teegen me. Ze was 16 jaar. Ze pakte opeens mijn arm en zei: ‘daar breekt mijn jarretière, wat moet ik nou doen?’ Ik vond het geval erg kluchtig. Maar ik zei: ‘als de drommel naar de W.C. en maken dat je terug bent, eer 't scherm opgaat hoor!’ En zoo ging het.

De voorstelling was vizueel schitterend, dramatisch vrij goed, muziekaal onuitstaanbaar. Ze wilden er weer een opera van maken. ▫ Ik was een moment getroffen door het gezicht van twee jongelui door den regisseur uitgekoozen voor gewapende wachten, twee formidabele reuzen met den superieuren maar goedmoedigen glimlach van zeer sterke menschen. Hun wapenrusting, uit carolingischen tijd, schilderachtig en streng, niet potsierlijk zooals de latere ridders. Ik kon mijn oogen van den jongen reus niet afhouden. Zoo zagen er de Germanen uit die onder of teegen de Romeinsche standaards vochten, of de soldaten van Karel den Grooten.

Merkwaardig de groei van ons ras, waarvan ieder ziet dat het grooter menschen schept. Ik hoorde ook dat de gemiddelde lichaamskracht toenam.

Bij Renier een meisje van 5 jaar, dat mij in 't ootje nam om mijn baard. Toen ik aan 't ontbijt kwam zeide ze: heb je je baardje wel goed gewasschen?

zondag 25 november

Het gaat mij goddank wonder-goed. Ik was twee nachten in Breda niet vóór één uur op bed gekoomen, en had de emotie gehad van de opvoering. Maar toch sliep ik een paar uuren goed, was 's morgens om 9 uur klaar en kwam kort voor twaalf in de Abdij. Ik had een korte herinnering aan mijn verblijf in Berlijn en Dresder, toen ik de IJsbrand opvoeringen leidde.

Zoo was nu ook deeze Lioba opvoering in een vreemde stad, waar iedereen er mee vervuld was en waar ik bij lieve menschen logeerde, en toch totaal vrij was, bizonder prettig.

De ontvangst hier was aller-hartelijkst. Père Abbé inviteerde mij op een kopje koffie na het eeten, en ieder scheen zich oover mijn komst te verheugen. Ik praatte veel met pater Jan, die spoedig priester wordt, en ik biechtte bij dom Schutte, den goeden vroomen monnik. ▫ Om 9 uur lag ik in bed, en ik sliep heerlijk tot half zes. Toen heb ik drie missen gehoord en daarna smaakte de koffie bizonder heerlijk. De communie kreeg ik bij de tweede mis. Bij de hoogmis deed ik de processie mee. ▫ Ik voelde mij in 't geheel niet somber maar inteegendeel ziels gelukkig. Dom Schutte maande mij tot vergeeten van mijn zonden. Dat klonk vreemd, maar ik merkte spoedig dat hij gelijk had.

maandag 26 november

Vrij koud, nachtvorst, geen wind. ▫ Het is niet zoo mooi in me als gisteren. De nacht was goed, slaap van 9 tot half zes. Typische droomen maar ik kan ze niet herinneren. Van morgen, op de gewoone uuren ook weer wat bezwaard. Hoe moet het gaan als ik de abdij niet meer bezoeken kan? En waar moet ik begraven worden?

De biecht bij pater Schutte heeft mij volkoomen rust gegeeven. Dat is al veel. Ik denk met liefde aan de menschen die ik achterliet. Aan mijn lieve vrouw, aan de lieve Carry, aan de Reniers. Het bleeke meisje met de jarretière, dat zoo vertrouwelijk deed of ik haar vader was.

Jan van Gennep is gelukkig. Oover 4 weeken is hij priester. Ik beloofde de plechtigheid te koomen bijwoonen, met zijn moeder.

dinsdag 27 november

Koud. Maar het werkt niet op mijn stemming. Ik sliep weer direct in om 9 uur. Maar werd ongeveer één uur aangevallen door den booze, in de gestalte van een woedende wolf die op mij los schoot. Ik begon hard te schreeuwen en werd al schreeuwende wakker. Maar sliep gauw weer in en sliep tot 5 uur goed. Woonde twee missen bij. 's Middags half twee ging ik naar het nonnenklooster aan de ooverzijde, de Benediktinessen. Daar sprak ik met de Mère supérieure en met het dochtertje van mevr.

Renier, nu als zuster Gertrude in het klooster. De Abdis en het nonnetje bleeven achter het groote zwarte hek. Ik herinnerde mij het meisje als een heel gewoon kind, om niet op te letten, zoo eenvoudig. En nu ze in haar nonnenkap kwam, nu wist ik niet wat ik zag, zoo mooi was ze geworden. Een schat, en nog even argeloos en natuurlijk en opgeruimd. Maar het was alsof God haar had uitverkooren en nu van Zijn schoonheid op haar was gedaald. Ze stak me haar handje toe, door de zwarte tralies. En bij 't heengaan was ik zoo bevangen dat ik wegging zonder haar hand af te wachten. En ik voelde dat als een wreedheid, alsof ik de versterving nog wilde verzwaren. Het greep mij zeer aan. Ik moest aan een aapje denken dat zoo vragend zijn handje door de tralies van zijn hok steekt. Maar hier is een boovenaardsch licht op het nonneke. ▫ De Abdis zat er bij, een beminnelijke hoog beschaafde vrouw. Maar wel streng. Het lijkt mij zeer moeielijk die discipline te handhaven onder die zachte, geduldige nonnekes. Moeielijk, omdat ze zoo teeder en goed zijn, bijna zondeloos - en ze moeten toch geplaagd worden en streng gehouden aan hun verheeven roeping. Maar ze weeten en willen het. ▫ Als ik die witte nonnen hoor zingen, en het ruischt achter de zwarte tralies van hun gewaden, dan denk ik aan groote zwanen, die zingen in een zwarte ijzeren kooi.

30 november

Heerlijk frisch winterweer. Vrij dik sneeuw. Weer thuis. Met rijke schatten beladen.

3 december

Sneeuw, dooi. ▫ Woensdag 28 ging ik naar Oeffelt. Met een heerlijke herinnering aan de abdij en de Renier-familie. Ik voelde heel innig en vertrouwd, en noemde mevrouw Renier ‘lieve zuster’.

In Oeffelt was het koud, maar de ontvangst wel hartelijk. Een zeer groot huis, met holle kamers, een steenkoude slaapkamer. Leezing als altijd.

29 ging ik weer naar Nijmegen en bezocht mevrouw Leeuwenberg. Tweede rijke ontmoeting. Rijk aan goede indrukken. De weduwe met acht kinderen, het lieve, zeer vroome gezin. Veel uuren zat ik met haar te praten. Ik bezocht ook Arntz, ten bate van het veluw-plan.

Donderdag 29 Nov. in Bussum terug 's avonds. Ook van Ginniken nog een kwartier gesproken.

aant.

Vrijdag 30 Nov. correspondentie.

Zaterdag 1 Dec. Opvoering van Plaatzwam in Hilversum, diepe emotie door het grappige stukje uit ouden tijd. Met Hugo op de thee. Vreemd, die lange, geestige jongen, nu door zijn kamaraadjes omringd. Ik de oude vader, die zich niet gemakkelijk bewoog, en de kans voor een aardige verzoening met mijn land en tijdgenooten liet voorbijgaan. Ik kan daar dagen door geërgerd blijven, door mijn onhandigheid.

Gister kwam Boers praten. We waren het eens dat Verviers niet in het Veluw-comitee kan blijven.

'S middags bezoek bij onzen burgemeester de Bordes.

Het plan voor *Sinta Sura* nam onderweg meer vaste vormen aan. Dat verheugde mij zeer. Ik sprak er met Jan van Gennep oover. En het was een van de rijkdommen die ik uit de Abdij mee nam.

woensdag 5 december

Dooi, stil weer. ▫ Gisteren in Amsterdam vergaderd voor het Veluwplan. Met Arntz, Nijst, Boers, de pastoor en ik.

Het luguubere gif van Amsterdam drong rondom mij, maar drong niet dóór, goddank.

De slechtste indruk kreeg ik van den bankier Wiegand. Een geheide kapitalist. Het maakte mij wee, den man te hooren praten.

Van morgen de teekeningen van Jaap London. Nu moeten wij wel verder (verhuizing).

donderdag 6 december

Neevelig en stil. Gister in 't bosch was het prachtig, in scheemer en stilte. ▫ Vanmorgen gaat het mij bitter slecht. Het was gisteren al nagenoeg den ganschen dag zoo. Nu was het op zijn hoogst. Ik lag geknield voor de waschtafel en kon niet verder. Mijn lieve vrouw beproefde mij te troosten, beurtelings vermanend en meewarig. Maar niets baat, het maakt alles maar erger. Voortdurend, als ik bidden wil, koomen de reegels:

‘O Vader die gestaag ons armen ziet
ook als we slapen op beschreide peul’

Het lijkt alles zoo hard voor ons arme stumpers. Als onze lichaams pijn te erg wordt dan vallen we flauw en lijden niet meer. Maar ziele-pijn duurt voort.

Gister Sint Nicolaas, Hugo was vroolijk en grappig. Zonder hem ware het een stille partij.

Het goede Lientje van Kekem kwam ons cadeautjes brengen, een sjaal en een kussen, van eigen werk. Ik schaamde mij dat ik haar wat kort had afgeweezen. Misschien treed ik toch eens samen met haar op, in Amersfoort.

Ik schreef een prospectus voor 't Veluw-plan.

dinsdag 11 december

Stil, zacht weer. ▫ Gister middag kwam ik van een driedaagsche reis terug. Vrijdag reisde ik af uit Bussum naar Borne, er lag weinig sneeuw. Ik logeerde in de pastorie bij pastoor Elskamp.

Ik had Vrijdag nog een bezoek bij Henriette V. Ort. Een wandeling door het dennebosch. Het huis nog altijd somber en luguuber. Zaterdag reisde ik van Borne naar Nijmegen. Ik ging naar mevr. Leeuwenberg, en toen in een rijtuig naar de H. Land stichting. Tot nog toe altijd in sombere kwellingen. De doop had plaats, waarbij ik als peeter stond en een flater maakte (in nomine *Dei* (!!!) in plaats van in nomine patris). De priesters corrigeerden mij en ik voelde verschrikt en diep verneederd. Er waren pater van Ginniken, pater de Jonge, pater Kemper van de Canisius school, die den doop volbracht.

Ik sliep slecht. Er was geen water in mijn cel, en het lichtknopje was niet te vinden. Om zes uur op voor de mis met I^{e} communie, bij de liefdezusters in Nijmegen. Daar ook ontbijt. Toen lange discussie met Boers en vier paters (pastoor Suys) oover het Veluweplan. Boers mist helder inzicht in praktische dingen. Het kwam nu eerst uit, dat hij vast gereekend had op het geld van Verviers. Maar Verviers onttrok zich en liet hem in den steek. Dat wisten de andere comité leeden niet klaar en duidelijk.

Zaterdag avond ging don Torribio voor 't eerst, bij Brondgeest. Terwijl ik in de H. stichting sliep. Zondag hadden wij een diner bij Leeuwenberg, daar waren de paters, het gezin Leeuwenberg. Om 3 uur ging ik naar Rotterdam en zag drie bedrijven van Torribio. Het beviel mij zeer en de berichten waren gunstig. Om 10 uur ging ik naar Rijswijk en sliep daar. Ik was toen al veel beeter en rustiger. Ik sliep goed en kwam Maandag om 2 uur opgewekt thuis. Van Ginniken zei dat ik in de katholieke waereld mijn zaak gewonnen had. Geen Katholiek in ons land twijfelt aan mijn eerlijkheid en goede trouw.

Vandaag - Dinsdag 11 Dec. - in 't oude tob-gareel. Van avond moet ik in Bussum spreeken.

Brondgeest was hartelijk en vol goeden moed. Hij mag dan soms wat wild met geld omspringen, hij is toch een deugdelijke kaerel, die wat doet voor mijn zaak. Hij wil elk seizoen twee stukken van mij speelen. En Spree helpt.

woensdag 12 december

Ik ging gister met beklemd hart naar de leezing in Bussum, maar dat veranderde geheel. Het scheen eerst niet vol, maar het werd vol. En ik sprak goed, beeter dan in Bome. Mijn goede pastoor was er ook.

Met het Veluweplan gaat het goed. Ik moet zelfs remmen, in plaats van harder stooken. Men wil mijn invloed op Monseigneur exploiteeren. Maar ik seinde dat ik geen ooverrompeling wenschte. ▫ Ik kom liever wat langsamer vooruit, en behoud zijn vertrouwen, dan dat ik hem door al te grooten ijver mishaagde.

Ik voel mij nu zeer rustig en op den goeden weg. De tooneelspeelen koomen meer en meer in de aandacht <:> Lioba, Torribio, Poortje. ▫ Misschien koomen ze nog voor mijn dood aan het Kenterend Getij. Het beste van mijn stukken. Maar het Katholieke vraagstuk moet er uit.

Wat de verhuizing aangaat, leef ik van dag op dag. Nog geen duidelijke wenk.

donderdag 13 december

Stil en goed winterweer. Om en bij het nulpunt. ▫ De wenk is gekoomen. Wij zullen het huisje verbouwen en gaan verhuizen. Nu ben ik weer beklemd. Drukke correspondentie oover de Veluwe-stichting.

vrijdag 14 december

Stil, bedekt weer. Vanmorgen kwam de zware somberheid terug, versterkt door een bericht dat Torribio van avond voor 't laatst gaat. Het bekende gevoel na het bekende feit. De menschen koomen niet. Gelukkig zijn we toch tot iets meer gekoomen. Er wordt erkend dat dit een goed stuk is, en vereedeling van volks-vermaak beteekent. Brondgeest wordt de vader van die beweeging genoemd. Mij wel, als ze dan maar speelen.

maandag 17 december

Zacht, stil weer. ▫ Het is zeer erg met mij op dit oogenblik. Het is of ik nooit zoo diep gezonken ben als nu. Ik wil berusten, maar zelfs die wil ontbreekt me. En de uiterste zelfverneedering baat me niet.

Zaterdag was ik bij Monseigneur v.d. Wetering met pater Kemper. Wij kreegen de gewenschte goedkeuring.

God helpe mij in mijn misère. Nooit vertwijfelen!

Schmidt was gisteren aan 't plannen maken voor de verdeeling van Walden.

dinsdag 18 december

Goed, zacht weer.

Het ziet er zeer treurig met mij uit. Ik kan nu nergens heen vluchten - geen gedachte, geen herinnering, geen vooruitzicht dat niet door naargeestigheid bezoedeld is. Heel langsaam vordert mijn werk. Ik had gehoopt nog dit jaar Sirius af te hebben, maar er is geen sprake van. Sura is nog maar zeer vaag gereed. Het slot bevalt mij nog in 't geheel niet. Vrijdag moet ik met Ati naar Oosterhout. Heftig teegenopzien.

Ik lees 's avonds wel in mijn oude dagboeken. Hoe anders was ik toen!! Welk een flink handschrift en interessante feiten en gedachten. En nu!!!

Ik schreef een korten brief voor 't Berliner Tageblatt.

donderdag 20 december

Sneeuw, vriespunt.

Gods naam gebruik ik nu veel meer dan vroeger. Is het ijdellijk? Ik heb meer behoefte aan Zijn steun dan ooit. Ik ben omringd van bekooringen, en mijn luye, genotzoekende lichaam verzet zich heftig teegen inspanning en ik voel machteloos. Onder tranen sta ik op.

Gister was ik in Amsterdam, lunchte bij Hans de Haan, met haar nichtje en haar zuster.

Ik las Sirius voor. Het is wel aardig, maar het groote moet nog beginnen.

dinsdag 25 december

1e Kerstdag. Sneeuwbuyen, koude wind en ligte vorst. ▫ Ik reisde Vrij-

dag af in gezelschap van Ati van Gennep en haar dochtertje Liesje, die ik in den Haag opwachtte. Wij soupeerden in Oosterhout. Het sneeuwland was prachtig. Op de horizon lagen van allerfijnst grijs en roze. Wij sliepen niet heel best. Een klein pension en allerlei gedachten. Ik hield een leezing in het naargeestige koffie-huis of Vendie(?) - (Door slaap verwarren mijn gedachten). De leezing slaagde goed. Het rook er naar oude tabaksrook, rondom allerleelijkste geschilderde wanden. Men was erg vriendelijk jeegens mij, in het dorp. Men zeide er trotsch op te zijn, mijn naam aan de stad te verbinden.

Zaterdag was de priesterwijding van pater Jan. Goede, vroome jongen! ▫ Ik at in het klooster, 's avonds in het pension (waar men door de kamer van de dames moest gaan om bij de plé te koomen).

Pater Jan was stralend gelukkig. Het trof mij dat ieder hem nu om de zeegen vroeg, ook de abt en de nonnen aan de ooverkant. Met vreugde deelde hij die zeegen uit. Hij reikte mij het H. Sacrament uit, de eenige van zijn verwanten. Ik voelde erg gelukkig daardoor. Ik was zeer dankbaar. En zoo bleef het ook Zondag. Ik kreeg nogmaals den zeegen en voelde buitengewoon gesterkt. Ik beloofde den volgende maal mijn oblaat-schap aan te vragen, als ik niet in de modder gezakt was.

Zondag een lange rit naar den Haag. Maar het duurde mij niet lang, het was genoeglijk en gezellig, met die beide aardige, geestige vrouwen. Zij waren onder den indruk van het bijgewoonde en ik kon meenig goed woord plaatsen.

'S avonds in Rijswijk gegeeten. Het was daar alles gelukkig. Ik was veel meer gesterkt dan ik hoopte.

Thuis was alles vrij goed, de jongens en Nella waren er, en wij maakten een Kerstboom. Truida wel moe, maar het was toch een prettige Kerstavond.

Van nacht om 4 uur bij de mis. Het was stampvol.

woensdag 26 december

Tweede Kerstdag. ▫ Het gaat vrij goed. Ik ben verzoend met mijn verhuis-plan. Wel wil ik eerst nog in Heemstee en in Wassenaar gaan kijken. ▫ Het was tamelijk vroolijk gister bij ons thuis. Nu en dan moest ik weer optreeden. Maar binnen in me was het goed.

Evert moest zijn verkleed-lust uiten. Ditmaal deed hij iemand na, met lakens en hoofddeksels, die hij de Engel Gabriël noemde. Maar hij droeg

een kruis voor de borst en een schelletje liet hij Nella vooruit dragen. Het leek dus veel op een katholieke vertooning, een priester die de hostie komt brengen, op zijn hoofd een deksel en een brandende kaars. Wij lachten en namen het niet ernstig op. Maar Uwe de kinderjuffrouw, die protestant is en van nacht mee was gegaan naar de Nachtmis in de St Vituskerk, die ergerde zich verschrikkelijk. ▫ Het was ongelukkig dat de juffrouw daar nu juist voedsel in vond voor haar anti-papisme. Daar kwamen wij nu juist in een zeer valsch licht alsof wij roomschen de godsdienst minder ernstig opvatten dan de protestanten. Zeeker zal ze zooiets gaan vertellen. ▫ Ik voor mij lijd er voornamelijk onder dat Evert zulke perverse neigingen heeft, en altijd mooie dingen bespottelijk maakt, en ook tot obscene grappen is geneigd. Het is zeeker demonisch.

donderdag 27 december

Vorst 20° Fa. ▫ De tweede Kerstdag was genoegelijk. Alleen had ik te kampen met mijn driften. Dat bederft zoo vaak al mijn genoegen. Als de jongens mij bespotten of treiteren dan ben ik uuren lang van streek.

Ik wacht hier een heer Thunissen die te arm was om hierheen te reizen en geen kleeren meer had. Toen heeft de goede Truida hem een winterjas en reisgeld gestuurd. Hij schreide als een kind op zijn zolderkamertje. Toch ben ik niet geheel vrij van argwaan. Is het wel waar, alles wat hij zegt?

Gister ben ik weer ingezakt. Er kwam een lange familie-brief van Johanna Brandt. Die maakte mij droevig hoewel er een vriendelijke bedoeling in was.

vrijdag 28 december

Storm en sneeuw. ▫ Van morgen met mijn lieve vrouw om 8 uur naar de kerk. Daar kreeg ze een flauwte, na de communie te hebben gekreegen. De lange tocht door de dikke sneeuw had haar uitgeput. Ik bracht haar naar buiten en bij de familie Schippereyn kwam ze weer tot zichzelf. ▫ Ik was zeer bedroefd, omdat zij het zoo naar moest vinden. En ik weet niet hoe ik haar digter bij de kerk kan laten woonen. ▫ Het lijkt me nog het beste Lize, onze duitsche meid te houden als huishoudster, en de juffrouw door een jonge kracht te vervangen. Die Uwe maakt toch ieder tot vijand. Een kleine ziel. Maar ze diende ons toch trouw.

aant.

zaterdag 29 december

Het gaat mij nog altijd eeven slecht. Ik kan niet bidden dat is 't ergste.

Gister het bericht in het Berl. Tageblatt van mijn reis naar Engeland in 1917. Ik had er nog al plezier in, totdat mijn vrouw opmerkte dat Lloyd George wel ‘woest’ zou zijn, omdat ik mij had voorgedaan als pro-entente en heimelijk toch pro-duitsch was. Toen begreep ik er toch te zijn ingeloopen. Weer een truc door den booze gespeeld. Ik had welligt beeter gedaan te zwijgen. Het motief was toch weer een zeekere ijdelheid. Mijn vijanden zien weer zelfverheffing in die ‘moeyelijke en gevaarlijke reis’. ▫ Nu sloeg mij dit weer geheel ter neer. Het is mooi winterweer. Maar ik zie geen licht.

Van morgen weer een aanvraag op 1 Jan. in Diligentia te spreeken. Ik wees het dadelijk af.

zondag 30 december

Vrij goed weer omstreeks vriespunt. ▫ Ik stond op in tranen, en na het koffiemaal moest ik de kamer uit, en schreide radeloos. Ik had Hugo een klap gegeeven, en ik was lang in bitter zelfverwijt. God zij mij arme zondaar genadig!!

Uit mijn ellende rees zooeeven het beeld van Sirius, die uit zijn hoogste glorie neertuimelt in de diepste diepte, om te leeren Gods majesteit te erkennen. Hij eindigt als melaatsche, broeder Humilitas.

maandag 31 december

Zeer koud, 7° Fahrenheit. ▫ Mijn onrust wat verminderd. Het is nu vechten teegen de kou. Het verslindt schatten aan brandstof.

Ik las het roerende stukje van Steffens: Honger. Ik barstte in tranen uit, ten laatste.

Europe is een goed tijdschrift.

Beknopt chronologisch overzicht van deel IV (1919-1923)

1919	4 jan.	Jacob I. de Haan vertrekt naar Jeruzalem. voortzetting van de bijeenkomsten van het Internationaal Instituut voor wijsbegeerte.
	13 okt.	mevr. van Eeden-van Warmelo overlijdt.
	nov.	dr. Jac. van Ginneken S.J. wordt lid van het Instituut.
	versch.	*Jezus' leer en verborgen leeven*.
1920	29-31 jan.	eerste verblijf in de St. Paulusabdij te Oosterhout.
	versch.	*Literatuur en leeven*.
1921	30 dec.	rede te Maastricht over a.s. overgang tot de R.K. Kerk.
	versch.	*Het Godshuis in de lichtstad.* *Het roode lampje.* *Signifische gepeinzen*.
1922	18 febr.	doop in de St. Paulusabdij te Oosterhout.
	21 mei	oprichting van de Signifische Kring in de plaats van het Instituut.
	29 juni	ontslag als redacteur van De Amsterdammer.
	19 aug.	lezing *Conseils aux Jeunes* voor de Ligue Internationale des Femmes pour la Paix permanente.
	versch.	*Uit Jezus' oopenbaar leeven.* *Het lied van schijn en wezen III. Aan mijn engelbewaarder en andere gedichten*.

1923	23 mrt	rede in het Concertgebouw te Amsterdam: *Mijn oovergang tot de Kerk*.
	22 mei	*Ismea* opgevoerd.
	versch.	*Ismea of de stervende vlinder. Deutsch-Chinesische Liebes-Mosaik durch Frederik van Eeden*.

Aantekeningen[1]

Blz. 1919	regel	
1727	4	*Afscheid. Aan Jacob Israel de Haan*. De Amst. 11 jan. 1919. herdr. *Aan mijn engelbewaarder* 17. N.B. De Amsterdammer (De Groene) waarnaar hier telkens verwezen wordt, staat voor het grijpen in de kelder van de Universiteitsbibliotheek te Amsterdam, Singel 425; men wende zich tot de portier.
	9	*Het Godshuis in de lichtstad. Jezus' leer en verborgen leeven*.
	15	*Sirius en Siderius III:* deel I en II waren in 1912 en 1914 verschenen.
	34	*Don Torribio*. Scheen na de val van Wilhelm II weer een kans te maken vanwege de persiflage van het koningschap die het stuk bevat. E. Otten zag waarschijnlijk over het hoofd, dat de eveneens aanwezige persiflage van de volksmennerij het toen juist minder geschikt maakte.
	34	*De heks van Haarlem*.
1728	8	*Doktor Klaus*, door Ad. L'Arronge (ps. van A. Aaron, 1838-1908).

1 Deel I (1878-1900) bevat blz. 1-500, I-XXIV en Pl. 1-34;
deel II (1901-1910) bevat blz. 501-1146, XXV-XLIV en Pl. 35-58;
deel III (1911-1918) bevat blz. 1147-1726, XLV-LXIV en Pl. 59-74;
deel IV (1919-1923) bevat blz. 1727-2151, LXV e.v., Pl. 75-96 en het register.

	16	het Hatikwahlied van de Zionistische beweging, nu volkslied van Israël: ‘Zo lang een Joods hart klopt, zo lang zal onze hoop niet sterven, terug te keren naar het land onzer vaderen: Zion en Jeruzalem’.
	37	de architekt Jaap London had de vele tekeningen voor de ‘lichtstad’ ontworpen bij FvE's tekst, o.a. Pl. 85.
1729	3	Joop: Jacob I. de Haan.
1730	17	Ipsen 1. Ibsen.
	29	zie de *aant. bij* blz. 2006.
	35	Wilson had 18 januari 1919 bij de opening van de vredesconferentie zijn idealistische staatkundige beginselen in een rede neergelegd.
1733	13	na het ter perse gaan van deel III verscheen in de reeks Achter het boek (IX, 3), uitgave van het Letterkundig Museum te 's-Gravenhage, een door Harry G.M. Prick ingeleide en toegelichte uitgave van *Johannes Andreas dèr Mouw's Brieven aan Frederik van Eeden*. Prick neemt stelling tegen het hierboven bij blz. 1674 r. 24 aangehaalde proefschrift van mevr. A.M. Cram-Magré wat de betekenis

		van FvE voor Dèr Mouw betreft, en bestrijdt de desbetreffende *Herinneringen verteld aan Alfred Kossmann* van V.E. van Vriesland. FvE schreef 19 juli en 15 nov. 1919 in De Amst. over *Adwaita* (*Dr. J.A. dèr Mouw*) en na het verschijnen van de beide delen van *Brahman:* 27 aug. en 21 sept. 1921, door Prick nu voor de eerste maal herdrukt. - Het pseudoniem Adwaita betekent ‘niet-tweeheid’.
	16	de strofe van Adwaita luidt in werkelijkheid:

Brahman, die alles doet
Uit eeuwige overvloed
Van mensch'lijk kwaad en goed,
Vergeef genadig,
Dat ik, beperkt en klein,
Vonk van uw glorieschijn,
Alleen wensch goed te zijn
En niet misdadig;

1739	3	er bestond een romanschrijver Winston Churchill, niet te verwarren met de staatsman.
1740	4	*De bokkerijder of Het skelet*.
1742	33	in het gelijknamige gedicht gebruikt FvE de vorm ‘leewerk’. *Van de passielooze lelie* 125.
	35	verg. blz. 1143.
1743	25	*Rembrandten Vondel*, De Gids 1919, herdr. *Phoenix* 97v., de bedoelde zin blz. 155.

1744	1	verg. blz. 1711 r. 28 en de *aant.*
1745	18	er kan ook ‘London’ staan, maar ook dan is het verband onduidelijk
1746	12	*Literatuur en leeven*. Cursus D 9bis van het Bureau tot publicatie van wetenschappelijk nieuws te Amsterdam, 1920.
	30	‘Kort ... hier’ aldus in hs.
1748	18	Royaards promoveerde 26 maart 1919 tot dr. hon. c. in de Nederlandse letteren aan de R.U. te Utrecht.
1749	15	verg. blz. 1399 r. 9 en de *aant.*
	30	in zijn maandblad Groot-Nederland, herdr. *Proza II*, 156.
1751	26	*Koningen*.
	33	deel 31 van het dagboek.
1753	17	de *Fragmenten eener briefwisseling 1889-1899*.
1755	13	Kreis, verg. blz. 1373. FvE herdacht Landauer in De Amst. van 17 mei 1919. Zie Pl. 69.

1756	11	verg. blz. 1932 r. I, *aant.*
	15	*Kloos-hulde*. De Amst. 17 mei 1919. Zijn betoog dat een christelijke regering dwaas handelde door de dichter van satanistische verzen te decoreren, wekte verontwaardiging, waarvan Boeken, Diepenbrock, Mijnssen, F.E. Posthumus Meyjes en W. Witsen zich, o.a. in het Alg. Handelsblad van 31 mei Ocht.bl. 1, 3 tot tolken maakten.
1757	2	de naam van de patiënt hier en verderop weggelaten.
	19	FvE schreefin De Amst. van 8, 15, 22 en 29 maart, 5 en 12 april, 3 en 24 mei 1919 over *Het Godshuis in de lichtstad*, dat afzonderlijk verscheen (Amsterdam 1921) met vele tekeningen van Jaap London. Zie Pl. 85 en *J.A. Dèr Mouw, Brieven aan Frederik van Eeden*, uitgegevan, ingeleid en van aantekeningen voorzien door Harry G.M. Prick (Achter het boek IX, 3) blz. 64.
1759	38	van Romain Rolland.
1760	35	bedoeld wordt de ‘bespreking’ van *Studies VI* in een infantielpesterige stijl, die door Prick, die het knipsel gevonden heeft, terecht ‘krankzinnig’ genoemd wordt. Op het knipsel zijn blad en dag niet aangetekend.

1765	32	van de tweemaal vier sonnetten die FvE in De Amst. van 21 en 28 juni 1919 plaatste, herdrukte hij de laatste vijf, in veranderde volgorde, met weglating van de hatelijke laatste twee regels en vermeerderd met een verzoenend vers eveneens in drie kwatrijnen, in *Jeugdverzen* als *Zes verminkte sonnetten aan een verlooren vriend* (blz. 100 v).
1768	33	Victor Hugo.
1769	30	de oproep *Déclaration d'Indépendance de l'Esprit*, die, hoe rhetorisch ook, niets van zijn actualiteit verloren heeft, riep de ‘travailleurs de l'esprit’ op om één front te maken tegenover het ook na de wapenstilstand hoogtij vierende nationalisme en groepsegoïsme in de ruimste zin. ‘Parmi ces passions d'orgueil et de destruction mutuelle, nous ne faisons pas un choix; nous les rejetons toutes. Nous honorons la seule Vérité, libre, sans frontières, sans limites, sans préjugés de races, ou de castes. Etc.’ - Het manifest van de tegenpartij (Figaro 19 juli 1919) bij J. Benda, *La trahison des clercs*, Note P.
1771	14	verg. de *aant. bij* blz. 1733 r. 13.
	32	The Word in the service of an understanding of all mankind, orgaan van de

		Pacific-World-Union, zie blz. 1783 v.
1772	22	van Upton Sinclair, besproken De Amst. 5 juli 1919.
1773	12	bedoeld wordt *V.W.I.* 13: ‘Onwillig blind voor wereldglans’.
1777	9	bedoeld is waarschijnlijk: ‘Hij geeft het zijn beminde(n) [als] in den slaap’ Ps. 127: 2.

1783	29	Eerste Luchtvaart Tentoonstelling Amsterdam.
1784	35	de redactie van The Word bestond 9 aug. 1919 uit Breithaupt, Beckerhoff en De Winter; in september/oktober wordt de laatste vervangen door mr. H. Giltay. Het nr. van 16 aug. bevatte FvE's gedicht *An meine Freunde in Ost und West*, verg. de *aant. bij* blz. 1438.
1790	9	4 okt. 1919 in De Amst., herdr. *Aan mijn engelbewaarder* 23 v.
1798	11	1 nov. 1919 in De Amst.
1800	4	van L. Finck, beoordeeld De Amst. 24 jan. 1920.
	6	verg. H.W. van Tricht, *Over de Tagore-vertalingen van Frederik van Eeden* (Achter het boek jrg. 2, 1963, no. 1, blz. 13 v.).
	35	van Arthur Schnitzler.
1801	1	verg. blz. 1257.
	2	*Ismea of de stervende vlinder. Een sprookje voor het tooneel*. De Beiaard mei-juni 1922, afz. versch. Amsterdam 1923.
1802	24	het Stedelijk Museum te Amsterdam werd vroeger naar een van de voornaamste stichteressen het Suassomuseum genoemd.

1804	38	‘Winfried’ is *Ismea*.
1805	12	*Uitvaart van Domela Nieuwenhuis*, De Amst. 29 nov. 1919, herdr. *Aan mijn engelbewaarder* 35 v.
	13	G. Scott, *Visscher Markus*. Uit het Noors, bewerkt door Martha van Vloten. Utrecht 1919.
	35	Victor Hugo.
1806	32	FvE sprak 4 dec. 1919 te Antwerpen voor de Vlaamsche Humanistische Vereeniging alias ‘Clarté’ o.a. over het *Godshuis*.
1809	21	*Volkeren-bond*, De Amst. 27 dec. 1919, herdr. *Aan mijn engelbewaarder* 39.
	24	‘wu wei’, dat FvE kende uit Borel's artikel van die naam in De Gids van maart 1895, herdr. in *Wijsheid en schoonheid uit China*, is volgens deze schrijver (blz. 97 n.) onvertaalbaar. Het betekent ‘Niet-Doen’, ‘Van-Zelf-Gaan op den adem van uwe beweging, zooals die uit Tao is geboren’. - FvE verwijst er herhaaldelijk naar, verg. o.a. 1298, 1533.
1810	23/24	hs. aldus.
	38	3 jan. 1920 beoordeelde FvE Querido's *Koningen* in De Amst. gunstig.

1920

1814	17	S. vervangt hier een familienaam.

1816	26	Arthur Ransom, *Six Weeks in Russia in 1919*.
1818	17	na de antiklerikale Franse wetten van het begin dezer eeuw, weken

		verschillende kloosterorden uit; de Benedictijnen stichtten in 1907 een klooster in Oosterhout, dat in 1910 de status van abdij kreeg onder de naam St. Paulus; de Benedictinessen stichtten er in 1903 het klooster Notre-Dame, nu Onze-Lieve-Vrouwe-abdij. Beide communiteiten vernederlandsten geleidelijk, maar als FvE er komt is dit proces uiteraard nog lang niet voltooid, vandaar hier b.v. ‘complies’ voor ‘completen’; verg. de *aant. bij* blz. 1838 r. 32; daar ‘matienen’ voor ‘metten’.
1819	1	het reciteren op een bepaalde toonhoogte.
	11	‘afrafelen’, hs. aldus.
1820	5	de vizioenen van Anna Catharina Emmerich (1774-1824) zijn door Clemens Brentano opgetekend en zeer bekend geworden.
1821	2	pseudoniem: Herman de Man.
1822	5	het zetsel van *The Quest*, de Am. vertaling van *De kleine Johannes I-III*.
	27	kiem van *Het roode lampje*.
	37	*The economie Consequences of the Peace*. 1919.

1823	5	Wilson overleed 3 febr. 1924, fysiek en politiek inderdaad een gebroken man.
	26	in De Amst. van 28 febr. 1920 schreef FvE over *Een exemplaar van de Minnebrieven*, dat hij uit het bezit van zijn ex-schoonvader Johannes van Vloten, met diens kanttekeningen, in zijn bibliotheek had.
1824	16	FvE schreef in De Amst. van 1 en 8 mei 1920 over Lizzy Ansingh.
1825	3	deze Lamartine-achtige regel is niet herkend.
	6	citaat uit *Johannes Viator* hoofdstuk XX.
	10	er kwam alleen op 13 maart een zakelijke mededeling in De Amst., dat FvE verzocht, geen notitie te nemen van zijn zestigste verjaardag.
	36	Annie Bosch. Pl. 84.
1826	22	*Ethische woordkunst: Dirk Coster. Marginalia*. De Amst. 6 maart 1920.
1828	26	de Jacobuskerk in de Parkstraat.
	34	direkteur van de Schoolbioscoop.
1829	2	in de bundel *Van de passielooze lelie*.
	9	*Het roode lampje. Signifische gepeinzen*.
1831	34	van Upton Sinclair.

1832	11	zie blz. 1202.
1833	38	slotwoorden van de priesterlijke zegen ‘Benedictio Dei omnipotentis, Patris, et Filii, et Spiritus Sancti, descendat super vos, et maneat semper’, d.i. ‘De zegen van de almachtige, God, van de Vader, de Zoon en de Heilige Geest, dale op u neder en blijve bestendig.’

1834	13	Henrik Scholte bracht, volgens zijn scherpe herinnering, een langdurig bezoek aan FvE, door wiens denkbeelden hij sterk gegrepen was. Hij liet hem een referaat *Desiderium* lezen, dat hij voor de door hem opgerichte Gymnasiasten Letterkundige Vereniging (G.L.V.) op het gemeentelijke gymnasium te Amsterdam gehouden had. Daarin betoogde hij dat alle creativiteit voortkomt uit het verlangen en niet uit vervulling. Toen hij afscheid nam bleek FvE zijn fiets met bloemen versierd te hebben - een van die dingen die niet in het dagboek staan.
1835	37	in De Amst. van 10 april 1920 bedankt FvE voor enige gelukwensen en jubileumsartikelen die bij zijn zestigste verjaardag in het blad gestaan hadden, tegen zijn aan redactie en lezers te kennen gegeven bedoeling, het feit te negeren.

1838	6	St. Bernardus (1091-1153), de beroemde mysticus en abt van Clairvaux.	
	15	l.	Taskin.
	24	*Van ongebondenheid en heilige Banden*, waarin Dom Willibrord Verkade, schilder en Benedictijn in de abdij van Beuron, zijn bekeringsgeschiedenis geeft.	
	32	de horae canonicae die de kerkelijke getijden, d.w.z. de liturgische gebeden van het brevier, bepalen, zijn de metten (nacht), lauden (dageraad), priem (begin v.h. werk), terts (9 u.), sext (midd.), noon (nam.), vespers (zonsonderg.) en completen (avond).	
	35	*Het roode lampje*.	
1839	2	wanneer de priester knielt, tilt de misdienaar diens opperkleed enigszins op, zodat het de grond niet raakt.	
	13	een oblaat is een bij een geestelijke gemeenschap aangesloten leek, die zich verbindt tot bepaalde geestelijke oefeningen, zonder echter de strikte	

		kloostergeloften af te leggen.
	25	de kerklijst is de voorlezing van de godsdienstoefeningen, huwelijken e.d. in de komende week.
1840	15	falbala: strook, volant, franje.
	21	hier is bedoeld de Mis van requiem in zwarte misgewaden voor een overledene.
1841	7	nl. van het altaar. Verg. Pl. 92.
1844	13	in De Amst. van 8 mei 1920: *Een Indische St. Franciscus: Soendar Singh*.
	18	in Rijswijk woonden Betsy en Carry van Hoogstraten.
1846	20	sedert 1264 op de tweede donderdag (thans tweede zondag) na Pinksteren gevierde feestdag ter herdenking van de instelling van het H. Sacrament des Altaars.
	30	in vele Nederlandse gezinnen werden na de eerste wereldoorlog

		ondervoede Oostenrijkse kinderen tot herstel voor enige maanden opgenomen.
	38	vulgo ‘de Papegaai’ naar een oude gevelsteen, uit de tijd toen het nog een schuilkerk was, Kalverstraat 58.
1847	4	Hans de Haan-van Maarseveen.
	5	J.I. de Haan.
	32	Jaap London.
1848	13	een mantra is een gezongen heilig woord of formule; doel van de herhaling is, door autosuggestie de betreffende goddelijke eigenschap in de zanger te ontwikkelen; deze mantra-yogi is, in tegenstelling tot de draaier van de mechanische gebedsmolen, zelf aktief bezig.
1851	33	deze traditie zal wel tot 1889 teruggaan.
1854	19	*Le Latin mystique* door Remy de Gourmont (1858-1915) was in 1892 verschenen met een woord vooraf van J.-K. Huysmans (1848-1907).
1856	23	verg. blz. 623 r. 10 en de *aant.*
1860	31	staatsgevangenis der Franse revolutie vóór de

		september-moorden in 1792 en tijdens het schrikbewind 1793-1794.
1864	6	Franciscanes, stond in reuk van heiligheid en was de geheime raadgeefster van Philips IV van Spanje, maar had toch konflikten met de inquisitie.
1865	34	stellig § 98 van *Het roode lampje*.
1866	17	verg. blz. 1901 r. 14 en de *aant.*
1868	4	met I en II, later vervangen door T_1 en T_2, bedoelt FvE in *Het roode lampje* en in de laatste zangen van *Schijn en Wezen:* de drang naar macht en bestendigheid tegenover die naar heiligheid, dus naar God (T: tendens). Verg. blz. 1871 r. 15.
1869	34	FvE had in De Amst. van 24 jan. 1920 ongunstig geoordeeld over Valborg Isaachsen's *In het heiligdom*.
	38	dat van mevr. van Eeghen-Boissevain.
1871	18	deze Shelley-achtige regel is niet teruggevonden.
1872	1	Marjon, verg. blz. 132 en 133.
	13	het zetsel.
1873	1	*Rabindranath Tagore* in De Amst. van 2 okt., *Tagore's*

		gedachten oover opvoeding in die van 9 okt. 1920.
1875	37	kiem van *Beati pacifici* (= *Kindren Gods*).

1877	34	wijn en water in de Miskelk symboliseren de goddelijke en de menselijke natuur van Christus; men kan hier moeilijk de indruk ontgaan dat v.G. FvE voorlopig maar liet praten.
1878	27	Carry's scheiding van Nico van Suchtelen.
	33	*Oog en oor* was de titel van een stuk van FvE in De Beweging (1905), herdr. *Studies V* 103.
1882	16	*100%* werd door MvV onder FvE's toezicht vertaald.
1883	38	*Hollandsche Poëzie: J.G. van der Haar, Uit mijn dagboek. Fr. Pauwels, Fantomen*. De Amst. 4 dec. 1920.
1884	20	verg. Spreuken 8: 22-31.
1885	5	dit heeft betrekking op de verdeling van mevr. van Eeden-van Warmelo's nalatenschap tussen FvE en de kinderen van zijn broer Johan.
	26	niet goed leesbaar. FvE bedoelt blijkbaar een afkorting van Canticorum Canticum, het Hooglied van Salomo.
1886	10	de H. Mis op quatertemperwoensdag in de Advent - zie de *aant. bij* blz. 1947 r. 15 waarin o.a. uit het evangelie van Lucas

		de boodschap van de engel Gabriël aan Maria wordt gelezen: het gulden licht van Christus' naderende geboorte.
1889	17	een der kiemen van *Deutsch-Chinesische Liebes-Mosaik*.
1921		
1890	38	*Uit Jezus' oopenbaar leeven*. Amsterdam 1922.
1893	34	De Amst. van 22 jan. 1921 bevatte FvE's stuk *Muziek en dramatiek* over de opvoering van *Electra* door Het Nederlandsch Tooneel met muziek van Alphons Diepenbrock, 29 jan. liet hij nog *Electra* volgen.
1895	13	12 mrt. 1921 begon te verschijnen De Nieuwe Kroniek, tweewekelijks blad onder red. van L.E.J. Brouwer, F. Coenen, F.H. Fischer, J.F. Staal en Matth. Vermeulen. Het bestond tweejaar.
1896	5	rani is de vr. vorm van radja, Indisch vorst.
	21	I. Turina.
1897	8	*Kerk en communisme*. Amsterdam 1921.
	25	Relativitäts Prinzip.
	34	*Rechtloos Vlaanderen*. De Amst. 12 febr. 1921.
1899	5	van Schiller.

1900	22	*P. Kropotkin in Mem*. De Amst. 19 febr. 1921.
1901	14	Marie-Thérèse of la petite Thérèse de l'Enfant Jésus: de Carmelietes Theresia van Lisieux (1873-1897), in 1925 heilig verklaard, ook wel genoemd ‘de kleine Theresia’ ter onderscheiding van de beroemde

		Spaanse mystica, haar ordezuster ‘de grote Theresia’ van Avila (1515-1582).
1903	22	de autobiografie van Theresia van Lisieux, bovengenoemd.
1904	19	‘De vrees voor de dood is erger dan de dood, ge kunt de dood niet ontgaan maar ge kunt hem geringschatten’. Prof. D. Kuiper Fzn deelt mij mede, dat dit de twaalfde lambus gnomicus van S. is; de eerste regel eindigt na het eerste ‘potes’, de tweede na ‘contemnere’.
1905	4	*Travaille* van Xavier Privas.
1908	1	te Naarden.
1910	18	zie de *aant. bij* blz. 1901 r. 14.
	22	*De Broeders* werd bij de 2de druk (1912) verdoopt in *De Broederveete*, maar de schr. kon zelf aan die nieuwe naam niet wennen.
1911	3	dit betreft de geldelijke baten van *Het godshuis in de lichtstad*.
	38	‘lompe’ niet stellig gelezen, er kan ook ‘plompe’ staan.
1914	19	‘wenschen’ 1. waarschijnlijk ‘weeten’.

1916	18	slotwoorden van de H. Mis: ‘Gaat, de Mis is geëindigd’.
1921	38	de in 1880 opgerichte Amsterdamse schildersvereniging St. Lukas houdt, soms meer dan eenmaal per jaar, in het Stedelijk Museum een tentoonstelling van werk van haar leden.
1923	36	de Grondpartij, opgericht 23 nov. 1918, stelde landnationalisatie op de voorgrond; de partij vond weinig weerklank maar leefde tot de oorlog voort als Liberaal-Socialistische Beweging.
1925	32	De Amst. 18 juni 1921: *Démonische en eudémonische kunst*.
1926	7	*Uit Jezus' oopenbaar leeven*. verg. de *aant. bij* blz. 1882 r. 16.
1927	27	Margaretha Maria Alacoque (1647-1690), Fr. heilige (1920) die drie autobiografieën en een groot aantal brieven naliet.
1928	23	als Kamerlid.
	29	*Voorbij de wegen*, door FvE besproken in De Amst. van 2 juli 1921.
1929	22	De Amst. 2 juli 1921: *Nieuwe Nederlandsche poëzie: het Joodsche Lied II*.

	30	verg. A. Perdeck, *Upton Sinclair en F. van Eeden, een pijnlijke briefwisseling*. Mededelingen F.v. Eedengenootschap XV, 10.
1932	1	overstroming: Waterland januari 1916; pest: daarvoor werd de Spaanse griep in 1918 soms aangezien.
	18	dit werd *Frederik van Eeden. Psychologie van den Tachtiger*. Groningen-Den Haag 1927.

	35	‘Ons’ omdat het materiaal tijdens de reeks seances verkregen was.
1933	36	te Noordwijk-aan-Zee.
1934	16	‘zoodat ... bleef’ is bepaling bij ‘behoorlijk’.
1935	13	verg. blz. 1254 r. 37, de *aant. bij* 1219 r. 36 en Pl. 60.
1937	33	verg. de *aant. bij* blz. 1733 r. 13.
1940	17	verg. de *aant. bij* blz. 1869 r. 34.
1943	24	de ‘Toevlucht voor onbehuisden’ in de Derde Helmersstraat te Amsterdam werd naar zijn direkteur ‘Jonker’ genoemd.
	30	in *Over woordkunst I. Studies IV* 298.
1945	29	zie De Amst. van 24 sept. 1921.
1947	15	de Quatertemperdagen zijn de drie vastendagen, viermaal per jaar (maart, juni, september, december), genoemd naar de quattuor tempora, die vier jaargetijden, waarover door inkeer en versterving Gods zegen wordt afgesmeekt. Verg. blz. 1886 r. 10.
	29	rij (adellijke) herenhuizen aan de rand van het oude

		dorp, door een strook bos daarvan gescheiden.
1949	1	van H.G. Wells.
1950	28	toneelstuk van Herman Middendorp, besproken in De Amst. van 15 okt. 1921.
1952	9	in zijn op 5 juni 1913 te Gent uitgesproken lezing *Nieuwe Nederlandsche dichtkunst* (herdr. *St. VI* 79) onderscheidt FvE vijf harmonieën die de schoonheidswaarde van een gedicht bepalen: Geluid - Geluid en Beeld - Geluid, Beeld en Stemming - Geluid, Beeld, Stemming en Begrip - Geluid, Beeld, Stemming, Begrip en Ethische wijsheid. Hij doelt met ‘4 en 5’ op de twee laatste.
1954	6	*Amsterdams hulde aan een dronken Chinees* (*Das Lied von der Erde. Concertgebouw 31.10.1921*), boutade in De Amst. van 5 nov. 1921. FvE verwierp, met terzijdestelling van de kwaliteit der muziek, de combinatie van Duitse romantiek en oudchinese poëzie. De muziek waardeerde hij blijkens blz. 1951 overigens ook niet. Zijn stuk wekte natuurlijk ergernis.
1956	4	*Aan mijn engelbewaarder*.
	7	*De karos van den bisschop*, door Verkade's Haghespelers, regie A.W. Stellwagen.

	13	citaat uit *Ellen*, blz. 114.
	32	uitwerking van eerder voor Ella Geldmacher geschreven gedichtjes tot *Deutsch-Chinesische Liebes-Mosaik*. Amsterdam 1923.
1963	30	*Fabiola of de kerk der catacomben*, veelgelezen hagiografische roman door N. Wiseman, kardinaal-abs. van Westminster (1865). 1ste Eng. dr. 1850, 1ste Ned. 1856, 6de 1911.

1964	14	*Lepetit Jean*. Parijs 1921.
1965	3	zie de *aant. bij* blz. 1921 r. 38.
1967	4	Handelingen VII.

1922

1969	16	zie over Lafcadio Hearn blz. 1245 e.v.; van Loti kan FvE bedoelen *Mad. Chrysanthème*, en *Les désenchantées*.
	35	l. Van Essen.
1970	10	het stukje ging over de geruchten omtrent FvE's overgang tot het katholicisme. De Amst. 14 jan. 1922.
1974	13	l. Stärcke.
1975	6	van Hazelton en Benrimo, vertaald door A.W. Stellwagen.
1976	6	het St. Willibrorduscollege te Katwijk aan de Rijn was geen seminarie maar een gymnasium met internaat.
	10	verg. blz. 2027 r. 37.
	13	lees: huwelijksinzegening.
1977	7	*The expression of the emotion in man and animal* (1872).
	8	*Is een communistische samenleving mogelijk*? De Amst. 11 febr. 1922.

	20	Charivarius: ps. van G.J. Nolst Trénité.
	30	*Kindren Gods* is hetzelfde als *Beatipacifici*.
1980	15	verg. Inleiding blz. 21 r. 17.
1981	9	daar de jaargang 1922 - evenals 1923 - van het in 1917 opgerichte weekblad De Nieuwe Eeuw (hoofdredacteuren toen Mr. G.C.J.D. Kropman en Max van Poll, letterkundig redacteur Jhr. Pieter van der Meer de Walcheren) slechts in één openbare bibliotheek, die van de Minderbroeders Capucijnen te Oosterhout, kompleet te vinden is, volgt Van Eeden's, niet herdrukte, verklaring hier in extenso: 'den Heer Pieter van der Meer de Walcheren Redacteur Nieuwe Eeuw. Waarde geloofsgenoot en vriend! laat mij u nogmaals bedanken voor uw assistentie bij de heerlijke plechtigheid van heeden morgen. En laat mij in uw blad een korte verklaring publiceeren omtrent mijn vroeger werk. Men vraagt er naar hoewel onze belijdenis eenvoudig en duidelijk is. Wat de Kerk in geloofszaken afkeurt, keur ik af, wat ze aanvaardt, aanvaard ik. Wie als ik erkent dat de Wijsheid der R.K. Kerk uit hooger bron komt en meer is dan menschelijke wijsheid, zal zich met vreugde en vertrouwen aan haar onderschikken. Wat ik vroeger als waarheid

uitsprak, mooge oprecht
gemeend zijn, mijn
menschelijke waarheid van
toen is niet de Goddelijke

		Waarheid waarin ik, eevenals gij, nu weet te leeven. Paulus zegt: “toen ik een kind was, dacht ik als kind. Man geworden heb ik het kinderlijke afgelegd”. Wie dus tegenstrijdigheeden vindt in mijn werk, weete dat alleen het nieuwe geldig is, en dat ik diep betreur, soms in kinderlijke waan te hebben miskend of beleedigd de goede Moeder die ons vereenigt en gelukkig maakt. Met broederlijken groet, Uw Frederik Paul van Eeden’. Oosterhout, 18 Febr. 1922.
	13	een witte band om de bovenarm, door dopelingen gedragen als herinnering aan het witte doopkleed.
1982	14	eerste strofen van *Bij de uitvaart van Pater J.V. de Groot O.P.*, De Amst. 4 maart 1922, herdr. *Aan mijn engelbewaarder* 51 v. Zie Pl. 91.
1985	2	dit was de bijnaam van rebbe Dow Beer, een wonderdoende vrome Jood in de Chassidische traditie, bekend geworden door Martin Buber. FvE schr. over hem in De Amst. 8, 15 en 29 april 1922 *Joodsche Heiligen*.
1987	12	de bundel verscheen onder de titel *Langs den weg* bij

		J.J. Romen & Zonen te Roermond.
	25	*Aan mijn engelbewaarder en andere gedichten*. Amsterdam 1922.
1988	24	de romanschrijver en journalist Johan de Meester.
1989	10	‘waar?’ kan gewestelijk zijn.
	25	kasteel van de familie De Groodt.
1990	35	rondgang in stilte en zonder uiterlijk vertoon daar waar in Nederland openbare processies verboden waren; men volgt de weg waarlangs vóór de Hervorming de stedelijke processies werden gehouden; zo sinds 1881 te Amsterdam in de nacht van zaterdag op zondag na het Mirakelfeest der Heilige Stede. Dit feest herdacht een wonder, volgens middeleeuwse schrijvers geschied in 1345 waar de kapel der H. Stede, later Nieuwezijdskapel genoemd, gebouwd was.
1991	30	in De Amst. van 11 maart 1922 had FvE onder de titel *Een moordenaar vermoord* over de Franse vrouwenmoordenaar Landru geschreven, die ter dood veroordeeld was. Hij protesteerde tegen de ongezonde prikkels die van het proces uitgingen, bepleitte verbetering in plaats van vergelding als basis van het strafrecht en

		prees Nederland omdat het geen doodstraf, geen juryrechtspraak en geen grootscheepse schandaalprocessen kent.
1992	8	zie de *aant. bij* blz. 1976 r. 6.
	20	Helen Keller, die, ofschoon doofstom en blind, doctor in de filosofie en schrijfster van *The story ofmy life* geworden was.

1993	15	verg. blz. 1801 r. 2.
1994	31	*Uit Jezus' oopenbaar leeven*.
1995	7	Frans van Cauwelaert was medewerker, lees: redacteur, aan Het Vlaamsche Land (1919-1926). Dit weekblad gaf 6 mei 1922 een ‘Frederik van Eedennummer’ uit, met als hoofdartikel de bijdrage waarvan hier sprake is: *Wat ik in de R.K. Kerk heb gevonden*, getekend Walden 17 april 1922, en met artikelen van Poelhekke, Feber, Verhoeven, Eeckhout, J. de Voghten J.E. In het nr. van 13 mei meldt de redactie: ‘Ons F.v. Eedennummer heeft een buitengewonen bijval gehad’.
	8	*Il piccolo Johannes. Racconto*. Vert. door P.G. Mariatti. Milaan 1921.
	27	FvE citeert de ‘noot bij de correctie’ op blz. 27 van J.L. Walch's *Ons hedendaagsch Tooneel* (Leiden 1922).
	30	Nationalistisch (Vlaams) weekblad, verscheen te Antwerpen onder red. van Herman Vos.
1996	1	zie blz. 1985 r. 2. en de *aant*.
	38	l. redemptoristinnen.

1997	11	*They call me carpenter*. Pasadena 1922.
	14	*De kleine Johannes II* en *III*.
1998	3	*Sirius en Siderius III*. Het F. van Eeden-museum bezit een handschrift van de oorspronkelijke, nog niet katholieke versie.
2000	9	zie het register onder Fam. van Warmelo.
2001	4	*Geloof en poëzie I en II*. De Amst. 6 en 13 mei 1922.
	5	*Doelmatigheid I en II*. De Amst. 20 en 27 mei 1922.
	10	R.K. jeugdbeweging in Duitsland. Centrum: Burg Rothenfels a.d. Main. Leider in 1922 Dr. Bernhard Strehler.
	20	verg. blz. 2027 r. 37.
2006	28	J.D. Reiman Jr. is onbetwistbaar de oprichter van de Internationale School voor Wijsbegeerte te Amersfoort geweest. Hij was theosoof en idealist, maar ondanks zijn dictatoriale geaardheid heeft hij zijn persoonlijke levensvisie altijd ondergeschikt gemaakt aan het ideaal, een ontmoetingscentrum te stichten voor goedwillenden en wijs denkenden, waar West- en Centraal-Europa èn Azië en Europa elkaar zouden ontmoeten. De verwantschap met de Forte-Kreis heeft hem blijkbaar een poging tot

samenwerking met de Nederlandse leden daarvan en de toen met hen samengaande M.H.J. Schoenmaekers doen ondernemen. Volgens Kalff *a.w.* blz. 373 n. 3 riep Reiman op 26 juli 1915 Van Eeden, Borelen Schoenmaekers op om tot een ‘Hoogeschool van Universeele Wijsheid’ te komen. Dit moet dan een spoedoproep naar andermans huis geweest zijn, want de volgende dag vermeldt FvE (blz. 1451) de bijeenkomst van deze

mensen op Walden. Reiman ontwerpt dan een prospectus en brengt een komitee van 23 personen bijeen; FvE schrijft 9 augustus aan Borel dat hij deeerste niet kwaad vindt maar de namen van de ondertekenaars te weinig indrukwekkend: ‘Daar moeten andere Pieten hun namen onder zetten. Niet zulke officieele gesjochte jongens’. Onder de - eveneens September 1915 gedateerde - Engelse versie van de oproep staan 33 namen, waaronder inderdaad bekendere; er is een ‘Executive committee’ waarvan Brouwer voorzitter en Reiman secretaris is, leden zijn H.J.P. Bloemers, Dr. van den Bergh van Eysinga-Elias, J.A. Blok en Frederik van Eeden.

In oktober loopt het mis: Brouwer, de intellectuele reus, is te naïef om te presideren - er moet iets praktisch tot stand gebracht worden: een zomercursus in houten gebouwtjes en desnoods tenten - en 10 januari 1916 dwingt de vergadering Brouwer, af te treden ten behoeve van Reiman. 24 Januari gaat FvE Reiman ‘maar wat fors te lijf’ ofschoon hij Brouwer's ‘naïveteit’ inziet; 10 februari heeft ook het studentenkomitee onder leiding van L. Baas Becking met Reiman gebroken. De laatste, wèl praktisch - theemakelaar van beroep - brengt de school tot stand en wordt de eerste president-curator. De oprichting had plaats 13 februari 1916 ‘om 11.50 vm.’ Reiman's autoritair optreden maakte hem na enkelejaren als leider onmogelijk maar zijn idealen werden, althans voorlopig, werkelijkheid: de lijst van sprekers en cursusleiders is indrukwekkend.

Aan deze oprichting hadden Van Eeden c.s. geen deel en de toenemende kans op een democratische vrede doet bij hen in het volgende jaar het veel vagere idealisme van de Forte-Kreis herleven. Schoenmaekers is in de zomer van 1915 tegen- en afgevallen, nader bericht ontbreekt. 21 september 1917 komt de stichtingsvergadering voor de Vereeniging tot instandhouding van het Internationaal Instituut voor Wijsbegeerte, met Mannoury als voorzitter, bijeen, en 31 december d.a.v. wordt de stichtingsakte verleden voor notaris H. Wertheim te Amsterdam. Het Instituut is gevestigd te Amsterdam; leden zijn Mannoury, Brouwer, H.J.P. Bloemers, Borel, Van Eeden, J.I. de Haan en L.S. Ornstein. De Mededelingen van het Instituut beginnen in maart 1918 te verschijnen; 3 augustus 1918 worden tot leden benoemd: Mauthner, Ehrlich, Landauer, Carus, Tagore en Péano, terwijl Rolland, Spitteler en Wells op de nominatie staan. Er is dan bepaald wel geestelijke rivaliteit tussen de Amersfoortse school en dit Instituut; verwarrend was dat er ook in Amersfoort, naast de stichting, een vereniging opgericht was met de naam ‘Vereeniging tot Instandhouding’.

Een realistische doelstelling krijgt het Amsterdamse Instituut dan doordat de beoefening van de wetenschappelijke significa op de voorgrond komt. Van Eeden kende de beginselen hiervan door Lady Welby, maar de bijzonder scherpe denkers die hij bijeengebracht

heeft voeren het signifisch principe op gespecialiseerde wijze tot een niveau op, waar FvE en waarschijnlijk de overigen hen niet kunnen volgen. Dit waren de wiskundigen Brouwer en Mannoury, van wie de laatste van de eerste zei, dat Nederland na Christiaan Huygens zo iemand niet gehad had, Jacob Israël de Haan die de rechtskundige significa aan de Gem. universiteit te Amsterdam doceerde; de 'overigen' waren Borel en de taalkundigen Faddegon, Verschuur en Jac. van Ginneken. Toch blijft het een gezamenlijke aktiviteit, het dagboek vermeldt de bijeenkomsten, en de opleving die de zeer aktieve Jac. van Ginneken (blz. 1802) brengt, na het betreurde vertrek van De Haan naar Jeruzalem op 21 januari 1919. 21 mei 1922 wordt, naar het schijnt als een vervanging van het Instituut voor Wijsbegeerte, de 'Signifische Kring' op Walden opgericht (blz. 2006) en in 1924 en 1925 de *Signifische Dialogen* voorbereid die in het tijdschrift Synthese verschijnen. Ook werkt men aan een signifische encyclopedie. De ziel van dit alles is Mannoury. (Deze schets is naar verhouding te lang maar toch onvolledig. Het F.v.E. Eeden-museum bezit een tamelijk grote, maar niet goed geordende verzameling stukken over

		dit alles, die een afzonderlijke studie behoeven en verdienen. Zij moeten dan in de eerste plaats vergeleken worden met het eerste gedeelte van het herdenkingsartikel *Onze vijftig jaar*, door mr. dr. J. den Tex geschreven in het extranummer van de Amersfoortse Stemmen, febr. 1966, maar er is waarschijnlijk nog veel door Mannoury nagelaten materiaal te achterhalen. - Over de Kring: Hans van Eeden over *L.E.J. Brouwer* in Mededelingen F.v. Eeden-genootschap XXII; G. Mannoury in idem XV en XVII over *Frederik van Eeden als significus;* over de ontwikkeling door Mannoury: E.W. Beth in de *Alg. W.P.* in voce Significa; FvE over *Significa* in De Amst. van 16, 23 maart en 6 april 1918, over de *Academie voor praktische wijsbegeerte* aldaar 28 sept. 1918)
	31	in de vierde jaargang van Le monde nouveau (Parijs 1922) verscheen op blz. 106 een art. van Henri Asselin over FvE en op blz. 113 een kort stukje van FvE over Whitman.
2007	28	citaat uit *Elegie*, De Amst. van 4 okt. 1919, als *Uit diepsten nacht. Elegie* herdr. *Aan mijn engelbewaarder* 23.
	35	de nummering is niet duidelijk. In De Amst. verschenen op 3, 10 en 17 juni 1922 FvE's laatste bijdragen onder deze titel. Een vierde is blijkbaar niet meer opgenomen na het

		konflikt waarover de *aant. bij* blz. 2015 r. 32 gaat.
2008	34	verg. blz. 2027 r. 37.
2010	29	Pär Lagerkvist(Zweed, Nobelprijs letterk. 1951), *Den svåra Stunden*, drie eenacters, waarvan de Nederlandse vertaling door N. Rutgers van der Loeff in De Amst. 16 sept en 18 nov. 1922 zou verschijnen. Waarom FvE de titel in het Fr. citeert, blijkt niet.

2011	8	G.J. Nolst Trénité.
2013	19	Rathenau, sedert kort minister van buitenlandse zaken van Duitsland, was door ultra-rechtse officieren vermoord.
2015	32	na zijn overgang tot de R.K. Kerk was een breuk tussen FvE en de Groene Amsterdammer nog slechts een kwestie van tijd. Aanleiding tot zijn ontslag als redacteur was zijn weigering om uit een artikel over de Indische mysticus Sadhoe Soendar Singh twee passages te schrappen, waarvan de voornaamste was: 'Is Soendar Singh dan katholiek? Zijn reede op 14 Juni te Amsterdam oover het gebed was vol katholieke gedachten. Hij zegt eevenwel, tot geen bepaalde godsdienst te behooren, de Bijbel en Jezus geeven hem leiding, zoo zegt hij. - Maar het zou mij slecht passen, daarom teegenoover hem hooghartig geringschattend te pralen met het Licht, dat mij genadig geschonken is, en te zeggen: "Heer, ik dank u, dat ik wijzer en vroomer ben dan deeze". - Soendar Singh is nu drie en dertig. Waar was ik op zijn leeftijd? Wat wist ik, dertig jaar geleeden, van het heerlijke Katholieke geloof? Wat is mijn klacht van heeden anders dan bittere spijt, dat ik op twee-en-dertigjarigen leeftijd niet wijzer en

		vroomer was?' - Het stuk verscheen daarna onverkort als hoofdartikel in het dagblad De Tijd van 22 juni 1922.
2016	8	FvE zou spreken voor de Cours de Vacances de la Ligue Internationale des Femmes pour La Paix permanente. Dit werd *Conseils aux Jeunes*, Cahiers internationaux 1923, p. 100. Zie verder o.a. r. 28 en 35, blz. 2019 r. 17, 2027 r. 37.
2019	3	FvE bedoelt De Nieuwe Eeuw, die op lichtgroen papier gedrukt werd.
	25	te Rijswijk.
2020	16	l. de Jonge.
	24	nl. de verjaardag.
2021	16	'is ... geslaagd', aldus in hs.
	27	*Uit Jezus' oopenbaar leeven*.
	29	verg. blz. 2019 r. 24.
	32	verg. de *aant. bij* blz. 1868 r. 4.
2023	28	*Sirius en Siderius* en *Trots verbrijzeld*.
	33	bij de familie Geldmacher.
2025	9	uit de correspondentie blijkt, dat Ella Geldmacher de voor haar gemaakte Duitse versjes tegenstribbelend teruggaf voor een uitgave. In 1962 gaf de tachtigjarige mij tijdens een bezoek te

Homburg met een grimmig
lachje deze twee regels,
die No. XXX *Selbander*
hadden moeten besluiten:

wo Sterne und Kometen
Selbander wir betreten.

2025	23	zie het Register in voce Fam. Everts.
2034	37	de derde orde is een vereniging van leken die streven naar de christelijke volmaaktheid volgens een aan het leven in de wereld aangepaste leefregel, onder leiding van en naar de geest van een kloosterorde, zonder door de kloostergeloften te zijn gebonden zoals de ordepriesters en -broeders (eerste orde) en de ordezusters (tweede orde); het meest verbreid is de derde orde van St. Franciscus. Verg. blz. 1918 r. 4.
	37	‘Enfants de Marie’ noemt men op Franse kostscholen de leden van de Mariacongregatie, een godsdienstige vereniging tot beoefening en verspreiding der Mariadevotie, daterend uit de tijd der Contrareformatie.
2035	20	de eerste vrijdag van iedere maand was een dag van eucharistische devotie, verg. de *aant. bij* blz. 2045.
2037	29	stellig geciteerd naar duet no. 48 uit Handel's *Messiah*.
2038	13	21 september schreef FvE in De Nieuwe Eeuw *Grondbezit in Amerika*, en daarin over de in North-Carolina opgedane

		ervaringen: ‘eenigen vallen in handen van gladde schelmen die hen weeten te exploiteeren’ - dit kan blijkens blz. 2140 r. 34 niet op MacRae slaan, maar zie het Register in voce Hoggson - ‘Dan kunnen ze de hypotheekrente op de slechte grond niet betalen en die wordt - verbeterd - verkocht en zij worden stadsproletariaat’. Verg. de *aant. bij* blz. 988 r. 11.
2045	30	Eucharistie betekent eigenlijk dankzegging, dankgebed bij het Avondmaal of de H. Mis zelf, en het H. Sacrament des Altaars (de geconsacreerde hostie). Een Eucharistisch congres wordt gehouden ter viering en overdenking van de Eucharistie, soms internationaal, zoals in juli 1924 te Amsterdam.
2046	19	l. van Poll.
	22	hs. aldus.
	28	het Centrum was een R.K. volksdagblad (Utrecht 1884-1942); van 1886 af verkondigde Schaepman er zijn chr.-democratische beginselen; later het blad van Aalberse.
2048	4	Allerheiligen, Allerzielen: de Kerk, gezien als de gemeenschap der heiligen (d.w.z. gelovigen), omvat de strijdende Kerk op aarde, de lijdende Kerk in het purgatorium of vagevuur, en de zegevierende Kerk in de hemelse zaligheid; op Allerheiligen (1 november)

		vereert de strijdende Kerk al haar zalige leden, op Allerzielen (2 november) bidt zij voor al haar gestorven maar nog lijdende gelovigen.
2050	20	de toen meest bekende impresario.
2052	37	zie de *aant. bij* blz. 1846 r. 38.

2053	37	zie het Register in voce Tagore.
2054	36	zie blz. 2056 r. 38 e.v. en de *aant. bij* blz. 2125 r. 24.
2057	3	van c. 1610 tot 1770 bloeiden er in Paraguay Indiaanse communistische dorpsgemeenschappen onder leiding van de Jezuïeten.
	17	*D.-Chin. Liebes-Mosaik* XLV.

1923

2059	7	*Aan mijn engelbewaarder en andere gedichten*. Amsterdam 1922.
2064	7	De Nieuwe Eeuw van 15 febr. 1923 bevatte een signifische beschouwing van FvE, waarin hij met waardering verwijst naar een opstel van Mannoury over dit onderwerp in de Communistische Gids van sept. 1922 (jrg. I no. 9): *De macht van het geld*. M. onderscheidt tussen bestedingsgeld en beleggingsgeld: het eerste eervol en nuttig, het tweede een gevaarlijk misbruik.
2065	19	Mr. R.B. Ledeboer (1863-1926). FvE wijdde hem een *In memoriam* in De Tijd 4 dec. 1926.
2066	8	hoofdstuk XXV.

2067	10	J.B. Vianney, pastoor van Ars, werd zalig verklaard in 1905, heilig in 1925. Het is niet uit te maken, welke biografie FvE las.
2068	25	Dr. P.W. von Keppler, *Wanderfahrten und Wallfahrten im Orient*.
2072	34	deze Van Eeden-achtige regels zijn niet herkend; het kan een vertaling van een Latijnse hymne zijn.
2073	22	in een bespreking van L.J.M. Feber's *Frederik van Eeden's ontwikkelingsgang* uitte Borel zich uiterst kritisch over ‘het fabeltje (ook door F.v.E. zelf in zijn Duitsche uitgave *Die Glückliche Menschheit* verspreid) als zou Walden van Eeden zooveel ontgoocheling en opoffering gekost hebben’. Doordat het op zijn naam stond had FvE door de waardevermeerdering van de grond inderdaad een waardevol, zij het ook belast, bezit verworven.
2074	1	het rijksjaargeld van f 1000 werd na onderzoek van FvE's geldelijke omstandigheden ingetrokken.
	27	uit Mendelssohn's oratorium *Elias*.
2079	24	zie de *aant. bij* blz. 1990 r. 35.

2080	3	de rede *Mijn oovergang tot de Kerk*, gedrukt *Langs den weg* 153 v. was uiteraard vrijwel gelijk aan *Vierkant Roomsch*, 30 december 1921 te Maastricht uitgesproken.
2081	5	Frank Luns.
2083	1	*Jeugdverzen* 110.

	37	hier is blijkbaar Borel's kritiek op *Deutsch-Chinesische Liebes-Mosaik* bedoeld.
2084	28	in de Nieuwe Eeuw van 3 mei 1923 bestrijdt FvE verontwaardigd een artikel van pater I.M. Keuler Ong. Carmeliet over de Egyptische cultuur: in oud-Egypte zouden 'godsdienst en bouwkunst op het laagste trapje' gestaan hebben. FvE beroept zich o.a. op het op blz. 2068 genoemde werk van Mgr. von Keppler, bisschop van Rottenburg, en betoogt welsprekend, dat geen volk vóór Christus meer doordrongen geweest is van het bestaan van een hogere wereld dan het Egyptische.
2087	4	cit. uit *D.-Chin. Liebes-Mosaik* (blz. 57).
2088	24	cit. uit *Koele Mei-dag. Dante en Beatrice* 41.
	29	graft: omkoperij van ambtenaren en employés.
	31	het eerste nummer van 'De Tempel. Tijdschrift gewijd aan vrij religieuse stroomingen (enz.)' werd geopend met enkele regels uit *Schijn en Wezen*, waarboven 'Ter inleiding' en met FvE's naam er onder. De Nieuwe Eeuw van 3 mei drukte de polemiek nogeens af.
2089	21	dit plan is niet uitgevoerd.

2092	2	z.g. in de 12de eeuw door een Egmonder monnik geschreven, in werkelijkheid een 17de-eeuwse mystificatie.
	26	‘medianimiek’: deze vorm die later plaats maakte voor ‘mediamiek’ werd toen gebruikt; niet in v. Dale.
2093	14	verg. blz. 1263 r. 18 e.v. passim.
2094	1	‘lichtjaren’ aldus in hs., maar lichtjaren zijn afstanden.
2096	18	van F. von Schönthan.
2097	30	De Nieuwe Eeuw van 24 mei bevatte een inderdaad nietszeggende recensie van *Ismea*, en eenjuichende bespreking van de *D.-Chin. Liebes-Mosaik* door L.J.M. Feber, in het volgende nummer voortgezet, totaal 10 kolommen.
2098	7	geïllustreerde weekbladen.
	14	dit jubileelied betrof het 25-jarige regeringsjubileum van koningin Wilhelmina; het Vondeliaanse werd bekroond.
2099	11	l. waarschijnlijk Révész.
	22	Top Naeff oordeelde in De Amst. van 2 juni 1923 zeer streng, maar daarom nog niet onrechtvaardig, over *Ismea*.
	31	‘tot’ l. waarschijnlijk ‘toch’.

2100	4	verg. over hem Mededelingen F.v. Eeden-genootschap XXII, 2 v., over de overdrijving ‘alcoholist’ 15.
2101	37	*Heyenbrock's schilderwerk*, Nieuwe Eeuw 7 juni 1923. FvE betoogt,

		dat hij een onafgebroken lijn ziet lopen van de Egyptische Faraoëngestalten over Fra Angelio en Rembrandt tot Heyenbrock. Hij ziet in zijn werk de majesteit van Gods schepping en deemisvolle liefde tot de nog blinde mens, die zijn woonplaats op aarde moet vóórbereiden om tot eeuwige zaligheid te naderen. Samenvattend zegt hij dat Heyenbrock's werk op geen ander werk zoveel lijkt als op dat van Dante.
2102	13	Couperus werd 10 juni 1923 op zijn zestigste verjaardag in Den Haag gehuldigd. Vrienden en bewonderaars boden hem een huisje in De Steeg aan. Op 4 juni was hij benoemd tot ridder in de orde van de Nederlandsche Leeuw.
2106	2	Democriet was een club te Haarlem, waar uitsluitend op rijm geconverseerd mocht worden. Van de Mij van Nijverheid (later Nijverheid en Handel) was Van Eeden Sr algemeen secretaris.
	24	Truida en Carry.
2107	28	toespeling op ‘mes affaires vont bien’, een gezegde van Napoleon dat FvE vroeger soms aanhaalde.

2108	18	toen Royaards van plan bleek, ter gelegenheid van het regeringsjubileum een vertaald stuk, *Mijlpalen* van Bennett en Knoblauch, te spelen, pleitte FvE in een open brief (De Tijd 7 juli 1923) voor zijn zestien toneelstukken die ‘in een kast liggen te slapen’. Royaards had bovendien beloofd *De Heks van Haarlem* opnieuw te spelen en nu somt de schr. negen redenen op waarom *De Heks* het aangewezen jubileumstuk was. Over de Haarlemse opvoering in 1918 (verg. de *aant. bij* blz. 1711) zegt hij: ‘Toen hadden wij een weinig gekrakeeld, zeeker ook wel door onhandigheid van mijn kant, waardoor ik te laat achter het tooneel kwam, en den schijn kreeg van hooghartigheid, geheel teegen mijn bedoeling’. Doordat hij van veel zijden kritiek op zijn plan kreeg, liet Royaards *Mijlpalen* vallen; 7 september werden in tegenwoordigheid van de Koningin in de Stadsschouwburg vijf taferelen uit *Gijsbreght van Aemstel* opgevoerd.
2110	1	café te Bussum.
2113	36	verg. de *aant. bij* blz. 1809 r. 24.
2117	18	H. Padberg S.J. Zijn *Frederik van Eeden* verscheen in 1925. Verg. blz. 2133 r. 35-37.

2118	30	Akori is de naam van een Japanner in *Sirius en Siderius*.
	33	verg. blz. 2125 r. 24 en de *aant*.
2119	27	Carry van Hoogstraten was toen in Vierhouten.
	34	volgens een legendarische overlevering pastoor te Noordwijk in de 9de eeuw, door de Noormannen vermoord; feestdag 17 augustus.

2120	31	ze: de mensheid (blz. 2119 r. 37).
2123	27	Vier-houten, de lijntjes stellen houtjes voor.
2125	10	Berkenheide was BvH's huisje in Blaricum.
	24	er werd 23 sept. 1923 een stichting opgericht die zich ten doel stelde de woon- en werkgelegenheid op het platteland, in het bijzonder op de Veluwe (‘woeste gronden’ die ontgonnen moesten worden) te bevorderen, door grond in eigendom, huur of erfpacht te verwerven en weer uit te geven, die gronden te verbeteren en bedrijven te stichten die een tijdelijk verblijf op het platteland mogelijk zouden maken. Voor FvE lag de nadruk zowel op het godsdienstige karakter van de onderneming als op het bevorderen van de trek van stad naar land, en in de eerste plaats op het stichten, als vanouds, van moreel en economisch zuivere gemeenschappen. Uit zijn correspondentie met de toekomstige direkteur, de pas tot het Katholicisme bekeerde oud-predikant A.E. Boers, blijkt dat voor hèm het zwaartepunt elders lag, nl. ‘dat door (Roomsche) landbouwersgezinnen er Katholiciteit wordt gebracht in de Veluwe’, alsook door het aantrekken van Roomse industriëlen.

		Dit ‘Veluweplan’ werd ook ‘Broodbond’ genoemd, in welke naam het brood van de H. Eucharistie in een mystiek verband werd gezien met het te verbouwen broodgraan, maar het godsdienstig karakter van de stichting blijkt niet uit de statuten. Het bestuur bebestond uit FvE (voorz.), St. Arntz (Nijmegen), Fr. Th. Everard (Amsterdam), pastoor B.H. Huser (Nijkerk), J.J.N. Nyst (Nijmegen) en Em. Verviers, over wie men zie blz. 2135 r. 25 en de *aant*. Er werd door Arntz een hoeve bij Nijkerk gekocht, maar onenigheid overheerste weldra en van offervaardigheid blijkt uit de stukken niets. Er kwam dan ook niets tot stand; in een late brief van 4 januari 1926 verklaart Boers dat niemand hem helpt en hij het plan niet alleen kan verwerkelijken.
2126	8	1. Paléologue.
	24	in verband met het 25-jarig regeringsjubileum.
2129	35	deze opmerking slaat op een hoofdartikel in De Tijd van 15 sept. 1923 (no. 23267) getiteld *De Kerkvervolging in Rusland*.
2131	9	André Germain was een niet al te kritisch, schatrijk verzamelaar van celebriteiten. Hij beschrijft zijn ontmoeting met FvE in *Chez nos voisins* (Parijs 1927).

2132	23	Panaït Istrati.
2133	9	I. van Bruggen (geb. de Haan).
	35	verg. blz. 2117 r. 20.
2134	7	verg. *Van depassielooze lelie* 125.

2135	12	*Mijn handen*, Beiaard nov. 1923. herdr. *Jeugdverzen* 115.
	25	Dr. Em. Verviers, secr.-penningm. van het Veluweplan, trad weldra af, zie de *aant. bij* blz. 2145 r. 8.
2138	31	FvE schreef op verzoek van zijn oude relatie dr. C. Easton, vele jaren hoofdredacteur van Het Nieuws van den Dag, behalve over het buiten Bantam tegenover Walden, een artikel *Wat ontbreekt er aan ons tooneel?* Easton had niet geschreven dat het voor een door S.F. van Oss en hem op te richten nieuw blad was, het Haagsch Maandblad. FvE voelde zich toen op dezelfde wijze misleid als door de red. van De Tempel gebeurd was, verg. de *aant. bij* blz. 2088 r. 31, en protesteerde in een ingezonden stuk in De Tijd van 29 dec. 1923.
2140	35	Oud-Bussem was een modelboerderij onder directie van Floris Vos.
2141	4	I. Vinke.
	15	citaat uit *Ellen*, Tweede zang VI.
2142	8	*Lioba* werd 24 nov. 1923 opgevoerd door de toneelvereniging van de Koninklijke Militaire Academie te Breda.

2145	2	niet gedrukt jeugd werk.
	8	dit slaat ongetwijfeld op de Open brief, waarin Verviers de Koningin aangeraden had, een koninklijk kabinet te benoemen onder de forse leiding van Mr. A.R. Zimmerman, oudburgemeester van Rotterdam. Hierop volgde een konflikt van V. met het episcopaat onder aanvoering van de bisschop van Den Bosch, mgr. Diepen.
	21	I. Wiegman.
	34	citaat uit *God en mensch. Drievoudzangen. Van de passielooze lelie* 64.
2151	4	de passage is onduidelijk. De schr. moet bedoelen, dat het Berliner Tageblatt hem als heimelijk pro-duits voorstelde, stellig niet dat hij het ook was. Verg. o.a. de *aant. bij* blz. 1550.
	30	James Stephens, *Lafaim* (*histoire dublinoise*), uit het Engels vertaald door L. Bazalgette, in de afl. van 15 dec. 1923 van het pas opgerichte maandblad Europe.

Lijst van illustraties

Pl. 75	F. van Eeden op zijn 60ste verjaardag, 3 april 1920, in zijn werkkamer op Walden. Foto Hans van Eeden.
Pl. 76	Truida van Eeden-Everts.
Pl. 77	Prof. dr. L.E.J. Brouwer.
Pl. 78	Mr. Jacob Israël de Haan.
Pl. 79	Prof. G. Mannoury. 1929.
Pl. 80	Henri Borel.
Pl. 81	Dr. J.A. dèr Mouw (Adwaita).
Pl. 82	Romain Rolland.
Pl. 83	F. van Eeden. Grisaille door Lizzy Ansingh. 1919. Eig. Hans van Eeden. Verg. blz. 1772.
Pl. 84	Annie Bosch. C. 1920.
Pl. 85	Een van Jaap London's tekeningen voor *Het Godshuis in de Lichtstad*. Een andere (plattegrond) geeft Prick op blz. 64 van *J.A. Dèr Mouw, Brieven aan Frederik van Eeden* (Achter het boek IX, 3).
Pl. 86	Martha van Vloten. Foto Hans van Eeden. Tussen 1920 en 1928.
Pl. 87	Hans van Eeden. Karlsruhe c. 1912.

Pl. 88	Hugo van Eeden in het Spanderswoud Augustus 1923 (van zijn broer Evert bleek geenjeugdfoto te vinden).
Pl. 89	Jhr. Pieter van der Meer de Walcheren O.S.B. 1967.
Pl. 90	Prof. dr. Jac. van Ginneken S.J. Tekening van Lizzy Breman-Schouten.
Pl. 91	Prof. dr. J.V. de Groot O.P. Tekening van J.H. Toorop.
Pl. 92	Het hoogaltaar in de St. Paulusabdij te Oosterhout, waarboven het ‘roode lampje’.
Pl. 93	Bladzijde 253 uit dagboek no. 33, 30 aug.-1 sept. 1923.

Pl. 94	Voorjaar op Walden. 8 mei 1927. V.l.n.r. ‘Uwe’, Agnes Rodriguez Pereira, Hugo van Eeden, Truida, Van Eeden, Mevr. Rodriguez Pereira-Lévy, Tonia de Oostenrijkse dienstbode, Nella de Gustovska, Rodriguez Pereira, Bernard de tuinman.
Pl. 95	Frederik van Eeden. 1930.
Pl. 96	Dagboek 1878-1932.

N.B. Het bandstempeltje is ontleend aan de eerste druk van Van de passielooze lelie (1901) (Georg Rueter).

Voor het stofomslag is gebruik gemaakt van een olieverfgouache van Jan Veth; de rose en blauwe partijen zijn in het origineel dof, zeer donker bruin.

Register

Doordat dit dagboek even veelzijdig is als zijn schrijver, bleek het maken van een register veel te hoge eisen te stellen aan één persoon. Wij hebben het werk daarom zo goed mogelijk verdeeld.

H.v.E.

H.W.v.T.

A. Personen

Kunstenaars worden vermeld onder hun schuilnaam, als zij die hadden; hun werkelijke naam wordt, met een verwijzing, afzonderlijk opgenomen.

Getrouwde vrouwen staan onder hun meisjesnaam (‘Truida Everts’), tenzij ze alleen onder hun mans naam voorkomen (‘Tonny van Eelde’) of onder die naam bekend zijn (‘Henriëtte Roland Holst’); ook hierbij verwijzingen.

Onbekende mensen die Frederik van Eeden in het voorbijgaan ontmoet, maar niet bespreekt, worden niet opgenomen. Evenmin mensen van wie hij droomt of van wie, naar hij meent, vermoedt of betwijfelt, langs paragnostische weg berichten ontvangen worden.

Academische titels komen bij navraag niet altijd voor den dag en zijn daarom consequent weggelaten. Adellijke worden wel vermeld omdat ze, vooral bij buitenlanders, een habitueel deel van de naam vormen (‘Lady Welby, Lord Kelvin, Comte de Gobineau’).

Bij het opsommen van de vindplaatsen hebben wij het ‘passim’ vermeden; het teken ‘-’ tussen twee bladzijdenummers betekent dat de bewuste naam op alle tussenliggende pagina's voorkomt, het teken ‘=’ wil zeggen, dat de naam op vele maar niet op alle tussenliggende bladzijden voorkomt.

B. Werken

Ook deze lijst betreft alleen reële zaken, dus gedrukte werken en een enkele maal een in handschrift aanwezig, voltooid werk. De vele plannen echter, waarbij dezelfde titel telkens een andere stof kan betreffen, en omgekeerd, dezelfde stof onder verschillende titels genoemd wordt, blijven onvermeld. Het duidelijkste voorbeeld hiervan is ‘Trots verbrijzeld’, dat vrijwel het hele leven van F.v.E. begeleidt en blijft begeleiden ook nadat het in *De Heks van Haarlem* en *De bokkerijder* gerealiseerd is. Het verschijnt later in de gedaante ‘Moeder en zoon’; maar weer later zijn ‘Moeder en zoon’ en ‘Trots verbrijzeld’ twee verschillende plannen.

De lijst bevat ook geen vertalingen.

Gebruikte afkortingen:

BrBorel: Brieven van Frederik van Eeden aan Henri Borel. Den Haag-Brussel z.j. (1933).

BrvD.: De briefwisseling tussen Frederik van Eeden en Lodewijk van Deyssel. Zwolle 1964.

DB: Dante en Beatrice. Amsterdam 1908.

EB: Aan mijn engelbewaarder en andere gedichten. Amsterdam 1922.

EV: Enkele verzen. Amsterdam 1898.

Fragm.: Frederik van Eeden. Fragmenten eener briefwisseling 1889-1899. Amsterdam-Leipzig 1907.

JV: Jeugdverzen. Roermond z.j. (1926).

LdW: Langs den weg. Roermond z.j. (1925).

LA: Liber amicorum Dr. Frederik van Eeden. Amsterdam 1930.

PL: Van de passielooze lelie. Amsterdam 1901. De paginering van de tweede en latere drukken is tussen haakjes toegevoegd.

St.: Studies.

Register

A Personen

AAGOT, zie Dudok van Heel, zie Rahusen-Isaachsen
AALST, TINE VAN, zie Tine Gobius
AAPJE: Truida Everts
ABBAS EFFENDI. De Bahai of het Bahaïsme is een universele godsdienst, ontstaan uit een Perzische afgescheiden islamietische sekte, maar met sterk christelijk aandoende ethiek. Abbas Effendi was de zoon van de stichter Bana-oellah († 1892). 1215
ABBE, E. (1840-1905). Duits natuurkundige, dir. Zeiss (Jena); praktisch sociaal hervormer; FvE over hem De Amst. 25 aug. 1917. 1602
ABDOEL HAMID II, Sultan van Turkije 1876-1909. 902
ABRAHAMSZ, SIETSKE (1842-1912). Nicht en tijdelijk secretaresse van Multatuli ('Fancy' uit *Minnebrieven*); tr. 1870 G.J. Wienecke. 174
ADA, zie van Heijningen
ADAMA VAN SCHELTEMA, C.S. (1877-1924). Ned. socialistisch dichter, FvE over hem *St. VI*, III. 1368
ADDAMS, JANE (1860-1935). Deed sociaal werk op grote schaal, oorspronkelijk te Chicago, pacifiste en strijdster voor vrouwenrechten; 'de beroemdste vrouw van Amerika'; FvE introduceerde haar bij Lady Welby; zij bewonderde FvE's *Mijne ervaringen op sociologisch gebied*. 874 977 1435
ADRIAAN, zie van Oordt
ADRIAANS. Architekt, stichter van een productieve associatie van bouwkundigen. 2008
ADWAITA (pseud. van J.A. DÈR MOUW) (1863-1919). Ned. dichter en wijsgeer; zie de aantekening bij blz. 1771 r. 14; Pl. 81. 1675-1683 1690 1700 1712 1721 1723 1731v 1737 1752v 1770 = 1773 1937
AESCHYLUS (525-456 v.C.). Gr. treurspeldichter. 417 659v 666 925
AL, J.A.N., dir. R.K. Hogere Burgerschool in het Gooi. 2105
ALBERDINGK THIJM, KAREL J.L. (pseud. Lod. van Deyssel)
ALBERDINGK THIJM-HORIAANS, CATEAU (1864-1941) tr. Karel J.L. Alberdingk Thijm. 340v 349 351 404v
ALBERT, zie Verwey
ALBERT, EUG. (1864-1932). Componist, pianist. 1876 1892
ALBUT, CLIFFORD, onbekend gebleven significus. 1488
ALETRINO, A. (SAM) (1858-1916). Arts, later crimineel-antropoloog te Amsterdam; romanschrijver, trouwe vriend van FvE sedert eerste studiejaar; FvE over hem *LdW* 143, *BrvD* 134-137. Pl. 27. 31 121 252 263 276 282 293 322 336 423v 447v 477 629 693 920 958 1029 1055 1134 1269v 1483 1489 1503 1580
ALEXIS, WILLIBALD (1798-1871). Duits schrijver van historische romans. 927
AMEIDE, TH. VAN (pseud. van J.H. Labberton). 931v
AMOTHE, zie Welby
ANACREON (6e eeuw voor Chr.). Gr. dichter. 1205 1316
ANDERSON, HANS CHR. (1805-1875). Vele van zijn sprookjes zijn door Martha van

Eeden-van Vloten uit het Deens in het Nederlands vertaald. 124 933 2074
ANDREAS-SALOMÉ, LOU (1861-1937). Had ‘anregende Freundschaften’ met Nietzsche, Rilke en sedert 1911 met de psychoanalytische kring in Wenen. 1334
ANDRIESSEN, WILLEM (1887-1964). Ned. pianist en componist; dir. Amsterdams Conservatorium. 1096 2119
ANNA, zie Fles
ANNIE, zie Bosch
ANNUNZIO GABR.D' (1863-1938). Ital. dichter, romanschrijver; als politicus een van de eerste aanhangers van Mussolini; schr. voor El. Duse *La Gioconda* (1898), *Francesca di Rimini* en het gedicht *La pioggia nel pineto*. 782 1249
ANSINGH, LIZZY (1875-1959). Schilderes vooral van portretten en ‘poppenstukken’, een van de ‘Amsterdamse Juffers’, schilderde FvE in 1919. (Pl. 81) FvE over haar De Amst. 1 en 8 mei 1920. 1701 1707 1769 = 1774 1787 1824 1834v 1846v 1874 1880 1898 1905 1907 1921v 1977
ARNIM-BRENTANO, BETTINA V, zie Brentano, B. 229
ARNTZ, S.W.N. (1879-1964). Steenfabrikant te Nijmegen. 2126 2132 2144v
ARS. LE BIENHEUREUX CURÉ D', zie de aantekening bij blz. 2067 regel 10. 2067
ASSELIN, HENRI (geb. 1886). Fr. journahst; was sedert de eerste wereldoorlog persattaché aan het Fr. gezantschap in Den Haag; later voorz. van de Buitenlandse Persvereniging in Nederland. Schreef o.a. *La Hollande dans le monde* en in Le Monde Nouveau (IV p. 106): *Frederik van Eeden*. 1522 1530 1563 2006
ASSISI, FRANCSICUS VAN (1182-1226). Heilige; stichter van de orde der Franciscanen of Minderbroeders; FvE over hem *Fragm.* 115. 307v 312 686 706 736v 740 1100 1286-1289 1298 1300 1314 1532
ATI, zie van Gennep-Rochussen
AUGUSTINUS, Aur. (354-430). Kerkvader, heilige. 323
AURELIUS, MARCUS. Rom. Keizer; als filosoof vertegenwoordiger van de ethos der Stoa; verg. *Fragm.* 132. 291v
AUW, MELLIE VON. Amerikaanse, vertaalde *Het Paleis van Circe* en *De Nachtbruid* (*The Bride of Dreams*, New York-London 1913). 1050 1185 1189 1460
AVERKAMP, A. (1861-1934). Koordirigent, dir. Muziekschool Toonkunst Utrecht. FvE over hem *LdW* 10. 1879 1973 1985 1991 2045
AVES, ERNEST (1857-1917). Eng. socioloog *(Cooperative Industry)* streefde naar samenwerking tussen werkgevers en werknemers, voorzitter van de ‘British Trade Boards’. 939

BAARD, C.W.H. (1870-1946). Dir. Stedelijk Museum Amsterdam 1905-1936. 1512
BAAS BECKING, L.G.M. (1895-1963). Ned. botanicus, hoogleraar te Leiden 1930, dir. 's Lands plantentuin Buitenzorg 1939 enz.; voorzitter van het studentencomité tot oprichting van de Amersfoortse hogeschool. 1487
BACH, JOHANN SEB. (1685-1750). FvE over de *Hohe Messe: Fragm.* 59. 401 486 533 777 783 846 902 933 995 1018 1096 1164 1167 1232 1303 1381 1500 1931
BÄCKMANN, IDA (1867-1950). Zweeds journaliste; pacifiste; beschreef haar relaties met Gustav Fröding (1913) en Selma Lagerlöf (1944). 568 694 711 728 795v 799 1072

BAHR, HERMANN (1863-1934). Oostenrijks toneel- en romanschrijver; essayist. 721
BALFOUR, ARTHUR J. (1848-1930). Engels diplomaat, theologische publikaties gingen aan zijn loopbaan vooraf; min. van buitenlandse zaken 1916-1919. 487 905
BALZAC, HONORÉ DE (1799-1850). Frans romanschrijver. 186 399 784 922 952 1009 1078 1338 1428
BARRÈS, MAURICE (1862-1923). Frans schrijver; FvE over hem *St. I* 106. 292
BARBAS, P.E. (1844-1924). Predikant te Haarlem en amateur imker. 537 544
BARBUSSE, HENRI (1873-1935). Frans schrijver, oorspronkelijk vriend van Rolland ('Clarté'-groep), later wegens kommunistische overtuiging in Rusland gevestigd. 1859
BAREL
BARKER, medium groep Welters. 1430 1441 1443 1474v 1483 1620 (1914) en *War-letters of a living dead man* (1916) door FvE of onder zijn toezicht vertaald werden respectievelijk als *Brieven van Generzijds* en *Oorlogsbrieven van Generzijds;* FvE over haar *BrBorel* 168. Zij was al eerder bekend geworden door *The Son of Mary Bethel* (1909) en *The Book of Love (Poems)* (1912). 1367-1371 1378 1381 1390 1392 1459 1472 1475 1485 1516 1530 1906 1923 1997
BARRIE, SIR JAMES MATTHEW (1860-1937). Schots schrijver, o.a. van *The little minister* (1891, toneelbewerking 1897), *Quality Street, Peter Pan* enz. Populair door oorlogstoneelstukken. 1026 1029
BARTH, H. (1821-1865). Duits ontdekkingsreiziger en geograaf. 952 956
BAS, zie Veth
BAUER, MARIUS (1867-1932). Nederlands schilder en graficus, vooral door oosterse onderwerpen beroemd. FvE over hem *BrvD* 306. 130 263 380 386v 389 391 400 403 408 420 455 504 526 597 1317 1905
BAUER, SUZE, zuster van Marius en Willem, kunstvaardig met de naald. 386 400 402v 408 420 454 590
BAUER, WILLEM (GOZEWIJN) († 1904). Architekt, bouwde de Lelie, de Maerle, het huisje van TE en de eerste hutten op Walden. Pl. 33, 34, 58. 428 = 439 449 = 454 462 468 545 571 589 1621
BAZALGETTE, LÉON (geb. 1873). Vriend van Romain Rolland; medewerker aan het ts. Europe; vertaalde Whitman in het Frans; schreef zijn levensbeschrijving; schreef over FvE in 1923. 1859-1866 1954 1957 2070
BAZEL, K.P.C. DE (1869-1923). Architekt, een van de voornaamste vernieuwers na Berlage's Beurs, o.a. kantoor Ned. Handelmaatschappij (ABN) Vijzelstraat, Amsterdam. 1317 1503
BEATRICE, zie Marsland
BEEKHUIS, Fam. 1470 1744 1817 1858 2056
BEETHOVEN, LUDWIG VAN (1770-1827). 377 392 486 641 735 783v 844 846v 902 933 995 1368 1404 1500 1516 1910 2069
BELL, MRS. CLARA. Engels vertaalster van *De Kleine Johannes I: Little Johannes*, in 1895 bij Heinemann (Londen) verschenen. Introduction van Andrew Lang. Haar bemoeiingen met *Johannes Viator* en *Don Torribio* bleven steken. 347
BELVOIR, LADY CATHERINE OF (geb. 1888). Dochter van de 8ste hertog van Rutland. FvE aan haar *PL* 55 (49); over haar *Fragm.* 165. 437
BEMMELEN, J.F. VAN (1859-1956). Hoogleraar te Groningen, later te Leiden. 1210

BENDIEN, A.L. (1876-1956). Fabrikant te Almelo; tr. Agnes Valeton (1883-1955), dr. van Henr. Ortt. 1653 1734 1750
BENOÎT-LÉVY, G. (geboren 1880). 'Ingenieur social', schreef over tuinsteden en rustieke landhuizen, te beginnen met *La cité jardin* (1904), was nog in 1936 een leidende figuur in de 'Association des Cités-Jardin de France'. 619 898
BEP(PIE), zie Rijkens-Culp, zie London
BERGH VAN EYSINGA, H.W. PH. E. VAN DEN (1868-1922). Ned. Hervormd predikant te Zutphen; dichter en wijsgerig schrijver. FvE over hem *St. VI* 248. 455 462 483 1200 1212 1324 1432 1454 1456 1612
BERGSON, HENRI (1859-1941). Frans filosoof. 1158 1174 1177 1180 1192-1200 1211 1213 1217 1219 1237 1348
BERLAGE, H.P. (1856-1934). Architekt, gaf in 1903 met de Amsterdamse Beurs de stoot tot een radikale vernieuwing. 462 750 948 1663 2052
BERLIOZ, HECTOR (1803-1870). Frans componist. 609 687 783 1167 1376
BERNHARD, SARA (1843-1923). Frans toneelspeelster. 1120
BERNHARD VAN CLAIRVAUX (1090-1153). Frans heilige en mysticus; stichtte o.a. de abdij van Clairvaux. 1838
BERNHEIM, H. (1840-1919). Frans psychiater, werkte samen met Liébault(z.a.). 314
BERTHA (DOFFIE), zie Zimmerman, zie Welters
BERTUS, zie Brouwer
BESANT, MRS. ANNIE (1847-1933). Leidster van de Theosofische Vereniging 1907-1933. 1300
BETSY, zie van Hoogstraten-van Hoytema, zie van Vloten (Witsen-v. Vloten)
BEUMER, E. (1878-1934). Pastoor te Bussum. 1945 2045 2055 2062 2077 2087
BEIJERMAN, D.H. (geb. 1873). Arts te Bussum. 527
BIE, OSCAR (1864-1933). Muziekhistoricus, recensent; docent kunstgeschiedenis aan de Technische Hochschule te Berlijn; uitgever van de Neue Rundschau. 1133-1135
BIEGEL, HELENE († 1916). Vriendin van MvV. 816 819 888 909 1535
BIEGEL-POVEL (het 'dubbel-gezin'). Anna Biegel tr. 1905 Hyacinth Povel; haar broer Herman tr. 1907 zijn zuster Madeleine Povel; bevorderaars van 'Bussums bloei'. 2053 2077v 2122 2139
BIERENS DE HAAN, J.D. (1866-1943). Religieus filosoof met grote aanhang in vrijzinnig-protestantse kringen. 323 1645 1668
BIGELOW, POULTNEY. Amerikaans sportpionier; oorlogscorrespondent in Spaans-Amerikaanse oorlog; conflict met Russische autoriteiten eindigde met zijn uitzetting. Schreef over de vrijheidsbewegingen in Duitsland 1806-1848, in Polen, in Zuid-Afrika enz. enz. 1034v
BIGNAMI, ENR. Italiaans-Zwitser, oprichter van het tijdschrift Coenobium. 1867 2030
BILDERDIJK, WILLEM (1756-1831). Nederlands dichter; FvE over hem *BrvD* 293. 700 1115
BISMARCK. Duits staatsman. 1127 1386
BJEERE, POUL C. (1876-1964). Arts Psychotherapeut te Stockholm; huldigde een eigen opvatting van de psycho-analyse (in 1914 door hem in Zweden geïntrodu-

ceerd) die hij ‘psychosynthese’ noemde; kreeg in 1956 de titel van professor. Pl. 67. 1069-1073 1102 1138 1198 1207 1307-1311 1331-1335 1350 1368 = 1377 1392 1404 1413 1422 1452 1463 1480 = 1483 1538 1550-1553 1583 1601 1606 1688 1691 1863 1879
BJÖRNSON, BJÖRNSTJERNE (1832-1910). Noors schrijver en dramaturg met progressieve denkbeelden. 613 1068
BLAKE, W. (1757-1827). Engels dichter, tekenaar en graficus. 590
BLAVATSKY, H.P. (1831-1891). Theosofe, richtte in 1875 de ‘Theosofic Society’ in New York op. Haar paragnostische begaafdheid werd door de S.P.R. aangevochten; FvE over haar *St. IV* 45v, *Fragm.* 43, 58. 1300
BLOEM, J.C. (JACQUES) (1887-1966). Nederlands dichter. 1498
BLOEMERS, H.J.P. (1880-1947). Algemeen Secretaris van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, later burgemeester van Arnhem; trekt zich met Borel, Brouwer en FvE terug uit het dagelijks bestuur van het voorlopig comité ter oprichting van de Internationale School voor Wijsbegeerte 1916. 1484v 1496 1499
BLOY, LÉON (1846-1917). Katholiek frans journalist en schrijver, van wie een sterke apologetische invloed uitging. 2060
BLUM, LÉON (1872-1950). Frans politicus; socialistisch leider; literator; schrijver van *Du mariage* (1907). 1427
BÖCKLIN, ARNOLD (1827-1901). Zwitsers schilder. 820v 840 860
BODENHAUSEN, F. DE. Patiënte, theosofe. 164 178 193 221 241 291 324 343 381
BODENHEIM, NELLY (1874-1951). Nederlands tekenares en illustratrice van kinderboeken. 1921
BOEHME, JACOB (1575-1624). Duits mysticus. 371v
BOEKEN, H.J. (HEIN) (1861-1933). Dichter, leraar oude talen; vriend van Kloos en redacteur van de Nieuwe Gids 1893-1933. 191 356 420 423 1486
BOER, JUL. DE († 1966). Nederlands publicist op wijsgerig en literair gebied. 685
BOER, NANNE S. DE Landbouwer, sluit zich in 1901 bij G.G.B. aan en beheert de ontginning Nieuw-Harmonie in de Horstermeer; secretaris van het hoofdbestuur G.G.B.; vertrekt in 1911 naar Vaneeden-Colony in N.-Carolina. 524 533 = 543 548 554v 576 592 594 608 629 645v 653 655 665 681 860 1088 1158 1165
BOERHAAVE, H. (1668-1738). Nederlands geneeskundige van wereldfaam; oefende grote invloed uit op de methodiek van de natuurwetenschappen. 946
BOERS, A.E. (geb. 1877). Predikant in diverse plaatsen 1902-1908, vertrekt dan naar Paramaribo; verdere levensloop onbekend, behalve zijn aandeel in het ‘Veluweplan’. 2116-2118 2125v 2132 2145v
BOETZELAER, FAM. VAN. Stellig Dr. C.W.Th. Baron van Boetzelaer, zendingsconsul voor Nederlands-Indië. Lees voor Randwijk: Sandwijk te de Bilt. 2009v
BOISSEVAIN, FAM. 1919
BOISSEVAIN, CHARLES (1842-1927). Hoofdredacteur van het Algemeen Handelsblad (1885-) en De Gids. 1919 2118
BOISSEVAIN, MARY (1869-1959), tr. 1888 (echtsch. 1921) C. van Eeghen. 647 656 958 1096v 1260 1353 1376 1428 1473
BOLLAND, G.J.P.J. (1854-1922). Nederlands filosoof, vertegenwoordiger van de

Hegeliaanse richting met veel aanhang; medewerker van de Nieuwe Gids al in 1888; hoogleraar te Leiden 1896. 315 424 842 852 1082 1160v 1200 1212v 1537 1663

BÖLSCHE, W. (1861-1939). Duits schrijver van populair-wetenschappelijke nat. hist. werken, die het materialistisch monisme van Haeckel in brede kring ingang deden vinden. 691

BOLTZMANN, L. (1844-1906). Oostenrijks natuurkundige (uitwerking kinetische gaswetten). 1592

BONGER, NELL, zie Lensvelt, Frits

BONNIER, G. (1853-1922). Plantkundige; hoogleraar aan de Sorbonne 1887. 864

BONSELS, WALDEMAR (1881-1952). Duits schrijver van exotische reis- en dierenverhalen. 1931 1934 1969

BOODIN, J.E. (1869-na 1947). Zweeds-Amerikaans filosoof; hoogleraar aan de Kansas Universiteit; stimuleert de opvoering en druk van *IJsbrand* te Lawrence (Kansas) in 1910. Schreef o.a. *Time and reality* (1904). 1050

BOON-CLEMENS, THERESE (1873-1916). Haagse gastvrouw, waarschijnlijk van Zweedse afkomst. 795 820 901 1007v 1072 1107 1179 1198 1207 1433 1435 1472 1477 1563

BOOTH. WILLIAM (1829-1912). Oprichter van het Leger des Heils. 647 1470 1826

BOOIJ, FAM. DE. Het huis van de Haarlemse notaris J.G. de Booij in de Grote Houtstraat komt voor in het eerste hoofdstuk van *Van de koele meren des doods*. 30 31 49 54 57 63

BORDES, H. DE (1873-1966). Burgemeester van Bussum. 1924 2095 2145

BOREL, HENRI (1869-1933). Chinese tolk in China en Ned. Indië; redacteur kunst en letteren van Het Vaderland sedert 1913; met FvE niet zonder herhaalde stoornissen bevriend sedert 1889; zie *Brieven van FvE aan Henri Borel*. Den Haag-Brussel (1933), aangehaald *BrBorel*, de uitgave was van Borel. Borel over FvE: *LA* 22. Zie Pl. 80. 163 188 326 359 428 461 469 = 480 495 509-517 532 614 = 620 670 683 1004v 1093 1179 1298 1301 1318 1326 1332 1365 1373-1380 1387v 1394 = 1404 1411 1420 = 1429 1434 = 1445 1451 = 1466 1472 = 1489 1501 = 1518 1524-1526 1548 1556 1574 1581v 1588 1606 1613v 1619 1643 1652 1670 1678 1686v 1731v 1737 1757 1762 1770 1774 1797 1886 1898 1906 = 1910 1930 1964 1986 1991 2073v 2083 2112 2115 CLXVII

BOS, COENRAAD V. (1875-1955). Nederlands pianist, vooral gezocht als begeleider. 994

BOSBOOM, J. (1817-1891). Nederlands schilder (Haagse school) vooral van kerkinterieurs. 805

BOSCH, ANNIE (geb. 1895). Tr. M.v. Essen. Pl. 84. Zie aantekening bij blz. 1621. 1621 1624 = 1631 1638 1641 1654 1658 1670 = 1677 1682 1685 1710 1731 1742 1746 = 1751 1767-1769 1786 = 1794 1803 1815 1819 1825 1847-1853 1858 1870 1878 1887 1892 1897 1906 1911 1918 1958 1964 1969 1997 1999 2008 = 2017 2046v 2055 2077 2105 2127

BOSCH, LOD. 1450 2138

BOUTENS, P.C. (1870-1943). Nederlands dichter; FvE over hem *St. VI*104. 1602 1678 2098v

BOUMAN, MEVR. Medium in de kring De Winter. 1625 1630 1632 1648 1746
BOUWMEESTER, LOUIS (1842-1925). 1534 1568v 1577 1650 1701
BOYDEN, A.A. (1895-1925). Redacteur van The American Magazine; werkzaam voor de YMCA in Frankrijk 1918, voor het Rode Kruis in Polen 1920, voor het herstel van Oostenrijk 1921. 970 988 1033
BRAAKENSIEK, HENRI (1891-1941). Zoon van Valérie Braakensiek-Convert, tekende, schilderde, etste, lithografeerde landschappen, portretten, o.a. FvE, stadsgezichten in Europa. 1716
BRAAKENSIEK, VALÉRIE, zie Convert, V.
BRAHMS, JOHANNES (1833-1897). 735 776 783 823 827 844v 865 902 933 957 1127 1273 1276 1363 1516 2115
BRANDES, GEORG (1842-1927). Deens literatuurhistoricus, lector sedert 1872, hoogleraar sedert 1902. 795 1068 1070
BRANDT, DS. L.E. Tr. Johanna van Warmelo. Zie fam. van Warmelo. 548 1091 1949
BREDERO, G.A. (1585-1618). FvE over hem De Amst. 24 augustus 1918. 749 1537 1698 1847
BREHM, A.E. (1829-1884). Universeel dieren- en vogelkenner. 1100 2089
BREITHAUPT, W. Pacifist, journalist, deserteerde tijdens de eerste wereldoorlog uit het Duitse leger; redacteur van Pacific World-Union. 1612 1616 1770-1773 1784v 1791 1809 1814v
BREITNER, GEORGE (1857-1923). Nederlands schilder, een der meesters van het impressionisme. 130 175
BREMMER, H.P. (1871-1956). Kunstcriticus en kunsthistoricus. 916
BRENTANO, BETTINA (1795-1859). Tr. Achim von Arnim. Duits schrijfster. Zuster van Clemens Brentano. 220 229
BRENTANO, CLEMENS (1778-1842). Duits romantisch dichter, stelde met zijn zwager Achim von Arnim de volksliederenbundel *Des Knaben Wunderhorn* samen; noteerde in zijn laatste levensjaren de visioenen van Anna Katharina Emmerich; FvE over hem *Fragm.* 58. 588
BRINK, JAN TEN (1834-1901). Literatuurhistoricus, hoogleraar te Leiden sedert 1884. 180 1037
BROEK, JAN VAN DEN. Kolonist op Walden; lector Ann Arbor University te Kansas City; bezocht FvE in 1927 weer te Bussum. 459 539 588 914 979-983 1347 1786
BROEKMAN, H. Effectenmakelaar, woonde op Klein-Cruijsbergen, dat later bewoond werd door FvE's moeder, bezat een stuk van het latere Walden, geïnteresseerd in het wedrenbedrijf. 439 449 461v 473 484 497
BROM, GERARD (1882-1959). Nederlands historicus; hoogleraar te Nijmegen 1923. Redacteur van de Beiaard van 1916-1925; over FvE: *LA* 28. 1977 1986 1988 1993
BRONDGEEST, HENRI (1867-1928). Nederlands toneelspeler, regisseur en toneeldirekteur, van 1925 af in Nederlands-Indië. 564v 843 2013v 2048 2059 = 2069 2080 = 2096 2101 = 2111 2118v 2128 2141 2146v
BRONSVELD, Ds. A.W. (1839-1924). Predikant o.a. te Haarlem; redacteur van ‘Stemmen voor Waarheid en Vrede’. 49

BROOKES, MRS. Ranee van Serawak. 1237
BROOKES, GRAHAM. Amerikaans socialistisch schrijver, speciaal over coöperatie. 1037 = 1043.
BROUWER, ADR. (1605-1638). Vlaams schilder, werkte ook in Haarlem en Amsterdam. 1857
BROUWER, LIZE, vrouw van L.E.J. Brouwer. 1531 1542v 1551 1608 1616 1638 1986 2101
BROUWER, L.E.J. (Bertus) (1881-1966). Grondlegger van de intuïtionistische wiskunde (1907), hoogleraar te Amsterdam sedert 1912; sedert 1915 een van FvE's beste vrienden. FvE over hem *LdW* 75-108; *BrBorel* 158 = 177; HvE over hem Mededelingen F. van Eeden-Genootschap XXII. Pl. 77. 1466 = 1474 1480 = 1516 1521 = 1538 1543 1548 = 1554 1574 1581 1587 = 1600 1608 1613 = 1619 1634 1642 1644 1652 = 1660 1670 = 1679 1686 = 1699 1704 1711 = 1719 1730v 1741 1752 = 1764 1769 = 1773 1797 1802 = = 1807 1818 1825 = 1829 1835 1844 1850 = 1854 1863 1873 1892 = 1900 1906 1926 1930 1938 1945v 1961 1964 1979 1981 1986 1991 2006 2013 2017 2061 2066 2075 2085 2115
BROWNING, ROBERT (1812-1889). Engels dichter. 667
BRUGGEN-DE HAAN, CARRY VAN (1881-1932). Nederlands schrijfster, tr. Kees van Bruggen, later A. Pit; zuster van J.I. de Haan. 1324v 2133
BRUGGEN, KEES VAN (1874-1960). Nederlands journalist en schrijver; getr. met Carry van Bruggen-de Haan. 1198
BRUGMANS, H. (1868-1939). Nederlands historicus; sedert 1904 hoogleraar te Amsterdam; redacteur van 'De Amsterdammer'. 1560
BRUNNER, M. (geb. 1891). Getr. met Hans van Eeden. 1286 1316 1318 1344 1402 1410 1454 1500 1524 1587 1589 1671 1733 1752 1763 1795 1799 1832 1835 1877 1897 1899 1910 1990 1993 2000 2019 2043v 2051 2063 2075 2082 2099 2123 2133 2141
BRUSSE, M.J. (1873-1941). Nederlands journalist (N.R.C. 1894) en schrijver *(Boefje* 1903). 958
BUBER, MARTIN (1878-1965). Joods godsdienstfilosoof, uitlegger van de Chassidische Geschriften; vertaalde met F. Rosenzweig het Oude Testament in het Duits; onpolitiek Zionist, wilde in Palestina een voor de hele wereld exemplarisch gemeenschapsleven stichten. Hoogleraar te Frankfurt 1921-1933, in Jeruzalem 1939-1951. Lid Forte Kreis. Pl. 70. B. over FvE: *LA* 34. 1065 1110 1133-1140 1146 1241 1311 1323 1360 = 1374 1391 1395 1404 1413 1459v 1481 1679 1985v
BURBANK, L. (1869-1926). Amerikaans fruitkweker, die merkwaardige kruisingen en variëteiten kweekte. 615
BURGERS MIEN (1893-1929). Secretaresse FvE 1920-1922. 1683 1878 1940 1969v 1993 1996 2020 2034 2037
BURNE, JONES, E. (1833-1898). Engels schilder. 305 1067
BUSKEN HUET, C. (1826-1886). Predikant; redacteur De Gids; in 1868 naar Ned. Indië en redacteur Javabode; woonde sedert 1876 te Parijs. Schreef letterkundige kritieken en cultuurhistorische studies. FvE bezocht hem en zijn gezin in november 1885; correspondentie in Mededelingen F.v. Eeden-genootschap I 29. 96 125v 129 481

BUYSSE, CYRIEL (1859-1932). Vlaams naturalistisch schrijver; redacteur van Groot-Nederland. 1645v
BYRON, G. LORD (1788-1824). Engels dichter. FvE over hem: *BrBorel* 15. 130 150 155 300 1015 1868

CANNEGIETER, J.P. (1882-1956). Predikant te Middelburg 1913-1928, daarna te Oudshoorn. 1736
CANOVA, A. (1757-1822). Classistisch Italiaans beeldhouwer. 96
CARLYLE, THOMAS (1795-1881). Engels essayist. 121
CARMEN, SYLVA (1843-1916). Pseud. van Elisabeth Prinses zu Wied, in 1869 getr. met Carol I van Roemenië. Schrijfster. 862 1297
CARNEGIE, A. (1835-1919). Amerikaans staalkoning; ondersteunde belangrijke culturele en humanitaire stichtingen (o.a. het Vredespaleis in Den Haag); boutade van FvE: Mededelingen F.v. Eeden-genootschap V 48. 760 1041 1332
CARRUTH, W.H. (1859-1924). Pedagoog, schrijver en dichter; hoogleraar duitse taal en literatuur aan de Kansas University te Lawrence. 979 = 983 1006 1050
CARRY, zie v. Hoogstraten.
CARTER, NELLY. Secretaresse van Lady Welby. 582v 642 837 886 1238
CARUS, C.G. (1789-1869). Duits medicus, filosoof en psycholoog. 1696
CARUS, PAUL (1852-1919). Amerikaans filosoof, in 1884 uitgeweken uit Duitsland wegens liberale denkbeelden; oriëntalist; nastrever van een filosofie der wetenschappen; redacteur van The Monist (The open Court Publ. Cy, Chicago-London), waarin men ook andere geestverwanten van FvE aantreft; Mach, Poincaré, V. Welby, Lester Ward, White e.a. 1696
CATEAU, zie Alberdingk Thijm.
CATHARINA II, keizerin van Rusland 1762-1796. 898 922
CAUWELAERT, J.F. VAN (1880-1961). Belgisch politicus, voorvechter van de Vlaamse beweging; kamerlid; burgemeester van Antwerpen. 1435
CHAPLIN, CHARLIE (geb. 1889). Filmspeler. 2047
CHARIVARIUS (pseud. van G.J. Nolst Trénité) (1870-1947); medewerker van de Amsterdammer met de humoristische stijlcorrigerende rubriek ‘charivari(a)’. Leraar Engels H.B.S. te Haarlem. 1977 2011-2013
CHARLES (CHAP), zie van Deventer.
CHATTERJI (Chattopadyaya), Jagadîsch Chandra, Brahmaan uit Benares. FvE schr. voor hem: *To an Indian Friend (PL* 57 (51)). 399 492-494 584
CHAUCER, GEOFFREY (c. 1340-1400). Engels schrijver *(Canterbury Tales)*. 330 333
CHESTERTON, G.K. (1874-1936). Engels schrijver, zowel van belangrijke essays *(Orthodoxy)* als van degelijke detective-stories. 1720 1726
CHEVRILLON, ANDRÉ (1864-1957). Frans letterkundige, schrijver over India (1891) en andere overzeese landen. 173
CHOPIN, FREDERIC (1810-1849). Pools-frans komponist. 688 1167 1274 1354 1910 1977 2119
CHRISPIJN, LOUIS (1854-1926). Toneelspeler. 1607
CHRISTINE, zie Lebret-Tengbergen.
CHURCHILL, WINSTON. Engels romanschrijver, niet te verwarren met de staatsman. 1743

CLARA, zie Stuten.
CLAUDEL, PAUL (1868-1955). Frans diplomaat en dichter. 1367
CLEMENCEAU, G. (1841-1929). Frans staatsman, radikaal lid van de Kamer van Afgevaardigden sedert 1876. Minister-president o.a. 1917-1920, fanatiek bestrijder van Duitsland. 1715 1823
CLERCQ, DAAN DE (1854-1931). Free-lance technicus en uitvinder; 'vurig strijder voor al wat humanitair was' (F. Ortt). 47 52 = 59 67 396 500 524 1818 1930
CLERCQ, RENÉ DE (1877-1932). Vlaams romanschrijver en aktivist; sedert 1922 in Nederland. 1086 1320 1442
CLÉRISSAC, HUMBERT (1864-1914). Dominicaan. 1914
CLINGE DOORENBOS, J.M. (1860-1944). Arts te Bussum. 334
COBDEN SANDERSON, TH.J. (1840-1922). Engels literatuurkenner en sociaal idealist; schrijver o.a. van *Ecce Mundus, Industrial ideals and the book beautiful* (1902). 399 437 510 520 582 644 744 1312
COENEN, FRANS (1866-1936). Nederlands romanschrijver; essayist en criticus. 1895
COENEN, LOUIS (1856-1905). Nederlands pianist, leraar conservatorium te Amsterdam. 468 477
COHEN, I.B. (1867-1954). Advokaat en leraar in den Haag; sedert 1910 buitengewoon, later gewoon hoogleraar te Groningen; mede-oprichter en juridisch adviseur van G.G.B.; evenals FvE zeer geporteerd voor de denkbeelden van Fr. Oppenheimer. Hij schreef over G.G.B. Mededelingen F.v. Eeden-genootschap V 1, over FvE *LA* 37. 524 545 577 655 733 1633 2048
COLE, Mrs. LAURA WARD. Amerikaans vertaalster van *De Kleine Johannes I-III (The Quest)* en, zonder tot een uitgave te kunnen komen, van *Minnestral;* FvE's gastvrouw te Riverside (Conn.). 614 639 646 694 728 827 865 871 873 879 964 972 976 986 992 1169-1171 1190 = 1193 1332 1337 1339 1395 1822
COLLIER, JOHN (geb. 1884). Amerikaans journalist; dichter van *The Indwelling Splendour* (1911); sociaal werker voor de Indianen, werd U.S. Commissioner of Indian Affairs, tenslotte President of the National Indian Institute. 870 881 939
COLLIN, MARG. Zwitserse, die na een ontmoeting tijdens de Italiaanse reis in 1906 een eenzijdige, maar hevige genegenheid voor FvE had opgevat; haar stuk in de Basler Neueste Nachrichten betrof *Der Kleine Johannes*, in het duits vertaald door Else Otten. De correspondentie eindigt met oudejaar 1908. 681 820 826 835
CONAN DOYLE, ARTHUR (1859-1930). Beroemd door de Sherlock Holmes verhalen, hier gewaardeerd als spiritist. 1906
CONVERT, VALÉRY (c. 1857-1928). Tr. 1879 met Herman Braakensiek (6 kinderen in leven 1928), later (?) Delachaux (1 kind in leven 1928). Patiënte. 389v 443 1085 1243 1367 1403 1446 1485 1500 1517 1580 1666 1799 1893 1896 1921 1944 1974 2075 2135
COOK, F.A. (1865-1940). Ontdekkingsreiziger; beweerde voor Rob. Peary de Noordpool te hebben bereikt, maar bleek ongeloofwaardig. 1044
COOMARASWAMY, ANANDA. In Amerika woonachtig Indiër; pionier voor het inzicht dat het Aziatische en het Europese denken elkander, op straffe van ondergang, niet kunnen missen; schreef met een inleiding van Romain Rolland *The Dance of Shilva*.

Fourteen Indian Essays. (1924). 1465
COOS, zie Vosmaer-v. Hoytema.
CORNEILLE, P. (1606-1684). Frans treurspeldichter. 123
CORNÉLIE, zie van Oosterzee.
CORNELISSEN, CHR. (1864-1942). Een van de theoretische leiders van het socialisme in Nederland; discussie met FvE *St. V* 166. 703 717 1006
CORT VAN DER LINDEN, P.W.A. Liberaal Nederlands politicus; minister-president 1913-1918 (neutraliteit, algemeen kiesrecht, einde van de 'schoolstrijd'). 1421 1576
COSTER, DIRK (1887-1956). Nederlands essayist en criticus; als redacteur van 'De Stem' veel gezag in links-humanistische kringen, later door Du Perron cs. fel veroordeeld. 1282 1826
COUPERUS, LOUIS (1863-1923). Nederlands romanschrijver; FvE over hem *St. VI* 259; *BrvD* 177, 262, 267. 267 292 333 1069 1423 1425 1457 = 1462 1496 1505 1640 1749 1761 2102 2112
CRANACH. I Lukas de Oude (1472-1553). II Lukas de Jonge (1515-1586). 1343
CREMER, J.T. (1847-1923). Nederlands industrieel en politicus; minister van koloniën, president Nederlandse Handelmaatschappij. Stichtte het landgoed Duin- en Kruidberg tussen Velsen en Bloemendaal. 1227
CREMERS, MARIE (1874-1960). Tekenares en schilderes, lithograaf, voornamelijk van portretten; vriendin van MvV (Pl. 64). 652 694
CROES. Handelaar in motorfietsen; huurder van de bijgebouwen van Walden. Verongelukt in 1922. 1487 2012
CROIX, JEAN DE LA, zie Cruz.
CROLL, ZUS (1884-1962). Tr. S. van Hoogstraten Jr. 491
CRONHEIM, PAUL (geb. 1892). Algemeen secretaris van de Maatschappij tot Bevordering der Toonkunst. 1609
CROOKES, W. (1832-1919). Engels natuuronderzoeker (o.a. van electrische ontladingen door verdunde gassen, in de naar hem genoemde buizen) en spiritist. 582 1587
CRUZ, JUAN DE LA (1542-1591). Spaans mysticus, heilige. 1914-1917 1965 2139
CULP, JULIA (1880-1970). Tot c. 1920 een van de meest gevierde zangeressen in Europa en Amerika. Tr. 1. Merten, 2. Gimkey. Pl. 62. 631 705 720 769 1110-1114 1125 1128 1135 1163 1166 1190 1192 1198 1239 1354 1459 1461 1463 1468 1520 1704 1707 1755
CUST, MRS., zie Welby, N.
CUYPERS, HUB. (1873-1960). Organist, koordirigent en componist te Amsterdam. Schreef declamatoria (Terwe e.a.), oratoria, veel werken voor de R.K. eredienst en muziek voor Royaards' opvoeringen van Lucifer en Adam in ballingschap. 1086
CUYPERS, P.J.H. (1827-1921). Nederlands architekt, vooral van katholieke kerken. Ook van het Centraal station en het Rijksmuseum te Amsterdam. 1576

DAAN, zie de Clercq.
DABO, L. (geb. 1868). Amerikaans landschapschilder en muurdecorateur; niet in recente lexica. 872 879 970 1035v 1044 1056

DAELMANS, J.L.J. (1874-1971). Arts te Bussum. 1249 1290 = 1293 2063
DAM, C.F. VAN. Van 1923 af in de kop van de Amsterdammer vermeld als redactiesecretaris. 1789 1829 1842
DANIËLS, L.H. (COOTJE) (1880-1951). Dierenschilderes, tr. D.J. Chevallier. 1824 1842 1846v
DANTE ALIGHIERI (1265-1321). Verg. *Dante en Beatrice* 9-35. 124 514 524 527 577 598 601 615 = 619 626 677 683 = 686 736 774v 800 808 = 811 991 1014 1089 1143 1183 1389 1458 1501 1856
DANTON (1759-1794). Frans revolutionair. 898
DARMESTETER, JAMES (1849-1894). Frans oriëntalist, hoogleraar Coll. de France. 507
DARWIN, CH. (1809-1882). Engels natuurgeleerde. 146 163 254 258v 313 817 966 1055 1100 1116v
DARWIN, G. (1845-1912). Engels wiskundige, astronoom; hoogleraar te Cambridge 1883. Zoon van Charles. FvE over hem *Fragm.* 122. 347
DÄUBLER, THEOD. (1876-1934). Oostenrijks expressionistisch dichter, lid van de Forte-Kreis. 1371 = 1374 1391 1481
DAVENPORT, BUTLER D. & LAIGHTON (PAUL DE BOIS), Real Estate & Insurance, New York; van hun zakelijke aktiviteiten vormde het toneeldirektoraat blijkbaar een los onderdeel. 875
DEBUSSY, CL. (1862-1918). Frans componist, door FvE nog ‘de Bussy’ genoemd. 1376
DEFOE, DAN. (1659-1731). Engels satyrisch schrijver en politiek journalist. Het meest bekend door *The Life and Strange Adventures of Robinson Crusoe of York, mariner* (1719). 399 1789
DEYSSEL, LODEWIJK VAN (1864-1952). Pseud. van Karel J.L. Alberdingk Thijm, Nederlands schrijver en letterkundige; redacteur van o.a. het Tweemaandelijksch Tijdschrift (met A. Verwey), bevriend met FvE 1890-1901, hun correspondentie: *De briefwisseling tussen Frederik van Eeden en Lodewijk van Deyssel* door H.W. van Tricht en Harry G.M. Prick (Zwolle 1964). FvE over van Deyssel: *St. I* 28v.; *St. IV* 363v.; geschreven portret door Lodewijk van Deyssel (uitg. Prick) in Roeping 30ste jaargang (1954) nummer 7. 167 = 179 187 231 239 = 242 248 = 284 292 298 = 304 314v 321 = 333 340 = 343 353 = 359 368 371 380 388 = 392 404 421 447 466 472 495 514 525 549 551v 572 578 580 695v 841 931v 1185v 1195 1581
DELACHAUX, zie Convert
DELPRAT, C.C. (1854-1934). Arts te Amsterdam. 265 549 560v
DERKINDEREN, ANT. J. (1859-1925). Schilder, vernieuwer van de monumentaal-decoratieve kunst. 239v 293 312 323 360 428v 433 440v 820 1317 1590 1925
DÈR MOUW, J.A., zie Adwaita
DÈR MOUW-VAN ENST, MEVR. H.W. (1872-1935). 1829
DESCARTES, R. (1596-1650). Frans wijsgeer. 1094v
DEUTSCH, LEV GRIGORIJEVICH (1855-1943). Russisch revolutionair; gaf, na 16 jaar dwangarbeid, in West-Europa en Amerika uit: ‘Novy Mir’ d.i. Nieuwe Wereld en schreef *Sixteen years in Siberia*.
DEVENTER, CH.M. VAN (CHAP) (1860-1931). Chemicus en letterkundige; essayist;

studievriend van FvE. 101v 109 178 226 252 280 307 313 322 327 333 339 350 373 403 609 1134 1197 1489 1501
DHARMAPALA, ANAGARIKA. Pleitte in Europa voor sociale verbeteringen in India en Ceylon. 582 584 1179
DICKENS, CHARLES (1812-1870). Engels romanschrijver. 2114
DIEN, E. VAN († 1943). Accountant te Amsterdam; was FvE van dienst bij het faillissement van De Eendracht. 751
DIEPENBROCK, ALPHONS (1862-1921). Nederlands componist; classicus; bevriend met verscheidene Nieuwe-Gidsers; zijn correspondentie met FvE: Mededelingen F.v. Eeden-genootschap IV 1; hij over FvE: *Brieven en documenten* ed. Reeser, passim. 237 247 253 305 325 338 342 377 432 614 1163
DIEPENBROCK-DE JONG VAN BEEK EN DONK, Jkvr. ELISABETH (1868-1939), tr. Alphons Diepenbrock. 342 1910
DIETLOF, zie van Warmelo.
DILLEN, INE VAN († 1943). Genoot enige tijd, gepousseerd door Dirk Coster, bekendheid als dichteres. 1931
DILLON, E.J. († 1933). Taalkundige en journalist; gepromoveerd te Leuven en Kharkof in Oosterse talen en vergelijkende taalkunde; correspondent van de Daily Telegraph te St. Petersburg; raadsman van de Russische minister Witte op de vredesconferentie met Japan in 1904. 444 501 522 620 629v 665 779 1006v 1757 1964
DOEFF, HENDRIK (1863-1918). Kontroleur Binnenlands Bestuur in Nederlands-Indië. Daarna journalist. FvE over hem *BrBorel* 85. 423
DOLE, C.F. (1845-1927). Pastor van de First Congregational (Unitarian) Church 1876-1916, had in 1906 het genoemde boek geschreven. 1036 1038 1807v
DOLE, N. (1852-1935). Amerikaans letterkundige, leraar, journalist, vertaler; schreef over Omar Kháyyám: *Omar the Tentmaker* (1899). 1037 1807
DOMELA NIEUWENHUIS, F. (1846-1919). Prediker van het socialisme, later anarchisme in Nederland, sedert 1879 in ‘Recht voor Allen’, later in ‘De Vrije Socialist’; bestreed FvE's denkbeelden en praktijk; korte samenwerking tijdens de staking van 1903. Zijn begrafenis gaf FvE het sonnet *Uitvaart van Domela Nieuwenhuis (EB* 35) in de pen; verg. *LdW* 35. 589 608 615 1453 1736 1805
DOORENBOS, zie Clinge Doorenbos.
DOP. Verkoopt in 1898 aan Bertha Zimmerman Cruysbergen, het latere Walden. 424 435 448v 459 462
DORIS, zie van 't Hoff
DORP-VAN STOLK, H.A.W. VAN (1876-1957). Medium. 1082 1085 1091 1120
DORP, P. VAN (geb. 1880). Kapelaan die een zekere bekendheid genoot als fel integralistisch, dat is anti-modernistisch, R.K. publicist. 2055
DORPE, VAN (DEN). Medium. 1585 1616-1620 1623 1630 1636 1767
DOSTOJEWSKI, F.M. (1821-1881). Russisch romanschrijver. 1136v 1153-1157 1172 1317 1664 1873 2005
DOUWES DEKKER-HAMMINCK SCHEPEL, MIMI (1839-1930). 1108
DREBBEL, C. (1572-1634). Nederlands natuurkundige en uitvinder. 945v
DREYFUS, A. (1859-1935). Hoofdpersoon en slachtoffer van een politiek schandaal in Frankrijk. 901

DREWS, A. (1865-1935). Duits godsdienstfilosoof. Hoogleraar T.H. Karlsruhe. 239 1095 1322 1537
DRIESCH, HANS (1867-1941). Duits bioloog en wijsgeer. Hoogleraar te Heidelberg in 1911, te Keulen in 1920 en te Leipzig 1921. Voor FvE vooral belangrijk als pionier van het neo-vitalisme; voorzitter van de S.P.R. sedert 1926. 1907
DUDOK VAN HEEL, AAGOT (1861-1926). Direktrice van het Kinderhuis Heldringgestichten, Zetten. 395 411v 428 435
DUDOK VAN HEEL, BASTIEN (1866-1930). Industrieel. 254 1700
DUDOK VAN HEEL, J.P. (1831-1900). Industrieel; patiënt, later vriend van FvE. 237 239 245v 274-281 289 304 316 336 349 363 388 395v 411v 421 480 487 498 512
DUHAMEL, GEORGES (1884-1966). Frans schrijver, bevriend met R. Rolland; president van de Alliance française. 1343 1859 2028 2059
DUMAS (PÈRE), ALEXANDRE (1802-1870). Frans toneel- en romanschrijver. 945
DU MAURIER, GEORGE (1834-1896). Engels romanschrijver. 400 835
DUMONT, LOUISE (1862-1932). Duits toneelspeelster in grote stijl. Tr. Gustav Lindemann. 1020v 1061
DUMOURIER (1739-1823). Frans generaal, die naar de Oostenrijkers overliep om zich met hen tegen het Jacobijnse bewind te keren, wat mislukte. 898
DUNCAN, ISADORA (1878-1927). Amerikaanse danseres van internationale faam; FvE over haar: *St. V* 103. 628v 717 1313
DUNCAN, ROBERT KENNEDY (1868-1914). Amerikaans scheikundige; popularisator van de nieuwe natuurwetenschap; bevorderde de stichting van Mellon Institute of Industrial Research aan de Universiteit van Pittsburg. 981-983 1006 1016
DUPONT, P. (1870-1911). Nederlands graficus. 1084
DU PREL, KARL FRHR (1839-1899). Duits filosoof; parapsycholoog avant-la-lettre. (*Philos. der Mystik* 1885). 127
DU PRES, zie Prez, Josquin des
DUSE, ELEONORA (1859-1924). Italiaans toneelspeelster. FvE schreef voor haar: *Eponina* (niet gedrukt). 1248 = 1262 1270 1279-1283 1297 1309 1318 1333v 1520 1801 1922
DUSIL, ELLA. 1066 1125 = 1130 1166-1170 1186v 1242
DIJK, KO VAN SR. (1881-1937). Toneelspeler. 863v 1063
DIJKE, HENRY VAN (1852-1933). Amerikaans schrijver en diplomaat; oorspronkelijk presbyteriaans predikant. Hoogleraar aan de Princeton Universiteit in Engelse literatuur. Gezant in Nederland 1913-1916; predikant bij de U.S. Navy in 1917; hoogleraar aan de Sorbonne 1919-1923; exuberant en avontuurlijk van temperament. 1528 1554 1556
DIJSSELHOF, G.W. (1866-1924). Nederlands schilder; aquarellist, speciaal aquaria. FvE over hem: *BrvD* 108. 175

EASTON, C. (1864-1929). Letterkundige en astronoom. Hoofdredacteur van Het Nieuws van den Dag 1906-1923. Redacteur van Het Haagsch Maandblad vanaf 1924. 711 2138
ECKHART, (MEISTER E.) (c. 1260-c. 1328). FvE over hem: *Fragm.* 159. 384 424 441 463 465 468 473 487 661 737 1108

EDDY, zie van Hamel, zie Gustowski.
EDELMAN, B. Secretaris afdeling Amsterdam van G.G.B.T. Edelman verzorgde De Pionier, ongetwijfeld in dienst van de drukkerij 'Vrede'. 698
EDSTRØM, DAVID (1873-1938). Zweeds beeldhouwer (Pl. 63). 1135 = 1137 1306 = 1310
EEDEN, FAM. VAN te Haarlem. Ary van Eeden, bloemkweker in 't Geldeloze Pad (nu van Eedenstraat), 1711-1787, trouwde in 1734 met Jannetje Groenewout, uit een bloemkwekersfamilie. 14 kinderen onder wie: Arie van Eeden, bloemkweker, 1750-1808; trouwde in 1776 met Jacoba Schermer. Kinderen uit dat huwelijk o.a.:
1. Cornelis van Eeden, bloemkweker, trouwde in 1808 met M.S. van der Horst. Kind: 'Gine' 1810-1896.
2. Jan Arie van Eeden, bloemkweker, Factor van 'Trou moet blijcken', lid van 'Demokriet', 1794-1858. Trouwde voor de eerste keer met M.P. van Andel (1786-1824) in 1817 en voor de tweede keer met E.J. van Andel (1802-1867) in 1825. Uit het 1e huwelijk 'Jeanne', 1818-1889 en 'Mas', 1823-1910; uit het 2e huwelijk 'Annet', 1827-1897, 'Frits' die volgt en 'Jeantje', 1841-1862. 2100
EEDEN, FREDERIK WILLEM VAN ('Frits') 1829-1901, botanicus, algemeen secretaris van de Maatschappij voor Nijverheid en Handel, lid van 'Trou moet blijcken' en 'Demokriet'; stichter van het Koloniaal Museum en het Museum voor Kunstnijverheid; trouwde in 1856 met Neeltje van Warmelo, 1833-1919. Kinderen: Johan Albert en Frederik Willem. FvE over hem *HH*, hoofdst. I, *LdW* 140; verg. Mededelingen F.v. Eeden-genootschap XXII 2-15, Pl. 5. 26 39 54 54 70 96 102 183 211 214 234 252 260v 284 319v 329 338 351 354 359 395 421 423 433-435 440 443 452 458 461 472 482 486 496 498 = 513 545 597 787 792 811 865 905 960 1055 1058 1134 1187 1293 1362 1787 1802 1975 2085 2100 = 2105 2115 2135
EEDEN, FREDERIK WILLEM VAN ('Free'), 1860-1932, in dit boek aangeduid met 'FvE'; tr. 1. 1886 Martha van Vloten (z.a.), 2. 1907 Geertruida Woutrina Everts ('Truida'), z.a. Kinderen uit het eerste huwelijk: dipl. ing. Hans van Eeden en Paul van Eeden († 1913). Kinderen uit het tweede huwelijk: drs. Hugo van Eeden en Evert van Eeden. Laatstgenoemde zet het geslacht voort.
EEDEN, EVERT VAN (geb. 1910). Referendaris min. van Economische Zaken, hoofd van de Verdedigingsvoorbereiding bedrijfsleven. 1081v 1091 1103 1137 1146 1150 1230 1242v 1271 1285 1295 1315 1344 1387 1425 1436 1447 1485 1490 1496 1508 1519-1527 1545 1548 1577 = 1585 1602 = 1613 1618 1679 1688 1694 = 1704 1714 = 1719 1731 1741 = 1762 1768 = 1774 1785 = 1796 1806 1815 = 1824 1834 1840 1846 1851 = 1865 1872 = 1877 1883 = 1890 1903 1908 = 1912 1918 = 1924 1932 1939 1942 1951 1962 = 1970 1976 1984 = 1993 1998 2000 2007 2014 = 2026 2031 = 2038 2043 = 2058 2067 2074 = 2092 2099 2102 = 2119 2127 2135 2138 2149v
EEDEN, HANS VAN (geb. 1887). Stud. te Zürich en Karlsruhe met een jaar praktijk in het Ruhrgebied; ingenieur. Pl. 23, 28, 30, 31, 38, 87. 131v 160 189 206-208 213 223 226 238 241v 255 267v 334 338 364 406 455 457 466 = 478 485 491 = 508 513 = 534 540-545 550v 558v 564-574 580 588 = 593 598 = 609 615 = 630 640 645-657 662 692 721 =

730 752 766 = 796 808 = 816 821 823 828 837 = 842 882 = 896 907 909 1000 1006v 1011 1018 1034 1058-1062 1073 1082 1111 1116 1121 1134 1142v 1162-1164 1174 1183-1192 1198 1232 1234 1261 1263 1286-1299 1316 1318 1332 1344 1346 1379-1386 1410 1433 1454 1506 1524 1533v 1539 1582 = 1589 1622 1643 1659 1671 1684 1701 1712 1721 1733 1745 1752 1763 1768 1772 1795v 1799 1829 1832 1844 1846 1877 1897 1899 1910 1921 1963 1990 1993 1999 = 2003 2019 2032 2044 = 2051 2063 2075 2082 2092 2099 2123 2134 2136 2141
EEDEN, HUGO VAN (geb. 1909). Psycholoog, medewerker psychotechnisch bureau; muziekrecensent van 'De Tijd' te Amsterdam. Pl. 54, 59, 88, 94. 956 = 970 979 = 985 995 = 1008 1014 1019 1021 1026v 1032 1034 1044 1056 1060 1073 = 1082 1088 = 1091 1097 1103 1114 1133-1150 1180 1230 1242-1247 1264 1271 1282 1285 1295 1322 1333 1344 1379 1420 1425 1436 1439 1447 1464v 1472 = 1494 1508 1519 = 1527 1545 1548 1563 1566 1580 = 1618 1636 1641 1646 1660 = 1689 1694 1699 = 1708 1714 = 1719 1731 = 1735 1741 = 1762 1768 = 1774 1782 = 1796 1806 1812 = 1817 1824 1827 1840 = 1846 1851 = 1867 1872 = 1877 1883 = 1891 1898 1903 1908 = 1912 1918 = 1924 1932 1934 1939 1942 1948 = 1951 1962 = 1970 1975v 1984 = 2000 2005 2008 2014 = 2026 2031 = 2038 2043 2047 2052 = 2067 2074 2079 2081 2087 = 2099 2102 = 2110 2114 = 2118 2123 2132v 2138 2145 = 2151
EEDEN, J.A. VAN (1794-1858). Overgrootvader van FvE; bloembollenkweker en -handelaar. Factor van 'Trou moet blijcken' enz. 2100
EEDEN, J.A. (JOHAN, JO) VAN (1857-1906). Broer van FvE; werkzaam en tweemaal getrouwd in Nederlands-Indië. 29 34 52 54 77 145 171-173 529 655 718 733v 1188 2100
EEDEN, MAGD. P. VAN (1823-1910). 944 1131
EEDEN, META VAN. Dochter van Johan A.v. Eeden, tr. Hofman. 1538
EEDEN-VAN WARMELO, NEELTJE VAN (1833-1919). Moeder van FvE. Pl. 6, 7. 26-29 36 42 47 53v 63-68 77 96 102 178 183 = 190 207 214 234 252 260 282 299v 394 429 432 443 449 506 508 525 = 533 540 571 577v 586 600 605 = 612 625 638 640 648 = 655 663 680v 703 721 733 = 737 749 752 770 776 779 788 792 807 809 860 = 866 882-911 927 929 944 960 980 998-1012 1059 1085 1096 1101 1119 1132 1138 1145 1162 1174-1183 1192-1204 1222 1225 1234 1254 = 1261 1271 1278 = 1287 1315v 1321-1332 1337 1348 1356 1363 1377-1387 1418 1431v 1436 1442 1452 = 1457 1464 1490 = 1496 1516 1523-1525 1531 1553 1568v 1578 1584-1587 1600 = 1609 1618 1642 1677 1692 1708 1725v 1752 1764 1774 1787 1792-1795 1873 1952 1975 2020 2048 2091 2100 = 2105 2130
EEDEN-BRUNNER, M. VAN, zie Brunner, M.
EEDEN-V. VLOTEN, MARTHA, zie Vloten, Martha van
EEDEN, PAUL VAN (1889-1913). Tweede zoon van FvE en MvV; bezocht kunstnijverheidsacademies o.a. te Londen en Dresden, was enige tijd werkzaam in de kunst-

handel. FvE schreef over hem *Pauls ontwaken*. Pl. 23, 28, 30, 38, 64. 144 185 220 = 225 237 = 249 258 267v 277 305v 328 335 369v 381 392 395 406 420 454v 473v 478 485 501 513 = 529 534 540v 550 = 565 570 = 609 614 = 621 627 = 630 638 = 646 652v 662 669 680v 691 709 724-727 733 743-745 752 766 = 787 800 = 813 819 821 828 842v 858 = 866 882 888 = 896 905 907 914-916 924 = 929 941-945 950 980 998 = 1007 1012 = 1019 1058 1076 1084 = 1097 1102 1111 1121 = 1136 1142v 1160 = 1205 1221-1225 1232v 1238 = 1249 1256 = 1259 1271 = 1302 1307 1314 1331 1336 1356-1358 1366 1384 1392 1396 1401 1411 1464 1486 1493 1524 1540 1546 1591 1598v 1613 1619 1684 1768 1794v 1824 1900v 1977 = 1984 2032 2048 2070 2083 2130

EEDEN, REGINA (GINE) VAN. Oude nicht van FvE te Haarlem. 167 172 267 283 374 1844

EEDEN-EVERTS, TRUIDA, zie Everts, Truida.

EEGHEN-BOISSEVAIN, M. VAN, zie Boissevain, M.

EELDE, J.C.M. (JOS, JOOSSIE) VAN (1860-1923). Fabrikant. 316 341 360 371 388

EELDE-VAN RAPPARD, TONNIE VAN (1866-1895). Patiënte en vriendin van FvE, getrouwd met de fabrikant J.C.M. (Jos, Joossie) van Eelde; verg. *Fragm.* 107. FvE schreef voor haar het sonnet *Voor Tonnie (PL.* 36 (31)). 201 236 244 251v 256 282 289 301v 316 329 360

EHBOCK, H. Direkteur Concordia, Deutsche Verlagsanstalt. 865 883 944 955 957 1000 1031 1060 1240

EHRENFELD, H. (Jetje) (c. 1860-c. 1935). Verzorgster van Mevr. van Eeden-van Warmelo. 1704 1798 1802 1806 1831

EHRLICH, PAUL (1854-1915). Duits bacterioloog en fysioloog; ontdekker van salversan. 1663 1696

EINSTEIN, ALBERT (1879-1955). Duits-Amerikaans theoretisch fysicus; hoogleraar te Zürich 1909, Berlijn 1913. Gasthoogleraar te Leiden na 1920; emigreert in 1933. Hoogleraar Princeton 1933-1945. Zionist. Voorvechter van internationale samenwerking. 1213

EIJSDEN, P.D. VAN (1864-1934). Toneeldirekteur. 1570

ELINK SCHUURMAN, H.G.A. (1873-1939). Accountant te Rotterdam, woonde later te Bussum. 495 500 509 528 539 545 578

ELIOT, GEORGE (1819-1880). Engels romanschrijfster *(Adam Bede)*. Vertaalde Strauss' *Leben Jesu;* vrij huwelijk met G.H. Lewes; FvE over hen *Fragm.* 22. 91 94 125

ELLA, zie Geldmacher, zie Dusil.

ELLY NEY, zie Hoogstraten, Willy van.

ELOUT, C.K. (1870-1947). Nederlands journalist; 'Hoefijzercorrespondent' van het Algemeen Handelsblad, kunstrecensent. 461

ELSE, zie Otten

ELY, MRS. R.E. geb. Scheffer. 722 743 806v 812v 870 = 881 903 = 909 972 1031 1055

ELY, RICH. T. (1854-1943). Amerikaans econoom; progressief op religieuze gron-

den; hoogleraar te Madison (Wisc.), sedert 1892. 975
ELY, ROB. ERSKINE (1861-1948). Dir. League f. Political Education, Civic Forum en Econ. Club, te New York. Tr. 1905 Rudolphine Scheffer. 806v 812v 870 = 881 895 903 = 909 939 963-965 970 = 973 985 988 1031 1050 1055
EMANTS, MARCELLUS (1848-1923). Nederlands schrijver. 512
EMERSON, R.W. (1803-1882). Amerikaans dichter en essayist. 968
EMMERICH, A.K.v., zie aantekening bij blz. 1820 regel 5. 1820 = 1825 1830 1873 1903
EMONS, F.W.H. (1872-1968). Secretaris van FvE; administrateur van De Eendracht; zette deze na het faillissement op zakelijke basis met succes voort. Pl. 47. 562-570 581 584 592 604 621-625 635 645 650 662 665 674 = 681 687 689-693 698 = 701 721 = 737 748-757 764 770 = 776 784 = 796 809 842 900 906 912 941 990 1004 1011v 1059 1067 1344v 1513 1581 1811 1823
ENTHOVEN, EMILE (1873-1950). Lid tabakfirma Herschel, Enthoven & Co; gedelegeerd commissaris van de Delimaatschappij 1919; een der grondleggers van de burgerluchtvaart in Nederlands-Indië; tr. 1903 Sara Hijmans. 945
ENZLIN, G. († 1933). Sportbeschuitbakker in de kolonie van de Internationale Broederschap en later zelfstandig. 483 489
EPICTETUS (c. 60-140). Grieks stoïcijns wijsgeer; FvE over hem *Fragm.* 132. 1113 1531
ESSEN, M. VAN. Makelaar te Hilversum; tr. Annie Bosch. 2047 2077
ESSEN-BOSCH, A. VAN, zie Bosch, A.
ESTALL, W.CH. (1857-1897). Engels schilder (landschappen en dieren). 389
ETHA, zie Fles.
EURIPIDES († 406 v. Chr.). Grieks treurspeldichter. 417 658
EVERT, zie van Eeden
EVERTS, FAM. PH.P. EVERTS (1839-1896) dir. Kasvereniging te Amsterdam. Tr. Woutrina Gobius (1850-1879). Kinderen: 1. Truida, 2. Suze, 3. Cor, 4. Woutje, 5. Toos (1879-1959, ongehuwd).
EVERTS, COR (1875-1955). Tr. 1920 Aug. Janssen (1880-1936), afd. chef Peck & Co. 605 2009 2023 2047 2053 2058 2066 2069 2085 2133
EVERTS, SUZE (geb. 1874). Tr. 1903 Albert Zutter (geb. 1875), leraar te Bevaix (Zwitserland). 731 744 806 829v 1268v 1779v 1861 2025 = 2031
EVERTS, TOOS (1879-1959), zie Everts, Fam. 528 1108 1280 1282 1349 1415 1421 1478v 1563 1663 1933 = 1939 2034 2050 2114v
EVERTS, TRUIDA. Tr. FvE. Hij schreef voor haar *PL* 122, 123 (92, 93); *DB* 60; 79; *EB* 13. Pl. 49, 59, 76, 94. 503 = 535 541 = 545 551 = 561 567 = 571 576 583 = 588 593 598 603 = 615 620 = 629 634 = 638 644 = 651 656 662 667v 673 = 692v 703v 719 = 730 736 = 749 766 = 773 784 = 796 802 = 812 820 = 832 837 848 855 863 866 874 = 899 907 909 926 = 937 942 948 = 970 979 = 985 990 = 1001 1006v 1014 = 1034 1044 1051 = 1055 1063v 1073v 1082 = 1088 1095 = 1106 1111 1113 1122 1128 1135 1142 = 1146 1153-1155 1160 = 1195 1201 1225 1229 1242-1244 1257-1259 1268v 1289 1294 1299 1311 1315 1323

1329 1331 1337 = 1344 1353 = 1365 1375 = 1384 1391 1398 1401 1406 1420 1425 1433 = 1455 1461 1468 = 1476 1485 1490 = 1497 1502 = 1533 1539 = 1550 1557 = 1569 1578 = 1585 1598 = 1602 1607 = 1620 1625 = 1631 1642 1647 = 1656 1662 = 1665 1670 = 1677 1684 = 1695 1700 = 1713 1719 = 1732 1739 = 1751 1758 = 1768 1773 = 1793 1802 = 1808 1813 = 1842 1847 = 1850 1856 = 1872 1878 = 1893 1902v 1908-1912 1918 = 1927 1932 = 1946 1952-1954 1962 = 1969 1976 = 1988 1993 = 2021 2028 2033 = 2068 2075 = 2078 2084 = 2097 2106 = 2110 2115 = 2135 2141 = 2150
EYQUEM, PAUL. Frans journalist te Amsterdam tijdens de eerste wereldoorlog; vertaalde uit het frans het boek van Jan Romein *De bolschewistische publicaties en de Fransche politiek (Zwartboek en Geelboek)* (1923) en in het frans J.H. Plantenga, *l'Architecture religieuse dans l'ancien Duché de Brabant 1598-1713*. (1926). 1714 = 1720 1739
EZERMAN, J.L.J.F. (1869-1949). Muziekleraar en letterkundige; schreef over FvE: Mededelingen F.v. Eeden-genootschap VII, 5. 1829

FABRE, J.H. 1823-1915). Frans entomoloog; hoogleraar te Ajaccio en Avignon. 1215 1217
FABRICIUS, JAN (1871-1964). Nederlands journalist en toneelschrijver. 1989
FADDEGON, B. (1874-1955). Sanskritist en vermaard kenner van de Indische filosofie; buitengewoon hoogleraar te Amsterdam 1919. 1873 1879 1886 1898 1921
FANTIN LATOUR, J.H.J. (1836-1904). Frans schilder en graficus. 805
FEBER, L.J.M. (1885-1964). Letterkundige, lid Tweede Kamer voor de R.K. Staatspartij 1922-1925; wethouder van Den Haag sedert 1933. Schreef *Frederik van Eeden's ontwikkelingsgang*. 2097
FECHNER, G.TH. (1801-1887). Duits wijsgeer, experimenteel psycholoog; leer van het panpsychisme of psychisch monisme. 558 598v
FELS, JOS (1854-1914). Amerikaans industrieel, zeepfabrikant, bevorderde Single Tax en de stichting van kolonies met klein grondbezit. 875 905 1482
FERNAU. Schrijver van *Gerade weil ich ein Deutscher bin*, door FvE besproken in De Amsterdammer van 19 maart 1916. 1497
FERRERO, G. (1871-1942). Italiaans historicus. 1199
FINE, zie Rappel.
FISCHER, F.H. (1876-1945). Nederlands cultuurhistoricus. 1162 1177 1895
FISCHER, S. (1859-1934). Uitgever te Berlijn. 1135
FISHER UNWIN, THOM. (1848-1935). Engels uitgever, progressief en aktief, o.a. voor vrijheid in Rusland en verzoening met Zuid-Afrika. 528 582v
FITZGERALD, E. (1809-1883). Vertaler van Omar Kháyyám in het Engels. 887
FLAMMARION, C. (1842-1925). Frans astronoom. 308
FLES, J.A. Oogarts enz. Ontving in zijn huis aan de Maliebaan te Utrecht veel kunstenaars; vader van Anna en Etha F. Verg. *BrvD* 284 n. 1. 254 280 314 321 343 395 905
FLES, ANNA (Pseud. A.M. Eldar) (1854-1906). Zang- en spraaklerares, bekend door haar logopedistische leerboek *Spreken en zingen* (1886); patiënte van FvE; lerares van MvV. 223 241 243 249 = 255 260 263 282 286 293 301 304

312 315 320 324 349 369 379 395 = 400 432 446 516 590 710
FLES, ETHA (1857-1948). Schilderes, geschiedschrijfster van contemporaine kunst 218 325 1249-1253 1318 1581
FLIESS, WILHELM (1858-1928). Neus- en keelspecialist te Berlijn, die tijdelijk opgang maakte met zijn leer, dat het leven door een aanwijsbare periodiciteit beheerst wordt *(Der Ablauf des Lebens)*. 1129
FLINT, CHARLES, R. (1850-1934). Amerikaans koopman, bankier, 'father of trusts'. 875 881 992
FONTAYNE, JEANNE. Patiënte uit de Parijse Charité. 359 424
FRANCE, ANATOLE (1844-1924). Frans schrijver. 994 1957
FRANCÉ, R.H. (1874-1943). Oostenrijks bioloog. Wees op de betekenis van de kleine organismen voor de vruchtbaarheid van de grond; popularisator. 1998v
FRANCK, CÉSAR (1822-1890). Belgisch componist. 327
FRANK, zie van Vloten
FRANKLIN, BENJ. (1706-1790). Amerikaans staatsman (grondwet 1787), natuurkundige (bliksemafleider) en wijsgeer. 796v
FRANS, zie Waller.
FREDERIK DE GROTE. Koning van Pruisen 1740-1786. 761 1374
FRENKEL, MICHEL (1860-1934). Natuurkundige. Tr. Cecile de Jong van Beek en Donk (1866-1944), eerder Mevrouw Goekoop-de Jong van Beek en Donk. 891
FRENKEL, THEO (1871-1956). Zoon van Mevrouw Theo Mann-Bouwmeester uit haar eerste huwelijk. Regisseur en filmdirekteur. 1456 1701
FREUD, S. (1856-1939). Psychiater te Wenen; grondlegger van de psycho-analyse. 903 1111 1120 1212 1318 1325 1333 1337 1339 1353-1363
FRIED, A.H. (1864-1921). Oostenrijks journalist, pacifist, richtte in 1899 'Die Friedenswarte' op. 1435 = 1439 1777 1781
FRIED, OSKAR (1871-1941). Duits dirigent en componist. 1777
FROUKE, zie Titsingh
FUCHS, GEORG (1868-1949). Duits toneelschrijver. Had tot 1903 geschreven: *E.E. Niebergalls Dramatische Werke* (1894), *Till Eulenspiegel* (Komödie 1899) en *Manfred* (Tragödie 1902). 564

GALILEI, G. (1564-1642). Italiaans natuur- en sterrekundige, uitvinder en ontdekker. 946 1266
GALSWORTHY, JOHN (1867-1933). Engels romanschrijver. 1954 2104
GALTON, FRANCIS (1822-1911). Engels natuurgeleerde (geneticus). 905
GARRETH, JOHN W. (1872-1942). Amerikaans bankier, in 1914 toegevoegd aan de ambassade te Parijs; buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister in Nederland en Luxemburg 1917-1919; afgevaardigde bij de ontwapeningsconferentie in Washington 1921-1922 enz. 1672 1697 1730v
GAUTIER, THÉOPH. (1811-1872). Frans dichter en letterkundige. 165v 186
GEDDES, PATRICK (1854-1932). Schots bioloog, socioloog en pionier-stedebouwkundige. Hoogleraar in de botanie aan de St. Andrews Universiteit in Dundee. 489 582v 1644
GELDER, MAX VAN. Socialist. 2050
GELDMACHER-REUSCH, ELLA (1882-1968). Schreef FvE sedert 10 januari 1910, was

sedert 1912 met hem bevriend; vertaalde *Paul's ontwaken (Pauls Erwachen)* 1916); ontried hem heftig de overgang tot de R.K. Kerk. Nog in 1926 bezocht FvE haar te Homburg. FvE schreef voor haar de kern van *Deutsch-Chinesische Liebes-Mosaik*, pas verschenen in 1923; zij schreef over hem in *Liber Amicorum* blz. 50-53 *Tage in Wien*. Pl. 73. 1091 1200 = 1203 1242 = 1246 1258v 1271 1280 1330 1335 1337 1353-1360 1375 = 1389 1395 1399 1409 1412 1428 1505 1510 1627 1634 1670 1723 1832 1873 2023 2033 2052 2084 2098
GELDMACHER, PAUL (1875-1947). Koopman te Frankfurt; man van Ella G. 1200 1242 1330 1335 1337 1375-1377 1385 = 1390 1409 1428 1505 1510 1634 1670 1723 1832 2024 2033v
GELDMACHER, WOLFGANG, HEINZ, HERTHA en ELLEN. Kinderen van Paul en Ella Geldmacher. 1864 2024 2025 2032 2034
GENESTET, P.A. DE (1829-1861). Nederlands dichter. 1176
GENNEP, ARN. VAN (geb. 1873). Frans folklorist. Heette eigenlijk A. Kürr, zijn moeder was S.M.C. van Gennep, nicht van MvV. 647 905 1720
GENNEP-ROCHUSSEN, ATI VAN (1865-1945). Nicht van MvV door haar man Arn. v. Gennep, moeder van pater Jan v. Gennep. 283 1476 1484 1629 1659 1720 1733 1946 1955v 2065 2143 2148v
GENNEP, SR., JAN VAN (1830-1911). Oom van MvV, schoonvader van Ati van Gennep-Rochussen, grootvader van pater Jan van Gennep. 151
GENNEP, JAN VAN (PATER JAN) (geb. 1889). Student te Delft 1906-1910; te Leiden (med.) 1910-1917; Benedictijn 1917-1937; filosoof en psycholoog. 1733 1818 1822 1836v 1840 1892 1913 1917 1942 1946 1955 1981 2018 2021 2055 2058 2064 2070 2072 2083 2143 = 2149
GEORGE, JR., HENRY (1862-1916). Amerikaans journalist. Beschreef het leven van zijn vader, de econoom, die de grondrente tot enige belastbare inkomste wilde maken ('single tax'). 963 1043
GEORGE, STEFAN (1868-1933). Neoromantisch Duits dichter; medeoprichter 'Blätter für die Kunst' (1892-1919). 490 564
GERDA, zie Holdert-v. Sijll
GERLOF, zie v. Vloten.
GERMAIN, ANDRÉ (geb. 1881). 'Homme de lettres'; schrijver van *Chez nos voisins* (Parijs 1927), waarin interviews met buitenlandse beroemdheden. Verg. de aant. bij blz. 2131. 2131
GEIJERSTAMM, GUSTAF AF (1858-1909). Zweeds romanschrijver. 795
GEZELLE, GUIDO (1830-1899). Verg. *St. VI* 104. 527 533 1987
GIBBON, EDW. (1737-1794). Engels geschiedschrijver; schreef *Decline and fall of the Roman Empire*. 617 1100 1232
GIBSON, H. (1883-1954). Amerikaans gezantschapssecretaris in Brussel 1914-1916; 1927-1933 en 1937-1938 ambassadeur aldaar; FvE bedoelt zijn *A journal from our legation in Belgium* (1917). 1698
GIBSON, JAMES. Zweed van Amerikaanse afkomst; idealistisch bedrijfsleider te Göteborg. 1305-1307 1802
GILMAN, CHARLOTTE PERKINS (1860-1935). Amerikaans schrijfster en 'lecturer' over ethiek, sociologie en economie; schreef *His religion and hers.* 969
GILTAY, H. Psychotherapeut; maakte zich voor FvE verdienstelijk o.a. door de sa-

menstelling van het *Liber amicorum* (1930); schreef daarin op blz. 54 over FvE. 1612 1616 1711 1741 1764 1783v 1790v 1797 1809 1813 1816 1832
GINE, zie van Eeden
GINNEKEN, JAC. VAN (1877-1945). Hoogleraar R.K. Universiteit sedert de oprichting in 1923; Neerlandicus; indogermanist; aktief apologeet. Pl. 90. 1770 1802 1807 1829 = 1834 1844 = 1854 1873 1879 1892 1906 1909 1930 1935 = 1939 1950 1957 1963 1975 = 1985 1991 2006 2013 2020 2051 = 2055 2064 2066 2074v 2085 2099 2116v 2137 2144 2146
GIRAN, E.A. (geb. 1871). Waals predikant te Amsterdam 1900-1921. 1022
GISSING, ALGERNON. Onbekend gebleven schrijver. 1052v
GISSING, G.R. (1857-1903). Engels schrijver van pessimistische sociale romans. 1053
GIZA, zie Ritschl.
GLADSTONE, W. (1809-1898). Engels staatsman. 1662
GOBINEAU, J.A. COMTE DE (1816-1882). Frans diplomaat en schrijver over culturele eugenese; grondlegger van het 'racisme'. 1884 1903 2134v
GOBIUS, TINE (1875-1955). Nicht van TE, tr. 1. 1896 H.P.L.C. de Kruijff, 2. 1912 Ds. D.J. van Aalst (gescheiden 1916). 486v 504-506 514 533 548 556 563 569 586 722 1486 1504-1506 1514 1533 1548 1556v 1563 1570 1586 1722 1743 1745 2082 2085
GOBIUS, W.D. (WOUTJE) (geb. 1883) tr. 1907 E.J. de Rochemont, luitenant-kolonel O.I.L. Zuster van Tine de Kruijff.
GOEMANS, JOH. († 1956). Pianist. 1421
GOES, FRANK VAN DER (1859-1939). Nederlands essayist en journalist, socialist en letterkundige; redacteur van de Nieuwe Gids; richtte later de Nieuwe Tijd op. Principieel tegenstander van FvE's sociale experiment. 130 165 171 240 265 295v 397 421 424 552v 603 653 702 712 1089 1161v 1581
GOETHE, J.W.v. (1749-1832). Verg. *Fragm.* 7. 107-109 146 166 225 565v 610 660 712 781 826 902 = 913 920 = 926 935 971 1010 1015 1018 1049 1073 1089 1099 1110 1113 1127 1341 1343 1352 1374 1386 1445 1836 1853 2035 2041
GOGOLJ, N. (1809-1852). Russisch schrijver. 759
GOGH-BONGER, JO VAN (1862-1925). Echtg. van Theo v. Gogh. 249-251 281 454 1204
GOGH, THEO VAN (1857-1891). Kunsthandelaar te Parijs, broer en ondersteuner van Vincent v. Gogh. 168
GOGH, VINCENT VAN (1853-1890). FvE over hem *St. II* 100, dit was op een hier onopgemerkt gebleven Frans artikel na de eerste publikatie over hem. 176 677 952 1134 1150 1204 1269 1507 1517 1809
GOMBRICHS, FAMILIE. Kunstlievende Weners, die FvE in 1913 ontvingen. 1065 1353-1355 1416
GONCOURT, GEBR. DE. Edmond (1822-1896) en Jules (1830-1870). Franse romanschrijvers en kunsthistorici, sedert 1848 in nauwe samenwerking. 163 197
GORKIJ, M. (1868-1936). Russisch revolutionair schrijver. 583
GORTER-CNOOP KOOPMAN, WIES (1866-1916). Tr. 1890 Herman Gorter. 190 207 262 266 303 305 316 318 325 363 368 408 454 1544
GORTER, HERMAN (1864-1927). FvE over hem *St. I* 74, *BrBorel* 31, 95, *Fragm.* 86,

92, 133, *BrvD* 89-94, 107, 130, 195. 142 147 163 179v 185 187 190 196 207 234 = 241 246 = 253 258 = 278 284 287 294-296 302 304 314 = 339 351 = 363 391 401v 408 418 422v 429v 436 444 447v 454 457 467 470 578 854 885 1025 1161 1173 1544 1602 1763
GOSSE, EDMUND W. (1849-1928). Engels dichter en essayist. Docent Trinity College te Cambridge. 163 171 189
GOULD, E.R.L. (1860-1915). 'Active in financial, philanthropical and church affairs and reform movements in New York'. 990
GOULD, JAY (1836-1892). Amerikaans financier, spoorwegmagnaat. 875
GOUNOD, CH. (1818-1893). 113 783 1167
GOSEWIJN = Willem Bauer. 571
GRAAF, JAN DE. Kolonist op Walden. 453 462 541
GRAAFLAND, JHR G.J.W.C.H. (1854-1921). Luitenant-kolonel O.I.L. 1457 1953
GRAY, JOHN (vermeld tot 1930). Engels dichter en R.K. geestelijke, door L.v. Deijssel beschreven in *Gedenkschriften* (uitgegeven door Harry G.M. Prick, Zwolle 1962. I) blz. 427 e.v. FvE over hem: *BrvD* 274, 277. 347
GRAY, MARION. Pseud. van Lientje van Kekem. Nederlandse danseres uit de school van Isadora Duncan. FvE over haar: *BrBorel* 174. 1501 2135 = 2140 2146
GREEVE, PATER BORROMAEUS DE (1875-1947). Franciscaans kansel- en radio-redenaar. 1918
GREEVEN, JOHANNES. 624v
GREGOROVIUS, F.A. (1821-1891). Duits historicus en letterkundige; beschreef o.a. Rome in de middeleeuwen. 1780
GREVERS, B.J. († 1917). Tandarts te Amsterdam. 793
GRIET, zie Sasse-Middelhoven
GRIFFIER, JAN (1645-1718). Nederlands landschapschilder. 1061v
GRILLPARZER, FR. (1791-1872). Oostenrijks dichter en toneelschrijver. 840
GRIMM, GEBR. Verzamelaars van de Kinder- und Hausmärchen. 1296 CLXVII
GRISS, J.J. Leraar H.B.S. te Rotterdam; regisseerde een leerlingenuitvoering van *Lioba* en schreef over FvE *LA* 60. 1299
GRODDECK, G. Voorstander van de natuurgeneeswijze, schreef *Nasamecu. De gezonde en de zieke mensch*. 1010
GROODT, FAM. DE. 1895v 1936v 1989
GROOT, PATER J.V. DE (1848-1922). Kerkelijk hoogleraar in de Thomistische wijsbegeerte sedert 1894, te Amsterdam sedert 1914; dominicaan; bij zijn uitvaart *EB* 51. Pl. 91. 1672 1718 = 1724 1745 1755 1759 1792 1831 1850 1947 = 1964 1976 = 1985 2064 2098v
GRUIJTER, J.O. DE (1885-1929). Vlaams regisseur; o.a. oprichter van hct Vlaamsch Volkstoneel (1919). 1995 2002
GRÜNBAUM, A.A. (1885-1932). Psycholoog van Russische afkomst; hoogleraar te Amsterdam 1916, te Utrecht 1928. 2099
GRÜNEWALD, MATTHIAS (c. 1480-c.1528). 839 1334
GUARNERI, ROMANO (1883-1955). Privaat-docent Italiaanse taal- en letterkunde te Amsterdam in 1921. Hoogleraar te Utrecht in 1931. 1877
GUASCO, R.M.J.F.H.A. DE (1872-1930). Leraar geschiedenis te Rolduc 1897-1921. Pastoor te Obbicht 1921-1922, te Maastricht 1922-1930; broer van Mevr. E.

Welters-de Guasco. 1590 1610 1612
GUBERNATIS, JARS DE. Frans journalist. 'Dir.' van de Gazette de Hollande, waarvan F.J.W. Drion de verantwoordelijke leider was. 1877
GUNNING, WZN. J.H. (1859-1951). Classicus, maar voornamelijk pedagoog; buitengewoon hoogleraar te Utrecht 1923-1929. IJverde o.a. voor geheelonthouding; schr. aan FvE *LA* 67. 62v 104 301
GUSTOVSKI, EDDY DE, zie Everts, Fam. 2038 = 2041 2054 = 2065 2077
GUSTOVSKA, NELLA DE, zie Everts, Fam. 2025 = 2042 2047 = 2051 2056 = 2068 2075 2082 = 2085 2090 2114 = 2119 2136 2138 2149v
GUSTOVSKA-EVERTS, WOUTJE DE (geb. 1876). 2025 2037-2042 2047v 2053 = 2060 2062 = 2065 2077 2080 2085
GUTKIND, ERICH (pseud. Volker) (Eka). Duits essayist, werd met FvE bevriend door zijn *Siderische Geburt*, schreef met hem *Welteroberung durch Heldenliebe* en vormde met hem de kern van de 'Forte-Kreis'; emigreerde voor 1940 naar de V.S. FvE over hem: *BrBorel* 134; hij over FvE: *LA* 68. Pl. 60 en 68. 1107-1115 1125-1138 1146 1158 1165 = 1169 1177 = 1192 1200 1206 = 1209 1239 = 1242 1260 = 1263 1279 1303 = 1311 1331 1334 1357 1360-1374 1385 1392-1402 1409 1414 1424 = 1429 1439 1441 1450 1460 1462 1526 1536 1548 1683 1773v 2043
GUTZKOW, K. (1811-1878). Duits roman- en toneelschrijver; een van de leiders van 'das junge Deutschland'. 929 1078 1085 1124
GUYON, MAD. DE LA MOTHE (1648-1717). Franse mystica; FvE over haar *Fragm.* 109, 114. 292 307 1915
GIJSELAAR, JULES DE (1852-1900). Bankier (van Vloten en de G.) te Amsterdam. Bestuurslid van 'Het Ned. Tooneel'. 708 710
GIJSELAAR-VAN ASSENDELFT DE CONINGH, MARIE DE (1859-1933). Tr. Jules de G. Nicht van MvV. 279 526
GIJSEN, MARNIX (Pseud. van J.A. Goris). Vlaams schrijver, wonend in de V.S. 1896

HAAN, JACOB I. DE (JAAP, JOOP) (1881-1924). Nederlands dichter en schrijver. Priv. docent in de rechtskundige significa Amsterdam; zionist; naar Jeruzalem, maar daar anti-zionist geworden; vermoord. FvE over hem: *St. VI* 236, aan hem *EB* 17. Hij aan FvE: versch. *Kwatrijnen*. Pl. 78. 583 593 723 1003 1106 1184v 1194 1207 1237v 1257 1265 1278 1310 1323 1328 1332 1337-1339 1351 1364 1376 1388 1390 1409 1413 1415 1423 1425 1436 1443 = 1448 1457 1471 1483-1516 1524 = 1544 1551 1553 1578 1583 1588 1599 1605 1608 1614 = 1619 1624 1628 1634 1638 1644 1652 = 1656 1666 1670 1675 = 1678 1687v 1698 1703 1711 = 1720 1725 1728 1738 = 1745 1845 = 1852 1873 1929 1938 1941 1987
HAAN-V. MAARSEVEEN, J. DE, zie Maarseveen, J. van
HAAN, SJ. DE. Timmerman, kolonist op Walden; hield later pension aan de 's-Gravelandseweg, tegenover de Lelie. 480v 541 1328 1383
HAGEMANN, Intendant van het theater te Mannheim. 936 941
HALL, BOLTON (1854-1938). Advokaat; schreef *Three acres and Liberty* 1907, stichtte in 1909 de 'Free acres association' in de geest van Henry George. 988v
HALL, J.N.v. (1840-1918). Redactiesecretaris van de Gids sedert 1883. Wethouder

van Onderwijs te Amsterdam 1895-1902. 589 620 1090
HALS, FRANS (1580-1666). Haarlems schilder; FvE schreef over hem een blijspelletje (1884). 1035 1072 1334 1342 1378 1409 1529 1858
HAMEL, J.A.v. (1880-1964). Hoogleraar strafrecht Amsterdam 1910; Hoge Commissaris van de Volkenbond te Dantzig 1925; President van het Bijzonder Gerechtshof te Amsterdam 1945-1950; hoofdredacteur van De Amsterdammer. 1404 1409 1423 1425 1438 1448 = 1461 1481 = 1486 1508 1540 1546 1580 = 1588 1597-1600 1629 1689 1710v 1718v
HAMBURGER, S.H. (Pseud. Herman de Man)
HANA, HERMAN (1874-1952). Nederlands schilder en reklameontwerper. 1494 1643
HÄNDEL, G.F. (1685-1759). Duits-Engels componist. 376 639 1164
HANS, zie van Eeden, zie de Haan-v. Maarseveen.
HARDEN, MAX (1861-1927). Redacteur van Die Zukunft 1892-1923. Bestreed de camarilla om Wilhelm II; tijdens eerste wereldoorlog eerst annexionist, later radikaal-socialist. 768 779 839 841 923 1341 1588
HARDY, THOM. (1840-1928). Engels dichter en romanschrijver. 1954
HAREN NOMAN, W.J. VAN (1856-1910). Direkteur Blaauwhoedenveem. 1141
HARPER, ARTHUR F. MONNIER († 1916). Patiënt; violist. 1434-1436 1462 1472 1477 1479 1489 1634
HARPER-MONNIER, zie Monnier
HART, JULIUS (1859-1930). Literatuur- en toneelcriticus. 954
HARTMANN, ED. VON (1842-1906). Duits filosoof, beroemd door zijn *Philosofie des Unbewussten*. 325 1161
HART NIBBRIG, F. (1866-1915). Nederlands schilder (landschappen). 958
HARTOG, DS. A.H. DE (1869-1938). Nederlands-hervormd predikant, wijsgerig theoloog; hoogleraar te Utrecht 1926, te Amsterdam 1930. 1422
HASSELT, IR. A.K.PH.F.R. VAN (1839-1908). Gedelegeerd commissaris Raad van Administratie H. IJ. S.M. 556
HAUPTMANN, GERH. (1862-1946). Duits toneelschrijver, naturalist, later neo-romanticus. 634 764v 861 1501 1929
HAVERMAN, H.J. (1857-1928). Schilder en graficus, portrettist. 363 476 1463
HAWTHORNE, N. (1804-1864). Amerikaans romanschrijver; nam deel aan de Fourieristische commune Brook Farm; vergelijk aantekening bij blz. 637 regel 32. 782 871 887
HAYDN, JOS. (1732-1809). 1516
HEARN, P. LAFCADIO (1850-1904). Journalist in Oost-Azië en West-Indië; schreef *Glimpses of unfamiliar Japan* (1894) en verder ieder jaar een boek over Japan. 635 1245v 1969
HEBBEL, FR. (183-1863). Duits dichter en dramaturg. 630v 652 655 663 670 678 683 688 694-697 704 712 718 720 747 = 758 773v 780 784 834 = 840 910 929 987 1010 1015 1076 1112 1328
HEDIN, SVEN (1865-1952). Zweeds ontdekkingsreiziger (vooral Tibet) en schrijver. Sterk Duits georiënteerd. 1452
HEEL, VAN, zie Dudok van Heel.
HEGEL, G.W.F. (1770-1831). Duits filosoof; voornaamste vertegenwoordiger van

de idealistische ontologie; in Nederland vooral vertegenwoordigd door Bolland. 163 238 820 849 851 1095 1161
HEGENSCHEIDT, A. (1866-1964). Medewerker 'Van nu en straks'; mede-oprichter 'Vlaanderen' (1903-1907); hoogleraar aardrijkskunde te Brussel 1913-1936. 321 399
HEIMANS, E. (1861-1914). Bioloog, propageerde met Jac. P. Thijsse met succes de kennis der natuur, o.a. door het blad 'De levende natuur'. Zie Pl. 31. 402 404v
HEINE, ANSELMA (pseud. Anselm A.) (1885-1930). Essayiste; schreef o.a. over Maeterlinck (1904) en *Vom Markte der Liebe* (1907). 669 768
HEINE, HEINRICH (1797-1856). 66 113 124 130 262 542 712 744 911 1202 = 1205
HEINEMANN, WM. (1863-1920). Uitgever en toneelschrijver te Londen. 347v 1237
HELEN, zie Smith
HELLER, HUGO. Uitgever te Wenen. 1065 1258 1333v 1353-1355 1416 1418 1778
HENRI, zie Henriëtte Ortt.
HENRIËTTE, zie Ortt, zie Roland Holst-van der Schalk, zie Roll.
HERMAN, zie Gorter.
HERODOTUS (c. 484-c. 428 voor Chr.). Grieks geschiedschrijver. 325
HERWIJNEN, JAN VAN (1889-1965). Nederlands schilder en tekenaar (stillevens en landschappen). 1450
HESSE, HERMANN (1877-1962). Zwitsers schrijver; eclecticus; verwacht de verbetering van de wereld door invloed van Oosterse denkbeelden in het Westen en omgekeerd. 2029v 2035 2044 2059v
HETTINGA TROMP, J. VAN (1878-1956). Jurist en ingenieur; kolonist op Walden; later direkteur van het Gemeentelijk Amsterdams Arbeidsbureau, daarna juridisch adviseur van het Nederlands Octrooibureau in den Haag; schreef aan FvE: *LA* 73. 529 541 543v
HEIJDENSTAMM, VERNER (1859-1940). Zweeds dichter en letterkundige. 796
HEIJENBROCK, H. (1871-1948). Socialistisch propagandist; schilder van industriële onderwerpen; stichter en direkteur van het Museum van den Arbeid en het Goois museum. FvE over hem *St. VI* 199 en de aant. bij 2101 regel 37. 447 500 733 1108v 1122 1127 1149 1170 1203v 1227 1300 1406 1534 1546 1580 1621 1823 1835 2097 2101
HEIJERMANS, H. (1864-1924). Nederlands dramaturg. 246 564 654 697 748 809 842v 845 889 952v 1486 1521 1524 1537 = 1542 1599 1606 1707 1717 1719-1721 1728 1766 1800 1899 1989 2104
HEIJMANS, G. (1857-1930). Hoogleraar te Groningen 1890-1927; filosoof (psychischmonist). 396 575 1298
HEIJNINGEN, ADA v. Patiënte; Zuid-Afrikaanse; woonde in een hut, later in het huisje De Kaap op Walden. Trouwde daarna P. van Braam, later terug naar Zuid-Afrika. 374v 387 394 407v 422v 439v 444 468 470v 475 495 498 507 = 514 693
HEIJSE, P. (1830-1914). Duits dichter en novellenschrijver, Nobelprijs 1911. 1136
HEIJTING, A. (1898-1966). Nederlands wiskundige en wijsgeer, hoogleraar te Amsterdam 1949; voortzetter van het werk van L.E.J. Brouwer. 1357

HINKLE, BEATRICE (1874-1953). Psychiater (eerste vrouwelijke arts in staatsdienst in de V.S.). 872v 879 1185
HJALMAR, zie Wijk.
HOBBEMA, MEINDERT (1638-1709). Nederlands landschapschilder. 96
HODLER, F. (1853-1918). Zwitsers schilder. 820
HOEKSTRA. Kolonist op Walden. 553 566 572v
HOFF, H.J. (DORIS) VAN 'T (1859-1939). Studiegenoot van FvE, chemicus-bacterioloog. Direkteur Rotterdamse waterleiding enz. 36 = 41 60 = 71 164 349 409
HOFF, J.H. VAN 'T (1852-1911). Hoogleraar scheikunde, geologie en mineralogie te Amsterdam, later te Berlijn; Nobelprijs 1901; broer van H.J. van 't Hoff. 349 1158 1207 1755
HOFMANNSTHAL, H. VON (1874-1929). Oostenrijks dichter, o.a. van teksten voor R. Strauss' opera's. 608
HOGGSON, W.J. (1861-1933). Contractor-designer, vader van het plan voor 'The Cooperative Company of America'; naderhand president van diverse bouwmaatschappijen en eigenaar van grote stukken 'suburban territory'. 873 = 878 965v 972 985 = 992 999 1031 = 1037 1042 = 1055 1256
HOLBEIN, HANS I de Oude (c. 1465-1524), II de Jonge (c. 1497-1543). 1972
HÖLDERLIN, FR. (1770-1843). Duits dichter. 712 808 826 1802
HOLDERT-VAN SIJLL, GERDA, 1525 1578 1619
HOLDERT, TH. (geb. 1882). Secretaris van FvE 1912-1917, later journalist. 1230 1256 1260 1281 1296 1364 1377 1379 1401 1418 1426 = 1433 1439 = 1446 1454 1490-1492 1525 1530 1557 1572 1581 1612 1652 1753
HOLKEMA, A.B.v. (1873-1953). Firmant van de boekhandel-uitgeverij v. Holkema en Warendorf N.V., die de Amsterdammer uitgaf. 1481 1629 1711 1719 1842 1844 1887 1987 2012
HOLLAENDER, FELIX (1867-1931). Dramaturg Deutsches Theater in Berlijn (later intendant in Frankfurt en in 1920 opvolger van Max Reinhardt als dir. Grosses Schauspielhaus in Berlijn. 859 861
HOLLINS, DOROTHY. Engels pianiste en componiste, niet in lexica. 348 581 744
HOLMES, E.G.A. (1850-1936). Amerikaans dichter. 991
HOLT, HAMILTON (1872-c. 1940). Amerikaans schrijver en journalist. Redacteur 'Independent' 1897-1922; schrijver o.a. van *The life-stories of undistinguished Americans as told by themselves*, 1906. 804 872v 877 982 990 992 1011 1030
HOMERUS (c. 850 v. Chr.). 108 110 294v 658v 700 1260
HOOG, G.C. VAN 'T (geb. 1869). Hoofd ener school te Amsterdam, publiceerde een verzenbundel *Geluk.* 386
HOOGH, PIETER DE (1629-na 1684). Nederlands interieurschilder. 805 1035
HOOGSTRATEN, FAM VAN. Mr. S.P.J.A. (Sam) van Hoogstraten (1844-1892), secretaris van de Nederlandse Rhijnspoorwegmaatschappij; trouwde in 1871 met Elisabeth Maria (Betsy, Ellen) van Hoytema (1849-1939), dochter van Mr. W.J. van Hoytema, advokaat-fisc. bij het Hoog Militair Gerechtshof en lid van de Provinciale Staten van Utrecht. Kinderen: 1. Carry, 2. Mary, 3. Sammy, 4. Willy.
HOOGSTRATEN, CARRY (KEA) VAN (1876-1956), tr. 1903 Nico van Suchtelen, letter-

kundige. (Gesch. 1920). Haar vriendschap voor FvE kreeg na haar scheiding een meer teder karakter. Zie L. van Deyssel's geschreven portret van haar en haar zuster als meisjes: *Het leven van Frank Rozelaar* ed. H.G.M. Prick (Zwolle 1956), blz. 331, 162v 172 221-223 243 251 271-273 281 291 296 = 305 318 328 = 339 351 354 360 371 = 376 385 393 400 = 408 418 435 441 446 452 454 461 496 501 = 521 526 530 536 566 648 800 1163 1272 1411 1559 1654 1764 1878 1964 2000 2003 2019 = 2022 2040v 2061 2072v 2078 2083 2089 2096 2099 2105 = 2108 2115 = 2124 2137 = 2143
HOOGSTRATEN-VAN HOYTEMA, E.M. (BETSY) VAN (1849-1939), tr. 1871 Mr. S.P.J.A. van Hoogstraten. 'Ellen' was van 1889 tot 1899 FvE's inspirerende geliefde; hij schreef voor en over haar: *Ellen, Lioba* en grote stukken van *De Koele Meren;* van de omvangrijke briefwisseling gaf zij in 1907 *Fragmenten* uit en vernietigde de rest; zie de inleiding blz. 8 en 12-16, Pl. 25 en 26 en L. van Deyssel's *Gedenkschriften* ed. H.G.M. Prick blz. 467. 143-145 152-161 167 = 225 231 = 242 247 = 405 417 = 484 492 = 498 503 = 527 533 = 547 552 = 558 563 569 575 580 590 = 593 597 606 640 647v 662 664 679 689 = 698 704 = 711 723 749 773 787 790 800 809 812 819 = 826 851 863 914 927 958 1001 1024 1058 1077 1081 1095 1097 1122 1163 1198 1206 1213 1254 1272 1347 1360 1445 1497 1517 1529 1531 1559 1581 1613 1646 1753v 1764 1823 1843 1851 1878 1925 1964 1967 2000 2003 2022 2040 2060 2066 2121
HOOGSTRATEN, MARY (MATJE) VAN (1877-1963). Tr. Rudolf Mauve, architekt. Zie Hoogstraten, Carry van. 162v 219 275 293 318 325 332 339 344 369 374 385v 392 402 408 418-422 428 433-435 461 468 474 494v 503 511 513 627 1176
HOOGSTRATEN, Sr. S.P.J.A. VAN (1844-1892). Secretaris van de Nederlandse Rhijnspoorwegmaatschappij. 153 183v 190 206 211 218v
HOOGSTRATEN JR., SAM(MY) VAN (1880-1953). Lid van de Octrooiraad, tr. 1906 J.J. Croll. 219 243 = 251 272 281 288v 295 = 305 336v 376 473 491-494 502v 681 1206 1931
HOOGSTRATEN, WILLY VAN (1884-1968). Dirigent, getrouwd met de pianiste Elly Ney (1882-1968). 223 242v 914 921 1200v 1229-1231 1242 1282 1309 1393 1438 1613 1776v 1910 1964 2088v
HOOGVLIET, J.M. (1860-1924). Nederlands taalkundige; ontwierp een algemene spraakleer als grondslag van die der afzonderlijke talen. 1679
HOPMAN, FRITS (1871-1932). Nederlands schrijver en letterkundig journalist. 1551
HOPPER, RIKA (1877-1964). Nederlands toneelspeelster. De laatste 10 jaar met eigen theater. 1063v 1181 1481
HORATIUS (65-8 v. Chr.). Romeins dichter. 1205
HORST, ADR. KAN DER (1868-1942). Direkteur Nederlandse Toneelvereniging 1893. Met J. Musch Het Schouwtooneel 1919. 674 706 788 1198 1898 1954 2113
HOUBOLT, EDUARD (1885-1954). Schilder en restaurateur van schilderijen in Den Haag. 1875
HUCHT-KERKHOVEN, C.C.A. VAN DER (1840-1915). Eigenares van Thijm's huis

Viletta te Baarn; geestverwante van FvE, vooral inzake vegetarisme en anti-vivisectionisme. 532v
HUF, OSCAR, S.J., R.K. theoloog. 1968
HUGO, VICTOR (1805-1885). Frans dichter en schrijver. 1008-1015 1075 1082 1085 1428 1695
HUGO, zie van Eeden.
HUIJGENS, CHR. (1629-1695). Nederlands wis- en natuurkundige (slingeruurwerk, golftheorie van het licht, enz.). 946 1366 1615
HUSEN, PASTOOR, bestuurslid Veluweplan te Nijkerk. 2126 2132
HUTSCHENRUIJTER, WOUTER (1859-1943). Dirigent van het Utrechts Stedelijk Orkest sedert 1892, van de Muziekschool van Toonkunst te Rotterdam sedert 1917. 711 750
HUIJSMANS, C. Vlaams socialistisch staatsman. 1989
HIJMANS, FAM. Enkele familieleden waren patiënten van FvE; hij genoot daarvoor enige jaren een vaste toelage, die werd ingetrokken, toen hij in 1908 en 1909 driemaal naar Amerika ging. Dit gaf een conflict met Mevrouw Hijmans-Kerdijk. 281 303 305 336v 369 373 400 504 528 566 580 589 620 624 652 668 695 724 942 948 952 957 963 998 1000 1017 1024 1034 1050 1066
HIJMANS, JEANNE († 1941). Patiënte, tr. prof. dr. W. Vogelsang († 1954). 243 281 286 296-298 341 408 422 501 916 1020
HIJMANS-KERDIJK, S. (c. 1851-1919). Patiënte. 319 400 504 532 566 580 589 620 624 652 668 695 942 957 963 998 1000 1017 1024 1034 1050 1066
HIJMANS, S.N. (SAAR) (c. 1877-1938), tr. E.S. Enthoven. 1017

IBSEN, H. (1828-1906). Noors toneelschrijver. 320 509 664 677v 709 715 = 721 753 759v 765 767 784 795 809 861 913 919 = 926 960 1010 1020v 1120v 1143 1730
IERSEL, CH. VAN (1896-1951). Nederlands romanschrijver. 1488
ILONKA. Nichtje, volgens anderen een dochter van Giza Ritschl. 1086 1609
INGEN, H.A. VAN (1846-1920). Nederlands landschapsschilder; FvE over hem *St. VI* 190. 1091v
IPENBURG, W.G. Kolonist op Walden. 452v 455 460-462 468
IPSEN, ALFR. (1852-1922). Deens dichter en essayist; schrijver o.a. van *Holland* (1891). 211 304
ISAACHSEN, AAGOT (OOKI) (1898-1972). Tr. 1920 J.D. Rachusen, wijnkoper; dochter van het echtpaar Isaachsen-Dudok van Heel. 1353 1882 = 1887 1894 1901 1910 1924 1940 1945 1954 1956 1966 1968 1975v 2067 2077 2118
ISAACHSEN, THORWALD (1862-1933). Predikant te Helleland (Noorwegen), later in Nederland. 387 397 410-415 630 641 706 1110 1204 1331 1376
ISAACHSEN-DUDOK VAN HEEL, VALBORG (VALTI). (1868-1932). Nederlands schrijfster, dochter van J.F. Dudok van Heel, tr. Th. Isaachsen, predikant te Helleland (Noorwegen), later in Nederland. Zij schreef aan FvE *LA* 201. 410-416 527 605 614 629v 641 647 656 681 706 956 958 1002 1008v 1059 1084

1097 1110v 1118v 1164 1179 1192 1204 1255 1331 1353 1376 1390 1428 1500 1548 1700 1869 1883 1940 1975 2067
ISRAËLS, I. (1865-1934). Nederlands schilder, zoon van Jozef; FvE over hem aan zijn moeder Mededelingen F.v. Eeden-genootschap IV, 53. 130 584
ISRAËLS, JOZEF (1824-1911). Nederlands schilder. 140 805 952 1263 1486

JAAP (JOOP), zie de Haan, zie London
'S JACOB, H.TH. (1869-1950). Burgemeester van Bussum, later commissaris der Koningin in Utrecht. 1005 1220
JACOBS, MONTY. Redacteur Berliner Tageblatt. 766-769 857
JAGADISHA, zie Chatterji.
JAMES, WILLIAM (1842-1910). Amerikaans filosoof en psycholoog. 802 1263 = 1267
JAN, zie Jan Piet Veth, zie van Gennep, zie van den Broek.
JANNETJE, zie van Riet, zie Weinsauer-Lels.
JANSSEN, C.W. (1860-1927). Direkteur Senembah-tabaksonderneming; filantroop; medeoprichter Koloniaal Instituut; schonk na spoorwegstaking in 1903 een deel van het oprichtingskapitaal van een coöperatie van havenarbeiders 'Het Fransche Veem', dat tot c. 1970 bleef bestaan; steunde ook Walden en MvV persoonlijk; woonde op Klein-Cruijsbergen naast Walden. 496 500 502 508 516 607 790 796 1058 1360 1407 1814 1818 2004
JANSSEN-REHBOCK, ANNA (c. 1862-1933). Patiënte. Tr. C.W. Janssen, z.a. 501 508 = 516 523 792 1407 1499
JANSSEN, AUG. (1880-1936). Afdelingschef Peck & Co, tr. 1920 Cor Everts, zuster van TE. 2009 2023 2047 2053 2058 2066 2069 2085 2127 2133 2140
JANSSENS, MAGDA (geb. 1884). Vlaamse toneelspeelster, sedert 1914 in Nederland. 1482
JANUS, MRS VIRGINIA (Riverside, Conn.). Dweept met *The Quest* en *Minnestral* die zij bij Mrs. L. Cole in bewerking gezien heeft, maar schrijft toch 'I like Minnestral better than Marcus, though I liked him when he was silent'. Correspondeert sedert 1 februari 1906; introduceert FvE na overkomst bij Dabo, H. Smith, De Vore e.a. - Is Indisch georiënteerd. 667 760 872v 964 970 986v 994 1035
JANUS, zie de Winter.
JASTROW, JOS (1863-1944). Amerikaans psycholoog; hoogleraar Madison, Wisconsin; President American Psychological Association. 973 975
JEAN PAUL, pseud. van J.P. Fr. Richter. Duits romanschrijver. 129 564
JEANNE, zie Hij mans
JELGERSMA, G. (1859-1942). Nederlands zenuwarts; hoogleraar psychiatrie te Leiden 1899-1930. 1435 2137
JETJE, zie Wolterbeek, zie Roland-Holst-v.d. Schalk, zie Roll, zie Ehrenfeld.
JO, zie J.H. Labberton, zie Termaat.
TOHAN, zie van Eeden.
JOHANNA, zie van Warmelo (Brandt-v. Warmelo).
JOLLES, ANDRÉ (1874-1946). Nederlands essayist, buitengewoon hoogleraar te Leipzig. 322 363 417 553 711 1134
JOLLES, JOH. M. (1871-1956). Advokaat, later president van het gerechtshof te Amsterdam, woonde te Bussum, rechtskundig adviseur van de Eendracht en per-

soonlijk raadsman van FvE. 620 653 681 698v 723 = 732 746 = 752 774 809 838 842 863 888 900 909 945 954v 1003 1008 1017 1058 1060 1067 1088 1109 1134 1254 1360 1493 1500 1535 1605 1638 1648 1660 1688 1730 1741 1774 1814 1830 1910 1928 2004 2065 2073 2075 2096
JONES, E. († 1958). Engels psycho-analyticus; hoogleraar Toronto. 673 805 903 1120 1353v
JONG-SAAKES, A.M. DE (Moe de Jong) (1861-1944). Gastvrije bewonderaarster van FvE. Bezat te Wijk aan Zee de huizen Lioba en Marezathe, het eerste stond altijd voor de van Eedens open. 1066 1190 1195 1264 1364 1468 1500 1569 1624 1646 1679 1701 1730 1736 1750 1835 1951 1956 1973 2014 2041 2080 2096
JONG VAN BEEK EN DONK, JKVR. CECILE DE (1866-1944). Tr. 1. 1890 A.E.H. Goekoop (echtsch. 1899). Tr. 2. 1904 M. Frenkel (1860-1934). Zuster van Mevrouw Diepenbrock. 891
JONGE, L. DE, S.J. (1877-1941). Leraar oude talen; 'oud-leerlingen zagen in hem een heilige'. 1992 2020v 2041 2055 = 2065 2108 2118 2135 2146
JOOP, zie de Haan.
JOORS, EUGEEN. Glasbrander uit Antwerpen; in Amersfoort geïnterneerd tijdens eerste wereldoorlog. 1412 1686 1756 1807 1896
JOOSIE (JO), zie van Eelde.
JØRGENSEN, JOHANNES (1866-1956). Deens dichter, autobiograaf, hagiograaf, in 1896 R.K. geworden. 1842 2061
JOTI, zie van Warmelo.
JOURDAIN, PHILIP E.B., Engels natuurfilosoof. 904 906
JULIA (JUUL), zie Culp.

KAAYK, C. (1878-1937). Kolonist op Walden; specialist in chocoladebereiding. 714
KABIR (c. 1440-1518). Hindoe, prediker van verzoening met Islam; bestrijder van kastewezen; FvE over hem *LdW* 18. 1493 1496 1528 1530 1536 1647
KAHANE, ARTHUR (1872-1932). Dramaturg Deutsches Theater te Berlijn. 631 = 634 663 681 710 = 721 743 758 796 860 1136v
KALFF, JR. G. (1889-1955). Nederlands literatuurhistoricus, leraar aan het Amsterdams Lyceum; schreef *FvE. Psychologie van den Tachtiger* (1927). 1932v 2037 2041 2048 2115
KAMERLING, Z. (1872-1945). Was o.a. 1905-1911 leraar M.O. en aan de School tot opleiding van Inlandse artsen te Weltevreden Ned. Indië, 1914-1917 leraar tropische hooglandkultures te Wageningen, 1919-1922 opnieuw leraar opleiding inlandse artsen, in 1923 privaat-docent in de biologie en fysiologie der tropische plantenwereld enz. aan de Universiteit te Leiden. Secretaris van de Algemene Staatspartij, waarvoor FvE in 1918 kamerkandidaat was. 1671 1676
KANDINSKY, W. (1866-1944). Russisch schilder, in Duitsland werkzaam, pionier van de absolute schilderkunst. 1504
KANN, J.H. (1872-1944). Lid der Haagse bankiersfirma Lissa & Kann; steunde Walden, later lid Hoofdcomité Zionistische organisatie; consul der Nederlanden te Jeruzalem 1924-1927; overleden te Theresienstadt. 550

KANN, LOUS (Mrs. Jones-Kann), dochter van de Haagse bankier die Walden steunde; getrouwd met E. Jones, z.a. 550 672v 805 903 1353v
KANT, IMM. (1724-1804). Duits filosoof. 820 849-851 904 1094 1100 1192 1196 1631
KANSO OETSJIMOERA, zie Oetsjimoera.
KAPTEYN-MUYSKEN, TRUUS (1855-1920). Gehuwd met Albert Kapteyn (1848-1927), secretaris Westinghouse Brake Company; dochter Olly. 347 436v 473 487v 528 813
KAREL DE GROTE. 327v 346 404v
KAREL, zie Alberdingk Thijm.
KARSEN, ED (1860-1941). Nederlands schilder en etser. 208 356
KARTONO, RADEN SOSRO. Student te Delft, maar werd als talengenie aangetrokken door Leiden. Vervult verwachtingen niet. Broer van R. Adjeng Kartini. FvE over hem *BrBorel* 162. 1434-1436 1697
KAUTSKY, K.J. (1854-1938). Duits marxistisch theoreticus, richtte in 1883 'Die Neue Zeit' op. 1239v
KEA, zie Carry v. Hoogstraten.
KEATS, JOHN (1795-1821). Engels dichter. 126 1080
KEKEM, LIENTJE VAN. Pseud. Marion Gray.
KELLER, GOTTFRIED (1819-1890). Zwitsers roman- en novellenschrijver. 731 827
KELLER, HELEN (1880-1968). Amerikaans schrijfster, blind en doofstom, niettemin dr. in de filosofie; propagandareizen voor blindenverzorging; beroemd door *The Story of my Life* (1903). 1992
KELLERMANN, BERNHARD (1879-1951). Duits romanschrijver; utopist, later socialist. 1969
KELVIN, LORD (1824-1907). Engels natuurkundige. 904
KEMPER, G.S.J. (1881-1949). Leraar St. Canisiuscollege te Nijmegen, sedert 1938 St. Ignatiuscollege te Amsterdam. 1938 2023 2146 2148
KENNAN, G. (1845-1924). Ontdekkingsreiziger, bekend door verslag over Siberische gevangenissen; buitenlands correspondent van 'The Outlook' (New York); FvE over hem *Fragm.* 38; *St. II*, 125. 1044
KENNEDY, MRS. KATH. Paragnostisch begaafde reisgenote van FvE. 995 = 1002 1091
KEPPLER, JOH. (1571-1630). Duits astronoom met zeer grote invloed op de cosmografie. 1445 1494
KEPPLER, P.W. VON (1852-1926). Duits R.K. theoloog; hoogleraar Tübingen, daarna Freiburg in Br.; bisschop van Rottenburg van 1899-1926; anti-semiet. 2068 2075v
KERENSKIJ, A.F. (1881-1970). Russisch politicus, minister-president in 1917 tot verdrijving door bolsjewisten, daarna in ballingschap. 1604 1614 1629v
KERKHOFFS, ST. Arts te Kerkrade, tevens in 't geheim leider van een roversbende, de Bokkerijders. Hoofdpersoon van FvE's toneelstuk *De Bokkerijder of het skelet*. 1440 1442v 1515 1644
KERNKAMP, G.W. (1864-1943). Nederlands historicus; hoogleraar te Utrecht; hoofdredacteur van de Amsterdammer 1920-1929. 1987 2012v
KERR, A. (1867-1948). Duits toneelcriticus, dichter en schrijver, journalist, geëmi-

greerd in 1933. 1617
KES, WILLEM (1856-1934). Dirigent Concertgebouworkest van de oprichting (1888) tot 1896, later elders. Sedert 1905 direkteur van het conservatorium in Koblenz. 1202 1335
KEY, ELLEN (1849-1926). Zweeds schrijfster, feministe en strijdster voor de vrije opvoeding *(De eeuw van het Kind)*. 615 795 1306
KEYNES, J.M. (1883-1946). Engels econoom met grote invloed op de financiële staatkunde; in zijn *The Economic Consequences of Peace* (1920) tekent hij Wilson als een blinde en dove Don Quichot tegenover een wereld die 'tough in wickedness' was en een stenen hart had. 1822
KEIJZER, HENDRICK DE (1565-1621). Nederlands bouwmeester en beeldhouwer. 1721
KIERKEGAARD, S. (1813-1855). Deens godsdienstfilosoof, een der grondleggers van het existentialisme. 1002v
KINGSFORD, ANNA (1846-1888). Engels voorvechtster van vegetarisme, bestrijdster van vivisectie; feministe. FvE over haar *St. III* 177; *IV* 50. 339 510 1300
KIPLING, R. (1865-1936). Veelzijdig Engels-Indisch schrijver, ook van kinderboeken; imperialist; zeer uiteenlopend beoordeeld; FvE over hem *St. II* 127. 181 270 636 638
KIPP, TOOS (1875-1955). Trouwde in 1903 met Aart van der Leeuw. 356 378
KIRCHBACH, A. Schrijver of verzamelaar van sprookjes; FvE over hem *Fragm.* 120. 339
KIRNBACH, lees Kirchbach
KIST-KNOTTENBELT, DELIANA (1875-1960). Verg. Fam. van Warmelo.
KLEIST, H. VON (1777-1811). Patriottisch Duits dichter en dramaticus. 634 1126 1209
KLOETE, LINE. Verg. Fam. van Warmelo. 2000
KLOOS, WILLEM (1859-1938). Mede-oprichter en red. secretaris van de Nieuwe Gids; had als kunstenaar vormende invloed op FvE; conflict over ethiek in kunst (blz. 197); showdown door FvE uitgelokt (blz. 215); krisis in Kloos' leven en de Nieuwe Gids; FvE onttrekt zich aan de laatste (blz. 295); trekt zich als arts Kloos' lot aan (blz. 360); zie over FvE's latere houding blz. 1756, 1765 en de aantekeningen, over die van Kloos: H.G.M. Prick in Meded. F.v. Eeden-genootschap XXIII (1971); verder FvE over Kloos: *BrBorel* 73, 100, 109, *BrvD* 154, 296, 298, 303v; correspondentie Kloos-FvE Meded. X, met verbeteringen in *De Geschiedenis van de Nieuwe Gids* door G.H. 's-Gravesande. 130 141v 163 171 179-205 208 216 218v 240 247 250 262 272 300 309 312 321-326 341 359-392 420-424 435v 448 451 461 595 693 729 841v 862 932 994 1018 1087 1095 1160 1581 1678 1687 1712 1755 = 1773 1856
KOCH, ROB. (1843-1910). Duits bacterioloog. 163
KOE, A. DE (1866-1940). Nederlands-Hervormd predikant te Nieuwveen (1894) en Den Helder (1898-1901); korte tijd kolonist (tuinbouwer) te Blaricum en Bussum; studeerde rechten en staatswetenschappen; 1907-1929 direkteur van 'Ons Huis' te Rotterdam. 500 502 524 529 = 544 550 = 554 572 592
KOEBERG, F.E.A. (1876-1961). Nederlands dirigent en componist; leraar aan het Haags Conservatorium; dirigent van het Leids Studentenorkest 'Sempre Cres-

cendo'. 1909
KOEKKOEK. Er waren toen verscheidene schilders van die naam. 2116
KOHNSTAMM, PH. (1875-1951). Hoogleraar te Amsterdam in de pedagogie, met groot gezag in protestants-christelijke kringen. 938 1926
KONING, EDZARD W. (1869-1945). Nederlands schilder en graficus, illustreerde *De Kleine Johannes* I (1898). 375 379 442
KONIJNENBURG, WILLEM A. VAN (1868-1943). Nederlands schilder en graficus; mathematisch-monumentale stijl; symbolist. 269 2001 2052
KOO, J. DE (1841-1909). Journalist en toneelschrijver; sedert 1878 met J.v. Maurik redacteur van de Amsterdammer. 249
KOOIJ-VAN ZEGGELEN, MARIE, zie Zeggelen, Marie van
KORLAAR, WILLEM VAN (1858-1939). Direkteur van De Vos & van Korlaar (Tivolischouwburg te Rotterdam) 1890-1895, daarna direkteur-administrateur van Het Nederlands Tooneel, in 1920 administrateur van Het Hofstad Tooneel. 2051
KRAH, CHR. (geb. 1885). Patiënt, componist; laatste uitvoering 1909; publiceerde in De Amsterdammer in 1915, geen latere gegevens verkregen. 1402 1404 1412 = 1416 1432-1435 1441v 1447 1463 1473 1488-1500 1517 1523 = 1529 1612 1693
KREBE BEN HEIK (Pseud. van Beek, H.). 1413
KROPOTKIN, P. (1842-1921). Russisch vorst, tevens theoreticus van het socialisme. Leefde in ballingschap, neigde tot een anarcho-communisme met kleine communes; tijdens Kerenskij in 1917 tijdelijk in Rusland; daarna afzijdig. 488 502 525 581-583 628 643 903 1237 1900
KRÜGER, PAUL (1825-1904). President van Transvaal 1883-1900. 522
KRUIJFF, TINE DE, zie Gobius.
KUIJPER, ABR. (1837-1920). Leider van de Anti-revolutionaire partij sedert 1876, hoogleraar in de theologie Vrije Universiteit; minister-president 1901-1905; FvE over hem *St. VI* 178. 1588 1627 1747
KUIJPER, ELISABETH (1877-1953). Nederlands componiste en pianiste. 1875 = 1880 1886 1888 1911v 1918v 1929v 1935 2000 2042
KIJLSTRA, S.C. (geb. 1869). Nederlands-Hervormd predikant 1894-1899; lid van de Internationale Broederschap te Blaricum; opnieuw predikant 1903-1913; in dat jaar naar Noord-Amerika vertrokken. 481 = 489

LAAN, REMKO TER (1896-1928). Secretaris van FvE van 1 mei 1917 tot februari 1919; verg. over zijn aandeel in de Tagore-vertalingen Achter het boek II, 1. 1585 = 1588 1612 1614 1646 1685
LABBERTON, JOH. H. (pseud. van Theo van Ameide) 1877-1955. Kolonist op Walden, hoogleraar te Gent 1915-1918, later referendaris gemeente-secretarie Den Haag; FvE over hem *St. VI* 111. 373 380-384 303-395 402-405 419v 424 426 430-440 464 511-517 553 931v 1013 1278 1321 1433
LAEMMEL, R. Zwitsers fysicus; HvE woonde tijdens studie aan de E.T.H. te Zürich bij het gezin Laemmel in. 647v 694 699 1897
LAGERLÖF, SELMA (1858-1940). Zweeds schrijfster *(Gösta Berling)*. 795 1192
LANDAUER, GUST. (1870-1919). Duits essayist; niet-marxistisch socialist, vermoord na de val van de raden-republiek in Beieren; schreef *Aufruf zum Sozialismus*

(1911). FvE over hem: De Amsterdammer 17 mei 1919. 1137-1140 1214 1373v 1399 1404 1413 1453 1458 1460 1480v 1657 1663 1696 1755 2013
LANDRU. 1985
LANDRY, L. Leraar; kolonist op Walden; vervulde in 1912 de rol van Harold in *Lioba*. 421v 451 554 706 955 1473
LANGE, DAN. DE (1841-1918). Nederlands componist; mede-oprichter, later direkteur van het Amsterdams Conservatorium. 647 750
LANGELAAR, J. Kolonist op Walden, verzorgde het vee. 447 453 462 465 470-473
LANGHOUT, WILLEM. Als dit de uit Bussum afkomstige Betuwse fruitkweker van die naam is, blijft de combinatie met Borel en Reiman onverklaard. 1582 1652
LANIER, S. (1842-1881). Amerikaans dichter. 991 1043
LAO TSZ', verg. *Fragm.* 175. 1298 2121
LAPLACE, P.S. (1749-1827). Frans wis- en sterrekundige; filosoof. 862 1016
LAROCHE, HUB. (1864-1928). Vlaams toneelspeler, sedert 1914 in Nederland. 1519 1705 1707 1716
LAVATER, J.K. (1741-1801). Zwitsers filosoof en theoloog; grondlegger van de gelaatkunde. 912
LEADBEATER Ch-WEBSTER (1847-1934). Engels theosoof en occultist, medewerker van A. Besant in de Theosofische Vereniging; voorzitter-bisschop van de Vrij Katholieke Kerk. 1873
LEBEAU, CHR. (1878-1945). Nederlands schilder, tekenaar, batikker, ontwerper van gebruiksvoorwerpen en -materiaal; hoofdleraar aan de Kunstnijverheidsschool te Haarlem. 520 1265-1267 1463
LEBRET-TENGBERGEN, CHR. D. (1872-1955). Trouwde in 1896 met A. Lebret, firmant El. techn. Bur. Nicolaï & Lebret te Utrecht. Zie Fam. van Warmelo. 258 1154 1399 1492 1507 1550 1580 1635 1657 1703 1723 1949 1976 2011
LEE, G.S. (1862-1944). Amerikaans sociaal-economisch schrijver, o.a. van *Inspired Millionaires* (1908); daarop volgde nog een reeks boeken over sociale psychologie en moraal. Pl. 52. 821v 943 967-969 975 982 997 1036-1039 1047 1108 1122 1127 1235 = 1238 1330 1358 2135
LEER, FR. VAN. Joodse van Nederlands-Duitse afkomst, katholiek geworden na een zeer bewogen jeugd in het revolutionaire Beieren van na de eerste wereldoorlog, schreef *Harte*, enigszins autobiografisch. 2116
LEEUWENBERG-DE SONNAVILLE, MEVR. Gastvrouw van FvE te Nijmegen. 2144 2146
LEEUWENHOEK, ANTONIE VAN (1632-1723). Nederlands natuuronderzoeker, vond de microscoop uit en ontdekte de wereld van het zeer kleine leven. 946
LENBACH, F. VON (1836-1904). Duits schilder, vooral van portretten. 1271
LENIN, N. (1870-1924). Leider van de Communistische partij in Rusland. 1629v 1644 1704 1860
LENSVELT, FRITS (1886-1945). Decorontwerper, getrouwd met Nell Bonger (1879-1935), toneelkostuumontwerpers. 1424
LESSING, G.E. (1729-1781). Duits dichter en filosoof. 838 943 945 1124
LEWES, G.H. (1817-1878). Veelzijdig Engels schrijver en journalist; wijsgerig essay-

ist, schreef o.a. een in Engeland zeer invloedrijke biografie van Goethe; in vrij huwelijk verbonden met de schrijfster George Eliot, wier werk hij stimuleerde. 145v
LEIJDS, W.J. (1859-1940). Jeugdvriend van FvE; vanaf 1884 staatssecretaris van Transvaal en rechterhand van Paul Krüger; 1898-1902 buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister van de Zuidafrikaanse Republiek. 501
LEYS, HENDRIK (1815-1869). Belgisch schilder. 1068
LICHO. Regisseur bij de Neue Freie Volksbühne te Berlijn. 1128 1134 1136
LIÉBAULT, A.A. (1823-1904). Frans psychiater (school van Nancy). 178
LILIENCRON, D. VON (1844-1909). Duits dichter. 1020
LINCOLN, ABR. Amerikaans president 1860-1865 (afschaffing slavernij; burgeroorlog). 1503
LINDEMANN, GUSTAV (1872-1960). Stichtte met zijn vrouw Louise Dumont in 1905 het Düsseldorfer Schauspielhaus en bracht het als Generalintendant (tot 1933) tot grote bloei (Ibsen tot Brecht); gaf het toneeltijdschrift 'Masken' uit, waarin FvE 24 januari 1910 publiceerde *Drama und Musik* in de vertaling van E. Otten. 1020v 1061
LINDO, CAR. (1856-1947). Secr. Koloniaal Museum onder F.W.v. Eeden Sr. 300
LINDSAY, LADY. Vermoedelijk Anna Robertson Brown (1864-1948), maar er zijn naamgenoten. 353
LINDSEY, BENJ. B. (1869-1943). Rechter, schrijver over kinderbescherming. 1482 1488
LISZT, F. (1811-1886). Hongaars pianist en componist. 1167
LI TAI PO (c. 705-762). Chinees dichter; Duitse vertaling van Hans Bethge *(Die Chin. Flöte)*, waarvan enkele teksten door G. Mahler gebruikt voor *Das Lied von der Erde.* 1205 1952 = 1956
LITH, F.G.J.M. VAN (geb. 1863). Grondlegger van de R.K. missie onder de Javanen. 1992
LIVINGSTONE, D. (1813-1873). Schots ontdekkingsreiziger en zendeling in Afrika. 956 1100
LIZE, zie Brouwer, zie Kuijpers, Elisabeth.
LIZZY, zie Ansingh
LLOYD GEORGE, D. (1863-1945). Engels minister-president 1916-1922. Met Clemenceau tegenover de idealist W. Wilson vertegenwoordiger van een harde wereld (Keynes); zie voor de naïvieteit van FvE's vredesmissie Keynes' beschrijving van Lloyd George: 'the British Prime Minister (...) with six or seven senses not available to ordinary men, judging character, motive, and subconscious impulse, perceiving what each was thinking and even what each was going to say next, and compounding with telepathic instinct the argument or appeal best suited to the vanity, weakness of self-interest of his immediate auditor & c'. 1555 1557 1564-1566 1580v 1606 1613 1743 1823 1860 1904 2151
LOBO, DAVID JESSURUN (1884-1926). Nederlands toneelspeler. 1541
LODGE, SIR OLIVER (1851-1940). Engels natuurkundige; filosoof en parapsycholoog (spiritist); hoogleraar in Birmingham. FvE over hem *St. VI* 269; hij over FvE: *LA* 90. 510 582 802 1365 1433 1558
LOGHEM, M.G.L. VAN (1849-1934). Nederlands letterkundige; als dichter (pseud.

Fiore della Neve) weggehoond; redacteur 'Nederland' 1887-1920, sedert 1898 secretaris van de Raad van Beheer van Het Nederlandsch Tooneel. 706v 788 790 807 921 1501
LÖHNIS, F. (1874-1930). Duits bacterioloog en bodembioloog, hoogleraar te Leipzig. 398
LOKHORST, J. VAN. Kolonist op Walden. 382 387 419 422 468
LONDON, JAAP (1872-1953). Architekt; leider van de 'lichtdagen', dikwijls met zijn vrouw Beppie, en ontwerper van het 'Godshuis' in de lichtstad; bereisde later vrijwel de hele wereld; Pl. 85. 1621 = 1674 1684 = 1692 1697 = 1700 1711 1717 = 1734 1742 1744 1752 1757 = 1764 1770 1791 1802 1805 1815 1829 1833 1847 1866 1873 1878 1888 1894 1905 1911 1918 1958 1964 1969 2013v 2043 2127-2130 2145
LONDON, JACK (1876-1916). Amerikaans schrijver, vooral over natuur- en dierenleven. 1673 1871
LOOMIS, E.Y. (geb. 1863). Schreef *Life Science; a Practical Course of Instruction* (1904). 1462
LOOY, JAC. VAN (KOBUS). (18855-1930). Nederlands schrijver en schilder. FvE over hem *BrvD* 294; corr. Meded. F.v. Eeden-genootschap IV 26. 130 172 223 303 323 328 361 370 432 704 741 958 1198 1317
LORENTZ, H.A. (1853-1928). Nederlands natuurkundige; hoogleraar te Leiden sedert 1877. FvE over hem *St. VI* 171. 1082 1192 1207 1213 1299-1303 1325 1339 1360 1494
LORTZING, G.A. (1801-1851). Duits operacomponist. 936
LOTI, PIERRE (1850-1923). Schrijver over Japan o.a. *Les désenchantées* (1906). 173 794 1969
LOTSY, J.P. (1867-1931). Nederlands plantkundige, werkzaam in de Verenigde Staten, Nederlands-Indië en Leiden; geneticus. 1588
LOTTO, LOR. (c. 1480-1556). Italiaans schilder. 1065
LOUDON, Jhr. J. (1866-1955). Nederlands staatsman; gezant te Washington 1908-1913; minister van buitenlandse zaken 1913-1919; gezant (ambassadeur) te Parijs 1919-1945. 989 1048 1108 1386 1408 1420 = 1424 1434 1457 = 1461 1471v 1505 1528 1552 1554 1562 = 1565 1571 1576 1602 = 1613 1624 1629 1646 1659-1661 1696v 1702 1707 1720 1729 1745 1775 1815 1859v
LOUDON-EUSTIS, MEVR. LYDIA (1873-1957). 1528 1563 1613 1629 1659 1661 1702 1713 1775
LUCRETIUS (c. 98-55 v. Chr.). Romeins dichter; materialistisch natuurfilosoof. 255 258 263 265 271 295 307 317 1113
LUGT MELSERT, COR VAN DER (1882-1970). Toneelspeler, regisseur, direkteur Hofstadtoneel 1917. 1416 1428 1429 1877
LUITJES. Kolonist Intern. Broederschap Blaricum, na een half jaar uitgetreden (1900). 489
LUNS, FRANK (1886-1936). Veelzijdig organisator op toneelgebied; regisseur van veel lekespelen; o.a. medestichter en conservator van het Toneelmuseum. 2081
LUS, TILLY (Pseud. van M.G. Barbiers). (geb. 1888). Toneelspeelster, getrouwd met Cor Ruys. († 1952). 843
LUX, JOS. A. (1871-1947). Oostenrijks romanschrijver, dichter, biograaf en essayist;

ging in 1921 tot de Katholieke Kerk over; tijdens tweede wereldoorlog in Dachau. 1928 1936 2059
LUIJKEN, JAN (1649-1712). Nederlands dichter en etser; FvE over hem *LdW* 14. 590 598v 1555 1606

MAAREL, MARIUS VAN DER (1857-1921). Nederlands schilder. 130
MAARSEVEEN, JOHANNA (HANS) VAN (c. 1873-1946). Echtgenote van J.I. de Haan; controlerend gemeente-arts te Amsterdam. 1185 1194 1318 1423 1425 1435 1443 1446 1457 1486 1491v 1496 1509 1516 1531 1543 1619 1729 1741 1760 1798 1810 1816 1818 1824 1835 1841 = 1847 1852v 1863 = 1866 1874 1883 1907 1921 = 1930 1939 1957 1961 1973 1999 2006 2052 2064 2133 2148
MACH, E. (1838-1916). Oostenrijks natuurkundige en wijsgeer, zoekt de synthese van fysica en psychologie; hoogleraar te Praag en Wenen; schrijver van *Die Analyse der Empfindungen* (1866), *Erkenntnis und Irrtum* (1905), beide herhaaldelijk herdrukt. 821 823 849 = 855 904 906 1010
MACHIAVELLI, N. (1469-1527). Italiaans staatsman en filosoof. 1149
MACKAY, ERICA (1851-1898). Amerikaans dichter. 991v
MACRAE, HUGH (1865-1951). Zie aantekening bij blz. 988 regel 11. 970 972 985 = 989 1031 = 1037 1043 = 1050 1165 1256 2104 2140
MAREDER, A. (1882-1971). Psycho-analyticus te Zürich, onherkend geestverwant van FvE. 1779 1781
MAETERLINCK, M. (1862-1949). Frans-Belgisch schrijver. 327 456 535 564 643 664 782 861 864 1095
MAHLER, GUST. (1860-1911). Oostenrijks componist; FvE over hem: *LdW* 53 en zie blz. 1954 regel 6 en de aantekening. 1230-1232 1354 1437 1952 1954 1964
MAITLAND, F.W. (1850-1906). Engels rechtshistoricus; verg. *Fragm.* 42. 177 347
MAN, HERMAN DE (Pseud. van S.H. Hamburger) (1898-1946). Schrijver van Zuidhollandse streekromans; uitgeweken in 1940. 1820v
MANN-BOUWMEESTER, THEO, zie Frenkel-Bouwmeester.
MANN, THOMAS (1875-1955). Duits romanschrijver; emigreerde naar Zwitserland in 1933, naar de Verenigde Staten in 1936. 1238
MANNOURY, G. (1867-1956). Wiskundige en filosoof; significus; hoogleraar te Amsterdam sedert 1917. Pl. 79. 1094 1613 = 1619 1631 1644 1656 1670 1675 1678 1696 1711 1720 1730 1755 1757 1769 1797 1802 1807 1824 = 1829 1835 1844 1853v 1873v 1886 = 1892 1900 1909 1930 1935 = 1939 1950 1957 1963 1975 = 1985 1991 2006 2013 2051 2066 2074v 2085 2096 2099 2137
MARCONI, G. (1874-1937). Italiaans ingenieur, uitvinder van de draadloze telegrafie. 1266
MAREES VAN SWINDEREN, JHR. R. DE (1860-1955). Nederlands diplomaat; minister van Buitenlandse zaken, gezant in Engeland. 1556 1566
MARIATTI, P. Italiaan die *Johannes I* in het Italiaans vertaalde; woonde met gezin een tijd enigszins bezwarend in TE's huisje. 791 819 843 1249 1255 1257 1265 1282 1365 1386 = 1389 1410 1444 1555 1605 1607 1828 1830

MARIE, zie Brunner (van Eeden-Brunner), zie Offermans.
MARIE-THÉRÈSE DE L'ENFANT JÉSUS. Zie de aantekening bij blz. 1901 regel 14. 1866 1901 1910 2031 2107
MARION, zie Gray.
MARIS, waarschijnlijk JACOB (1837-1899). Nederlands schilder (Haagse School). 805
MARIS, THIJS (1839-1917). Nederlands schilder en graficus, woonde in Parijs en Londen. 269 952 1263
MARIUS, G.H. (1854-1919). Nederlandse schilderes en kunsthistorica. 504
MARSHALL VON BIEBERSTEIN, F. FRHR. Landrat te Koblenz, kandidaat voor de Forte-Kreis; gesneuveld in 1914. 1202 1361 1417
MARSLAND, BEART. Patiënte. 437 439v 488 510
MARTHA, zie van Vloten (van Eeden-van Vloten).
MARTIN, FAM. Gastheer en gastvrouw van FvE op Staten-Island. 873 = 880 963 = 969 1032 1050 1211.
MARX, KARL (1818-1883). Duits wijsgerig socioloog, grondlegger van de naar hem genoemde vorm van socialisme en de historisch-materialistische opvatting van de geschiedenis. 420v 898
MARX-KONING, MARIE (1864-1926). Nederlandse schrijfster; trouwde na scheiding in 1899, in 1902 met J.C. Metz. 584 1800
MASCAGNI, P. (1863-1945). Italiaans operacomponist. 1167
MASPÉRO, G. (1846-1916). Frans Egyptoloog. 316v 451 471
MATA HARI (Pseud. van A.G. Zelle). (1876-1917). Zgn. Oosterse danseres van Nederlandse afkomst; op beschuldiging van spionage voor de Duitsers in Frankrijk gefusilleerd. 1621
MATHILDE, zie de Waard.
MATJE (MARY), zie van Hoogstraten.
MATTHAEI, CARL. Duitser, oudere vriend, in 1875 te Münster am Stein ontmoet; de vriendschap eindigt na de notitie op blz. 67. 41 66v
MATTHES. Niet nader bekend. 441 444 446 453
MATTHES, H.J. (HANS) (1878-1946). Bijenhouder op Fluytestijn te Breukelen. 1658 1924 2019 2109
MATURIN, ETHEL. Medium, zie *A Study of Dreams* (Proc. S.P.R. Part LXVII, Vol. XXVI, p. 452) = Meded. F.v. Eeden-genootschap XVI blz. 28v. 511
MAUTHNER, F. (1849-1923). Oostenrijks schrijver en taalfilosoof; medeoprichter van de 'Freie Bühne' in Berlijn. 1609 1663 1668 1671 1692 1696
MAUVE, ANTON (1838-1888). Nederlands schilder (Haagse school). 805
MAUVE, RUDOLF (1878-1965). Architekt, zie Fam. van Hoogstraten. 419 423 463 468 475 494 756 1229 1301 1491
MAX, AD. (1869-1939). Burgemeester van Brussel 1914. 1394
MEADOWS TAYLOR, MRS. QUITA. Patiënte. FvE over haar: *Fragm.* 125. 348-353
MEDICI, CATHARINA DE (1519-1589). Franse koningin resp. koningin-moeder (Bartholomeusnacht 1572). 922
MEDICI, LORENZO DE (1449-1492). Heerser van Florence 1469-1492, een van de grootste maecenaten van de Italiaanse renaissance. 355 = 364 635 690
MEER DE WALCHEREN, JHR. PIETER VAN DER (1880-1970). Nederlands schrijver en journalist; oorspronkelijk links-socialist, werd in 1911 onder invloed van Léon

Bloy katholiek; oorlogscorrespondent van de Maasbode 1914-1918; kunstcriticus N. Eeuw sed. 1921, letterkundig redacteur van Opgang sed. 1924; direkteur van uitgeverij Desclée de Brouwer te Parijs 1929-1939; trad in 1954 in de St. Paulusabdij, in 1956 priester. Schreef talrijke, deels autobiografische romans; Pl. 89. 1839 1900 1916 1979 = 1985 2016 2018 2046 2067
MEESTER, JOHAN DE (1860-1931). Journalist en romanschrijver. 1988
MENDELSSOHN-BARTHOLDY, FELIX (1809-1847). Duits componist. 445 2074
MENGELBERG, WILLEM (1871-1951). Nederlands dirigent (Concertgebouw, Toonkunst). 694 2088
MENGER, A.J. Administrateur van de Eendracht. 604 625 635 645 649 674 709 726 731
MENKO, FAM. Textielfabrikanten te Enschede. 1653 1669 1734 1750
MENZEL, A. VON (1815-1905). Duits schilder en graficus; hist. onderw., naturalistische stijl. 860
MEREDITH, G. (1828-1909). Engels dichter, romanschrijver en journalist. 329v 391
MERESJKOWSKY, D.S. (1865-1941). Schreef o.a. een geromantiseerde biografie van Leonardo da Vinci. 1084 1089 1149
METCHNIKOFF, ILJA (1845-1916). Russisch zoöloog en bacterioloog. Hoogleraar te Odessa, later te Parijs. 971
METHÖFER, G. (1863-1933). Oorspronkelijk journalist; anarchist; in koel contact met Domela Nieuwenhuis; algemeen administrateur van verscheidene coöperaties (De Volharding, De Volkswasserij); in hoge mate door de arbeiders vertrouwd; na 1920 wijdde hij zich geheel aan Gemeenschappelijk Grondbezit; hij combineerde in ongewone graad ethisch idealisme met zin voor praktisch financieel beleid; schreef over FvE: *LA* 95. 714 723 = 728
MEURS, W. VAN. Kolonist op Walden, later kunsthandelaar; uitvinder van de isografie. 423 428 431v 436 439v 1474
MEY, J.M. VAN DER (1878-1949). Architekt, een der vernieuwers in het voetspoor van Berlage. 1491 1503
MEIJBOOM, MARG. (c. 1856-1927). Nederlands translatrice voor Noors en Deens; secretaresse van de Nederlandse Coöperatieve Vrouwenbond enz.; vertaalde behalve S. Lagerlöf, Ibsen en Björnson. 380 385 661 1437 1516 1712
MEIJER, FRANS N. († 1918). Een der eerste kolonisten op Walden, organiseerde daar de tuinbouw; bereisde te voet de binnenlanden van Tibet en China, op zoek naar planten, de beschaving ontvluchtend. FvE over hem in De Amsterdammer van 17 augustus 1918. 454 523 1233 1695
MEIJRINK, G. (1868-1932). Oostenrijks schrijver. *(Der Golem)*. 1664
MEIJSENBUG, MALWIDA VON (1816-1903). Duits schrijfster. 1783
MICHELANGELO (1475-1564). 96 1089 1158 1373 1548 1761 1765
MIEROP, L.v. (c. 1876-1930). Mede-oprichter Internationale Broederschap te Blaricum; leider van de Rein-leven beweging. 533 1424
MILLES, CARL (1875-1955). Zweeds beeldhouwer, o.a. beïnvloed door Rodin. 1070v
MILTON, J. (1608-1674). Engels dichter. 270 390 676
MINKOWSKY, H. (1864-1909). Duits wiskundige; een van de grondleggers van de relativiteitstheorie; hoogleraar te Koningsbergen 1896, te Zürich 1896, te Göttingen 1902. 1302

MIRAUER, ZERLINE. Gastvrouw van FvE te Berlijn. 625 634 680 713 = 719 728 730 758 765-767 857 1066 1133
MITRINOVIC, D. Serviër die na desertie in 1914 een manifest verspreidde; FvE over hem *BrBorel* 134, 138, 142. 1385 1389
MOENS, WIES (geb. 1898). Vlaams expressionistisch dichter; aktivist, zat daardoor na 1918 drie jaar gevangen. 1902
MOERKERK, HERMAN (1879-1949). Portretschilder en tekenaar; publicist. 1995
MOES, WALLY (1856-1918). Schilderes en schrijfster. 405
MOLIÈRE (1622-1673). Frans blijspelschrijver. 1042
MOLKENBOER, B.H. (1879-1940). Dominicaan, Vondelkenner, hoogleraar te Nijmegen. 1987 1993
MOLKENBOER, THEO (1871-1920). Schilder, architekt, beeldhouwer en schrijver; leerling en Derkinderen en Dijsselhof. Portretten. FvE in discussie met hem in de Amsterdammer van 7 en 14 juni 1919. 11 december 1920 haalt hij daar *Herinneringen aan Th. Molkenboer* op. 1689 1766
MOLNÀR, F. Hongaars toneelschrijver. 937
MOLO, WALTHER VON (1880-1958). Duits roman- en toneelschrijver; heroïsch-idealistisch biograaf. 1353 1355-1358 1364 1413 1416 1421
MOLONY, FAM. Engelse weduwe met dochtertjes, die FvE in 1875 te Kreuznach ontmoette en bij wie hij in 1876 te Eastbourne logeerde. 49 1234
MONDRIAAN, P. (1872-1944). Nederlands schilder; pionier van de abstracte schilderkunst. 952
MONNICKENDAM, MARTIJN (1874-1943). Nederlands schilder, aquarellist, tekenaar. 958
MONNIER, SOPHIE (madame Andrew Harper). Vertaalde *De Kleine Johannes I* in het frans *(Le Petit Jean*, 1921); moeder van Arthur Monnier Harper. 1434-1436 1472 1477
MONT, POL DE (1857-1931). Vlaams dichter. 1068 1176v
MOPJE, zie Obbes
MORE, THOMAS (1478-1535). Engels humanist; schrijver van *Utopia;* kanselier van Engeland onder Hendrik VIII; ter dood gebracht, in 1935 heilig verklaard. 1214
MORGENSTERN, CHR. (1871-1914). Duits humoristisch dichter *(Galgenlieder)*. 1134
MÖRIKE, ED. (1804-1875). Duits dichter. 704v 712 826 830
MORRIS, I.N. (1875-1942). Amerikaans financier en diplomaat. 975-978 1040-1043
MORRIS, MAY. Dochter van William Morris. 1042
MOZART, W.A. (1756-1791). 432 731 1062 1167 1323 1463 2007
MULLER, F. Max (1823-1903). Engels filosoof en sanskritist van Duitse afkomst; hoogleraar te Oxford; uitgever van de *Sacred Books of the East* (vanaf 1879). 117 247 259
MULS, JOZEF (1882-1961). Advokaat; Vlaams prozaschrijver en kunstcriticus; redacteur van de 'Vlaamse Arbeid'; 1939-1952 docent kunstgeschiedenis aan de Leuvense Universiteit. 1067 1895 = 1898 1989
MULTATULI (Pseud. van E. Douwes Dekker). (1820-1887). FvE bezocht hem in 1886 te Nieder-Ingelheim en schreef over hem *St. I*, 7, *BrvD* 28, 111 115, 132. 127 129v 142 150 173v 752 782 814 817 833 851 911 1115 1826 1839

MUSCH, JAN (1875-1960). Toneelspeler, achtereenvolgens bij Royaards, Verkade en Heijermans; Directeur van 'Het Schouwtoneel' 1919-1933. 864 1519 1954 2113
MUSSET, ALFRED DE (1810-1857). Frans dichter en schrijver. 142
MYERS, F.W.H. (1843-1901). Engels filosoof en parapsycholoog; mede-oprichter van de Society for Psychical Research; voor FvE waren zijn belangrijkste boeken: *Science and a Future Life* (1893) en *Human Personality and its Survival of Bodily Death* (1903). FvE over hem: *Fragm.* 121. *BrvD* 277, 282. 247v 254 347 351 354 361 364 385 437 471v 487v 493 502 509 672 1090 1094 1109 1234 1264
MIJERS, MRS. F.W.H. 348 352 437
MIJNSSEN, FRANS (1872-1954). Assuradeur, dramaturg. 180 1198

NABER, H.A. (geb. 1867). Leraar M.O. Hoorn; mede-oprichter van de Vereniging van Luchtvaart; geniaal natuurkundig uitvinder en experimentator. 945
NAEFF, TOP (VAN RHIJN-NAEFF) (1878-1953). Nederlands schrijfster en critica; toneelrecensente van De Amsterdammer 1914-1930. 1480 1543-1545 1645 1972 2099 2103
NANSEN, FR. (1861-1930). Noors ontdekkingsreiziger, oceanograaf; humanitair werker op internationaal niveau. 1014
NAPOLEON (1769-1821). FvE over hem o.a. *Fragm.* 117. 163 675 699 749 809 898 901 910 = 913 922 1049 1089 1266 1282 1328 1500 1503 1518 1629 1698
NEDERVEEN (zich noemende Van N. Meerkerk). Zwerver. 1800 = 1815 1823 1828 1831 1852
NELSON (1758-1805). Engels admiraal. 2021
NERO (37-68). Romeins keizer. 1199
NEWTON, IS. (1642-1727). Engels natuur- en sterrekundige (gravitatietheorie: grondslag van de mechanica enz.). 238 1445
NEY, ELLY (1882-1968). Duits pianiste van wereldnaam, tr.1. Willy van Hoogstraten (gescheiden in 1927). Tr. 2. P.F. Allais. 1200v 1229-1231 1242 1273-1276 1282v 1438 1468 1481 1776 = 1782 1810 1910
NICOLAAS II, Tsaar aller Russen, 1894-1917. 1732 1894 1900
NIEROP, ED. VAN. Koopman, jongere broer van Philip van Nierop. 1408 1775v 1782 1830 1953 2140
NIEROP, PHILIP VAN († 1920). Buurman en patiënt; bankier, financieel geïnteresseerd in Walden en speciaal in de Electrische Bakkerij Walden. 501 595 1198 1285 1348 1380 1493 1560 1731 1798 1890v
NIETZSCHE, FR. (1844-1900). Duits filosoof, bestrijder van het Christendom. 116v 175 228 292 639 678 717 785 808 = 820 841 844 851 869 881 887 943 1010 1108 1110 1316 1334
NOLST TRÉNITÉ, G.J. (Pseud. Charivarius).
NOORDEWIER-REDDINGIUS, A. (1868-1949). Sopraanzangeres. 1002 1346
NOPPEN, L.CH. VAN (1868-1935). Nederlands-Amerikaans letterkundige; vertaalde o.a. Vondels *Lucifer* (1898, herdrukt 1917); de vertalingen van *Samson* en *Adam in ballingschap* bleven ongedrukt; lector Columbia University 1914-1919; zie over

hem M(olkenboer) in Vondelkroniek VI blz. 180. 389 872 965 988 1043 1322 1332 1664 1672 1689 1697 1702
NORLIND, ERNST (1877-1953). Zweeds schilder en schrijver (memoires). 1304-1310 1393 1412 1480-1483
NOUHUYS, W.G. VAN (1854-1914). Nederlands schrijver en criticus; redacteur van Groot-Nederland. 500 865 1011-1015 1067 1069 1078
NOVALIS (1772-1801). Duits dichter. 1122
NIJHOFF, M. (1894-1953). Nederlands dichter. 1713
NIJST, J.J.M.H. (1875-1941). Accountant te Nijmegen; bestuurslid van het Veluweplan. 2126 2132 2145

OBBES, HENDRIKA (MOPJE, ZUSJE) († 1921). Verpleegster van Paul van Eeden tijdens zijn laatste ziekte, later verzorgster van Mevr. van Eeden-van Warmelo. 1290 = 1296 1312 = 1316 1321 = 1328 1352 1379 = 1384 1391 = 1396 1401 1405 1418 1428 1434 1442 = 1447 1452 1471 1474 1482 1493 1506v 1525 1531 1578 1586v 1598 = 1600 1759 1795 1842 1844 1919v
ODO, zie van Vloten.
OETAMARO (1754-1806). Japans schilder en houtsnijder. 197
OETSJIMOERA, KANSO. Chr. Japanner, door FvE besproken in De Amsterdammer 14 juli 1917. 1532 1600 1615 1969
OFFERMANS, MARIE. Patiënte. 298v 318-321 326
OGDEN, CH.K. (1889-1957). Engels psycholoog en pedagoog; schepper van ‘basic English’; publiceerde over ‘Debabelization’. 878
OLDACH, JULIUS (1804-1830). Duits schilder en portrettist (Hamburg). Door kort leven een klein oeuvre, dat noch in de *Künstler-Lexicon* van Nagler (1841), noch in die van Thieme-Becker onderschat wordt. FvE onderstelt dit in zijn gedicht *Julius Oldach (D.B.* 71). 523 711 1072
OLDENBARNEVELT, JOH. VAN (1547-1619). Nederlands staatsman. 1327
OLLY, zie Kapteyn.
OMAR KHÁYYÁM († 1132). Perzisch dichter, zijn *Kwatrijnen* werden beroemd in de Engelse vertaling van Fitzgerald (1859), die later onbetrouwbaar bleek; Nederlandse vertaling (uit het Engels) door Boutens. 887v 1030 1205 1316
OOKI, zie Aagot Rahusen-Isaachsen.
OORDE, NICHT VAN. 1932
OORDT, ADRIAAN VAN (1865-1910). Kolonist op Walden; schrijver van historische romans; de eerste met een inleiding van FvE verschenen: *St. III* 160; ook over hem *Fragm.* 136, 141. 378-380 388 395 406 424 431-435 438 445 451 = 462 480 489 507 514 526 1121 1198 1282
OORT, HENDRIK C. VAN (1873-1953). Zanger, hoofdleraar Amsterdams conservatorium. 629
OOSTERZEE, CORNELIE V. (1863-1943). Nederlands componiste, sinds 1890 te Berlijn. 185 629-634 717 758 764 = 769 859 897
OPPENHEIMER, FRANZ (1864-1943). Duits econoom en socioloog; hoogleraar te Frankfurt 1919-1929; een van FvE's leidende geestverwanten; zette zich in voor produktieve associaties en landnationalisatie en voor de verbinding van liberalisme en socialisme; geëmigreerd naar de V.S. in 1938; schreef over FvE: *LA* 106.

440 861 865 887 1131 = 1134 1141 1239 1241 1339 1818 1820 1875 1907
OPPENRAAY, R.M.V. VAN S.J. (1856-1936). Rector van het St. Willibrorduscollege te Katwijk a.d. Rijn 1893-1899, aan het St. Ignatiuscollege te Amsterdam 1899-1907; Provinciaal Overste in 1914, assistent van de Generaal der Jezuïeten te Rome 1915-1935; classicus, neolatijns dichter. 2020
OPPENRAAY, TH. VAN. 1808
OPZOOMER, ADÈLE (pseud. A.S.C. Wallis, 1857-1925). Nederlands schrijfster van historische romans. 80 1439
ORANJE, WILLEM VAN (1533-1584). 1327 1721
ORELIO, J.M.TH. (1854-1926). Bariton bij de Nederlandse opera. FvE over hem in de Amsterdammer van 3 juli 1920. 1851
ORNSTEIN, L.S. (1880-1941). Nederlands natuurkundige, hoogleraar te Utrecht 1915. 1525 1644v 1663.
OROBIO DE CASTRO JR., E.S. (c. 1875-1926). Redacteur van de Amsterdammer. 1421 1425 1437v 1448 1461 1486 1508 1510v 1545 1560 1628v 1701 1707 1716 1888 1904 1972
ORTT, FAM. JHR. J.J. Ortt (1817-1887). Hoofdinspecteur Waterstaat; tr. 1850 L.L.J. de Raikem (1831-1915). Kinderen o.a.: 1. Henriëtte S., 2. Felix L., 3. Willem A. 28 42 50 60v 70v 109v
ORTT, FELIX L. (1866-1959). Wijsgeer, voorvechter van het vegetarisme en sociale verbeteringen; antivivisectionist, bestrijder van roken en alkoholisme; spiritist. FvE over hem in de Amsterdammer van 19 mei 1917, 11 oktober 1919; hij over FvE in De Vrije Mensch van november, december 1907, februari 1910, juni, juli 1911 en *LA* 109. 533 1574.
ORTT, HENRIËTTE (HENRI) (1857-1934). Trouwde 8 januari 1881 met Prof. Dr. I.M.J. Valeton (1850-1911), hoogleraar Romeinse antiquiteiten Amsterdam. FvE schreef voor haar *PL* 24 (21). Pl. 13. 26 = 77 108v 213 238 252 285 349 356 386 392 424 428 448 = 459 502 516v 526 537 541 594 609 754 1162 1425 1469 1471 1537 1541 1552 1558 1626 = 1632 1639 = 1653 1662 1666 1684 1690-1695 1706 1711 1713 1735 1750 1758v 1794 1846 1856 1923 2049 2146
ORTT, WILLEM A. (1868-1946). Kapitein art., daarna direkteur ‘Maatschappij Zandbergen’, opvoedingsinstituut te Amersfoort. 1675
OST, ALFRED (1884-1945). Mechels tekenaar. 1428
OSTADE, ADR. VAN (1610-1685). Nederlands schilder. 96 1857
OTTEN, ELSE. Nederlandse, in Berlijn wonend, vertaalde veel werk van FvE in het Duits; onvermoeid propagandiste. 629 = 634 640v 647 663 676 682 694 713-722 758 764 768v 779 796 856-859 865 891v 928 = 936 945 952 974 982 999 = 1004 1015-1018 1031 1057 = 1064 1088 1090 1114 1123 1135 1164-1173 1201 1209 1250 1342 1581 1721
OTTO, ADOLF. Algemeen secretaris van de ‘Deutsche Gartenstadt-Gesellschaft’, Grünau-Falkenberg. 1240 1361
OUDSHOORN, J. VAN (1876-1951). Ambtenaar bij B.Z. te Den Haag en Berlijn; Nederlands romanschrijver; FvE over hem: *St. VI* 248, 264. 1419 1454 1664
OVIDIUS (43 v. Chr.-c. 18 n. Chr.). Romeins dichter. 334

PADBERG S.J., H. (1881-1926). Zijn studie over FvE verscheen in 1925. 2116v 2133
PAGE, W.H. (1855-1918). Amerikaans uitgever; redacteur van ‘The World's Work’ 1900-1913; buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister van de Ver. Staten in Engeland vanaf 1913. 874 = 878 970 973 985 990 1001 1008 1011 1017 1030 = 1032 1043 = 1052 1079 1085 1112 1115 1161v 1178-1182 1211 1281 1386 1553 1556 1566 1580v 1702 1872
PALESTRINA, G.P. DA (c. 1525-1594). Italiaans componist en kapelmeester. 1303
PAPINI, G. (1881-1956). Italiaans schrijver en wijsgeer; verliet zijn aanvankelijk modernistische koers voor het Katholicisme. 1272
PARMENTIER, JOH. (geb. 1892). Rentmeester op Walden, later boomkweker. 1546 1592 1605 1607 1654
PASCAL, B. (1623-1662). Frans wiskundige en filosoof. 815v
PAUL, zie van Eeden.
PAULUS. Apostel; heilige. 747
PAUWERT, MEJ. V.D. Patiënte. 354 381 386v
PAWLOWA, ANNA (1881-1931). Russische balletdanseres. 1313
PÉANO, G. (1858-1932). Hoogleraar wiskunde te Turijn, tevens taalkundige. 904 1696
PEARY, R. (1856-1920). Ontdekkingsreiziger, bereikte als eerste de Noordpool, 5 april 1909. 1044
PEETERS, MAGDA. Belgische vluchtelinge, tr. Eug. Joors. 957v 1412 1426 1686 1807 1952 1989
PEPYS, SAMUEL (1633-1703). Engels dagboekschrijver. 782
PERGOLESI, G.B. (1710-1736). Italiaans componist. 783
PERICLES (c. 495-429 v. Chr.). Grieks staatsman. 859 861 911
PERK, JACQUES (1859-1881). Nederlands dichter; FvE over hem *St. V* 137, *VI* 87. 703 1018 1078 1678
PETTER. Een van de leidinggevende stakers in april 1903, later aan de Eendracht verbonden. 649 665
PFEIFFER-RAIMUND, TINE. Schr. *Das Mysterium des Weiblichen*. 1056v 1065 1073 1082 1085 1091-1100
PFITZNER, HANS (1869-1949). Duits componist (opera's, werken voor koor en orkest). 718
PHILIPPE, CHARLES-LOUIS (1874-1909). Frans romanschrijver. 1863
PHILLIPS, ST. (1864-1915). Engels dichter, toneelschrijver en toneelspeler. 643v 861 1033
PIDDINGTON, J.G. Secretaris van de Society for Psychical Research (S.P.R.) te Londen. 510 581 1312
PIDOLL, CARL FRHR. VON (geb. 1888). Schrijver van *Gedanken über Künstlertum* (Elly Ney, 1942). 1061
PIERSON, ALLARD (1831-1896). Vrijzinnig theoloog; hoogleraar te Amsterdam 1877 in esthetica en letterkunde. 162 375
PISUISSE, J.-L. (1880-1927). Journalist, straatzanger, gangmaker van het cabaret in Nederland. 1744
PLASSCHAERT, A. (1874-1941). Kunstcriticus. 1511
PLATO (428-347). Grieks filosoof. 26 111 117 155 245 300 327 350 500

536 659 661 820 1100
PLOTINUS (204-270). Grieks filosoof. 1113 1322
PLOTKE, G. (1888-1919). Filosoof. Lyricus en literatuurhistoricus; dramaturg te Frankfurt. 1544
PLUTARCHUS (c. 48-125). Grieks staatsman en wijsgeer; schrijver o.a. van vergelijkende biografieën. 857 859
POE, E.A. (1809-1849). Amerikaans dichter en een van de eerste schrijvers van thrillers. 991
POELHEKKE, M.A.P.C. (1864-1925). Direkteur Rijks H.B.S. te Nijmegen, R.K. publicist; had in *Modernen* (1898) FvE's anti-roomse tendensen gekritiseerd. 452
POINCARÉ, H. (1854-1912). Frans wis- en natuurkundige. 1131 1273 1299 1613
POLAK, HENRI (1868-1943). Nederlands socialist; oprichter van de Nederlandse Diamantbewerkersbond, mede-oprichter S.D.A.P., beide 1894. 750
POLETTI, CORDULA. Vriendin van El. Duse. 1249-1253 1279 1281 1318 1334
POLL, MAX VAN († 1948). Hoofdredacteur 'De Nieuwe Eeuw'. 2018 2046
POOLMAN, CHR. (1850-1930). Toneelspeelster. 864 1063 1124 1481 1486
POTGIETER, E.J. (1808-1875). Nederlands dichter en schrijver; redacteur van de Gids 1837. 125v 237 577
POTTER, PAULUS (1625-1654). Nederlands schilder. 1857
PREL, K. DU, zie du Prel.
PREZ, JOSQUIN DES (c. 1450-1521). Z. Nederl. componist, sedert 1486 te Rome. 1303
PRIEM, G.H. (1865-1933). Nederlands letterkundige. 502
PRINS, JAN (Pseud. van Schepp, C.L.). Nederlands dichter; zeeofficier. FvE over hem: *St. VI* 114. 544 626 1222
PRÖLSS, MARIE. Schilderes. 77 102
PUTNAM SONS, G.P. Uitgevers te New York; G.H. Putnam 1844-1930. G.P. Putnam 1887-1950. 877 973
PIJL, PIET. Dichtte *Het tweede leven;* hierover schreef FvE in de Amsterdammer van 26 augustus 1916 *Dilettantisme*, herdr. *LdW* 124, verg. *BrBorel* 174. 1501
PIJPER, WILLEM (1894-1947). Nederlands componist. 1616 1620

QUACK, H.P.G. (1834-1917). Nederlands econoom; hoogleraar te Utrecht 1868, te Amsterdam 1885; redacteur van 'De Gids'; geschiedschrijver van het socialisme. 500v
QUERIDO, ISR. (1872-1932). Nederlands schrijver zowel van realistische als van historische romans; schreef over FvE o.a. in *Studiën I* en *II*. 531 626 700 702 1138 1141 1749 1751 1760v 1774 1796 1808 1810 2102
QUITA, zie Meadows Taylor.

RACINE, J. (1639-1699). Frans treurspelschrijver. 123
RAEMAKERS, L. (1869-c. 1944). Politiek tekenaar van het Algemeen Handelsblad van 1907-1909, van de Telegraaf vanaf 1915. 1404 1466 1566 1606 1642 1740
RAEMDONCK, G.v. (geb. 1888). Vlaams tekenaar, karikaturist; sedert 1914 in Nederland. Pl. 74. 1463
RAFAEL (1483-1520). Italiaans schilder. 96 1124

RAHUSEN, J.D. (geb. 1894). Wijnkoper; tr. 1920 Aagot Isaachsen. 1894 1910 1954
RANG, FLORENZ CHR. Regierungsrat te Koblenz; lid van de Forte-Kreis, in 1914 echter door oorlogspsychose uit 't spoor. 1201v 1361-1374 1385-1392 1399-1402 1414 1424 1439 1460 1481 1526 1700 1774
RAPPEL, FINE († 1920). Patiënte; vriendin van MvV. 237 = 240 281 297 321 = 326 341v 369 396 1473
RATHENAU, WALTER (1867-1922). President A.E.G.; organiseerde de grondstoffenvoorziening tijdens de eerste wereldoorlog; minister van wederopbouw in 1921, van buitenlandse zaken in 1922, vermoord door ultra-rechts. 1241 1244 1330v 1350 1361v 1373 = 1376 1456 1474 1481 1907v 2013 2102
RECLUS, ELIE (1830-1905). Frans anarchist, als lid van de Parijse Commune verbannen; hoogleraar aan de Vrije Universiteit van Brussel 1892. FvE over hem: *Fragm.* 145. 399
REDELÉ, EDUARD P.C. (1866-1913). Zeepfabrikant te Eindhoven; stuurde 21 april 1891 verzen ter keuring aan FvE, kreeg uitvoerig antwoord, maar vraagt 8 februari 1894 het cahier terug; wordt uitgenodigd het te komen halen. Op dat bezoek volgt een verheerlijking van Kloos (brief van 2 april 1894) die FvE blijkbaar aan BvH laat lezen. De initialen ‘W.R.’ zijn ook na overleg met de familie onverklaarbaar. 189 289
REE, G.J. (1881-1961). Chef-correspondent; geestdriftig voorstander van landnationalisatie en coöperatie. 1925 1930
REENS, A.M. (c. 1870-1930). Een van de initiatiefnemers inzake steun aan de uitgesloten stakers in 1903, mede-oprichter van de Eendracht maar spoedig afgevallen; FvE over hem *Happy Humanity* hoofdstuk VI. 547 553 567 570 584 = 592 600 620 912 1581
REES, J. VAN (c. 1855-1928). Lid (leider) Internationale Broederschap Blaricum; hoogleraar te Amsterdam. 500 637 1277? 1430 1433
REEVE, SIDNEY A. (1866-1941). Consulting engineer; schrijver van *The Cost of Competition* en andere sociaal-historische werken. 963 966 1047
REEZELMAN, ARIE. Kolonist op Walden. 1424
REGER, MAX (1873-1916). Duits componist. 733-736 776 783
REIMAN, J.D. Jr. (1875-1957). Oprichter en president-curator van de Internationale School voor Wijsbegeerte in Amersfoort. 1451 = 1456 1471 1481 1484 1652 1698
REINHARDT, MAX (1873-1943). Oostenrijks toneelregisseur, vooral bekend als direkteur van het Deutsche Theater en de Kammerspiele te Berlijn. 796 860v 936 1478 1507
REMBRANDT (1606-1669). FvE over hem *St. V* 143. *96* 631v 656 665-669 719 751 804 840 860 930 1035 1057 = 1067 1095 1240 1273v 1309 1320 1334 1409 1695 1743 1857
REMKO, zie ter Laan
RENAN, ERNEST (1823-1892). Frans theoloog en semitist, hoogleraar College de France, 1863-1871, afgezet wegens zijn rationalistische *Vie de Jésus*. 696 740 1515
RENIER, FAM. te Oosterhout, in nauwe betrekking met de St. Paulus abdij. Mevr.

Renier was meter bij de doop van FvE. 1981 1993v 2141-2144
RENNER, K. (1870-1950). Oostenrijks staatsman; staatskanselier 1918-1920; president 1945-1950; schreef *Ahasver*. 1073
RENSBURG, J.K. (1870-c. 1941). Nederlands dichter en uiterst persoonlijk filosoof. 446
RENTERGHEM, A.W. VAN (1845-1939). Arts te Goes, sticht daarna samen met FvE in 1887 de kliniek voor psychotherapie te Amsterdam. Hij over FvE: *LA* 118, FvE over hem: *LdW* 58. 138-178 297 314 955 1185 1501
REULE, JAC. (1879-1954). Nederlands toneelspeler. 1063
RÉVÉSZ, G. (1878-1955). Psycholoog van Hongaarse afkomst; hoogleraar te Amsterdam 1922. 2099
REYDING, A. (1863-1930). Secretaris Bureau v. Auteursrecht van de Nederlandse Vereniging van Letterkundigen. 1599 1717 1800 1826 1829 1876 1928 2080 2113
RHODES, CECIL (1853-1902). Engels imperialistisch ondernemer en staatsman; minister-president van de Kaapkolonie van 1890-1896; nam het initiatief tot de Jamesonraid (blz. 361 e.v.). 663
RHIJN-NAEFF, TOP VAN, zie Naeff, Top.
RICHET, CHR. (1850-1935). Frans fysioloog, bacterioloog, seroloog etc.; parapsycholoog; dichter en schrijver. 347 473 493v 1015
RICHTER, J.P. FR. (Pseud. Jean-Paul).
RIDDER, TONY DE (Mevr. T. Schottelius-de Ridder) (1886-1971). Gaf tussen 1915 en 1925 enkele dichtbundels uit; vertaalde en genoot bekendheid door het houden van lezingen op vrijzinnig godsdienstig terrein. 1200
RIEMSDIJK, JHR. A.W.G. VAN (1878-1930). Dramaturg; redacteur van de Oprechte Haarl. Courant. 1539 1711
RIEMSDIJK, J. VAN ('Jan Riemsdiek'). (1879-1959). Liedjeszanger ('het Veluwse boertje'). 1425 1433
RIET, WILLEM VAN. Smid, daarna huisknecht op Dennekamp, daarna kolonist op Walden. 431 433 453 461 502 541
RIKO, A.J. Occultist; schreef o.a. *Louise Lateau e.a. mystieken* (1891), *Handboek ter beoefening van het magnetisme, de hypnose, de suggestie, biologie etc*. (1896, 3e uitg. 1923). 127
RILKE, R.M. (1875-1926). Oostenrijks dichter. 1201 1334 1350
RIS-ROLL, ANNA. Zuster van Henriëtte Roll, gaf met haar concerten voor twee piano's. 621 639v 733
RITSCHL, GIZA (1869-1942). Nederlands dichteres van Hongaarse afkomst, als circusartieste in ons land gekomen. FvE bewonderde door onbekendheid met de Hongaarse poëtische traditie haar korte gedichtjes bovenmate en gaf daar uiting aan in zijn eerste artikel *Over Woordkunst* (1902). Later maakte zij zich van haar hungarismen los en ontwikkelde zich in barok-godsdienstige richting. Was een van FvE's trouwste vrienden. Haar verhouding met de rijke Indischman Bas Veth is nooit een huwelijk geworden. FvE over haar *St. IV*, 304 (z.b.); *BrBorel* 123. Verg. Pl. 56. 517 524 = 528 566 600 602 617 626 640 706 708 779 784 = 796 817 835 841v 848 856 863 890 1053 1086 1106 1126v 1143v 1185 1192 1222 1234 1247 1271 1299 1303 1312 1315 1324

-1328 1349 = 1353 1397 1408 1414 1423 1428 1442 1451 = 1454 1461 1467 1486 1500 1517 1524 1531 1543 1598 1603-1609 1624 1641v 1748 1774 1790 1795 1816 1832-1834 1842 = 1850 1866 1899 1931 1939 1944v 1998 2042
ROBBERS, HERMAN (1868-1937). Nederlands romanschrijver; redacteur 'Elsevier's Geïll. maandschrift' sedert 1905. 1198 1549
ROBERTSON, DONALD (FORBES) (1860-1926). Amerikaans toneelspeler en -direkteur; in 1908 naar Fullerton Hall in Chicago geroepen. 977 1037 1042 1055
ROBESPIERRE, M. (1758-1794). Frans staatsman, dictator tijdens de Terreur 1793-1794. 898v 907 1266
ROCHEMONT-GOBIUS, WOUTJE DE (geb. 1883). Tr. 1907 E.J. de Rochemont, luitenant-kolonel van het Oost-Indische Leger. 2058 2060
ROEL (RIK), zie Roland Holst.
ROELVINK, HERMAN (1883-1957). Ingenieur, toneelschrijver. 1539 1568 1576v 1887
ROLAND HOLST-VAN DER SCHALK, HENRIËTTE (JET) (1869-1952). Nederlands dichteres en essayiste; communiste, later religieus-socialiste; FvE over haar *St. VI* 228; zij over hem *LA* 148. 237 244 262 269 287 305 313 319 323 356 363 379 399 405 408 446 456 1161v 1349 1498 1683 1713 1934
ROLAND HOLST, A. (JANI) (geb. 1888). Nederlands dichter; FvE over hem: *St. VI* 113; hij over FvE: *LA* 145, Mededelingen XXI, 3. 1229 1234 1324v 1928v 1966
ROLAND HOLST, R.N. (RIK, ROEL) (1869-1938). Glas- en muurschilder, graficus; schrijver over kunst; direkteur van de Rijksacademie voor Beeldende kunsten 1926-1934. Tr. Henriëtte van der Schalk. 233 244 250 253 259 270 287 301v 304v 313 316 323 363 379 388 403 = 408 443
ROLL, HENRIËTTE (1869-1926). Pianiste. 588 598 609 621 625 639v 733 956 1159 1161 1179 1390 1415 1426 1462 1467 1488 1491 1496 = 1503 1509v 1516 = 1531 1538 1543 1549 1551 1574 = 1583 1652 1713 1728 1730 1741 1748 1798 1800 1818 1824 1827 1883 1907 1928 2133
ROLLAND, ROMAIN (1886-1945). Frans musicoloog, romanschrijver en pacifist; hoogleraar aan de Sorbonne in muziekgeschiedenis 1903-1911; tijdens en na de eerste wereldoorlog in Zwitserland; wegens zijn bestrijding van nationalisme in Frankrijk verguisd; schreef *Lettre a Frédéric van Eeden* in zijn bundel *Au dessus de la mêlée*, verg. blz. 1399 en de aant.; ook *LA* 151. Pl. 82. 1270-1273 1283 1302 = 1306 1334 = 1344 1350 1357 1373 1376 1397 = 1416 1462 1481 1509 1522 1545 1583 1663 1671 1691 1696 1703 1705 1749 1752 1761 = 1783 1796 1848 1855 = 1869 1882 1891 1929 1964 = 1976 2000 2008 2018 2026-2028 2104 = 2111 2131 2135
RONGE, MEJ. H. (UWE) (1874-1934). Kinderjuffrouw-huishoudster. PL. 94. 1387 1425 1433 1602 1607 1748 1793 1806 1817 1884 1966 1993 2011 2047 2075v 2108 2150
ROOSEVELT, THEODORE (1858-1919). Amerikaans president. 658 694 875 877 939 941 990 1093 1271 1426
ROSEN, FR. (c. 1856-1935). Oriëntalist; Duits diplomaat, gezant in Nederland tijdens eerste wereldoorlog; overtuigd dat bemiddelaars die Engeland tot een diplomatiek

vergelijk zouden overhalen, Duitslands enige kans vormden; vond hiervoor in Berlijn geen begrip. Minister van Buitenlandse zaken in eerste kabinet-Wirth 1921, maakte toen op de Engelse gezant de indruk ‘eines etwas schläfrigen und gutmütigen Tigers’, bij nader inzien sluw. 1552-1556 1565 1571 = 1576 1581 1702
ROSSINI, G. (1792-1868). Italiaans componist. 486
ROUSSEAU, J.J. (1712-1778). Frans filosoof en schrijver. 142 223 898 1506
ROYAARDS, WILLEM (1867-1929). Nederlands toneelspeler en -direkteur. 558 720v 877v 1324 1368 1408-1431 1478 = 1482 1503v 1519 1530 1534 1547 1606 1621 1701 = 1712 1728 1741 1743 1824v 1882 1902 = 1910 1940 1942 1973 1991 2099 2108 = 2113
ROYAARDS, W.A. (1870-1915). Gezantschapsraad te Washington, later te Boekarest. 877v
RUBENS, P.P. (1577-1640). Vlaams schilder in grote barokstijl. 96
RUDOLF, zie Mauve.
RUETER, GEORG (1875-1966). Schilder, tekenaar, lithograaf; portretten en boekbanden en -versieringen, ook met houtsneden; o.a. voor *De blijde Wereld, Sirius en Siderius, Het roode Lampje, Jezus' leer en verborgen leeven* en de bekende klein octavo papieren bandjes voor FvE's verzen en de Tagore-vertalingen, broer van
RUETER, THEO (1876-1963). Patiënt; architekt, maakte propaganda voor tuinsteden. 1008 1055 1653 1704 1713 1735
RUYS, COR (1889-1952). Toneelspeler, vermaard in komische rollen. 864
RUMI, JELÁLEDDIN (1207-1273). Zie de aant. bij blz. 1239. 1239 1530
RUSKIN, JOHN (1819-1900). Engels schrijver en socialistisch hervormer; hoogleraar te Oxford 1869-1879; FvE over hem *St. IV* 391; aan hem *PL* 56 (50). 441 443v 468 551 952
RUSSELL, WILLIAM (1639-1683). Leider van de Whigs; onder Karel II ter dood gebracht. 1180
RUSSEL WALLACE, A. (1823-1913). Engels bioloog, werkte evenwijdig en soms samen met Ch. Darwin. 488
RUUSBROEC, J. VAN (1294-1381). Nederlands mysticus. 1838
RIJBERING, MEVR. A. 1938 1964 1979
RIJKENS, R. († 1938). Gemeente-arts te Amsterdam, getrouwd met Bep Culp, zuster van Julia Culp. 769 1110-1115 1134 1184 1198 1205 1207 1217 1225 1239 1289 1325 1328 1358 1380 1383 1390 1410 1421 1459 1461 1539 1542 1599 1608 1632 = 1638 1653 1689 1700 1711 1728 1730 1736 1741 1756 1766 1798 1818 = 1824 1834
RIJKENS-CULP, BEPPIE. Tr. R. Rijkens. 769 1383 1410 1459 1461 1539 1632 1653 1704 1707 1729 1736 1741 1756 1820 1824 1834 1847 1858

SAALBORN, ARN. (geb. 1888). Leraar Nederlands te Bussum en Amsterdam (Barlaeusgymnasium); regisseerde met succes opvoeringen door dilettanten van *IJsbrand* en *De heks van Haarlem*; schreef aan FvE: *LA* 158. 1646
SABATIER, P. (1858-1928). Frans protestants theoloog, hoogleraar te Straaatsburg. 736 740

ST. SAËNS, C. (1835-1921). Frans componist. 1516
SALES, FRANCISCUS VAN (1567-1622). Heilige, bisschop van Geneve. 2072
SALOMONS, ANNIE (geb. 1885). Tr. Henri van Wageningen; letterkundige; schreef over FvE: *LA* 159. 2098v
SALOMONSON, HERMAN (Pseud. Melis Stoke, 1892-1942). Nederlands journalist en dichter; Direkteur Aneta, redacteur van De Amsterdammer; schreef over FvE: *LA* 161. 1511 1723 1806 1877 1887 1906 2013-2015 2103
SAND, GEORGE (1804-1876). Frans schrijfster. 165v 178 181 369v 450
SAM, zie Aletrino, zie van Hoogstraten Sr., zie van Hoogstraten Jr.
SANDBERG, JKVR. JACQUELINE (geb. 1876). In 1903 getrouwd met W. Royaards. FvE over haar *BrvD* 304. 377 1921 2099 2113
SASSE-MIDDELHOVEN, GRIET (c. 1869-1940). Vriendin van Carry van Hoogstraten. 324 596 2060 2080 2096 2110
SAVORNIN JOMAN, JKVR. ANNA DE (1867-1930). Nederlands romanschrijfster; redactrice van 'De Hollandse Lelie'. 637 = 640
SAYOUS, A.S. Frans socioloog en publicist; FvE over hem: *BrBorel* 115. 483 495 510v
SCALIGER, J.J. (1540-1609). Frans classicus; hoogleraar te Geneve 1572, te Leiden 1593. 1904
SCHÄFER, DIRK (1873-1931). Pianist en componist. 577 957 1008 1359 1365 1368 1381 1390 1392 1414 1481
SCHAPER, J.H.A. (1868-1934). Lid van de 2e Kamer voor de S.D.A.P. 1437
SCHARTEN, C. (1878-1950). Nederlands schrijver en criticus. 1095
SCHELER, MAX (1874-1928). Duits filosoof; legde de grondslagen van de filosofische antropologie. Hoogleraar te Keulen sedert 1919. 1908
SCHENDEL, ARTHUR VAN (1874-1946). Nederlands schrijver, zie Zimmerman, B. FvE over hem: *St. VI* 111. 388 545 563 603 608
SCHEPP, C.L. Pseud. Jan Prins.
SCHERMERHORN, N.J.C. (c. 1866-1956). Nederlands-hervormd predikant, pacifist. 1453 1574
SCHILLER, FR. (1759-1805). 85 95 120 135 593 614v 678 697 701 710 = 713 774 785 907v 920 935 1015 1341-1343
SCHIMMEL, H.J. (1823-1906). Nederlands schrijver van toneelstukken en historische romans, redacteur van De Gids enz.; voorzitter van de Raad van Beheer van Het Nederlandsch Tooneel van 1876 tot 1 september 1894. 126
SCHIPPEREIJN-WIEMERS, MEVR. M.E. Patiënte, paragnostisch begaafd; woonde eerst te Amsterdam, daarna te Bussum; tr. 1866 J.F. Schippereijn. 440 498-501 509 947 1392 2005 2034v 2150
SCHMIDT, NICO. Secretaris, later boekhouder van FvE. 1735 1738 1809 = 1813 1822 = 1825 1830 1835 1840 1866 1870 1894 1978 1993 2037 2075 2125-2130 2136 2148
SCHMIDT DEGENER, F. (1881-1941). Nederlands kunsthistoricus; direkteur van Museum Boymans 1908-1921, daarna Rijksmuseum. 1743
SCHOENMAEKERS, M.H.J. (1875-1944). Gewezen R.K. priester; schreef o.a. *Het geloof van den nieuwen Mensch* (1910), *Christosophie* (1911), *Esotherisch Katholicisme* (1920). 592 625 647 707 1445 1450-1453 1483 1548

SCHOLTE, HENDRIK (geb. 1903). Nederlands dichter, verg. aantekening bij blz. 1834 regel 13; trad in dienst bij de K.L.M.; schreef later een bekende gids voor artistiek toerisme in Griekenland. 1834 1843 1865
SCHOLZ, WILHELM VON (1874-na 1959). Duits dichter, schrijver en officier; dramaturg in Stuttgart 1910-1923; schreef onder Hebbel's invloed over de theorie van het drama. 754
SCHÖNHERR, KARL (1869-1943). Oostenrijks dramaturg; het bewuste stuk heette *Der Weibsteufel*. 1482
SCHOONDERBEEK, JOH. (1874-1927). Direkteur 'zomeruitvoeringen' in de kerk te Naarden; dirigent van de Ned. Bachvereniging, enz. 1005
SCHOPENHAUER, A. (1788-1860). Duits filosoof. 678 820 851 913 1010 1475
SCHORER. Het 'Deutsche Familienblatt. Eine illustrierte Zeitschrift' dateert van 1880, werd na enige jaren voortgezet onder de titel 'Schorer's Familienblatt' en na 1894 onder andere titels.
SCHRÖDER, J.C. (1871-1938). Pseud. Barbarossa. Hoofdredacteur van De Telegraaf. 1474
SCHUBERT, FR. (1797-1828). 486 776 783 844 1463 1690
SCHUMANN, R. (1810-1856). FvE over hem: *Fragm.* 56, 120. 109 285 297 300 827 957 1096 1230 1556
SCHUSTER. Firmant Schuster & Loeffler, uitgevers te Berlijn. 720 766 779 858 1060 1490
SCHUTTE, DOM. RICH. (1876-1948). Benedictijn in de St. Paulusabdij te Oosterhout. 1839 1913 1917 1980v 1993 2007 2018 2064 2072v 2143
SCHWARTZE, THÉRÈSE (van Duyl-Schwartze) (1851-1918). Nederlandse schilderes; FvE over haar: De Amsterdammer van 17 oktober 1915, 5 april 1919. 473 1517 1748
SCHWIMMER, ROSIKA. Pacifiste van Hongaarse afkomst. 1604 = 1609
SCOLANDER, SVEN (1860-1936). Zweeds folkloristisch liederenzanger. 1879
SCOTT, WALTER (1771-1832). Engels dichter en romantisch romanschrijver. 751
SEELIG, CARL (geb. 1894). Zwitsers schrijver en journalist-dichter; bevriend met St. Zweig en Romain Rolland. 1752 1764 1777 1781
SEGANTINI, G. (1858-1896). Zwitsers landschapschilder. 650 860 1269
SEIFERT, MILOS. Vertaalde in het Tjechisch: *Johannes Viator, De Broeders, De blijde wereld* en *Open brief aan de padvinders;* schreef over FvE *LA* 172. 1907v 2014v
SETON, E. THOMPSON (1860-1946). Amerikaans natuurkenner; verhaler en tekenaar. 646 1044
SHAKESPEARE, WILLIAM (1564-1616). 123 390 588 633 666 680 714 744 753 772 810 834 845 857 859 920 924v 945 991 1061v 1075 1100 1120 1156v 1381 1520
SHAW, G.B. (1856-1950). Engels toneelschrijver. 802v 807 = 813 828v 838 852 861 881 944 975 1020v 1029v 1124 1239 1354 1386 1409 1418 1534
SHELLEY, PERCY BYSSHE (1792-1822). Engels dichter. FvE over hem *DB* 54. 107v 154 390 595 606 660 784-786 834 925v 941 991 1089 1381 1868 1873 2008 2121
SIDGWICK, H. (1838-1900). Engels filosoof en parapsycholoog; hoogleraar te Cam-

bridge sed. 1883; bestuurslid S.P.R. 348 582 1312
SIENKIEWICZ, H. (1846-1916). Pools schrijver van historische romans. 503 540
SIMEON STYLITES (c. 390-459). Zuilheilige, wonderdoener en prediker. 1926
SIMON, HEINRICH († 1941). Sedert 1906 hoofdredacteur van de Frankfurter Zeitung, naar de V.S. geëmigreerd in 1934. 1242 1329-1331 1343 1388 1394
SIMONS, L. (1863-1932). Direkteur Wereldbibliotheek, getrouwd met Jos. A. Simons-Mees. 656 705v 955 1086
SIMONS-MEES, JOSINE (1863-1948). Nederlands toneelschrijfster. 656 706 748 947 952
SINCLAIR, UPTON (1878-1968). Amerikaans romanschrijver, zeer betrokken bij sociale toestanden en wereldgebeurtenissen. Sedert *The Jungle* (1906), *King Coal* (1917) enz. begeleidde hij de gebeurtenissen met zijn boeken, in 1934 bijna gekozen tot gouverneur van Californië. Kantte zich tegen de bekering van FvE, met wie hij zeer bevriend was. FvE over hem: De Amsterdammer van 13 februari 1916, 15 september 1917, 14 september en 5 oktober 1918, 5 december 1919, 3 april en 27 juni 1920. Pl. 65, 68. 967 1103 1110 1138v 1184 1214 1228-1249 1258-1265 1281 1302 1330v 1341 1357v 1379 1388v 1419 1481v 1613 1635 1706 1882 1923 = 1929 1997 2007 2079 2085v
SIRKS, G.J. (c. 1887-1969). Remonstrants predikant, hoogleraar Rem. Seminarie. 1537
SIX VAN HILLEGOM, JHR. JAN (1857-1926). Kunsthistoricus, hoogleraar Rijksacademie voor beeldende kunsten, id. in esthetica en kunstgeschiedenis Gem. Univ. Amsterdam. 1818
SLAUGHTER, J.W. (geb. 1878). Amerikaans socioloog. 644 671 886
SLEESWIJK, J.G. (1879-1969). Arts, hoogleraar techn. hygiëne te Delft 1910, arts te Den Haag in 1915 en redacteur van o.a. de zeer Duitsgezinde ‘Toekomst’. 1481
SLOET, D.A.W.H. (1855-1938). Bekend exegeet. 1873
SLUIJTERS, JAN (1881-1957). Veelzijdig Nederlands schilder, tekenaar en etser, vooral van portretten. 952
SMELT, FAM. 629 638 1098
SMIT, J.A. (geb. 1883). Missiebisschop van Noorwegen en Spitsbergen sedert 1922. 2131
SMITH, HELEN W. FvE's gastvrouw te Stamford (Conn.). Verg. *Het paleis van Circe* en Pl. 53. 872v 970-973 979 = 1002 1022 1031-1037 1043 1203
SOCRATES (470-399 v. Chr.). 111 761 818 820
SOENDAR SINGH (1889-1929). Indiaas Christen-prediker. 1843v 1859 1870 1959 1998 2000 2009-2013 2123
SOL, JAN. Apotheker, zanger en spiritist. 1569v 1620
SOPHOCLES (c. 496-406 v. Chr.). 417 656 658 925
SOREL, A. (1842-1906). Frans historicus. *(l'Europe et la révolution française* 1885-1904). 896 898 922
SPEENHOFF, KOOS (1869-1945). Liedjeszanger. 558 783 1529
SPELEERS, R.H.L. (1876-1951). Oogarts; flamingant; tijdens beide wereldoorlogen hoogleraar te Gent. 1352
SPENCER, HERBERT (1820-1903). Engels filosoof. 127
SPINOZA, B. DE (1632-1677). 111 117 119 240v 251 820 907 946 1100

1124 1127 1192 2064
SPITTELER, CARL (1845-1924). Zwitsers dichter en schrijver. FvE over hem: *St. VI* 233; *BrBorel* 152. 1014-1016 1024v 1058 1087 1122 1136 1143 1158 1364 1414 1418 1425 1439 1462 1537 1663 1676 1696 1742 1862v 1880 1886
SPOOR, CORNELIS (1867-1928). Nederlands schilder, tekenaar, etser (kinderen, portretten enz.). 952 957 1139 1141 1381v 1392 1471 1974
STEAD, W.TH. (1849-1912). Engels journalist; pacifist. 493 511 799
STEEN, JAN (1626-1679). 1857 2004v
STEENHOFF, W.J. (1863-1932). Nederlands schilder (landschap, stadsgezichten); onderdirekteur van het Rijksmuseum 1905-1923; direkteur Museum H.W. Mesdag 1924-1928. 431v
STEINER, RUDOLF (1861-1925). Stichter en leider van de anthroposofische beweging. 1201 1224 1264 1300 1361 1432
STEINMETZ, S.R. (1862-1940). Hoogleraar sociale geografie en ethnologie Amsterdam sedert 1908. 1155
STELLWAGEN, A.W. (1877-1969). Regisseur bij Ed. Verkade, eerder medewerker van de Kroniek en de Amsterdammer. 1634 1644 1650 = 1655 1940 1949 = 1955 1961 1971
STENDHAL. Frans romanschrijver. (1783-1842). 1338
STEVENSON, R.L. (1850-1894). Schots romanschrijver, essayist en dichter. *(The strange case of Dr. Jekyll and Mr. Hyde)*. FvE over hem *St. II* 152. 929 938
STIFTER, ADALBERT (1805-1868). Oostenrijks romanschrijver. 2008 = 2012 2035 2060 2122
STILGEBAUER, EDW. Duits romanschrijver. 1497
STOKVIS, PROF. B.J. (1834-1902). Hoogleraar te Amsterdam. Verg. aantekening bij blz. 1430 regel 18. 1467
STOKVIS 'DE JONGE'. Waarschijnlijk zoon van Prof. B.J. Stokvis; arts te Amsterdam. 375
STOKVIS, BENNO J. (geb. 1901). Nederlands jurist en letterkundige; lid Tweede Kamer voor de CPH 1946. 1972
STOKVIS, SIMON B. Medewerker van de Amsterdammer, later lid van de Amsterdamse bioscoopcommissie. FvE over hem *BrBorel* 151. 1412
STOOP, A. (1856-1935). Direkteur Dordtsche Petroleum Mij., financieel geïnteresseerd in Walden; zijn vrouw W.B. (Miente) van Deventer (1859-1934), zuster van FvE's vriend Chap, was bevriend met MvV. 403 706 1108v 1119
STRAUSS, RICHARD (1864-1949). FvE over hem *Fragm.* 157. 424 735 783 793 1342 1892v 1952
STINDBERG, AUG. (1849-1912). Zweeds dramaturg. 1316 1875
STUTEN, CLARA († 1924 of 1925). 1160 = 1163 1170 1179 = 1184 1198 = 1207 1224 = 1230 1452
SUCHTELEN, NICO VAN (1878-1949). Nederlands schrijver en dichter; getrouwd (1) met Carry van Hoogstraten; direkteur Wereldbibliotheek; eerste voorzitter en later erevoorzitter F.v. Eeden-genootschap; schreef over hem *LA* 184 en Meded. F.v. Eeden-genootschap I, 1; III, 1; VII, 2. 421 451 462 468 480 494 566 568 664 1272 1393 1543 1559 1613 2044

SUERMONDT, MARY (geb. 1872). Trouwde (1) in 1900 met Adr. van Oordt. 395 461 478
SUZE, zie Zutter-Everts.
SWART, SAAR DE (1861-1951). Nederlandse beeldhouwster; beschermster van kunstenaars (o.a. Kloos). 208 237 268 441
SWARTH, HÉLÈNE (1859-1941). Dichteres. 1798 1943
SYDOW, ANGÈLE. Balletdanseres. FvE over haar *LdW* 46. 1457

TACITUS (geb. c. 55). Romeins geschiedschrijver. 1199
TAFT, W.H. (1857-1939). Amerikaans president 1909-1913. 965 989v
TAGORE, RABINDRANATH (1861-1941). Bengaals dichter en wijsgeer; hervormer, stichtte in 1901 in Bolpur de later tot universiteit uitgegroeide school Santiniketan; FvE vertaalde van hem *Gitanjali*, door hemzelf in het Engels vertaald: *Song Offerings* (Nobelprijs 1913): *Wij-zangen* (verg. *St. VI* 106), daarop volgden o.a. *De Hoovenier, De wassende maan, Sadhana* (verg. *Over de Tagore-vertalingen van Frederik van Eeden* (Achter het boek II, 1). 1316 = 1319 1327 = 1333 1337 = 1370 1385 1393v 1493 1502 1542 = 1548 1582 1586 1647 1654v 1662 = 1668 1684 1696 1738 1753v 1761 1763 1852 = 1873 1895 1923 1929 1990 1998 2000 2050 2053 2114 2131
TAINE, H.A. (1828-1893). Frans literatuurhistoricus en -criticus. 119 259
TAK, P.L. (1848-1907). Oorspronkelijk links-liberaal, daarna sociaal-demokraat, (lid SDAP 1899); Hoofdred. Het Volk 1903, lid Tweede Kamer 1905; sedert de oprichting in 1895 red. van het weekblad De Kroniek. 167 171 178-180 208 234 247 395
TARDIEU, A. (1896-1945). Frans politicus, minister in kabinet Clemenceau c. 1919, zeer anti-Nederlands. 1629
TASKIN, H.J.M. (geb. 1865). Sedert 1906 praeses van het seminarie te Warmond. 1838
TAUBMANN, OTTO (1859-1929). Recensent, dirigent, componist; leraar Berliner Hochschule. 1164
TAYLOR, Q., zie Meadows Taylor.
TENIERS. I DAVID de Oude (1582-1649), II de Jonge (1610-1690). Vlaamse schilders in de stijl van Rubens. 96 1061
TENNYSON, A. (1809-1892). Engels dichter. 248
TERBORCH, G. I de Oude (1584-1662), II de Jonge (1617-1681). Nederlandse schilders, vooral beroemd door interieurs en portretten. 804v 1035 1271
TERMAAT, JO. Patiënte. 278 290 382 500
TERNOOY, APEL, M. (1867-1912). Toneelspeler. 674 706 864
TEXTOR, KAREL A. (1870-1934). Patiënt; vriend van MvV; hoofdleraar piano Haags conservatorium. 266 269 278v 293 314 323 327 333 342 397
THACKERAY, W.M. (1811-1863). Engels romanschrijver. 34 126 130
THÉRÈSE DE L'ENFANT-JÉSUS, zie Marie-Thérese.
THOMAS À KEMPIS (1379-1471). Nederlands mysticus. 292 357 360 402 429 1650
THOMPSON, MRS. Medium S.P.R. Verg. Proceedings part LXVII vol. xvii, p. 112v en vooral xxvi p. 451v = Mededelingen F.v. Eeden-genootschap XVI 28 en *St.*

IV, 1. 488 492v 1430
THOMSON, J.A. (1861-1933). Schots bioloog; hoogleraar te Aberdeen 1899-1930. 904 918
THOMSON J. JAC. (1882-1961). Nederlands-hervormd predikant, dichter. 1196
THOREAU, D.H. (1817-1862). Amerikaans schrijver, beroemd door *Walden or Life in the Woods* (1854), verslag van zijn eenzame leven in een hut. FvE eerde hem door de kolonie naar dit boek te noemen; hij schreef een voorrede bij de Nederlandse vertaling. *St. IV* 396. 427v 433 544 757 968
THORN PRIKKER, J. (1868-1932). Graficus. FvE over hem *BrBorel* 24v. 249 269 355 368 469
THORVALD, zie Isaachsen.
THORWALDSEN, B. (1770-1844). Deens beeldhouwer te Rome; classicist. 96 1378
THIJSSE, JAC. P. (1865-1945). Bioloog, propageerde met E. Heimans met succes de kennis der natuur, o.a. door het blad 'De levende natuur'; Pl. 31. 402-405 414 421 700 731 750 1707 2009 2014
TIBERIUS. Romeins keizer 14-37. 611
TIDEMAN, P. (1871-1943). Omstreeks 1893 berucht geworden als satelliet van Kloos in zijn ongunstigste levensperiode; later gevestigd als advokaat en prokureur te Haarlem en red. van 'Het Midden' (één jaar). 171 230 321 1160 1321
TIELE, zie de Waard
TIENHOVEN, P.G. VAN (1875-1953). Assuradeur; voorzitter van Ver. tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland. 1511 1701 1707 1905 1972
TIMMERMAN, AEG. W. (1858-1941). Leraar klassieke talen te Den Haag. 307 1643
TIMMERMANS, F. (1886-1947). Vlaams schrijver, in Noord-Nederland plotseling bekend door *Pallieter* (1916). 1756 1807
TINA, zie Pfeiffer-Raimund.
TINDAL, JHR. H.P. (1852-1902). Eigenaar van het landgoed Swaenenburgh te 's-Graveland. 434v 545 1802 1806
TINE, zie Gobius
TIRPITZ, A. VON (1849-1930). Duits admiraal, schepper van de 'Hochseeflotte'. 1617v
TITSINGH, FR. (FROU, VROUKE) (1850-1930). Vriendin van MvV. 234 251 260 263 286 317 332 340 363 369 387 396 409 423 454 625 648 819 1088
TJEBBES, K. (1886-1935). Bioloog, gespecialiseerd in genetica; woonde op de kwekerij De Valk onder Huizen, naderhand direkteur genetisch laboratorium van de samenwerkende Zweedse suikerfabrieken. 1881 1922 1997 2007 2109 2140
TOEPOEL, H., broer van de volgende. 737 750v
TOEPOEL, P.M.C. (c. 1882-1960). Bezat een met de Eendracht concurrerende zaakop-afbetaling; enige tijd administrateur van De Pionier; later een der bekendste kynologen in Nederland. 600 731 737 745 750v 764 941 1012
TOLLER, ERNST (1893-1939). Expressionistisch toneelschrijver; lid Radenregering Beieren 1918, eerste president Beierse Sovjetrepubliek; vestingstraf 1919-1924; in 1933 geëmigreerd naar de V.S. 1789

TOLSTOI, L. (1828-1910). 319 815v 1037 1139v 1147 1154 1239 1266 1317 1371 1662 1856
TOMLINSON. 'Corporation lawyer'. 966-972 993
TÖNNIES, F. (1855-1936). Duits positivistisch socioloog. 672
TONNY, zie van Eelde-v. Rappard.
TOOROP, JAN TH. (1858-1928). Nederlands schilder. FvE over hem *Fragm.* 94. 264 269 313 343 363 490v 541 787 958 1218
TOOS(JE), zie Everts.
TOURNIAIRE, OSCAR (1880-1939). Nederlands toneelspeler, bij Royaards 1911-1925. 1503
TREUB, M.W.F. (1858-1931). Nederlands politicus. Min. van financiën in het kabinet Cort van der Linden 1913-1918, FvE over hem *LdW* 121. 495 1386
TRIP, THEO (c. 1909-1964). Werd mr. in de rechten; had een tijd lang een R.K. apologetisch centrum te Bilthoven. 2022 2055 2060 2064 2114
TROELSTRA, P.J. (1860-1930). Nederlands staatsman; aanvankelijk Fries dichter; leider van het parlementaire socialisme, mede-oprichter S.D.A.P. 1894; lid van de Tweede Kamer, fractieleider; hoofdredacteur van 'Het Volk'. 444 1588 1716v 1736
TROTTER, WILFRED (1872-1939). Arts, schrijver van wijsgerig-sociologische artikelen in The Sociological Review; de op blz. 930 genoemde brief is in het F.v. Eedenmuseum. 805v 910 930 958 1065
TROTZKIJ (1879-1940). Russisch revolutionair leider. 1643v 1656 1704
TRUIDA, zie Everts (van Eeden-Everts).
TRUUS, zie Kapteyn.
TSCHECHOW, A.P. (1860-1904). Russisch schrijver. 819
TUCKEY, CH. LLOYD. Psychiater te Londen. 178 189 213 347v 352 436 487v 510v 581 643 905 1234 = 1237 1312

UCELLO, P. (1397-1475). Italiaans schilder (fresco's, militaire onderwerpen). 804
UCHIMURA, zie Oetsjimoera.
UHLENBECK, CHR. C. (1866-1951). Nederlands taalgeleerde; hoogleraar sanskriet Amsterdam 1892; Germaanse talen Leiden 1899-1926. 1873
UPWARD, ALLEN (1863-1926). Engels wijsgerig socioloog; FvE over hem in De Amsterdammer van 9 mei 1915. 1152 1155 1346 = 1351 1358 1934v
UWE, zie Ronge, Mej. H.
UYTVANCK, V.E. VAN (1896-1950). 'Virtuoos tekenaar', vooral van portretten. 1523 1525 1531 1553 1586 1600 1759 1814

VALBORG, zie Isaachsen-Dudok van Heel.
VALCKENIER KIPS, J.H. (1862-1942). Hoogleraar te Delft in staats-, administratief- en handelsrecht. Redacteur van het Duitsgezinde blad De Toekomst, tijdens de eerste wereldoorlog; later een van de eerste fascisten in Nederland; werd in 1922 katholiek. 2123
VALE, G.O. Schrijver van *Beyond the Veil*. 1906 1908
VALENTIJN, zie v. Uytvanck.
VALÉRIE, zie Convert.

VALETON, CONSTANCE, dochter van Henriëtte Ortt. 1639 1662
VALETON, JUSTINE (1885-1969), dochter van Henriëtte Ortt. 1671 1758 1923
VALETON, HENRIËTTE (geb. 1888), dochter van Henriëtte Ortt, tr. Prof. Dr. J.H. Boeke; korte tijd FvE's secretaresse. 1695 1711 1923
VALETON, LEONTINE (geb. 1882), dochter van Henriëtte Ortt. Tr. Mr. Jan Ort (1883-1912).
VEER, H. DE. Kolonist op Walden; dichter van *Braga op Walden* en van het anagrammatische kreeftdicht 'Waar Allen Luieren Daar Eet Niemand/Nochtans Eet Die Luiert Als Wij.'. 459 468 638
VEER, K. VAN 'T (1868-1921). Assistent-stationschef H.IJ.S.M. te Amersfoort; gastheer van FvE tijdens de spoorwegstaking van 1903; slachtoffer van de daarop gevolgde uitsluiting; rentmeester op Walden 1909-1912; daarna verzekeringsinspecteur en fractievoorzitter S.D.A.P. te Alkmaar. 556 575 1017 1056 1116 1146
VELASQUEZ (1599-1660). 1134
VELTMAN, H.J. (1839-1905). Veel oudere collega van FvE te Bussum; patiënt. 338 343
VERDI, G. (1831-1901). 1167
VERE, V. DE. Reisgenote van FvE. 959 966 1026 1364
VERHAEREN, E. (1855-1916). Frans-Belgisch dichter. 399 1233 1586 2097
VERKADE, EDUARD (1378-1961). Acteur, regisseur, toneelhervormer. 741 1156 1514 1591 1606 1634 1644v 1728 1930 1940-1942 1949 = 1953 1970 1975
VERKADE, E.G. (1868-1927). Direkteur Verkade's fabrieken te Zaandam, daarna Ned. Gist- en spiritusfabriek te Delft. 741 745 845 903
VERKADE, WILLIBRORD (1868-1946). Benedictijn, kunstschilder. 741 1838
VERLAINE, PAUL (1844-1896). Frans dichter; FvE over hem *Fragm.* 74; *BrvD* 186. 181 269 399v 1760
VERMEER, JOHANNES (1622-1675). Nederlands schilder. 766 805 978 1035
VERMEYLEN, AUG. (1872-1945). Vlaams letterkundige, hoogleraar te Brussel 1901-1923, te Gent sed. 1923. Mede-oprichter en redacteur van 'Van nu en straks'. FvE over hem *BrBorel* 33. 249v 399
VERNE, JULES (1828-1905). Frans schrijver. 186 309
VERSLUYS, W. (1851-1937). Uitgever van de Nieuwe Gids en de Beweging en van FvE's werken van 1890 tot 1923. 294-296 314 342 766 861 865 883 1018 1060 1119 1225 1414 1645 1749 1813 1883 1911 1964 1970 = 1973 1987 2006 2059 2076 2082 2096
VERSCHUUR, A. (1863-1945). Direkteur H.B.S. te Amsterdam; taalgeleerde. 1921 1926 1950 1961 1964
VERVIERS, EM. (1886-1968). Publiceerde zijn fascistische opvattingen in zijn 14-daags blad 'Katholieke Staatkunde', verschenen van 3 april 1922 af. De bisschop van 's-Hertogenbosch verbood het etiket 'Katholiek' waarop de naam veranderd werd in 'Opbouwende' (begin 1924). Verviers sloot zich tijdelijk aan bij Mussert, was 1934-1936 hoofdredacteur van een nationaal-socialistisch maandblad. Verg. de aant. bij blz. 2145 regel 8. 2126 2132 2135 2145v
VERWEY, ALBERT (1865-1937). Dichter, essayist; redacteur van de Nieuwe Gids;

hoogleraar te Leiden 1924; tr. 1890 Kitty van Vloten. Hij schreef over FvE: *Letterkundige kritiek, Frederik van Eeden; Ellen-Johannes Viator* (Amsterdam 1894) en *Frederik van Eeden* (posthuum Santpoort 1939); FvE over hem: *St. IV* 380, *V* 131, *VI* 98, 222; *Fragm.* 99; *BrvD* 73, 135, 298, 300. 130 139 163 = 169 181 190 216 233 243 = 250 270 276 283 290 = 333 340 359 363 436 466 = 472 522 538v 541 576-579 596v 603-605 620 = 624 629 635 647 652 664 680v 697 702 708 = 712 842v 854 932 1486 1492 1678 1688 1931
VERWEY, JAN (geb. 1899). Zoon van Albert Verwey. Vogelkenner; werd later direkteur van het marienbiologisch station te Den Helder. 1661 1856
VERWEY-VAN VLOTEN, KITTY, zie Vloten, Kitty van.
VERWEY, MEA (geb. 1892). Dochter van Albert Verwey; letterkundige; trouwde 1. met C.A. Mees en 2. met D. Nijland. 433 1323
VETH, BAS. Schreef *Het leven in Nederlands-Indië* (1900); zie Giza Ritschl. 469 856
VETH, JAN P. Schilder (portretten); hoogleraar Academie voor Beeldende Kunsten; medewerker o.a. aan De Kroniek en De Amsterdammer. Zie L.v. Deyssel, *Gedenkschriften* ed. H.G.M. Prick (II) 776; getrouwd met Anna Dirks. 139v 168 178 = 182 198-200 208 221 229 231 237 240 249 253 261 268 310 355 358 = 371 378 403 405 471 916 1317 1393 1406 1486 2137
VETH-DIRKS, ANNA (1863-1929). Getrouwd met Veth, Jan P. 168 229 231 240 245 363 368-371 405
VIGEVENO, J. (1891-1943). Voorzitter Theosofische Vereniging. 1865 1869
VINCI, LEONARDO DA (1452-1519). 1084 1089v 1099 1104 1110 1113 1149 1266 1288
VINKE, W.J. (1862-1931). Direkteur Vroom en Dreesmann Rotterdam. 2067 2141
VIOEN, JANSJE. Pensionhoudster te Noordwijk. 517 1163 1517 1799 1899 1925 1986 2122
VIVALDI, A. (1680-1743). Italiaans componist. 1375
VLAANDEREN, J.J.L. (1867-1936). Schilder te Soest, was niet getrouwd met een Verkade maar met Eva Titia van Gelder en daardoor een zwager van ‘deze Verkade’ en van Jac. van Looy, die met haar zusters getrouwd waren. 741
VLADERACKEN, GEERTRUIDA VAN (1880-1947). Nederlandse zangeres en componiste. Tr. 1. 1901 Niel Vogel, violist, 2. 1916 de schilder Jan Poortenaar. 848 901 947 1224 1328
VLIEGEN, W.H. (1862-1947). Nederlands politicus, mede-oprichter S.D.A.P. 1894; redacteur van ‘Het Volk’; wethouder Amsterdam 1914-1923. 1588
VLOTEN, FAM. VAN. Prof. Dr. Johannes van Vloten (1818-1883), tr. 1854 J.E.H.C. van Gennep (1824-1906). Kinderen: 1. Willem, 2. Martha, 3. Frank, 4. Odo, 5. Betsy, 6. Gerlof, 7. Kitty.
VLOTEN, BETSY VAN (1862-1946). Tr. 1. 1893 Willem Witsen (echtscheiding 1902), 2. 1907 J.S. Brandts Buijs. 167 171 230 446 1188
VLOTEN, FRANK VAN (1858-1928). Landontginner te Nunspeet. 174 207 237 373 406 588 1157 1188
VLOTEN, GERLOF VAN (1866-1903). Oriëntalist; conservator Oosterse handschriften

te Leiden. FvE aan hem *DB* 63. 234 238 252 268 283 290 332 338 340 354 395 400 435 452 466 478 545 555 559 741 1134 1293
VLOTEN, JOHANNES VAN (1818-1883). Vader van MvV; theoloog, historicus en letterkundige; in veel opzichten autodidakt; hoogleraar Atheneum Deventer 1854-1867; strijdbaar vrijdenker. 808
VLOTEN-VAN GENNEP, J.E.H.C. VAN († 1906). Tr. Johannes van Vloten. 167 238 250 268 283 290 332 338 340 396 559 600 808 895
VLOTEN, KITTY VAN (1867-1945). Tr. Albert Verwey, dichter, hoogleraar. 167 190 250 270 290 340 363 538 623
VLOTEN, MARTHA VAN (1856-1943). Van 1886 tot 1907 getrouwd met FvE; hij schreef voor haar *De kleine Johannes*, aan haar *PL* 20 (18) en 131 (100) en *Ellen* 62 (Tw. zang VI); verg. het aan haar gewijde nummer IX van de Mededelingen F. van Eeden-genootschap en Pl. 16, 17, 20, 22, 23, 28, 31, 38, 55, 86. 76 = 110 128 = 133 140 156 = 163 171 179 = 192 197 = 208 219 225-227 237 = 245 255 260 = 274 279 = 284 290 = 302 308 = 321 326 = 332 338 = 356 362 = 397 402 = 406 418 = 422 430 = 439 444 = 460 467 = 480 491 495 500 = 534 541 = 566 573 579 = 583 588 = 593 601 605 617 = 627 640 655 662 673 = 681 690 696 = 710 720 = 733 737 = 752 761 766 = 773 778 = 792 808 = 813 819 = 828 835 = 843 861 863 882v 889 = 900 907 909 914v 926 = 929 950 955 = 961 969 980 1000 = 1005 1011v 1024 1053 1074 = 1080 1085 1095 = 1102 1111 1129 1134 1142-1144 1163v 1172 1176 1183 1188-1190 1195 1222 1224 1234 1245v 1254 1260 = 1263 1290 = 1296 1311 1316 1322 1328 1346 1360 1382 1410 1454 1479 1483 1500 1529 1535 1543 1558 1582 1587 1623 1630 1632 1645 = 1652 1660 1685v 1746 1752 1754 1763 = 1773 1787 1795 = 1799 1805 1814 1828 1833 1835 1844v 1853 1856 1867 1899 1910 1921 = 1934 1962v 1977 1983 1986 1992v 2003 2008 2032 2040 2043 2054 2065 2082 2105 2121 2123 2136 2141
VLOTEN, ODO VAN (1860-1930). Planter in Nederlands-Indië, bewoonde na pensionering De Duno bij Doorwerth. 374 623 923 1635
VLOTEN, WILLEM VAN (1855-1925). Direkteur staal- en mijnbedrijf te Hörde bij Dortmund. 236 266 588 614
VOERMAN, J. (1857-1944). Schilder, vooral van riviergezichten. 741 1148v
VOGEL, ALBERT ANTHING (1874-1933). Voordrachtskunstenaar; docent welsprekendheid o.a. als privaat-docent te Leiden. 956 1219 1226
VOGEL, C.A. († 1939). Patiënt, woonde later te Goedereede. 550
VOGEL, NIEL (1874-1915). Violist en vioolleraar, tr. Geertruida van Vladeracken, componiste en concertzangeres. 848 947 1224 1328 1432
VOGELS, H. Direkteur groenteveilingen te Barendrecht; vertrekt 4 juli 1910 naar Wilmington (N. Car.). 1055 1165
VOGELSANG, W. (1875-1954). Hoogleraar kunstgeschiedenis te Utrecht 1907, tr. J. Hijmans. 501 513 = 517 695 711 916.
VOLKER (Pseud. van Gutkind, E.).
VOLLENHOVEN, C. VAN (1874-1933). Nederlands jurist, hoogleraar te Leiden 1901; voorvechter van een internationale rechtsorde; grondlegger van de bestudering

van het adatrecht in N.O.I. 1303 1321v 1928
VOLTAIRE (1694-1778). 123v
VONDEL, J. VAN DEN (1587-1679). 376 1004 1470 1678 1743 1818 1826 1987 2098
VOORBEYTEL, JEANNE (1864-1902). Schrijfster van novellen, bewonderde FvE; verg. G.H. 's-Gravesande: *Het conflict tusschen Willem Kloos en Frederik van Eeden. De quaestie 'Lieven Nijland'*. 's-Grav. 1947, passim. 215 218 249v
VOORHOEVE, ERNST (1900-1966). Schilder en beeldhouwer; speelde van 1934 af een leidende rol in het Verdinaso (Verbond van Dietsche Nationaal-Solidaristen), werd in 1940 propagandaleider van de N.S.B. 2022
VOS, FLORIS (1871-1943). Mede-oprichter en direkteur van de Hofstede Oud-Bussem (modelboerderij); grondexploitant; voorvechter in de Erfgooierskwestie; bestrijder van tolheffing; lid Tweede Kamer 1928-1932. 912 2140
VOS, HERMAN (geb. 1889). Vlaams politicus, na de eerste wereldoorlog een van de leiders der Vlaams-nationalistische beweging; later socialist en senator. 1896 1995
VOS, JAN C. DE (1855-1931). Hoofdredacteur van de Haagsche Courant, later toneelspeler, regisseur en direkteur (de Vos en van Korlaar, Rotterdam); later bij Het Nederlandsch Toneel. FvE tot hem in de Amsterdammer van 11 november 1916. 864 919 1542 1545 1873
VRIES, HENRI DE (1864-1949). Toneelspeler. 575v
VRIES, HUGO DE (1848-1935). Nederlands bioloog en geneticus; mutatietheorie; hoogleraar te Amsterdam 1880. 261 265 931
VRIES, LOUIS DE (1872-1940). Nederlands toneelspeler; direkteur van Het Hollandsch Tooneel. Vice-voorzitter F.v. Eeden-genootschap van de oprichting in 1934 af. 1716 1720 1728 = 1741
VRIESLAND, VICTOR E. VAN (geb. 1892). Nederlands dichter, letterkundige en journalist; redacteur NRC, hoofdredacteur van de Amsterdammer enz.; voorzitter resp. ere-voorzitter PEN-Nederland, voorzitter Internationale PEN enz. Zijn in *Herinneringen verteld aan Alfred Kossmann* voorkomend verslag van zijn conflict met FvE over de gedichten van Adwaita werd bestreden door Harry G.M. Prick in *J.A. dèr Mouw, Brieven aan Frederik van Eeden* (Achter het boek IX, 3 blz. 79 n. 170). 1411 1413 1493v 1577v 1643 1771
VIJGH, SIMON VAN DER (1876-1899). Woonde als vriend van de kolonist D. van der Woude te Bussum. 475

WAALS, LAURENS VAN DER (1885-1968). Nederlands dichter. 105
WAARD, JAN DE. Kolonist op Walden. 453v
WAARD, MATHILDE (TIELE) DE. Patiënte; bevriend met BvH. 408 420v 426 433 439 450
WAGNER, RICHARD (1813-1883). Duits componist. FvE over hem *St. V* 109, 120. 224 377 486 629 640v 666 668 676 678 683 688 707 719 765 783v 793 814 844-847 902v 913 932v 937 943 976 1005 1010 1095 = 1102 1107 1131 1147 1167 1170v 1230 1244 1275v 1342 1346 1365 1404 1787-1789
WALCH, J.L. (1879-1946). Nederlands letterkundige; redacteur van Het Vaderland

1909-1916; hoogleraar aan de Sorbonne 1926-1939; direkteur van de Toneelschool 1939-1946. 1995
WALLER, FRANS (1860-1935). Jeugdvriend van FvE; ingenieur, direkteur van de Nederlandse Gist- en spiritusfabriek te Delft. 27 31 36 41 48 59 63 70 246-248 269 347 395 478 502 545 565 580 845 1541
WARD, MRS HUMPHREY (1851-1920). Engels romanschrijfster. 879 881
WARD, LESTER F. (1841-1913). Amerikaans socioloog; hoogleraar aan de Brown University 1906-1913. 671v 971
WARENDORF JR., S. (1861-1918). Lid Fa v. Holkema en Warendorf, uitgevers o.a. van de Amsterdammer. 1409 1848 2077
WARMELO, FAM. VAN. Ds G. van Warmelo (1798-1850); predikant te Gouda, tr. 1824 Chr. Deliana ten Bosch (1804-1874). Kinderen behalve 4 jonggestorvene:

1. Abraham (1827-1887), wijnkoper, vader o.a. van Chr. Deliana, tr. Ds. H.A. van Oorde en Mari(e) (1866-1963), toneelspeler.
2. Willem L. (1831-1867), kapitein O.I.L., vader van o.a. Willem L. (1867-1948), kapitein artillerie; zijn dochter: J.H. (Joti), tr. Mr. P. Otten.
3. Neeltje (1833-1919). Tr. 1856 F.W. van Eeden Sr.
4. Ds. N.J. (1835-1892); predikant te Heidelberg (Transvaal), vader van Chr. Deliana, die in 1893 trouwde met H. Cloete, Dietloff (1872-1966) bibliothecaris departement van landbouw te Pretoria en Johanna (1876-1964), tr. 1902 Ds. L.E. Brandt (1873-1939), predikant te Niezijl, later te Johannesburg. (Z.A.).
5. Cornelia (Kee) (1827-1917); tr. 1862 F.W.J. Tengbergen, ontvanger der directe belastingen. Kind: Christine T. die tr. A. Lebret.
6. D.F. (N.O. Indië).
7. H.A.N. (Henri) (1847-1901), notaris te Woudenberg, tr. 1890 A.J.I. (Coos) Tengbergen.
8. Anna C.Th. (1848-1907), tr. 1872 A.J. Knottenbelt (1842-1931), notaris te Vlaardingen.
WARMELO, DIETLOF VAN (1872-1966). Zie Warmelo, Fam. van. 320 340v 353v 523
WARMELO, JOHANNA VAN. Geh. met Ds. L.E. Brandt. Zie Warmelo, Fam. van. 540 = 548 1091 = 1097 1316 1646 1949 2150
WARMELO, JOTI VAN. Geh. met Mr. P. Otten. Zie Warmelo, Fam. van. 1097 1400 1427 1433 1439 1452 1467 1471 1495 1503 1512 1596-1598 1646 1796 1800 1886 1977 2060 2069 2096
WARMELO, MARI VAN (1866-1963). Toneelspeler. Zie Warmelo, Fam. van. 1516v 1795
WARMELO, WILLEM VAN (1867-1948). Kapitein der artillerie. Zie Warmelo, Fam. van. 1159 1171 1324 1399v 1427 1442 1532 1547v 1580 1590 1795
WASSERMANN, JACOB (1873-1934). Duits romanschrijver. 1353v 1416
WEDEKIND, FRANK (1864-1918). Duits toneelschrijver. 631 718 860
WEGENER, PAUL (1874-1948). Duits toneelspeler. 1136
WEIL, JAC. 2139
WEINGARTNER, FELIX (1863-1942). Oostenrijks dirigent en componist. 1201
WEININGER, OTTO (1880-1903). Schreef *Geschlecht und Charakter* (1903), knap maar zeer omstreden om zijn antifeministische strekking. 1305

WEINSAUER-LELS, MEVR. JANNEKE. 1778-1782
WEISMANN, A. (1834-1914). Duits zoöloog en geneticus. 931 942
WELBY, AMOTHE (1895-1950). 642-644 743
WELBY, SIR CHARLES G. EARL, 5TH BARONET (geb. 1865). Tijdens de Boerenoorlog werkzaam op het ministerie van oorlog; verdroeg de correspondentie van zijn moeder met de uiterst openhartige FvE zeer moeilijk. 348 437 644 673 1238
WELBY, E.M.E. (NINA) (1867-1955). Tr. Henry Cust. Dochter van Lady Welby. 348 352 437 1238
WELBY, VICTORIA, LADY ('Victoria Alexandrina Maria Louisa Stuart, some time Maid of Honor to H.M. Queen Victoria', Burke). († 1912). Schrijfster van enige originele werken over semantiek: *Sense, Meaning and Interpretation* (1896), *What is Meaning* (1903), *Significs and Language* (1911). FvE schreef voor haar *PL* 54 (48); hun correspondentie Mededelingen F. van Eeden-genootschap XIV; over haar: *Fragm.* 65, 122, 164; *BrvD* 165, 275, 278-283; *BrBorel* 51. 284 286 348 364 437 468 487 509 581 583 635 642 = 645 658 673 696 702 704 718 = 722 728 742 = 745 762v 787 800 = 806 826 836 849 886 898 905 929 936 = 941 1030 1053 1065 1082 1091 1109 1133 1147 1175 1187 1200 1233 = 1236 1250 1254 1362 1443 1488 1619 1802 1869
WELBY-GREGORY, SIR WILLIAM EARL, 4TH BARONET (1828-1898). Landeigenaar, bewoner van Denton Manor, Grantham. 348 452
WELLS, H.G. (1866-1946). Engels historicus en schrijver van futurologische romans; socialist. 1696 1783 1949 1953 1962
WELTERS, BERTHA. Schrijfmedium, verg. de aantekening bij blz. 1476. 1435 = 1439 1475v 1484 1508 1526 1537 1542 1578 1610v 1625 1631 1635 1654 1681 1722 1729v 2023 2047
WELTERS-DE GUASCO, E. Moeder van Bertha Welters. 1427 = 1443 1453 1468 1475v 1484 1488 1493 1508 1513 1521 1526v 1537 1542 1569 1577 1581 1600 1610v 1615 1635 1650 1654 1680v 1702 1720 1722 1729v 1815 1818
WENCKEBACH, L.W.R. (1860-1937). Nederlands schilder en graficus. 958
WET, CHR. DE (1854-1922). Boerengeneraal, in 1914 opnieuw tegen Eng. in verzet. 1413
WETERING, MGR. H. VAN DE (1850-1929). Aartsbisschop van Utrecht. FvE aan hem: *Jeugdverzen* 109. 1819 1833 1911 1938 1947 = 1950 1957v 1976 1985v 2022v 2043 2045 2055 2059 2064 2068 2079v 2135 2137 2147v
WETZELAAR, FAM. Paul's tehuis in Utrecht. 554 692 772 1295
WHITE, WILLIAM ALLEN (1868-1944). Amerikaans journalist; eigenaar en uitgever van Emporia Daily and Weekly Gazette. Aktief in beide wereldoorlogen. 1049v
WHITMAN, WALT (1819-1892). Amerikaans dichter *(Leaves of grass* 1855). FvE over hem in Le Monde Nouveau IV p. 113. 430 810 968 982 991 1221 1865v 2006
WIDDERSHOVEN, JOS (geb. 1886). Benedictijn in de St. Paulusabdij te Oosterhout. 1840 1913 1917
WIECKE, PAUL (geb. 1862). Toneelspeler te Dresden (Hoftheater). Speelde IJsbrand.

1123 = 1131 1166 1169 1181-1183 1223 1242 1446
WIES, zie Gorter-Cnoop Koopmans. 303 305 422
WILCOX, IDA. Vermoedelijk verkeerd voor Ella Wheeler Wilcox (1850-1919), die haar loopbaan begon met *Poems of Passion* (1883) en in later jaren dagelijks een gedicht aan de Amerikaanse pers afstond. 877 879 887 1648
WILDE, OSCAR (1856-1900). Engels dichter en schrijver. 1261v 1760
WILHELM II, Duits keizer 1887-1918. 1426 1452 1612 1703 1715 1720 1725
WILHELMINA, KONINGIN. 1383 1386 1958
WILLEM, H. Kweker op Guernsey, van Belgische komaf. 582 587 820 892v 898
WILLEM, zie van Vloten, zie van Warmelo. *N.B.* Op blz. 582, 587, 820, 892v, 898 is WILLEM een familienaam.
WILLENBERG. Pastoor te Overveen. 1934 1944v 1996 2043 2124
WILLY, zie van Hoogstraten.
WILSHIRE, GAYLORD (1861-1927). Amerikaans uitgever; socialist, kandidaat voor het congres in 1890 en 1904, voor het Engelse parlement in 1894, voor het Canadese in 1902. 1235 1238 1312 1315 1389
WILSHIRE, LOGAN. Zoon van Gaylord W. 1235v 1312 = 1318 1350 1502 1516v 1540v
WILSON, WOODROW (1856-1924). Amerikaans president 1913-1921. Verg. Keynes, J.M. en Lloyd George, D. 1503 1560 1578 1611 = 1617 1685 1697 1702 = 1708 1730 = 1743 1822 1904
WINK, P.M. (1875-1924). Nederlands uitgever; leidde oorspronkelijk de drukkerij ‘Vrede’; na zijn anarchistische periode uitgever te Amersfoort, daarna te Zaltbommel. 576 583
WINTER, A.J.J. (JANUS) DE (1882-1951). Ambtenaar bij de Spoorwegen; studeerde in de filosofie; vormde zichzelf als schilder, eerst van orchideeën, na 1926 landschappen en fantastische bomen, later weer bloemen en abstracte vormen; woonde lang te Parijs als decorschilder en schrijver over kunst; paragnostisch begaafd; FvE over hem: *St. VI* 208-220, verkort herdrukt *LdW* 109-114. 1504 = 1518 1523 = 1526 1550 1574 1580 1583 1591 1600 1616 = 1619 1632 1652 1675 1723 1770 1773 1784v 1791 1835 1925v
WIRTH, H. (geb. 1885). Nederlands filoloog, nam in 1914 als vrijwilliger dienst in het Duitse leger; hoogleraar te Gent 1916-1918, woonde later te Marburg; schreef *Der Untergang des niederländischen Volkslieds*; germanomaan. 1163
WIT, AUGUSTA DE (1864-1939). Nederlands schrijfster. 180 485
WITSEN, WILLEM (1860-1923). Nederlands tekenaar, etser, schilder en fotograaf; trouwde (1) met Betsy van Vloten. 130 163 = 173 187 208 343
WITT HUBERTS, F. DE (1860-1951). Majoor, later generaal-majoor titulair; amateur-regisseur en -acteur; organiseerde de openluchtvoorstelling van *Lioba* op Duin- en Kruidberg. Pl. 60. 1219 1226 1247 1257 1278 1845 1935
WOENSEL KOOY, J. VAN (1878-1903). Mede-oprichter en direkteur van de Hofstede Oud-Bussem (modelboerderij); grondexploitant. 442 464 483 501 552
WOESTIJNE, KAREL VAN DE (1878-1929). Vlaams dichter. 1194
WOLF-FERRARI, E. (1876-1948). Italiaans opera-componist van Duitse afkomst. 800
WOLTERBEEK, HENRIËTTE (JET) (1865-1942). Tr. 1884 J.H. de Vries, makelaar in

tabak, 2. 1899 H. Wilbers. 1634 1638 1648 = 1656 1662 1684 1686 1699 1708-1711 1721 1725 1751 1757 1791 1794 1898 1970 2125
WOODS-BRADLEY, MARG. L. (geb. 1856). Engelse dichteres, vermeld tot 1927; FvE vertaalde een gedicht van haar *(De Klok DB* 73). 581 1147
WORDSWORTH, WILLIAM (1770-1850). Engels dichter. 127
WOUDE, DIRK VAN DER († 1899). Woonde op Walden, bevriend met van der Vijgh. 468 475-480
WÜLLNER, LUDWIG (1858-1938). Duits voordrachtskunstenaar en zanger. 994 996
WURFBAIN, FAM. Prof. Dr. Carel L. Wurfbain, hoogleraar chirurgie en oorheelkunde te Amsterdam; woonde als emeritus in den Haag en huurde 's zomers een buiten in de buurt van Arnhem, meestal het jachthuis op de Zijp. 380 444 458 476 480 1844
WIJCK, JHR. MR. W.F. VAN DER (geb. 1859). Ondervoorzitter van de Raad van Administratie H.IJ.S.M. (Hollandse Spoor). 556
WIJK, HJALMAR (1877-1965). Industrieel (hout) te Göteborg; liberaal politicus en tweemaal parlementslid; aktief beschermer van kunst en wetenschap; steunde FvE financieel. Pl. 72. 590 1069-1073 1188 1203v 1307-1311 1330-1335 1350 1370 1377 1421 1441 1452v 1481 1515 1538 1551 1553 = 1561 1566 1600 1604 1668 1695 1770 1797 1851 = 1863 1885 1890 1927 1929 1941 1954 1957 1964 = 1969 2008
WIJNKOOP, D. (1876-1941). Nederlands politicus, lid S.D.A.P., S.D.P. in 1909, C.P.H. in 1918, kamerlid 1918, jarenlang lid van de gemeenteraad te Amsterdam. 1588 1656 1684

YEATS, W.B. (1865-1939). Iers-Engels dichter. 487 2141

ZANGWILL, ISR. (1864-1926). Engels-Joods romanschrijver. 1237
ZEEGERS, F.J. (1876-1954). Stichtte op de puinhopen van De Eendracht het woninginrichtingbedrijf ‘Het Woonhuijs’ te Amsterdam. 731
ZEGERS DE BEIJL, H.Z. Romanschrijver. 1682
ZEGGELEN, MARIE VAN (KOOIJ-VAN ZEGGELEN) (1875-1957). Nederlands schrijfster van koloniale en historische romans; van 1890 tot 1918 in Nederlands-Indië. FvE over haar in de Amsterdammer van 2 maart 1917, 24 januari 1920. 1643 1657 1707 1737 1805 1858 1871 1878 1893 1897 1902 1921 = 1927 1944 1974 2132 = 2136
ZIEHEN, TH. (1862-1950). Duits filosoof en psycholoog; hoogleraar te Jena 1892, in Utrecht 1900, te Halle 1903 enz.; leerde het primaat van het psychische. 788
ZILCKEN, PH. (1857-1930). Schilder, kunstverzamelaar; publicist. 241 269
ZIMMERMAN, BERTHA (DOFFIE). (1870-1905). Patiënte, trouwde in 1902 met Arthur van Schendel; welke van haar vijf broers op blz. 443v, 465 en waarschijnlijk 563 - anders zou zij zelf bedoeld zijn - vermeld worden, blijkt niet. 432 = 465 496 545 710 1581
ZIMMERMANN, LOUIS (1873-1954). Nederlands violist, concertmeester van het Concertgebouworkest. 1529
ZOLA, EMILE (1840-1902). Frans naturalistisch romanschrijver. 123 186v 330 430 923 1009 1339

ZUS, zie Croll.
ZUTTER, ALBERT (geb. 1875). Gehuwd met Suze Everts, leraar te Bevaix (Zwitserland). 830
ZWAARDEMAKER, H. (1857-1930). Fysioloog, hoogleraar te Utrecht. 1990
ZWART, S. DE, zie Swart, S. de
ZWEIG, ST. (1881-1942). Oostenrijks romanschrijver; emigreerde in 1938 naar de V.S. 660 1780 1891

B Werken

ALLES VOOR U, DB 46. 547 567
ANTWOORD, HET, Zie 'Passielooze Lelie, van de'. PL 143 (111).
ARTIEST EN SOCIALIST, St. III 244. 377v 421v

BEATI PACIFICI = Kindren Gods.
BELOOFDE LAND, Zie Idealisten.
BESLUIT, DB 94. 836
BLOEMENPLEEGSTER, MIJN, PL 131 (100). 524
BLIJDE WERELD, DE. 232 238 243 483 516 527 529 542 = 547 555 562 = 572 789 796 817 853 859 910 996 1006 1058v 1068 1184
BOKKERIJDER, Zie Skelet.
BROEDERS, DE (DE BROEDERVEETE). 122 129 134 219 228 232 264 = 291 299 305 308 314 320 = 327 337 427 502 611 632 = 641 663 727 746 776 897v 901 925 944 957 1001 1073 1086 1090 1175 1184 1368 1410 1484 1576 1678 1844 1886 1894 1909-1911 1918v 1978 2069 2080v 2086

COMPTE RENDU, Statistiek van de psycho-therapeutische kliniek. 287 320
CONSEILS AUX JEUNES, Cahiers internationaux 1923 p. 100. 1976 2001 2015 2020 2028v
COÖPERATIEVE RIJKSHOEVEN, St. III 268. 374 392 = 399 404 408 418

DANTE EN BEATRICE (bundel) 1004 1276
DANTE EN BEATRICE, DB 8. 577-579 610 618 665v
DEUTSCH-CHINESISCHE LIEBESMOSAIK. 1337 1889 1956 2040 = 2062 2067 = 2070 2076 = 2084 2097
DICHTER EN GELEERDE, DB 93. 836
DIEPSTEN NACHT, UIT = Elegie. EB 23. 1789 = 1797 1833 1941
DON TORRIBIO. 123 = 127 207 322 564 = 571 600 664 759v 852 858 1144 1255 1410 1486 1547 1570 1606v 1614 1719 1721 1727 1757 1894 1978 1985 1999 2001 = 2006 2069 2141 2146v
DRAMA EN MUZIEK, St. V 120. 727

EDUARD DOUWES DEKKER, St. I 7. 130
EIGEN UITVAART, DE = Finis. PL 16 (14). 132
ELEGIE = Uit diepsten nacht. EB 23. 1789 = 1797 1833 1941
ELLEN. 162 177 183 688 694 747v 1422 1454 1467 = 1473 1520 1528 1678 1767 1772 1818 1828 2140
ENGELBEWAARDER EN ANDERE GEDICHTEN, AAN MIJN. 1987
ENGELBEWAARDER, AAN MIJN, EB 43. 1955
ENKELE VERZEN. 431 436
EPONINA (hs). 1259 = 1265 2081 2110

ERVARINGEN OP SOCIOLOGISCH GEBIED, MIJNE, De Gids 1907 IV, Die freudige Welt, laatste hoofdstuk, afz. De Beuk 1954. 820 827 859

FINIS (DE EINGEN UITVAART). PL 16 (14). 132
FRANS HALS. 1978
FREDERIK VAN EEDEN, FRAGMENTEN EENER BRIEFWISSELING 1889-1899. 740 851 1753
FREUNDE IN OST UND WEST, AN MEINE, De Amsterdammer 30 mei 1915, Demain 15 mei 1916, The Word 16 augustus 1919. 1438 1509 1784

GEBERGTE, HET, DB 83. 823 834v
GEBOORTE EENER NATIE, DE, PL 58 (52). 473
GEDACHTEN OVER DEN AFRIKAANDER KRIJG, St. IV 81. 474 = 478 503
GEEST DER WAARHEID, DE, JV 85. 530 1542 1602 = 1606 1613 1616 = 1622 1629 1641v 1658 1663 1666 1673 1698v 1746 1748 1757 1766 1770 1818 1846 1856 1875 1951 1959 1966 1971v 1999 2089 2101
GEESTELIJKE OMZWERVINGEN IN HET COLLEGE-UUR. Almanak A.S.C. 1879. 36 41
GLÜCKLICHE MENSCHHEIT. 1311 1338v 1349
GODSHUIS IN DE LICHTSTAD, HET. 1625v 1642-1644 1658 = 1674 1680 = 1688 1694 = 1699 1714 = 1720 1725 1727-1730 1746 1748 1770 1791 1846
GOEDE WERKING, DB 91. 835 1004
GORTER'S VERZEN, St. I 74. 145 147
GRASSPRIETJES DOOR CORNELIS PARADIJS. 127
GROOTE DICHTERS, AAN DE, DB 51. 535

HALLUCINATIES, OVER, St. III 115. 391 = 395
HANDEN, MIJN, JV 115. 2135 = 2139
HAPPY HUMANITY (GLÜCKLICHE MENSCHHEIT). 884 970 1006 1044 1052 1162 1178 = 1183 1195 1197 1235 1311 1329 1871v
HEER FREDERIK VAN EEDEN, DOOR LIEVEN NIJLAND, AAN DEN, Nieuwe Gids 1892. 215 218 1162
HEI-LEEUWERIK, PL 125 (95). 517
HEKS VAN HAARLEM, DE. 1325v 1350 1366 = 1388 1395 = 1413 1419 = 1431 1467 1478 1480 1504 1519 1533 1556 1580v 1606 1656 1680v 1693 1698 1705 = 1712 1720 1727 1883 1940 1974 1978 2069 2110 2112 2118
HEUVELEN, OP DE, DB 80. 684
HOLLANDSCHE DRAMATIEK, St. V 128. 700 727
HUMANITEIT, OVER, St. II 82. 164 178v

IDEALISTEN OF HET BELOOFDE LAND, DE. 637 661 = 669 678 690 = 696 753 759 771 810 817 822 827-829 834 843 851 = 865 883 = 889 942 1058 1121 1410 1710 1978 2069
ISMEA OF DE STERVENDE VLINDER. 1801 = 1829 1843 1868 1874 1890 = 1894 1930 = 1940 1945 1951 = 1965 1971 = 1978 1984 1993 = 2002 2013v 2048 2056v 2063 = 2069 2079 = 2086 2094-2097 2112

JACQUES PERK, St. V 137. 727
JEZUS' LEER EN VERBORGEN LEEVEN. 1446 1508 = 1517 1524-1526 1547 1557 1562 1573 1687 1693v 1699 1709 1713 = 1729 1738 1746 1764-1766 1779v 1811 1813 1897 1911 1936 2023 2118
JEZUS' OOPENBAAR LEEVEN, UIT. 1890 1903 1913 1919 = 1928 1934 = 1936 1954 1990 1994 2021 2046 2118
JOHANNES VIATOR. 129 132-134 149 165 177 181 = 195 209 214 220 235 253 300 323 359 365 551 645 653 668 856 862 883 1046 1118 1184v 1210 1419 1479 1520 1657 1659 1698 1988 2036
JOHN RUSKIN, PL 56 (50). 468

KEIZER ALLER RUSSEN, AAN DEN, St. II 109. 1044
KERK EN COMMUNISME. 1893 1897 1911
KINDREN GODS (= BEATI PACIFICI) (hs). 1856 1879 = 1883 1888 = 1892 1900 = 1905 1911 1940 1959 1977v 1991-1993 2002 2011 2018 2069 2077 2086 2106
KLEINE JOHANNES, DE (I-III). 115v 149 171 183 223 302 324 365 375 497 546 551 562 = 625 631 637-639 650 652 665 694 702 705 721 760 762 775 790 852 856 873 887 897 924 946 970 973 1009v 1046 1059 1119 1170 1184 1206 1214 1315 1323 1549 1556 1620 1625 1664 1686 1691 1722 1733 1749 1822 1828 1859 1995 2029
KOELE MEI-DAG, DB 41. 535
KOELE MEREN DES DOODS, VAN DE. 219 232 280 308 356 360 394 407 409 424 427 433 442 = 447 457 468 470 476 478 483 = 500 512 524 533v 546 593 700 720 758v 793v 856 946 1065 1114 1304 1419 1816 1901 2105
KRITIEK, OVER, St. II 7. 282 285v 297

LADY KATHERINE OF BELVOIR, TO THE, PL 55 (49). 437
LADY W., TO, PL 54 (48). 369
LEGENDE VAN SANCTA SURA, DE (In samenwerking met Jac. Weil) Dietsche War.en Belfort 1926, 1927. 2139 2145 2148
LEVENS KERN, DES, DB 39. 540
LICHT VAN DE OORLOGSVLAM, BIJ HET. 1403 1417 = 1423 1429 1442
LIED VAN SCHIJN EN WEZEN, HET, I-III. 232 237v 251 264v 276 = 282 288 = 294 324 = 334 337 341 346 356 361 385 = 395 412 427 442 468v 525 = 530 566v 573 690 946 1001 = 1012 1019 1052 1057 1076 = 1079 1090 1096 1102v 1113 = 1116 1132 1180 1205 1214 = 1218 1276 1323v 1357v 1391 = 1395 1410 1429 1447 1461 1466 1472v 1564 1616 1663 1666 1671 1673 1699 1713 1723 1746 1748 1766 = 1771 1815 1856 1880 1913 1918 1923 1929 1951 = 1959 1965v 1971v 1978 1987 1990 2007
LIEFSTE, VOOR DE, PL 20 (18). 140 769 833
LIEVEN NIJLAND, Zie Heer Frederik van Eeden, Aan den
LIOBA. 232 324 327v 338 341 346 354 395 401 426 455 631 633

640 642 647 793 883 897v 912 925 935 957 1001 1008 1052 1057 1086 1097 1099 1131 1146 1184 1218 1227 1238 1247v 1254-1257 1281 1287-1289 1298v 1343 1410 1721 1898 1978 2069 2112 2141 = 2147v

MACHTIG BROUWSEL, EEN, I-IV, LdW 75. 1533 1536 1552 1554
MENSCHELIJKE ONREDELIJKHEID EN HET SOCIALISME, DE, St. V 74. 624 789 820 827 845v
MINNESTRAL. 468 516 532 573 616v 636 = 654 664 = 690 696 703 = 710 717 721 727 732 = 736 757 = 760 767 777 785v 843 845 858 862 897v 945 1009 1042 1086 1158 1410 1538 = 1542 1573 1606 1646 1701 1719 1722
MINNEZANG, EEN, DB 60. 617

NACHTBRUID, DE. 856 883 = 907 912 914 927v 940 = 957 966 = 972 986 996 1004 1009 1018 1057 1188 1205 1267 1336 1458 1902 2105
NIEUWE NEDERLANDSCHE DICHTKUNST, St. VI 79. 1318 = 1323

ONTERFDEN, DE, PL 111 (83). 524
ONZEDELIJK BOEK, EEN, St. I 28. 139
OOG EN OOR, St. V 103. 727
OPEN BRIEF AAN DE PADVINDERS, St. VI 44. 1191 1193

PALEIS VAN CIRCE, HET. 1001 = 1022 1035v 1050 = 1055 1062-1064 1067 1069 1078 1086 = 1094 1103 1121 1128 1146 1409v 1413 1514 1701 1894 1978 2069
PASSIELOOZE LELIE, VAN DE (bundel) 516 900 996
PASSIELOOZE LELIE, VAN DE. AAN DE SCHIMMEN VAN BEETHOVEN EN BACH. I DE AANROEP. II HET ANTWOORD. PL 133 (101). 503 1504
PAUL'S ONTWAKEN. 1297 = 1303 1315 = 1323 1337 = 1340 1349 1387
PLAATZWAM, (hs). 2145
PLANEET, DE, PL 129 (99). 524
POËZIE, WIJSBEGEERTE EN MATHESIS, St. V 149. 658 727
POORTJE OF DE DUIVEL TE KRUIMELBURG, HET. 110 112 387 674 852 883 1159-1162 2069 2139 2147

RECHT OF MACHT? St. IV 193. 454
REDEKUNSTIGE GRONDSLAG VAN VERSTANDHOUDING, St. III 7. 372v 403v 411 415 417 427 1095
RIVIER, DE = Rijnvaart, PL 127 (97). 517
ROODE LAMPJE, HET, I, II. 1822 1829v 1842 = 1845 1851 = 1855 1864 1877 1897 = 1892 1903 1907 1913 1918 1924 = 1928 1935v 1959
RIJK DER WIJZEN, HET, Nederland 1878. 109 117
RIJNVAART = De Rivier.

SCHAT MIJNS HARTEN, DE, DB 42. 541
SCHILDERIJEN ZIEN, OVER, St. I 51. 139
SCHOOL DER MINNE, PL 123 (93). 504
SHELLEY'S EPIPSYCHIDION, DB 54. 595
SIRIUS EN SIDERIUS I-III. 1009-1013 1019 1052 1054 1065 1076-1081 1090 1096 1102 1112 = 1118 1141 = 1146 1152 = 1163 1173 1176 1182v 1188 = 1195 1205 = 1218 1225v 1232v 1272 = 1284 1315 = 1328 1338 = 1348 1356 1360 1371 1398 1400 1417 1422 1459 1464 1478 1487 1533 1562v 1589 1658 1666 1681 1695 1699 1705 1713 1727v 1746 1748 1766 1770 1777 1783 = 1794 1813 = 1817 1846 1856 1903 = 1907 1921 1945 1951 1959 1966 1971 1978 1998-2000 2017 = 2023 2038 2065 2066v 2079 = 2089 2097 = 2112 2118 2129 2135 = 2139 2148 2151
SKELET, DE BOKKERIJDER OF HET. 1324 1350 1440 1442 1447 1458 = 1464 1478 = 1482 1487 1489 1506 = 1523 1529 = 1551 1560 1568v 1599 1606 1634 1644 = 1652 1681 1686 1701 1710 1717 1729 1732 1738 1743 1884 1894 1905 1978 2069 2091 2107 = 2113
SONNET, HET. 114 1171 2069
STAMHOUDER, DE (= In kenterend getij, 2e stuk). 657 661 696v 704 = 713 718 = 722 727 = 736 742 = 751 758v 765 767 779 788 843 859 883 910 921 929 1103 1121 1283 1349 1410 1710 1816 1894 1978 2069 2147
STEM VAN GENERZIJDS, DB 57. 615 1421
STUDENT THUIS, DE 809 1368 1410 1978 2069
STUDIES IV. 516 573 583 589
STUDIES V. 890 893
STUDIES VI. 1214 1350 1417 1420 1573 1642
STUDY OF DREAMS, A. Proc. S.P.R., Mededelingen F.v. Eeden-genootschap XVI. 1285v 1318

THEOSOFIE, OVER, St. IV 57. 477
TOEN ONS KINDJE GLIMLACHTE, EB 7. 1005 1038-1040 1421 1537 1573

UITKOMST, PL 122 (92). 504
UITVAART VAN PATER J.V. DE GROOT O.P., BIJ DEN, EB 51. 1984v

VAE VICTIS! St. V 5. 572 576
VEGETARIAAT, HET (inl. bij Anna Kingsford's De Ware Voeding), St. III 117. 338 = 345
VERRE SCHEIDING, DE SCHEMER, DE NACHT, DE, EB 13. 1037v
VIZIOEN IN SPANJE, HET, PL 25 (22). 149
VOORJAAR, JV 110. 2083
VREES NIET, DB 79. 567
VRIENDEN, MIJN, DB 92. 836 1004
VRIJE ARBEID OP WALDEN, DE, St. V 53. 637
VRIJE JEUGD, AAN DE, St. VI 118. 1092 1363 1376

WAARVAN LEVEN WIJ? St. IV 108. 446 = 451
WAARVOOR WERKT GIJ? St. IV 153. 449 451 456
WARE ANTITHESE, DE, St. VI 178. 1321
WARE VOEDING, Zie Vegetariaat.
WEG, LANGS DEN. 1987
WELTEROBERUNG DURCH HELDENLIEBE (samen met Volker). 1131 1140 = 1146 1152 = 1158 1184 1187 1206v
WENKEN EN WAARSCHUWINGEN VOOR DE WERKERS IN VAN EEDEN KOLONIE, St. VI 147. 1205 1210 = 1222
WERK EN BROOD, St. III 203. 395
WINFRIED, JV 59. 122 127 134 = 139 176
WONDERBLOEM, DE, JV 48. 74
WOORDKUNST, OVER, I, St. IV 292. 538 = 545
WOORDKUNST, OVER, II, St. IV 322. 546 549
WOORDKUNST, OVER, III, St. IV 348. 549 551
WIJKRANS VAN DRIEVOUDZANGEN, PL 59, (53). 450v 468 900

IJSBRAND. 755 = 762 767 = 771 779 788 790 796 807 = 810 838 858 863 = 866 883v 896v 919 932 = 945 1009 1017-1019 1034 1042v 1050 = 1055 1061 = 1064 1103 1123 = 1135 1146 1227 1238 1503 1524 1538 = 1551 1701 1707 1816 1886 1894 1978 2069 2142

ZEEGERUISCH, HET, PL. 119 (89). 492
ZELF-SCHOUW, DB 67. 569 1458
ZENDELING, DE, (= In kenterend getij, 1e stuk). 629 = 638 654 656 663 667 674 690 709 883 929 1074 1093 1121 1140 = 1146 1166 1283 1349 1410 1701 1816 1894 1978 2069 2147

Aanvullingen en verbeteringen bij de delen I-III

Tekst

blz. 483 r.2	Sayons l. Sayous
blz. 495 r. 30	Sayons l. Sayous
blz. 510 r. 33, 35	Sayons l. Sayous
blz. 511 r. 1	Sayons l. Sayous
blz. 487 r. 7	geleden l. gelegen
blz. 1114 r. 26	tribolieten l. trilobieten
blz. 1132 r. 7	Dutkinds l. Gutkinds
blz. 1207 r. 5	Geursum l. Peursum
blz. 1305 r. 1	Weiniger l. Weininger (Sex l. Geschlecht)
blz. 1555 r. 5 en 10	asterisk vervangen door ⋆

Aantekeningen

blz. I: de reis naar Kopenhage was in 1881.
blz. VII r. 5: 39 l. 139.
blz. IX r. 20: bij 199 r. 12 en
blz. XI r. 18: bij 263 r. 13 ‘pakkums’: blote voeten.
blz. X r. 18: bij 228 r. 11 Charles l. William.
blz. XI r. 9: bij 248 r. 32 de Thijms hadden toen nog maar één zoontje.
blz. XIV: na de laatste regel toevoegen: bij 367 en 368: verg. de beschrijving van het schoenlappertje Meister Pfriem in Grimm's *Kinder- und Hausmärchen* ed. Bolte-Polivka no. 178.
blz. XV r. 38: bij 404 r. 23 Textor l. Thijm.
blz. XXXVI r. 3: bij 749 r. 24 Duinweide, Bentveld l. Berkenheide bij Blaricum.
blz. XLI r. 13: bij 1114 r. 26 de aant. moet vervallen
blz. XLV r. 19: 12 l. 21
blz. XLIX r. 14: het bladzijdenummer 1206 toevoegen
blz. L r. 5: bij 1239 r. 26 er was onder de naam *Sezession* destijds in Duitsland een periodieke tentoonstelling van progressieve schilders, waarschijnlijk bedoelt FvE die.
blz. LI r. 1: bij 1285 r. 12 Ed. l. Philip.
blz. LII r. 16: 1360 r. 6l. 1360 r. 8
id. r. 35: hierna toevoegen: bij 1383 r. 23: omdat het binnen de ‘verboden kring’ van een fort lag, werd het huis van Sj. de Haan toen met afbraak bedreigd.
blz. LIX r. 22: bij 1592 r. 10 Boltmann l. Boltzmann
blz. LXII r. 3: aan de aant. toevoegen de mededeling van H.G.M. Prick, dat dit z.i. een bewuste oneerlijkheid van Borel is. Hij doelde op Kloos' 11 juni 1918 verschenen *Letterkundige inzichten en vergezichten III* (*Nieuwere Literatuurgeschiedenis VIII*), waarin de uit 1907 daterende bespreking van *Minnestral* was opgenomen, o.a. zeggende, m.i. meer ironisch dan heftig: ‘het is ondanks zekere slordigheid, een aangenaam boek en behoort tot de half-ernstige amusementslectuur’.

Errata bij Dagboek IV

blz. 1992	r. 5 v.b.	Egmond-binnen moet zijn Egmond-binnen[1]
	noot:	[1]Katwijk-binnen
blz. 2046	r. 8 v.o.	*uitgevonden* moet zijn ♁ *uitgevonden*
blz. 2099	r. 8 v.o.	tot moet zijn toch
blz. CLXVII		door⋆ moet zijn door✳
		Kopenhage moet zijn Kopenhagen